

COLLECTANEA VATICANA HUNGARIAE

vol. 14

INVENTARIUM VATICANUM I

A Budapesti Apostoli Nunciatúra
levéltára (1920–1939)

TÓTH KRISZTINA, TUSOR PÉTER

BUDAPEST • RÓMA
2016

BIBLIOTHECA HISTORIAE ECCLESIASTICAE UNIVERSITATIS
CATHOLICAE DE PETRO PÁZMÁNY NUNCUPATAE

SERIES I

INVENTARIUM VATICANUM I
The Archives of the Apostolic Nunciature
in Budapest (1920–1939)

KRISZTINA TÓTH, PÉTER TUSOR

BUDAPEST ♦ ROME
2016

COLLECTANEA VATICANA HUNGARIAE

CLASSIS I, VOL. I4

INVENTARIUM VATICANUM I
A Budapesti Apostoli Nunciatúra
levéltára (1920–1939)

TÓTH KRISZTINA, TUSOR PÉTER

BUDAPEST ♦ RÓMA
2016

*Bibliotheca Historiae Ecclesiasticae Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nuncupatae
sub Alto Patrocinio Em.mi ac Rev.mi*

P. Card. ERDŐ

Szerkesztőbizottság
Editorial Committee

Mons. J. TÖRÖK (Pres. - elnök)

*Rev. G. ADRIÁNYI, I. FAZEKAS, Rev. Á. FÜZES, Rev. M. GÁRDONYI, Gy. RÁCZ, L. SOLYMOSI,
K. SZOVÁK, N. SPANNENBERGER, Rev. A. Sz. SZUROMI O.Praem., Rev. T. TÓTH, Rev. T. VÉGHSEŐ*

Series I: Collectanea Vaticana Hungariae

Sorozatszerkesztő

Moderator

P. T.

Kiadja a MTA-PPKE 'Lendület' Egyháztörténeti Kutatócsoport
Published by the MTA-PPKE 'Lendület' Church History Research Institute

Lektorálta - *Reviewed by:* J. TÖRÖK, M. GÁRDONYI

A kutatást, a kötet elkészítését és megjelentetését az MTA TKI támogatta
Research and the edition was sponsored by the Hungarian Academy of Sciences

<http://institutumfraknoi.hu>

© *Authors, 2016*

ISSN 1786-2116

ISBN 978-963-693-660-0

ISBN ebook 978-963-693-659-4

Felelős kiadó - *Publisher responsible*

a Gondolat Kiadó igazgatója

the Director of "Gondolat" Publishing House

Szerkesztette, szedte és tördelte - *Typography*

a *Typographia Historica*

Olvasószerkesztők - *Correctors:* Sz. Porpáczy, M. Jávorski, Gy. Sági

Borítóillusztráció - *Coverillustration:* G. Xantus

Térkép - *Map:* J. Nyerges

Kiadásra előkészítette - *Prepared for publication*

a GONDOLAT Kiadó - *the Publishing House "Gondolat"*

TARTALOM

<i>Bevezetés</i>	IX
I. A 2006-ban megnyitott vatikáni fondok és a magyar történetkutatás	XI
A) Előzmények	XI
1. Kutatástörténet	XXII
2. A pápai levéltárak 1922–1939 közötti anyagának megnyitása	XXI
3. A Római Kúria intézményei 1922–1939 között	XXII
4. A legutóbb megnyitott anyagok és a magyar kutatás	XXVII
a) A források által felvetett kérdések, hasznosítási lehetőségek	XXVIII
b) A források eddigi hasznosítása	XXXIV
B) Inventarium Vaticanum I–II	XXXIX
II. A budapesti apostoli nunciatúra és levéltára	XLII
1. A nunciatúra felállítása, megszűnése	XLII
2. A nunciatúra személyzete	XLVI
a) A nunciatusok	XLVI
b) A nunciatusok munkatársai	XLIX
3. A levéltár anyagának keresztmetszetszerű ismertetése	LI
4. A kutatás lehetőségei és korlátai	LII
III. A kutatás módszere	LIV
Rövidítések	LXI
Szakkifejezések	LXII
<i>Inventárium</i>	I
Busta 1. (1920–1922)	3
Busta 2. (1920–1921)	9
Busta 3. (1920–1922)	15
Busta 3A. (1921–1922) [1894, 1909, 1911–1912, 1916–1919]	20

Busta 4. (1920–1922)	22
Busta 5. (1920–1923)	27
Busta 6. (1921–1923)	33
Busta 7. (1922–1924)	40
Busta 8. (1923–1924)	43
Busta 9. (1921–1923)	48
Busta 10. (1921–1924)	53
Busta 11. (1922–1925)	56
Busta 12. (1922–1924)	66
Busta 13. (1924–1925)	71
Busta 14. (1925)	77
Busta 15. (1925–1927)	86
Busta 16. (1925–1927)	90
Busta 17. (1925–1927)	99
Busta 18. (1926–1928)	105
Busta 19. (1926–1929)	109
Busta 20. (1926–1928)	116
Busta 21. (1926–1928)	120
Busta 22. (1926–1929)	124
Busta 23. (1927–1930)	129
Busta 24. (1927–1929)	135
Busta 25. (1925–1930)	138
Busta 26. (1928–1930)	140
Busta 27. (1928–1930)	142
Busta 28. (1928–1930)	145
Busta 29. (1927–1930)	153
Busta 30. (1927–1930)	157
Busta 31. (1927–1930)	161
Busta 32. (1927–1930)	167
Busta 33. (1930–1931)	171
Busta 34. (1930)	177
Busta 35. (1930–1932)	181
Busta 36. (1930–1932)	184
Busta 37. (1929–1932)	191
Busta 38. (1931–1933)	199
Busta 39. (1929–1933)	203
Busta 40. (1931–1933)	209
Busta 41. (1931–1934)	213
Busta 42. (1930–1934) (1920)	216

Busta 43. (1931–1934)	222
Busta 44. (1933–1935)	227
Busta 45. (1933–1935)	231
Busta 46. (1933–1935)	237
Busta 47. (1934–1936)	242
Busta 48. (1933–1935)	245
Busta 49. (1934–1936 [1932])	252
Busta 50. (1935–1937)	257
Busta 51. (1935–1937)	260
Busta 52. (1935–1937)	266
Busta 53. (1937–1938 [1933–1936])	271
Busta 54. (1936–1938)	274
Busta 55. (1935–1938)	282
Busta 56. (1937–1938 [1941–1942])	288
Busta 57. (1936–1939)	293
Busta 58. (1937–1939)	298
 <i>Bibliográfia</i>	 303
<i>Index (összeállította: Sági György)</i>	317
 <i>The Archives of the Apostolic Nunciature in Budapest (1920–1939).</i> <i>A Synoptic Inventory</i>	 337
A) The Latest Openings of the Vatican Archives	337
B) The Institutions of the Roman Curia Between 1922 and 1939	338
C) The Apostolic Nunciature of Budapest and Its Archives	343
1. Its Foundation and Its Cessation	343
2. The Staff of the Nunciature	348
a) The Nuncios	348
b) The Workmates of the Nuncios	351
3. A Cross-sectional Description of the Material of the Archives	353
D) The Method of the Research	354
 <i>Table of Contents</i>	 357

BEVEZETÉS

I. A 2006-BAN MEGNYITOTT Vatikáni FONDOK ÉS A MAGYAR TÖRTÉNETKUTATÁS¹

A) ELŐZMÉNYEK

A Vatikáni Titkos Levéltárban és az Apostoli Könyvtárban, illetve a többi pápai levéltárban található magyar vonatkozású források feltárása, közreadása és feldolgozása már legalább három évszázada foglalkoztatja a magyar történettudományt.² Bár számos monográfia, tanulmány és forráskiadás látott napvilágot, mégis a kimeríthetetlenül gazdag anyagból minden korszakból mindig új és új információk, ismeretlen források kerülnek felszínre. Ezek fontos adatokkal gazdagítják történeti ismereteinket és tovább árnyalják a magyar állam, illetve a magyar egyház egyes képviselői és a Szentszék sokrétű kapcsolatáról kialakult képet. A nyomtatásban megjelent munkákon kívül meg kell emlékezni azokról a kéziratban maradt kutatási eredményekről is, amelyek a hosszabb-rövidebb ideig Rómában időző történészek hagyatékában maradtak fenn.³

A feldolgozandó anyag tehát számos komoly feladatot és lehetőséget ad a történészeknek, s ez különösen érvényes a szentszéki levéltárak modernkori fondjaira, amelyek a mindenkori pápa döntésének függvényében időről-időre, egy-egy pápa pontifikátusát felölelően válnak hozzáférhetővé.⁴ Ennek köszönhetően a vatikáni történeti

¹ E fejezet kutatási programadó közleményünk első részének átdolgozott, bővített és frissített változata. Vö. TUSOR PÉTER–TÓTH KRISZTINA, *Az újonnan megnyitott vatikáni fondok és a magyar történetkutatás*, Magyarország és a római Szentszék (Források és távlatok). Tanulmányok Erdő bíboros tiszteletére (Collectanea Vaticana Hungariae [CVH] I/8; szerk. Tumor Péter), Budapest–Róma 2012, 203–252.

² A római magyar történeti kutatások recens összefoglalása: TUSOR PÉTER, *Magyar történeti kutatások a Vatikánban* (CVH I/1exc.), Budapest–Róma 2004. A további tájékozódást segítő, a vatikáni forrásokat hasznosító gazdag szakirodalom felsorolását lásd: uo., CXCI–CCIV. A kutatások kezdetei a 17. századba, Inchoffer Menyhértig nyúlnak vissza.

³ Ezek közreadására is vállalkozik – a kurrens, vatikáni levéltári forrásokon alapuló kutatási eredmények közzététele mellett – a 2004-ben indult új vatikáni történeti sorozat, a *Collectanea Vaticana Hungariae*. A 2012-ig megjelent, kéziratban fennmaradt munkát közreadó, illetve egyéb kötetei teljes terjedelmükben elérhetőek: www.institutumfraknoi.hu/cvb. A CVH/9–10-es kötetek 2016-tól lesznek digitális formában is olvashatók.

⁴ Ez alól az első nyitás kivételt képezett, ahol a bécsi kongresszus évéig, 1815-ig engedélyezte XIII. Leó pápa a kutatást, valamint a 2003-as és a 2004-es nyitások is: ezeket bővebben lásd később.

kutatások már a primér forrásfeltárás szintjén is nyitott haladványt képeznek, újabb és újabb jövőbeni kihívásokkal. A nyitásokra az elmúlt két évszázadban több lépcsőben került sor, amelyekre a magyar történeti kutatás kezdetben azonnal, a későbbiek során pedig hol kisebb, hol nagyobb időeltolódással reagált.

* * *

Bevezetésünk elején ezekről a nyitásokról kívánunk – a főbb csomópontokat kiemelve – egy vázlatos áttekintést adni, valamint kitérni a magyar kutatások késlekedésének lehetséges okaira. Ezt követően röviden ismertetjük a legutóbbi vatikáni kutathatósági fejleményeket, majd idekapcsolódóan áttekintjük az érdeklődésünk tárgyául szolgáló forrásképző, illetve forrásörző kuriális intézményeket az 1922–1939-es időszakból. Ezután felvetünk az elmúlt évtizedben megnyitott vatikáni anyagok szondázása alapján néhány fontosabb történeti problémát, amelyhez az új dokumentumok jelentős történeti többletinformációt adhatnak, végül szólunk a magyar kutatás eddigi részleges munkálatairól.

I. KUTATÁSTÖRTÉNET

A vatikáni levéltár anyagának 1815-ig terjedő része – mint közismert – XIII. Leó pápa döntése nyomán vált hozzáférhetővé 1881-ben.⁵ A hazai tudományos egy-

⁵ A XIII. Leó féle nyitás háttéréről, történetéről bővebben lásd GIACOMO MARTINA, *L'apertura dell'Archivio Vaticano: il significato di un centenario*, Archivum Historiae Pontificiae (AHP) 19 (1981) 239–307; SANTIAGO CASAS, *León XIII y la apertura del Archivo Secreto Vaticano*, Anuario de Historia de la Iglesia 12 (2003) 91–106; SERGIO PAGANO, *Leone XIII e l'apertura dell'Archivio Secreto Vaticano*, Leone XIII e gli studi storici, Atti del convegno internazionale commemorativo (Città del Vaticano, 30–31 ottobre 2003) (Atti e Documenti 21; a cura di Cosimo Semeraro), Città del Vaticano 2004, 44–63; illetve NICOLAS J. TUSSING, *The politics of Leo XIII's Opening of the Vatican Archives: The Ownership of the Past*, The American Archivist 70 (2007) 2, 364–386. Míg a nyitásról szóló elvi döntés feltehetően több év alatt formálódott ki, a tényleges kutatások 1881-ben kezdődhettek meg. Azonban ez a nyitás – azt mondhatjuk – még csak jelképes volt, mivel e levéltárban a Római Kúriában az évszázadok során felhalmozódott tömérdek mennyiségű iratnak ténylegesen csak a töredékét őrizték (az *Armaria* fondokat, az *Archivum Arcis* okleveleit, vegyes politikai-diplomáciai iratokat az Államtitkárságtól és egy pár 15–18. századi fondot), a kongregációk, hivatalok és bíróságok, a pápai Kúriában jelentős tisztséget betöltő személyiségek levéltárait a vatikáni Szent Palota, illetve más pápai paloták (például a lateráni) különböző helyein tárolták. A történeti előzményekről lásd CHARLES BURNS, *L'apertura dell'Archivio Secreto Vaticano alle ricerche storiche*, Archivi e archivistica a Roma dopo l'Unità. Genesi storica, ordinamenti, interrelazioni, Atti del convegno (Roma, 12–14 marzo 1990) (Pubblicazioni degli Archivi di Stato. Saggi 30), Roma 1994, 33–50; GERMANO GUALDO, *L'Archivio segreto vaticano da Paolo V (1605–1621) a Leone XIII (1878–1903). Caratteri e limiti degli strumenti di ricerca messi a disposizione tra il 1880 e il 1903*, Archivi e archivistica a Roma dopo l'Unità, 164–185. GIUSEPPINA ROSELLI által összeállított függelékkel, amelyben a levéltári anyagban az évszázadok során a tájékozódáshoz készített segédanyagokat rendszerezi, uo., 186–239. A vatikáni levéltárakkal kapcsolatos áttekintő bibliográfiát lásd: *Indice dei Fondi e relativi mezzi di descrizione e di ricerca dell'Archivio Secreto Vaticano 2014*, Città del Vaticano 2014, 2–5. 7.

házi elit tagjai az elsők között voltak, akik a nyitás eredményeit hasznosították. Fraknói Vilmos kezdeményezésére a főpapság, valamint a káptalanok hathatós támogatásával rövid időn belül, már 1884-ben útjára indult egy, a magyar vonatkozású vatikáni forrásokat feltáró sorozat,⁶ 1896-tól pedig Hornig Károly veszprémi püspök támogatásával egy újabb, a veszprémi egyházmegye római forrásait közreadó *series*,⁷ valamint egy évtizeddel később megkezdte működését a Fraknói önköltségén létrehozott Római Magyar Történeti Intézet.⁸ A 19. század utolsó éveiben számos kutató – aki a középkori és kora újkori szentszéki magyar kapcsolatok tanulmányozásán munkálkodott – megfordult itt, közülük többen a Monumenta Vaticana-Bizottság és az MTA megbízásából.⁹ A kutatások tehát lendületesen, sőt, Fraknói Vilmos határozott egyéniségének köszönhetően mondhatni szervezeten indultak. Az intézet további működtetését viszont gátolta a huzamosabb ideig kinn tartózkodó fiatal tehetséges kutatók hiánya, valamint a hazai tudományos élettel meglazuló kapcsolatai. Miután az intézet jogi értelemben nem létezett és megalapításához az egyház részéről nem kapott elegendő anyagi és erkölcsi támogatást, így 1905–1906-ban bezárta kapuit.¹⁰

Állami újjáalapítására 1913–1914-ben került sor, de az 1914 őszi tervet tervezett nyitást az I. világháború kitörése megakadályozta. Ráadásul az olasz kormány zár alá

⁶ A *series* összefoglaló címe: *Monumenta Vaticana historiam Regni Hungariae illustrantia* (*Monumenta Vaticana Hungariae*), két alsorozatra oszlott, és fő célja a magyar királyi udvarnál működő nunciások levelezéseinek kiadása, illetve AUGUSTIN THEINER *Vetera monumenta historica Hungariorum sacram illustrantia* munkájának kiigazítása, kiegészítése, folytatása volt. A *series* megszületésének körülményeiről újabban: ADRIÁNYI GÁBOR, *Fraknói Vilmos és a „Monumenta Vaticana Hungariae Historiam illustrantia” megindítása*, Magyar Egyháztörténeti Vázlatok (MEV)-Regnum 8 (1996) 3, 61–72; TUSOR, *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*, XIX–XXIX, illetve: ADRIÁNYI GÁBOR, *Fraknói Vilmos javaslata a Szentszék levéltári forráskiadására*, MEV 19 (2007) 1–2, 149–160; TUSOR PÉTER–NEMES GÁBOR, *Consistorialia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1426–1605)* (CVH I/7), Budapest–Róma 2011, LXVII–LXVIII, 243 j.

⁷ *Monumenta Romana Episcopatus Vespriensis I–IV*, ed. VILMOS FRANKÓI–JÓZSEF LUKSICS, Budapestini 1896–1907 (*AVeszprémi Püspökség Római Oklevéltára*).

⁸ Fraknói a Római Magyar Történeti Intézet alapításának és fenntartásának költségeit egyházi birtokai jövedelméből és magánvagyonából fedezte. Az intézet megalapításáról és ekkori működéséről az 2. lábjegyzetben már említett szakirodalmon kívül (TUSOR, *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*, xxx–xliv) átfogóan: LAJOS PÁSZTOR, *L’Istituto Storico Ungherese a Roma e il vescovo Vilmos Fraknói*, Archivio della Società Romana di Storia Patria 100 (1977) 143–166; LAJOS PÁSZTOR, *Le origini dell’Accademia d’Ungheria di Roma*, Un scientifico a Roma: L’Accademia d’Ungheria (1895–1950) (Studi e Ricerche 7, a cura di PÉTER SÁRKÓZY–RITA TOLOMEIO), Roma 1993, 9–24; ROTTLER FERENC, *A Római Magyar Történeti Intézet alapítása és működése, 1895–1944*, Az állami és jogintézmények változásai a XX. század első felében Magyarországon (szerk. Csizmadia Andor et al.), Budapest 1983, 179–190; LÁSZLÓ CSORBA, *Fondazione dell’Istituto Storico Ungherese a Roma (1895–1922)*, Cento anni al servizio delle relazioni Ungaro-italiane. Gli istituti Ungheresi scientifici, culturali ed ecclesiastici di Roma (1895–1995) (a cura di László Csorba), Budapest 1998, 7–18.

⁹ Bővebben lásd TUSOR, *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*, xxxvi–xlIII.

¹⁰ Vö. TUSOR, *Magyar történeti kutatások a Vatikánban* vonatkozó fejezete: xxx–xliv, illetve a következő fejezet eleje: xliv–xlVII.

helyezte a hozzá tartozó vagyont és épületeket, amelyeket csak 1923-ra sikerült maradéktalanul visszaszerezni. Így 1924-től kezdhetette meg működését a Római Magyar Intézet – későbbi nevén a Római Magyar Akadémia (RMA) –, amelynek az egyik osztálya a Római Magyar Történeti Intézet lett.¹¹ Megnyitása szerencsésen egybeesett a Vatikáni Titkos Levéltár újabb anyagának hozzáférhetővé tételének évével, XI. Pius pápa ugyanis 1924-ben XVI. Gergely pápaságának végéig, 1846-ig tette kutathatóvá a dokumentumokat.¹² A magyar kutatások súlypontja ugyanakkor továbbra is a középkor és kora újkor maradt, az újonnan megnyitott fondokat felhasználó műveket ekkor még elvétve találunk. A 19. század első felére is kiterjedő kutatásokat elsősorban Tóth László, Meszlényi Antal és a bencés Vanyó Tihamér végzett, de ők is csupán egy-egy részterületet, túlnyomóan a Magyarországra vonatkozó nunciusi jelentéseket, illetve az *ad limina* látogatások dokumentációit tanulmányozták.¹³ Ennek hátterében az állhatott, hogy a történeti intézet a *Palazzo Falconieri* falai között fokozatosan elsorvadt, az RMA pedig a tudományos munka helyett inkább a jelen és jövő kérdésére és az olasz–magyar kulturális kapcsolatok ápolására helyezte a hangsúlyt. A római történeti intézet a béccsel ellentétben még külön évkönyvvel sem rendelkezett.

¹¹ Vö. uo., XLVIII–LIV, illetve LVIII–LXII.

¹² E nyitással kapcsolatban a szakirodalom két dátumot említ: 1923-at és 1924-et. JOSEF METZLER 1923-at: *L'Archivio segreto vaticano negli ultimi cento anni*, Archivi e archivistica a Roma dopo l'Unità, 242–256, 243. KERSTIN RAHN és FEJÉRDY ANDRÁS ezzel szemben 1924-et: *Wie „geheim“ kann das Vatikanische Geheimarchiv noch sein? Die letzte Sugli Archivi della Santa Sede von 2005*, Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken (QFIAB) 87 (2007) 355–378, 369; valamint *AVatikáni Titkos Levéltár legutóbb megnyitlt anyagáról*, Levéltári Szemle (LSz) 57 (2007) 3, 42–48, 42. Viszont az információ forrását hiába keressük e szakirodalomban, az írók nem hivatkoznak arra, hogy honnan vették azt. A Vatikáni Titkos Levéltár honlapján a 2011. áprilisi átalakítás előtt szintén az 1924-es dátum volt olvasható. A szakirodalomban tapasztalható eltérés oka esetleg az lehet, hogy talán 1923 végén közölte a pápa a nyitás szándékát, míg ez ténylegesen 1924-ben realizálódott.

¹³ Tóth László főként a jozefinizmus témakörében kutatott, valamint a bécsi nunciatúra jelentéseit és a vonatkozó pápai államtitkári utasításokat tanulmányozta 1780–1875-ig. Vö. *Akülföldi magyar intézetek működése és a magas műveltség célját szolgáló külföldi ösztöndíjak az 1925/26. tanévben*, Budapest 1928, 13. Meszlényi Antal kutatásainak súlypontját szintén a magyar vonatkozású nunciusi jelentések képezték, amelyekről az 1790–1844-es időszakra nézve végzett kutatásokat. Vö. *Akülföldi magyar intézetek működése és a magas műveltség célját szolgáló külföldi ösztöndíjak az 1929/30. tanévben*, Budapest 1932, 35. Vanyó Tihamér pedig Magyarország *ad limina* relációit másolta le a S. Congregatio Concilii levéltárából 1600–1850-ig a válasziratokkal együtt. Vö. *Akülföldi magyar intézetek működése és a magas műveltség célját szolgáló külföldi ösztöndíjak az 1930/31. tanévben*, Budapest 1933, 37. A legújabb nyitás eredményeit hasznosító publikációik: VANYÓ TIHAMÉR, *Püspöki jelentések a magyar szent korona országainak egyházmegyéiről, 1600–1850* (Olaszországi Magyar Oklevéltár 2), Pannonhalma 1933; ebből készült különnyomat: Uő, *A trienti zsinat batározatainak végrehajtása Magyarországon. A magyarországi római katolikus egyházfegyelem alakulása. 1600–1850* (A Római Magyar Történeti Intézet Kiadványai), Pannonhalma 1933; MESZLÉNYI ANTAL, *Az esztergomi főegyházmegye a reformkor elején (excerptum ex Katholikus Szemle 46 [1932] 1–2)*, Budapest 1932; MESZLÉNYI ANTAL, *A jozefinizmus kora Magyarországon (1780–1846)*, Budapest 1934. Tóth László a jozefinizmus témakörben használt fel vatikáni forrásokat, a legújabb nyitás eredményeit hasznosító jegyzetei kéziratban maradtak, de ezek hollétét illetően információval nem rendelkezünk. Vö. Tusor, *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*, cxvii.

Ráadásul ekkor megjelent sorozatainak fő profilja sem a 19. század első fele magyar vonatkozású vatikáni forrásainak feltárása volt.¹⁴

A II. világháború alatti pangást rövid fellendülés követte, amelyet derékba tört az Intézet 1950-es feloszlatása. Intézményes keret és állami támogatás híján a magyar történeti kutatások megtorpantak. Az 1960-as években bár felépült a Szent István-ház, valamint a Tamagno-ház – amelyek szállást adhattak a magyar történészeknek –, és az 1964-es *intesa praticát* követően a Pápai Magyar Egyházi Intézet is újalakult, továbbá lehetőség nyílt arra, hogy egyes egyháziak illetve világiak rövidebb vatikáni kutatásokat folytassanak,¹⁵ de mindez az összehangolt munkára nem adott lehetőséget. Így érthető, hogy a Vatikáni Titkos Levéltár következő, 1966-os megnyitását – amikor a IX. Pius (1846–1878) pápaságára vonatkozó dokumentumok váltak hozzáférhetővé¹⁶ – sem követte rövid időn belül számottevő, a 19. század közepének e forrásanyagaiból merítő, magyar kutató tolalából származó publikáció.¹⁷ Ugyanakkor ez nem jelentette azt, hogy a külön-külön az Örök Várost hosszabb-rövidebb időre felkereső, illetve itt élő történészek ne reflektáltak volna a nyitásra. Mindenképpen meg kell emlékeznünk Adriányi Gábor munkásságáról, aki 1961–1963-ban illetve 1966-ban tartózkodott Rómában, ahol történeti kutatásokat végzett,¹⁸ a Meszlényi bécsi nunciátúrai anyaggal foglal-

¹⁴ A *Monumenta Hungariae Italica* eredeti célkitűzése szerint az olaszországi kapcsolatok okmánytára volt, míg a Római Magyar Történeti Intézet Kiadványaiban különféle feldolgozások és nem elsősorban források jelentek meg. 1931-ben kidolgozott ugyan egy munkatervet a Magyar Tudományos Akadémia Római Történeti Bizottsága, amely az intézet profiljának középpontjába ismét a vatikáni történeti kutatásokat helyezte és 1940-ben az új szervezeti szabályzat élén – ezen tervvel összhangban – újra az 1913-as célkitűzések szerepeltek, de ez a körülményeken nem sokat változtatott. Vö. TUSOR, *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*, LXX–LXXVIII.

¹⁵ Vö. TUSOR, *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*, xcvi–xcviii.

¹⁶ *L'attività della Santa Sede nel 1966*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 1967, 831. A pápa 1966. december 23-ai *allocutiójában* említi: Acta Apostolicae Sedis (AAS) 59 (1967) 52.

¹⁷ Ezt már a kortárs Vanyó Tihamér észrevette, és *AVatikáni Levéltár és kutatása* című cikkében felhívta a figyelmet, hogy „...a jövőendő kutatásnak elsősorban az új-és legújabb korra kell áttérnie.” Levéltári Közlemények 43 (1972) 157–162, 162.

¹⁸ Ennek eredményeit először disszertációjában hasznosította, melyből külön kötet is készült: ADRIÁNYI GÁBOR, *Die Stellung der ungarischen Kirche zum österreichischen Konkordat von 1855*, Dissertatio ad Lauream in Facultate S. Theologiae apud Universitatem S. Thomae Aqu. in Urbe, Roma 1963. 2007-ben írt önéletrajzi könyvében azt is leírja, hogy 1966-ban az 1867–1874 közötti államtitkársági és bécsi nunciátúrai akták áttanulmányozásával foglalkozott: *Egy élet nyomában*, Budapest 2007, 127. Ekkor született, a Vatikáni Titkos Levéltár anyagát hasznosító tanulmánya: *Reform und bischöfliche Kollegialität in den Schriften der ungarischen Konzilsväter auf dem Ersten Vaticanum*, Ungarn-Jahrbuch. Zeitschrift für die Kunde Ungarns und verwandte Gebiete 2 (Mainz 1970) 130–142. Öt évvel később jelent meg az *Ungarn und das I. Vaticanum* (Bonner Beiträge zur Kirchengeschichte 5), Köln–Wien 1975, habilitációs munkája, amelyben szintén felhasznált vatikáni levéltári forrásokat. Nem közvetlenül a nyitás után készült, de a bécsi apostoli nunciátúra dokumentumait használta: *Szitovszky és Simor érsekek barca a prímási jogokért*, Ministerio. Nemzetközi történész konferencia előadásai. 1995. május 24–26. (szerk. Bárdos István–Beke Margit), Esztergom 1998, 29–38. Az először említett könyv eredményeit magyar nyelven is publikálta: *A Bach-korszak katolikus egyházpolitikája 1849–1859* címmel, Budapest 2009. E kötetben számos hivatkozást találunk a másodikként említett, 1975-ös munkára is.

kozó kutatását folytató Lukács Lajosról,¹⁹ valamint Pásztor Lajosról, aki 1949-től a Vatikáni Titkos Levéltár munkatársaként tevékenykedett. Megemlítendő azonban, hogy Pásztor a 19. század első felének vonatkozásában elsősorban nem magyar, hanem egyetemes témában publikált.²⁰ 1950-től szintén Rómában tartózkodott Zakar Polikárp, aki a Vatikáni Titkos Levéltárban végzett kutatásokat.²¹ Az általa feltárt 19. századi vizitációs dokumentációt monográfiájában Konrad Nivard hasznosította.²² Szintén VI. Pál pápa döntése nyomán váltak hozzáférhetővé a II. Vatikáni Zsinat dokumentumai, amelyek összegyűjtésére és őrzésére külön levéltárat is felállított 1967-ben.²³

A következő nyitások éve: 1978,²⁴ amikor XIII. Leó haláláig, valamint 1985,²⁵ amikor XV. Benedek haláláig bezárólag váltak kutathatóvá a Vatikáni Titkos Levél-

¹⁹ Kutatásai eredményeként csak bő másfél évtizeddel később látott napvilágot LUKÁCS LAJOS, *The Vatican and Hungary 1846–1878. Reports and correspondence on Hungary of the apostolic nuncios in Vienna*, Budapest 1981, mely tekintélyes mennyiségű forrást is közöl. E forrásoknak csak a regesztáját tartalmazza: Uő, *A Vatikán és Magyarország 1846–1878. A bécsi apostoli nunciások jelentései és levelezése Magyarországról*, Budapest 1981, 201–249. Hagyatékában is maradtak fenn a 19. század második felére vonatkozó kiadatlan forrásgyűjtemek. Vö. TUSOR, *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*, CXXXII–CXXXIII.

²⁰ Például: LAJOS PÁSZTOR, *La Segreteria di Stato di Pio IX durante il triennio 1848–1850*, Annali della Fondazione Italiana per la Storia Amministrativa 3 (Milano 1966) 308–365; Uő, *Il Concilio Vaticano I nel Diario del cardinale Capalti*, AHP 7 (1969) 401–489; Uő, *Il card. Mertel e il Concilio Vaticano I*, Rivista di Storia della Chiesa in Italia (RSCI) 23 (1969) 441–466. Pásztor Lajos műveinek bibliográfiáját NEMES GÁBOR állította össze. Kiadva: *Gli archivi della Santa Sede e il regno d'Ungheria (secc. 15–20). In memoriam di Lajos Pásztor (CVH I/4)* (a cura di GAETANO PLATANIA–MATTEO SANFILIPPO–PÉTER TUSOR), Budapest–Róma 2008, 291–305.

²¹ Vö. *Parare viam Domino* (Bibliotheca Institutii Postgradualis Iuris Canonici. Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae III. Studia 7; ed. by SZABOLCS ANZELM SZUROMI), Budapest 2005, 385–394.

²² KONRAD NIVARD, *Die Entstehung der Österreichisch-Ungarischen Zisterzienserkongregation (1849–1869)* (Bibliotheca Cisterciensis 5), Roma 1967.

²³ A pápa 1967. szeptember 27-én állította fel a II. Vatikáni Zsinat Levéltárát. E tényt említi: VINCENZO CARBONE, *L'Archivio del Concilio Vaticano II*, Archivae Ecclesiae. Bolletino dell'Associazione Archivistica Ecclesiastica. Anni 34–35 (1991–1992). Gli archivi diocesani per la ricerca storica, Città del Vaticano 1992, 57–67, 61. A tanulmány a levéltár felállítását, illetve rendszerét ismerteti részletesen. Uo., 57–67. A levéltár anyaga 2001 márciusától a Vatikáni Titkos Levéltárban kutatható. Vö. *Annuario Pontificio per l'anno 2011*, Città del Vaticano 2011, 1878. Ezt az állapotot tükrözik 2001-től az *Annuario Pontificio*ok vonatkozó fejezetei is. A zsinati levéltár történetéről és szerkezetéről: PIERO DORIA, *L'Archivio del Concilio Vaticano II: Storia e Sviluppo*, Anuario de Historia de la Iglesia 21 (2012) 135–155; Uő, *L'Archivio del Concilio Vaticano II: inventario e nuove proposte di ricerca*, Cristianesimo nella Storia 34 (2013) 29–40; Uő, *L'Archivio del Concilio Vaticano II all'Archivio Vaticano: istituzione, inventario e nuove prospettive di ricerca*, Religiosa Archivorum Custodia. IV Centenario della Fondazione dell'Archivio Segreto Vaticano (1612–2012). Atti del Convegno di Studi. Città del Vaticano. 17–18 aprile 2012 (Collectanea Archivi Vaticani [CAV] 98), Città del Vaticano 2015, 497–530.

²⁴ *L'attività della Santa Sede nel 1978*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 1979, 452. A pápa 1987. december 22-én közölte, a bíborosoknak és a Római Kúria tagjainak tartott karácsonyi üdvözlő beszédében.

²⁵ *L'attività della Santa Sede nel 1985*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 1986, 1475. 1476. A pápa Agostino Casaroli bíboros államtitkár 1985. augusztus 20-ai levelével tette a kutatók számára elérhetővé a X. Pius és XV. Benedek pontifikátusára vonatkozó fondokat. E nyitás előzményéről: uo., 1476. A nyitásra

tár fondjai. E fondok anyagából – a történészek munkáját összehangoló megfelelő római történeti intézet, illetve hazai intézményi háttér hiányában – csak fáziskéséssel, elszórt, egyéni publikációk formájában merítettek magyar történészek.²⁶ A kutatások különösen a rendszerváltás után vettek lendületet, amihez azonban – 1996-tól folyamatos és személyes – tapasztalatunk szerint sajnos jószerével semmi köze nem volt annak, hogy az RMA keretein belül 1995-ben formálisan megalakult a „Fraknoi Történeti Intézet” („*Istituto Storico Fraknoi*”).²⁷ Ez tényleges történetkutató intézetként sosem működött, és jelenleg, 2015-ben sem működik.²⁸ Sem tervszerű tudományos programja, sem rendszeresen megjelenő, elismert szakmai kiadványai, sem pedig tudományos munkatársai, állandó ösztöndíjasai nincsenek, a saját székhelyről, költségvetésről nem is beszélve. 2011-től külön igazgatója sincs. Igaz, e poszt korábbi betöltése több esetben még csak szimbolikusan sem

vonatkozóan lásd még: MICHELE MACCARRONE, *L'apertura degli Archivi della Santa Sede per i pontificati di Pio X e di Benedetto XV (1903–1922)*, RSCI 39 (1985) 341–348.

²⁶ Zakar Polikárp a ciszterci rendtörténettel kapcsolatban számos tanulmányt publikált, melyekben a legutóbbi nyitások eredményeit hasznosította, melyek között magyar vonatkozásút is találunk: *Consuetudines und Constitutiones Zircenses (1814–1941)*, *Analecta Cisterciensia* 38 (1982) 1–2, 181–337. Műveinek bibliográfiájára lásd: *Parare viam Domino*, 389–394. Szintén a nyitás eredményeit hasznosította: ELISABETH KOVÁCS, *Papst Benedikt XV. und die Restaurationsbemühungen des Kaisers und Königs Karl von Österreich*, AHP 27 (1989) 357–399 (a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja levéltárát használta). Lásd még: Uő, *Krönung und Detronisation Karls IV., des letzten Königs von Ungarn. Im Spiegel vatikanischer Dokumente*, *Servitium pietatis. Festschrift für Hans Hermann Kardinal Groër zum 70. Geburtstag* (Hrsg. von Anna Coreth–Ildefons Fux–Maria Roggendorf), *Salterrae* 1989, 402–431. Simon Konstantin pedig az amerikai rutén emigráció egy érdekes fejezetét foglalta össze tanulmányában, melyhez a *S. Congregatio de Propaganda Fide pro Negotiis Ritus Orientalis* iratanyagát használta: *Alexis Toth and the Beginnings of the Orthodox Movement among the Ruthenians in America (1891)*, *Orientalia Christiana Periodica* 54 (1988) 2, 387–428. Újabbán a vatikáni levéltárak XIII. Leó korabeli dokumentumait használta tanulmányában: ANDREAS GOTTSMANN, *Le nomine vescovili nella monarchia danubiana nel lungo ottocento*, *Il Papato e le Chiese locali – The Papacy and the local Churches (Studi di storia delle istituzioni ecclesiastiche 4; a cura di Péter Tusor–Matteo Sanfilippo)*, *Sette Città* 2014, 407–420.

²⁷ A „Fraknoi Történeti Intézet” megalakulásáról és kezdeti működéséről: PÁL JÓZSEF, *A „Fraknoi” Történeti Intézet létrejötte a Római Magyar Akadémián (1996–1998)*, *Magyar Tudomány* 49 (2004) 2, 221–225. Az ebben leírtak szerint az intézet célkitűzése: „a humán tudományokkal foglalkozó magyar szakemberek, ösztöndíjasok kutatásainak, szakmai kapcsolatteremtésének és képzésének intézményes támogatása. A történelem, a művelődéstörténet, az irodalom- és művészettörténet, a klasszika-filológia, a régészet és az italianisztika területén önálló kutatások folytatása, különös tekintettel az olasz–magyar kapcsolatokra.” Uo., 223–224.

²⁸ Az RMA honlapján a főmenüin szerepel a Fraknoi Intézet (<http://www.roma.balassiintezet.hu/bu/>), ám mögötte mindössze egy 15 soros, hevenyészett és elavult leírást találunk: <http://www.roma.balassiintezet.hu/bu/fraknoi-intezet/>. Az RMA-n az elmúlt években rendezett pár reprezentatív történeti konferencia, még ha anyaguk kivételesen meg is jelent nyomtatásban, messze nem tekinthető elégségesnek, sőt tulajdonképpen elhanyagolható a feladatok, kötelezettségek és lehetőségek fényében. Vö. <http://www.roma.balassiintezet.hu/bu/kiadvanyaink/> (1,5,2.). Az RMA honlapjának „Kiadványaink” rovatában elsöprő a múltbeli – rendkívül heterogén – publikációk dominanciája, ami aggasztónak tűnik. Ha egy intézmény elsődlegesen múltját, kiváltképpen múltbeli kiadványait tudja csak felmutatni, jelene elszomorító, jövője pedig kétséges. A felsorolás 2. fejezetében az RMA saját kiadványaként szerepelnek a *Monumenta Vaticana* és a *Monumenta Romana* kötetei is, ami még kontrasztosabbá teszi a jelenben a Fraknoi-intézet hiányát.

volt tekinthető a római, vatikáni történeti kutatások szemszögéből. A magyar államnak mindazonáltal szerződéses kötelezettsége egy történeti intézet – melynek valós ismérvei tehát evidensek²⁹ – fenntartása Rómában.

Ezt a kötelezettséget abban az 1913. március 3-ai ajándékozási szerződésben vállalta, melynek alapján tulajdonába bejegyeztette és birtokában tartja a Fraknoi-villát. A villa jelenleg a szentszéki magyar követség székhelye. A hiteles másolatokban fennmaradt okirat világosan beszél: nem kulturális, kultúrdiplomáciai intézményről szól, hanem történeti intézetről, vagyis egy *in sich* és *für sich* tudományos intézményről. Amennyiben a magyar állam ennek fenntartásáról lemond, az értékes ingatlant vagy eladása esetén ellenértékét fele-fele részben át kell adnia a Magyar Tudományos Akadémia-nak, illetve a Szent István Társulatnak – szól a Fraknoi Vilmos által beiktatott 3. pont.³⁰ A magyar állam, illetve az azt e vonatkozásban képviselő Balassi Intézet felelőssége ebben a kérdésben tehát igen nagy.

1994-ben ugyan útjára indult egy könyvsorozat, melynek kötetei római egyháztörténeti forrásokot adnak közre, ám a sorozat címében az RMA nevét viselő kiadványokon az *Istituto Storico Fraknoi* csak elvétve tűnik fel (és jelen állapotában, 2015-ben már pusztán Patyomkin-jelenségnek tekinthető). A kötetek ténylegesen más tudományos intézményekhez, illetve külső egyéni kezdeményezésekhez

²⁹ És például úgy a német, mint az osztrák római történeti intézet működésében felismerhetők, a tervszerűen fejlesztett saját könyvtárról nem is beszélve. Lásd ezen intézmények honlapjait. – Az RMA-t 2011-től igazgató Molnár Antal értékelése több pontban egybevág a miénkkel: „*Per struttura e bilancio, tuttavia, l’Istituto [Fraknoi] non è mai diventato un’istituzione autonoma e si configura in realtà come denominazione del “volto” scientifico dell’Accademia d’Ungheria in Roma. La mancanza d’indipendenza sul piano istituzionale, la grande ristrettezza delle risorse economiche, la progressiva riduzione dell’offerta di borse di studio nonché l’ampiezza di competenze derivanti all’Accademia dal suo profilo (non soltanto scientifico ma anche artistico e culturale) non hanno in definitiva consentito all’Istituto di assumere – sul modello dei grandi istituti storici romani – un adeguato ruolo organizzativo e di coordinamento delle ricerche a Roma e, all’interno di quelle, in Vaticano. La sua attività scientifica (oltre all’organizzazione di convegni, tavole rotonde e presentazioni di libri) nel quindicennio successivo al 1996 si è limitata prevalentemente all’accoglienza degli studiosi e, in parte, alla pubblicazione dei loro lavori.”* *Accademia d’Ungheria in Roma. Le ricerche ungheresi nell’Archivio Segreto Vaticano (1980–2010)*, Religiosa archivorum custodia, 686–698, 691. A szerző feladata tanulmánya címe szerint az RMA vatikáni kutatásokban 1980–2010 között betöltött szerepének bemutatása volt (olyan intézetek sorában mint a *Belgisch Historisch Instituut te Rome*, *École française de Rome*, *Istituto storico ceco di Roma*, *Istituto storico italiano per il medioevo*, *Koninklijk Nederlands Instituut Rome*). Megjegyezzük (itt is), hogy meglátásunk szerint a funkcionális Fraknoi-intézet felállítása a jelenlegi struktúrák minimális átszervezésével, különösebb anyagi ráfordítás nélkül megoldható. Különösen sajnálatosnak tartjuk, hogy az elmúlt években semmilyen érdemi előrelépés nem történt e téren.

³⁰ Kiadva: TUSOR, *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*, CXLII–CXLIII. RÉTFALVI BALÁZS tanulmánya szerint 1945 után a Fraknoi-villát az állami szervek az MTA tulajdonának tekintették. Vö. *A vatikáni magyar követség villája és az Opus Dei*, Magyarország és a római Szentszék, 347–366, 359. – Az ajándékozási szerződés egyik hiteles másolata (egyaránt magyar és olasz nyelven) a magyar állam tulajdonszerzésének hivatalos irataival együtt fellelhető: Archivio Notarile Superiore di Roma, Repertorio No. 13072, Deposito di documenti fatto dal Sig. Avv. Emilio Marconi.

köthetők. Eddig csak 16–18. századi forrásokat közöltek, 19–20. századiakat nem, valamint úgy tűnik, hogy e kezdeményezés nyolc éve, 2008-ban megtorpant, azóta ugyanis nem jelent meg a sorozatnak új kötete.³¹

Az 1978-ban és 1985-ben megnyitott anyagok vizsgálata tehát a rendszerváltás utáni évtizedben sem professzionális római magyar intézményi keretekben indult meg. Elsősorban Eördögh Istvánnak, Adriányi Gábornak, illetve elenyészően Érszegi Márk Aurélnak köszönhetően jelent meg több vatikáni levéltári forrásokra építő, a Szentszék és Magyarország 19. század végi, 20. század eleji kapcsolatának egy-egy részterületét feltáró tanulmány és kötet.

Eördöghnek a korábbi nyitások eredményeit hasznosító könyvei: *Alle origini dell'espansione romena nella Transilvania ungherese (1916–1920)* (Studi e Ricerche 3), Cosenza 1992; *A Rendkívüli Egyházi Ügyek Szent Kongregációja Levéltárának (Vatikánváros) a magyarországi egyházakra vonatkozó forrásai 1803–1903*, Szeged 1992; *Geschichte, Gründe und Voraussetzungen der rumänischen Expansion in Siebenbürgen (1916–1920)*, Bonn 1993; *Erdély román megszállása 1916–1920. Olasz és vatikáni levéltári források alapján*, Szeged 2000. Vonatkozó fontosabb tanulmányai: *A Magyar Katolikus Egyház a Szentszék második világháborúra vonatkozó szöveggyűjteményében*, Egyházak a változó világban, A Nemzetközi Egyháztörténeti Konferencia előadásai. Esztergom, 1991. május 29–31, 513–520. Eördögh az 1970 és 1981 között kiadott 11 kötetes forráskiadvány – amelyből a harmadik kötet további kettőre oszlik –, az *Actes et documents du Saint Siège relatifs à la seconde guerre mondiale* (szerk. Pierre Blet–Angelo Martini–Burkhard Schneider, valamint a 3. kötettől: Robert A. Graham), Città del Vaticano 1965–1981 magyar vonatkozásait gyűjtötte össze e tanulmányában. Ugyanezt a szöveggyűjteményt használta: Ingrid Graziano–Eördögh István, *Josef Tiso e la questione ebraica in Slovacchia*, Cosenza 2002, amely 2006-ban magyarul is megjelent: *Josef Tiso és a szlovákiai holokauszt* címmel (METEM könyvek 58), Budapest 2006, amely szintén tartalmaz magyar vonatkozásokat. Tovább folytatva Eördögh tanulmányai sorát: *A Magyarország elleni 1919-es intervenció, mint a bolsevizmus következménye (vatikáni források alapján)*, MEV-Regnum 6 (1994) 1–2, 127–132; *A trianoni béke és a Vatikán*, Vigilia 61 (1996) 7, 510–514; *A pápai nunciatúra újraalakulása Magyarországon 1920-ban. (Ismeretlen római dokumentumok alapján)*, Történelmi Szemle 39 (1997) 1, 99–110. – Adriányi Gábor önéletrajzi könyvének tanúsága szerint 2000-ig háromszor végzett tudományos kutatást Rómában: uo., 209. Leírása szerint már 1975-ben engedélyt kért, hogy a Vatikánban Prohászka *Indexre* tételének aktáit tanulmányozhassa, de az engedélyt ekkor még nem, csak 2000-ben kapta meg. Ennek eredményeként született meg: *Prohászka és a Római Index* című munkája, Budapest 2002. A kötet megjelenésének nem minden-

³¹ Vö. TUSOR, *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*, cv. A legutóbb megjelent kötetek a 2005-ben elhunyt kiváló történész, TÓTH ISTVÁN GYÖRGY forrásgyűjtései, akinek a mutatók elkészítésére már nem maradt ideje, ezt a feladatot az MTA Történettudományi Intézetének munkatársai végezték el: *Litterae missionariorum de Hungaria et Transilvania (1572–1717) I–V*, (szerk. István György Tóth), Roma–Budapest 2002–2008. Az eddigi „Fontes” mellett újabb sorozat is indult Bibliotheca Academiae Hungariae – Roma. Studia címmel, amelyben 2014-ig 4 kötet jelent meg. Úgy tűnik, hogy a historiográfiai összegzésünk óta megjelent, a vatikáni kutatások kapcsán csupán részlegesen említendő, több kötet Annuario (2004: 1 db, 2005: 4 [!] db, 2010: 1 db) a jövőben folytatás nélkül marad. Lásd fentebb a 28. sz. jegyzetet is.

napi körülményeiről ld.: uo., 225–226. A kérdéses fondból, amelyet Adriányi Gábor is tanulmányozott két dokumentum szövegét (*Acta Congregationis S. Indicis, Protocolli* 1910–1911, doc. 316, 318, Szabó Szádok: Az intellektualizmus túlhajtásai ismertetés és kritika 62. oldal, Modern katolicizmus – ismertetés és kritika, 46. oldal) Szabó Ferenc *Probászka eszmevilágának kialakulása* című tanulmányában szintén felhasználta. Prohászka Ottokár. Magyarország apostola és tanítója. Tanulmányok Prohászka eszmevilágáról (szerk. Szabó Ferenc–Mózessy Gergely), Szeged 2002, 33. Ugyanerre a két forrásra utal: Szabó Ferenc, *Probászka Ottokár időszerűsége*, Budapest 2006, 49, illetve: *Probászka Ottokár élete és műve 1858–1927*, Budapest 2010, 10 és 183. Római kutatásokat a kötetek tanúsága szerint nem végzett, a dokumentumok fénymásolatához Ternyák Csaba érsek közvetítésével jutott. Az említett *S. Congregatio Indicis* iratanyaga nem a Vatikáni Titkos Levéltárban, hanem a Hittani Kongregáció levéltárában kutatható. Adriányi Gábor továbbá a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának a magyar katolikus autonómiára vonatkozó anyagából adott ki forrásgyűjteményt: *Documenta Vaticana. Historiam autonomiae catholicae in Hungaria illustrantia. Vatikáni okmányok a magyar katolikus autonómiáról 1891–1920*, Budapest 2011. (Dissertationes hungaricae ex historia Ecclesiae 18). – Érszegi Márk Aurél 2015-ig két említendő tanulmányában használt vatikáni levéltári forrásokat: *Károlyi Mihály és a Szentszék*, MEV-Regnum 11 (1999) 3–4, 171–181, melyben mind a Vatikáni Titkos Levéltár, mind a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának iratanyagát hasznosította. Illetve: „Egy kitörölhetetlen nap”. (A független Magyarország diplomáciai kapcsolatfelvétele a Szentszékkel, 1918–1920), *Távlatok* 47 (2000) 114–117. Vö. még tőle: *Il ristabilimento delle relazioni diplomatiche tra la Santa Sede e l’Ungheria 1918–1920* (Tesi di laurea), Trieste 1998.

Újabb az Apostoli Szentszék és Magyarország diplomáciai kapcsolatfelvételeinek 95. illetve 25. évfordulójára készült ünnepi kötetben láttak napvilágot – többek között – a XV. Benedek pápasága idején a Szentszék és Magyarország kapcsolatát feltáró, vatikáni levéltári kutatásokat felvonultató tanulmányok. Ezek közé tartozik Érszegi Márk Aurélnak a Szentszék és Magyarország diplomáciai kapcsolatfelvételét vizsgáló írása,³² Tóth Krisztina tanulmánya, amely Lorenzo Schioppa követutasítását tárgyalja, kitekintéssel az előzményekre és támpontokat adva a nuncius 1920-tól 1925-ig tartó magyarországi diplomáciai missziója elemzéséhez,³³ valamint Tóth Tamás, a Pápai Magyar Intézet rektorának tanulmánya, aki közvetlenül a világháború lezárását követő évek magyar eseményeit vizsgálta a Szentszék szemszögéből.³⁴ Ezirányú kutatásai eredményeit a 2015-ben Adriányi Gábor 80. születésnapjára megjelent tanulmánykötetben is olvashatjuk.³⁵

³² ÉRSZEGI MÁRK AURÉL, *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatfelvétele 1920-ban*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015 (szerk. Fejérdy András; METEM Könyvek 84), Budapest 2015, 75–83.

³³ TÓTH KRISZTINA, *Lorenzo Schioppa nuncius követutasítása*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 85–105.

³⁴ TÓTH TAMÁS, *A Szentszék és az I. világháborút követő politikai változások Magyarországon*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 61–74.

³⁵ TÓTH TAMÁS, *A Tanácsköztársaság a Szentszék szemével (1918–1920)*, *Litterarum radices amarae, fructus dulces sunt*. Tanulmányok Adriányi Gábor 80. születésnapjára (szerk. Klestenitz Tibor–Zombori István),

2. A PÁPAI LEVÉLTÁRAK 1922–1939 KÖZÖTTI ANYAGÁNAK MEGNYITÁSA

Az egymást gyorsan követő nyitások után hosszabb szünet következett, amit csak részlegesen szakított meg, hogy 1998-ban II. János Pál pápa XIII. Leó haláláig (1903) kutathatóvá tette a Hittani Kongregáció anyagát – mely máig saját levéltárral rendelkezik.³⁶ Ezután még másfél évtizednek kellett eltelnie, hogy a XI. Pius pápasága idejére eső szentszéki dokumentumok hozzáférhetővé váljanak. Erre három lépcsőben került sor: először 2003. február 15-től az Államtitkárság Rendkívüli Egyházi Ügyek szekciójában a Bajorországra és Németországra vonatkozó 1922–1939-es iratok, illetve a Vatikáni Titkos Levéltáron belül a müncheni nunciatúra 1922–1934 és a berlini nunciatúra 1922–1930-as anyagai.³⁷ Ezt követően 2004. szeptember 16-tól a Hadifogoly Információs Iroda 1939–1947 közötti fondjai váltak kutathatóvá.³⁸ Végül a történészek 2006. szeptember 18-tól kaphatták kézhez a XI. Pius pápasága ideje alatt keletkezett dokumentumokat bizonyos megszorításokkal.³⁹ A kivételeket II. János Pál pápa 2005. március 21-én kelt *La cura vigilantissima* kezdetű apostoli levél formájában kiadott *motu proprio*jával együtt nyilvánosságra hozott *Legge sugli Archivi della Santa Sede* 39. §-ban említi.⁴⁰ Az 1922-es dátumot e paragrafusban nem olvashatjuk, viszont a következő évekre kiadott, a Vatikáni Titkos Levéltárra vonatkozó fondjegyzékben, a bevezető részben már igen.⁴¹ Ezek szerint nem kutathatók az 1922 utáni konklávék, az 1922 után elhunyt pápák, bíborosok és kúriai prelátusok iratai, az 1922 utáni püspökkinevezésekre vonatkozó kánoni vizsgálatok, valamint az 1922 utáni, a *Rota*

Budapest 2015, 201–213.

³⁶ TARCISIO BERTONE, *L'apertura dell'Archivio: prospettive e progetti*, Giornata di studio. L'apertura degli Archivi del Sant'Uffizio Romano (Roma, 22 gennaio 1998) (Atti dei Convegni Lincei 142), Roma 1998, 98–99.

³⁷ *Archivio della nunziatura Apostolica in Berlino (Nunziatura Pacelli)*. Indice 1196 (a cura di KIRSTI SALONEN), Città del Vaticano 2003, 3. A *Lattività della Santa Sede nel 2003*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 2004, 1114. a nyitás dátumaként 2003. február 16-át jelöli meg, viszont mivel az a nap vasárnapra esett, így az inventárium előszavában megjelölt február 15. a valószínű. A kutatás időhatárait közli: *Comunicato: Nuove prospettive per l'apertura degli archivi vaticani a riguardo del pontificato di Pio XI*, 15. 02. 2002, Bolletino della Sala Stampa della Santa Sede, n. 0090.

³⁸ *Lattività della Santa Sede nel 2004*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 2005, 1108. Vö. továbbá: SERGIO PAGANO, *Una rilevante «apertura» dell'Archivio Segreto Vaticano: Il fondo Ufficio Informazioni Vaticano, Prigionieri di Guerra (1939-1947)*, Inter Arma Caritas. L'Ufficio Informazioni Vaticano per i prigionieri di guerra istituito da Pio XII (1939-1947), I, a cura di Francesca Di Giovanni–Giuseppina Roselli (CAV 52), Città del Vaticano 2004, IX–XXXIV. Elérhető: http://asv.vatican.va/content/dam/archiviosegretovaticano/documenti/CAV_52_vol1.pdf (2015. 08. 15.)

³⁹ *Lattività della Santa Sede nel 2006*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 2007, 1104; illetve *Comunicato: L'apertura degli archivi della Santa Sede per il pontificato di Pio XI (febbraio 1922–febbraio 1939)*, 30. 06. 2006, Bolletino della Sala Stampa della Santa Sede, n. 0340.

⁴⁰ AAS 97 (2005) 372.

⁴¹ *Indice dei Fondi e relativi mezzi di descrizione e di ricerca*, Città del Vaticano 2006–2007, 2.

Romana hatáskörébe tartozó házassági ügyek. Az említett 2005-ös törvény ennél kissé bővebb listát közöl azokról a dokumentumokról, amelyek nem kutathatók.

Eszerint: „1. *I documenti che, in forza della loro natura, hanno carattere di riservatezza e segretezza sono esclusi dalla consultazione, anche quando si apra il periodo chiuso.* 2. *Sono da considerarsi riservati e segreti gli Atti dei Conclavi, lo spoglio dei documenti dei Sommi Pontefici e dei Cardinali, i processi vescovili, i documenti di foro interno, le posizioni relative al personale della Santa Sede e dello Stato della Città del Vaticano e le Cause matrimoniali, oltre che i documenti indicati come tali dalla Segreteria di Stato.* 3. *Particolari deroghe per la consultazione di tali documenti possono essere concesse per giusti motivi esclusivamente dalla Segreteria di Stato.* 4. *I documenti, per i quali sia stata autorizzata la consultazione ai sensi del comma 3, conservano il loro carattere riservato o segreto e non possono essere diffusi.*”

3. A RÓMAI KÚRIA INTÉZMÉNYEI 1922–1939 KÖZÖTT

Mielőtt az újonnan megnyitott anyagok által a magyar kutatás számára felvetett kérdések tárgyalásához kezdenénk, érdemes nagyvonalakban sorra venni, illetve rendszerezni, hogy mely kuriális intézmények történeti dokumentumai váltak a kutatás számára hozzáférhetővé. A nyitás ugyanis a Szentszék összes archívumára vonatkozik, így magába foglalja nemcsak a Vatikáni Titkos Levéltár, hanem az ezen kívüli szentszéki levéltárak 1922–1939 közötti anyagát is.⁴² Ahhoz, hogy ezeket jobban átlássuk, meg kell vizsgálnunk, hogy milyen intézményei voltak a vizsgált periódusban az Apostoli Szentszéknek, továbbá hogy ezek közül melyek azok, amelyek a magyar kutatás szempontjából jelentősek, és hogy jelenleg hol őrzik az iratanyagukat.

Ha a Római Kúria szerkezetét⁴³ az 1922–1939-es időszakban szeretnénk felvázolni,⁴⁴ akkor egyrészt mindenképpen X. Pius 1908-as *Sapienti consilio* kezdetű apostoli konstitúciójához kell visszanyúlnunk, hiszen ebben a Kúria átfogó reformjára került sor,⁴⁵

⁴² *Comunicato: Lapertura degli archivi della Santa Sede per il pontificato di Pio XI (febbraio 1922–febbraio 1939)*, 30.06.2006, Bolletino della Sala Stampa della Santa Sede, n. 0340. A rövid közlemény mellett, hogy megemlíti, hogy a szentszéki levéltárakban fennmaradt összes dokumentumra vonatkozik a nyitás XI. Pius haláláig bezárólag, hangsúlyozza, hogy elsősorban a Vatikáni Titkos Levéltár és a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának levéltári anyagára gondolnak.

⁴³ A Római Kúria szerkezetének mélyebb megértésében RIHMÉR ZOLTÁN segített, akinek ezúton szeretnénk köszönetet mondani hasznos tanácsaiért, szakmai magyarázataiért.

⁴⁴ E témakörrel FEJÉRDY ANDRÁS foglalkozott a LSz 2007. évi 3. számában megjelent rövidke cikkében. A mi jegyzékünk a *Curia Romana 1922–1939-es szerkezetéről az övétől némileg eltér.* Vö. FEJÉRDY, *A Vatikáni Titkos Levéltár legutóbb megnyitott anyagáról*, 42–48, különösen: 44–45.

⁴⁵ AAS I (1909) 7–19. Ez az apostoli konstitúció 1908. június 29-én kelt. A pápai Kúria következő nagyobb horderejű reformjára VI. Pál idején került sor. Az ezzel foglalkozó *Regimini Ecclesiae universae* kezdetű apostoli konstitúció 1967. augusztus 15-én kelt: AAS 59 (1967) 885–928.

másrészt pedig azokat a jelentősebb változtatásokat kell számba venniünk, amelyeket e szerkezetben XV. Benedek és XI. Pius eszközöltek.⁴⁶

A *Sapienti consilio* 12 kongregációt, 3 bíróságot, 5 hivatalt és 4 állandó bizottságot említ a Római Kúria részeként.⁴⁷ Ebből a következő kongregációk a vizsgált 1922–1939-es időszakban is léteztek:⁴⁸ *S. Congregatio Sancti Officii*, *S. Congregatio Consistorialis*, *S. Congregatio de disciplina Sacramentorum*, *S. Congregatio Concilii*, *S. Congregatio Negotiis religiosorum sodalium praeposita*, *S. Congregatio de Propaganda Fide*, *S. Congregatio sacrorum Rituum*, *S. Congregatio Caeremonialis*, *S. Congregatio pro Negotiis ecclesiasticis extraordinariis*, valamint a *S. Congregatio reverendae fabricae S. Petri*.⁴⁹ E kúriareform említi a *S. Congregatio Studiorum*ot is, amely a vizsgált időszakban bővült feladatkörrel és elnevezéssel élt tovább, miután XV. Benedek pápa 1915. november 4-én kelt *Seminaria clericorum* kezdetű *motu proprio*jában felállította a *Sacra Congregatio de Seminariis*st, amelyet a *Congregatio Studiorum*hoz csatolt, s az így létrejött kongregációnak a *Sacra Congregatio de «seminariis et de studiorum universitatibus»* nevet adta.⁵⁰

⁴⁶ Mivel jelen tanulmányunknak elsődleges célja nem a kongregációkon belüli szekciók, osztályok és hivatalok megalakításának történeti bemutatása, illetve a kúriai szervek feladatköre történeti változásának pontos és részletes körülhatárolása, így most csak a kúria szerkezetében bekövetkezett jelentősebb változások ismertetésére szorítkozunk. A Római Kúria történetének részletes áttekintéséhez lásd: NICCOLÒ DEL RE, *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici*, Città del Vaticano 1970, 569–608, illetve ugyanennek az 1998-as kiadásban – a Római Kúria szerkezeti változását is figyelembe vevő – bővített bibliográfiája: 609–656, amely az egyes kúriai szervekhez kapcsolódó bibliográfiát hozza, így ezek részletes ismertetésétől itt eltekintünk. A tájékozódáshoz, gyors áttekintéshez szintén hasznos támpontot nyújt: Uő, *Mondo Vaticano*. Passato e presente, Città del Vaticano 1995.

⁴⁷ Bár a *Sapienti consilio*ban 5 hivatal megjelölése szerepel, a legutolsóként feltüntetett, két titkárságból álló *Secretariae Brevium ad Principes et Epistolarum latinarum* két külön hivatalt képezett, melyek feladata, irányítása és személyzete is elkülönült. A vonatkozó *Annuario Pontificio*kban is külön szerepel a két titkárság. NICCOLÒ DEL RE pedig a hat hivatal egyikeként említi őket a Római Kúriáról írt alapvető munkájában: *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici*, Roma 1952, 284–285, valamint legújabbban a *Segreteria dei brevi ai principi*, illetve a *Segreteria delle Lettere Latine* címszavak alatt Uő, *Mondo Vaticano*, 970–971, illetve: 972. A Római Kúria szerkezetét ismerteti – bár NICCOLÒ DEL RE-nél kevésbé részletesen: BÁNK JÓZSEF, *Egyházi jog*. Az egyházi alkotmányjog alapjai, Budapest 1958, 44–62.

⁴⁸ Az idézett konstitúcióban a kongregációk felsorolása felett a *Sacrae Congregationes* kifejezés olvasható, így habár az apostoli konstitúció nem írja ki külön-külön, a helyes terminológia, ha mindegyik elé kiteszük a 'S.' jelzőt.

⁴⁹ Ezen utóbbi – bár feladatköre a Szent Péter-bazilika vagyónának kezelése volt, a *Codex Iuris Canonice*ben (CIC) nem szerepel és a *Sapienti consilio* a többi kongregációtól külön említi –, a formális terminológiát tekintve szintén a kongregációk közé sorolható. Ennek megfelelően NICHOLAS HILLING az 1908-as kúriareform után kiadott, *Procedure at the Roman Curia. A concise and Practical Handbook* könyvében, New York 1909, 99–100. is a kongregációk közt szerepelteti és az *Annuario Pontificio* is rendszeresen a kongregációk közt tünteti fel. VI. Pál pápa 1967-es *Regimini Ecclesiae universae* konstitúciójában már csak „*Fabrica S. Petri*”-ként szerepel: AAS 59 (1967) 927.

⁵⁰ X. Pius 1908-as kúriareformjában a *S. Congregatio Consistorialis* feladatává tette a szemináriumok kormányzati, fegyelmi, vagyoni és tanulmányi ügyeinek intézését (kivéve ez alól a *S. Congregatio de Propaganda Fide* illetékessége alá tartozó dolgokat). AAS I (1909) 9–10. E feladat hatékonyabb kivitelezésére

A következő jelentős intézkedés XV. Benedek *Dei providentis* kezdetű 1917. május 1-jén kelt *motu proprio*ájában található. Ebben 1917. november 30-tól megszüntnek nyilvánította a *Sacra Congregatio de Propaganda Fide pro negotiis ritus orientalist* – amely dikasztériumot IX. Pius pápa hozta létre 1862-ben a *Sacra Congregatio de Propaganda Fide*-n belül –, és a következő hónap első napjától elválasztva a *Sacra Congregatio de Propaganda Fide*-től felállította a *Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientali*.⁵¹

Végül, amely változást a kongregációk tekintetében feltétlen meg kell említeni az 1908–1922-ig terjedő időszakban, az a *Sacra Congregatio Indicis* megszüntetése: e kongregációt XV. Benedek pápa 1917. március 25-én kelt *Alloquentes proxime* kezdetű *motu proprio*ájában szüntette meg, s feladatát a *S. Congregatio Sancti Officii* vette át.⁵²

A vizsgált, 1922–1939-es időszakban a kongregációk mellett a Római Kúria részét képezte három törvényszék: a *Sacra Poenitentiarum*, a *Sacra Romana Rota*, és a *Signatura Apostolica*, és a következő hivatalok: a *Cancellaria Apostolica*, a *Dataria Apostolica*, a *Camera Apostolica*, a *Secretaria Status* és a *Secretariae Brevium ad Principes et Epistolarum latinarum*,⁵³ valamint emellett léteztek úgynevezett állandó bizottságok, melyek a kongregációktól függetlenül fejtették ki a tevékenységüket.⁵⁴

Összegezve tehát a Római Kúriában a vizsgált 1922–1939-es időszakban 12 kongregáció, 3 bíróság és 6 hivatal, valamint változó számú állandó bizottság működött.

* * *

A fent felsorakoztatott szentszéki szervek történeti anyagának meghatározó része az *Archivio Segreto Vaticano*ban (ASV) kutatható, akár véglegesen ott elhelyezve, akár csak letétként, mivel az adott pápai dikasztériumnak nincs kapacitása kutatószolgálat működtetésére. E központi, törzs- és gyűjtőlevéltár állagai között meghatározó jelentőséggel bír a *Curia Romana* sajátos intézményi extrapolációjának

XV. Benedek állította fel a fent említett *motu proprio*ájában a *S. Congregatio de Seminariis*-t, amelyet a *S. Congregatio Studiorum*hoz csatolt, létrehozva a *Sacra Congregatio de «seminariis et de studiorum universitatibus»*-t. AAS 7 (1915) 493–495. A feladatkörét vö. az 1917-es CIC can. 256. 1§, ahol már a fenti elnevezés és feladatkör szerepel.

⁵¹ AAS 9 (1917) I, 529–531. A Keleti Kongregáció történetéről a gazdag külföldi szakirodalom mellett magyarra fordítva is jelent meg tanulmány: MARCO BROGI, *A Keleti Kongregáció és tevékenysége*, *Orientalium dignitas*: a XIII. Leó pápa által kiadott „Keletiek méltósága” kezdetű apostoli levél centenáriuma alkalmából tartott szimpozion anyaga, 1994. november 2–4 (szerk. és ford. Orosz László), Nyíregyháza 1995, 44–56.

⁵² AAS 9 (1917) I, 167. A pápa a *S. Congregatio Sancti Officii*-n belül egy *Index*-szekciót is felállított.

⁵³ Ezeket a törvényszékeket és hivatalokat már az 1908-as *Sapientii consilio*ban megtaláljuk: AAS I (1909) 15–17. Lásd még a 46. lábjegyzetet.

⁵⁴ Arról, hogy ezek iratanyaga az 1922–1939-es évek vonatkozásában jelenleg hol kutatható, a Vatikáni Titkos Levéltár munkatársa, LUCA CARBONI szolgált információval, amelyet ezúton is köszönünk. Mivel azonban ezek kifejezetten magyar vonatkozásokat nem, vagy elvéve tartalmazznak, így részletes ismertetésüktől itt eltekintünk.

tekinthető apostoli nunciátúrák, illetve pápai külképviseletek dokumentációja.⁵⁵ A magyar kutatás szempontjából különösen fontosak a budapesti apostoli nunciátúra, valamint az utódállamok nunciátúráinak, különösen a bécsi nunciátúra, prágai nunciátúra, bukaresti nunciátúra, és a belgrádi nunciátúra fondjai (*Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria, in Vienna, in Cecoslovacchia, in Romania, in Jugoslavia*);⁵⁶ illetve a fentebb felsorolt hivatalok közül magától értetődően az Államtitkárság (*Segreteria di Stato*) iratanyaga. De ezenkívül a magyar emigráció vallási életének, magyar vagy részben magyar missziók alakulása szempontjából más nunciátúrák, szentszéki külföldi képviselők iratai is fontosak lehetnek. A Vatikáni Titkos Levéltárban emellett külön figyelmet érdemelnek egyéb kisebb intézmények, szerzetesrendek, jelentős személyiségek fondjai, melyek elszórtan tartalmazhatnak magyar vonatkozásokat.⁵⁷

Az érvényben levő, már említett 2005-ös *Legge sugli Archivi della Santa Sede* II. §-a értelmében a Szentszék összes szervének a több mint 35 éve lezárult ügyek dokumentumait a Vatikáni Titkos Levéltárba kell szállítani,⁵⁸ kivéve a 14. §-ban körvonalazott levéltárak anyagát:

Art. 14
Archivi storici di specifici Organismi

„1. La Segreteria di Stato,⁵⁹ la Congregazione per la Dottrina della Fede,⁶⁰ la Congregazione per l’Evangelizzazione dei Popoli,⁶¹ la Penitenzieria Apostolica,⁶² la Biblioteca Apos-

⁵⁵ Bár évről évre kerülnek be új anyagok, előfordul, hogy egy-egy nunciátúra vagy egyéb külképviselet iratai is csak késve kerülnek be a levéltárba. Vö. *Indice dei Fondi e relativi mezzi di descrizione e di ricerca dell’Archivio Segreto Vaticano 2011*, Città del Vaticano 2011, 2.

⁵⁶ Az egyes nunciátúrákon szolgáló nunciások születési, kinevezési és áthelyezési, illetve hivatalukból egyéb módon történő távozásuk adatainak áttekintéséhez kiváló támpontot nyújt: GIUSEPPE DE MARCHI, *Le nunziature apostoliche dal 1800 al 1956*, Róma 1957.

⁵⁷ A Vatikáni Titkos Levéltár szerkezetére, folyamatosan bővülő – prefektusi hírlevélben évről-évre ismertetett – fondjaira, kutatási szabályzatára és a vonatkozó fontosabb irodalomra: *Indice dei Fondi e relativi mezzi di descrizione e di ricerca dell’Archivio Segreto Vaticano 2014*, i.m.

⁵⁸ Az erre irányuló első lépéseket a törvény hatálybalépésétől 3 éven belül meg kellett tenni. Vö. *La cura vigilantissima. Legge sugli Archivi*, Art. 51, AAS 97 (2005) 355–376, 376.

⁵⁹ A Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja – az Államtitkárság későbbi második szekciója – 1922–1939 közötti iratanyaga 2011 nyaráig a Vatikáni Titkos Levéltárban volt kutatható, ekkor azonban visszakerült az Államtitkárságra. Jelenleg külön engedéllyel ott kutatható.

⁶⁰ Mint tanulmányunkban már korábban megjegyeztük, e kongregáció levéltára csak 1903-ig kutatható. Vö. BERTONE, *L’apertura dell’Archivio: prospettive e progetti*, 98–99.

⁶¹ E levéltár saját honlappal rendelkezik, ahol a kutatás időhatáraitól és feltételeiről is tájékozódni lehet: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cevang/archivio.

⁶² A levéltár történetéről: FILIPPO TAMBURINI, *Per la storia dei cardinali Penitenzieri Maggiori e dell’Archivio della Penitenzieria Apostolica. Il trattato “De antiquitate cardinalis Poenitentiarum Maioris” di G.B. Coccino († 1641)*, RSCI 36 (1982), 332–380; ALESSANDRO SARACO, *La Penitenzieria Apostolica e il suo archivio storico*, Anuario de Historia de la Iglesia 21 (2012) 423–434; *La Penitenzieria Apostolica e il suo Archívio*, a cura di ALESSANDRO

tolica Vaticana,⁶³ la Fabbrica di San Pietro⁶⁴ e il Governatorato dello Stato della Città del Vaticano, titolari di archivi da loro custoditi dietro concessione del Sommo Pontefice senza soluzione di continuità, possono continuare a conservarli presso un separato archivio storico, da considerarsi comunque Sezione autonoma dell'Archivio Segreto Vaticano. 2. Indici, inventari e altri strumenti di ricerca, relativi alle Sezioni autonome di cui al comma precedente, devono essere conservati anche presso l'Archivio Segreto Vaticano. 3. Il versamento, la conservazione e la consultazione dei documenti presso i sopraindicati archivi storici avviene nel rispetto delle disposizioni contenute nella presente legge.⁶⁵

A fentiek tehát a törvény értelmében a Vatikáni Titkos Levéltár részének tekintetők, noha különálló archívumként működnek saját kutatószolgálattal. Ezenkívül a kutatói gyakorlat azt mutatja, hogy a különböző szentszéki dikasztériumok saját irattárral rendelkezhetnek, ahol a lezártak nem tekintett, esetleg kényes ügyek dokumentumait őrzik. Egy-két kivételtől eltekintve professzionális kutatószolgálatuk nincs, és az esetek többségében a kutatási engedélyt magától a hivatali előljárástól kell kérni.⁶⁶ Arról, hogy a különféle kongregációk iratanyagából mikor, mennyi és milyen összetételű anyagot szállítottak eddig a Vatikáni Titkos Levéltárba, 2015-ben Alejandro M. Dieguez közölt összefoglaló tanulmányt.⁶⁷

A fentiekben felsorolt főbb levéltárak és állagok pusztán kezdeti tájékoztató, iránymutatásul szolgálnak. Az iratok lelőhelyének pontos megállapításához a kutatónak mindig célszerű végiggondolni, hogy az 1908-at követő kúriareformok, illetve egyéb pápai határozatok hogyan befolyásolták az adott kongregáció, kúriai szerv hatáskörét, továbbá mely szervek vettek át egyes feladatokat, mivel gyakran a vonatkozó iratanyagot is ezek vitték tovább, s a vonatkozó fondok is ott találhatóak. Ugyanígy figyelembe kell venni még a szerzetesrendek római

SARACO, Città del Vaticano 2012. További szakirodalom, illetve információk a kutatás szabályzatáról és az anyag kutathatóságáról: *Guida e regolamento dell'Archivio Storico*, Città del Vaticano 2013. Online elérhető: http://www.penitenzieria.va/content/paenitenziaria/it/archivio/Guida/_jcr_content/innertop-1/download/file.res/APA%202013.pdf.

⁶³ Az itt őrzött dokumentumokról, kéziratokról, grafikákról, ősnymtatványokról, érmekről, műalkotásokról, könyvekről és sajtótermékekről a könyvtár honlapján lehet tájékozódni: <https://www.vatlib.it/home.php?ling=it&res=1366x768>.

⁶⁴ Az iratanyagról és hasznosíthatóságáról: *L'Archivio della Fabbrica di San Pietro in Vaticano come fonte per la storia di Roma*, a cura di GAETANO SABATINI–SIMONA TURRIZIANI, Roma 2015.

⁶⁵ Az idézet forrása: AAS 97 (2005) 355–376, 362–363.

⁶⁶ Például e tanulmány egyik szerzője, TÓTH KRISZTINA az *Archivio della Congregazione per i vescovi*-ban szeretett volna Mikes János szombathelyi püspök lemondásával és Grósz József 1936-os szombathelyi apostoli adminisztrátori kinevezésével kapcsolatban kutatást végezni, s habár a szombathelyi püspök ajánlólevelével is rendelkezett, a kutatást az iratok kényes voltára hivatkozva megtagadták. A levéltárak történetéhez további adalékkal szolgál: *Guida delle fonti per la storia dell'America Latina negli Archivi della Santa Sede e negli Archivi ecclesiastici d'Italia*, Città del Vaticano 1970.

⁶⁷ ALEJANDRO M. DIEGUEZ, *Gli archivi delle Congregazioni Romane: nuove acquisizioni e ordinamenti*, Religiosa Archivorum Custodia, 305–334.

központjainak archívumait (domonkosok, jezsuiták, piaristák stb.), amelyek kutatathatósági periodizálása a kúriai intézményekéhez igazodik.⁶⁸

4. A LEGUTÓBB MEGNYITOTT ANYAGOK ÉS A MAGYAR KUTATÁS⁶⁹

Az újonnan megnyitott anyagok mind a nemzetközi, mind a hazai kutatás számára új távlatokat nyitnak, értékes adalékokkal gazdagítva az eddigi szakirodalom alapján kialakult képet – különösen XI. Pius politikájáról, az Egyház és az egyes államok kapcsolatáról és Eugenio Pacelli, a későbbi XII. Pius két világháború közti szerepéről –, kibővítve ismereteinket és új szempontokat hozva be a történeti vizsgálódás látóterébe.⁷⁰ Jelen bevezetésben a hangsúlyt a magyar részről fontos kérdésekre szeretnénk helyezni, áttekintve, hogy melyek azok a témák,

⁶⁸ A piaristák esetében kiemelt jelentősége van Tomek Vince, a rend magyar generálisa hagyatékának. – Itt jegezzük meg, hogy a nem vatikáni, hanem alapítványi, magántulajdonban lévő iratokra írásunkban nem térünk ki.

⁶⁹ Jelen fejezetben a 21. század eleji nyitások magyar vonatkozásait vizsgáljuk.

⁷⁰ A nemzetközi kutatás által leginkább érdekelt témaköröket FEJÉRDY idézett cikkében ismertette, így ezekre nem kívánunk részletesen kitérni. Most csak a legújabb, a főbb irányvonalakra rámutató műveket említjük. Mivel a legutóbbi nyitás során a XI. Pius pápasága idején keletkezett iratok váltak kutathatóvá, így mind személye, mind politikája az érdeklődés középpontjába került. Ezzel kapcsolatban számos tanulmány és kiadvány látott napvilágot, újabban például: DAVID I. KERTZER, *The Secret History of Pius XI and the Rise of Fascism in Europe*, New York 2014; *Pio XI e il suo tempo. Atti del Convegno, Desio, 7-9 febbraio 2014*, a cura di Franco Cajani, 2014 (I Quaderni della Brianza 37 [2014] 180). Lengyel apostoli vizitátorként 1918–1919-ben írt naplójának kiadása: *I diari di Achille Ratti, I, Visitatore apostolico in Polonia (1918–1919)*, (CAV 93; a cura di SERGIO PAGANO–GIANNI VENDITTI), Città del Vaticano 2013. Különösen érdeklő a nemzetközi történeti kutatást Eugenio Pacelli személye. 2010-ben napvilágot látott bíboros államtitkárként készített feljegyzéseiből az első kötet, amely az 1930-as évben a pápai, magán audienciákról és a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja bíborosi üléseire (előfordult olyan eset is, hogy több kongregáció együtt ülésezett) készített feljegyzéseit adja közre: *I «fogli di udienza» del cardinale Eugenio Pacelli segretario di Stato I (1930)*, (CAV 72; cura di SERGIO PAGANO–MARCEL CHAPPIN–GIOVANNI COCO), Città del Vaticano 2010. A folytatás, amely az 1931-es feljegyzéseket tartalmazza 2014-ben került kiadásra: *I «Fogli di udienza» del cardinale Eugenio Pacelli Segretario di Stato II (1931)*, (CAV 95; a cura di GIOVANNI COCO–ALEJANDRO MARIO DIEGUEZ), Città del Vaticano 2014. Pápaként különösen a zsidókkal és üldöztetéseikkel, valamint Hitler birodalmával kapcsolatban elfoglalt álláspontja foglalkoztatja a kutatókat. Most csak egy pár újabb szakirodalmat emelünk ki, amellyel jelezni szeretnénk a téma aktualitását: ANDREA TORNIELLI, *Pio XII. Eugenio Pacelli un uomo sul trono di Pietro*, Milano 2007; HUBERT WOLF, *Papst und Teufel. Die Archive des Vatikan und das Dritte Reich*, München 2008 (e kötet magyarul is megjelent Paulik Péter fordításában: *A pápa és az ördög: a vatikáni levéltárak és a Harmadik Birodalom* címmel, Budapest 2010); MARGHERITA MARCHIONE, *Pio XII: La verità ti farà libero*, Città del Vaticano 2008; *In difesa di Pio XII. Le ragioni della storia*, a cura di GIOVANNI MARIA VIAN, Venezia 2009; PIER LUIGI GUIDUCCI, *Il terzo Reich contro Pio XII. Papa Pacelli nei documenti nazisti*, Cinisello Balsamo 2012; PATRICIA M. MCGOLDRICK, *New perspectives on Pius XII and Vatican financial transactions during the Second World War*, *The Historical Journal* 55 (2012) 1029–1048. Pacelli kapcsán Németország és a Szentszék kapcsolatának alakulása különösen a két világháború között és a II. világháború alatt is az

amelyek a szakma képviselőit a leginkább foglalkoztathatják. Ezek számbavétele után arra keressük választ, hogy mi és hogyan került e gazdag iratanyagból már hasznosításra, végül, hogy e tanulmány szerzői hogyan szeretnének kapcsolódni az első alfejezetben felvázolt, a legutóbb megnyitott anyagra reflektáló vatikáni magyar történeti kutatás hagyományaihoz.

a) A források által felvetett kérdések, hasznosítási lehetőségek

A nemrég kutathatóvá vált anyagok által a magyar történettudomány számára felvetett egyik fontos kérdés a Szentszéknek a trianoni békediktátum következtében kialakult helyzetre adott reflexióinak vizsgálata. Ezek a szentszéki diplomáciáról alkotott képet árnyalhatják, főleg az utódállamokkal folytatott elhúzódozó tárgyalások hátterére, a felvetődő területi, egyházkormányzati, egyházjogi, vagyoni kérdésekre, valamint a tervezett, illetve realizálódott konkordátumok és *modus vivendi* megkötésének körülményeire, a bennük foglaltak végrehajtására, betartására és következményeire vonatkozóan.⁷¹ Ezzel párhuzamosan az anyag mind a magyar mind a külföldi oldalon érintett felek véleményének beható tanulmányozását teszi lehetővé. Arról is részletes képet kaphatunk, hogy milyen kísérletek történtek egyes főpásztorok munkájának akadályozására, személyiük elmozdítására, tisztázódhatnak kiutasításuk, lemondásuk körülményei.⁷² Ide vonatkozóan felmerül a személyi változások kérdése is, nevezetesen, hogy hogyan formáltak a Szentszék

érdeklődés középpontjába került, Cesare Orsenigo berlini nuncius 1933-as jelentései online is olvashatók THOMAS BRECHENMACHER gondozásában: <http://194.242.233.156/dengOrsenigo/index.php>. (2015. o8. 16.)

⁷¹ E témával behatóan SALACZ GÁBOR foglalkozott *A magyar katolikus egyház a szomszédos államok uralma alatt* című művében, München 1975. Műve írásakor még nem állt a vizsgálathoz rendelkezésre a Vatikáni Titkos Levéltár vonatkozó anyaga, így csak az akkor hozzáférhető forrásokra építhette munkáját. Azóta sem született hasonló átfogó jellegű feldolgozás, több részterületet vizsgáló tanulmány, illetve a témát érintő monográfia azonban igen. Többek között ilyenek például: GERGELY JENŐ, *Az Észak-erdélyi görög katolikus román egyházmegyéek jogállása és sérelmei 1940–1944*, MEV 5 (1993) 3–4, 83–94; MARTON JÓZSEF, *Az erdélyi (gyulafehérvári) egyházmegye története*, Gyulafehérvár 1994; MARTON JÓZSEF, *A Szentszék és Románia konkordátuma 1927-ben*, Erdélyi Múzeum (EM) 57 (1995) 1–2, 50–59; ANTAL ÁRPÁD, *Aron püspök élő öröksége*, EM 58 (1996) 3–4, 234–259; RÁ CZ KÁLMÁN, *Az Esztergomi Érsekség és Csehszlovákia vagyoni vitája, 1919–1938*, Egyháztörténeti Szemle (ESz) 1 (2000) 1, 105–119, SAS PÉTER, *Vatikan és Románia államközi megállapodásai a két világháború között*, ESz 4 (2003) 1, 180–189; SAS PÉTER, *Az erdélyi római katolikus egyház 1900–1948*, Budapest 2008; SERES ATTILA, *Iratok Márton Aron apostoli kormányzói kinevezésének és püspökké szentelésének diplomáciai és egyházpolitikai hátteréhez*, Studia Theologica Transsylvaniensia 13 (2010) 63–108. Ezek közül kevés olyan van, amely ténylegesen az újonnan megnyitott vatikáni forrásokra épített volna, a felsoroltak között értelem szerűen nincs is.

⁷² Az érintett felek véleményének tanulmányozásához például hasznos adalékkal szolgál Fischer-Colbric Ágoston 1924. december 10-én kelt, általunk közölt levele. Lásd ASV Arch. Nunz. Cecoslovacchia, busta 46, fasc. 14, fol. 7–8. Az egyházmegyei határváltozások kérdéséhez lásd például: a mérki (szatmári) apostoli adminisztrátor 1938. november 4-én Angelo Rottának írt levelét: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 56, fasc. 8/10, fol. 683–684.

álláspontját a lelkipásztori, illetve az egymásnak feszülő nemzetközi politikai érdekek, valamint a változó körülmények: mikor, miért tartották egyes főpásztorok lemondását kívánatosnak, milyen megfontolásból, kiknek a neve jöhetett szóba a részben vagy egészében külföldre került egyházmegyék élére történő kinevezéskor, s közülük elsődlegesen mely szempontok alapján választották ki a későbbi püspökök illetve apostoli adminisztrátorok személyét.⁷³ Itt szintén megismerhetjük az adott kormányok, a helyi papság, valamint egyes képviselők véleményét.

Kényes, többször visszatérő kérdés a főkegyúri jog kérdése – különösen a püspöki kinevezések joga, amelyre mind az utódállamok kormányai, mind pedig a magyar kormány igényt formált. A vatikáni levéltári anyag nagyon sok hasznos adalékkal szolgál az ezzel kapcsolatos állásfoglalások tekintetében.⁷⁴ A nem mindig élesen kirajzolódó hatáskörök olyan problémát is felvetnek, hogy ki az illetékes egyes egyházi bírósági, illetve diszpenzációs kérdésekben.⁷⁵ Szintén ide tartozik a lemondott püspökök vagyonának, ingóságainak kiszolgáltatása, illetve nyugellátásuk biztosításának ügye, amelyről az eddiginél részletesebb képet kaphatunk.⁷⁶ Külön érdekes kérdés lehet az Erdélyi Katolikus Státus helyzetete, sorsának alakulása is.⁷⁷

⁷³ Erre szintén csak egy-egy példát szeretnénk hozni: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 4, fasc. 7/7/1, fol. 592–594; jelöltek az eperjesi egyházmegye élére (1922. március–április). A debreceni és mérki apostoli adminisztrátorok 1929-es kinevezése: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 28, fasc. 1/3, fol. 24–72. Jelöltek a hajdúdorogi egyházmegye élére: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 54, fasc. 2/1, fol. 250–279. Apostoli adminisztrátor kinevezése a nagyszombati apostoli adminisztrátúra élére: Archivio Storico della Sezione per i Rapporti con gli Stati della Segreteria di Stato, Archivio della Sacra Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari, Cecoslovacchia, Anno 1921–1922, pos. 4–5, fasc. 4; S.RR.SS. AA.EE.SS., Cecoslovacchia, Anno 1920–1922, pos. 3–4, fasc. 3; S.RR.SS. AA.EE.SS., Rapporti delle Sessioni, 1922, n. 1249, Cecoslovacchia; ASV Arch. Nunz. Cecoslovacchia, busta 12, fasc. 44/1, fol. 32–33; fasc. 44/2, fol. 54–59; ASV Arch. Nunz. Cecoslovacchia, busta 25, fasc. 11; ASV Arch. Nunz. Cecoslovacchia, busta 27, fasc. 118; ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 2, fasc. 1; ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 5, fasc. 7/1.

⁷⁴ A két világháború között a főkegyúri jog kérdésével részletekbe menően SALACZ GÁBOR foglalkozott: *A főkegyúri jog és a püspökök kinevezése a két világháború között Magyarországon* (Dissertationes hungaricae ex historia Ecclesiae 16), Budapest 2002. E kötet végén a sorozatszerkesztő ADRIÁNYI GÁBOR utószavában felhívta a figyelmet arra, hogy a Vatikáni Titkos Levéltár vonatkozó dokumentumai értékes részletekkel járulhatnak hozzá a témában ismereteink bővítéséhez. Erre kiváló például szolgálnak az 1937. évi levélváltások Eugenio Pacelli, Angelo Rotta és Giuseppe Pizzardo között az 1927-es *intesa semplice* tervezett megváltoztatása tárgyában: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 54, fasc. 3, fol. 600–618. E kérdést GERGELY JENŐ érinti: *A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945*, Budapest 1997, 75.

⁷⁵ Lásd például Angelo Rotta nuncius és Raffaele Rossi, a Konzisztoriális Kongregáció titkáranak levélváltását 1938 februárjában a kassai és roznyói apostoli adminisztrátúra területén az egyházi bírósági jogok körülhatárolásáról: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 56, fasc. 8/1, fol. 458–461.

⁷⁶ Lásd például: Novák István volt eperjesi görög katolikus püspök nyugdíjának ügyét: ASV Arch. Nunz. Cecoslovacchia, busta 55, fasc. 14, fol. 6.

⁷⁷ Erre különösen sok forrást találunk: ASV Arch. Nunz. Romania, busta 39, fasc. 188, fol. 1–76, fasc. 189–195.

A tárgyalandó témakörök sorába illeszkedik az egyház szerepe és lehetőségei a magyar kultúra megőrzésére és annak felmérése, hogy hogyan érintette Trianon az egyházi iskolákat és intézményhálózatot (egyesületek, szociális intézmények, stb.). Továbbá az is, hogy az utódállamok nemzetiségi politikája miként befolyásolta a plébániák illetve egyházi javadalmak adományozását, egyházi személyeknek a javadalmukból történő elmozdítását, esetlegesen erről történő lemondását, az egyes szemináriumokban a magyar nemzetiségűek arányát, valamint a nyelvhasználat alakulását a prédikációkban, egyházi szertartásokon, a hívekkel történő érintkezésben és a már említett iskolákban.⁷⁸ Itt mindenképpen érdekes lesz megvizsgálni nemzetiségi relációban is, hogy az utódállamok területén maradt más kisebbségek-nél, illetve a keleti rítusú katolikusoknál ezek a kérdések hogy alakultak.

Trianon nem csak a világi papságot és a híveket, hanem a szerzetesrendeket is érintette, a rendházak, a rendtartomány központjának esetleges külföldre kerülése mellett iskoláik, ingatlanjaik, plébániáik és kiterjedt pasztorációs tevékenységük révén. A Szentszék és a kormányok velük kapcsolatos állásfoglalása, a felmerült nehézségek áthidalására tett kísérletek szintén izgalmas kutatási terepet kínálnak.⁷⁹

Érdemes azt is megvizsgálni, hogy a Trianon következtében kialakult helyzet hogyan változott meg az I. bécsi döntést követően, mi volt a Szentszék illetve az érintett ordináriusok álláspontja a Magyarországhoz visszatért területek egyházi igazgatása terén, illetve vagyoni kérdésekben.⁸⁰

A legutóbb megnyílt anyagok a Szentszék és a magyar belpolitika viszonyának az eddigieknél behatóbb elemzését is ígérik. Erre például felhozható, hogy bár a főkegyúri jog két világháború közötti gyakorlásának kérdésével Csizmadia Andor,⁸¹ majd Salacz Gábor⁸² behatóan foglalkozott, valamint Gergely Jenő is

⁷⁸ Salacz Gábor például felveti, hogy míg az idős magyar papságot a többségében szlovákok lakta területen nyugdíjazták, addig a fiatal magyar papokat arra szólították fel, hogy cseréljék el plébániájukat. Az iratanyag tanulmányozásából kirajzolódhat, hogy hányan éltek ezzel a lehetőséggel, illetve mi volt a Szentszék ezzel kapcsolatban elfoglalt álláspontja. Lásd Uő, *A magyar katolikus egyház a szomszédos államok uralma alatt*, 10. Arra is választ kaphatunk, hogy ki küldött papot az esetlegesen vitatott joghatóságú plébániákra, például Battonya község mely egyházi adminisztráció alá tartozik: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 54, fasc. 2/1, fol. 243–249.

⁷⁹ Például a komáromi bencés rendház Pannonhalmától történő elszakadásához találhatunk adalékokat: ASV Arch. Nunz. Cecoslovacchia, busta 35, fasc. 4, fol. 60.

⁸⁰ Lásd például: Jantausch Pál apostoli adminisztrátor Serédihez intézett kérése ügyében Angelo Rotta Eugenio Pacellinek 1938. december 19-én: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 56, fasc. 8/1, fol. 469.

⁸¹ CSIZMADIA ANDOR, *A magyar állam és az egyházak jogi kapcsolatainak kialakulása és gyakorlata a Horthy-korszakban*, Budapest 1966.

⁸² SALACZ, *A főkegyúri jog és a püspökök kinevezése a két világháború között Magyarországon*, i.m.

több helyen érintette a témát,⁸³ mégis vannak olyan kérdések, amelyekre az akkor rendelkezésére álló források alapján nem sikerült kimerítő választ adniuk. Ide sorolható például a Mikes János lemondásával megürült szombathelyi püspökség apostoli adminisztrátorra bízása, Grósz József felszentelt orthosiai püspök személyében, melynek hátterét újabban e tanulmány egyik szerzője, Tóth Krisztina tárta fel.⁸⁴ Más püspökkinevezések ügyében a Szentszék álláspontjának megismerését szintén tovább árnyalhatja a kutathatóvá vált anyag.⁸⁵

Egy másik lényeges belpolitikai kérdés a zsidótörvények tárgyalása és elfogadása, amely a kikeresztelkedett zsidó származásúak közül is sokakat érintett, ráadásul úgy, hogy a zsidó minősítést és az ezzel járó hátrányos megkülönböztetést a keresztség felvételének dátumához kötötte, amellyel bizonyos esetekben a keresztség szentségének érvényességét kérdőjelezte meg.⁸⁶ Nyilvánvalóan a Szentszék nem maradhatott pártatlan a kérdésben, és ha nem is nyíltan, de valamilyen közvetett módon felemelte szavát. Mivel az anyagok egyelőre XI. Pius haláláig bezárólag kutathatóak, így különösen az első zsidótörvény megszületésének körülményeivel, szentszéki visszhangjával és a második zsidótörvény előkészítésével kapcsolatban találhatunk hasznos információkat.⁸⁷

⁸³ Gergely Jenő műveinek részletes bibliográfiáját lásd: RÉFI ATTILA, *Gergely Jenő műveinek bibliográfiája 1968–2010*, „Alattad a föld, fölötted az ég...” Források, módszerek és útkeresések a történetírásban (szerk. Balogh Margit), Budapest 2010, 323–367.

⁸⁴ TÓTH KRISZTINA, *Egy apostoli adminisztrátori kinevezés háttere. Gróf Mikes János lemondása a szombathelyi püspökségről*, Magyarország és a római Szentszék, 281–327; Uő, *Adalékok Mikes János püspök lemondásához*, Tanulmányok gróf Mikes János szombathelyi megyéspüspökről (szerk. Bakó Balázs–Pál Ferenc; Géfin Gyula Kiskönyvtár 2), Szombathely 2015, 157–176; Uő, *A szombathelyi egyházmegye története Grósz József egyházkormányzása idején (1936–1944)* (Collectanea Studiorum et Textuum I/2 [CST I/2]), Budapest 2015, különösen: 37–55. A témához hasznos adalékkal szolgáltak: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 42, fasc. 1/5; busta 45, fasc. 1/9; busta 48, fasc. 1/8; busta 54, fasc. 1/7; busta 56, fasc. 8/7.

⁸⁵ 1937-ben például a Miklós István hajdúdorogi püspök halálával megüresedett püspökség betöltésének kérdése: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 54, fasc. 2/1, fol. 250–279. Lásd például: VÉGHSEŐ TAMÁS, *Miklós István hajdúdorogi püspök utódlása. Új adatok a budapesti nunciatura levéltárából*, Magyarország és a római Szentszék, 325–341.

⁸⁶ 1938. évi XV. törvénycikk A társadalmi és a gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról, 4. §, *Magyar törvénytár. 1938. évi törvénycikkek*, Budapest 1939, 138; 1939. évi IV. törvénycikk A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról, 1. §, *Magyar törvénytár. 1939. évi törvénycikkek*, Budapest 1940, 129–130.

⁸⁷ A második és harmadik zsidótörvény kapcsán a Szentszék által kiadott – általunk már korábban idézett – *Actes et documents du Saint Siège relatifs à la seconde guerre mondiale* kiadványból a Szentszék hivatalos álláspontját tükröző forrásokra is utal: FEJÉRDY ANDRÁS, *A Magyar Katolikus Egyház hivatalos állásfoglalása a „zsidótörvényekkel” kapcsolatban*, Tanulmányok Ritoók Zsigmond hetvenedik születésnapja tiszteletére (szerk. Hermann István), Budapest 1999, 171–209; CSÍKY BALÁZS, *Bőség és hiányok. Néhány módszertani kérdés és kutatási lehetőségek Serédi Jusztinián hercegprímási tevékenységének vizsgálata kapcsán*, „Alattad a föld, fölötted az ég...” Források, módszerek és útkeresések a történetírásban, 251–268, 257, ahol Angelo Rotta 1938. április 12-ei jelentését és Eugenio Pacelli május 8-án kelt válaszlevelét ismerteti röviden. Úgy tűnik, hogy a Vatikáni Titkos Levéltárban még számos olyan forrás található a zsidótörvények kapcsán, amelyek részletes

A katolikus megújulás, amelyben jelentős szerepet játszottak a szerzetesrendek, szintén széles terepet kínál a vizsgálódásra, hiszen 1927–1935 között mind a férfi, mind a női szerzetesrendek apostoli vizitációjára sor került.⁸⁸

A két világháború közti két nagyszabású ünneppsorozat, az 1930-as Szent Imre év, illetve az 1938-as kettős szentév előkészítésének, szervezésének mozzanatairól⁸⁹ is többet megtudhatunk, akárcsak egyes hazai törvényjavaslatoknak a magyar katolikus egyházra gyakorolt hatásáról és ennek kapcsán az egyházi javak és a katolikus egyház jogainak a megőrzésére tett lépésekről,⁹⁰ valamint a világpolitika eseményeinek magyarországi visszhangjáról a nuncius szemzögéből.⁹¹

A görög katolikusok történetét kutatók is megtalálják az anyagban számításukat. Számos fond tartalmaz őket speciálisan érintő anyagot, mint például a rítusváltoztatások kérdését, vagy az egyes plébániák feletti jurisdictió gyakorlására vonatkozó adatokat a trianoni határváltozást követően. Ezenkívül a hajdúdorogi görög katolikus egyházmegye történetéhez is számos adalékkal szolgál.⁹²

Mind a megszállt, mind a magyarországi egyházmegyék állapotáról hitelesebb képet kaphatunk az *ad limina* jelentések alapos áttanulmányozásával. Ezeket – mint azt már az első alfejezetben említettük – Vanyó Tihamér az 1850-es évekig dolgozta fel.⁹³ Emellett a vatikáni levéltár fondjai a fontosabb helyi, egyházmegyei ügyekre is széles rálátást biztosítanak – számos dokumentumot találunk például egyházi kitüntető címek adományozásáról, kanonoki stallumok betöltéséről, egyes plébániákra történő kinevezésekről, a papság konfliktusáról a helyi ordináriussal,

elemzésével az eddigieknél egy sokkal árnyaltabb képet kaphatunk a Szentszék álláspontjáról, illetve esetleges tervezett diplomáciai lépéseiről.

⁸⁸ Lásd SOMORJAI ÁDÁM, *Visitatio Apostolica institutorum vitae consecratae in Hungaria 1927–1935. A magyarországi szerzetesrendek apostoli vizitációja*, Pannonhalma 2008. illetve SOMORJAI ÁDÁM, *Adalékok a magyarországi bencések apostoli vizitációjához és reformjához*, MEV-Regnum 19 (2007) 1–2, 161–202. Vö. CSÍKY, *Bőség és biányok. Néhány módszertani kérdés és kutatási lebetőségek*, 263.

⁸⁹ A Szent Imre évhez hasznos adalékokkal szolgál: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 34, fasc. 6/2, fol. 280–357. A 34. nemzetközi eucharisztikus kongresszusról az akkor rendelkezésre álló hazai forrásokra építve: GERGELY JENŐ, *Eucharisztikus világkongresszus Budapest/1938*, Budapest 1988. Ehhez szolgálhat adalékkul: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 58, fasc. 2/1, fol. 71–238.

⁹⁰ A belső kolonizációs törvénytervezettel kapcsolatban lásd például: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 51, fasc. 3, fol. 443–445.

⁹¹ Erre kiváló például szolgál: Angelo Rotta 1936. május 6-án Eugenio Pacellinek írt jelentése a kommunizmus magyarországi jelenlétéről, tevékenységéről: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 51, fasc. 3, fol. 435–437.

⁹² Az utóbbi témakörrel Végheő Tamás több munkájában foglalkozott. Vö. a 112. lányszeggyel. Azt, hogy a görög katolikusok helyzete a Szentszék szempontjából mennyire kiemelt kérdésnek számított, Lorenzo Schioppa nuncius követutatisása is mutatja. Vö. TÓTH KRISZTINA, *Lorenzo Schioppa nuncius követutatisása, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015*, 85–105.

⁹³ VANYÓ, *Püspöki jelentések a magyar szent korona országainak egyházmegyéiről*, i.m.

illetve rítusváltoztatási ügyekről⁹⁴ – módot nyújtva az ilyen irányú vizsgálódásra, amely különösen fontos, hiszen a legtöbb egyházmegye 20. századi története még megíratlan. Így tehát e dokumentumok az egyes egyházmegyék történetét bemutató jövőbeli monografikus feldolgozásoknak az egyik alappilléret jelenthetik majd.

Mindezek mellett a nunciatúra működéséről – hogyan tartotta a nuncius a különféle dikasztériumokkal a kapcsolatot, milyen fogadásokat rendezett, milyen ünnepségeken vett részt, milyen szociális és karitatív tevékenységet fejtett ki, stb. –, alkalmazottairól, a nunciusnak a diplomáciai testület fejeként kifejtett tevékenységéről is képet kaphatunk az iratanyagból.⁹⁵

Szerteágazó, de izgalmas témakör a Trianon után illetve a két világháború közt emigrált katolikus magyarok sorsa. Hogy csak pár kérdést említsünk: hányan emigráltak, melyek voltak a preferált országok, milyen esetleges nehézségekkel kellett a vallásgyakorlásuk szempontjából szembenéznük, ott létrejött-e magyar közösség, hogy alakult a lelki gondozásuk, tartották-e a magyar egyházi körökkel a kapcsolatot, milyen arányban voltak köztük a kikeresztelkedett zsidó származásúak.⁹⁶ Ezenkívül a külföldi magyar vagy magyar résztvevőket is felvonultató missziók történetéhez is találunk különféle nunciatúrai fondokban értékes információkat.⁹⁷

Végül az 1939-es dátumon túlmutat a Hadifogoly Információs Iroda anyaga, amely nevével ellentétben nem csak a hadifoglyok, hanem a világháborúban az eltűntek – egymástól elszakadt családtagok, foglyok, menekültek – felkutatásával foglalkozott, vallásra való tekintet nélkül, továbbá lelki és anyagi segítséget nyújtott az üldözötteknek. Ez az irategyüttes szintén több magyar vonatkozást tartalmazhat, melyeket érdemes lenne behatóan elemezni. Számba lehetne venni például, hogy milyen és mennyi magyar eltűnt ügyével foglalkozott, mit sikerült róluk kiderítenie, mennyi volt köztük a konvertiták aránya, a segítséget kérők

⁹⁴ A helyi papság panasza Rott Ferdinánd veszprémi püspök és Weber Pál ellen: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 48, fasc. 1/10, fol. 140–165, 174, 176–177; S.RR.SS. AA.EE.SS., Ungheria, pos. 67, fasc. 53.

⁹⁵ Vö. például: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 1, fasc. 1/2, 1.10; ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 4, fasc. 3.

⁹⁶ Ehhez a fogadó országok nunciatúráinak anyagát érdemes áttekinteni, valamint a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja Levéltára is tartogat érdekes fondokat, például: S.RR.SS. AA.EE.SS., Ungheria, Anno 1922–1933, pos. 6 – melyből a perui, a limai, a new yorki és braziliai magyarokkal kapcsolatban tudhat meg információkat a kutató. Az Észak-amerikai magyar emigráció kérdésével a nunciások jelentése, levelezéseinek keresztül MATTEO SANFILIPPO foglalkozott a *L'emigrazione ungherese nel Nord America e la Santa Sede* című tanulmányában, Gli archivi della Santa Sede e il regno d'Ungheria (secc. 15–20), 223–246. A kanadai magyar emigráció vallási életének alakulásáról például: DREISZIGER NÁNDOR, *The quest for spiritual fulfilment among immigrants: the rise of organized religious life in pioneer Hungarian-Canadian communities, 1885–1939*, MEV-Regnum 16 (2004) 3–4, 95–124.

⁹⁷ Lásd például MOLNÁR ANTAL nemrég megjelent tanulmányát: *A Szentszék, a magyar jezsuiták és egy törökországi tudományos intézet alapításának terve (1930–1934)*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 173–209

között a katolikusok, illetve a nem katolikusok száma, voltak-e köztük magyar katolikus főpapok, a trianoni Magyarország, illetve a történelmi Magyarország mely területéről érkezett be a legtöbb kérés. A beérkezett levelekben ráadásul számtalan utalás lehet az adott egyházközségek, esetleg egyházmegyék helyzetére, valamint a konvertiták és a zsidóság mentésére vonatkozóan, amely adalékul szolgálhat a második világháborúban a katolikus egyház szerepének vizsgálatához.⁹⁸

A fent ismertetett témakörök és kérdések csak a jövőbeli kutatás főbb irányvonalait jelölik ki, részletességre nem törekszenek. Természetesen a szentszéki levéltárak anyaga bár nélkülözhetetlen és fontos forrásbázis, nyilvánvalóan együtt kell és érdemes tanulmányozni a különböző vonatkozó egyházi és világi levéltárak anyagaival, bevonva a vizsgálatokba a korabeli sajtót, illetve a már elkészült feldolgozásokat is, hogy egy részletekbe menő, egységes, átfogó képet kapjunk az általunk vizsgált problémakörrel.

b) *A források eddigi hasznosítása*

A főbb témaköröket áttekintve feltesszük a kérdést, hogy kik foglalkoztak már ezzel az iratanyaggal, illetve a magyar kutatásnak eddig mit sikerült ebből és hogyan hasznosítania. Az áttekintés során a legcélszerűbb az időrendi és szerzők szerinti sorrendet követni.

A budapesti apostoli nunciatúráról Tomislav Mrkonjić írt először ismertetőt.⁹⁹ Tanulmánya azért különösen figyelemre méltó, mivel ő rendezte az említett nunciatúra anyagát. Főbb vonalakban ismerteti a nunciatúra történetét, a nunciosok, valamint közeli munkatársaik életrajzát és tevékenységét, közli a fennmaradt anyagok nagyon vázlatos, áttekintő jegyzékét, valamint több forrást is csatol a tanulmányához. Szintén Mrkonjić nevéhez fűződik a bécsi apostoli nunciatúra 1607–1939 (1940) anyagának inventáriuma,¹⁰⁰ amelyben – ha nem is nagy számban –, de találunk a budapesti apostoli nunciatúra 1920-as létrejötte utáni magyar vonatkozást is tartalmazó fondokat: a Trianon következtében a győri és a szombathelyi egyházmegyéből Ausztriához csatolt területekből ki-

⁹⁸ A Hadifogoly Információs Iroda részletező inventáriuma és a gazdag forrásanyagból válogatás: *Inter arma caritas. L'Ufficio Informazioni Vaticano per i prigionieri di guerra istituito da Pio XII (1939–1947) I–II* (Collecanea Archivi Vaticani 52; a cura di Francesca Di Giovanni és Giuseppina Roselli), Città del Vaticano 2004. A forrásgyűjteményben több magyar vonatkozású ügy is előfordul, köztük például Angelo Rotta és Luigi Maglione bíboros államtitkár több levélváltása: Uo., II, 899–902. 956–966.

⁹⁹ TOMISLAV MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, Gli archivi della Santa Sede e il regno d'Ungheria (secc. 15–20), 255–288.

¹⁰⁰ TOMISLAV MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Vienna I. «Cancelleria e Segreteria»*, nn. 1–904 – aa. 1607–1939 (1940). Inventario (CAV 64), Città del Vaticano 2008.

alakított Burgenlandi apostoli adminisztrátúra,¹⁰¹ valamint különböző levelezések – ezek között vannak „Budapest” jelzésű foliók is¹⁰² – és egy-egy konkrét ügy kapcsán.¹⁰³

A *La sollecitudine ecclesiale di Pio XI* című konferenciakötet 2010-es kiadású, amely a Vatikánban 2009. február 26–28-án elhangzott előadások eredményeit tárja a tudomány elé. E kötetben Emília Hrabovec tanulmányában a békeszerződések lelkipásztori következményeit vizsgálja Közép-Kelet Európában és XI. Piusnak, illetve a Szentszéknek az ezzel kapcsolatos álláspontját, magyar vonatkozású vatikáni levéltári anyagokat is felhasználva.¹⁰⁴ Sajnos munkájában teljes terjedelemben forrásokat nem közöl, csak kiragadott szövegrészeket, illetve utalásokat, így e források mondanivalójáról nem kapunk egységes képet, és a hivatkozott személyiségeknek a nemzetközi események alakulása tükrében esetlegesen változó véleményét sem ismerhetjük meg belőle.¹⁰⁵ E tanulmánnyal ellentétben 2012-ben megjelent, a Szlovákia és az Apostoli Szentszék kapcsolatát 1918 és 1927 között vizsgáló könyvében 82 forrást közöl, többségében a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja anyagából.¹⁰⁶ A kötetre magyar részről Somorjai Ádám reflektált, aki a könyv tematikájának, forrásbázisának vizsgálatával többek között azt a kritikát fogalmazta meg, hogy a szerző érdeklődése középpontjában kevésbé az egyháztörténet, mint inkább a nemzeti történetírás állt.¹⁰⁷

A legutóbb megnyitott szentszéki anyagot hasznosító magyar kutatók közül figyelmet érdemel az előbb említett Somorjai Ádám, aki előbb a római Szent Anzelm Prímásapátság Prímási Apáti Levéltárában és a Szerzetesi Kongregáció Levéltárában végzett kutatásokat, majd legutóbb a Vatikáni Titkos Levéltárban és a Vatikáni Államtitkárság Államközi Kapcsolatokkal foglalkozó Szekciójának Történeti Levéltárában. Témakörei: Kelemen Krizosztom pannonhalmi

¹⁰¹ Itt különösen érdekes lehet Innitzer bécsi érsek burgenlandi apostoli adminisztrátorrá történő kinevezése, az egyházmegyék, plébániák határainak kérdése. Ezekre uo. (713–714) találunk utalást.

¹⁰² A nunciásokkal és diplomáciai képviselőkkel folytatott levelezések között külön szerepel két Budapest és egy magyar apostoli nunciátúra jelzésű egység is 1923–1926, 1928 és 1930-as vonatkozásban. Uo., 673.

¹⁰³ Például Novák István eperjesi püspök lemondása: uo., 624. Vagy: a zirci ciszterci szerzetesek betekintési engedélyt kérnek a bécsi nunciátúra anyagába: uo., 729.

¹⁰⁴ EMÍLIA HRABOVEC, *Pio XI e le conseguenze pastorali dei trattati di pace nell'Europa centro-orientale: il caso della Cecoslovacchia e dell'Ungheria*, *La sollecitudine ecclesiale di Pio XI*, 363–395.

¹⁰⁵ Pedig ennek változása a nemzetközi események tükrében bizony nem elhanyagolható. Lásd például Eugenio Pacelli állásfoglalását a Felvidék 1938-as visszacsatolásával kapcsolatban: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, K63 54/7, 3861. szám/1938. Thierry Heribert követségi titkár, ideiglenes ügyvivő jelentése a bíboros államtitkárral folytatott beszélgetéséről Kánya Kálmán külügyminiszternek. Emília Hrabovec munkája a magyarországi levéltári kutatást nélkülözi.

¹⁰⁶ EMÍLIA HRABOVEC, *Slovensko a Svätá stolica 1918–1927 vo svetle vatikánskych prameňov*, Bratislava 2012.

¹⁰⁷ Érveit bővebben lásd: SOMORJAI ÁDÁM, *Vatikáni források a szlovák államiség kezdetére, 1918–1927. A szlovák-magyar közös egyháztörténelem egyoldalú szemlélete igényes tudományos publikációban?*, *MEV* 24 (2012) 3–4, 167–181, 170.

főpát megválasztása és kinevezése, majd a magyarországi férfi-és női rendek 1927–1935 közötti apostoli vizitációja voltak.¹⁰⁸ Szintén jelentősek Csíky Balázs kutatásai, aki 2009 nyarán, valamint 2014 tavaszán és őszén kutatott a Vatikáni Titkos Levéltárban és az Államtitkárság Történeti Levéltárában, majd több helyen hasznosította ezek eredményeit. 2010-es *Serédi Jusztinián hercegprímási tevékenysége* című disszertációjában a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja és a budapesti apostoli nunciatura levéltárából használt fel dokumentumokat.¹⁰⁹ E forrásanyagra a 2010-ben Gergely Jenő halálának első évfordulójára rendezett konferencia előadásaiból összeállított tanulmánykötetben és a *Kút* című folyóiratban megjelent publikációjában is hivatkozott.¹¹⁰ Legújabban Serédi Jusztinián esztergomi érseki kinevezése, az első bécsi döntésnek az esztergomi főegyházmegegyére gyakorolt hatásának, a magyarországi szélsőjobboldal és a katolikus egyház 1930-as évekbeli viszonyának és Serédi Jusztinián 1937-es, a kinevezendő magyar püspökök jelölésére vonatkozó vizsgálata kapcsán használt fel vatikáni levéltári forrásokat.¹¹¹ Véghseő Tamás 20. századi fondokban végzett munkájának fő iránya a hajdúdorogi püspökség története, melyhez a vatikáni levéltár forrásanyagát is hasznosította.¹¹²

¹⁰⁸ Kutatásai eredményeként születtek meg a következő tanulmányai: SOMORJAI ÁDÁM, *Adalékok Kelemen Krizosztom Pannonhalmi főpát kinevezéséhez és lemondásaihoz*, MEV-Regnum 18 (2006) 3–4, 105–142; Uő, *Adalékok a magyarországi bencések apostoli vizitációjához és reformjához*, MEV-Regnum 19 (2007) 1–2, 161–202; Uő, *Cesare Orsenigo és Angelo Rotta apostoli nunciusk szerepe a magyarországi szerzetesrendek apostoli vizitációjában 1927–1935*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 211–226, valamint monográfiája, amelyben az egyes fejezetek elé illesztett bevezető tanulmányok mellett bőséges forrásközléssel találkozunk: *Visitatio Apostolica institutorum vitae consecratae in Hungaria 1927–1935*, i.m. Kelemen Krizosztom pannonhalmi főpáttal kapcsolatban a téma további kutatására a Vatikáni Titkos Levéltárban található államtitkársági és a budapesti apostoli nunciatura fondjait említi. Lásd uo., 21. A szerzetesrendek apostoli vizitációja pedig, lévén, hogy számos szerzetesrendről és hatalmas mennyiségű iratanyagról van szó, nyilvánvalóan nem képezheti pusztán egyetlen kötet tárgyát, így az egyes rendek vizitációja eredményének feltárása is több vállalkozó szellemű kutatót – Somorjai utalása szerint rendtagokat – kíván. Lásd uo., 11.

¹⁰⁹ A római kutatásra utalás: CSÍKY BALÁZS, *Serédi Jusztinián hercegprímási tevékenysége*, Doktori disszertáció tézisei, Budapest 2010, 3.

¹¹⁰ CSÍKY BALÁZS, *Bőség és hiányok. Néhány módszertani kérdés és kutatási lehetőségek*, 257, 16. j. Eugenio Pacelli a magyar zsidótörvényekről. Valamint Uő, *Serédi Jusztinián esztergomi érseki kinevezése*, KÚT 9 (2010) 2, Gergely Jenő emlékszám, 32–49.

¹¹¹ CSÍKY BALÁZS, *Az esztergomi érseki szék betöltése 1927-ben (Vatikáni források fényében)*, Magyarország és a római Szentszék, 253–279; Uő, *Az első bécsi döntés hatása az Esztergomi Főegyházmegegyére 1938–1945*, MEV 24 (2012) 3–4, 79–107; Uő, *A magyarországi szélsőjobboldal és a katolikus egyház viszonya az 1930-as években*, 79–89; Uő, *Serédi Jusztinián javaslata a magyar püspökök jelölésének új eljárására 1937-ben*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 127–145.

¹¹² Lásd például: VÉGHSEŐ TAMÁS, *Miklós István hajdúdorogi püspök utódlása. Új adatok a budapesti nunciatura levéltárából*, Magyarország és a római Szentszék, 325–341; Uő, *Útjaink. Történeti visszatekintés. Akezedetek – az öntudatra ébredés útján*, VÉGHSEŐ TAMÁS–TERDIK SZILVESZTER–KOC SIS FÜLÖP, „...minden utamat már előre láttad”. Görögkatolikusok Magyarországon, Strasbourg 2012, 6–112. A kiadvány angolul is napvilágot látott: Uő, Tamás Véghseő–Szilveszter Terdik–Fülöp Kocsis, „...you have foreseen all of my paths...”. Byzantine

Jelen tanulmány szerzői közül Tusor Péter 2007-ben és 2008-ban tanulmányozta át az elsők között (1926-ig bezárólag) ténylegesen is vizsgálhatóvá vált prágai nunciátúra magyar vonatkozású dokumentumait. Ekkor fogalmazódott meg az inventárium készítésének elképzelése, igénye, és került sor néhány szemléltető forrás közlésének kíséretében egy minta-tervezet közlésére.¹¹³ Tóth Krisztina 2011-től kezdve több alkalommal végzett vatikáni levéltári kutatásokat az MTA-PPKE 'Lendület' Egyháztörténeti Kutatócsoport keretein belül,¹¹⁴ melynek eredményei tanulmányaiban is megjelentek. Részletesen foglalkozott Grósz József apostoli adminisztrátori kinevezésének hátterével,¹¹⁵ a román görög katolikus püspökök távolmaradásával a Magyarországon rendezett 34. Eucharisztikus világkongresszustól,¹¹⁶ valamint az 1926. március 17-ei püspökkari konferencián Cesare Orsenigo nuncius felszólalásának körülményeivel.¹¹⁷ Elszórtan találunk a legújabb nyitási eredményeit hasznosító hivatkozásokat egy-egy nem kifejezetten a Szentszék és Magyarország kapcsolatát tárgyaló, de közvetetten azt is érintő tanulmányában is.¹¹⁸ 2015 nyarán a szombathelyi egyházmegye történetét 1936-tól 1944-ig Grósz József apostoli kormányzósága és püspöksége idején bemutató monográfiája jelent meg. A mű széleskörű rálátást ad a Vatikáni Titkos Levéltárban és az Államtitkárság Történeti Levéltárában a témára vonatkozó, illetve bármely módon azt

Rite Catholics in Hungary, Strasbourg 2012; Uő, *Az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus és a magyar görögkatolikusok*, Liturgikus örökségünk XII. Az 1938-as Budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus 75. évfordulója alkalmából 2013. november 28-án rendezett szimpozion anyaga (szerk. Ivancsó István) (Szent Atanáz Gör. Kat. Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 27), Nyíregyháza 2013, 9–15; Uő, *Netzhammer bukaresti érsek és a Hajdúdorogi Egyházmegye felállítása*, Athanasiana 37 (2013) 111–128; Uő, *A Hajdúdorogi Egyházmegye megalapításának közvetlen előzményei*, Athanasiana 35 (2013) 109–121. Újabb: Uő, *Az Apostoli Szék és a magyar görögkatolikusok kapcsolata a két világbáború között*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 147–172.

¹¹³ TUSOR PÉTER–TÓTH KRISZTINA, *Az újonnan megnyitott vatikáni fondok és a magyar történetkutatás*, 239–247 és 227–239.

¹¹⁴ A Klebelsberg Kuno-ösztöndíj, valamint OTKA NN-82307-es számú projekt és az MTA TKI támogatásával. Csíky BALÁZS kutatásai részben szintén utóbbi két helyről kaptak támogatást a Lendület-kutatócsoport keretében.

¹¹⁵ TÓTH KRISZTINA, *Egy apostoli adminisztrátori kinevezés háttere. Gróf Mikes János lemondása a szombathelyi püspökségről*, Magyarország és a római Szentszék, 281–327; Uő, *Adalékok Mikes János püspök lemondásához*, Tanulmányok gróf Mikes János szombathelyi megyéspüspökről (szerk. Bakó Balázs–Pál Ferenc; Géfin Gyula Kiskönyvtár 2), Szombathely 2015, 157–176.

¹¹⁶ TÓTH KRISZTINA, *Akik nem voltak ott az 1938-as eucharisztikus világkongresszuson. A román görög katolikus püspökök távolmaradása*, Lymbus 2014, 309–318.

¹¹⁷ A tény, hogy a Szentszék követe e konferencián felszólalt, önmagában is jelentős, hiszen erre a budapesti apostoli nunciátúra felállítása óta nem találunk példát. Az ehhez vezető okokat részletezte: TÓTH KRISZTINA, *Modernkori katolicizmus vs. neobarokk államgybáz. Mi vezetett Cesare Orsenigo nuncius felszólalásához egy magyar püspökkari konferencián?*, Litterarum radices amarae, fructus dulces sunt, 243–255.

¹¹⁸ Például: TÓTH KRISZTINA, *A káptalanok 1936-os értekezletének tanulságai*, ESz 15 (2014) 3, 71–96; Uő, *The echo of a pontifical initiative. The beginnings of the Opus Vocacionis in the diocese of Szombathely*, Notes et documents 36 (2013) 25–26, 68–79.

érintő anyagra, és bemutatja, hogyan lehet egy egyházmegye történetébe – melyet sokoldalúan, az összes kapcsolódó hazai levéltár anyagának figyelembevételével is vizsgált – az itt található forrásokat szervesen beépíteni.¹¹⁹

Az Apostoli Szentszék és Magyarország diplomáciai kapcsolatfelvételének 95. és 25. évfordulójára készült kötetben olyan tanulmányokat is találunk, amelyek hazánk és a Szentszék kapcsolatát XI. Pius pápasága idején vizsgálják vatikáni levéltári forrásokra támaszkodva. Ezek közé tartozik Csíky Balázs, Somorjai Ádám O.S.B. és Végheő Tamás már említett munkái mellett Fejérdy András tanulmánya, aki a magyar püspöki hűségeskü 1924-es új szövegét vizsgálta,¹²⁰ Johan Ickx írása, aki a Szentszéki Államtitkárság Történeti Levéltárában őrzött magyar vonatkozású dokumentumokban rejlő kutatási lehetőségeiről és a kutatás állásáról nyújtott képet,¹²¹ valamint Molnár Antal tanulmánya, amely a törökországi jezsuita misszió történetének taglalásával¹²² kiváló példát nyújt arra, hogy más diplomáciai képviseltek anyagában is előfordulhatnak magyar vonatkozások.¹²³ Molnár nem csak a vatikáni levéltárakat, hanem a Római Központi Jezsuita Levéltár anyagát is tanulmányozta,¹²⁴ amely a szentszéki levéltárak szabályzatát követve, XI. Pius haláláig bezárólag kutatható.¹²⁵

¹¹⁹ TÓTH KRISZTINA, *Aszombathelyi egyházmegye története Grósz József egyházkormányzása idején (1936–1944)*, Budapest 2015. A fent felvázoltak csak a már nyomtatásban megjelent munkákat tartalmazzák, a kéziratban meglevő, publikálásra elfogadott tanulmányait nem.

¹²⁰ FEJÉRDY ANDRÁS, *A Szentszék és a püspöki hűségeskü új szövegének megállapítása 1924-ben*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 107–126.

¹²¹ JOHAN ICKX, *A Pápai Államtitkárság Második Szekciójának Történeti Levéltárában őrzött dokumentumok jelentősége a magyar egyháztörténetírás számára*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 45–59. E témával kapcsolatban lásd még: Uő, *A Szentszék Külügyi Történeti Levéltára különös tekintettel Magyarországra*, LSz 65 (2015) 2, 5–25.

¹²² MOLNÁR, *A Szentszék, a magyar jezsuiták és egy törökországi tudományos intézet alapításának terve (1930–1934)*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 173–209. A fent említett kötetben található MATTEO LUIGI NAPOLITANO tanulmánya, aki az általunk vizsgált korszakra mindössze egy vatikáni lábjegyzet erejéig tér ki, munkájában a fő hangsúlyt az 1939 utáni eseményekre tette. Vö. *A budapesti apostoli nunciatúra a náciizmus és kommunizmus árnyékában*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 227–241.

¹²³ Ezek szisztematikusan feltárása természetesen még a jövő kutatás feladata.

¹²⁴ E forrásbázist is használta a Szabó Ferencel közösen szerkesztett forráskiadása két bevezető tanulmányában: MOLNÁR ANTAL, *Az engedelmes lázadó (Bangha Béla és a jezsuita rendi vezetés)*, 65–163; Uő, *Új Bangha-kép felé?*, 15–31, melyben megemlíti a 25. oldalon, hogy a Jezsuita Rend Római Levéltárából a magyar rendtartomány (1909–1950) dokumentumainak legnagyobb részéről Lukács László rendtörténész fénymásolatot készített, melyet a Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltárában helyezett el, s ezzel pótolta legalább részben a rendtartományi levéltár elpusztult anyagát. MOLNÁR ANTAL–SZABÓ FERENC, *Bangha Béla Szent emlékezete*, Távlatok (2010) 3–4, Budapest 2010.

¹²⁵ A Jézus Társaság római központi levéltáráról, illetve a kutathatóság időhatáráról bővebben lásd: <http://www.sjweb.info/arsi/> (2015. 09. 20.)

A fentiekben a legfontosabb Magyarországon is fellelhető, az újonnan megnyitott fondokat hasznosító munkákat kíséreltük meg számba venni. Megállapíthatjuk, hogy az elmúlt három évben, ha egyelőre nem is jelentős mértékben, de a vatikáni kutatások megélenkültek, a Szentszék és Magyarország viszonya XI. Pius pápa idején egyre inkább foglalkoztatja a hazai történettudományt. Bízunk benne, hogy jelen kiadványunk e horizont kitágításához hathatós segítséget nyújt.

B) INVENTARIUM VATICANUM I–II

Az MTA-PPKE ‘Lendület’ Egyháztörténeti Kutatócsoport nem vállalkozhat arra, hogy a fentebb felsorolt szentszéki dikasztériumok hozzáférhetővé vált anyagáról részletes tájékoztatást nyújtson, kutatási segédletet készítsen. Tapasztalataink szerint az egyes kongregációk archívumai – az adott dikasztérium kompetenciájától függően – tematikusan jól körülhatárolható, és megfelelően indexált iratokat őriznek. A régi hagyományt követve egyházmegyék szerint rendezett dokumentumok gyors és eredményes kutatást tesznek lehetővé.¹²⁶

Feltáró munkánkban elsődlegesen a legterjedelmesebb, kutatástechnikai szempontból is a legnagyobb kihívást jelentő, tematikusan rendkívül változatos fondra koncentrálnak: a budapesti apostoli nunciatúrára. Egyúttal megkezdjük az utódállamok nunciatúrái (prágai, bukaresti, belgrádi és bécsi), valamint a fő döntéshozatali kuriális intézmény, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja levéltárának előzetes feltárását, mely 2010 őszétől ismét a pápai Államtitkárságon kutatható és nem a Vatikáni Titkos Levéltár falai között. Utóbbi kutatást szisztematikusan újabb projekt keretében tudjuk majd elvégezni és befejezni. Az eredményeket jelen munkához szorosan kapcsolódó, annak szerves folytatását képező kötet fogja közölni. E fejezetek egyúttal már e második kötet tudományos bevezetéseként is szolgálnak.¹²⁷

¹²⁶ Lásd például ASV Archivio Concistoriale, Congregazione Concistoriale, Positiones (invenáriuma 2015 tavaszára készült el, ekkor vált az anyag hozzáférhetővé a kutatás számára). Különösen értékes dokumentumok találhatóak: Székesfehérvár (Alba Regalen.), busta 1.

¹²⁷ Meglátásunk szerint ebben az időszakban minden fontosabb ügy eme, mindinkább az Államtitkárságba tagozódó kongregációnál, illetve az Államtitkárság rendkívüli egyházi ügyekkel foglalkozó szekciójánál intéződött el. Ez az anyag jelenleg az Államtitkárság Történeti Levéltárban kutatható. Magyarországra vonatkozó fondjaira legújabbán: JOHAN ICKX, *A Szentszék Külügyi Történeti Levéltára különös tekintettel Magyarországra*, LSz 65 (2015) 2, 5–25; Uő, *A Pápai Államtitkárság Második Szekciójának Történeti Levéltárban őrzött dokumentumok jelentősége a magyar egyháztörténetírás számára*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 45–59. Az Államtitkárság rendes egyházi ügyekkel foglalkozó szekciója iratanyagát a Vatikáni Titkos Levéltár őrzi. Itt nagyrészt különféle kinevezésekkel, kitiüntetések adományozásával, reprezentációval, szabadságolás idején helyettesítéssel kapcsolatos iratokat találhatunk, de például a pápai kihallgatás kérésének dokumentumait is őrzi. Például: 1934-ben Barcza György szentszéki magyar követ

Mind a mostani, mind a folytatásként tervezett kötetben a legfontosabb, centrális jelentőségű szentszéki irategyüttesek áttekintő inventáriumát adjuk közre a vatikáni magyar történeti kutatások szolgálatára. Igyekszünk e vatikáni diplomáciai fondok megnyitására adekvát, professzionális választ adni a magyar történetírás részéről, és szinte erők feletti vállalással átmeneti jelleggel pótolni kívánjuk a római magyar történeti intézet hiányát. Célunk továbbá, miként korábban a vatikáni historiográfia megírásával és apparátusa összeállításával,¹²⁸ hogy érdemben segítsük a magyar kutatás előrehaladását. Ne fedeződjenek fel újra és újra ugyanazok a források, az áttekinthetetlenül nagy anyag egyéni, meg-megisméltelt feltérképezésével ne vesszen kárba a római útra szánt idő, ösztöndíj, energia. A pápai diplomáciai dokumentumok módszeres kiaknázásával a két világháború közötti magyar történelem, és nemcsak az egyháztörténeti vonatkozásokban, színesebben, sokoldalúbban, gazdagabb nemzetközi forrásbázis alapján tárulhat fel.

Reméljük, hogy munkánk: a kitűzött célok és az alkalmazott metódus már modellül fognak szolgálni XII. Pius pontifikátusa (1939–1958) levéltári anyagának megnyitásakor. Bízunk abban, hogy ezt a feladatot nem évtizedes csúszással, hanem idejekorán akár a *Palazzo Falconieri* falai között, akár azon kívül újra működő autonóm és rendeltetésszerűen működő Római Magyar Történeti Intézet fogja elvégezni. Kutatócsoportunk másfél évtizedes munkájával, vatikáni–magyar történeti könyvsorozat, a *Collectanea Vaticana Hungariae* megalapításával és fenntartásával (2 sorozatban eddig összesen 20 kötet)¹²⁹ létrehozta a római intézet folyamatos és funkcionális működésének itthoni szakmai hátterét. Jelen inventárium elkészítésével – melyet a rendelkezésünkre álló lehetőségek tükrében egyik legjelentősebb vállalkozásunknak tartunk – kifejezetten mintát kívánunk szolgáltatni az Örök Városban nemcsak virtuálisan, hanem ténylegesen újraalapítandó történeti intézet küldetése, feladatai számára. Ezen intézmény fenntartása, mint már említettük, Fraknoi Vilmos rendelkezése értelmében a magyar államnak morális és jogi kötelezettsége. A jelenleg a szentszéki magyar követségnek otthont adó Fraknoi-villát – melyet a püspök-történész építtetett szentjóni apátsága jövedelmeiből – az állam ugyanis egy római magyar történeti intézet fenntartási kötelezettsége fejében birtokolja.¹³⁰ Sajnos nem nehéz belátni, hogy az RMA jelen

Magyarországra utazva Thierry Heribert követségi titkárra hagyta ad iterim az ügyintézkést. Vö. ASV Segr. Stato, Stati Ungheria, rubr. 187, fasc. 1; Gömbös Gyula 1933-ban pápai kihallgatást kért: ASV Segr. Stato, Stati Ungheria, 1933, rubr. 187, fasc. 1; Barcza György Nagy Szent Gergely Rendjével kapcsolatban: ASV Segr. Stato, Stati Ungheria, rubr. 187, fasc. 1, prot. 117905.

¹²⁸ TUSOR, *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*, i.m.

¹²⁹ Vö. <http://www.institutumfraknoi.hu/cvb>

¹³⁰ TUSOR, *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*, különösen CVISKK és CXLIII–VI.

formájában nem tudományos, hanem pusztán kultúrdiplomáciai intézmény, történeti intézetnek nem tekinthető és ilyen jelenleg nem található benne.

Munkánk eredményét terjedelmi és kutatástechnikai okok miatt tesszük közzé két kötetben. Ehelyütt a budapesti apostoli nunciatúra 59 *bustájának* többszáz *fascicolóját* írjuk le az intézmény és levéltára ismertetése, módszertani tájékoztató, valamint egyéb apparátus kíséretében, az *Inventarium Vaticanum II.* tartalmazza majd a többi fondot (prágai, bukaresti, belgrádi és bécsi nunciatúra, Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja), hasonló „felszereltséggel”.

II. A BUDAPESTI APOSTOLI NUNCIATÚRA ÉS LEVÉLTÁRA

I. A NUNCIATÚRA FELÁLLÍTÁSA, MEGSZŰNÉSE¹³¹

A budapesti apostoli nunciatúra megnyitására 1920-ban többszöri kapcsolatfelvételi kísérlet, óvatos puhatolódzás illetve levélváltás után került sor. Ebből most csak a fontosabb mozzanatokot szeretnénk kiemelni.

A szentszéki államtitkárság iránymutatása nyomán Teodoro Valfré di Bonzo bécsi nuncius 1918. november 15-én írt Csernoch János hercegprímásnak a diplomáciai kapcsolatok felvétele érdekében, aki e szándékot november 28-án közvetítette Károlyi Mihály felé.¹³² A miniszterelnök megbízásából és nevében Baloghy Ernő államtitkár a kezdeményezésre szívélyes hangnemben válaszolt, kifejezte a kormány hajlandóságát a kapcsolatfelvételre. Azt remélték ugyanis, hogy ezáltal megtehetik az első lépést a magyar kormány külföldi elismeréséhez. Csernoch János 1918. december 27-ei, a nunciusnak írt levelében szintén abbéli meggyőződésének adott hangot, hogy a diplomáciai kapcsolatok (újra) felvétele a Szentszék és Magyarország között mind az állam mind pedig az Egyház javára előnyös lenne.¹³³

¹³¹ A nunciatúra felállításáról és az azt megelőző kezdeményezésekről a diplomáciai kapcsolat felvételére lásd: EÖRDÖGH ISTVÁN, *A pápai nunciatúra újraalakulása Magyarországon 1920-ban (Ismeretlen római dokumentumok alapján)*, *Történelmi Szemle* 39 (1997) 99–110; ÉRSZEGI MÁRK AURÉL, *Il ristabilimento delle relazioni diplomatiche tra la Santa Sede e l'Ungheria 1918–1920*, doktori értekezés, Trieszt 1998; Uő, „Egy kitörölhetetlen nap”. *A független Magyarország diplomáciai kapcsolatfelvétele a Szentszékkel. 1918–1920*, *Távlatok* 47 (2000) 114–117; TOMISLAV MRKONJIC, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, *Gli archivi della Santa Sede e il Regno d'Ungheria* (secc. 15–20), 255–288, 257–258; Uő, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). *aa. 1920–1939. Indice* 1235, különösen: 4–5. Újabbán: ÉRSZEGI MÁRK AURÉL, *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatfelvétele 1920-ban*, *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015*, 75–83. A fentiekben leírtak a nunciatúra megnyitásáról ezekben a szakirodalomban részletesen megtalálhatók. Tekintve, hogy az Államtitkárság Történelmi Levéltára 2011 óta külön levéltárat alkot és az anyag elrendezése is megváltozott, a továbbiakban a könnyebb visszakereshetőség érdekében az eredeti levéltári forrásokra hivatkozunk, melyeket e tanulmány egyik írója, TÓTH KRISZTINA 2015 tavaszi római kutatása során tekintett át.

¹³² Vö. ÉRSZEGI, *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatfelvétele 1920-ban*, 76.

¹³³ ASV, Arch. Nunz. Ungheria, busta 3A, fasc. 7/2/1, fol. 446r. 447r.

A kormány részéről a tárgyalásokat Rómában 1919. február végén Charmant Oszkár folytatta.¹³⁴ Azonban a bolsevik hatalomátvételt követően ezek megszakadtak.¹³⁵

1919. szeptember 5-én Csernoch János írt Teodoro Valfré di Bonzónak a nunciatúra felállításával kapcsolatban, utalva arra, hogy korábban Clemente Micara bécsi uditore a bécsi nuncius megbízásából meglátogatta Budapesten és többek között a Szentszék azon szándékát ismertette, hogy a magyar fővárosban kellené az új szomszédos államok számára is egy nunciatúrát felállítani. József főherceg – akit a primás kormányzóként említ – erről értesülve felkínálta édesanyja budai palotáját a leendő állandó pápai követ lakhelyéül, melyről a miniszterelnök augusztus 23-án értesítette Csernochot. Bár a főherceg lemondott kormányzói tisztségéről, felajánlását továbbra is fenntartotta.¹³⁶ A bécsi nuncius szeptember 18-ai és 19-ei levelében is foglalkozott a kérdéssel; Gasparrinak jelezte a főherceg nemes gesztusát, illetve a Friedrich kormány készségét az állandó szentszéki követ fogadására. Az utóbbi mielőbbi küldését tartotta volna tanácsosnak, mivel véleménye szerint így könnyebben lehetett volna rendezni a még függőben levő kérdéseket. Azonban szeptember 18-ai leveléből az is kitetszik, hogy ennek időpontját a Szövetséges Hatalmak és Magyarország közötti békekötés utánra tette.¹³⁷ Ráadásul az az elképzelés, hogy az összes környező utódállamnak egy nunciatúrát állítsanak fel Budapest székhellyel, abban a történeti szituációban már elképzelhetetlen volt.¹³⁸

Somssich József külügyminiszter azonban egy elsietett lépéssel október 1-jére datált levelében a kormány nevében hivatalos formában kérte a nunciatúra felállí-

¹³⁴ Arról, hogy már korábban, bécsi rendkívüli magyar követként is egyeztetett a Szentszék és Magyarország közti kapcsolatok felvétele és a függő kérdések rendezése ügyében a bécsi nunciussal a kormány megbízásából – csakúgy, mint Persián Ádám –, lásd: S.RR.SS. Rapp. Sess. 1919. Sess. 1225, Stampa 1064.

¹³⁵ Charmant a nunciushoz írt 1919. március 18-ai levelében Teodoro Valfré di Bonzónak arról írt, hogy Gasparrival egyeztetett, aki arról tájékoztatta, hogy XV. Benedek pápa kész a bécsi nunciatúrát Budapestre áthelyezni, amennyiben a magyar kormány hivatalos kérvényt nyújt be (ASV Arch. Nunz. Vienna, busta 795, fasc. 1, fol. 4r–5r). Ennek megtörténte után Gasparri titkosított táviratban – amely 1919. március 25-én érkezett meg – utasítást adott a nunciussal, hogy amennyiben az új kormány szándékai változatlanok, menjen Budapestre és állítsa ott fel a nunciatúrát. Vö. ASV Arch. Nunz. Vienna, busta 795, fasc. 1, fol. 14r. Szembesülve a Tanácsköztársaság egyházellenes magatartásával (vö. például: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 795, fasc. 4), végül ekkor még nem került sor a nunciatúra budapesti felállítására. Lásd még: ÉRSZEGI, *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatfelvétele 1920-ban*, 78.

¹³⁶ ASV, Arch. Nunz. Ungheria, busta 3A, fasc. 7/2/1, fol. 456–457.

¹³⁷ A szeptember 18-ai levél: S.RR.SS. AA.EE.SS. Austria-Ungheria, Anno 1918–1920, pos. 1340, fasc. 534, fol. 2rv, csatolmánya Csernoch szeptember 5-ei levelének másolata: fol. 3rv. A szeptember 19-ei levél: uo. fol. 4–5. Csatolmánya Uo. fol. 6r–12v Csernoch szeptember 7-én írt memoriáléja XV. Benedek pápának a magyarországi egyházmegyéek diszmembrációja és az egyházi javak megosztása tárgyában.

¹³⁸ Arról, hogy az akkori körülmények között ez már elképzelhetetlen volt, lásd Gasparri 1919. október 2-ai válaszát a nuncius szeptember 18-ai jelentésére: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 3/A, fasc. 7/2/1, fol. 459rv.

tását.¹³⁹ A válasz a szentszéki álláspont ismeretében nem meglepő: október 15-ei válaszelevelében Gasparri kifejtette, hogy bár örömeikre szolgál a kezdeményezés, de a politikai helyzetre tekintettel a nunciatúra felállítása időpontjának meghatározását a Szentszék fenntartja magának.¹⁴⁰ Pár hónap múlva, 1920. január-februárjában vetette fel ismét a kérdést Somssich; megbízásából Nemes Albert gróf február 20-án személyesen juttatta el Rómába a külügyminiszter január 31-ei, a pápához írt levelét és január 28-ai Pietro Gasparri államtitkárhoz írt levelét a budapesti nunciatúra felállítása érdekében.¹⁴¹ Ez alkalommal már egy szilárd, nemzetközileg elismert, a béketárgyalásokra meghívást kapott kormánnyal a háttérben a Szentszék elérkezettnek látta az időt az állandó diplomáciai képviselő megnyitására, ahogy Gasparri február 27-ei válaszából is kitetszik.¹⁴² Innen-től kezdve felgyorsultak az események, pár hónapon belül – hűen a Szentszék korábban megfogalmazott elveihez, a békekötés után – megtörtént a kölcsönös követsere.¹⁴³

1920. július 26-án gróf Somssich József, Magyarország szentszéki követe elfoglalhatta római állomáshelyét, átnyújtva XV. Benedek pápának megbízólevelét, 1920. október 3-án pedig Lorenzo Schioppa nuncius érkezett meg Budapestre és október 6-án bemutatta Horthy Miklósnak a megbízólevelét. Lakhelye kezdetben a Központi Szeminárium épületében, majd a Dunapalota Hotelban volt, míg nem 1921. március 31-én Budapesten a Dísz tér 4–5-ös számú épületbe költözhetett.¹⁴⁴ A pápa követe a magyar politikai, nemzetiségi, vallási viszonyok ismeretében, jól körvonalazott feladatokkal érkezett hazánkba, melyeket 1920 augusztusában kelt követinstrukciója rögzített. Azok a témák, melyeket a bíboros államtitkár különös figyelmébe ajánlott, a következők voltak: az egyházmegyék helyzetének rendezése, az egyházi javak és különösen azok kezelésének kérdése, valamint az egyházi

¹³⁹ A nuncius 1919. október 3-ai levele mellékleteként mind a pápának mind a bíboros államtitkárnak írt, 1919. október 1-jére datált levél megtalálható. Vö. S.RR.SS. AA.EE.SS. Austria-Ungheria, Anno 1918–1920, pos. 1340, fasc. 534, fol. 39rv, a mellékletek: uo. fol. 40r. 41rv.

¹⁴⁰ ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 3/A, fasc. 7/2/1, fol. 461r. A Somssichnak küldött államtitkársági válaszelevelé másolata franciául: uo. fol. 462r.

¹⁴¹ S.RR.SS. AA.EE.SS. Austria-Ungheria, Anno 1918–1920, pos. 1340, fasc. 534, fol. 59r – Nemes Albert február 5-én kelt levele, amely február 21-én ért be az Államtitkárságra. A pápának írt levelé: uo. fol. 61r–63r; *De circumscriptione ecclesiastica in Hungaria denuo quoque conservanda*: uo. fol. 64r–65r; a Gasparriának írt levelé: uo. fol. 66r–67v.

¹⁴² S.RR.SS. AA.EE.SS. Austria-Ungheria, Anno 1918–1920, pos. 1340, fasc. 534, fol. 69r–70v.

¹⁴³ Az ehhez vezető főbb levélváltásokat lásd: S.RR.SS. AA.EE.SS. Austria-Ungheria, Anno 1918–1920, pos. 1340, fasc. 534, fol. 69–73; ASV Arch. Nunz. Vienna, busta 838, fasc. 12/2, fol. 552–558. A Szentszék ragaszkodott hozzá, hogy előbb Magyarország küldjön követet, utána kerülhetett sor a nuncius küldésére az országba.

¹⁴⁴ MRKONJIC alapján: *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 255–288, 258–259; Uő, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice 1235*, 5–6; több kapcsolódó dokumentum: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 5, fasc. 1/1. fol. 2–26.

javadalmak betöltése és ezzel szoros összefüggésben a főkegyúri jog gyakorlásáról vallott szentszéki és kormányzati elképzelés.¹⁴⁵ E témakörök a Lorenzo Schioppát 1925-ben a budapesti nunciusi tisztségben követő Cesare Orsenigónak, majd 1930-tól őt követő Angelo Rottának is figyelme tárgyát képezték.¹⁴⁶ Nyilvánvalóan az 1920-ban a Szentszék szempontjából megfogalmazott prioritások mellé, melyek a korszakban végig megőrizték aktualitásukat, az idők során új felmerülő kérdéskörök járultak, például az *Actio Catholica* magyarországi meghonosítása vagy a fokozatos jobbra tolódás és következményei, amelyek a zsidótörvényekben, majd a német megszállás idején a holokausztban csúcsosodtak ki.¹⁴⁷

A nunciatúra 1945. április 6-áig működhetett, amikor a Szövetséges Ellenőrző Bizottság kiutasította a nunciust Magyarországról, mellyel a diplomáciai kapcsolatok *de facto* megszakadtak. Az ide vezető körülményekről maga a nuncius számolt be a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárához, Domenico Tardinihez 1945. március 25-én írt levelében. Eszerint a budai várnegyedben álló nunciatúra épülete a bombázások során és a tüzéségi gránátoktól olyan mértékben megsérült, hogy nem lehetett javítani. A nunciatúra személyzete mindazokkal, akiket vendégül láttak, vagy akik menedéket kértek, december 26-án a pincékbe vonult, melyek óvóhelyként szolgáltak. Két hónapig éltek így. Az oroszok betörése után a nunciatúrát kifosztották, mind az autót, mind pedig az alkalmazottakat elhurcolták. A hivatalos élet központja Pestre tolódott át és a város két fele között nehézkessé vált a kapcsolattartás. A nunciatúra így a váci utcai angolkisasszonyok rendházában talált menedéket. Az oroszok első csoportja korrektil viselkedett, Csernisov generális a Pestre költözéshez még katonai teherautókat is rendelkezésére bocsátott. 1945. március 22-én azonban a Szövetséges Ellenőrző Bizottság két orosz alkalmazottja felszólította a pápai

¹⁴⁵ Erről sokkal bővebben: TÓTH KRISZTINA, *Lorenzo Schioppa nuncius követutasítása, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015*, 85–105.

¹⁴⁶ Vö. például: TÓTH KRISZTINA, *Modernkori katolicizmus vs. neobarokk államegyház: Mi vezetett Cesare Orsenigo nuncius felszólalásához egy magyar püspökkari konferencián?*, *Litterarum radices amarae, fructus dulces sunt*, 243–255; CSÍKY BALÁZS, *Szerédi Jusztinián javaslata a magyar püspökök jelölésének új eljárására 1937-ben, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai*, 127–145.

¹⁴⁷ A politikai élet jobbra tolódásához és a zsidótörvényekhez, holokauszthoz az egyház viszonyulását részben vatikáni levéltári források felhasználásával CSÍKY BALÁZS elemezte: *A magyarországi szélsőjobboldal és a katolikus egyház viszonya az 1930-as években*, *Közép-Európai Közlemények* 6 (2013) 23, 79–89; Uő, *A szélsőjobboldal és a katolikus egyház viszonya az 1930-as években Magyarországon*, *Pro Scientia Aranyérmesek XI. Konferenciája: Szeged, 2012. november 8–10. Előadások* (szerk. Szöllősi László), Budapest 2013, 237–242; Uő, *A deportálások és a katolikus püspöki kar; Vigilia* 79 (2014) 3, 171–180; *A zsidótörvényektől a holokausztig: Keresztyén egyházi vezetők szerepe és felelőssége Magyarországon*, *Collegium Doctorum. Magyar Református Teológia* 11 (2015) 113–148.

követet, hogy – hasonlóan a többi Budapestre akkreditált követhoz – hagyja el az országot három napon belül.¹⁴⁸

E döntés visszavonására több kísérlet is történt. Jánosi József jezsuita Teleki Géza kultuszminisztert kérte meg Kliment Jefremovics Vorosilov marsallnál a közbenjárásra. Balogh István kisgazda képviselő, pap, miniszterelnökségi államtitkár is interveniált érdekében Borisz Pavlovics Oszokinnál, a SZEB helyettes politikai tanácsadójánál, aki 48 óra haladékot adott, majd magánál Vorosilov marsallnál is. Pár napra sikerült is elodáznia a kiutasítást, azonban április 6-án a 73 esztendőes nunciának végleg el kellett hagynia az országot. Előtte még átruházta az Apostoli Szentszékkal való kapcsolattartás ellehetetlenülése idejére kapott fakultásokat Grósz József kalocsai érsekre, aki ekkor a püspöki kar elnöke volt.¹⁴⁹ A nuncius Gennaro Verolinóval, Balázskövi József szalézianus titkárával és Antonio Pittomival, a nunciatúra orvosával együtt hagyta el a számukra rendelkezésre bocsátott különvonaton az országot.¹⁵⁰ Felmerült visszaküldésének lehetősége, de végül erre nem került sor, élete további részét Rómában élte le.¹⁵¹ 1945. április 6-ától kezdve tehát – habár a Szentszék megtalálta a módját a nem hivatalos kapcsolattartásnak – 1990-ig nem volt Budapesten nunciatúra.

2. A NUNCIATÚRA SZEMÉLYZETE

a) *A nunciusok*

Az 1917. évi CIC értelmében a pápa joga, hogy a világon bárhová követet küldjön egyházi joghatósággal felruházva vagy anélkül. A követekek közül kiemelkedő a nunciusok szerepe, akik egyben az adott országban a diplomáciai testület doyenjének szerepét is betöltötték. Megbízatusuk kettős volt; egyrészt az adott kormányhoz szólt, amelyhez akkreditálták őket, másrészt a helyi egyházhoz. Ennek megfelelően feladatuk az volt, hogy az Apostoli Szentszék által elfogadott normák szerint előmozdítsák a kapcsolatot a helyi kormánnyal, valamint, hogy azon a

¹⁴⁸ Mivel a szentszéki levéltárakban az 1939 utáni időszak még nem kutatható, a bekezdés a nunciatúrai iratanyagot rendező TOMISLAV MRKONJIC alapján: *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 255–288, 259–260; Uő, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 6–7.

¹⁴⁹ BALOGH MARGIT, *Szentszéki-magyar kapcsolatok a koalíció (1945–1949) éveiben*, Magyarország és a római Szentszék, 367–426, 367–373

¹⁵⁰ MRKONJIC, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 260; Uő, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 7.

¹⁵¹ Vö. BALOGH, *Szentszéki-magyar kapcsolatok a koalíció (1945–1949) éveiben, ad indicem*. Angelo Rotta 1965-ben, Rómában hunyt el.

területen, amelyre a küldetésük szólt, felügyeljék az egyházak állapotát és erről a pápát informálják. A budapesti apostoli nunciosok is ennek megfelelően vezették a diplomáciai testületet és ápolták a kapcsolatokat a kormánnyal, valamint rendszeresen írták jelentéseiket az illetékes dikasztériumoknak, bel-és külpolitikai kérdésekben, a magyar katolikus egyház, helyi egyházak történeiről, aktuális kérdéseiről.¹⁵²

A vizsgált időszakban Magyarországon három nuncius teljesített szolgálatot:

Lorenzo Schioppa 1920-tól 1925-ig

1871. november 10-én Nápolyban született. Külföldi diplomáciai karrierje első állomásai a következők voltak: 1912. november 28-án a müncheni nunciatura elsőosztályú titkárává,¹⁵³ majd 1916. április 8-án uditorejává nevezte ki a pápa.¹⁵⁴ 1914. december 25-én a számfelletti titkos kamarások sorába emelték,¹⁵⁵ 1918. március 22-én kapta meg a pápai prelátusi címet.¹⁵⁶ 1920. augusztus 10-én nevezte ki a pápa budapesti apostoli nunciussá.¹⁵⁷ A justinianopolisi címzetes érseki címet is elnyerte, felszentelésére augusztus 22-én került sor.¹⁵⁸ Budapestre 1920. október 3-án érkezett meg.¹⁵⁹ 1925. május 3-án holland internunciussá nevezte ki a pápa, új állomáshelyére 1925. május 16-án távozott.¹⁶⁰ 1927. március 10-én pedig ő lett az első litván internuncius.¹⁶¹ E tisztséget azonban csak egy évig viselte, 1928. május 27-én új litván internunciust nevezett ki a pápa.¹⁶² A források ezt követően Schioppát ismét csak holland internunciusként említik. E diplomáciai missziója helyszínén, Hágában hunyt el 1935. április 23-án.¹⁶³

Cesare Orsenigo 1925-től 1930-ig

1873. december 13-án Villa San Carlóban született. 1896. július 5-ei pappá szentelését követően a milánói S. Fedele plébánián káplán, majd 1897. október 20-án plébános lett. 1901-ben szerez-

¹⁵² Vö. *Codex Iuris Canonici Pii X pontificis maximi iussu digestus Benedicti papae XV auctoritate promulgatus*, Roma 1918, 72; ТóТН, *Modernkori katolicizmus vs. neobarokk államegyház. Mi vezetett Cesare Orsenigo nuncius felszólalásához egy magyar püspökkari konferencián?*, *Litterarum radices amarae, fructus dulces sunt*, 244.

¹⁵³ AAS 4 (1912) 718.

¹⁵⁴ AAS 8 (1916) 214.

¹⁵⁵ AAS 7 (1915) 63.

¹⁵⁶ *Napibirek. (A budapesti apostoli nuncius.)*, Budapesti Hírlap (BH) 40 (1920) 230, 4; AAS 10 (1918) 173.

¹⁵⁷ AAS 12 (1920) 380.

¹⁵⁸ GERGELY, *A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945*, 323; MRKONJIC, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 265; Uő, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria. („Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest”)*. aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 12.

¹⁵⁹ Magyarországra érkezésével kapcsolatban lásd: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 1, fasc. 1/1/1. fol. 2–23; S.RR.SS. AA.EE.SS., Ungheria, Anno 1925–1930, fasc. 30, pos. 29, fol. 76r.

¹⁶⁰ Vö. ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 34, fasc. 6/1, fol. 174r; MRKONJIC, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 266; Uő, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria. („Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest”)*. aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 13.

¹⁶¹ AAS 19 (1927) 164.

¹⁶² AAS 20 (1928) 209.

¹⁶³ MRKONJIC, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 268; Uő, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria. („Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest”)*. aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 14.

te meg a teológiai doktori címet a milánói teológiai karon.¹⁶⁴ Az Ambrosiana Könyvtárban ismerte meg a későbbi pápát, Achille Ratti akkori könyvtárost, aki 1907-től a könyvtárat mint prefektus vezette. Többek között 1908-tól 1910-ig Borromei Károly szenttéavatásának háromszáz éves jubileumára készülődve a *San Carlo Borromeo nel terzo Centenario della Canonizzazione, 1610–1910* folyóirat szerkesztésében működtek együtt.¹⁶⁵ 1922. június 23-án XI. Pius pápa holland internunciusnak nevezte ki.¹⁶⁶ Innen került a budapesti nunciatúra élére 1925. június 2-án.¹⁶⁷ Budapesti diplomáciai állomáshelyére 1925. június 26-án érkezett meg.¹⁶⁸ Öt évet töltött itt, 1930. március 18-án állította a pápa a berlini nunciatúra élére.¹⁶⁹ 1945 februárjában az orosz és amerikai előrenyomulás elől menekülve elhagyta a fővárost.¹⁷⁰ Az eichstätti püspök fogadta be. 1946. április 1-jén Eichstättben halt meg.¹⁷¹

Angelo Rotta 1930-tól 1945-ig

1872. augusztus 9-én Milánóban született. 1895. február 10-én szentelték pappá. Pályáját tanárként kezdte a Gorla Minorei püspöki főiskolán, majd a milánói és mantovai nagyszemináriumban tanított. 1904-ben a római pápai lombard szeminárium rektora lett, amely mellett kúriai szolgálatot is ellátott. 1909-ben a Zsinati Kongregáció konzultora, 1912-ben az Index Kongregáció *aiutante di studio*ja, majd 1918-ban a Szent Officium levéltárosa lett.¹⁷² 1922. október 12-én a pápa az apostoli protonotáriusok sorába emelte és a Szent Péter bazilika kanonokjává, valamint közép-amerikai internunciusá nevezte ki.¹⁷³ Mint ilyen thébai címzetes érsek lett, felszentelésére 1922. november 1-jén került sor.¹⁷⁴ Kö-

¹⁶⁴ MRKONJIC, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 268; Uő, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 15; MARIE LEVANT, *Orsenigo, Cesare Vincenzo*, RAFFAELE ROMANELLI (dir.), *Dizionario Biografico degli Italiani* 79 (2013). Interneten elérhető: [http://www.treccani.it/enciclopedia/cesare-vincenzo-orsenigo_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/cesare-vincenzo-orsenigo_(Dizionario-Biografico))

¹⁶⁵ Achille Ratti a szerkesztőbizottság tagja és koordinátora, Cesare Orsenigo a titkára (*prosegretario*) volt. Vö. MONICA MARIA BIFFI, *Il cavalletto per la tortura. Cesare Orsenigo, ambasciatore del papa nella Germania di Hitler*, Roma 2006, 32.

¹⁶⁶ AAS 14 (1922) 408.

¹⁶⁷ AAS 17 (1925) 332.

¹⁶⁸ ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 34, fasc. 6/1, fol. 174r. Érkezésével kapcsolatban több dokumentum: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 14, fasc. 1/1, fol. 2–34.

¹⁶⁹ AAS 22 (1930) 330. Távózasával kapcsolatban lásd: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 31, fasc. 1. fol. 1–57.

¹⁷⁰ LEVANT, *Orsenigo, Cesare Vincenzo*, i.m. A német főváros elhagyásának körülményeiről bővebben: EDUARD GEHRMANN, *Ein Augenzeugenbericht über die letzten Tage der Apostolischen Nuntiatur in Berlin beim Kriegsende 1945*, In *Verbo Tuo*. Festschrift zum 50jährigen Bestehen des Missionspriesterseminars St. Augustin bei Siegburg, Rheinl. 1913–1963 (Hrsg. Lektoren in St. Augustin; Veröffentlichungen des Missionspriesterseminars St. Augustin 12), St Augustin 1963, 113–117.

¹⁷¹ MRKONJIC, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 269; Uő, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 15; AAS 38 (1946) 164. Cesare Orsenigo életének bővebb tanulmányozásához további szakirodalmat sorol: Levant, *Orsenigo, Cesare Vincenzo*, i.m.

¹⁷² MRKONJIC, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 269; Uő, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 15–16.

¹⁷³ AAS 14 (1922) 551 (arról, hogy számfeletti apostoli protonotáriussá és a Szent Péter bazilika kanonokjává nevezték ki). 563 (a közép-amerikai nunciusi kinevezésről).

¹⁷⁴ AAS 14 (1922) 617; MRKONJIC, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 269; Uő, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 16.

vetkező diplomáciai állomáshelye Törökország volt, a pápa 1925. június 6-án konstantinápolyi apostoli delegátussá nevezte ki.¹⁷⁵ Itt mindössze 1930-ig maradt, amikor március 20-án XI. Pius-tól budapesti apostoli nunciusi megbízást kapott.¹⁷⁶ E szolgálatát 1945. április 6-áig látta el, amikor a kiutasítás következtében el kellett hagynia az országot. Ezt követően Rómában élt és a Szentszéki Államtitkárságot segítette munkájával és tanácsaival. 1965. február 1-jén halt meg a Vatikánban.¹⁷⁷

b) *A nunciások munkatársai*

A nunciások legfőbb támaszát diplomáciai missziójuk végrehajtása során a titkárok, uditorék illetve tanácsosok jelentették. Ők voltak a nunciás jobb kezei, számos jelentős eseményre, ünnepségre elkísérték, a nunciás távollétében a nunciatúra ügyeit vitték, sőt, az is előfordult, hogy a Szentszéki Államtitkárságnak egyes jelentéseket ők fogalmazták meg, vagy az *Osservatore Romanó*nak készülő beszámolók egy részét is ők írták. A szentszéki kinevezés Aldo Laghit titkárként, míg az őt váltó és utána következő tisztviselőket uditorékként említi. Közülük az 1928-tól Budapesten szolgálatot teljesítő Umberto Kaldewey 1935-től mind a hazai forrásokban, mind pedig az Államtitkárságra küldött jelentésekben tanácsosként szerepel. Maga az uditoré beosztásnak is kétféle fokozata létezett: voltak másodosztályú és elsőosztályú uditorék. Ha tehát egyfajta rangsort szeretnénk felállítani, vélhetően a legalacsonyabb beosztás a titkári volt, míg az uditoré ennél magasabb, a tanácsos pedig e fölötti rangot jelentett.¹⁷⁸ A hazai gyakorlat a nunciás mellett közvetlenül szolgálatot teljesítő uditoréokra is gyakran használta a titkár vagy ügyhallgató szinonimákat.¹⁷⁹ De kik is voltak e tisztség viselői, és milyen minőségben, mely időszakban szolgálták a Katolikus Egyházat és segítették a budapesti nunciás apostoli munkáját?¹⁸⁰

¹⁷⁵ AAS 17 (1925) 332.

¹⁷⁶ AAS 22 (1930) 330. A nunciás érkezésével kapcsolatban lásd: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 32, fasc. 2/1, fol. 182–265; S.R.R.SS. AA.EE.SS., Ungheria, Anno 1930–1934, fasc. 45, pos. 50, fol. 83r–88r.

¹⁷⁷ A kiutasítás részleteihez lásd: BALOGH, *Szentszéki-magyar kapcsolatok a koalíció (1945–1949) éveiben*, Magyarország és a római Szentszék, 367–426, 367–373; MRKONJIC, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 260; Uő, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest”). aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 7.

¹⁷⁸ A rangsoroláshoz a következő látjegyzetekben előkerülő különféle fokozatok mellett lásd például Lorenzo Schioppa a müncheni nunciatúra elsőosztályú titkárának másodosztályú uditorévá történő kinevezését: AAS 8 (1916) 214.

¹⁷⁹ *Magyarország tiszti név-és címtára* például az uditorékat is rendszeresen „titkár”-ként aposztrofálja. Kaldewey esetében azonban 1935 után a „tanácsos” elnevezést használja.

¹⁸⁰ A fentiekben a tisztviselők életpályájának felrajzolására nagyrészt vonatkozó tanulmányok, alap kutatások hiányában nem vállalkozhatunk. A nunciás közvetlen munkatársai bővebb ismertetéséhez lásd: MRKONJIC, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, Gli archivi della Santa Sede e il Regno d’Ungheria (sec. 15–20), 255–288, 268–271; Uő, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest”).

A korábban a Szerzetesi Kongregációnál *aiutante di studiò*ként dolgozó Aldo Laghit 1921-ben XV. Benedek pápa a budapesti nunciatúra elsősztályú titkárává nevezte ki, július 21-én érkezett meg Budapestre, és e minőségben működött 1923-ig, amikor visszahívták Rómába kúriai szolgálatra.¹⁸¹ Helyébe immár másodosztályú uditoreként Federico Fioretti került, aki 1923. február 23-án érkezett meg Budapestre. Szolgálatát itt 1927-ig látta el, amikor a pápa brüsszeli apostoli nunciatúrához osztotta be elsősztályú uditore minőségben és helyére a volt argentin ügyvivőt, Alberto Levamét küldte Budapestre.¹⁸² Ő mindössze három hónapig, július 25-től október 25-ig tartózkodott Magyarországon.¹⁸³ Távoztát követően az új uditore érkezéséig a titkári teendők ellátásában a nunciatusnak Giuseppe M. Casari szervita szerzetes segédkezett, aki 1920-tól a nuncius mellett tolmácsként is asszisztált.¹⁸⁴ Kicsit több mint 4 hónap telt el, amíg 1928. március 4-én új uditore érkezett Orsenigo nuncius mellé, Umberto Kaldewey, aki korábban a bécsi nunciatúrán szolgált.¹⁸⁵ 1930. március 10-től május 7-éig, az új budapesti nuncius megérkezéséig ideiglenes ügyvivőként vezette a nunciatúra ügyeit.¹⁸⁶ Munkájával mind a nunciatusok mind pedig a Római Kúria meg voltak elégedve. Jól mutatja ezt, hogy 1931-ben elsősztályú uditorévá nevezték ki, 1935-ben pedig nunciatúrai tanácsossá léptették elő.¹⁸⁷ 1939-ben áthelyezték, helyébe még ugyanabban az évben Francesco Cherubini került titkár minőségben.¹⁸⁸ Őt 1942-ben Gennaro Verolino váltotta, aki az 1945-ös kiutasításig dolgozott a budapesti nunciatúrán.¹⁸⁹

aa. 1920–1939. *Indice 1235*, 13–17. A szakirodalomban található pontatlanságokat igyekeztünk a belügyminisztérium 1896-tól működő hivatalos lapját, a Belügyi Közlönyt (BK), valamint a korabeli sajtót segítségül hívva javítani.

¹⁸¹ Az 1921-es kinevezéshez több dokumentum: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 1. fasc. 1/1/9. fol. 103–118. Budapestre érkezéséhez: *Napibírek. (A pápai nunciatura új titkára)*, BH 41 (1921) 160, 5. Visszahívásához: *Napibírek. (A pápai nunciatura új titkára)*, BH 43 (1923) 44, 4.

¹⁸² Vö. *Napibírek. (A pápai nunciatura új titkára)*, Budapesti Hírlap 43 (1923) 44, 4. valamint szintén a hírek között: Nemzeti Újság (NÚ) 9 (1927) 167, 14; NÚ 9 (1927) 168, 11.

¹⁸³ Kinevezéséhez lásd: *Személyi hírek. Követségi hírek*, BK 36 (1927) 984; NÚ 9 (1927) 168, 11.

¹⁸⁴ *A pápai követség új tagja*, Pesti Hírlap (PH) 50 (1928) 54, 15. Fioretti távozásával, Levame érkezésével és távozásával, valamint Casari segédkezésével kapcsolatban dokumentumok: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 18, fasc. 1/5. fol. 59–70.

¹⁸⁵ Korábbi karrierje rekonstruálásához adalékok: ASV Arch. Nunz. Vienna b. 860. fasc. 2. Magyarországra érkezéséhez, illetve kinevezéséhez: *A pápai követség új tagja*, PH 50 (1928) 54, 15; *Személyi hírek. Követségi hírek*, BK 19 (1928) 400.

¹⁸⁶ Vö. *Személyi hírek. Követségi hírek*, BK 16 (1930) 316. A fenti dátumot támasztja alá, hogy Cesare Orsenigo március 9-én távozott új állomáshelyére és Angelo Rotta május 8-án érkezett Budapestre. Vö. ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 34, fasc. 6/1, fol. 174r.

¹⁸⁷ 1935-ben a hivatalos közlöny úgy említi, mint aki „nunciatúrai tanácsossá” lépett elő: *Személyi hírek. Követségi hírek*, BK 43 (1935) 631.

¹⁸⁸ Vö. *Személyi hírek. Követségi hírek*, BK 54 (1939) 1561; *Személyi hírek. Követségi hírek*, BK 57 (1939) 1653.

¹⁸⁹ Arról, hogy 1942-ben lett az apostoli nunciatúra titkára: *Személyi hírek. Követségi hírek*, BK 30 (1942) 1282. A zsidók mentése terén végzett tevékenységéről lásd: MATTEO LUIGI NAPOLITANO, *I giusti di Budapest*.

Összegezve tehát a nuncius legközelebbi munkatársai a következők voltak:

Aldo Laghi (1921–1923)

Federico Fioretti (1923–1927)

Alberto Levame (1927)

Umberto Kaldewey (1928–1939)

Francesco Cherubini (1939–1942)

Gennaro Verolino (1942–1945)

Szintén a nunciatúrán teljesített szolgálatot Joseph Sette pápai kamarás, aki 1932-ben attaséi minőségben kapott beosztást Rotta mellé, de még ebben az évben Berlinbe helyezték át,¹⁹⁰ valamint Angelo Rotta személyi titkáráként Balázskövi József szalézi szerzetes, aki 1945-ös kényszerű kiutasításakor Gennaro Verolinóval együtt kísérte a nunciust.¹⁹¹ A diplomáciai alkalmazottak mellett a nunciatúrához technikai személyzet is tartozott: a nunciatúra orvosa, portás, sofőr, az étkezésekért felelős nővérek, valamint egy takarításért felelős alkalmazott.¹⁹²

3. A LEVÉLTÁR ANYAGÁNAK KERESZTMETSZETSZERŰ ISMERTETÉSE

A budapesti nunciatúra iratanyaga 59 bustát és két iktatókönyvet tartalmaz. A levéltári anyag struktúrájából élénk tárul a pápai követség működésének, mindennapjainak teljes spektruma. Az ebben történő eligazodáshoz segítséget nyújtanak a főbb címek, melyek mentén az iratanyag rendszerezve van. Ezek nem feltétlenül alkotják egy-egy busta anyagát, hanem többnyire a főbb fasciculusok címeiben jelennek meg. A nagyobb témaköröket jelölik ki, és gyakran további alfasciculusokra oszlanak.

Lorenzo Schioppa iratai:

I. Nuncius és nunciatúra; II. Magyarországi egyházmegyéek; III. Általános vallási kérdések; IV. Általános politikai jelentések; V. Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk; VI. Ügyek áttétele Rómába. Pápai kitüntetések; VII. Budapest:

Il ruolo dei diplomatici vaticani nella Shoah, Milano 2013. Magyar fordításban: *Budapest igazai. A Soá és a vatikáni diplomaták*, Budapest 2014.

¹⁹⁰ *Személyi hírek. Követségi hírek*, BK 38 (1932) 603; Sette érkezésével kapcsolatban lásd még: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 38, fasc. 1/1, fol. 36r–38r.

¹⁹¹ Vö. TOMISLAV MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, Gli archivi della Santa Sede e il Regno d'Ungheria (secc. 15–20), 270; *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 17.

¹⁹² Például Fröhlich Jakab 1921-től 1932-ben bekövetkezett haláláig volt a nunciatúrán portás. Vö. ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 25, fasc. 1/1, fol. 100r; ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 35, fasc. 6, fol. 455r; gyászjelentés, özvegyének segély folyósításával kapcsolatban több dokumentum: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 38, fasc. 1/1. Langhammer Ede 1931. május 1-jétől volt Angelo Rotta sofőrje. Vö. ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 35, fasc. 6, fol. 455r. A harmadik budapesti nunciusra a római Szent Lipót Konventből két ferences nővér főzött és kiönlön takarító alkalmazottja is volt. Több kapcsolódó levél: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 32, fasc. 1/3.

egyetem, plébániák; országos katolikus gyűlések; VIII. Különfélék; IX. A Propaganda Fide Kongregáció; X. Levelezés a diplomáciai testülettel; XI. Válasziratok és felhatalmazások; XII. Beszámoló a L'Osservatore Romanónak; XIII. Tanúsítványok szentségek kiszolgáltatásáról.

Cesare Orsenigo és Angelo Rotta iratai:

I. Nuncius és nunciatúra; Audienciák és meghívások; Hivatali költségek; Segélyek; Magánlevelezés; Levelezés a külügyminiszterrel; Péterfillérek; II. Keletiek (keleti rítus); III. Általános vallási kérdések; Az egyházi javak reformja; IV. Általános politikai jelentések; A királykérdés; A politikai pártok; A kormány; A sajtó; A kegyúri jog; V. Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk; VI. Ügyek áttétele Rómába. Pápai kitiüntetések; A római kérdés és a Pápai Állam; VII. Katolikus gyűlések; Katolikus egyetem és szemináriumok; VIII. Különfélék; IX. A Propaganda Fide Kongregáció és a római kongregációk; X. Levelezés a diplomáciai testülettel; XI. Válasziratok és felhatalmazások; XII. Beszámoló a L'Osservatore Romanónak; XIII. Tanúsítványok szentségek kiszolgáltatásáról.¹⁹³

4. A KUTATÁS LEHETŐSÉGEI ÉS KORLÁTAI

Bevezetőnkben érdemes egypár szót ejteni a kutatásra fordítható időről és az átnézett anyag mennyiségéről is, mivel ezek alapján lehet képet alkotni az anyag feltérképezésére tett erőfeszítéseinkről és lehetőségeinkről. Továbbá azért is hasznosak ezek az információk, mivel támpontot nyújtanak azoknak, akik átlapozva e kötetet, érdeklődésüket felkeltő témát találnak, és a Vatikáni Titkos Levéltárban kutatásokba kezdenének.

Először tehát a rendelkezésünkre álló időről: a budapesti nunciatúra iratanyagának feltárására egyéb kutatási, oktatási kötelezettségeink miatt alig pár hónap állt rendelkezésünkre, melynek során hétfőtől szombatig – a levéltári kalendáriumban jelzett egyházi ünnepnapokat kivéve – tudunk a nyitvatartási időben, reggel 8:30-tól 13:00-ig kutatást végezni.¹⁹⁴ Előfordult azonban, hogy délutáni engedélyt is sikerült kérnünk, amellyel délután 14:00-tól 16:45-ig volt lehetőségünk kutatást végezni. Délutáni kutatási engedély kérésére a prefektustól korlátozottan, két hetes periódusokra van lehetőség, szombatra és ünnepek előtti napokra nincs.¹⁹⁵

¹⁹³ A fentiekben a témaköröket – az iratanyagot először leíró – TOMISLAV MRKONJIĆ alapján hozzuk, a bécsi nunciatúráról átvett törölt címetek nem tüntetjük fel: *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 255–288, 263–264; Uő, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice 1235*, 10–11.

¹⁹⁴ 2014 előtt 8:15-től 13:00-ig lehetett kutatást végezni, lásd: *Indice dei Fondi e relativi mezzi di descrizione e di ricerca dell'Archivio Segreto Vaticano 2011*, 94.

¹⁹⁵ 2014 előtt 15:00-től 17:45-ig lehetett, de a délutáni nyitás elcsúsztatása egy órával összességében a kutatásra fordítható idő mennyiségén nem változtatott. Vö. uo. A jelenleg is érvényben levő nyitva tartáshoz lásd: <http://asv.vatican.va/content/dam/archiviosegreto Vaticano/documenti/RegolamentopergliStudiosi.pdf> – 8. pont.

Ehhez jön hozzá a mennyiségi korlát, ugyanis a Vatikáni Titkos Levéltárban a naponta kikérhető busták vagy kötetek száma három.¹⁹⁶ Ennél többet csak akkor lehet kikérni, ha sikerül délutáni engedélyt szerezni, mivel akkor további napi két bustát lehet átnézni. A busták fasciculusokra oszlanak, melyek további alfasciculusokra, esetleg al-alfasciculusokra, melyek foliókra. Egy busta átlagosan 600–800 foliót tartalmaz, nagyon gyakran *recto-verso* oldalakkal, köztük kézírással és gépirással írt szövegekkel. A dokumentumok többségében olaszul és latinul, részben magyarul és franciául vannak, de akadnak közöttük németül, angolul, románul, cirill betűkkel, stb. írt feljegyzések is. Mindössze az iratok egy részén található jelzés arra vonatkozóan, hogy mi a tárgyuk, az is általában valamely címszóra korlátozódik, például: „a politikai helyzet”, így ahhoz, hogy egy *fascicolo* tartalmát körülírjuk – és ne pusztán a borítóra írt címre támaszkodjunk –, különösen a jelentősebb ügyeknél célszerű az iratokba egyenként beleolvasni. Saját fotózási lehetőség nem áll a kutató rendelkezésére, megrendelésre a levéltár munkatársai készítenek fényképeket jókora időbeli átfutással és az átlagos magyar kutató lehetőségeihez mérten meglehetősen magas áron. Amennyiben a megrendelő megelégszik a digitális másolattal és a másolatok magánhasználatával, minden megkezdett levéltári egység (vol./busta/fasc.) után 8 Euro fizetendő, melyhez minden képért további 2 Euro, valamint a 100. fénykép után képenként 0,8 Euro fizetendő.¹⁹⁷ Vagyis az anyag módszeres fotózása még a Lendület-pályázat keretein belül is irracionális vállalkozásnak tűnt.

Mindezek után látható, hogy a nunciatúra anyagában található foliók tartalmának egyenkénti kijegyzetelése, pontos leírása, kalkulálva a római tartózkodásra és kutatásra fordítható mindössze napi négy – délutáni engedély esetén hat – óra idővel, meghaladta volna a lehetőségeinket. A szakmai megfontolásokon túlmenően lehetőségeink korlátait felmérve döntöttünk a részletező helyett egy áttekintő inventárium elkészítése mellett, amelyben mindössze a *fascicolók* mellett jelezzük a foliószámokat, és amelyben az egyes alfasciculusokban található összetartozó dokumentumok tartalmát próbáltuk lényegretörően felvázolni.

Arról, hogy feltáró munkánk során milyen szakmai és praktikus szempontokat követtünk, a következő fejezet ad számot.

¹⁹⁶ Uo. 12. pont.

¹⁹⁷ Vö. http://asv.vatican.va/content/dam/archiviosegretovaticano/documenti/RichiestaFotoriproduzioni_2014.pdf

III. A KUTATÁS METÓDUSA

A vatikáni levéltárban őrzött nunciatúriai archívumok módszeres hasznosításának: inventarializálásának, feldolgozásának komoly hagyománya van a nemzetközi archivisztikában és historiográfiában,¹⁹⁸ melyhez Vanyó Tihamér révén a hazai történettudomány is felzárkózott.¹⁹⁹ Mindazonáltal egyik példát sem másoljuk szolgálai, hanem a tapasztalatok figyelembevételével, azokra alapozva saját módszert követtünk. Ezt mind a budapesti apostoli nunciatúra bustáinak jellegzetességei, mind céljaink indokoltá tették. Feladatunkat tehát nem könnyítette meg, hogy metodikájában számunkra követhetőnek tartott inventáriumot a régebbi és modernkori vatikáni anyagról nem ismerünk.

Előjáróban fontosnak tartjuk leszögezni, hogy inventáriumunk nem levéltárosi munka, hanem történészi. Továbbá nem az a célja, hogy helyettesítse az anyag kutatását, hanem, hogy elősegítse azt. Nem tételes, nem irattani szempontból,

¹⁹⁸ Csúpnán pár fontosabb példát hozunk. Egy korai kezdeményezés: LORENZO BALDISSERI, *La Nunziatura in Toscana* (CAV 4), Città del Vaticano 1977. Egy komplex program: MICHAEL F. FELDKAMP, *Studien und Texte zur Geschichte der Kölner Nuntiatur I. Die Kölner Nuntiatur und ihr Archiv. Eine behördengeschichtliche und quellenkundliche Untersuchung* (CAV 30), Città del Vaticano 1993; Uő, *Studien und Texte zur Geschichte der Kölner Nuntiatur II. Dokumente und Materialien über Jurisdiktion, Nuntiatursprengel, Haushalt, Zeremoniell und Verwaltung der Kölner Nuntiatur (1584–1794)* (CAV 31), Città del Vaticano 1993; Uő, *Studien und Texte zur Geschichte der Kölner Nuntiatur III. Inventar des Fonds «Archivio della Nunziatura di Colonia» im Vatikanischen Archiv*, Città del Vaticano 1995; Uő, *Studien und Texte zur Geschichte der Kölner Nuntiatur IV. Instruktionen und Finalrelationen der Kölner Nuntien (1651–1786)* (CAV 33), Città del Vaticano 2008. Továbbá: URBAN FINK, *Die Luzerner Nuntiatur 1586–1873. Zur Behördengeschichte und Quellenkunde der päpstlichen Diplomatie in der Schweiz* (CAV 40; Luzerner Historische Veröffentlichungen 32), Luzern/Stuttgart 1997; *L'Archivio della Nunziatura di Venezia, sezione II (an. 1550–1797). Inventario* (CAV 42), a cura di GIUSEPPINA ROSELLI, Città del Vaticano 1998; PIER PAOLO PIERGENTILI, «*Christi nomine invocato*». *La Cancelleria della Nunziatura di Savoia e il suo archivio (sec. XVI–XVIII)* (CAV 97), Città del Vaticano 2014. – A modern korból kiemelkednek: EGON JOHANNES GREIPL: *Die Bestände des Archivs der Münchener Nuntiatur in der Zeit von 1877 bis 1904*, Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte 78 (1983) 192–269; Uő, *Das Archiv der Münchener Nuntiatur in der Zeit von 1904 bis 1934*, QFIAB 66 (1986) 402–406; valamint *L'Archivio della Nunziatura Apostolica in Italia I. (1929–1939). Cenni storici e Inventario* (CAV 82), a cura di GIOVANNI CASTALDO–GIUSEPPE LO BIANCO, Città del Vaticano 2010, mely utóbbit kutatási programunk részeként Rétfalvi Balázs a *Századokban* ismertette: *Századok* 147 (2013) 1, 236–239.

¹⁹⁹ VANYÓ TIHAMÉR ALADÁR, *Abécsi pápai követtség levéltárának iratai Magyarországról 1611–1786*, Budapest 1986. Munkájának kiindulópontjától WALTER WAGNER, *Die Bestände des Archivio della Nunziatura Apostolica di Vienna bis 1792*, Römische Historische Studien 2 (1959) 82–203 szolgált.

hanem történeti érték szerint ismertetjük az egyes fasciculusokat, azon belüli részfasciculusok anyagát. Leírásaink nyilván nem lehetnek teljesen objektívek, és teljesen arányosak, noha törekedtünk erre. Célunk pár mondatban ismertetést, eligazítást adni az anyag tartalmáról, jellegéről, értékéről. Előfordul, hogy részletesebben is idézünk a forrásokból, vagy hogy iratfelsorolást is adunk; más esetben egy mondatban, általában bővített mondatban foglaljuk össze több, összefüggő irat tartalmát. Sokszor csak az ügy címét hozzuk a vonatkozó források adataival. Számunkra kevésbé fontos esetekben csupán címleírás szerepel.

Minden esetben az iratok alapján, a vázlatos mutatót sokszor javítottuk, és gyakran külön jelzés nélkül is korrigáltuk, kiegészítettük a levéltári palliumok címadásait.

A második kötetben, a prágai, belgrádi, bukaresti és a bécsi nunciatúra, valamint a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja anyagában szelektálnunk kell, és a magyar vonatkozásokat gyűjtjük ki. Ezzel szemben a budapesti nunciatúra levéltárának egésze *Hungaricum*. Erről nyújtunk nem a legkisebb egységig lemenő repertóriumot, hanem egy áttekintő leírást, ismertetőt, amely az anyag rendjét követve nyújt a történeti kutatáshoz segítséget a terjedelmes fondról.

Munkánk alapelve tehát: nem az egyes iratokról, hanem az adott fasciculusról, alfasciculusról adunk tájékoztatást a következő módokon:

- a) ;-vel elválasztott, címszerű felsorolások
- b) mondatokba foglalt tartalom-összefoglalások formájában.

Jelentőségénél fogva egy-egy címszerű leírás vagy mondat több irat tartalmát is összefoglalhatja, ugyanakkor fontosabb irat, ügy tartalmát több mondat is leírhatja, esetenként hosszabb-rövidebb idézetekkel tarkítva.

c) Ha egy ügyhöz több irat tartozik, általában igyekeztünk jelezni. Az egy ügyhöz tartozó iratok összefüggése ismertetésük tartalmából általában könnyen kikövetkeztethető. Mivel – ismételjük alapelvünket – fasciculus- és nem iratismertetés volt a célunk, külön tipográfiai jelölést az eltérő ügyek között nem alkalmaztunk. Ennek kivetele teljes következetességgel megoldhatatlan lett volna.

d) Alapelvünk indokolja, hogy foliószámokat csupán a fasciculusokhoz és nagyobb alegységeihez adunk, az egyes iratokhoz nem, többek között, mert ismertetéseinket túlságosan is széttagolták volna, illetve ez már jócskán meghaladta volna az „áttekintő inventárium” szintjét és a rendelkezésünkre álló erőket is. Előfordul, hogy csak példákat hozunk a fasciculus anyagának jellegéről (általában a nunciatúra társadalmi „kapcsolódásai” terén).

Az inventárium apparátussal történő ellátása terén azon alapelvet követjük, miszerint nem kívánunk prejudikálni a születendő forráskiadványoknak és feldolgozásoknak, azok feladatainak részben történő elvégzésével. Csupán

országos jelentőségű tisztviselők, fontosabb egyházi személyiségek esetében törekedtünk arra, hogy tisztséget illetve teljes nevet adjunk első előfordulásakor, és nem tartottuk feladatunknak, hogy minden, az inventáriumban szereplő személyt beazonosítsunk. Ezt nyilvánvalóan azok a kutatók, érdeklődők fogják megtenni, akik a helytörténeti vonatkozásokat, az adott egyházmegye, témakör szempontjából jelentős személyiségeket behatóan ismerik, és a hozzájuk kapcsolódó adatokat a helyi és egyéb vonatkozó levéltári forrásanyag ismeretében felhasználják. Mi pusztán arra vállalkoztunk, hogy e munkájukat, illetve az anyag levéltári kutatását az inventárium forgatásával megkönnyítsük, helyettesíteni azonban nem tudjuk és nem is kívánjuk.²⁰⁰ A használatot ugyanakkor a gyakrabban előforduló szakkifejezések egy-egy szavas magyarázatával, az egyes problémákban eligazodást segítő tájékoztató bibliográfia,²⁰¹ valamint névmutató összeállításával igyekeztünk megkönnyíteni. Ugyanezen célt szolgálja már bevezetőnk is, különösen annak a budapesti nunciatúráról és munkatársairól szóló része. Az előforduló kuriális tisztviselők archontológiáját és az iratanyagban feltűnő, fontosabb szentszéki dikasztériumok ismertetését a II. kötet fogja tartalmazni. Előbbiek esetében itt megelégedtünk az első előfordulásnál a teljes névalak és az aktuális tisztség feltüntetésével.

Itt köszönjük meg Török József, Gárdonyi Máté és Végheő Tamás munkánk tördelt kéziratához fűzött megjegyzéseit, javításait. Továbbá az olvasó-szerkesztők, Porpácz Szabina, Sági György és Jávor Miklós észrevételeit.

* * *

Aki az általunk követett metódus lényege iránt érdeklődik, megelégedhet a fenti sorok elolvasásával. A jövőbeni kutatások segítése céljából az alábbiakban részletesebben is szólunk munkatechnikákról, az anyag jellege által felvetett problémákról és ezek megoldásairól. Tapasztalataink, fontológiasaink itt következő részletezése kutatásunk volumenének megértéséhez és az eredmények megítéléséhez is támpontul szolgálhat.

I. Évköröket csak az egyes bustáknál adunk meg, fasciculusoknál nem, tekintve, hogy ez sok esetben – mellékletek, egy-egy odakeveredett irat miatt – pon-

²⁰⁰ Az inventáriumban szereplő fontosabb tisztségviselőket, papi személyiségeket, plébánosokat, ahol ez a rendelkezésünkre álló szakirodalom, illetve *Schematismus*ok alapján lehetséges volt, beazonosítottuk és első előfordulásnál teljes nevüket – és lehetőség szerint aktuális tisztségüket is – feltüntettük (lásd alább az 5. pontban). Ezúton szeretnénk megköszönni Sági Györgynek és Jávor Miklósnak az e munka során nyújtott segítségét.

²⁰¹ Amely e célból bőven tartalmaz a bevezetőben nem idézett, illetve a személyek azonosítására használt irodalmat is.

tosan nem volt meghatározható. Egyes iratok mellett az adott fasciculuson belül azonban rendszerint szerepelnek dátumok. Olykor előfordul, hogy akár jelentéktelen ügy mellett is áll évszám, de ilyenkor talán inkább a dátum a fontosabb, ha valaki rá akar keresni (ki kinek mikor írta, vagy milyen ügyben).

2. Igyekeztünk azt a szempontot követni, hogy az olvasó mindig egy átfogó képet kapjon a dokumentumról, kiemelve a véleményünk szerint legfontosabb információt. Ha több irat maradt fenn egy témában, akkor csak „és több kapcsolódó levél” vagy „több kapcsolódó jelentés” stb. formájában tüntettük fel. Ha nagyon hosszú volt az ügy, akkor egy pár mondatos áttekintést adtunk róla az iratanyag gyorsolvasása után (arra nyilvánvalóan nem volt idő, hogy a sok-sok ezer oldalnyi, több nyelven íródott dokumentumot tételesen, minden részletében elemezzünk). Ha nem volt jelentős az ügy – például a fasciculusban magánjellegű levelezés található, melyben a legtöbb dokumentum karácsonyi, újévi üdvözlés és anyagi támogatás kérése volt, akkor a leírásánál a fasciculusban található iratanyagot csoportosítottuk e kategóriák szerint, rendszerint pár konkrét eset kíséretében. Vagy jeleztük, hogy kisebb jelentőségű ügyek is találhatóak benne, pár példát hozva. A rítusváltoztatásoknál, pápai kitüntetéseknel szintén nem soroljuk fel valamennyit, többnyire egy-egy jelentősebb példát említünk, az adott fasciculusok kiaknázása az érdeklődő kutatók feladata. Ha az egy ügyre vonatkozó dokumentumok az adott fasciculusban szerteszét, rendezetlenül, teljesen más jellegű iratokkal összekeveredve találhatóak, abban az esetben az összetartozókat egy csoportba szedve, egy cím alatt vagy egymás után elhelyezve említjük. Ilyenkor nem a fasciculusban található sorrendben olvasható az iratanyag leírása, hanem a könnyebb áttekinthetőség kedvéért a források tematikus csoportosításban kerülnek ismertetésre.

3. Esetleges, hogy éppen mikor és milyen idézetet hozunk, hosszabban, rövidebben. Tulajdonképpen három magyarázata lehet:

a) Fontosnak, jelentősnek tartottuk az adott információt. Próbáltunk az időtényező keretein belül szelektálni, hogy az a tényleg fontos pár sor átjöjjön. Ahol számos más, szintén jelentős dokumentum volt, ott nem tudtunk választani, csak egy átfogó pár mondatot fogalmaztunk meg többnyire magyarul.

b) Így lehetett a leggyorsabban és legkifejezőbben megragadni az adott irat, ügy lényegét. A „szaknyelv”, szakkifejezések megőrzése nyilván segíti a pontosságot, és kizárólag a szakközönség részére készített „kalauzról” lévén szó, tulajdonképpen segíti az érthetőséget. Az inventárium jellegből következik, hogy munkánkat nemcsak a hazai, hanem – a névmutató segítségével, illetve

voltaképpen minimális szótárhasználattal –, a nemzetközi kutatás is hasznosítani tudja. A külföldi kutatók munkáját a bőségesen alkalmazott citátumok aligha nehezítik.²⁰²

c) Elvértve, ha nem voltunk teljesen biztosak a magyar fordításban, értelmezésben.

4. A fasciculusok, alfasciculusok tagolásával, címadásával kapcsolatos technikai információk:

a) Ahol az adott fasciculusok több alfasciculusra oszlottak külön számozás nélkül és jelentős mennyiségű anyagról volt szó, ott a könnyebb áttekinthetőség érdekében külön al-alfasciculusnak vettük őket, számozással ellátva. Nem a *Sala dei Indici*-ben megtalálható jegyzéket,²⁰³ hanem a gyakorlatban a bustákban található mappákat, illetve almappákat követtük. Ha ilyenkor az adott mappában az alfasciculusokon kívül is dokumentumok helyezkedtek el, azokat is külön alfasciculusnak tüntettük fel. Erre minden alkalommal külön nem hivatkozunk. Ahol nem jelentős mennyiségű anyagról volt szó, vagy véletlenszerű, hogy külön mappába került az anyag – tehát nem tematikus szempont alapján válogatták –, ott mi sem hozzuk külön őket. Egy példa: Busta 34, fasc. 2.1. ff. 12–33: XII. Nemzetközi Építészkongresszus – külön fasciculusban van, a többi iratanyag nincs, viszont az áttekintő inventáriumban „Különfélék” néven külön fasciculus alá vettük őket.

b) Ahol Ia/3, Ig/1,2,3, stb. szerepel a mappákon az 1.1, 1.2, 1.3 helyett – ez több alkalommal is előfordul, ott a számozásnál a hagyományosan bevált utóbbit alkalmazzuk az egységesítés céljából. Erre minden alkalommal külön nem hivatkozunk. Hasonló probléma volt, hogy az első Bustában a fasc. 1. alatt: fasc. 1.1.1, fasc.1.1.2. stb. volt az alfasciculusokon, mi viszont fasc. 1.1., fasc. 1.2.-t írunk, stb.

c) Egyházmegyék, főegyházmegyék esetén a fasciculusok címei előfordult, hogy csak a székhelyet említették, például „Sabaria” vagy „Szombathely” formában, míg más esetekben „szombathelyi egyházmegye”-ként hozták. Ilyen alkalmakkor mindig az utóbbit alkalmazzuk, kiírtuk az adott egyházmegye vagy főegyházmegye nevét. Ezt néhol pontosítottuk, például a nagyváradai egyházmegye esetében: nagyváradai római katolikus egyházmegyét írtunk, hiszen nagyváradai román görög katolikus egyházmegye is van.

²⁰² Az inventárium-jelleg magyarázza, hogy itt nem a Vanyó Tihamér, részben Galla Ferenc által Jedin nyomán alkalmazott kivonatolós forrásközléses módszerről van szó, amit a szakmai közvélemény erős fenntartásokkal fogadott. Vö. TUSOR, *Magyar történeti kutatások a Vatikánban*, i.m.; BAK BORBÁLA recenziója: *Vanyó Tihamér: A bécsi pápai követség levéltárának iratai Magyarországról 1611–1786*, LSz 38 (1988) 1, 76–80. (Más kérdés, hogy meglátásunk szerint bizonyos vatikáni fond csoportok szisztematikusan feldolgozásánál, például a kánoni vizsgálási jegyzőkönyvek esetében, e módszer alkalmazása erősen megfontolandó.)

²⁰³ MRKONJIĆ, *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest”). aa. 1920–1939, *Indice 1235*, i.m.

d) Amennyiben a fasciculus címben már szerepel az adott egyházmegye vagy főegyházmegye neve, ezt az alfasciculus címben nem ismételtük meg, akkor sem, ha eredetileg az alfasciculuson rajta volt, mivel egyértelmű. Vö. például eredetileg: „5. Busta, fasc. 7.7.2. ff. 595–604: Eperjesi egyházmegye. Vegyes ügyek.” Ehelyett a címezésben csak a „Vegyes ügyek” szerepel. Ugyanígy, ha például a mappán a hajdúdorogi egyházmegye mellett szerepelt, hogy görög rítusú, akkor nem írtuk külön ki, mivel ez véleményünk szerint közismert tény.

e) Ha az alfasciculusok címei nem fedték a tartalmat, kicsit igazítottunk rajtuk. Például, ahol csak az adott egyházmegye püspöke szerepelt a címben, de a tartalom az egyházmegye ügyeiről szólt, ott az egyházmegye nevét adtuk meg. Előfordult, hogy a fasciculus cím „magyar egyházmegyék”-et említ, majd a részletezésnél kiderül, hogy szelt egyházmegyékről van szó. Ilyenkor helyesbítettük.

f) Néhol a mappákon található túlbonyolított, hosszú címeket egyszerűsítettük, egyértelműsítettük. Ahol szükséges volt, a tartalomhoz igazítottuk, átírtuk a címeket. Például: Busta 42, fasc. 4. ff. 665–671: „A Koch Róbert által felvett holland kölcsön”-re írtuk át.

g) Az eredetileg az alfasciculusokon feltűnő „Mgr.” címet nem írtuk bele, hanem kereszt-és vezetéknevvvel szerepeltettük a püspököket, apostoli adminisztrátorokat, stb. Első előfordulásukkor általában kiírtuk a teljes nevüket.

b) A Keleti Egyháziügyi Kongregáció címét, amely egy-két helyen feltűnt a fasciculus cím alatt, nem írtuk ki külön az egységesítés miatt; valamint a gyakran előforduló: „Keletiek” helyett: „Keleti rítusúak”-at írtunk a fasciculus címekben.

i) A fasciculus címeket, ahol a fordítás magyarra nehézkes lenne, illetve ahol többletet ad olaszul, illetőleg franciául, hagytuk, pl. „distinzioni pontificie” – meghagytuk zárójelben olaszul is.

j) Ahol a vatikáni levéltár munkatársai pontokkal választották el a szavakat a fasciculus címekben, ott mi a magyar tagolásnak megfelelő írásjeleket, vesszőket, pontosvesszőket, kötőjeleket, esetleg zárójelet, stb. alkalmaztunk.

k) Hadifoglyok esetében az alfasciculus címekben helyenként többletinformációt is megadtunk, hogy könnyebben beazonosíthatók legyenek a személyek.

l) Ahol nem volt a mappának címe, ott a tartalomhoz illően választottunk címet. Például: „Busta 2, fasc. 13.7. ff. 291–304: Széchenyi Miklós püspökké szentelésének huszadik évfordulója”. Ha vélhetően az anyag vegyessége miatt nem kapott címet, akkor leggyakrabban a „vegyes levelezés” címet adtuk neki, illetve követtük a *Sala dei Indicé*-ben található jegyzéket. Egy esetben, az 55. bustánál előfordult, hogy a fasc. 1. alatti dokumentumokat almappákba rendezték, viszont címet egyiknek sem adtak, e felosztást mi is meghagytuk.

m) Előfordul, hogy az adott fasciculus vagy alfasciculus címet a tartalommal összhangban kibővítettük. Például: „Busta 31, Fasc. 13. ff. 434–472: Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose) – Áronffy Ferenc és Magdics Ignác apostoli vizitációja” – ahol Áronffy névvel is kiegészítettük, mivel a fasciculusban az ő levele is megtalálható. Hasonló módon, ahol a fasciculus cím nem takarta a tartalmat, ott átírtuk. Ha a fasciculus címe ugyanaz lett volna, mint ami le van írva a fasciculusban, akkor feleslegesnek tartottuk kétszer kiírni, ilyenkor a fasc. I.I. stb után egyből a tartalom következik.

5. Egyéb észrevételek, megjegyzések:

a) A bustában található iratanyag tól-ig dátumának meghatározásánál általában a *Sala dei Indici*ben levő jegyzék adatait vettük alapul (hiszen az időhiány miatt minden egyes dokumentum darabszintű átforgatására nem volt lehetőségünk), viszont amikor ettől eltérő évszámú, korábbi vagy későbbi dokumentumokat találtunk, ott a számításait korrigáltuk.

b) A folioszámok az adott mappákon található leírást követik (így előfordulhat, hogy néhol beleszámítjuk a mappát, néhol nem).

c) Serédi kinevezésénél az alfasciculusok címéből a pontos hónap és nap megjelöléseket levettük, mivel nem minden alkalommal fedik a tartalomban a hónapot és napot, amikor a levelek születtek, így megtévesztőek lehetnének.

d) Az olaszok gyakran Szovjetuniót Russia-ként említik vagy a Szerb–Horvát–Szlovén királyságot leegyszerűsítve csak Jugoszlavia-ként. Mi minden esetben kiírtuk a hivatalos országnevet.

e) A „Decompte” sokszor rosszul szerepelt a címekben, illetve a brossúra címekben, így mindenütt Décomptéra javítottuk.

f) Ahol a címezésben „asili” volt, ott a tartalomhoz igazodva következetesen „gyermekotthonok”-nak fordítottuk, mivel a tartalomból kitűnik, hogy a Szent-*szék* gyermekotthonairól volt szó.

g) A // alakú zárójeleket a forrásszövegekben ()-re javítottuk tipográfiaileg a sorozati követelményekhez igazodva.

h) Ahol magyar személyről volt szó az inventáriumban vagy olyanról, akinek gyakran használt magyar neve van, ott a magyart választottuk, például Bubnics Mihály, viszont máskor, pl. a szerb miniszterelnöknél Nicola Pašićot írtunk. Előfordul, főleg szerzeteseknél, hogy meghagytuk a dokumentumokban (leggyakrabban) előforduló névalakot.

i) ./. – ahol feltűnik, ott általában az adott dokumentumhoz csatolmány tartozott.

j) Azt, hogy egy személy melyik szerzetesrendhez tartozik, vagy a neve utáni szerzetesrendi rövidítéssel, vagy a rend nevének kiírásával jelezzük. Egyik mellett sem tettük le a voksunkat, mert következetesen nem volt kivitelezhető. Második

illetve többedik előfordulásnál, ha csak vezetéknevvel kerültek említésre a szerzesetek, a rendet általában nem írtuk ki.

k) Első említésnél – ahol a kiderítése lehetséges volt – általában szerepel az adott személy tisztsége. Ez néhol újabb említésénél is odakíváncozott a szövegbe, különösen, ha nem közismert személyiségről volt szó, vagy változott a beosztása, így ennek alkalmazása kontextusfüggő.

l) A tisztségeknél az irat(ok) keletkezésének pillanatában, vagy ha az egyértelműen nem volt megállapítható, az ahhoz legközelebb eső ismert címet, beosztást, rangot adtuk meg.

m) Főherceg / királyi herceg váltakozva fordul elő a forrásokban, nem egységesítettük.

n) Forrásokban a személy és helynevek írásmódja rendkívül változatos, általában nem felkiáltójeleztük meg őket.

o) A sorozati gyakrolattól eltérően a címek mellett csak a fontosabb diplomáciai jellegű kifejezéseket kurziváltuk.

p) Hivatalok nevét sokszor nem egységesítettük, rendszerint a forrásokban szereplő változatot használtuk.

q) (?) a bizonytalan névolvasatot jelöli.

RÖVIDÍTÉSEK

A.R.D.	Admodum Reverendus Dominus
AAS	Acta Apostolicae Sedis
AHP	Archivum Historiae Pontificiae
ASV	Archivio Segreto Vaticano
BH	Budapesti Hírlap
BK	Belügyi Közlöny
CAV	Collectanea Archivi Vaticani
CIC	Codex Iuris Canonici
CVH	Collectanea Vaticana Hungariae
D.	Dominus
Dno	Domino
EM	Erdélyi Múzeum
ESZ	Egyháztörténeti Szemle
E.V.	Eccellenza Vostra
Ew. Excellenz	Eure/Ehrwürdige Excellenz
Eppus	Episcopus
Illmum ac Revmum	Illustrissimum ac Reverendissimum
LSz	Levéltári Szemle

MEV	Magyar Egyháztörténeti Vázlatok
M. Varadiensis	Magno-Varadiensis
N.D. de Sion	Notre Dame de Sion
NÚ	Nemzeti Újság
PH	Pesti Hírlap
QFiAB	Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken
Revmum	Reverendissimum
RMA	Római Magyar Akadémia
RSCI	Rivista di Storia della Chiesa in Italia
S.R.E.	Sancta Romana Ecclesia
S.RR.SS. AA.EE.SS	Segreteria di Stato, Sezione per i Rapporti con gli Stati, Archivio Storico. Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari
S.V.Ill.ma	Signoria Vostra Illustrissima
SSmum D.N.	Sanctissimum Dominum Nostrum
V.E.Revma	Vostra Eccellenza/Eminenza Reverendissima
V.S.I.	Vostra Signoria Illustrissima
VKM	Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
VV. EE.	Vestrae Eminentiae, Vestras Eminentias

SZAKKIFEJEZÉSEK

décompte	felbontás, részletezés
déjeuner	ebéd
dîner	vacsora
note circulaire	körjegyzék
note verbale	szóbeli jegyzék
quittance	nyugta, számla
pro memoria	emlékirat, emlékeztető
thé	tea

INVENTÁRIUM

Busta I. (1920–1922)

Fasc. I. ff. 1–160: *Nuncius és nunciatúra*

Fasc. I.1. ff. 2–23: A nuncius megérkezése Budapestre

Lorenzo Schioppa nuncius több távirata és jelentése Pietro Gasparri bíboros államtitkárnak (1920. okt. 3, okt. 4, okt. 6.); a nuncius megbízólevele bemutatásakor mondott beszéde, 1920. okt. 6.; Horthy Miklós kormányzó válasza a nuncius beszédére. Csáky Imre külügyminiszter a nunciushoz, hogy a kormányzó mikor fogadja, illetve a nunciustól és követektől ünnepélyes fogadásának ceremóniájáról.

Különböző újságcikk-kivágások: *Kirchenzeitung*-ból: *Aus Welt und Kirche*; a kapcsolódó *L'Observatore Romano* szám két példányban, 1920. okt. 30.: „*Budapest acclama il primo Nunzio Apostolico*”; *Egri Népiújság*, 1921. szept. 24., 1. old.: *Ave...*; *Nemzeti Újság*, 1921. júl. 1., 5. old.: „*Magyarország élni fog!*” *Schioppa pápai nuncius Cegléden*. – *A pápai követ megcsókolta a magyar lobogót*; *Új Nemzedék*, 1921. júl. 1., *A keresztény felekezetek ünnepe Cegléden*. *A nuncius látogatása*.

Fasc. I.2. ff. 24–36: Diplomáciai fogadás

A nuncius diplomáciai testületeknek tartott fogadása (1920. okt. 16-án); a meghívottak listája – kézírásos formában; újságlapok, rajtuk bejelölve cikkek: *Pester Lloyd*, 1920. okt. 17., 67. évf. 246. sz., 2. old.: *Empfang beim päpstlichen Nuncius*; *Pester Lloyd*, 1920. okt. 20., 67. évf. 248. sz., 2. old.: *Eine Unterredung mit Nunciatus Scioppa*.

Fasc. I.3. ff. 37–42: Vegyes levelezés

Payer Ferenc kassai általános helynök és Mikes János szombathelyi megyéspüspök üdvözlőlevelei annak alkalmából, hogy XV. Benedek pápa Magyarországra nunciust küldött; a nuncius válaszai. Ambrózy Lajos rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter 1920. okt. 18-ai levele: „Le baron Jean Cnobloch Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire d'Autriche est venu me voir et m'a prouvé que les renseignements que j'ai eu l'honneur de Vous donner au sujet de la qualité de ces lettres de créance étaient inexacts. Sa situation a été modifiée par le fait, que sa mission officielle d'Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire de l'année 1918, à laquelle le Gouvernement autrichien ne donnait que le caractère d'une mission de facto en octobre 1919, a subi un nouveau changement en novembre 1919, à la suite de la reconnaissance du Gouvernement Hongrois par les Puissances. Par conséquent, il a reçu et remis au chef d'état hongrois, pendant mon absence de Budapest, en novembre 1919 de nouvelles lettres de créance, parfaitement en règle. J'aurais donc dû faire mettre son nom sur la liste que je Vous ai fait envoyer. En vue de réparer cette erreur dont je porte la responsabilité et pour laquelle je m'empresse de Vous exprimer mes regrets je me permets de Vous prier de vouloir bien inviter le baron Jean Cnobloch (Akadémia u. 17.) à Vous faire visite et à Vous présenter le personnel de sa Légation. Espérant que Vous aurez la bonté de satisfaire à cette prière, par quoi Vous m'aideriez à mettre à bonne fin ce petit incident je saisis cette occasion pour Vous offrir, Monsieur le Nonce, les assurances de ma très haute considération.”

Fasc. 1.4. ff. 43–56: Autó a nunciatúrának

Levél-és táviratváltások az autóvásárlással, illetve a garázshelyiséggel kapcsolatban; *Note verbale*-ok.

Fasc. 1.5. ff. 57–62: A magyar püspöki kar hódolata a nunciusnak

Újságcikk-kivágások (*Nemzeti Újság*, 1920. okt. 17., 3. old.: *A magyar közélet kiválóságai a nunciusnál; Der päpstliche Nunzius beim Präsidenten des „Otthon“*; *Pester Lloyd*, 1920. okt. 20., 67. évf., 248. sz., 2. old.: *Eine Unterredung mit Nunzius Schioppa*); Hanauer Árpád István váci püspök üdvözlő levele; az erre adott válasz; a nuncius beszéde az üdvözlésére érkező püspöki karnak, 1920. okt. 28.

Fasc. 1.6. ff. 63–80: Karácsony és újév alkalmából írt üdvözletek, 1920

Fasc. 1.7. ff. 81–95: Vegyes ügyek

Például a m. kir. posta-és távirda-vezérigazgatóság értesítése (intézkedtek, hogy a nunciatúra címére érkező levelezéseket korábban kézbesítsék, rendbe hozzák a telefonállomást, megküldjék a távbeszélő névsort, rendelkezésre bocsássák a közönséges és ajánlott küldemények feladására a feladókönyvet, és hogy a nunciatúra táviratait kellő gyorsasággal továbbítsák); Mihalovics Zsigmond Budapest-herminamező adminisztrátora karácsonyi üdvözlete és az erre adott válasz; gépkocsizhoz a Ferdinándy Gyula belügyminiszter átirata és a forgalmi engedély (1920. nov. 29.). A Magyar Országos Katolikus Kántorszövetség XIII. általános üléséről (1920. okt. 26.) hódolatát küldi, és apostoli áldást kér. Vass József közlélemezési miniszter 101 kg lisztet utal ki a nuncius és udvartartás eltartására márc. óra, stb.

Fasc. 1.8. ff. 96–102: Jegyek a Dunán történő utazáshoz (Biglietti di libero percorso sul Danubio)

Hajózási szabadjegyek és ezekkel kapcsolatos levelezés; üdvözllet a budafoki katolikus egyházközség katolikus napra összegyűlt híveitől és az erre adott válasz¹

Fasc. 1.9. ff. 103–118: A nuncius titkára, Aldo Laghi

Gasparri távirata a nunciusi titkár kinevezéséről; a nuncius válasza; Aldo Laghi levele (1921. jún. 10.).

Fasc. 1.10. ff. 119–138: Diplomáciai reggeli, 1921. máj. 10.

Válaszok a nuncius meghívására a máj. 10-ei *déjeunerre*, menü és ültetési rend.

Fasc. 1.11. ff. 139–141: A nuncius juttatása (Assegno al nunzio)

Gasparri 1921. máj. 16-ai levele a nunciatúra ellátásának kérdésével kapcsolatban. Benne többek között: „Ho il piacere di comunicare Le che Sua Santità, prendendo anche in considerazione le maggiori spese a cui Ella va incontro per la venuta di un Segretario si è benignamente degnata di elevare il di Lei assegno da Lire trentamila a Lire quarantamila annue, a decorrere dal prossimo Giugno; somma che opportunamente impiegata, potrà bastare ad un trattamento conveniente.” A nuncius köszönete 1921. márc. 27-én.

Fasc. 1.12. ff. 142–159: Vegyes ügyek

Üdvözletek; a *Magyar Kultúra* egy számának küldése; Bencsik Ferenc kir. ítélőtáblai bíró levele; felhívás Kalocsa város jún. 24–25-ei ünnepének támogatására; újságcikkek.

¹ Bár a mappa alapvetően a szabad hajózási jegyekről szól, az utóbbi téma is ebben található.

Giuseppe Pizzardo a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja altitkárának (sottosegretario) levele, hogy a pápa a nunciust anyja 80. születésnapja alkalmából elengedi szabadságra, stb.

Fasc. 2. ff. 161–237: Audienciák és meghívások a nunciusnak – El nem fogadott, bizonytalan vagy kisebb jelentőségű meghívások

Például szívgárdisták 1920. okt. 19-ei levele, benne, hogy szeretnék tiszteletüket tenni nála. Kéri, hogy írja meg, hogy mikor tehetnék ezt meg és hány társat hozhatnak magukkal a pesti gárdából. A levélre írtak szerint „Risposta affirmative pel 28. Ott.”; a Korvin Mátyás magyar–olasz tudományos irodalmi művészeti és társadalmi egyesület alapszabályai; jótékonyásra felhívások. Például a Kath. Tisztviselőnök és női kereskedelmi alkalmazottak országos szövetsége dec. 12-én nyitja meg a jótékonyági bazárt, amelyet saját jótékony alapjának növelésére, illetve a vagonlakók nyomorának enyhítésére rendez – ezen kéri megjelenését a szövetség elnöke és alelnöke (Zichy Rafaelné és Zakariás Gyuláné). Különféle meghívók. Például Horthy Miklós kormányzó és felesége Horthy Miklósné (született: Purgly Magdolna) 1920. okt. 27-ére *dinnerre* hívja. A Honszeretet Nevelőintézet 1920. nov. 3-án este 7-kor a budavári koronázótemplomban, valamint a Halászbástyán tartandó toronyzenére, illetve nov. 4-én 5 órakor a Szent István-bazilikában tartandó egyházi hangversenyre invitálja, stb.

Fasc. 3. ff. 238–270: Hivatali költségek

Különféle számlák; nyugták; kapcsolódó levelek.

Fasc. 4. ff. 271–808: Segélyek

Fasc. 4.1. ff. 272–320: Segély a Szent Imre kollégiumnak és körnek és más diákoknak
Gasparri 1920. szept. 13-ai levele, hogy a pápa tudomására jutott, hogy a budapesti Szent Imre kör a magyar katolikus ifjúság nevében felhívást intézett az olasz katolikus ifjúsághoz, miszerint „sia ristabilita e rinsaldata fra i cattolici delle due nazioni l'amicizia cristiana, e siano dati ai giovani cattolici ungheresi i mezzi necessari per promuovere la loro organizzazione, diffondere la cultura cattolica, e tutelare la fede e la moralità del popolo ungherese dalle manie del socialismo e del liberalismo. All'uopo il Circolo Sant'Emérico domanda ai giovani italiani il loro «appoggio morale e materiale... raggiungibile in parte mediante oblazioni e in parte mediante ospitalità da accordarsi in Italia ai giovani cattolici ungheresi per scopi di cura e di studio». Non so quale accoglienza effettiva l'associazione della Gioventù Cattolica Italiana, attesa l'eseguità dei mezzi di cui dispone, purtroppo insufficienti alla vita dello stesso Sodalizio, potrà accordare alla domanda della Gioventù Cattolica Ungherese. Alla loro supplica, peraltro, non può rimanere insensibile il Comun Padre che si compiace mettere nelle mani della S.V. Illma l'unita somma di cinquantamila lire, onde Ella d'accordo con l'Emo, Cardinale Csernoch, voglia curarne l'erogazione a favore ed agli scopi della Gioventù Cattolica Ungherese.” A pápa 200 ezer koronát küldött.

Ezzel kapcsolatos levelezés, többségében a pápának hála kifejezése az adományért számos aláírással.

Fasc. 4.2. ff. 321–354: Ágyneműk kórházaknak

A nuncius 1920. dec. 2-ai levelére válaszul Federico Tedeschini helyettes államtitkár (sostituto) 1920. dec. 20-ai levele, melyben leírja, hogy a pápa a budapesti kórházaknak ágylepedőt és párnahuzatot küldött („Non avendo modo di acquistare sul momento la tela indicata dall’Eccellenza Vostra, Sua Santità si è degnata metter mano alle scarse riserve del Suo Ospedale di Santa Marta, e le ha subito fatto spedire duemila lenzuola con mille federette per cuscini.”). Ezzel kapcsolatos levelezés, többségében köszönőlevelek.

Fasc. 4.3. ff. 355–396: Ruhák a szegény gyerekeknek

A pápa adománya a szükséget szenvedő gyerekeknek. Ahogy Gasparri 1921. jan. 31-ei levelében írja: „Dalla Società Commerciale «Bidone, Castelli e C.» di Novi Ligure vengono spediti alla S.V. Ill.ma circa N°. 2000 vestitini, neri e kaki, di lana pura, appositamente confezionati per bambini dai quattro ai nove anni. È un dono che la carità paterna dell’Augusto Pontefice si compiace fare ai bambini bisognosi di cotesta nazione. Ella avrà cura di far ritirare la merce e di curarne la distribuzione a nome del Santo Padre, a mezzo o almeno d’intesa con l’Episcopato.” Kapcsolódó levelezés, köztük számos köszönőlevél az ordináriusoktól.

Fasc. 4.4. ff. 397–402: A pápa segélye (100 ezer líra) a szegény gyerekeknek

Gasparri 1921. febr. 18-ai levele, melyben közli, hogy MacKenzie,² budapesti látogatása megerősítette azokat a szomorú híreket, amit a nunciustól kapott a szegény gyermekek helyzetéről. Reméli, hogy Bécsből időközben megérkezett a kétezer vestitini és reméli, hogy „di poterle spedire tra giorni una discreta quantità di coperte di lana.” Ezenkívül a pápa 100 ezer lírát küld Csernoch János prímás kezeihez a szükséget szenvedő gyerekek részére. Kapcsolódó levelezés.

Fasc. 4.5. ff. 403–443: Takarók a szegény gyerekeknek

Gasparri 1921. febr. 26-ai levele a nunciushoz, melyben közli, hogy pár napon belül „verranno spedite all’indirizzo della S.V. dalla Società Commerciale „Bionde Castelli & C.” di Novi Ligure, numero cinquemila coperte militari regolamentari di lana mista a cotone, che l’Augusto Pontefice si compiace destinare ai bambini poveri di cotesta Nazione.” Kéri, hogy gondoskodjon a kiosztásukról „che credo potrebbe farsi convenientemente a mezzo o almeno d’intesa con l’Episcopato”. Kapcsolódó levelezés.

Fasc. 4.6. ff. 444–448: Segély a kispesti szegény gyerekeknek

Gasparri 1921. márc. 11-ei levele, mellyel 702, 50 olasz líráról csekket küld „destinate ai bambini poveri di Kispest, presso Budapest”. Rev. P. Tréand küldte (dei Missionari del S. Cuore a Sydney, Randwick), azzal a kéréssel, hogy juttassák e célra a hely püspökéhez vagy vikáriusához. A nuncius kapcsolódó levele Hanauernek, illetve a bíboros államtitkárnak.

² 1924-ben a Gyermekvédelmi Unió főpénztárosa.

Fasc. 4.7. ff. 449–451: A szegény gyerekek üzenete a Szentatyának

A nuncius és Gasparri levélváltása. Az előbbi 1921. ápr. 9-én „trasmetteva un Indirizzo con cui i bambini poveri delle varie Parrocchie di Budapest, beneficiati da Sua Santità durante e dopo la guerra, dimostrano la loro filiale riconoscenza al caritatevole Padre comune.” Gasparri közölte a pápával, s 1921. ápr. 23-án küldi a választ, egyúttal kéri, hogy juttassa el rendeltetési helyére.

Fasc. 4.8. ff. 452–460: Vászon a szegény gyerekeknek

Gasparri 1921. máj. 11-ei levele, melyben leírja: „Mi è grato pervenire la S.V. Ill.ma che tra giorni dalla Società Commerciale Bidone, Castelli & C. di Novi Ligure verranno spediti a cotesta Nunziatura metri 6650 di tela «Verona greggia» alta metri 160, buona per lenzuola e per corredini da bambini. È un altro piccolo dono della carità pontificia a favore dei bambini poveri di cotesta Nazione e la S.V. vorrà curarne, come di consueto, l'opportuna distribuzione.” Kapcsolódó levelezés, köszönőlevelek.

Fasc. 4.9. ff. 461–549: Tészta a szegényeknek

Gasparri 1921. máj. 25-ei levele, melyben leírja, hogy „in questi giorni le vengono spediti dai Fratelli Angelini di Carsoli centoventicinque quintali di pasta”, melyet a pápa a szegény gyermekeknek és a női szerzetes intézményeknek szánt. A nuncius az egyes ordináriusoknak ír, kérve őket, hogy a nevezettek között osszák szét. Meghatalmazások a szeretetadomány átvételére; elismervények; köszönőlevelek; névjegykártyák; mérlegjegy, árubevallások, stb.

Fasc. 4.10. ff. 550–555: Egri szervita nővérek (Mantellate di Eger)

„P. Giuseppe M. Casari dei Servi di Maria implora un sussidio a favore delle Suore Mantellate di Eger” (Gasparri 1921. nov. 26-ai levele szerint), a pápa 3000 lírát küldött. Ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 4.11. ff. 556–562: Segély a szociális misszióknak

Prohászka Ottokár székesfehérvári püspöknek levél a nunciustól: a pápa „si è benignamente degnato di accordare la somma di lire italiane 25 000 alle Suore della Missione sociale per le Opere di beneficenza di educazione loro affidate.” Már el is küldte a nővérek elöljárójának; a nuncius 1921. dec. 23-ai levele Gasparriknak, aki kérdezte, hogy szükséges lenne-e további segély a nővéreknek. A nuncius válasza, hogy nem, de nem azért mert „non siano bisognose; ma perché vi sono qui altri Istituti religiosi femminili come per esempio quello delle Suore Elisabettine, delle Carmelitane, delle Missionarie Francescane, le quali lavorano almeno con lo stesso zelo di quelle della Missione Sociale e si trovano in uno stato di miseria veramente compassionevole”. Prohászka köszönőlevele; nyugta.

Fasc. 4.12. ff. 563–570: Gazdagság és szegénység Budapesten

A nuncius 1921. dec. 30-ai jelentése Gasparriknak (a gazdagok szinte semmit nem tesznek a szegényekért. .). Egy cikk fordítása a *Magyarság* 1922. jan. 1-jei számából a témával kapcsolatban: *Die Pflicht der bemittelten Klasse. Eine zeitgemässe Neujahrsbetrachtung Vom Grafen Adalbert Apponyi*; Gasparri 1922. márc. 2-ai válasza.

Fasc. 4.13. ff. 571–808: Segélykérések

Segélykérések, nyugták, a pápa a szegény gyerekeknek százezer líra segélyt küld. A vagonlakóknak támogatás; elszámolások, stb.

Fasc. 5. ff. 809–830: Nem hivatalos levelezés

Üdvözetek és köszönetek; különfélék, például Castagneto herceggel (presidente della Comunione interalleati a Budapest) levélváltás a magyarországi kórházakban talált szomorú állapotokról (1920. dec. 2.); Vass József levele Joksch Irma operaénekesnő ügyében (1921), stb.

Fasc. 6. ff. 831–870: Levelezés a külügyminisztériummal

Fasc. 6.1. ff. 832–848: Kisebb jelentőségű ügyek

Note verbale-ok és francia nyelvű diplomáciai levelezés.

Fasc. 6.2. ff. 849–857: Ambró Ferenc ügye

Ambró Ferenc tervezett házassága. Az ügy részleteit az 1921. júl. 22-én Schioppának érkezett távirat világítja meg: „Francesco D’Ambro Segretario Legazione Ungheria presso Quirinale è riuscito ad ottenere promessa matrimonio dalla Principessa Teresa Boncompagni vedova Giustiniani Bandini duchessa Mondragone. Questo matrimonio dispiace altamente famiglie Boncompagni e Giustiniani Bandini, vivamente e giustamente deplorato da tutta alta Società romana senza distinzione partiti. V.S.I. agisca urgentemente energicamente delicatamente presso Governo affinché matrimonio sia evitato. Per ottenere scopo occorre che Governo richiami telegraficamente Segretario senza indicare motivo ed in seguito impedire sua dimissione per rimanere Roma. Faccia notare Governo che matrimonio con infinite dicerie che lo accompagnano nuoce in Roma dignità Agente decoro Ungheria.” Ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 6.3. ff. 858–869: Vegyes ügyek

Francia nyelvű levelezés, köztük például Bánffy Miklós külügyminiszter levele, benne: „J’ai l’honneur de transmettre ci-joint à Votre Excellence à titre d’information copie de la note que j’ai adressée au gérant de la Délégation Tchéco-Slovaque à Budapest au sujet d’un acte de violence commis le 1-er de ce mois à Bratislava par des organes du Gouvernement Tchéco-Slovaque contre un courrier de ce Ministère et constituant une violation flagrante des immunités reconnues par le droit international aux courriers diplomatiques” stb. Csáky Imre külügyminiszter levele: „Ayant appris avec profond regret par la note No. 197 de Votre Excellence, qu’une des lettres privées avait été ouverte par le censure militaire, je m’empresse de Lui transmettre les excuses du Gouvernement Royal. Je prie Votre Excellence, de bien vouloir être convaincu, que cet incident fâcheux ne peut être dû qu’à une erreur regrettable d’un fonctionnaire subalterne, qui, ayant ouvert machinellement le pli, avait oublié d’étudier l’adresse sur l’enveloppe. – Néanmoins, je n’ai pas manqué de prendre les mesures nécessaires afin d’éviter à l’avenir la répétition d’un pareil incident” stb.

Fasc. 7. ff. 871–950: Péterfillérek, számadások, hivatali költségek

Fasc. 7.1. ff. 872–877: Az egri főgyházmegye péterfillérei

Kapcsolódó levelezés; a nuncius nyugtái.

Fasc. 7.2. ff. 878–884: Az esztergomi főgyházmegye péterfillérei

Kapcsolódó levelezés; a nuncius nyugtái.

³ Megjegyzendő, hogy többször afrikai missziókra, illetve amerikai missziókra is küldenek pénzeket.

- Fasc. 7.3. ff. 885–890: A roznycói egyházmegye péterfillérei
Kapcsolódó levelezés; a nuncius nyugtája.
- Fasc. 7.4. ff. 891–895: A szatmári egyházmegye péterfillérei
Kapcsolódó levelezés.
- Fasc. 7.5. ff. 896–902: Győri egyházmegye péterfillérei (magyar rész)
Kapcsolódó levelezés, a nuncius nyugtája.
- Fasc. 7.6. ff. 903–908: Számadás 1920 negyedik trimeszteréről
Számadás 1920 negyedik trimeszteréről Gasparrinak – erre válasz, illetve a nunci-
us még egy további kapcsolódó levele; hivatali költségek 1920 negyedik trimesztere.
- Fasc. 7.7. ff. 909–915: Számadás 1921 első trimeszteréről
Számadás 1921 első trimeszteréről Gasparrinak; Gasparri válasza; 1921 első trimesz-
terének hivatali költségei; általános számadás 1921. első trimeszteréről.
- Fasc. 7.8. ff. 916–931: Számadás 1921 második trimeszteréről
1921 második trimeszterének hivatali költségei; a nuncius és Gasparri kapcsolódó
levélváltásai; boríték a roznycói általános helynöknek Podraczky Istvánnak, illetve
egy a szatmári püspöknek Boromiszta Tibornak címezve; nyugta; általános számadás
1921 második trimeszteréről.
- Fasc. 7.9. ff. 932–940: Számadás 1921 harmadik trimeszteréről
1921 harmadik trimeszterének hivatali költségei; Gasparri és a nuncius kapcsolódó
levélváltása; 1921 harmadik trimeszteréről általános számadás.
- Fasc. 7.10. ff. 941–949: Számadás 1921 negyedik trimeszteréről
1921 negyedik trimeszterének hivatali költségei; Gasparri és a nuncius kapcsolódó
levélváltása; 1921 negyedik trimeszteréről általános számadás.

Busta 2. (1920–1921)

Fasc. 1. ff. 1–69: Esztergomi főegyházmegye

Csernoch küldi a listáját azoknak a plébániáknak, amelyeket a csehek tartanak el-
foglalva (1920. nov. 20.) – benne külön felsorolja a magyarokat, illetve amelyekben
nagyraoszt magyarok élnek. A nuncius válaszevele. Csernoch prímás újabb levele (1921.
jan. 16.), mellyel együtt küldi az elcsatolt területek magyar ajkú hívei kérvényének
másolatát, melyben Clemente Micara prágai nunciust kéri, hogy járjon közbe a
Szentatyánál, hogy az esztergomi érsek alatt maradhasson az egyházmegye azon része,
ahol magyarok laknak. Csernoch János Dzubay István pittsburghi ortodox püspök
ügyében (1921. jan. 19.). Ugyanő Csáktornyai Gamauf László nevű papja részére az
Amerikába tanuláshoz engedély megadását kéri (1921. máj. 3.).

Fasc. 2. ff. 70–81: Egri főegyházmegye

Kanonoki kinevezésekkel és az ezért járó taxa fizetésével kapcsolatos dokumentumok
(Csekó Gábor, Dutkay Pál, Ridárcsik Imre).

Fasc. 3. ff. 82–146: Kalocsai főegyházmegye

Róka Lajos nyugalmazott dunapataji plébánosnak szembetegsége idejére fakultás kérése, hogy minden nap Szűz Mária tiszteletére fogadalmi misét mondhasson (1920. okt. 6.); a nuncius kiállította az engedélyt a fakultásról. Várady Lipót Árpád kalocsa-bácsi érsek levele, melyben leírja az egyházmegyéjét – mennyi hívő, plébánia, helyi lelkészség hova került, nemzetiségi hovatartozásukat (1920. dec. 3.). Szemző János akasztói plébános levele, melyben az érsek elleni panaszát fogalmazza meg; Melléklet az 1920. évi IX. számú körlevélhez, 1920. dec. 11. A kalocsai érsek közlése, hogy mennyi olaj szükséges az egyházmegyéjének. Várady érsek levele, melyhez csatoltan küldi a pápához írt folyamodványát egyházmegyéje szerbek által elfoglalt területein lakó hívei ügyében (1921. febr. 1.). Várady Nikola Pašić szerb miniszterelnöknek írt levele (1921. jan.); ajánlás Horváth Árpád Györgyről; Várady érsek számára fakultás kérésének ügyében levélváltás a nuncius és Pietro Gasparri államtitkár között; több levél általános helynök kinevezésével kapcsolatban. 1921. febr. 24-én Gasparri kéri, hogy tudassa a kalocsai érsekkel a nuncius: a jugoszláv püspöki kar egy tagja nemrég felhívta a Szentszék figyelmét arra a lehetőségre, hogy kollégái példáját követve az érsekség jugoszláv részére nevezzen ki általános helynököt. Várady érsek Evetovics János bácsi plébánost nevezte ki és kéri, hogy a jugoszláv kormánynál ajánlja a nuncius, nehogy feladata gyakorlásában akadályozzák (1921. márc. 13-án kelt levele). Várady Lipót Árpád távirata és levele az egészségével kapcsolatban; Bácska és Bánát ügyében küldött francia levél másolata; Ackermann Márton névjegykártyája. Délvidéki liga, 1921. ápr. 28.: a nagybecskereki római katolikus zárdai iskola bezáratásával kapcsolatban, melyet azzal indokoltak, hogy felesleges, mert ott van már egy szerb állami iskola, máj. 1-ig maradhatnak a szerzetesnővérek, utána menniük kell. Aláhúzzák, hogy nem ez az egyetlen eset a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban és kéri a nuncius segítségét. A nuncius válasza. Várady érsek levele új plébánia felállítása tárgyában (1921. szept. 17.); apostoli áldás kérése a kalocsai jezsuita kollégium alapításának hatvanadik évfordulójára és az erre adott válasz. Speiser Ferenc S.I. apostoli áldást és teljes búcsút kér a kalocsai jezsuita kollégium Mária Kongregációja 50. évfordulójára. Ugyanitt az erre adott válasz.

Fasc. 4. ff. 147–159: Székesfehérvári egyházmegye

Szabó István földművelésügyi miniszternek írt levél (1921. nov. 22.). Prohászka Ottokár táviratban kér diszpenzációt a valláskülönbőség akadálya alól Lukacsics Jánosnak és Spiegel Aureának, az engedélyt megkapták (1920). Nagy Károly volt zámolyi plébános levelei.

Fasc. 5. ff. 160–165: Győri egyházmegye

Fetser Antal győri püspök távirata, melyben leírja, hogy Cinfalva, Darufalva, Vulkapordány, Zárány plébánosai (Horváth Mátyás, Schmidt Károly, Kovács Zsigmond és Varga István) osztrák fogságba estek, a hívek pásztor nélkül maradtak és

közbenjárást kér. A nuncius táviratai a fejleményekről; Fetser Antal köszöni a közbenjárást (1921. okt. 1.).

Fasc. 6. ff. 166–170: Eperjesi egyházmegye

Petrássy Konstantin szárazkéli görög katolikus parókus folyamodványa és a nuncius erre adott válasza.

Fasc. 7. ff. 171–192: Pécsi egyházmegye

Zichy Gyula pécsi püspök egy levelét továbbította a nuncius Gasparrihoz 1920. okt. 5-ei levelével, „circa la condotta dei Serbi nella parte della sua Diocesi da loro occupata”. Erre nov. 6-án válaszolt Gasparri. Több kapcsolódó levél, köztük például az 1921. aug. 2-ai távirat Gasparriának, melyben a nuncius leírja, hogy „Vescovo Cinquechiese implora urgentemente intervento Santo Padre presso Governo Serbo affinché scuole popolari cattoliche sua diocesi rimangono nelle mani della Chiesa o sia permesso sacerdote impartire insegnamento religioso in esse o almeno nelle Chiese. Inoltre supplica medesimo alto intervento affinché Governo serbo tolga avvenuto sequestro beni vescovili”. A nuncius jelentése aug. 29-én az ügyben. Gasparri 1921. szept. 14-ei levele a nunciushoz, melyben leírja, hogy megkapta a jelentését a pécsi püspök csatolt levelével együtt, valamint: „Non ho mancato di rivolgermi al Ministro della Jugoslavia qui in Roma, facendo le mie rimostranze per quanto è accaduto e chiedendo al Governo jugoslavo che voglia desistere dall’opporsi così sistematicamente all’insegnamento catechistico”. Gasparri 1921. okt. 5-ei levele a nunciushoz: jegyzéket küldött a jugoszláv követnek, amire azt válaszolta a kormány, hogy nem felel meg a valóságnak, hogy „le autorità civili proibiscono l’istruzione religiosa nelle scuole e nelle chiese della regione di «Cinque Chiese» appartenente al Regno Serbo-Croato-Sloveno.” Bővebb információt kér Zichytől a jugoszláv kormánynak adandó válaszhoz. A nuncius 1921. okt. 12-én ír a tárgyban Zichynek. Csernoch 1922. jan. 6-ai levele.

Fasc. 8. ff. 193–204: Szatmári egyházmegye

Vass József és a nuncius levélváltásai (1921). Vass József emlékirata: az egyházmegye 96 plébániájából 16 Magyarországon maradt, 39 Romániába és 41 Csehszlovákiába került, illetve ehhez kapcsolódó két kimutatás (Verzeichnis der zur Szatmarer Diocese gehörenden Pfarren in betreff ihrer nunmehrigen staatlichen Zugehörigkeit; Verzeichnis über die zahlmässige Zergliederung der zur Szatmärer Diocese gehörenden Kirchengemeinden (mater) und Filialen, Gläubigen, sowie der römisch katholischen Lehranstalten und deren Lehrkräfte nach der nunmehrigen staatlichen Zergliederung).

Fasc. 9. ff. 205–215: Szombathelyi egyházmegye

Somody-Gallen házassági ügyben Mikes János szombathelyi püspök levele (1920. nov. 5.) és a nuncius válasza. Mikes János a nunciuson keresztül szeretne egy levelet Majláth

Gusztáv erdélyi püspöknek eljuttatni (1920. nov. 5.). Az erre adott válasz. Gasparri levele, melyben közli, hogy a pápa 6 Római Breviáriumot küld Mikes püspök kérésére az egyházmegye új szubdiakónusainak. A nuncius erről értesíti Mikes püspököt, aki megköszöni (1921. jún. 14.).

Fasc. 10. ff. 216–227: Erdélyi egyházmegye

Szentiványi Róbert teológiai professzor, zsinati bíró Majláth Gusztáv Károly erdélyi megyéspüspök megbízásából készített jelentése a pápának az egyházmegye állapotáról, másolat (1920. aug. 11.). A nuncius továbbítja Gasparrinak. A bíboros államtitkár jelzi, hogy megkapta a nuncius egyes jelentéseit.

Fasc. 11. ff. 228–231: Váci egyházmegye

A nuncius levele Hanauer püspöknek (1921. okt. 7.), akinek kérésére továbbítja a S.C. del Concilio prefektusának, Donato Sbarrettinek az Odray Coelesztin hatvani prépost plébánossal kapcsolatos dokumentumokat.

Fasc. 12. ff. 232–239: Veszprémi egyházmegye

Rott Nándor veszprémi püspök kéri, hogy folyamodványát juttassa el a szépesi ordináriusnak, mivel a postai küldés akadályoztatott (1920. nov. 6.) (a nuncius válaszával). Gasparri levele a nunciusnak, melyben leírja, hogy a pápa 5 ezer miseintenciót bocsát a veszprémi papság rendelkezésére, ahogy Rott Nándor kérte (a válaszlével mellékelve). Rott Nándor Schönwiesner Rudolf pap ügyében kéri a nunciust, hogy továbbítsa Jan Vojtassáknak, a szépesi püspöknek a levelét (1921. aug. 10.).

Fasc. 13. ff. 240–305: Szelt egyházmegyék; pannonhalmi főapátság

Fasc. 13.1. ff. 242–248: Rozsnyói egyházmegye

A Konzisztoriális Kongregáció kéri Schioppát, hogy ajánljon jelölteket a rozsnyói egyházmegye élére (1921. okt. 18.). Ezt a nuncius Gasparrival is tudatja, egyben közölve, hogy úgy informálódott, neki már megvannak a jelöltjei. Gasparri válasza. Balázs József elhunytáról értesítés (1920. nov. 10.); meghívó a Magyar Humanitikus Gymnasium Híveinek Egyesülete MTA-n tartandó 1921. jún. 10-ei ülésére; ennek hátoldalán Csernoch primás kézírásával, rövid információ a rozsnyói jelöltekről.

Fasc. 13.2. ff. 249–255: Kassai egyházmegye, csanádi egyházmegye, pannonhalmi főapátság, stb.

Csiszárík János kánonjogi tanácsos dokumentumok továbbítását kéri, bemutatásukat XV. Benedeknek, é.n., feltehetően másolat, eleje gépelt, vége kézzel írva; ehhez kapcsolódóan a nuncius levele Gasparrinak (1921. febr. 5.), amelyben leírja, hogy csatolta a káptalan által küldött levelet. Ez megvédi Fischer-Colbrie Ágoston kassai püspököt az újságokban felhozott vádak alól. Szintén küld egy hódoló levelet fordításával együtt, melyet a kassai papok a püspökhöz írtak. Glattfelder Gyula csanádi püspöktől továbbítja Gasparrinak Virág József pap rehabilitációjának ügyét, aki 1917-ben kálvinista hitre tért, de most ismét visszatér a katolicizmusra. Plent Ferdinánd tarcali plébános

kérvénye – Payer Ferenc általános helynök az ügyben. A pannonhalmi bencések káptalani gyűlésükről köszöntik a pápát és apostoli áldást kérnek, melyet meg is kapnak.

Fasc. 13.3. ff. 256–266: Telbisz János plébános keresése

Telbisz János, nagylaki plébánosról szeretne információt a családja – ezzel kapcsolatos levélváltások.

Fasc. 13.4. ff. 267–272: Csanádi és nagyváradai római katolikus egyházmegye (apostoli adminisztrátorok kinevezése)

Széchenyi Miklós nagyváradai püspök és Glattfelder Gyula közös folyamodványa (1921. máj. 16.) püspöki joghatóságuk és javaik ügyében, melynek továbbítását kéri az államtitkárhoz. Azt szeretnék, ha általános helynökeik maradnának, nem neveznének ki apostoli adminisztrátorokat. Válasziratok.

Fasc. 13.5. f. 273–281: Nagyváradai római katolikus egyházmegye (gyulai püspöki helynök)

A nuncius tudatja Gasparrival, hogy az egyházmegye magyar részére Brém Lőrinc személyében a nagyváradai püspök vikáriust nevezett ki, Gyula központtal. Gasparri megkapta a jelentéseket; Kőrössy Endre nagyváradai magyarrészi pap feljelentése Brém Lőrinc ellen, illetve magyarul írt érdeklődő levele; Széchenyi Miklós nagyváradai püspök levele Brém kinevezéséről.

Fasc. 13.6. ff. 282–290: A szegedi plébános (Csanádi egyházmegye, Vajdaság)

Csernoch a csanádi egyházmegyéhez tartozó Szeged plébánosának ügyét⁴ továbbítja. Gasparrinak a csanádi papság a jugoszláv kormány ellen írt folyamodványát küldi meg a nuncius. Gasparri válasza (1921. dec. 19.); Csernochnak levelek.

Fasc. 13.7. ff. 291–304: Széchenyi Miklós püspökké szentelésének huszadik évfordulója

Brém Lőrinc 1921. dec. 26-ai levele: felszentelése 20. évfordulója lesz Széchenyinek 1922. febr. 2-án. Kéri: „Si ergo Sua Sanctitas precibus nostris benignissime innuere humillimis dignetur, eo Excellentiam Vestram accedere conatu audeam pretiosissimas istas Litteras Apostolicas satis tempore hunc mittendas denegare nolit, dum Excellentia Sua Antistes Noster hic fere tempus teret.”

Fasc. 14. ff. 306–311: Katolikus autonómia

A nuncius 1920. dec. 9-ei jelentése Gasparrinak a katolikus autonómia kérdéséről Magyarországon. Az államtitkár válasza (1920. dec. 19.), melyben megerősíti az 1918. febr. 12-én a bécsi nunciusnak, Teodoro Valfrè di Bonzónak adott utasításait.

Fasc. 15. ff. 312–363: Földreform – dokumentumok

Csernoch Jánosnak a nuncius, 1920. okt. 18-án. Benne, hogy most tárgyalják a földtörvényt a képviselőházban. Mivel egyházi érdekeket is érinthet, ezért információkat kér; Prohászka Ottokár névjegykártyája, mellette egy lap: *Die ungarische Bodenreform...*; újságcikk-kivágások (*Pester Lloyd*, *Neues Pester Journal*); *De legibus agros distribuendos concernentibus ferendis*; *De statu politico Hungariae*; Csernoch János 1920. okt. 20-án

⁴ Az 1919. évi schematizmus 6 plébániát sorol fel Szegeden. Vélhetően Várhelyi József belvárosi plébánosról van szó.

a nunciusnak az agrártörvény tervezetével kapcsolatban; Rott és a nuncius levélváltása; Schlachta Margit Budapest I. kerület nemzetgyűlési képviselője összefoglalója a földreformról (1920. nov. 22.); *Sul progetto della legge riforma a terreni lo comunicazioni parlamentari già hanno deliberato...* A nuncius megköszöni; a kalocsai érsek is írt az ügyben. A nuncius jelentése Gasparrinak (1920. dec. 1.).

Fasc. 16. ff. 364–415: A magyarországi vallási helyzet

Képes Krónika, II. évf. 36. szám; a vallási, társadalmi adottságokról, a katolicizmus helyzetéről Magyarországon; több kapcsolódó leírás, köztük Rott Nándor jelentése, válasza a nuncius által kértekre (1920. nov. 9.), stb.

Fasc. 17. ff. 416–463: Általános vallási kérdések (dokumentumok)

A nuncius jelentése Gasparrinak a vallás helyzetéről Magyarországon (1920. nov. 23.); Szalay Máttyás erdélyi pap a pápának; Szalay Máttyás a Papi Tanáccsal kapcsolatban; Magyarországon a vallás helyzetéről, nem aláírt; franciául a magyarországi katolicizmus helyzetéről, nem aláírt; Krywald Ottó: *A középfokú iskolák és a vallásoktatás*. Ugyanez olaszul. Gasparri köszöni a jelentést.

Fasc. 18. ff. 464–479: Általános vallási kérdések

Magyarország és Csehszlovákia közti tárgyalások vallási kérdésekben; a marienbadi tárgyalásról szerzett benyomások (1921. jún. 26.); Csernoch János levele (1921. júl. 1.); a nuncius válaszlevele (1921. júl. 5.). Továbbítja Gasparrinak is Csernoch levelét (1921. júl. 12.). A nuncius 1921. júl. 25-ei levele Gasparrinak, melyben leírja, hogy Csernoch János kérte, hogy hozza tudomására: meghívást kapott Josef Šusta prágai kultuszminisztertől, hogy küldje el a képviselőit Bécsbe. A Bánffy Miklós külügyminiszter egy memorandumát küldi a nuncius Gasparrinak (1921. júl. 28.); *Aide Mémoire* (1921. júl. 27.); Gasparri válasza.

Fasc. 19. ff. 480–573: Az új román konkordátum

Csernoch János észrevételei a román konkordátum tervezettel kapcsolatban Gasparri-nak (1921. jan. 3.), másolat – maga a prímás küldte; a nuncius köszöni; Juhász Ferenc, *Il Vaticano per i cattolici della Transilvania. Romania fa concordato colla S. Sede. Gli ortodossi orientali contro il concordato e contro gli ungheresi. Dichiarazione del nunzio apostolico di Budapest. Budapest 18 gen, 1921. (Il collaboratore del Magyarország.)*; a román konkordátum tervezete olaszul és magyarul (1921); Gasparri Csernoch Jánoshoz intézett levelének másolata (1921. febr. 23.); más tervezetet tárgyalnak, melynek bizalmasan küldi a másolatát. Ez nem szüntetné meg a szatmári és nagyváradi egyházmegyét, hanem egyesítené őket az erdélyivel, illetve a temesvárival, melyek közvetlenül a Szentzéltől függenének, nem a bukaresti érsekségtől. Csernoch Gasparrinak küldött levele másolata (1921. márc. 31.); a magyar kormány észrevételei a román konkordátummal kapcsolatban. Gasparri a nunciusnak, hogy sürgesse Csernoch János válaszát a konkordátumról – ezzel kapcsolatos táviratváltások. Csernoch János két levelének

másolatát küldi a román konkordátum tárgyában, melyeket az államtitkársághoz intézett (1921. ápr. 12.); a nuncius köszöni.

Busta 3. (1920–1922)

Fasc. 1. ff. 1–290: Általános politikai jelentések, királykérdés, politikai pártok, kormány és sajtó

Fasc. 1.1. ff. 2–32: Általános politikai jelentések

A nuncius több jelentése, távirata: missziója kezdetéről (1920. okt. 5.), a budapesti zavargásokról (1920. nov. 14.); a kormányzó beszédeiről (1921. jan. 3; 1921. máj. 28.), a politikai helyzetről (1921. febr. 3; 1921. szept. 24.) és az olasz orientációról (1921. nov. 16.); Gasparri visszajelzései; a sajtóból olaszra fordítva újságcikkek; *Nemzeti Újság*, 1921. júl. 19., 3. old.: *A pápa és a faszisták a keresztény Magyarországról*. Az Ébredő Magyarok Egyesülete képviselői Rómába mennek és kihallgatást szeretnének kérni a pápától. A nuncius távirata Gasparrinak (1921. jún. 30.).

Fasc. 1.2. ff. 33–166: Királykérdés

Több újságcikk (*Neue Post*, *Pester Lloyd*, *Új Nemzedék*, *Pester Zeitung*), ezek fordítása; Schlachta Margit nemzetgyűlési beszéde IV. Károly király detronizációja mellett olaszul; Guglielmo Fraknoi: *La questione del trono ungherese. Lettera aperta ai deputati dell'assemblea nazionale ungherese*, Vienna 1920. A nuncius számos jelentése és távirata 1920–1921-ből Pietro Gasparrinak. Tárgyuk: a királykérdés Magyarországon, Károly király visszatérése, a miniszterelnök egy beszéde a királykérdésről, a Habsburg detronizációs törvényről, beszélgetése a kormányzóval, a trónutódlás kérdése. 1921. okt. 21-től akár több táviratot is küldött egy nap – az okt. 24-eiben például azt írta, hogy Tihanyban foglyok a király és a királyné, okt. 29-én, hogy a prímás visszatért Tihanyból, valamint nov. 2-ai jelentésében a Zita királynénál tett látogatásáról számol be. Pietro Gasparri válaszelei; *Extrait du journal officiel de l'Assemblée Nationale du 20 décembre*. IV. Károly gyermekeiről Bárdos Remig O.S.B.-től érkeztek hírek, aki közölte, hogy Zsámboky Pál, a gyermekek nevelője Svájcban azt kérte: tudassa a királlyal, hogy jól vannak. A hírt Schioppa nuncius Gasparri államtitkárnak továbbította. A nuncius kormányzónál tett látogatásának sajtóvisszhangja, ehhez kapcsolódó újságcikk-kivágás a *Szózat*ból (1921. nov. 11., *A pápai nuncius látogatása a kormányzónál* címmel) és az erről szóló jelentés. IV. Károly két tiltakozása – egyiket Csernochnak adta át, hogy abban az esetben publikálja, ha a nemzetgyűlés detronizálná, a másik pedig személyének Angliának történő átadása ellen emel szót. Gasparri köszöni a Fehér Könyvet, amit a kormány mostanában publikált a Habsburg detronizációval kapcsolatban (1922. jan. 4.). *De injuriis Regi Apostolico nuper illatis; Documents diplomatiques relatifs au détronement des Habsbourg*.

Fasc. 1.3. ff. 167–248: A politikai helyzet Magyarországon, politikai pártok, kormány

A nuncius számos jelentése és távirata a magyar politikai helyzetről és a politikai pártokról, a Teleki kormány válságáról, lemondásáról, az új kormány megalakulásáról

(összefoglaló jelentés: 1920. dec. 24.), az új külügyminiszter Gratz Gusztáv személyéről és a Bethlen kormányról; egy német nyelvű feljegyzés, melyben a Nemzetgyűlésben résztvevő tagok száma pártanként olvasható; *Wie ist Graf Julius Andrássy Führer der Kristlich-sozialen Partei geworden?; Die Regierungskrise; Somma dei deputati: 209; La situation politique; Skizze über die ungarischen politischen Verhältnissen; Le traité de paix proposé à la Hongrie.*

Fasc. 1.4. ff. 249–282: A katolikus sajtó Magyarországon

A nuncius jelentése (1920. nov. 2.); német nyelven írt névtelen levél, „egy radikális protestáns” aláírással a katolikus és protestáns sajtóról (1920. okt. 10.); Bangha Béla S.I. német nyelven írt levele a magyar katolikus sajtóról (1920. okt. 27); felsorolás franciául a megyékről és ezekből mennyi melyik országba került; Trianonnal kapcsolatos dokumentumok: *Un triste avenir per 2 400 000 Cattolici!; „A népesség felekezeti megoszlása az 1910. évi népszámlálás szerint törvényhatóságokint”; „Az egyes felekezetek híveinek megoszlása anyanyelv szerint Magyarországon az 1910. évi népszámlálás szerint”; „A csak magyarul tudók aránya hitfelekezetek szerint törvényhatóságokint, az 1910. évi népszámlálás szerint”; *La Hongrie. Cartes et notions géographiques, historiques, ethnographiques, économiques et intellectuelles* – füzet.*

Fasc. 1.5. ff. 283–289: A főkegyúri jog kérdése

Lorenzo Schioppa 1921. máj. 17-én Pietro Gasparrinak írt távirata (*cifrato*), melyben leírja, hogy titokban a következőkről informáltak. A kormány Svájcba küldet valakit, hogy elérjék Károly királynál: jelentse ki a Szentzséknél kegyúri jogairól történt közelmúltbeli lemondásról: az csak a személyes jogaira korlátozódott („...rinunzio diritto patronato recentemente presentata Santa Sede si limiterebbe soltanto patronato relativo suoi beni personali.”); *De supremo Jure Patronatus Regis Apostolici regni Hungariae.*

Fasc. 2. ff. 291–375: Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk

Fasc. 2.1. ff. 292–309: Piaristák

Fasc. 2.1.1. ff. 293–299: Piaristák Magyarországon

Thomas Viñas piarista generális levelet küldött Szinger Kornél provinciálisnak, Pietro Gasparri a nunciust kérte, hogy továbbítsa, mely kérésnek eleget is tett. A nuncius 1921. márc. 4-ei jelentése, melyben leírja, hogy 1919. aug. 29-én a bécsi nuncius a Szentzsék utasítására apostoli vizitátort nevezett ki a piaristák magyar rendtartományához. A vizitációval Kanter Károly esztergomi kanonokot bízta meg. Gasparri válasza: a jelentést eljuttatta a Szerzetesi Kongregációhoz.

Fasc. 2.1.2. ff. 300–308: A piaristák rendházai Csehszlovákiában

Pietro Gasparri 1921. nov. 24-ei levele Lorenzo Schioppának a Felvidéken található piarista rendházak ügyében, a szepesi egyházmegyében található podolini és rózsahegy piarista rendházak megmentéséről. Ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 2.2. ff. 310–316: Jezsuiták

A jezsuita tartományfőnök Somogyi Jenő S.I. 1920. okt. 15-ei levelében fakultások megújítását kérte. Kérése teljesítését követően 1921. okt. 21-ei levelében is ugyanezen fakultások megújításáért folyamodott. Levelezés e tárgyban.

Fasc. 2.3. ff. 317–319: Szerviták

Gallenari M. Bonaventura O.S.M. fegyelmi ügyében 1921. júl. 11-én a budapesti rendház priorja, Casari, a rendfőnök megbízásából a nunciushoz.

Fasc. 2.4. ff. 320–327: Lazaristák

Áronffy Ferenc C.M., a magyar rendtartomány vicevizitátora 1921. júl. 6-án írt levele (László Ferenc és Lupták Pál ügyében, akik szeretnének belépni a rendbe), melyben a következőt kéri a nunciustól: „Ne ingressus illorum iusto longius protrahatur: summa, quae par est, reverentia infrascriptus moderator provinciae Hungariae supralaudatae parvae Congregationis Missionum humillime petit Clementiam Vestram, ut illi permittere dignaretur, ut ante adventum illarum litterarum testimonialium duos illos iuvenes in noviciatum recipere posset”. A férfi szerzetesrendek egy vizitációs dokumentumának másolata: *De ordinibus religiosis virorum in Hungaria (Sub specie missionum consideratis)*, illetve vélhetően ehhez kapcsolódik egy, a pápához benyújtott folyamodvány: „In administranda dioecesi Transylvaniensi magnam difficultatem facit relatio cum provincia Transylvaniensi O.F.F. Minorum. Plures habent parochias concreditas, quarum 3 (Dés, Déva, Fogaras) metropoles comitatum sunt; aliae 5 (Media, Szamosujvár, Szászsebes, Szászváros, Vajdahunyad) civitates sat notabiles; iterum aliae 6 oppidula minora. Has parochias ante a. 1556, quo „Reformatio” = Protestantismus invaluit et eppus Transylvaniensis expulsus est, clerus saecularis administrabat. Minores post restitutionem (fine saeculi XVII) eas obtinuerunt. Sunt in Transylvania multi, qui affirmant; bona quoque harum parochiarum non conventibus respectivis, sed parochiis qua talibus data esse a fundatoribus. Quae posterius tantum, quando administratio parochiarum ordini commissa est, ad unamquamque domum religiosam transiere. Quidquid sit de hac quaestione, quae nunc omnibus perturbatis et hostiliter occupatis, insolubilis est, alia occurrunt capita, quae ansam praebent querelis contra FF. Minores.” Ezeket 4 pontban írja le, majd megfogalmazza a kérést: „Quae omnia, pace reddita, apostolica auctoritate ad rectum tramitem revocanda sunt, ut tot scandalis tandem finis imponatur. Limites provinciae Minorum coincidunt cum limitibus dioecesanis”.

Fasc. 2.5. ff. 328–343: Ferencesek

Hédly Jeromos O.F.M. levelei, melyekben kéri laicizálásának kimondását (nullità della sua professione religiosa, e della Ordinazione sacerdotale). A Szerzetesi Kongregáció titkárának levele a nunciushoz; a nuncius levelei; József főherceg Hédly kérését támogató levele. Tamás János Alajos O.F.M. tartományfőnök a szatmári, kaplonyi és máriaradnai rendházak ügyében, illetve Francesco Marmaggi bukaresti nuncius 1921. ápr. 13-ai levele, melyben tudatja, hogy megkapta a Kapisztrán Szent János rendtartomány tartományfőnökének levelét és kéri, hogy Schioppa nuncius közölje vele, hogy a román konkordátumtárgyalások során a román kormány abszolút szükségesnek jelentette ki, hogy a királyságban létező szerzetesrendek Romániában lakó provinciálisoktól függenek. A Szentszék eddig ellenezte ezt az elképzelést, de nem lehet előre látni, hogy milyen megállapodás születik. Ezért nem tartja alkalmasnak az időt a szatmári, kaplonyi és máriaradnai rendházak helyzetéről beszélni.

Fasc. 2.6. ff. 344–349: Szociális misszió

Ajánlólevél kérése Rónai Augusta Paula nővérnek, aki New Yorkba utazik. Maga az ajánlás az észak-amerikai püspökökhöz címezve; leírás franciául: *La Société de la mission sociale, Hongrie.*

Fasc. 2.7. ff. 350–355: Baziliták

Maxim Athanáz O.S.B.M.-nek a máriapócsi rendház elöljárójának 1921. febr. 1-jei levele: *De reformatione Ordinis S. Basilii Magni in Provincia Hungarica.*

Fasc. 2.8. ff. 356–364: Sarutlan kármeliták

Pénzek eljuttatása a rendeletési helyükre; Steécz Péter hivatalnok levele Schioppának: az impedimentum Ordinis alól szeretne felmentést. (Pozsonyban, 1916-ban, mint sarutlan karmelita szerzetest felszentelték, ugyanazon év őszén kilépett a rendből, Zichy Gyula pécsi püspök felvette egyházmegyéjébe, 1927-ben megvált a papi szolgálattól). A nuncius válaszában tudatja, hogy a kért felmentés a Szerzetesi Kongregációnál eszközölhető ki.

Fasc. 2.9. ff. 365–374: Premontreiek

Federico Tedeschini helyettes pápai államtitkár a premontrei generális apát Norbert Schachinger kérése nyomán a nunciustól információt kér a jászói premontrei prépostságról – ezzel kapcsolatos levelezés. A Szentszék közbenjárásának kérése a csehszlovák és román kormánynál, melyek üldöztetésnek tették ki a rend azon monostorait, konventjeit és iskoláit, melyek korábban Magyarországhoz tartoztak. Gasparri 1921. márc. 28-ai levele, melyben leírja, hogy a Szentszék felhívta a prágai nuncius figyelmét a premontrei rend szomorú helyzetére és kérte, hogy járjon közbe a kormánynál a rend érdekében.

Fasc. 3. ff. 376–503: Ügyek áttétele Rómába. Levelezés a bécsi nunciatúrával. Pápai kitüntetések

Fasc. 3.1. ff. 377–410: Ügyek áttétele Rómába

Különféle ügyek, melyeket főként az ordináriusok, illetve más egyháziak a nunciuson keresztül továbbítanak az illetékes dikasztériumhoz. Például Szmrecsányi életkor alóli felmentést szeretne a szentelendőknek és kéri, hogy a nuncius a Szent-ségi Kongregációhoz (S.C. de Disciplina Sacramentorum) juttassa el a kérést; csek; névjegykártya, stb.

Fasc. 3.2. ff. 411–414: Levelezés a bécsi nunciatúrával

Levélváltás Giovanni Battista Ogno Serrával a bécsi nunciatúra ügyvivőjével a bécsi nunciatúra anyagából az államtitkár kérésére átadott dokumentumok ügyében; az ügyvivő 1920. okt. 7-ei levele az ügyben. Szept. 18-án írt neki az elöljárója ezek küldéséről „facendomi rilasciare una nota in cui siano debitamente descritti i documenti levati”.

Fasc. 3.3. ff. 415–502: Pápai kitüntetések

Különféle pápai kitüntetések, ezen belül több mappa, amelyek nincsenek külön számozva: különfélék (például 1920-ban Nagy Szent Gergely Rend Ermanno Wolf-Metternich zur Gracht grófnak Csernoch hercegprímás ajánlására); pápai kitüntetés Var-

⁵ A forrásokban általában „apátságként” említik.

gyas Tivadarnak; 1920-ban Nagy Szent Gergely Rend Alfonso Pallavicini márkinak (già segretario della cessata Ambasciata Austro-Ungarica presso la Santa Sede); prelatúra Hanuy Ferencnek; kitüntetések Forster Gyula bárónak a vallás- és tanulmányi alapokat ellenőrző bizottság elnökének, Justh Ferenc vallás- és közoktatásügyi államtitkárnak, Siklós Árpád közalapítványi mérnöknek és Dietzl Lajos vallás- és közoktatásügyi miniszteri tanácsosnak (ahogy Gasparri 1921. júl. 21-ei levelében írja: „...il Santo Padre, accogliendo benevolmente la domanda fatta dalla S.V. a nome anche dell’E.mo e Rev.mo Signor Cardinale Arcivescovo di Strigonia, si è degnato a conferire la Commenda dell’Ordine Piano al Signor Francesco de Justh, la Commenda dell’Ordine di San Silvestro al Signor Ludovici Dietzl, ed il Cavalierato dello stesso Ordine di San Silvestro al Signor Arpad Siklos i quali Signori si cono resi benemeriti verso cotesta Nunziatura Apostolica”). Prelatúra Várhelyi József szeged-belvárosi plébánosnak (csanádi egyházmegye). Albert Beck *Pro Ecclesia et Pontifice* kitüntetésre felterjesztése, melyet azonban Mészáros János budapesti általános helynök nem javasol. Ugyanitt Fehér János vécseői plébános pápai kamarási kinevezéséről küldik az okmányt a nunciaturáról Hanauernek. *Pro Ecclesia et Pontifice* kitüntetés Schlotter Jánosnak a pécsi egyházmegyéből és Horváth Györgynek a szombathelyi egyházmegyéből. Várady Lipót Árpád levele, melyben megköszön egy *Pro Ecclesia et Pontifice* kitüntetést. A nuncius bizalmas levele Pizzardónak Zadravec István tábori püspök információiról egy másik *Pro Ecclesia et Pontifice* kitüntetéssel kapcsolatban; prelatúra Lindenberger János debreceni plébánosnak (nagyváradai római katolikus egyházmegye).

Fasc. 4. ff. 504–589: *Katolikus nagygyűlés, budapesti katolikus egyetem, püspöki konferenciák, tábori püspök és tábori papság*

Fasc. 4.1. ff. 505–525: *Katolikus nagygyűlés 1920*

A 13. országos katolikus nagygyűléssel kapcsolatos dolgok: a nagygyűlés programja, a nuncius jelentése, ott elmondott beszéde, táviratok; *Katolikus Közlöny* rendkívüli száma, 1920. II. évfolyam, *A XIII. országos katolikus nagygyűlés rendje*, Budapest, 1920. Továbbá a Szociális Missziótársulat Országos Szervezete Kongresszusának pápát köszöntő távirata; Dömötör György nagykörűi plébános 1920. okt. 30-ai levele a nunciushoz; újságkivágás a *Pester Zeitung*ból.

Fasc. 4.2. ff. 526–574: *Budapesti katolikus egyetem*

Két mappa, az elsőben dokumentumok felirattal: *Series praelectionum in Regia Scientiarum Universitate Hungarica Budapestinensi pro semestri primo et secundo, Anni scholastici 1919–20*, Budapestini, MCMXX; feljegyzés Hanuy Ferenc rektornak a rektori lánc átadása alkalmából mondott beszédéről; teológiai karral kapcsolatos beszéd; *Animadversiones ad propositionem P. Tomcsányi; De universitate scientiarum civitatis Budapestinensis pro Ecclesia Catholica revindicanda* (P. Tomcsányi S.I., 1920. okt. 16.); *De universitate Scientiarum Regia Budapestinensi*. A másik mappában az ünnepélyes évnyitóval kapcsolatos dokumentumok: meghívó a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem nov. 3-án tartandó ünnepélyes közgyűlésére; beszá-

moló az *L'Osservatore Romanó*nak az eseményről; a nuncius 1920. nov. 15-ei levele Pietro Gasparrinak és Gaetano Bisletinek a Szemináriumok és Egyetemek Kongregációja prefektusának; *Magyar Kurír*; 10. évfolyam, 1920. nov. 3. I–IV. kiadás.

Fasc. 4.3. ff. 575–588: Püspöki Konferencia

Az 1921 novemberi püspökkari konferencia nyomán kiadott püspökkari körlevélből; Csernoch János 1920. dec. 1-jei levele a pápának; XV. Benedek pápa 1921. jan. 22-ei válaszánaak másolata; az 1920. évi okt. 27-ei püspökkari konferencia jegyzőkönyve; vallásoktatásról a budapesti községi iskolákban (Novák Lajos hitoktatási felügyelő).

Busta 3A⁶ (1921–1922) [1894, 1909, 1911–1912, 1916–1919]

Fasc. 1. ff. 1–32: *A káptalanok első méltóságainak kinevezéséről Magyarországon és Horvátországban*

A káptalanokban az első méltóság kinevezésére fakultás kérdésével kapcsolatos levelezés (1894, 1909, 1911); Merry del Val bíboros államtitkár Alessandro Bavona bécsi nunciussnak a kinevezési taxákról (1911. szept. 21.).

Fasc. 2. ff. 33–54: *A káptalanok első méltóságának kinevezéséről Magyarországon és Horvátországban (Raffaale Scapinelli di Leguigno bécsi nuncius időszaka)*

Levelezés a fizetendő taxákról: Giuseppe Guerri az Apostoli Datária prefektusa 1912. jún. 24-én és Merry del Val a bécsi nunciussnak 1912. aug. 23-án; a zágrábi érsek Anton Bauer fakultásai ügyében (1916), melyet ismét 5 évre meghosszabbítanak; Csernoch János kéri fakultásai meghosszabbítását (1916); a nuncius válasza.

Fasc. 3. ff. 55–63: *A káptalanok első méltóságának kinevezéséről Magyarországon és Horvátországban (Valfrè di Bonzo bécsi nuncius időszaka)*

Gasparri 1917. febr. 7-ei levele a nunciussnak; Csernoch János 1917. jan. 10-ei levele a nunciussnak; a nuncius jelentései.

Fasc. 4. ff. 64–160: *Veszprémi egyházmegye, Hornig Károly bíboros halála és Rott Nándor kinevezése*

Fasc. 4.1. ff. 65–69: Hornig Károly veszprémi püspök halála

A káptalantól távirat a haláláról, illetve a temetéséről; a bécsi nuncius értesíti a bíboros államtitkárt Hornig haláláról (1917); részvét kifejezése a káptalannak.

Fasc. 4.2. ff. 70–99: Rott Nándor jelöltsége a veszprémi püspökségre

Fasc. 4.2.1. ff. 71–78: Információk Rott Nándorról

Az érintett márc. 16-án írt levele; információk Rottról.

Fasc. 4.2.2. ff. 79–93: Főkegyúri bemutatás a Szentszék részére és Rott Nándor kinevezést elfogadó nyilatkozata

⁶ A bécsi nunciatura anyagából átvett dokumentumok.

Feljegyzés a levéltár számára; a nuncius Gasparrinak Rott jelöltségével kapcsolatban; Csernoch János és a nuncius levélváltása (1917); Csernoch névjegykártyája; Rott Nándor 1917. jún. 4-ei levele. Ottokar Czernin külügyminiszter 1917. jún. 5-ei bizalmas levele a nunciushoz, melyben leírja, hogy az uralkodó Rott Nándort, a Központi Papnevelő Intézet rektorát szeretné előléptetni a veszprémi püspöki székbe, és a pápa véleménye felől érdeklődik.

Fasc. 4.2.3. ff. 94–98: Bulla és Rott Nándor püspökké szentelése
Feljegyzés; Rott és a nuncius táviratváltása a felszentelés ügyében.

Fasc. 4.3. ff. 100–159: Rott Nándor kánoni kivizsgálási eljárása

Két vaskos köteg, az első Hosszú Gyula (Iuliu Hossu), a másik Rott Nándor processus inquisitionis; a nuncius és Pietro Gasparri kapcsolódó levélváltása; Rott és a nuncius levélváltása.

Fasc. 5. ff. 161–200: Hajdú Tibor O.S.B. pannonhalmi főapát halála, a kormányzó perjel (regente capitolare) és az új főapát megválasztása.

Táviratok; levélváltások; a nuncius több jelentése. Jándi Bernardin O.S.B. levele a Szentszéknek, melyben leírja, hogy a kormány szeretné, ha három jelöltet megneveznének, akik közül egyet bemutatnának a Szentszéknek, másképp konfiskálhatják a javaikat.

Fasc. 6. ff. 201–258: Hanauer István váci püspöki kinevezése

A felmerülő nevek (két lista); Rott Nándor levelei 1919-ből; Csernoch János véleménye. Gasparri távirata, melyben értesíti a nunciust, hogy a pápa Hanauer Istvánt nevezte ki a váci püspöki székbe; a processus inquisitionis; Gasparrinak kinevezési bullával kapcsolatos távirata.

Fasc. 7. ff. 259–501: Katolikus autonómia Magyarországon

Fasc. 7.1. ff. 260–444: Vegyes ügyek

Csernoch János XV. Benedek pápához írt 1917. ápr. 5-ei és 1917. dec. 8-ai levelének másolata; újságcikkek; a nuncius jelentései; a pécsi és a nagyváradi püspök véleménye; Gasparri válaszlevelei; Csernoch János több levele; francia összefoglaló (1917. okt.); külön füzet: *La Provincia ecclesiastica rumena di Alba-Giulia e Fogaras e l'Autonomia cattolica di Ungheria. Promemoria. Presentata dall'Episcopato della medesima provincia. A Sua Santità Il Pontefice Romano Papa Benedetto XV*; kísérőlevelek.

Fasc. 7.2. ff. 445–500: Bécsi apostoli nunciatura levéltára (Posizione VII. Ungheria)

Fasc. 7.2.1. ff. 445–465: Palota felajánlása Budapesten a Szentszék képviselőjének József főherceg részéről (1919. aug.)

A Szentszék és Magyarország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételéről Csernoch levele: 1918. dec. 27; Csernoch 1919. szept. 5-ei levele; Gasparri és a bécsi nuncius kapcsolódó levélváltásai; a nuncius Somssich József külügyminiszternek.

Fasc. 7.2.2. ff. 466–480: Katolikus autonómia

Hosszas leírás *De „Autonomia Catholica” in Hungaria* címmel és Pietro Gasparri kapcsolódó távirata.

7.2.3. ff. 481–500: Vegyes ügyek

Különféle anyagi támogatások kérése a nunciustól. Legtöbb magánjellegű, magyar nyelven, de közöttük például a Centrum Ker. Szoc. Főiskolai Hallgatók Szervezete kéri, hogy a „Főiskola” című lapot kiadó szervezetet támogassa; a Keresztény Szociális Gyermekvédő Szervezet pénzadományért folyamodik stb. Jelentés a Katolikus Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szent Imre Körének munkásságáról 1921. okt. 11–dec. 31-ig.

Fasc. 8. ff. 502–505: Egri főegyházmegye, a Begovcsevich Róbert halálával megüresedett káptalani első méltóság betöltése

Szmrecsányi Lajos 1919. okt. 28-ai levele a pápának; a nuncius a magyar kormány várható reakciójáról érdeklődik a betöltés kapcsán Csiszáríknak írt levelében.

Fasc. 9. ff. 506–601: Lorenzo Schioppa (Lectum)

Markos Gyula: *Az úr szava (vagyis a paradicsomi kinyilatkoztatás nyelve) magyar volt*, 2–3. füzet, Budapest, 1919; kézzel írt jegyzetek (*Clariss Vocis Domini; Sermo vocium hungaricorum; Templum Dei Jerosolimi tanum in agro Romae aedificatum; Heureca Vox Paradisi; Togarmae. Decem Filii: Gentes Decem Europae; Librum in Sacra scriptura Job. Melchisedek (Abimelek) Scythia Magus scripsit*); magánjellegű kérések, kérelmek nagyrészt magyar nyelven (főként anyagi támogatás kérése). Bölcs Ödön megküldi verseskötetét (*Egy az Isten. Versek*. Budapest 1921), 200 K-t, az árát kéri és némi segílyt. Elismervény, boríték; egy ismeretlen levélíró a trinitárius rendet szeretné visszatelepíttetni (1921. márc. 31).

Busta 4. (1920–1922)

Fasc. 1. ff. 1–485: Vegyes ügyek

Fasc. 1.1. ff. 2–7: Dante halálának 600. évfordulója

Az évforduló alkalmából magyar katolikus bizottság felállításának terve, ezzel kapcsolatos levélváltások.

Fasc. 1.2. ff. 8–21: Szent olajok

A magyar püspökök nagycsütörtökre 250 liter olajat és 3 liter balszámot kérnek – Szmrecsányi Lajos, Csernoch János, Várady Lipót Árpád, a nuncius és Gasparri kapcsolódó levelei.

Fasc. 1.3. ff. 22–47: Magyar értékpapírok kifizetése (Pagamento di titoli Ungheresi)

Magyar kötvényeket birtokló egyházi entitások érdeklődő levelei; a nuncius válasza.

Fasc. 1.4. ff. 48–58: Nemzetközi földműves szövetség (Confederazione agricola internazionale)

Gasparri levele: a spanyol katolikus földműves szövetség a Szentszékhez fordult, hogy diplomáciai külképviseletei közvetítésével egy nemzetközi szervezetet hozzon létre a különböző országok földműves szövetségeiből. Ennek nyomán Francesco Ragonesi madridi nunciuson keresztül ilyen célból egy bizonyos számú körlevelet küldött szét,

- melynek a másolatát küldi a nunciushoz. A spanyol katolikus földműves szövetség felhívása (1920. nov. 20.); a Keresztényszocialista Földművesek és Földmunkások Országos Szövetségének válasza (1921); a nunciushoz levele a bíboros államtitkárnak a tárgyban.
- Fasc. 1.5. ff. 59–71: A pápa közbenjárása négy halálraítelt magyar érdekében
József főherceg kéri a pápa közbenjárását a nunciushoz keresztül a csehszlovák kormánytól négy magyar érdekében, akiket a kassai katonai bíróság ítelt halálra – a nunciushoz és József főherceg, valamint a nunciushoz és Gasparri levélváltásai a tárgyban (1921).
- Fasc. 1.6. ff. 72–76: Rosenberg asszonyról
Emilia Rosenbergről (Riccardo Rosenberg feleségéről) kér információt Pietro Gasparri – a nunciushoz válasza; Gasparri köszönőlevele.
- Fasc. 1.7. ff. 77–81: Schmurlo professzor kérése
Gasparri és a nunciushoz 1921-es levélváltása „circa la somma di 10 000 rubbi, che sarebbe stato consegnata durante l’inverno 1918–19 da un ufficiale tedesco alla Nunziatura di Monaco per essere trasmessa da parte dell’ingegnere russo Sig. Sergio Schmurlo a suo padre Prof. Schmurlo dimorante Roma”. Mivel a nunciushoz udító, majd pedig 1918–1919 telén ügyvivő volt a kérdéses nunciaturán, a bíboros államtitkár nála érdeklődött.
- Fasc. 1.8. ff. 82–95: Teresa Vezzari vedova Andrassy, Pensione de Andrassy
A vicenzai püspök, Ferdinando Rodolfi és a nunciushoz levélváltása; a budapesti olasz követség első osztályú követségi titkára Luigi Orazio Vinci Gigliucci levele; a magyar külügyminisztérium *Note verbale*-ja az olasz királyi követségnek; az özvegy levele; egyéb levelezés az ügyben.
- Fasc. 1.9. ff. 96–106: Erminia Schnabel halotti anyakönyvi kivonata
Clemente Micara prágai nunciushoz fordult budapesti kollégájához a zwickaui plébános kérésére, hogy járjon közbe Ermina Schnabel⁷ halotti bizonyítványa érdekében, aki 1918-ban Aradon hunyt el. Ehhez kapcsolódó levelezés.
- Fasc. 1.10. ff. 107–163: Miseintenciók Luigi Maglionétól
1000 svájci frank 500 miseintenció, 800 svájci frank 400 miseintenció; miseintenció kérések; köszönetek, stb.
- Fasc. 1.11. ff. 164–182: Magyar hadifoglyok Oroszországban
Prohászka püspök a nemzetgyűlésen indítványozta, hogy az Oroszországban tartózkodó magyar hadifoglyok kiszabadítására az összes államhoz intézett kiáltványt a pápához is elküldjék. A nunciushoz értesíti a nemzetgyűlés elnökét, Rakovszky Istvánt, hogy ő már korábban kérte a pápa közbenjárását a magyar hadifoglyok érdekében. A *Pester Zeitung* 1921. júl. 13-ai számának kapcsolódó újságcikke; a nunciushoz 1921. júl. 13-ai jelentése Pietro Gasparrihoz. A bíboros államtitkár 1921. aug. 7-ei válasza, melyben tudatja, hogy a pápa 25 ezer lírát küld bankutalványon keresztül a bizottságnak a hadifoglyok kiszabadítására. Huszár Károly nemzetgyűlési képviselő névjegykártya hátoldalára írt elismervénye; Bethlen István miniszterelnök köszönete; egyéb levelek az ügyben.

⁷ A fasciculusban Ermina és Erminia néven is előfordul.

- Fasc. 1.12. ff. 183–206: Vallási művek pápai bizottsága (Commissione Pontificia per le opere di religione) által küldött miseintenciók
 Miseintenciók küldése; nyugták; Bárdos Remig O.S.B. névjegykártyája.
- Fasc. 1.13. ff. 207–215: Lega del S. Cuore
 A szentszéki magyar követségen keresztül Barkóczy Margit bárónő „Presidente dell’ «Opera Sociale e caritatevole della Lega del Cuore di Gesù di Budapest» kérte a pápát a munkáscsaládok, különösen a szegény gyermekek megsegítésére. Mivel nem csatolta az egyházi főhatóság ajánlását, így előbb tájékoztatást kérnek róla. Krywald Ottó érseki főtitkár (1921. márciustól a hitoktatás érseki főbiztosa) nyújtott információt a budapesti általános helynök helyett. A nuncius és Gasparri levélváltása (a pápa 2000 lírát küldött); Bíró Ferenc S.I. köszönőlevele.
- Fasc. 1.14. ff. 216–219: Nagy Illés (Elia Nagy) iratai (pannonhalmi főapátság)
 Schermann Egyed O.S.B. a pannonhalmi általános helynök Nagy Illés keresztelési anyakönyvi kivonatát és szabad állapotáról bizonyítványt kért. Schioppa nuncius az ügyben Marmagginak írt; erre érkezett válasz; a nuncius az általános helynöknek küldi a kért iratokat (1921).
- Fasc. 1.15. ff. 220–225: Egy levél eljuttatása a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend rendfőnökének
 Gasparri kérése, hogy juttassa el a nuncius a levelet a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend főnökéhez. József főherceg szárnysegédjének kérése a levél Luigi de Stefanisnak eljuttatásáról. A rendfőnök Gasparrin keresztül azt kéri, hogy a bíboros államtitkár ajánlásával továbbítsa rendeltetési helyükre a dokumentumokat.
- Fasc. 1.16. ff. 226–231: Dokumentumok Barbara Meinsenspregernek⁸
 Bauer György csanádi általános helynök levele, melyben Meinsenspreger keresztlevelét és a nevezett családja levelét küldi (az utóbbi dokumentum hiányzik). A nuncius levele Gasparrinak; a nuncius levele Glattfelder Gyulának.
- Fasc. 1.17. ff. 232–334: Eltűnt olaszok és magyarok keresése
 Fasc. 1.17.1. ff. 233–236: Hannig Eugenio katona
 Magyarász Ferenc ciszterci szerzetes, hercegfalvi plébániai kormányzó információkat kér Eugenio Hannig katonáról, a nuncius válasza, illetve kapcsolódó levélváltás Gasparrival.
 Fasc. 1.17.2. ff. 237–241: Lotti Ettore kérvénye
 Raffaella Scapinelli (Sorella di Carità) Bolognából közvetíti a kérelmet („Ho creduto bene, a titolo di carità, accettare il pietoso incerico, ed indirizzare la detta supplica che a mio fratello, fiduciosa d’ottenere ciò che il petente implora”). A nuncius válasza; a nővér köszönőlevele.
 Fasc. 1.17.3. ff. 242–250: Mario Lomater Belletti tizedes
 A nuncius és Gasparri kapcsolódó levélváltásai, valamint a nuncius levelei Majláthnak az ügyben.
 Fasc. 1.17.4. ff. 251–256: Ciardi Ferdinando (badljevinai), Antonio Crotti, De Luca Antonio katonák

⁸ Bauer Györgynél Meinsenspreger, Gasparrinál Meinsenspreger formában szerepel a vezetéknev. Schioppánál egyrészt a Bauer által is alkalmazott formában, másrészt Meinsenspreger és Meinsenspreger formában is előfordul.

Antonio Luddi O.P. és a nuncius levélváltása Ferdinando Ciardi ügyében; a nuncius és Gasparri levélváltása Antonio Crotti ügyében; Antonio De Luca ügyében a nuncius válaszlevele Raffaele Simeoli plébánosnak (S. Sebastiano al Vesuvio, Napoli). Fasc. 1.17.5. ff. 257–263: Hetesi Lajos katona

Hetesi Lajosné levele Schioppa nunciushoz, a férjét keresi; erre válasz – 1921. jan. 17. és 1921. febr. 10.; a nuncius levele az ügyben a román ügyvivőnek, Mihail Arionnak; Arion két kapcsolódó levele.

Fasc. 1.17.6. ff. 264–271: Paolo Di Luigi, Bartolomeo Tanganelli

A nuncius és Zadravec kapcsolódó levélváltásai; a nuncius levele a zombori plébánia hivatalnak; Gervasio Paucchi (?) (Parroco di Petreto, Castiglion Fiorentino) és Raffaele d'Ante (?) (Parroco di S. Marco) levele.

Fasc. 1.17.7. ff. 272–278: Luigi Sarnese katona Ricciából (Campobasso)

A nuncius és Gasparri kapcsolódó levélváltásai; valamint a nunciaturáról levél Tornay Jánosnak.

Fasc. 1.17.8. ff. 279–282: Ugo Baroncini

Antonio Barri érdeklődő levele; levél a nunciaturáról Vasody Imre főkapitánynak⁹ az ügyben.

Fasc. 1.17.9. ff. 283–284: A döbröközben született Borbély György (Tolna vármegye) Borbély János érdeklődő levele; a nuncius válasza (1921).

Fasc. 1.17.10. ff. 285–289: Fenoglio Pietro katona utáni kutatás, Monasterolo Casottóból (Mondovì)

A nuncius és az államtitkárság kapcsolódó levélváltása, valamint a nunciaturáról információkérés Zadravec Istvántól.

Fasc. 1.17.11. ff. 290–292: Giovanni Savarello katona

A nuncius és az államtitkárság kapcsolódó levélváltása, valamint a nunciaturáról információkérés Zadravec Istvántól.

Fasc. 1.17.12. ff. 293–296: Giovanni Impagliazzo és Pasquale Patalasso katonák utáni kutatás Pasquale Ragosta ischiai püspök levele, a nuncius válasza és a nunciaturáról információkérés Zadravec Istvántól.

Fasc. 1.17.13. ff. 297–299: Costa Battista és Luigi Carrossino katonák

Giacomo Maria de Amicis genovai segédpüspök és általános helynök levele, illetve a nuncius erre adott válasza.

Fasc. 1.17.14. ff. 300–305: A cataniai Sebastiano Jacobacci utáni kutatás

Giuseppe Francica-Nava de Bontifè cataniai bíboros érsek és a nuncius kapcsolódó levélváltása; valamint Zadravec Istvántól információ kérése és tábori püspök levele.

Fasc. 1.17.15. ff. 306–312: Pietro Caperna katona

A nuncius és Gasparri kapcsolódó levélváltásai, illetve Zadravec és a nuncius kapcsolódó levélváltása.

⁹ Közlelbi azonosítása nem sikerült.

Fasc. 1.17.16. ff. 313–315: Hírek Nazzoreno Proietti-Trombetta katonáról Luigi Martinelli két kapcsolódó levele (vicario generale della Curia Abbaziale, Subiaco); a nuncius válasza.

Fasc. 1.17.17. ff. 316–322: Különféle részvétnyilvánítások

A fasciculus címe félrevezető, mivel közte például: a nuncius mindent megtett, hogy Barbara Meisenspreger által kért iratokat előkerítse; Dortsák László énekművész Olaszországba és Amerikába tanulmányútra indul, ennek sikere érdekében a nunciustól is ajánlólevelet kér – Vass miniszter ír az érdekében a nunciushoz; a nuncius Sipőcz Jenő budapesti főpolgármesternek, melyben a gyöngyösi-úti kórház szülészeti osztályán a kórtermekből a vallási jelvényeket, különösen a feszületet hiányolja; Giuseppe Pizzardo helyettes államtitkár (sostituto) 1921. okt. 14-ei levele, melyben leírja, hogy: „Sua Santità ha risposto che se cotesto Ministro d’Italia inviterà alla Messa di Requiem pel soldato ignoto tutto il Corpo diplomatico, ella potrà assistervi, altrimenti dovrà sotto qualche preteso declinare l’invito”. III. Lajos bajor király haláláról hírek – távirat, erre a nuncius részvétének kifejezése.

Fasc. 1.17.18. ff. 323–333: Hírek Angelo Sebastio katonáról

A nuncius levélváltása Gasparrival és Zadraveczzel; kapcsolódó levél Mikes Jánosnak; Gaál Gergely ostffyasszonyfai adminisztrátor levele magyarul; ennek fordítása olaszra; Tóth József kanonok (szombathelyi egyházmegye) kapcsolódó levele.

Fasc. 1.18. ff. 335–484: Különféle kérések, ajánlások, jókívánságok

Például Vass József vallás- és közoktatásügyi minisztertől a csobánkai Ottokár hadiárvaháznak tüzelőanyagot kér a nuncius. A Katolikus Leányok Országos Szövetsége karácsonyi vásárt rendez, védnöknek kérik a nunciust. Mikes János szombathelyi püspöknek édesanyja halála alkalmából a nuncius részvéttávirata (1920. dec. 25.).¹⁰ Egy magyar a svájci gárdisták közé szeretne bekerülni (Savely de Körtvélyes); *Il vecchio svizzero di guardia. La Questione Romana* c. kötetet; névjegykártyák, stb.

Fasc. 2. ff. 486–501: Missziók, bitterjesztés

Fasc. 2.1. ff. 487–496: Afrikai missziók, a missziók céljára beküldött pénzek és ezekről a nuncius elismervényei

Fasc. 2.2. ff. 497–500: A Propaganda Fide Kongregáció körlevele (1921. Xavéri Szent Ferenc ünnepén); a nuncius köszöni a megküldését.

Fasc. 3. ff. 502–616: Corrispondenza col Corpo diplomatico e Decananza

Többségében francia nyelvű diplomáciai levelezés, a diplomáciai testület tagjai külföldre sérelmeikkel is a nunciushoz fordultak, például egy érdekes eset leírása angolul – W. Athelstan-Johnson angol követségi tanácsost (1920. nov. 29-ei levél, másolat) Székesfehérváron megállított a rendőr és „the policeman told us, according to the chauffeur, that we ought to have full papers of identity, and that all cars passing through Székesfehérvár must receive a visa from the police station before being allo-

¹⁰ A táviraton tévesen Mikes Lajosként szerepel.

wed to proceed; as we had no papers, other than what I had shown him, I must consider myself „under arreat” and he mounted the car and ordered us to proceed to the police station.” – az eset leírása, igazolvány, hogy a gépkocsi W. Athelstan-Johnson tulajdonát képezi (ez is másolat) illetve kapcsolódó levelezés. 1921. febr. 16-án a nuncius a diplomáciai testület tagjainak szétküldött egy levelet „concernant la question de l'exemption de la taxe de luxe eu faveur du Corps diplomatique à Budapest.” – ehhez kapcsolódó levelezés. Circa de feste Nazionali dei diversi Paesi rappresentati in Ungheria feliratú külön palliumban kapcsolódó levelek, stb.

Fasc. 4. ff. 617–659: Válasziratok és felbatalmazások (Rescritti e facoltà)

Szentségi bört alóli felmentés; Zadavec Izván kérelme; hajón misézésre engedély; tiltott könyvek olvasása; valláskülönbség akadály; kánoni kor alól felmentés. A Konzisztoriális Kongregáció titkára, Gaetano de Lai bíboros közli, hogy a valláskülönbség akadály alóli felmentés fakultását megvonta a Szentatya az európai nunciusoktól (1921. nov. 17.).

Fasc. 5. ff. 660–689: Beszámolók a L'Osservatore Romanónak

Különféle beszámolók a *L'Osservatore Romanónak* (a szegény gyermekek karácsonyfájáról, a szociális misszió intézményéről Magyarországon, stb.); Lotz Antalnak, a Zrínyi Gárda vezetőjének levele; *Esztergom* című lap.

Fasc. 6. ff. 690–705: Tanúsítványok szentségek kiszolgáltatásáról

A nuncius bérált, diakónust szentelt, keresztelt – ezekhez kapcsolódó tanúsítványok.

Busta 5. (1920–1923)

Fasc. 1. ff. 1–96: Nuncius és nunciatúra

Fasc. 1.1. ff. 2–26: Az apostoli nunciatúra épülete

A pécsi káptalan anyagi felajánlása a nunciatúra épületéhez; a Dísz tér 4–5. szám alatti palotát adják oda e célra, amely a Vallásalap tulajdona. Vass József vallás- és közoktatásügyi miniszter több levele: tisztázzák, mely költségeket visel a nunciatúra és melyek terhelik a Vallásalapot; a nuncius 1920. okt. 30-ai jelentése Pietro Gasparrinak.

Fasc. 1.2. ff. 27–39: A portás adója és bírságok

Fröhlich Jakab portás a nunciatúrán, 1023 korona adó fizetését követelik tőle (IV. osztályú kereseti adó), viszont a külföldi követségnél alkalmazottak az extraterritorialitás kiváltságában részesülnek, így mentesek az adó alól. Kérik, hogy az illetékes adóhivatalt is értesítsék erről. A m. kir. külügyminisztérium szóbeli jegyzéke szerint „a nemzetközi joggyakorlat szerint a területenkívüliség kedvezményében valamely diplomáciai képviselőt szolgálománya csak akkor részesül, ha a szolgálománya tagjai nem alattvalói az elfogadó államnak. Tekintettel pedig arra, hogy a fenthivatkozott jegyzék szerint Fröhlich Jakab, a Nun-

ciatura portása magyar állampolgár, a nemzetközi joggyakorlat értelmében a területenkívüliségből folyó adómentesség őt meg nem illeti.” Több szóbeli jegyzék az ügyben, igazolás Fröhlich Jakab portási fizetéséről.

Fasc. 1.3. ff. 40–95: Vegyes ügyek

A nuncius megérkezése; *déjeuner* (1922. ápr. 26.) – asztalterv; a *Dunántúl* újságcikkei a nunciusról; étlap; válaszlevelek, névjegykártya (Jean Doucet francia rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter); húsvéti üdvözet Vass József részéről; *Note verbale*; szabadság a nunciatúrai titkárnak Aldo Laghinak – ezzel kapcsolatos levelezés; táviratok (főleg névnap üdvözetek); Gasparri és a nuncius levélváltása a kommunikációról; a nuncius karácsonyi üdvözlete a pápának; újságcikkek a nunciusról; *Vasvármegyék*.

Fasc. 2. ff. 97–138: Hivatali költségek, nyugták, vegyes iratok

Fasc. 2.1. ff. 98–107: Hivatali költségek és különféle nyugták

Fasc. 2.2. ff. 108–117: Számadás 1922 első trimeszteréről

1922 első trimeszterének hivatali kiadásai; számadás 1922 első trimeszteréről; számadás 1922 első trimeszterének péterfilléreiről; általános számadás 1922 első trimeszteréről; Pietro Gasparri válaszlevelei.

Fasc. 2.3. ff. 118–126: Számadás 1922 második trimeszteréről

1922 második trimeszterének hivatali kiadásai; számadás 1922 második trimeszteréről; számadás 1922 második trimeszterének péterfilléreiről; általános számadás 1922 második trimeszteréről; Pietro Gasparri válaszlevelei.

Fasc. 2.4. ff. 127–137: Számadás 1922 harmadik trimeszteréről

1922 harmadik trimeszterének hivatali kiadásai; számadás 1922 harmadik trimeszteréről; számadás 1922 harmadik trimeszterének péterfilléreiről; egy 5000 lírás csekk kézhezvételéről értesítés; általános számadás 1922 harmadik trimeszteréről; Pietro Gasparri válaszlevelei.

Fasc. 3. ff. 139–305: Segélyek

A nuncius jótékonykodásai és ezekért köszönetnyilvánítások; segítségkérések; üdvözetek a pápának; újságcikkek; *Oeuvre de Secours du Saint-Siège pour les enfants affamés de Russie*, Rome 1922; *L'Opera Pontificia di Soccorso per i bambini affamati in Russia* (körlevél); levélváltás Gasparrival a tárgyban.

Fasc. 4. ff. 306–330: Levelezés a külügyminisztériummal

Note verbale-ok; pápai leirat a kormányzónak, melyet a nuncius juttat el rendeltetési helyére – ezzel kapcsolatos levélváltás a nuncius és Pietro Gasparri között; egyéb diplomáciai jellegű levélváltások.

Fasc. 5. ff. 331–369: Péterfillérek

Fasc. 5.1. ff. 332–336: Péterfillérek, levelezés

Gasparri 1922. febr. 17-én a nunciusról a péterfillérekkel kapcsolatban; a nuncius válasza; Székely Gyula mérki plébános küldi a plébánián összegyűlt péterfillért.

- Fasc. 5.2. ff. 337–346: Az egri főegyházmegye péterfillérei
Ezzel kapcsolatos levelezés.
- Fasc. 5.3. ff. 347–353: Az esztergomi főegyházmegye és a nagyváradai egyházmegye péterfillérei
Ezzel kapcsolatos levelezés.
- Fasc. 5.4. ff. 354–358: Székely Gyula plébános által küldött péterfillér a szatmári egyházmegyéből
- Fasc. 5.5. ff. 359–368: Számadás 1922 negyedik trimeszterének péterfilléireiről
1922 negyedik trimeszterének hivatali kiadásai; általános számadás 1922 negyedik trimeszteréről; Pietro Gasparri válaszevelei.

Fasc. 6. ff. 370–456: XV. Benedek pápa betegsége, halála és XI. Pius pápa megválasztása
Táviratok, részvét táviratok (XV. Benedek betegsége, halála); Merry del Val tájékoztatása XV. Benedek haláláról. Bánffy Miklós külügyminiszterrel tudatja a nuncius a pápa halálát. *Pester Lloyd* címlapján: *Papst Benedikt XV:t* (1922. jan. 23., 69. évfolyam, 18. szám); a nuncius jelentése; XI. Pius pápai leirata a kormányzónak; két püspöki körlevél a pápa halálára; gratuláció XI. Pius megválasztása alkalmából; füzetek (Can. Prof. Michele Autore: *Necrologio del Pontefice Benedetto XV*, Napoli 1922; Pacifici Massella: *Laudatio Benedicti XV Pontificis Maximi habita in aede Xystina kalendis februariis an. MCMXXII per sollemnia funeris, Romae MCMXXII* [benne: Mons. Pacifico Massella névjegye]; Aurelii Galli: *Oratio de Pontifice Maximo eligendo ad VV. EE. S.R.E. cardinales habita IV non. febr. an. MCMXXII*, Romae MCMXXII).

Fasc. 7. ff. 457–747: Egyházmegyék

- Fasc. 7.1. ff. 458–490: Esztergomi főegyházmegye
- Fasc. 7.1.1. ff. 459–469: Ballay László pap ügye
A Konzisztoriális Kongregáció továbbítja a nunciusnak az iratokat a szükséges fakultással, hogy Ballay László (egykori assakúrti plébánost) feloldja a felfüggesztés alól; táviratok; levelezés.
- Fasc. 7.1.2. ff. 470–489: Vegyes ügyek
Felmerült Andrej Hlinka rózsahegy-i plébános apostoli adminisztrátori kinevezése az esztergomi érsekség határon kívül került részére, a Szentszék Csernoch véleményét kérte. Csernoch János 1922. márc. 14-én a pápának küldött levelének másolata; a nuncius köszönőlevele Csernoch Jánosnak; Deteki pap (!?)¹¹ küldött folyamodványt Gáspár Béla pap ellen (kassai egyházmegye) Csernoch Jánosnak, kérve a Szentszék közbenjárását. A nuncius jelentése Karl Egon Hohenlohe herceg ügyében, aki pap, de szekularizációját kéri és szeretne megházasodni. 1922. júl. 1-jei VII. körlevél. Csernoch János küldi a magyarországi, illetőleg főegyházmegyéjéből a határ túloldalára került

¹¹ Nem tudtuk azonosítani sem helyként (esetleg Detk?), sem személyként. A 1918. és az 1925. évi kassai sematizmusban nem található.

egyházi javokról a véleményét; a nuncius visszajelzése. Gasparri köszöni a nuncius szept. 16-ai jelentését, melyet továbbított a Szent Officiumnak.

Fasc. 7.2. ff. 491–509: Kalocsai főegyházmegye

Fasc. 7.2.1. ff. 492–504: A kalocsai főegyházmegye határai

Horváth Győző, a kalocsai segédpüspök küldött levelet a nunciushoz az érsek megbízásából, amely megfigyeléseket tartalmaz a legutóbbi bérmaútjához kapcsolódóan a kalocsai főegyházmegye új határaitra vonatkozóan. Kéri a nuncius intervencióját. Ezzel kapcsolatos levelezés, valamint összegzés a szükségesnek vélt változtatásokról.

Fasc. 7.2.2. ff. 505–508: Vegyes ügyek

A nuncius 1922. nov. 17-ei jelentése Pietro Gasparrinak: beszélt a kalocsai érsek orvosával az érsek egészségi állapotáról. Betegsége nem gyógyítható, bármelyik pillanatban meghalhat, ugyanakkor elég hosszú ideig is élélhet. Gasparri távirata, melyben felveti a csanádi püspök áthelyezését Kalocsára koadjutorként. Lorenzo Schioppa véleményét kéri. A nuncius felsorakoztatja érveit Gasparrinak. Meglátása szerint mivel a kalocsai érseknek van segédpüspöke, nincs szüksége koadjutorra.

Fasc. 7.3. ff. 510–520: Székesfehérvári egyházmegye

A Zsinati Kongregáció titkára, Donato Sbarretti két pap levelének ügyében (Ferch Ferenc Ferdinánd és Nagy Károly) kér választ a püspöktől a nunciuson keresztül (1922. nov. 18.). Bölcskey Ödön ciszterci gimnáziumi tanár információi a papokról (1922. dec. 3., Székesfehérvár); a nuncius Prohászka Ottokárnak írt levele az ügygel kapcsolatban; a nuncius válaszelevele Sbarrettinek (1922. dec. 4.).

Fasc. 7.4. ff. 521–550: Burgenland

Pietro Gasparri levele, hogy a szombathelyi püspök Burgenlandba menne bérálni, ám mivel épp tárgyalások folynak apostoli adminisztrátor kinevezésére, arra kéri a nunciust, hogy hasson oda, hogy Mikes püspök halassa el tervezett útját. Gasparri 1922. ápr. 12-ei levele a burgenlandi apostoli adminisztrátori kinevezésről (a bécsi nunciuson keresztül szereznek információkat a lehetséges jelötekről, Friedrich Gustav Piffel bíboros, bécsi érseken kívül, akinek a kinevezését a magyar kormány a nuncius jelentése szerint nem látná szívesen). Gasparri távirata a nunciushoz, hogy hiába kerestek más jelöltet, a legmegfelelőbbnek Piffel bíboros tűnik a bécsi érsekség közelsége miatt. A kormány véleménye felől érdeklődik, a nuncius Csernoch Jánosnak közvetíti tovább, hogy Piffel kívül hiába kerestek alkalmas embert. Mikes püspök 1922. ápr. 21-ei válasza a nunciushoz, aláveti magát a bérmaút ügyében a Szentszék akaratának. A nuncius értesíti Gasparrit, hogy Mikes püspök lemondott a Burgenlandba tervezett látogatásáról. A nuncius 1922. ápr. 26-ai levele, melyben az apostoli adminisztrátori kinevezés elhalasztását javasolja, míg a határok rendezésének kérdése végleg le nem zárul. Csernoch János 1922. ápr. 26-ai levele, melyben kifejti véleményét Piffel bíboros kinevezéséről. A nuncius 1922. ápr. 28-ai jelentése Gasparrinak; az érdekeltek értesítése a kinevezésről. Újságcikkek, köztük a *Nemzeti Újság* jún. 24-ei számában megjelent cikk (*Egyházilag is elszakították a nyugatmagyarországi területeket*), ami a nuncius szerint sok helytelen információt tartalmaz.

Fasc. 7.5. ff. 551–586: Pécsi egyházmegye

Fasc. 7.5.1. ff. 552–558: Pécsi egyházmegye seminaristái a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban

Pietro Gasparri közbenjárt a Szerb–Horvát–Szlovén követségen a szentszéki képviselőkön keresztül, hogy a teológiai tanulmányaikat a nevezett klerikusok a pécsi szemináriumban folytathassák (1921. nov. 3.); ezzel kapcsolatos levélváltások.

Fasc. 7.5.2. ff. 559–563: A káptalan nagyprépostja

A pécsi püspök a nagypréposti kinevezés után az Apostoli Datariának küldendő taxa felől érdeklődik. A nuncius továbbítja a kérdést.

Fasc. 7.5.3. ff. 564–579: Pécsi Egyetem, Teológiai Kar

Zichy püspök kérte, hogy állítsák fel a teológiai kart a pécsi egyetemen. Csernoch János levele, melyben a teológiai kar ellen foglal állást kifejtve indokait (1922. febr. 28.).

A nuncius jelentése Gasparrinak (1922. márc. 12.), melyben a prímás véleménye ellenére ajánlja az ügyet; a nuncius visszajelzése Csernochnak és Zichy Gyula levele (1922. júl. 4.).

A nuncius továbbítja a Szemináriumok és Egyetemek Kongregációjának a pécsi püspök levelét; a kongregáció küldi döntését, melyet a nuncius Zichyhez is továbbít.

Fasc. 7.5.4. ff. 580–585: A szerb hatóságok visszaélései a magyarokkal szemben a pécsi egyházmegyében

Zichy Gyula a belgrádi kormánynál a Szentszék közbenjárását kéri, hogy megszűnjön egyházmegyéje Szerb–Horvát–Szlovén Királyság területére került részén tartózkodó magyar állampolgárok üldözése; a nuncius ezzel kapcsolatos levélváltása Zichyvel és Pietro Gasparrival.

Fasc. 7.6. ff. 587–590: Egri főegyházmegye

A főegyházmegyei *Schematismust* küldi Szmracsányi Lajos; a nuncius köszönőlevele (1922. máj.).

Fasc. 7.7. ff. 591–605: Eperjesi egyházmegye

Fasc. 7.7.1. ff. 592–594: Jelöltek az eperjesi egyházmegyére

A Keleti Egyházak Kongregációja¹² információkat kér a nunciustól az eperjesi egyházmegyére jelöltekről; a nuncius Csernoch Jánostól érdeklődik 1922. márc. 7-én, a munkácsi görög katolikus egyházmegye székeskáptalanjának valóságos kanonokjai: Hadzsega Bazil, Suba György és Gebé Péter felől.

Fasc. 7.7.2. ff. 595–604: Vegyes ügyek

Csernoch János 1922. márc. 29-ei válasza a fent említett három jelöltről; vélemények a jelöltekről; a nuncius a Keleti Egyház Kongregációjához a jelöltekről.

Fasc. 7.8. ff. 606–613: Győri egyházmegye

A Győri Keresztényszocialista Szakszervezetek Vezérlőbizottsága szeretne fennállásuk 25 éves évfordulója alkalmából zászlószentelési ünnepélyt tartani, arra kéri a nunciust, hogy vállalja a fővédnökséget. A győri püspököt, Fetszer Antalt, valamint

¹² 1917–1967 között a hivatalos latin elnevezés: Congregatio pro Ecclesia Orientali.

az illetékes református és evangélikus püspököt is felkérték védnöknek.¹³ A nuncius Fetsertől kér információt; ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 7.9. ff. 614–649: Hajdúdorogi egyházmegye

7.9.1. ff. 615–648: A liturgia nyelvéről

A Keleti Egyház Kongregációjának bíborosai a rutén nyelv bevezetését ajánlották az ógörög helyett a pápának, tehát az alapító bulla módosítását, mivel ez majdnem az összes Hajdúdorog fennhatósága alatt maradt parókia liturgikus nyelve. A kongregáció titkára érdeklődik a nunciustól, hogy milyen hatást váltana ki a bulla modifikációja a kormány részéről, illetve információt kér Csernoch János és Miklósy István hajdúdorogi püspök véleményéről (1922. márc. 6.). Csernoch János, Csizsárik János és Miklósy püspök véleménye; a nuncius jelentése e három véleményről a kongregáció titkárának. A Keleti Egyház Kongregációja értesítése a nunciushoz, hogy a kongregáció bíborosai az ógörög liturgikus nyelvként használatánál maradtak (1922. nov. 18.). A nuncius válasza a kongregáció titkárának; a Görög Katolikus Magyarok Országos Bizottsága állásfoglalása. A használatban lévő misekönyvből kér a Keleti Egyház Kongregációja egy példányt, Miklósy István küld.

Fasc. 7.10. ff. 650–658: Szombathelyi egyházmegye

Mikes János állásfoglalása Vass József szombathelyi képviselőjelöltjével kapcsolatban; a nuncius és Gasparri levélváltása Vassról; Mikes és a nuncius táviratváltása.

Fasc. 7.11. ff. 659–662: Váci egyházmegye

Hanauer püspök levele Odray Coelesztin hatvani prépost-plébános ügyében, aki a Szentszékhez folyamodott a javadalmától történt megfosztása miatt, de a válasz tíz hónapja késlekedik. Arra kéri a nunciust, hogy sietesse az ítéletet.

Fasc. 7.12. ff. 663–680: A tábori püspök és papság

A tábori püspöki kinevezéssel és címmel kapcsolatos dokumentumok. A Zsinati Kongregáció a nuncius véleményét kérdezi a tábori püspök kérésével kapcsolatban, aki szeretné elnyerni a fakultást, hogy inkardinálhasson olyan személyeket, akik szeretnének tábori papok lenni, és felszentelhesse őket a tábori püspökség számára. (A kongregáció tudakozódása; a nuncius jelentése; Sbarretti válasza, melyben leírja, hogy a kongregáció válasza nemleges; erről a nuncius értesíti a tábori püspököt és Csernoch Jánost is). A Konzisztoriális Kongregáció és a nuncius levélváltása a tábori püspök fakultásaival kapcsolatban.

Fasc. 7.13. ff. 681–746: Radnai és Batthyány érsekek, a nyitrai és besztercebányai egyházmegye volt püspökei, a nagyvárad, szepesi, eperjesi és munkácsi egyházmegye

Fasc. 7.13.1. ff. 682–714: Nyitrai és besztercebányai püspökség

Radnai Farkas besztercebányai és Batthyány Vilmos nyitrai püspök, későbbi címzetes érsekek lemondásával illetve a csehszlovák határ túloldalára került püspöki székek betöltésével kapcsolatos dokumentumok; táviratok; újságcikkek; a nuncius jelentése Gasparri-nak; a Nemzetgyűlés 148. ülése, 1921. évi febr. 19-én; *Spoglio dei giornali*, 1921. márc. 2.;

¹³ Vélhetően Németh István, a dunántúli református egyházkerület püspöke és Kapi Béla, a dunántúli ág. h. ev. egyházkerület szuperintendense.

Szmrecsányi és Gasparri levélváltása az ügyben (1921. febr., márc.). Gasparri kifejti levelében, hogy a Szentszék megígérte: nem fog a békeszerződés aláírása előtt új egyházmegyei határokat kialakítani, ezúttal az új püspökök kinevezéséről van szó. Levelezés Batthyány Csehszlovákiában maradt javairól.

Fasc. 7.13.2. ff. 715–722: Szepesi egyházmegye

Andrej Hlinka egy folyamodványa a szepesi püspökség javaival kapcsolatban (1921. dec. 15.), ezzel kapcsolatos levelezés (a nuncius prágai kollégájának, Micarának és Csernochnak ír); Csernoch 1922. jún. 7-ei válasza, melyben kifejti: „il governo da parte sua non farebbe difficoltà alla restituzione del «folium solutorium (Zahlungsbogen)», di cui Hlinka parla nella sua lettera acchiusa. Ma il detto foglio serve da pegno di un imprestito e la liberazione di tale pegno è un affare del proprietario vescovado di Scepusio e della banca di Sconto. Per dare un'idea più esatta di tutta la questione mi prego di rimettere a Vostra Eccellenza in copia la lettera del ministro del culto e quella del ministro delle finanze.” Azt is megjegyzi, hogy Hlinka kiválóan tud magyarul, így jól meg fogja érteni ezeket a leveleket.

Fasc. 7.13.3. ff. 723–739: Nagyváradi egyházmegye

Táviratváltások Széchényi püspök betegségével kapcsolatban (a pápa áldását kéri, a püspök az egészségi állapotáról, stb.). Spett Gyula nagyprépost bulláját küldi az Apostoli Datária; Brém Lőrinc a Spett bullája után járó 4000 lej taxát küldi (a nagyprépost beiktatása előtt meghalt, de az összeget kifizette, azt küldi 1922. szept. 28-án). Karácsonyi János kanonok bulláját küldi az Apostoli Datária – ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 7.13.4. ff. 740–742: Szatmári és csanádi egyházmegye

Székely Gyula levele: a püspöki főhatósága megbízta, hogy az eltörölt ünnepeken *binandi facultas* meghosszabbításáért a szatmári egyházmegye magyar közigazgatás alatt levő plébániai részére az Apostoli Szentszékhez forduljon. Glattfelder Gyula 1922. okt. 21-ei levele a szegedi hitoktatók anyagi helyzetéről.

Fasc. 7.13.5. ff. 743–745: Munkácsi egyházmegye

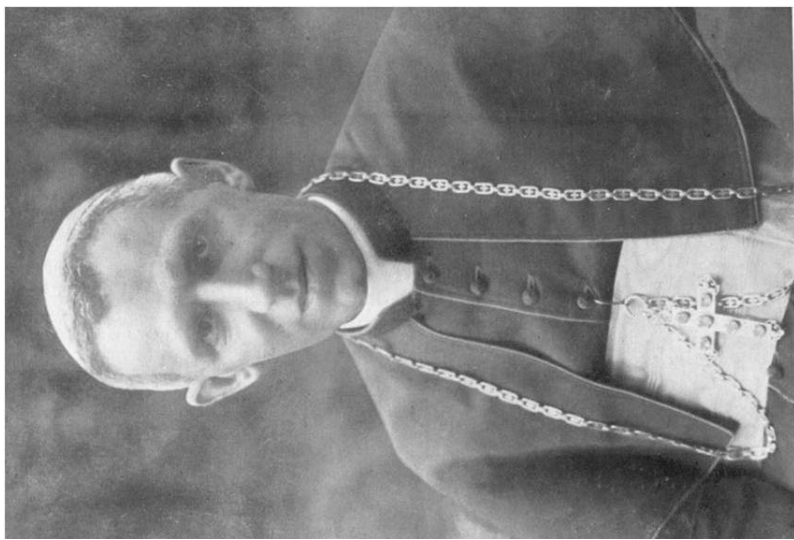
A munkácsi püspök állítólagos eltávolításáról a nuncius Gasparriának. Ebben leírja, hogy Csizárik bemutatott neki egy olasz nyelven írt emlékiratot, mellyel a külügyminisztérium felhívja a figyelmét a következményekre, ha a Szentszék elmozdítja munkácsi püspökségéből Papp Antalt és az eperjesi egyházmegye apostoli kormányzójára, Nyárádi Dénesre bízva a munkácsi egyházmegye kormányzását; Gasparri válaszevele – előbb vagy utóbb azt kellene a püspöknek tanácsolni, hogy adja be lemondását.

Busta 6. (1921–1923)

Fasc. 1. ff. 1–180: *Általános vallási kérdések. Püspökök kinevezése. A párbaj ellen. Katolikusok és protestánsok a vallás kérdéseiben. Katolikus nagygyűlések. Szemináriumok*

Fasc. 1.1. ff. 2–57: Püspökök kinevezése Magyarországon

Információk Baranyay Jusztin Gyula O. Cist.-ról és Prohászka Ottokárról. Csernoch János küldi a pápának írt levele másolatát a magyar püspöki kinevezésekkel kapcsolat-

Cesare Orsenigo nuncius portréja
(Prímási Levéltár, Fotótár, n. 2127)

Lorenzo Schioppa nuncius portréja
(Prímási Levéltár, Fotótár, n. 2063)

Lorenzo Schioppa és Prohászka Ottokár a Ranolder-intézeti zászlószentelő ünnepségen, 1923. május 6.
(Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár)

Bethlen István miniszterelnök, Cesare Orsenigo nuncius, Serédi Jusztinián hercegprímás és Horthy Miklós kormányzó a Nemzeti Hősök Országos Emlékkövének avatásán, 1929. május 26.
(Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest-képtárház)

ban (1922. ápr. 13.). Német nyelvű összefoglalók; jegyzéktervezet (franciául, a végén két variánssal); jelentés a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel folytatott hosszás beszélgetésről a kalocsai érseki székhely megüresedése kapcsán. A kormány és a kormányzó is szívesen látná Prohászka kalocsai érsekként, az így megürülő székesfehérvári székhelyben pedig Vass Józsefet (1922. szept. 18.). A nuncius jelentése a püspökkinevezések kapcsán (1922. nov. 5.); jegyzetek a püspökkinevezéssel kapcsolatban; az *Új Nemzedék* 1922. nov. 21-ei száma, 5. old.: *P. Tomcsányi könyvet írt a püspöki székek betöltésének jogáról*; németül: *Katolische Internationale Presse Agentur*, Budapest, 1922. nov. 21.: *Das Buch P. Tomcsányis S.J. vom Recht der Besetzung der Bistümer. Budapest-Kipa*. Német nyelvű összegzés, amely Fraknoi Vilmos munkájára hivatkozik az elején, *Das ungarische königliche Patronatsrecht seit Stephan d. Heiligen bis Maria Teresa*, Budapest 1895. Lorenzo Schioppa 1922. nov. 19-ei jelentése Pietro Gasparrinak Tomcsányi Lajos főkegyúri jogról szóló művéről; a nuncius Tomcsányi művének kritikájáról (Baranyay Jusztin 1922. dec. 15-én megjelent cikkéről az *Egyházi Lapok*ban); Gasparri válasza mindkét előbb említett jelentésre. A nuncius és Francesco Borgongini Duca, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkárának levélváltása arról, hogy milyen álláspontot foglaljon el a nuncius a püspökkinevezésekkel kapcsolatban.

Fasc. 1.2. ff. 58–71: A párbaj ellen

A nuncius közölte Gasparrival a magyar püspöki kar 1922. márc. 22-ei konferenciáján hozott határozatát a párbaj ellen. A párbajozók méltatlanok a katolikus névre, olyan törvényekre van szükség, melyek tiltják a párbajt. Tervezik, hogy a kormányhoz kérvényt nyújtanak be, hogy a parlament törvényt fogadjon el a párbaj ellen.; Gasparri válasza. A párbajok száma nőtt a püspöki kar igyekezete ellenére. Schioppa nuncius és Gasparri több levele a tárgyan.

Fasc. 1.3. ff. 72–107: Katolikusok és protestánsok közösködése a vallás kérdéseiben (communanza fra cattolici e protestanti nelle cose religiose)

Fótújfalu (Suum Cuique telep) 1922. máj. 25-én tartandó felavató ünnepélyének programja. Meghívó a rendezvényre; ezzel kapcsolatos levelek (például 1922. máj. 26-án a váci püspöknek a nuncius, mivel úgy értesült, hogy két protestáns ima a katolikus oltárnál hangzott el a mise után. Hanauer jelentése az esetről és Zadravec István püspöki karhoz intézett levelének másolata, jobb oldalára rájegyezve, hogy a „Nuntius úr őkegyelmességének óhajára. Bizalmas használatra, 1922. VIII. 10-én Zadravec püspök”. Benne a Szent István Családja Szövetség megalakításának terve, élén a püspöki karral és magával a hercegprímással. (1921. nov. 15., másolat, magyarul és latinul); a tábori püspök a tervezet püspöki kar általi fogadtatásáról (1922. aug. 10.); *Pester Lloyd* 1922. szept. 15.; a nuncius és Gasparri levélváltásai a katolikusok és protestánsok közösködésével kapcsolatban (1922); a nuncius 1922. okt. 16-án Gasparrinak a protestánsok részéről fenyegető kultúrharcról; kivágás a *Pester Lloyd* okt. 13-ai számából kivágás; Gasparri válasza.

Fasc. 1.4. ff. 108–138: Katolikus nagygyűlések

Fasc. 1.4.1. ff. 109–118: Budapesti katolikus nagygyűlés, 1922. okt. 8–10.

A nuncius beszéde a katolikus nagygyűlésen; kapcsolódó újságcikkek; az Országos Katolikus Szövetség felkérése.

Fasc. 1.4.2. ff. 119–137: Szegedi katolikus nagygyűlés, 1922. szept. 8–10.

A pápa üdvözlése; Gasparrin keresztül, az ezért mondott köszönet és apostoli áldás; számos újságcikk; *Katholischer Kongress in Szeged*; a nuncius beszéde (németül és magyarul); K.I.P.A. Nr. 16 (1655), 1922. szept. 19., Fribourg, *Der Friede ist wohl unterfertigt, jedoch nicht erfüllt worden*; a nagygyűlés világi elnöke, Muntyán István és titkára köszönetnyilvánítása a nunciusnak a nagygyűlés felkarolásáért.

Fasc. 1.5. ff. 139–156: Szemináriumok

A Szemináriumok és Egyetemek Kongregációja prefektusa, Gaetano Bisleti bíboros 1922. okt. 4-ei levele a nunciusnak, melyben közli, hogy küld egy csomagot, amely a pápa aug. 1-jén hozzá intézett Apostoli Levelének néhány másolatát és az ordináriusokhoz eljuttatandó körlevelét tartalmazza. Kis füzetek formájában XI. Pius apostoli levele (*Officiorum omnium...*); a nuncius 1922. okt. 30-ai levele Bisletinek.

Fasc. 1.6. ff. 157–179: A vallási helyzet orvoslása (Rimedi per la situazione religiosa)

A nuncius részletes beszámolója a bíboros államtitkárnak a vallás helyzetéről Magyarországon. Javaslatot is tesz, hogyan lehetne a helyzeten változtatni (1922. jún. 24.). Pietro Gasparri válasza, melyben közli, hogy áttette a nuncius jelentését a Konzisztoriális Kongregációhoz. Az összes egyházmegyéről, ezek élén álló ordináriusokról beszámoló, egyéb a vallás helyzetét bemutató pontok; a püspöki javadalmak jövedelmeinek kimutatása (általában a *praescisiók* szerint még világháború előtti), egyévi tiszta jövedelem a számvevőségénél rendelkezésre álló adatok szerint, valamint a kongrua bevallás adatai szerint (ugyanabban a táblázatban). „Jelentős eltérések mutatkoznak!” – megjegyzés rovat is van. Külön lapon: az összes püspökség és érsekség törzstőkéjéről kimutatás, kötvényekben, készpénzben és betétben, követelésben és összesen, Lombard úton jegyzett kifizetetlen és fedezetlen hadikölcsönök (mindez 1919-es). Kimutatás a katolikus egyházi főbb javadalmak földbirtokának, a békeszerződés által megállapított határvonal szerinti elosztásáról (püspökségek, érsekségek); összegző táblázat ceruzával.

Fasc. 2. ff. 181–221: *Általános politikai jelentések*

A nuncius számos jelentése 1922-ből: a közelgő választások kapcsán; a második magyar nemzetgyűlésről; a Bethlen-kormány átalakításáról; a második nemzetgyűlés ünnepélyes megnyitásáról és ezen a kormányzó beszédéről; a magyar aggodalmakról Ausztria Cseh-szlovákiához történő közeledése miatt; Magyarország állásfoglalásáról Ausztria Olaszországhoz közeledése kapcsán; a magyar „fasizmus”-ról; a magyar sajtó feltételezéseiről a Szentszéknek az új olasz kormányhoz való hozzáállásáról; a magyar sajtó feltételezéseiről a Szentszék viszonyulásáról az új kormányhoz; az új külügyminiszter (Daruváry Géza) kinevezéséről; Friedrich István képviselő római útjáról; Gasparri válaszeleveli.

Fasc. 3. ff. 222–270: *Politikai jelentések, királykérdés*

A királyért mondott imádság beszüntetése tárgyában a nuncius és Csernoch levélváltása. A nuncius levelére Csernoch válasza: „Mi affretto di accusarLe il ricevimen-

to della lettera venerata del 6. marzo nr. 1562. e significarLe che riguardo alla nota preghiera ho già dichiarato al conte Klebelsberg che non è di mia competenza di dare ordine per la sospensione di essa. La conferenza dei vescovi ha prescritto la preghiera, spetta dunque alla stessa conferenza di sospendere la recita. Ho promesso al ministro degli interni di riferire il suo desiderio ai vescovi nella prossima conferenza che si farà il 22. di questo mese”. Csernoch János körlevele IV. Károly haláláról; *Defuncti Regis Caroli IV elogium*; ceruzás jegyzetek; *Teste de la résolution, adoptée par la réunion légitimiste du 2 Avril*; a nuncius jelentései IV. Károly király haláláról és halálának magyarországi fogadtatásáról; Laghi nunciatúrai titkár 1922. jan. 14-ei jelentése. A kormány fél, hogy Zita királyné Ottóval Magyarországra érkezik, hogy bemutassa a parlament előtt. Ezt megakadályozandó, a kormány rendelkezést adott ki, hogy a királyné autóját állítsák meg a határon. A nuncius és a funchali püspök, Antônio Manoel Pereira Ribeiro táviratváltása a király egészségi állapotáról, illetve haláláról; a nuncius több jelentése a királykérdésről; a nuncius jelentése a nádori méltóság lehetőség visszaállításáról; a nádor szerepének összefoglalása magyarul, illetve olaszul; budapesti újságcikk kivonatok; Gasparri válaszevelei a nuncius jelentéseire.

Fasc. 4. ff. 271–302: Szerzetesrendek

Fasc. 4.1. ff. 272–279: Piaristák

Valfrè di Bonzónak, a Szerzetesi Kongregáció prefektusának 1922. jan. 5-ei levele, aki kérte, hogy szerezzen információt arról, hogy a piarista szerzetesek az apostoli vizitációt követően visszaállították-e az életközösséget és betartják-e a rend konstitúcióit. A nuncius információkérése az ügyben a váci püspöktől; Hanauer válasza; valamint a nuncius 1922. ápr. 13-ai válasza Valfrè di Bonzónak.

Fasc. 4.2. ff. 280–287: Bencések

A bécsi pápai nuncius Piffel bíboros nevében arra kérte a nunciust, hogy járjon közbe a klosterneuburgi atyák érdekében, akiknek 3 birtokuk van Magyarországon, melyek az apátság legnagyobb tőkéjét képezik. Úgy értesültek, hogy a magyar kormány vagyonváltásig, pénz helyett földparcellákat követel, vagyis minden földbirtokosnak bizonyos föld-részt át kell adnia a kormánynak. A bíboros kérése, hogy az atyák a kormánytól engedélyt kapjanak, hogy pénzben fizethessék be az adót. A 3 birtokról feljegyzés cédulán; a kérés tolmácsolása Vass Józsefnek; Vass válaszevele.

Fasc. 4.3. ff. 288–292: Az alsúti előljáró kinevezése

Klotild főhercegnő 1922. júl. 28-ai levele; a nuncius 1922. aug. 1-jei levele a Szerzetesi Kongregáció prefektusának, Camillo Laurentinek, mellyel továbbítja a főhercegnő levelének másolatát; a Szerzetesi Kongregáció titkára, Maurus M. Serafini O.S.B. 1922. aug. 8-án, a nunciushoz írt levele. A következő olvasható benne: „È pervenuta a questa S. Congregazione dei Religiosi la domanda, trasmessa della S.V.Revma, per ottenere la conferma di Suor Gisella Markovich Suora di Carità a Superiora del Convento e della Scuola Cattolica di Alesutz. Dall'esposto inviato non si rileva dove l'Istituto abbia la casa Madre, nè se vi sia nulla in contrario da parte della Superiora Generale per la conferma nel medesimo ufficio della Suor Gisella Markovich. Prego

pertanto la S.V. Revma a voler fornire le necessarie indicazioni e possibilmente la commendatizia della medesima Superiora Generale.”

Fasc. 4.4. ff. 293–295: Irgalmasrendiek

Marmaggi nuncius 1922. szept. 28-ai levele a budapesti nunciushoz. A Szentszék a román nunciushoz fordult, hogy a román kormányon keresztül kijárja Thuróczy Mihály Kornél tartományfőnöknek az engedélyt, hogy szabadon kommunikálhasson a három rendházzal (Nagyvárad, Temesvár, Szatmár), amelyek a Román Királyság területén találhatók. Mivel nem tudja a provinciális magyarországi címét, arra kéri magyar kollégáját a román nuncius, hogy érdeklődjék meg tőle a nevében „come si sono precisamente svolte sinora le pratiche col Governo rumeno in proposito ed inoltre quali determinate garanzie e assicurazioni l’Associazione sarebbe disposta a dare al Governo stesso”; mellékelve a nuncius 1922. szept. 28-ai válasza.

Fasc. 4.5. ff. 296–298: Mária Reparatrix Társaság (Società di Maria Riparatrice)¹⁴

A nuncius a pápának az alapító, Maria di Gesù kánoni eljárásának megindítása érdekében (1922. szept. 25.); Marie de N.D. de Sion 1922. szept. 17-ei levele.

Fasc. 4.6. ff. 299–301: Premontreiek

A nuncius 1922. okt. 17-ei jelentése Gasparrinak a szombathelyi premontrei atyákról. A Szerzetesi Kongregációtól 1922. dec. 1-jén a nunciushoz: nem tartják apostoli vizitátor kinevezését szükségesnek a szombathelyi premontreiekhez, mivel a rend generális apátja, Gummarus Crets O.Praem. Magyarországra megy kánoni vizitációt végezni. Informálták a kongregációt arról, amit októberi levelében megírt.

Fasc. 5. ff. 303–327: Pápai kitiüntetések, ügyek áttétele a Szentszékhez

Fasc. 5.1. ff. 304–310: Nagy Szent Gergely Rend (lovagkereszt) a váci egyházmegyei Macourek Lajosnak

Kapcsolódó levelezés (Hanauer kérése, taxa, etc.)

Fasc. 5.2. ff. 311–315: Csanádi egyházmegye – a taxák mérséklése

Glattfelder Gyula csanádi püspök kérése, hogy a két, 1921 novemberében kinevezett kanonok esetében a pápa redukálja vagy engedje el a taxát. A kérvény két példányban; a nuncius levele Glattfeldernek az ügyben.

Fasc. 5.3. ff. 316–318: Váci egyházmegye – pápai titkos kamarások megerősítése

Hanauer Árpád István kérése; a nuncius válasza.

Fasc. 5.4. ff. 319–326: Vegyes ügyek

Folyamodványok továbbításának kérése az illetékes kongregációhoz; taxa befizetése kinevezésért; *Pro Ecclesia et Pontifice* kitiüntetések ügyében levelezés (Cavallier József részére, illetve Kováts Béla német nyelven írt levele).

Fasc. 6. ff. 328–337: Budapesti rutén parókia

Boríték; *Fiat lux!* címmel nyomtatvány, alul: *Commissio Ruthenorum Catholicorum, 1911. in festo s. Georgii Martyris*; Tomcsányi S.I. véleménye a budapesti ruténekről; Illés

¹⁴ Másik elnevezésük: Engesztelő Szűz Mária Társasága.

von Visk véleménye; a nuncius Raffaele Scapinelli di Leguigno bíborosnak írt levele, benne kérésére információk a budapesti rutén parókiáról.

Fasc. 7. ff. 338–587: Vegyes ügyek

Fasc. 7.1. ff. 339–422: Hírek és kutatások hadifoglyok ügyében

Fasc. 7.1.1. ff. 340–358: Raffaele Nossa

Gustavo Testa fordul a nunciushoz a hadifogly ügyében, számos kapcsolódó levélváltás.

Fasc. 7.1.2. ff. 359–369: Hírek Eugenio Sismondini katonáról

Kapcsolódó levélváltások, köztük Zadavec Izvánnaal, illetve Gasparrival.

Fasc. 7.1.3. ff. 370–385: Edoardo Mensitieri katona sírjáról

Kapcsolódó levélváltások. A katona sírjáról, ami Nagyváradon található, két fényképet készítettek, illetve új fakeresztet felirattal. Ezek költségét kéri Brém Lőrinc megtéríteni, valamint némi sírgondozási díjat küldeni.

Fasc. 7.1.4. ff. 386–389: Cherubino Bartolini volt hadifogly

Igino Bartolini érdeklődése a Cherubino Bartolini felől (Portolongone, Livorno), a nuncius válasza (a kecskeméti plébániahivatal részére ír érdeklődő levelet).

Fasc. 7.1.5. ff. 390–393: Vincenzo Senatore hadifogly

Alfonso Pinto névjegykártyája (Ordinario di Lettere nel Ginnasio Pareggiato; levele; egy boríték teteje a keresendő nevével, illetve utolsó ismert tartózkodási helyével („Görbő puszta, u.p. Tófei”); a nuncius levele az illetékes plébánoshoz.

Fasc. 7.1.6. ff. 394–403: Lorenzo Olivieri

A nuncius levélváltásai Giuseppe Migonéval (Cameriere Partecipante di S.S., già segretario privato di S.S. Benedetto XV.) és Rott Nándorral.

Fasc. 7.1.7. ff. 404–409: Luigi Zanfi katona

A nuncius levélváltása Gasparrival; valamint a nuncius és a somorjai plébános¹⁵ kapcsolódó levélváltása.

Fasc. 7.1.8. ff. 410–415: Hírek Giovanni Calabrese katonáról

Gasparri és a nuncius kapcsolódó levélváltása; a nuncius a szombathelyi püspöki helynöktől¹⁶ érdeklődik a hadifogly felől; a püspöki helynök válasza.

Fasc. 7.1.9. ff. 416–421: Cesare Chiozza, Cesare Cappelletti, Francesco De Simone

Cesare Chiozza felől Gaetano Malchiodi (aiuto di studio alla S.C. dei Seminarari) érdeklődik a nunciustól – a nuncius válaszevele; a budapesti olasz követségnek a magyar külügyminisztériumtól küldött *Note verbale*-jének másolata, melyben leírják: „que les recherches faites au sujet du sort des nommés Cappelletti Cesare et Francesco Simone sont restés infructueuses”. Továbbá Iosephus Broia S.I. levele (Magister in Collegio Argento, Lecce) Cesare Cappelletti és Francesco De Simone ügyében; a nuncius válasza.

Fasc. 7.2. ff. 423–429: Ugo Gamorra ügye

Magát pápai követnek kiadó csalóval kapcsolatban Gasparri távirata és összefoglalója.

¹⁵ Simon Lajos, vagy már Bresztyák Sándor.

¹⁶ 1919–1921 között Tóth József.

- Fasc. 7.3. ff. 430–433: Indirizzo della società degli scrittori cattolici
Az Országos Pázmány Egyesület üdvözetét küldi a pápának; Gasparri küldi a pápa választát és kéri a nunciust, hogy juttassa el a címzetthez.
- Fasc. 7. 4. ff. 434–436: A Szent István Társulat üzenete a pápának
Szent István Társulat hódolatát küldi a pápának – a nuncius Gasparriinak továbbítja
1922. márc. 18-án. Gasparri átadta a pápának az üzenetet és küldi a pápa választát, melyet kéri, hogy juttasson el a rendeltetési helyére.
- Fasc. 7.5. ff. 437–455: Miseintenciók Luigi Maglionétól
Ezzel kapcsolatos levelezés, többnyire kézzel írt nyugták.
- Fasc. 7.6. ff. 456–465: Iratok Zeleni Katalinnak (Modena)
Natale Bruni modenai érsek fordult a nunciushoz adatokat kérve Zeleni Katalinról, aki Szigetvárott született, egy volt olasz hadifogolyhoz szeretne hozzámenni. Hiányzik a szabad állapotbeli bizonyítványa, illetve egyéb iratok.
- Fasc. 7.7. ff. 466–471: Az Odescalchi–Pálffy vita
Gasparri 1922. ápr. 20-ai távirata a nunciushoz: „N. 17 – S. Sede desidera per amore di pace che vertenza tra Principe Gialma Odescalchi e Contessa Pálffy venga composta amichevolmente. Vostra Signoria Illustrissima voglia interporre suoi buoni uffici e pregare Presidente Consiglio perché impedisca che documenti esistenti Archivio Stato vengano consegnati detta Contessa o se già consegnati siano ritirati, non avendo altro scopo che prolungare incresciosa vertenza”. A nuncius ápr. 25-ei válasza.
- Fasc. 7.8. ff. 472–496: Az elhunyt Debreczeni János egri nagyprépost hagyatéka a pápa javára
A hagyatékok ügyében levelezés, a Szentszéket a nuncius kérésére Venczell Ede egri főszékesegyházi kanonok képviseli.
- Fasc. 7.9. ff. 497–513: A pápa által küldött miseintenciók (1922. aug. 6.)
- Fasc. 7.10. ff. 514–534: A berni nuncius, Luigi Maglione által küldött miseintenciók (1000 svájci frank 500 mise)
- Fasc. 7.11. ff. 535–586: Vegyes ügyek
Levelek közvetítésének kérése; táviratok; miseintenciók küldése; üdvözetek küldése; meghívások. Például a Magyar Katolikus Főiskolai Diákszövetség megtartja Első Alföldi Katolikus Diáknagygyűlését az Alföldi Katolikus Nagygyűlés keretében. A Szegedi Szent Imre Kör, ami a gyűlés előkészítője kéri, hogy vállalja a kongresszus fővédnökségét. Továbbá magánszemélyek kérései; pármái egyházmegye általános helynöke a magyar címletek visszatérítése után érdeklődik, stb.
- Fasc. 8. ff. 588–599: Missziók, bitterjesztés*
Az afrikai missziókért és a foglyok kiváltásáért összegek küldése, erről a nuncius tanúsítványai, ehhez kapcsolódó levelek. A Propaganda Fide Kongregáció három évszázados alapításának ünnepléséről érdeklődött a nuncius (1922) – erre kapott választ a Propaganda Fidétől; Székely Gyula egy szelvénye.

Fasc. 9. ff. 600–621: Levelezés a diplomáciai testülettel

A holland követség címének megadása; követi akkreditációkkal kapcsolatos levelek. Horthy 1922. ápr. 5-ei levele: „C'est au moment de son départ que ma fille a reçu les félicitations du corps diplomatique accompagné par le joli cadeau, que Votre Excellence a bien voulu lui faire parvenir. Ravier de cette attention ma fille m'a prié d'exprimer au corps diplomatique et tout particulièrement à Votre Excellence ses plus vifs et chaleureux remerciements que ma femme et moi partageons de tout couer”. Vacsora meghívások; benzin az autókba – erről levelezés (Steaua Romana); Jean Doulcet levele „au sujet de la prétention émise par les hoteliers de faire payer la taxe de séjour aux membres de la Légation et des missions francais”; a nuncius a külügyminiszternek a francia követ kérésével kapcsolatban.

Fasc. 10. ff. 622–635: Válasziratok és felbatalmazások

Tiltott könyvek olvasására; magánfogadalom alóli felmentés; Somogyi Jenő jezsuita tartományfőnök kérvénye 1921-ben egy évre kapott fakultásai megújítására.

Fasc. 11. ff. 636–638: Beszámoló a L'Osservatore Romanónak

Benne egy cédulán: *La circolare per le corrispondenze è nelle norme generali per il Nunzio.*

Fasc. 12. ff. 639–658: Tanúsítványok szentségek kiszolgáltatásáról

Bérmálások, szubdiakónussá, diakónussá, pappá szentelések – ezekhez kapcsolódó dokumentumok.

Busta 7. (1922–1924)*Fasc. 1. ff. 1–101: Nuncius és nunciatúra**Fasc. 1.1. ff. 2–17: Magyar kitüntetés az apostoli nunciushoz*

Értesítés a kitüntetésről (a Magyar Vöröskereszt érdemcsillagát kapja a nuncius) és arról, hogy a kormányzó audiencián fogadja 1923. jan. 19-én. A nuncius válaszlevelei; újságcikkek; a nuncius jelentése Gasparrinak (1923. jan. 19.); Gasparri válaszlevele; gratuláló levelek a kitüntetés alkalmából.

Fasc. 1.2. ff. 18–86: Fiorettinek a budapesti apostoli nunciatúra másodosztályú uditoréjává történő kinevezése, levelezés és újságkivágások

A nuncius üdvözlete a pápának megkoronázása első évfordulója alkalmából (1923); Federico Fioretti kinevezése uditorénak a nunciatúrára – ezzel kapcsolatos levelezés; táviratok (nuncius szabadsága ügyben és Fioretti érkezésével kapcsolatban); újságcikkek a nuncius győri látogatásával (jún. 17–19.) és a 15. Országos Katolikus Nagygyűléssel kapcsolatban; *Országos hivatalos körmenet úrnapján* c. plakát; újságcikk: *A nemzet áldozatkészségéből akarják felépíteni az új Nemzeti Színházat*; *Vasvármegye* é.n. 1. oldalon: *A pápai nuncius Körmenten*; *A XV. Országos Katolikus Nagygyűlés rendje*, Budapest 1923. (*Katolikus Közlöny* 13 [1923] rendkívüli szám); a nuncius katolikus nagygyűlésen

elmondott beszéde (1923. okt. 7.); az Országos Katolikus Szövetség köszönete a 15. katolikus nagygyűlésen a nuncius közreműködéséért. Klebelsberg portrét készíttetett a nunciusról Glatz Oszkárral (két levél). A nuncius köszönőlevele; a nuncius különféle közszerepléseiről, névnapjáról, a nuncius anyjánál látogatásról (*Új Nemzedék*, 1923. nov. 25., 2. old.: *Látogatás Schioppa nuncius édesanyjánál* – a cikk franciára fordított kézzel írt verziója ugyanitt); újságcikkek; névnap, karácsonyi, újévi üdvözlések. Az Országos Katolikus Szövetség kéri a nunciust, hogy vegyen részt az augusztus 20-ai körmeneten. Gasparri levele a román követ panasza ügyében, amely szerint a nuncius irredenta jellegű összejövetelen vett részt (1923. dec. 14.), mellékelve a nuncius magyarázata. A pápa koronázási évfordulója ünneplésével kapcsolatban Gasparri és a nuncius levélváltása. Klebelsberg értesíti a nunciust, hogy a nunciatúrára hófogó, és az utcai attika mögé hórács felszereltesét határozta el, az 5,5 millió korona költséget a Vallásalap terhére engedélyezi (1923. dec. 29.).

Fasc. 1.3. ff. 87–89: A svájci nuncius precedenciájával kapcsolatos kötet

Documenti circa il diritto di precedenza del Nunzio Apostolico in Svizzera című kötet; Gasparri körlevele ezzel kapcsolatban (1923).

Fasc. 1.4. ff. 90–100: Kecskeméti katolikus nagygyűlés¹⁷

Számos kapcsolódó újságcikk; a nuncius beszéde olaszul és magyarul (1923. szept. 8-án mondta).

Fasc. 2. ff. 102–228: *Segélyek*

Fasc. 2.1. ff. 103–115: „Pápai mű” a szovjetunióbeli éhező gyerekek megsegítésére (Opera Pontificia di soccorso pei bambini affamati in Russia)

Francia nyelvű levelek, bennük adományokról értesítés; a nuncius jelentése Gasparri-nak ki mennyit küldött, stb.; Gasparri köszönőlevele; az államtitkárság rövid tájékoztatója a pápai műről.

Fasc. 2.2. ff. 116–123: Ferenc József főherceg köszönete

Ferenc József főherceg pápának levelet írt azzal a céllal, hogy segítyt kérjen az általa alapítandó munkához a tuberkolózis elleni küzdelemhez. Ezzel kapcsolatban kéri Pietro Gasparri a nuncius véleményét; a nuncius javaslata; Ferenc József köszönőlevele; a nuncius ezt tolmácsolja az államtitkárságra.

Fasc. 2.3. ff. 124–141: Segély a szepesi Illetksó Lajos papnak

Illetksó Lajos¹⁸ kéri, hogy emeljék fel a juttatását, amelyet a Szentszéktől élvez; nyugta; ezzel kapcsolatos egyéb levelezés.

Fasc. 2.4. ff. 142–227: Segélyek, vegyes ügyek

Különféle segítségkérő levelek; egy fénykép egy családról, anya, lánya, fia; a nuncius segítségének megköszönése több helyről. Például a szegénysorsú iskola-és óvodaköteles gyermekek ingyen ebédeltetése és gondozása céljára felállított makói napközi otthonnak 10 ezer koronát ajándékozott. Ajánlás; nyugták; egypár újságcikk. Edmond

¹⁷ Általánosan elterjedt nevén: a második alföldi katolikus nagygyűlés.

¹⁸ Ekkor már vélhetően volt poprádi plébános.

Thiriet O.M.I. 6500 lírát bocsátott a pápa rendelkezésére a magyarországi szegény szerzetesnők javára bankutalványon keresztül.

Fasc. 3. ff. 229–260: Levelezés a külügyminisztériummal

Fasc. 3.1. ff. 230–243: A diplomáciai testület üdvözlőlevele a kormányzónak újév alkalmából

Levelezés franciául; *Új Nemzedék*, 1923. jan. 3., 5. évfolyam, 1. szám, 1. old.: *A nunciatus Magyarországnak történelmi bivatásának teljességét kívánja*; a nuncius beszéde; a külügyminiszter *Note verbale*-ja (1922. dec. 22.); *Ripercussioni del discorso di Capo d'anno pronunciato dal Nunzio Apostolico del Governatore* (véltetően újságcikk fordítása). A kormányzó válaszában másolatát küldi Ambrózy Gyula kormányzói kabinetirodai tanácsos (maga a másolat nincs a fasciculusban); a nuncius beszéde; a nuncius jelentése Gasparrinak; Gasparri válaszevele.

Fasc. 3.2. ff. 244–246: Kihallgatás a kormányzónál

A nuncius szeretné tiszteletét tenni a kormányzónál. Ezzel kapcsolatban Daruvárynak írt levelet. Ambrózy levele, melyben értesíti, hogy 1923. máj. 2-ára 11 órára kapott időpontot.

Fasc. 3.3. ff. 247–259: Vegyes levelezés

Nagyrészt a külügyminisztérium *Note verbale*-jai; illetve a külügyminiszter egy *memorialéja*.

Fasc. 4. ff. 261–326: Péterfillérek és általános számadások

Fasc. 4.1. ff. 262–287: Péterfillér-felajánlások

Fasc. 4.1.1. ff. 263–276: Péterfillérek, különfélék

Hol mennyit gyűjtöttek; elismervények; Gasparri és a nuncius levélváltásai.

Fasc. 4.1.2. ff. 277–280: Az angolkisasszonyok péterfillérei

A nővérek a pápa koronázásának első évfordulójára küldtek 16 ezer magyar koronát.

A nuncius tanúsítványa az összegről Gasparrinak.

Fasc. 4.1.3. ff. 281–286: Az esztergomi főegyházmegeye péterfillérei

Ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 4.2. ff. 288–296: Hivatali költségek, 1923 első trimesztere

1923 első trimeszterének hivatali költségei; általános számadás 1923 első trimeszteréről; kapcsolódó levélváltás Pietro Gasparrival.

Fasc. 4.3. ff. 297–306: Hivatali költségek, 1923 második trimesztere

1923 második trimeszterének hivatali költségei; általános számadás 1923 második trimeszteréről; kapcsolódó levélváltás Pietro Gasparrival.

Fasc. 4.4. ff. 307–315: Hivatali költségek, 1923 harmadik trimesztere

1923 harmadik trimeszterének hivatali költségei; általános számadás 1923 harmadik trimeszteréről; kapcsolódó levélváltás Pietro Gasparrival.

Fasc. 4.5. ff. 316–325: Hivatali költségek, 1924 negyedik trimesztere

1923 negyedik trimeszterének hivatali költségei; általános számadás 1923 negyedik trimeszteréről; kapcsolódó levélváltás Pietro Gasparrival.

Busta 8. (1923–1924)

Fasc. 1. ff. 1–22: Esztergomi főegyházmegye

Fasc. 1.1. ff. 2–16: Vegyes levelezés

A nuncius jelentése Pietro Gasparrinak Karl Egon Hohenlohe herceg aposztáziája ügyében (lutheránus hitre tért); erről testimonium; Gasparri és a nuncius táviratváltása; Gasparri levele. Demény-Duschek Kornél alszerpap szeretne lenni, a pápának ír. A nuncius Csernoch János emlékiratát továbbítja, amelyben a párizsi jóvátételi bizottságnál a Szentszék közbenjárását kéri az Ipolyi Arnold nagyváradai püspök által az esztergomi Keresztény Múzeumra hagyott művészeti gyűjtemény ügyében. Latin összefoglaló az ügyről és Gasparri válasza, hogy a párizsi nunciuson Bonaventura Cerrettin keresztül megtesz minden tőle telhető. A nuncius 1923. ápr. 20-ai levele Csernoch Jánosnak a tábori püspök joghatóságával kapcsolatban.

Fasc. 1.2. ff. 17–21: Codelli házassági ügy

A Szentségi Kongregáció Maria Concetta Codelli bárónő házassága annullálását kérő folyamodványát a pápa elé tárta. A felhozott indokok valószínűtlennek tűnnek. A nuncius feladata, hogy a nagyváradai püspöki aulán keresztül megérdeklődjön a dolgok valós állását és jelentse. A nuncius válasza és Csernochnak írt levelei az ügyben.

Fasc. 2. ff. 23–233: Kalocsai főegyházmegye. Várady Lipót Árpád halála, az utódja kinevezése, nagyréposti stallum

Fasc. 2.1. ff. 24–59: Zichy Gyula kalocsai apostoli adminisztrátori kinevezése

A nuncius több jelentése Gasparrinak; a nuncius és Gasparri táviratváltása; Zichy Gyula levelei (1923. nov. 9.; 1923. dec. 13.). A Konzisztoriális Kongregáció titkárának, Gaetano de Lainak a levele, hogy Zichy Gyulát a pápa kinevezte Kalocsára apostoli adminisztrátornak, miközben meghagyta a pécsi egyházmegye püspökének. Gasparri ugyanilyen tartalmú levele (másolatban, 1923. okt. 29.); a nuncius 1923. nov. 14-én kelt privát levele Borgongini Ducához Zichy Gyula apostoli adminisztrátori kinevezésének káros következményeiről; az apostoli adminisztrátori kinevezés latin szövege (a vázlat és az elküldött is, 1923. dec. 10.); Gasparri 1923. dec. 7-én a nunciushoz. Ebben leírja, hogy Zichy kérte: a dekrétumba írják bele, miszerint az apostoli adminisztrátornak joga van az érseki menza teljes jövedelmére. Ezért jelezte a kongregációnak, hogy vegyék bele a dekrétum szövegébe: „*cum pleno iure administrandi bona et redditus mensae archiepiscopalis*.” Ha a kormány ellenvetést támasztana, kéri, hogy azonnal jelentse. Gasparri Schioppának, hogy fel van hatalmazva, hogy a dekrétumot a hozzáadott mondat: „*cum omnibus iuribus tali officio adnexis*” nélkül publikálja, ahogy a Konzisztoriális Kongregáció kívánta. Ezt Zichynek is megírja a nuncius. *Új Nemzedék*, 1923. dec. 25., 291. sz. 1. old.: *Zichy püspököt kalocsai apostoli adminisztrátorrá nevezték ki*; Gasparri 1923. dec. 12-én Schioppa nunciushoz az érseki menza jövedelmeinek az apostoli adminisztrátor részére történő átadása kapcsán.

Fasc. 2.2. ff. 60–181: Az új kalocsai érsek kinevezése

A nuncius több jelentése Gasparrinak az érseki szék betöltésével kapcsolatban. Távíratok, Gasparrié 1923. máj. 26-án: értesíti a nunciust, hogy a pápa kinevezte Zichy Gyulát kalocsai érseknek, Mészáros János budapesti érseki helynököt pedig pécsi püspöknek. Közölje a kormánnyal és tudakolja meg, hogy van-e politikai természetű kifogásuk. Zichy Gyula több levele; a pécsi hívek folyamodványa a pápához (másolat); Daruváry és a nuncius jegyzékváltásai; Gasparri és a nuncius levélváltásai, köztük például Gasparri 1923. jún. 6-ai levele Vass jelöltségével kapcsolatban a kalocsai érseki székre; vagy például 1923. aug. 25-ei levele, melyben reflektál Daruváry 1923. augusztusi jegyzékére. Gaetano de Lai 1923. aug. 6-ai levele, melyben leírja, hogy Zichy Gyula orvosokkal igazolta, miszerint áthelyezése végzetes lenne. Ilyen feltételek mellett a pápa nem ragaszkodik hozzá, ajánljon a nuncius egy-két lehetséges jelöltet. A nuncius 1923. okt. 18-ai jelentése Gasparrinak, hogy mit ír a magyar sajtó a kalocsai érseki kinevezésről. Újságcikkek; *Spoglio dei giornali di Budapest 14 ottobre 1923*; újságcikkek németre fordítva.

Fasc. 2.3. ff. 182–192: A pécsi püspöki székbe jelöltekről (Mészáros János, Breyer István, Lepold Antal, Ernst Sándor)

A nuncius informátoroktól – Tomcsányi Lajos S.I., Glattfelder Gyula, Majláth Gusztáv Károly, Rott Nándor – beszerzett információi a jelöltekről; *Jelentés Bethlen úttjáról és az általános politikai helyzetről a Függetlenségi 48-as Kossuth-párt szervezetéhez. Elmondta a párt nagyválasztmánya ülésén Gróf Batthyány Trivadar a párt elnöke*, Budapest 1923. – füzet, ebben a 6. oldalon: *Októbrista kalocsai érsek?* (A cikkben Vassról van szó, aki a Papi Tanács intézménye mellé állt, tagja lett 1918. nov. első napjaiban a Magyar Nemzeti Tanácsnak, stb.). Német fordítás külön lapokon.

Fasc. 2.4. ff. 193–213: A kalocsai nagypréposti stallum

A kalocsai nagypréposti stallum betöltésével kapcsolatos levelezés, benne Gasparri levele Schioppának, hogy a javadalom, függetlenül a magyar királyi főkegyúri jog létezésétől, a főkegyúr jelenlegi hiányában a kánonjog normái szerint töltendő be, vagyis a 396. kánon értelmében a Szentszéknek van fenntartva. Kéri, hogy a nuncius hozza ezt a káptalani helynök Horváth Győző tudomására. Radnai vagy Batthyány merülnek fel, mint lehetséges jelöltek.

Fasc. 2.5. ff. 214–217: Bácskai, bánáti és temesvári apostoli kormányzók

Mivel a belgrádi kormány akadályozza a kalocsai érsek és a csanádi püspök joghatóságának gyakorlását a jugoszláv területen levő Bácskában és Bánátban, apostoli adminisztrátorokat nevez ki a Szentszék e két területre, Budanović Lajos szabadkai plébánost Bácskára, Rodić Raphael O.F.M.-et Bánátra. (1923. febr. 15.). A nuncius válaszlevele: az értesítést Budanović kinevezéséről mivel a kalocsai érsek elhunyt, a káptalani helynöknek küldte (1923. febr. 24.).

Fasc. 2.6. ff. 218–230: Várady Lipót Árpád kalocsai érsek halála

Távíratok; a Magyar Távirati Iroda közli a hírt; gyászír (főgyházmegyei hivatalos közlemények, 1923. 4. szám); a káptalani helynök gyászír-kozlése; Várady 1923. febr. 13-ai végrendeletének másolata, aláírás nélkül.

Fasc. 2.7. ff. 231–232: Kalocsai káptalani helynök, levél a nunciushoz

Nyíri Géza és Gara Borbála valláskülönbség akadályát alóli felmentési kérvényét küldi Horváth Győző és kéri „respectively propter urgentem necessitatem – si sit possibile – eandem concedere dignetur.” (1923. aug. 22.).

Fasc. 3. ff. 234–301: *Egri főegyházmegye*

Fasc. 3.1. ff. 235–294: Kriston Endre egri segédpüspök

Táviratok; levelek; a bulláért taxa fizetése; a Konzisztoriális Kongregáció nyugtája; Kriston Endre segédpüspök a felszenteléséről; fakultás kérése felszentelése előtti bérnálásra; processus inquisitionis; nunciusi információkérés a kinevezésről és a beérkezett válaszok (Csernoch János, P. Cirillo Marchi, Tamás Alajos O.F.M, kapisztránus tartományfőnök); a nuncius jelentése Gasparrinak; Kriston köszönőlevele; értesítések a kinevezésről (Szmrecsányi, illetve Kriston); Kriston levele a kánoni perrel kapcsolatban.

Fasc. 3.2. ff. 295–300: Az egri érsek papi jubileuma

Körlevél az egri érsek ötvenéves papi jubileuma alkalmából. A nuncius levele Gasparrinak, melyben kifejti, hogy kívánatos lenne a pápa üdvözlése ebből az alkalmából (1923. júl. 31.). Csekó Gábor nagyprépost kéri, hogy ajánlja a prágai nuncius (Francesco Marmaggi) jóindulatába a káptalan birtokában levő, de a határ túloldalára került Széplak ügyét 1923. júl. 1-jén („Summa devotione accedimus rebus in arduis positi Excellentiam Vestram. Capitulum Metropolitanum Agriense possessionem suam Széplak in Comitatu Abaujvár prope Cassoviam vendidit incolis loci pauperibus et a regimine Bohemiae emendi facultate provisus. Széplak hodie ad gubernium Bohemiae spectat. Supplices rogamus Excellentiam Vestram et petimus: dignetur clementer hanc causam nostram Excellentissimo ac Reverendissimo Domino Nuntio Apostolico Pragensi commendare, cui rem totam humiliter proposuimus”). Lorenzo Schioppa 1923. szept. 17-én írt Marmaggi nunciushoz az ügyben.

Fasc. 4. ff. 302–307: *Székesfővári egyházmegye*

Pester Lloyd-ból újságcikk; Prohászkanak a nuncius levele. Prohászka magyarázkodása Pomáz nevű faluban a világháborúban meghaltak emlékművének megáldása kapcsán (a katolikus pap után a görög katolikus paróchus, református lelkész és a főrabbi is megáldották).

Fasc. 5. ff. 308–337: *Pécsi egyházmegye*

Kokas János szeretne pálos szerzetes lenni; a pécsi káptalanban kanonoki kinevezésekről; a bullák taxáiról levélváltás az Apostoli Datáriával; Zichy köszönőlevele a nagypréposti kinevezés kapcsán.

Külön borító alatt található a pécsi egyházmegye jugoszláv területre került plébániáihoz kapcsolódó ügyek: 1923. nov. 15-ei X. körlevél; a tárggyal kapcsolatos levelezés (Zichy Gyula, Daruváry, a nuncius és Gasparri). Például a nuncius közli Zichyvel, hogy a Szentszék felhatalmazta a belgrádi apostoli nunciust, Ermenegildo Pellegri-

tit a diakovári püspöknek, Aksamović Antalnak, a pécsi egyházmegye Szerb–Horvát–Szlovén Királyság területére került plébániáinak apostoli adminisztrátorává kinevezéséről szóló dekrétum kiállítására. Gasparri 1923. júl. 13-ai levele a nunciushoz, amely a kérdés jó összefoglalását adja.

Fasc. 6. ff. 338–354: Szombathelyi egyházmegye

Fasc. 6.1. ff. 339–347: Breviáriumok seminaristáknak

A nunciushoz levele Pietro Gasparrihoz, amelyben kifejti, hogy a szombathelyi püspök a pápától egyházmegyéje szegény kispapjainak – akik hamarosan szubdiakónusok lesznek – római breviáriumot kért. Ezzel kapcsolatban több más levél is (Mikes püspök, a szegény kispapok, Gasparri).

Fasc. 6.2. ff. 348–353: A szombathelyi egyházmegye Szerb–Horvát–Szlovén Királyság területére került plébániái

Gasparri a nunciushoz: kéri annak a ténynek a kommunikálását, hogy a belgrádi apostoli nunciust felhatalmazták az apostoli adminisztrátori kinevezés dekrétumának kiállítására. A kinevezés dec. 1-jén lép hatályba. A nuncius értesíti Mikes János püspököt a szombathelyi egyházmegye jugoszláv részére a lavanti püspök, Andrej Karlin kinevezéséről apostoli adminisztrátorrá; Gasparri és a nuncius levélváltása az ügyben.

Fasc. 7. ff. 355–357: Váci egyházmegye

Az erzsébetfalvai zászló megáldásával kapcsolatban Hanauer váci püspök magyarázata (1923. dec. 15.).

Fasc. 8. ff. 358–368: Veszprémi egyházmegye

A nagykanizsai Keresztény Szocialista Egyesület 1923. márc. 3-án kérvényt intézett a pápához, hogy segítsen helyreállítani Magyarország egységét (számos aláírással). Ennek kapcsán Rott Nándor levele; a Zsinati Kongregáció 1923. nov. 26-án kelt formalevele a prefektus és a titkár aláírásával: „Faveas super adnex a petitione Episcopi Wesprimiensis in Hungaria hanc S. Congregationem Concilii instructam reddere animique tui sensum aperire. Dum Amplitudinem Tuam rogo ut ipsas preces remittere cures una cum documentis, si qua eisdem adiecta sint, quo par est obsequio me profiteor”. Maga az ügy, amelyben a nuncius véleményét kérte a Zsinati Kongregáció: „Istanza di Mgr. Vescovo di Veszprimia, che qui acclusa restituisco, direkte ad ottenere la facoltà per sè e pei suoi successori di destinare uno dei Canonici della sua cattedrale come Parroco in un'importante città di quella diocesi” (részlet a nunciushoz 1923. dec. 12-ei válaszleveléből). A nuncius információkérése minderről a váci püspöktől; Hanauer 1923. dec. 8-ai válasza.

Fasc. 9. ff. 369–382: Hajdúdorogi egyházmegye

A hajdúdorogi püspök jövedelmének emelésével kapcsolatos dokumentumok. Gasparri felhatalmazza a nunciust, hogy kezdjen tárgyalásokat a kormánnyal az ügyben. Miklós kérvénye (1923. aug. 29.); a nuncius levele a külügyminiszternek; Khuen-Hédér-

váry válaszelevele; a nunciust levelei az államtitkárnak; Gasparri köszönete a püspök jövedelmének emelése érdekében tett lépésekért.

Fasc. 10. ff. 389–402: A tábori püspök, a tábori apostoli helynök joghatósága

A Konzisztoriális Kongregáció titkára Gaetano de Lai kéri, hogy a nunciust fejtse ki a véleményét a tábori püspök joghatóságával kapcsolatban. Csernoch János véleménye; Glattfelder Gyula véleménye; a nunciust és Gaetano kapcsolódó levelei.

Fasc. 11. ff. 403–410: Erdélyi egyházmegye

Fasc. 11.1. ff. 404–406: A nagypréposti stallum, Zamora Dániel

Az Apostoli Datária és a nunciust levélváltása: az előbbi Zamora Dániel nagypréposti kinevezési bulláját küldi és a kapcsolódó taxa összegét közli. A nunciust válaszelevele.

Fasc. 11.2. ff. 407–409: Lektor stallum, Kovács Lajos

Az Apostoli Datária és a nunciust levélváltása a bulla és a taxa ügyében.

Fasc. 12. ff. 411–434: Csanádi egyházmegye

Fasc. 12.1. ff. 412–425: Fakultások a csanádi egyházmegye Romániába került része apostoli adminisztrátorának

A csanádi káptalan kérései a temesvárott lakó apostoli adminisztrátor, Pacha Ágoston részére; összegyűjtve ezek a fakultások; ezzel kapcsolatos levelezés; Csernoch és Glattfelder véleménye az ügyben.

Fasc. 12.2. ff. 426–438: Vegyes ügyek

Glattfelder Gyula kéri kérvényének eljuttatását a Keleti Egyház Kongregációjához, melyben Bezdán József általános helynököt szeretné pápai prelátusi címre előterjeszteni. Levele Gyeveczy (?) Félix érdekében – aki már hosszú ideje pápai kamarási címmel rendelkezik –, hogy tényleges vatikáni szolgálatra hívják. Szegedre négy főből álló káptalant tervez felállítani, akik a püspököt egyházmegye kormányzásában segítenék.

Fasc. 13. ff. 435–458: Nagyváradi egyházmegye

Kanonoki stallumok betöltése (Karácsonyi János, Zelinka János); ezzel kapcsolatos levelezés. Kőrössy Endre vázolja a Brém Lőrinc ellen megfogalmazódott vádakat. Széchényi Miklós gyász híre. Bjelik Imrét káptalani vikáriussá választotta a nagyváradi káptalan, erről Bjelik értesíti a nunciust (1923. dec. 7.). Bjelik apostoli adminisztrátori kinevezésével kapcsolatban Gasparri távirata; a nunciust jelentései Gasparrinak. Bjelik Brém Lőrincet kéri fel általános helynökévé az egyházmegye magyarországi részére (erről másolat, 1923. dec. 12.). Brém levele, aki kinevezéséről tájékoztatja a nunciust.

Fasc. 14. ff. 459–461: Szatmári egyházmegye

Boromisza Tibor püspök Székely Gyulát nevezte ki a magyarországi részek püspöki helynökévé, erről értesíti a kinevezett a nunciust.

Fasc. 15. ff. 462–472: Eperjesi egyházmegye

A nuncius 1923. márc. 9-ei jelentése Pietro Gasparrinak, melyben leírja, hogy Novák elegáns szállodákban száll meg, jelenleg Budapesten (korábban Bécsben is tartózkodott). Nem sikerült számára kielégítő nyugdíjat elérni a csehszlovák kormánytól. Javasolja, hogy a pápa hívja Rómába. Ezzel kapcsolatos levelezés, köztük Gasparri 1923. máj. 3-ai levelében leírja, „che il Santo Padre, cui ho fatto presenti le gravi considerazioni fatte da V.S. in merito, si è mostrato disposto a chiamare Mons Novak in Roma, dove egli potrebbe prendere alloggio o presso il Collegio Ruteno o presso il collegio greco; il Santo Padre inoltre è disposto ad accordargli un assegno, e a nominarlo Consultore della S. Congregazione «Pro Ecclesia Orientali»”.

Fasc. 16. ff. 473–499: Batthyány Vilmos és Radnai Farkas

Gasparri és a nuncius táviratváltása és levélváltása Batthyány és Radnai nyugdíjával kapcsolatban. A nuncius levele Radnainak, melyben leírja, hogy a prágai kormány által fizetendő 10 ezer frank nyugdíjat, valamint a hátralékok fizetését illeti, a Szentszék biztosítékokat fog kérni. A bútorok, magánjellegű tárgyak átengedése ellen Marián Blaha besztercebányai püspök nehézségeket gördít, zálogául annak, amit ő fordított elődje által elhanyagolt javításokra, tulajdonának rendbehozására. Az összeget azoktól követeli, akik eddig püspöki javadalmát kezelték. A dolgok elintézésére ügyvédhez fordulhat, mivel a Szentszék prágai képviselőjének nehéz lenne mindennek utánajárni.

Fasc. 17. ff. 500–506: Nyitrai egyházmegye

A Zsinati Kongregáció 1923. jún. 1-jei formalevele: „Faveas super adnexis litteris ordinarii Nitriensis hanc S. Congregationem Concilii instructam reddere animique tui sensum aperire, auditis, si qui sint, interesse habentibus. Dum Amplitudinem Tuam rogo ut ipsas preces remittere cures una cum documentis, si qua eisdem adiecta sint, quo par est obsequio me profiteor...”. A nuncius 1923. jún. 13-ai levelében kéri Csernochot, hogy fejtse ki véleményét a nyitrai ordinárius levelével kapcsolatban (címetes apáti és préposti címek adományozására kért fakultást); Csernoch válasza; a nuncius tájékoztatása a Zsinati Kongregációnak.

Busta 9. (1921–1923)*Fasc. 1. ff. 1–22. Vallási kérdések¹⁹*

A magyar püspöki karnak szóló apostoli körlevél a papság fegyelméről és más vallási kérdésekről (1923. ápr. 20.). A nuncius ennek megküldését kéri Gasparritól a máj. 16-ai püspökkari konferencia előtt, így ott meg tudják hozni a szükséges rendelkezéseket (1923. máj. 5.). Gasparri válasza (Gaetano de Lai közvetlenül Csernoch Já-

¹⁹ Az első fasciculus borítóján a bustában levő összes témakör fel van sorolva, ezekre külön-külön az adott fasciculusoknál térünk ki.

nosnak küldte ápr. 21-én); a nuncius Gaetano de Lainak. Czapik Gyuláról írt egy hosszadalmas levelet Csernoch János Bíró Ferenc S.I.-nek 1923 júliusában. *A Szív szerkesztője*, illetve az *Egyházi Lapok* és a *Magyar Kultúra* szerkesztője, az ellene megfogalmazott vádakát ismerteti és az ezekkel szembeni ellenvetéseket fejt ki, valamint az ügy további kimeneteléről ír („molto confidenziale” megjegyzéssel). Nemzetgyűlésnek írt dokumentum olasz nyelven; jegyzetek a trianoni békeszerződés által meghatározott egyházi javak területéről, stb.: *Tableau demontrant le morcellement de la propriété foncière des principaux bénéficiaires de l'église catholique, produite par la nouvelle ligne frontière définie au traité de Trianon*, jegyzetek; várandós anyák segélyezése (1921).

Fasc. 2. ff. 23–42: A párbaj ellen

Csernoch János 1923. júl. 12-ei levele a nunciusnak, melyben leírja, hogy a legutóbbi püspökkari konferencián, 1923. máj. 16-án milyen intézkedéseket hoztak a válás és a párbaj ellen; a nuncius visszajelzése Csernochnak; A nuncius 1923. júl. 18-ai levele Pietro Gasparrinak a válásról és a párbajról Magyarországon. Tudatja vele, hogy a püspöki kar milyen intézkedéseket hozott. Gasparri júl. 30-ai visszajelzése a nunciusnak, csatol egy levelet Csernoch János részére. A nuncius 1923. aug. 1-jén Pietro Gasparrinak a kormány párbajjal kapcsolatos nyilatkozatáról (Nagy Emil igazságügyminiszter állásfoglalása); Gasparri válasza a nunciusnak 1923. aug. 13-án; a nuncius Csernoch Jánosnak írt levele 1923. aug. 1-jén, melyben felhívja a figyelmét Nagy Emil igazságügyminiszternek a *Pester Lloyd*-ban aznap megjelent kijelentésére Giesswein Sándor nemzetgyűlési képviselő javaslata ellen, aki a párbaj megtiltását szeretné elérni. *Új Nemzedék*, 1923. aug. 5. 1. old.: *Az elvek integritása*; *Pester Lloyd*, 1923. aug. 1. Csernoch János 1923. aug. 25-ei levele, mellyel Giesswein Sándor párbajjal kapcsolatos javaslatát is küldi. Giesswein Sándor beszéde a Parlamentben 1923. jún. 20. – olaszul; *Az Egyház szava* c. újságcikk, *Új Nemzedék*, 1923. 5. évf. 267. szám 1. old.; az igazságügyminiszter 1923. aug. 31-én Csernochnak írt levele másolata magyarul. Benne válasz a püspöki kar nevében tett átiratára a párbaj-szenvedély ellen. Az átiratot meg se kapta, mert az előadója szabadságon volt, így legközelebb írja rá a borítékra, hogy „saját kezébe”. Külön becsületvédő bíróságot szeretne felállítani. Giesswein képviselő javaslatát elméleti, álmodozó kijelentésnek bélyegzi, ezért nem járult hozzá. Csernoch János 1923. szept. 2-ai levele, az igazságügyminiszterrel beszéltekről.

Fasc. 3. ff. 43–81: Püspöki kinevezések

Csernoch János levele (Glattfelderről, Budanóvírról, stb.); rövid feljegyzés a magyar főkegyúri jogról. Gasparrinak a nuncius: Tomcsányi Lajos S.I. egy művét küldi a magyar főkegyúri jogról, illetve a műről; rövid összegzés latinul a főkegyúri jogról. Tomcsányi Lajos S.I., *Vita a főkegyúri jogról*, Budapest 1923; B. Giulio Forster: *Intorno alla questione della provvista delle sedi vescovili vacanti* (Szmrecsányi küldte); válasz Szmrecsányinak. Gasparri elküldi a nunciusnak a másolatát annak a *Note verbale*-nak, amit a magyar követnek küldött (Somssichnak), benne, hogy ha lesz

újra apostoli király, a Szentszék hajlandó tanulmányozni, mely jogok illetik meg a királyt ebben a kérdésben (1923. júl. 13.).

Fasc. 4. ff. 82–207: Politikai jelentések

Fasc. 4.1. ff. 83–102: Egy furcsa támadás a nuncius ellen a magyar parlamentben

Kivonat a nemzetgyűlés 1923. jan. 24-én tartott ülésének naplójából (a gyorsirodai napló 413–430. és 431. oldaláról) – benne Strausz István nemzetgyűlési képviselő megjegyzése, hogy a nuncius olyan kitüntetést fogadott el, amely a katolikus egyházban ismét elégedetlenséget fog kiváltani. *A nemzetgyűlés 89. ülése, 1923. évi jan. hó 24-én, szerdán* – füzet; újságcikkek; Schioppa jelentése Gasparrinak; Gasparri válasza; Rott Nándor és Szmrecsányi Lajos a nunciusnak az őt ért támadás kapcsán; kivonat az *Új Nemzedék*-ből, 1923. jan. 26-ai szám: *Commentaires d'un discours prononcé à la chambre des députés*; illetve németül: *Aus der Nationalversammlung am 24 Januar*; a nuncius 1923. febr. 24-ei levele Gasparrinak Strausz képviselőnek a parlamentben tett kijelentéséről.

Fasc. 4.2. ff. 103–106: Az osztrák kancellár, Ignaz Seipel budapesti látogatása

Lorenzo Schioppa jelentése; Gasparri válasza.

Fasc. 4.3. ff. 107–116: Magyarország gazdasági és pénzügyi helyzete

Csiszárík János 1923. máj. 2-án a nunciusnak: „Il documento aggiunto costituisce un'apografo di quel memorandum il quale esibì alla Commissione di Riparazione à Parigi alcuni giorni fa il Ministro d'Ungheria in Francia. Questo memorandum contiene compendiosamente le date riguardanti la situazione presente economica e finanziaria dell'Ungheria. Done risulta, che l'Ungheria a bisogno indispensabilmente di un aiuto finanziario dall'Estero. Perciò nello stesso memorandum prega il R. Governo ungherese la Commissione di Riparazione, affinché questa gradisca, che venga sospeso ad incerto tempo il diritto d'ipoteca di primo ordine, concesso in virtù del Trattato di Trianon alla Commissione di Riparazione su totta la sostanza e su tutte le rendite della Stato ungherese, con il scopo di poter contrarre un prestito all'Estero”. A nuncius Gasparrinak Magyarország gazdasági és pénzügyi helyzetéről; Csernoch János 1923. febr. 19-ei levele. A nuncius 1923. febr. 21-én továbbítja Pietro Gasparrinak az esztergomi érsek kérését, hogy a Szentszék járjon közbe a magyar jóvátétel ügyében. Gasparri jelzi a nunciusnak, hogy megkapta a jelentését, de nem tudja, hogyan járhatnának közben az ügyben hatékonyan (1923. márc. 20.). *L'Écho du Danube* 1923. máj. 6-ai száma, 161. szám, 1. old.: *Au secours de la Hongrie. Le comte Bethlen devant la Commission des Réparations*.

Fasc. 4.4. ff. 117–132: Bethlen gróf római útja

Lorenzo Schioppa nuncius jelentései (Bethlen pápánál tett látogatásáról írt újságcikkekről; politikai hírekről; Bethlen István miniszterelnök római útjáról); Gasparri válaszlevelei.

Fasc. 4.5. ff. 133–207: Vegyes ügyek

A magyar külügyminiszter a pápának, franciául, 1921. febr. 26-án, Cópia; *Objections du gouvernement royal hongrois sur le projet de concordat à conclure entre Sa Sainteté le pape Benoit XV et Ferdinand I, roi de Roumanie*; *Szózat* 1922. dec. 24-ei száma, 3. old.:

A pápai nuncius a magyarokhoz; Rapport de la situation politique. 12 Février 1923; Memorandum du Gouvernement de la République Démocratique d'Ukraine; egy másik ukrán memorandum (1922. febr. 22.); Poincaré levelének másolata Michel Tyszkiewiczhez (1922. febr. 22.); Die Slovakei; újságcikkek; a nuncius jelentése Gasparrinak a nuncius állítólagos beavatkozásáról Fiume kérdésébe; La situation internationale. Exposé présenté par M. Benes, le 30 octobre 1923 devant la Chambre tchécoslovaque.

Fasc. 5. ff. 209–217: *Katolikusok és protestánsok közösködése (Communanza fra cattolici e protestanti)*

Fasc. 5.1. ff. 210–212: Világi ünnepek (Feste civili)

Vass József 1923. jan. 27-ei levele a nunciushoz, melyben vázolja, hogy ősi magyar szokás, hogy vallási szertartással nyitják a társadalmi és nemzeti ünnepeket, melyet, míg a reformáció a nemzet hitbeli egységét meg nem osztotta, sőt még azután is sokáig katolikus templomban tartottak. Ezt követően a kommunizmus bukása után a keresztény-nemzeti gondolat ismét kivirágzott a társadalmi életben és a magyar politikában, s minden keresztény szoros politikai együttműködése a forradalmi eszmék ellen axiómává vált. Ugyanakkor a felekezetek közti paritás igényéből adódtak nehézségek. Ezt hidalta át javaslatával, amit a nemzetgyűlés elfogadott és melyet a miniszterelnök is magáévá tett, és ő maga is ezt igyekszik előmozdítani. A nuncius 1923. jan. 31-ei válasza Vassnak olaszul és magyarul.

Fasc. 5.2. ff. 213–216: *Katolikusok és protestánsok közösködése vallási téren (Communanza fra cattolici e protestanti nelle cose religiose) (előzmények: 1922 – N. prot. III)*

A nuncius jelentése Vass jan. 27-ei levelével kapcsolatban. Véleménye szerint bár Vass nyilatkozata nem kötelezi a kormányt, hinni lehet lelkiismeretességének és befolyásának, így reméli, hogy elégedett lesz vele Gasparri. A bíboros államtitkár 1923. febr. 13-ai válaszlevelében arról, hogy a nuncius jelentéséről a Szent Officium számára másolatot készítettett.

Fasc. 6. ff. 218–245: *A protestánsok és az egyház javai. A plébániák kérdése*

Fasc. 6.1. ff. 219–233: Az egyház javai és a protestánsok

A nuncius vaskos jegyzetei az államtitkárnak 1923. máj. 3-án írt levelhez; plébániák és hitoktatók (benné például kimutatás az újonnan alapított plébániákról 1919–1923-ig).

Fasc. 6.2. ff. 234–244: Jelentés a magyar protestánsokról és az egyházi javokról

Gasparri 1923. jún. 14-én írt levele a nunciushoz. Elküldte a protestáns magyarokról és az egyházi javokról szóló jelentését Gaetano de Lainak, a Konzisztoriális kongregáció titkárnak. A pápa elé terjesztette az ügyet, akinek a határozatát közli: „1) Che Mons. Nunzio sia per sé, sia con l'aiuto dei Vescovi e di altre persone influenti si adoperi per ottenere che i cattolici siano trattati almeno alla pari coi protestanti, e che se a questi si concede per ogni gruppo di due o trecento persone un assegno pel loro ministro di 50 rubbie di terra, non meno sia concesso ai cattolici. 2) Senza procedere al presente a prescrizioni coercitive, il Nunzio faccia riflettere ai Vescovi, Abbati e Capitoli il dove-

re che hanno di assegnare alle parrocchie che da loro dipendono, una rendita, o meglio una porzione di beni stabili che dia ai parroci e alle loro chiese il mezzo per una decorosa sustentazione. Ed a tal fin esi dà al Nunzio la facoltà per sanzionare in linea ecclesiastica questo stralcio dei beni. E faccia riflettere ai grandi proprietarii ecclesiastici essere questo il mezzo forse unico per provvedere non solo al bene delle parrocchie, ma anche per salvare il pingue patrimonio ecclesiastico”. Rott Nándor levele Schioppának, melyben értesíti, hogy megkapta 2529-es számú körlevelét; Csernoch János válasza ugyanerre a körlevélre; a nunciuss 2529-es számú körlevele.²⁰

Fasc. 7. ff. 246–278: Szerzetesrendek

Fasc. 7.1. ff. 247–248: Piaristák

Gasparri levele Schioppának: a bukaresti nunciatúra útján érdeklődött (Somssich kérésére) a román kormányánál két magyar felszentelt pap piarista szerzetesnek és négy rendtársuknak adandó útlevél-engedélyről. Őket a magyar tartományfőnök, Szinger Kornél Romániába akarta küldeni a temesvári és a kolozsvári rendházakba. A nunciatúra azt közölte vele, hogy a külügyminiszter jelezte a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, hogy a budapesti román követséget utasította: állítsa ki az útleveleket a piarista atyáknak. Ezt a hírt tudathatja a tartományfőnökkel.

Fasc. 7.2. ff. 249–251: Kalazantinusok

Anton Maria Schwarz 1923. febr. 8-ai levele, melyben leírja, hogy a kongregációt 1889-ben a bécsi érsek, Cölestin Josef Ganglbauer állította fel, most a Szentszékhez folyamodnak approbációért és azoknak a megyéspüspököknek az ajánlólevelére lenne szükség, ahol a kongregációnak rendházai vannak. Kéri, hogy az ajánlóleveleket juttassa el az illetékes kongregációhoz; a nunciuss válasza.

²⁰ „Sanctae Sedi Apostolicae relatum est Protestantes Hungariae a Gubernio petiisse 1) convenientem dotationem pro eorum colegiis – 2) pro unoquoque Praeside (falso dicto episcopo) 500 modios (vulgo rubbias) et 3) pro unaquoque Paroecia 50 modios. Ut autem notum est haec omnia accipienda essent a bonis quae Status cumulat ratione legis sic dictae de Reformatione Agraria. Cum vero haec bona ad Statum confluant maxima parte ex proprietariis catholicis, injustum videtur ea in favorem religionis protestanticae assignanda esse; eo vel magis quo din pluribus Dioecibus numerus Paroeciarum catholicarum haud sufficiens est atque plurimae earum convenienti dotatione carent: ideoque si Gubernium ad praefatas Protestantium preces accederet, istorum paroeciae uberiori proventu gauderent quam illae catholicorum. His omnibus prae oculis habens, Apostolica Sedes de salute animarum semper provida, mihi demandavit Episcopos exorare ut collatis viribus a Gubernio obtinere studeant ut ipsum Gubernium pro catholicis saltem eandem rationem agendi servet ac pro protestantibus, ita ut si istorum petitiones excipiat easdem concessionem catholicis faciat. Hac arrepta occasione, Beatissimus Pater maxima cum fiducia Episcoporum Hungariae pastoralis zelo innixus, Eis vehementer commendat ut numerus Ecclesiarum Parochialium magis ac magis augeantur ita ut nullus pagus remaneat qui propriam ecclesiam non habeat in qua fideles facile obligationes suae Religionis perficere possint. Si ad hoc praeclarum et utilimum opus absolvendum Episcopi, quinimo Capitula quoque et Abbates, quorum etiam est Episcopis auxilio esse in erigendis paroeciis ad fidelium utilitatem, facultate indigeant pro eventuali alienatione alicujus partis eorum bonorum, Sancta Sedes mihi necessarias et opportunas facultates ad hoc tribuit.”

Fasc. 7.3. ff. 252–257: Egy 4000 lírás csekk továbbítása a sarutlan kármeliták tartományfőnökének, Hász Brokárd O.C.D.-nak

A nuncius személyesen vitte el a tartományfőnöknek a Pizzardo levelével küldött csekket. Elismervény; Gasparri levele.

Fasc. 7.4. ff. 258–261: Két örmény mechitarista atya érkezése Budapestre

Niccolò Marini a Keleti Egyház Kongregációjának titkára ír a tervezett misszióról (1923. márc. 24.). A nuncius válaszlevelében leírja, örködni fog a misszió (1923. márc. 30.). A nuncius 1923. márc. 30-án Mészáros János budapesti általános helynöknek az ügyben.

Fasc. 7.5. ff. 262–265: Információk Bangha Béla S.I.-ről

A 1923. márc. 19-én Merry del Val a Szent Officium titkára információkat kér a nunciustól Bangha Béla S.I.-ről, milyen hivatalokat visel Magyarországon, milyen a lelkülete, milyen a hírneve, milyen szerzetes, milyenek az irodalmi munkái. Különösen a *Magyar Kultúra* című lapról szeretne információkat kapni, melynek Bangha a szerkesztője és a Központi Sajtóvállalatról, melynek ő a lelke. A nuncius 1923. márc. 25-ei válasza szerint Bangháról alapvetően pozitív a vélemény, az egyik legjobb szónoknak tartják Magyarországon, lelkülete, mint szerkesztőé és mint íróé is jó, stb.

Fasc. 7.6. ff. 266–270: Szerviták, Giuseppe M. Casari, a budapesti rendház főnöke

Gaetano de Lai kiváló elképzelésnek tartja Casari kinevezését egy itáliai püspökség élére, így kéri a nunciustól, hogy küldje el neki az életrajzát, illetve szolgáltasson információkat róla (1923. nov. 15.); a nuncius a kérésnek eleget tett.

Fasc. 7.7. ff. 271–277: A Bécs melletti Klosterneuburg apátság

A bécsi apostoli nuncius ajánlja Josef Klugert, a Bécs melletti Klosterneuburg prépostját. Mellékelve Kluger levele németül magyarországi egyházi birtokaikról a magyar földreform kapcsán. A budapesti nuncius Daruvárynak ajánlja a kérését.

Busta 10. (1921–1924)

Fasc. 1. ff. 1–22: Pápai kitüntetések

Fasc. 1.1. ff. 2–7: Gruska Lajos, Wenckheim Dénes, Csiszárík János

Gruska Lajos sárospataki plébános számára a kassai püspök kért prelatúrát, valamint Wenckheim Dénesnek Széchenyi nagyvárad püspök kérte a Nagy Szent Gergely Rend nagykeresztjét – két-két kapcsolódó levél. Csiszárík János apostoli protonotáriusi kinevezésével kapcsolatban a nuncius levele Rottnak.

Fasc. 1.2. ff. 8–16: Batthyány László herceg (Arany Sarkantyús rend)

Mikes János püspök levele; Batthyány köszönetének továbbítása; Batthányról a nuncius jelentése az államtitkárnak.

Fasc. 1.3. ff. 17–21: Massimiliano Hardegg grófról

Massimiliano Conte Hardegg számára kérte a Nagy Szent Gergely Rendet nagyapja, a máltai lovagrend nagymestere – ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 2. ff. 23–86: Hadifoglyok keresése, stb.

Fasc. 2.1. ff. 24–47: Gino Ciolli di Mercatale Val di Pesa (Firenze)

Gino Ciolli olasz hadifogoly keresésével kapcsolatos levélváltások, vele párhuzamosan Zadravec z levelében feltűnik egy Pietro Foregno (másutt: Pietro Fenoglio) nevű hadifogoly keresése is.²¹

Fasc. 2.2. ff. 48–61: Guido Veroi hadifogoly

Guido Veroi hadifogoly keresésével kapcsolatos levelek.

Fasc. 2.3. ff. 62–70: A földéaki (Csanád, Magyarország) Kurai József katona keresése

A katona felkutatásával kapcsolatos levelezés, köztük a földéaki plébánosnak, Mátiás Bélának a nunciatúráról levél, hogy a keresett személy a mantuai csapatparancsnokság értesítése szerint hastifuszban elhunyt.

Fasc. 2.4. ff. 71–73: Josef Drzka di Radovesnic Virelice (Boemia)

Halotti levele kellene, mivel enélkül az özvegye nem kaphat nyugdíjat, sem kiskorú gyermek utáni segílyt. Kapcsolódó levelezés.

Fasc. 2.5. ff. 74–80: Mons. Cieplak, hadifogoly a Szovjetunióban

Mons. Cieplakkal és más Szovjetunióban raboskodó egyháziak kérdése – a tárgyban Pietro Gasparri két vonatkozó levele és a nuncius válaszlevele.

Fasc. 2.6. ff. 81–85: Franz Ritter, ausztriai

A bécsi apostoli adminisztrátor levele – a jeruzsálemi pátriárka kérte meg, hogy informálja Franz Ritterről, akinek a felesége, Maria Amer szeretne új házasságot kötni. Ehhez viszont szükséges lenne tudni, hogy a férje tényleg meghalt-e. A nuncius válasza, illetve Enrico Sibila válaszlevele.

Fasc. 3. ff. 87–227: Külömfélék

Fasc. 3.1. ff. 88–91: Anselmo Anghinelli

Pietro Gasparri kéri a nunciust, hogy segítsen Sig. Rag. Anselmo Anghinelli di Milanonak, a Banca del Lavoro e della Cooperazione megbízottjának.

Fasc. 3.2. ff. 92–98: Bozidar Sever ügye

A belgrádi nuncius ajánlja az ügyet. Severt kémkedés vádjával a magyar hatóságok bíróság elé állították, halálra ítélték volna, de nem hajtották végre az ítéletet egészségi állapota miatt. A család kegyelmet kér vagy azt, hogy hagyják meghalni a kórházban.

Fasc. 3.3. ff. 99–102: Angelini professzor gyógyszerre

Tüdőbaj elleni vakcinát szeretne tesztelni a szanatórium betegein Prof. Joseph Richter. Neki írt, de nem kapott választ.

Fasc. 3.4. ff. 102–110: Szegedi új plébániatemplom felépítéséhez a Vallásalap segílyével kapcsolatos levelek

Fasc. 3.5. ff. 110–112: A József Királyi Herceg Szanatórium Egyesület ügye

A József Királyi Herceg Szanatórium Egyesület a tüdőbeteg magyar gyerekek ügyére hívja fel Európa figyelmét. Egy bizottságot is felállítanak, melybe kéri, hogy fogadja

²¹ Zadravec két levele eltérő névváltozatban hozza az olasz hadifogoly nevét, az első, 1921. jún. 10-én írtban: Foregno Pietroként szerepel, az 1921. aug. 18-aiiban pedig Fenoglio Pietroként.

- el a nuncius a bevásztását. Egy másik levélben a következő olvasható: „Le coeur de l'Europe battra en lisant vôtre oeuvre qui sera l'ornement de l'exposition internationale préparée a Budapest pour la solution de la quaestion „enfant”; exposition dont le bénéfice net contribuera a sauver la vie des enfants poitrinaires” (1923. jan.).
- Fasc. 3.6. ff. 113–137: Sulyok István csanádapácai adminisztrátor memoranduma
Memorandum és kapcsolódó levél.
- Fasc. 3.7. ff. 138–141: Pesti Kereskedelmi bank címletei – modiglianai püspök
A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank értékpapírai a modiglianai *Cassa Ecclesiastica* birtokában vannak. Ruggero Bovelli azután érdeklődik, létezik-e még ez a bank, és ha igen, lehetséges-e ezeket a címleteket visszaszerezni most vagy majd jobb időkből.
- Fasc. 3.8. ff. 142–153: Luigi Maglione miseintenciói
Luigi Maglione által küldött miseintenciók (1000 svájci frank 500 mise); ezekért mondott köszönetek; nyugták.
- Fasc. 3.9. ff. 154–169: Luigi Maglione miseintenciói
Luigi Maglione által küldött miseintenciók (3912,30 líra, 500 mise); ezekért mondott köszönetek; nyugták.
- Fasc. 3.10. ff. 170–183: Luigi Maglione miseintenciói
Luigi Maglione által küldött miseintenciók (1000 svájci frank 500 mise); ezekért mondott köszönetek; nyugták.
- Fasc. 3.11. ff. 184–190: Fakultás az orléansi hercegnének
Fakultás az orléansi hercegnének (született: Arciduchessa Maria d'Absburgnak), hogy a szentmisén egyszer egy héten a szobájában az ágyból vehessen részt. A pápa megadta rá az engedélyt, azzal a kikötéssel, hogy a szentmisét a szomszédos szobában tartsák.
- Fasc. 3.12. ff. 191–226: Vegyes ügyek
Luigi Maglione miseintenciója (500 frank 250 mise elmondásának stipendiuma) – a nuncius köszöni. A Cuneói szemináriumtól magyar címletek tárgyában írnak. AAS VIII–XIII. kötetéért köszönetet mond Pataky Arnold, a Pázmány Péter Tudományegyetem teológiai karának dékánja. Zichy *Schematismust* küld (pro annis 1918–1922). 1922-ben; különféle jókívánságok, hódolat kifejezése (például XI. Pius pápa megkoronázása első évfordulója alkalmából a Magyar Katolikus Főiskolai Diákszövetség nevében jókívánságok kifejezése); XI. Piusnak németül vers, Sr. Maria Aloysia Josefától; különféle kérések (például a pápától kihallgatás kérése). A Katolikus Tiltakozó Nagygyűlés elnökségétől 1923. ápr. 5-én az ápr. 2-án megszállott területek katolikusainak üldözése tárgyában megtartott tiltakozó nagygyűlés határozatait küldik, szeretnék, ha a *L'Osservatore Romano*ban így szó szerint megjelenének – Haller István aláírásával. Kapcsolódó levelezés. A nuncius a Commendatore Barluzzinak küldött csomagban küldött jelentésekkel kapcsolatban (1923. jún. 14.). Bonaventura Gallerani A. papról kérnek tőle infót (modenai érsekség, parrocchia di S. Girolamo di Cadecoppi; a nuncius megkapta a Szent Officium titkárának a X. Pius szobrának felavatására mondott beszédét, amit köszön. A vicenzai püspök Signora Teresa Vezzari Andrassy özvegyének ügyét továbbítja. Zala megye katolikusainak Nagykanizsán egybegyűlt ülése küldi hódolatát a pápának (Rott püspök távirata); a nuncius köszönő-

levele; a nuncius távirata Gasparrinak: „Prego V.E.R. significarmi se posso due novembre celebrare forma privatissima sulle tombe soldati italiani cerimonia fatte iniziativa intervento questo Legazione Italiana (n. 60)”. Gasparri válasza, hogy nem időszerű. Egy József főhercegnek eljuttatandó levél (a tartalmat nem közlik) – a nuncius eljuttatta. *Relazione ufficiale del trasporto della nuova sacra statua della Madonna SSma dal Vaticano a Loreto (7–8 settembre 1922)*.

Fasc. 4. ff. 228–260: Missziók, bitterjesztés

Afrikai missziókra és foglyok kiszabadítására, a Propaganda Fide Pápai Művének céljára küldött pénzekről levelek, ezekről a nunciatúra tanúsítványa; szelvények; Giuseppe Nogara (Segretario generale del Consiglio superiore generale della Pont. Opera della Propagazione della Fede) az *Acta Pontificii Operis a Propagatione Fidei* küldi (*Bollettino ufficiale edito a cura del Consiglio Superiore Generale*) két példányban, s a következő számokat is majd. Ha több példány is kellene erre a célra, akkor a nuncius jelezze neki. *Acta Pontificii Operis a Propagatione fidei, Annus I, 20 Decembris 1923, num. 1, Romae, 1923.* – füzet.

Fasc. 5. ff. 261–298: Levelezés a diplomáciai testülettel

Francia nyelvű diplomáciai levelezés – például Szent István, illetve a pápa koronázásának febr. 12-ei ünnepével kapcsolatban; a nuncius körlevelei; *Corps consulaire en Hongrie, 1 février 1923* – füzet.

Fasc. 6. ff. 299–306: Válasziratok és felbatalmazások (Rescritti e facoltà)

Gasparri a nunciusnak: a Szentszék a magyar nyomorúságos körülményekre tekintettel megengedte, hogy a kongregációs válasziratok és a brévék taxáit koronában fizessék líra helyett. A korona viszont leértékelődik. Ha vannak olyan esetek, amelyekben nem tudják lírában fizetni a taxákat, akkor kérhetik azok elengedését vagy mérséklését a megfelelő mértékben (1923. máj. 5.). A nuncius válasza. Székely Gyula Gots Veronika (Deák János özvegye) és Deák András felmentését kérte az elsőfokú sógorság alól, de választ nem kapott. Esztergomi főpásztori körlevél 1923/III. pirossal a 14. oldalon bejelölve Nr. 1602 *De benedictione vexilorum*.

Fasc. 7. ff. 307–323: Szentségek kiszolgáltatása, tanúsítványok.

Bérmálásról tanúsítványok, szenteléshez életkor alóli felmentések; szubdiakónus, diakónus és áldozópap szentelések (pannonhalmi bencések), erről a nuncius tanúsítványai.

Busta II. (1922–1925)

Fasc. I. ff. 1–46: Nuncius és nunciatúra

Gasparri tudatja a nunciussal, hogy a pápa engedélyezte éves szabadságát. A nuncius az Államtitkárság N. 26318-as körlevelét megkapta. A külügyminiszter *Note verbale*-ban

kérdezi, kik a külképviselet alkalmazottai; A pápa felállított a Ceremoniális Kongregáción keresztül egy speciális bizottságot, melyet Granito Pignatelli di Belmonte vezet, és megbízta, hogy állítsa össze a *Protocollo Generale del Ceremoniale Pontificiòt*. Első ülésük 1923. dec. 19-én volt. Gasparri javaslata az volt, hogy a *Codice ceremoniale*ben legyen egy pápai diplomáciai képviselőkkel foglalkozó rész is. A nuncius véleményét kéri, felsorolva bizonyos pontokban. Vincenzo Vannutelli datárius a nunciushoz az ügyben (1924. febr. 9.); *Új Nemzedék*, 1924. febr. 14-ei cikke: *A pápai nuncius teája* címmel; *Codice cerimoniale* kapcsán a nuncius választervezete (1924. ápr. 6.); újságcikkek a nunciusról, illetve a nunciussal kapcsolatban; Gasparri a nunciushoz a püspökkinevezések tárgyában (1924. ápr. 2.); szabadság engedélyezése Fioretti uditorának; a nuncius köszönete Gasparri 29209-es táviratáért. A pápa olajképét megkapta a nunciátúra, a nuncius köszöni Pizzardónak (1924. ápr. 26.). A vallás- és közoktatásügyi miniszter vállalatba adta a nunciusi palotán a tatarozási, homlokzati, kőműves munkákat, mázó és pótlólagos szobafestői munkákat; a vallás- és közoktatásügyi miniszter bútor beszerzésére adott engedélyt, a munkákat hajtassa végre (a villamos-világítás szerelési munkát a tatarozás előtt). Névnapi üdvözetek a nunciushoz (Klebsberg Kuno, Breyer István, a VKM I. ügyosztályának vezetője, Horthy Miklós); névnapkal kapcsolatos újságcikk; Országos Katolikus Szövetség a Szent István napi körmenet és mise kapcsán; táviratváltások Gasparri és a nuncius között Fioretti ideiglenes Bécsbe küldéséről (az ottani nuncius még mindig szabadságon van); *Új Nemzedék*, 1924. dec. 28. 5. old.: *A pápai nuncius karácsonya* címmel cikk. A *L'Osservatore Romano* vezetésének küldött levelet a nuncius, hogy dec. 12-én az *Idea Nazionale*ben megjelent egy cikk, ami sok pontatlanságot tartalmazott róla, melyek közül a legnagyobb az volt, hogy összekeverte a magyar zászlót az olasszal. Ezzel kapcsolatos magyarázat Gasparrihoz (1924. dec. 20.); Klebsberg Kuno karácsonyi és újévi üdvözlője; a nuncius köszönete. Klebsberg új autó beszerzésére 200 millió koronát bocsát a nunciátúra rendelkezésére; a nuncius köszöni.

Fasc. 2. ff. 47–105: *Katolikus nagygyűlések és a nuncius beszédei*

Fasc. 2.1. ff. 48–57: Gyulai katolikus nagygyűlés

Újságcikkek; a nuncius beszéde (németül, olaszul); *Őrszem* katolikus hitbuzgalmi folyóirat (Gyula, római katolikus plébánia), 3. évfolyam 16–17. szám, 1924. szept. 1., benne beszámoló a gyulai katolikus nagygyűlésről.

Fasc. 2.2. ff. 58–64: A budapesti „Pax Romana” kongresszus

A gyűlés programja; a nuncius beszéde (1924. aug. 20.); *La Croix*, 1924. szept. 10.: *Lettre de Hongrie. Le Congrès de la Pax Romana*; a nuncius beszéde a felsőgödi új katolikus templom felszentelése alkalmából; ugyanez németül; *Új Nemzedék*, 1924. szept. 16., 7. old.: „*A feldarabolt Magyarországnak templomokra van szüksége*” *Felszentelték a gödi új katolikus templomot*.

Fasc. 2.3. ff. 65–93: Budapesti katolikus nagygyűlés 1924

Országos Katolikus Szövetség fejléces papírján: a megtartásra kerülő előadások; távirat: pápai áldás; Lepold Antal beszéde magyarul és olaszul, *A magyar katolikus egyház és az*

interregnum címmel (1924. okt. 12.); kapcsolódó újságcikkek. Köztük például *Elégtételt a pápai nunciushoz! A magyar közvélemény egyértelmű felháborodással értesült a bukaresti otromba támadásról – Az ország társadalma elégtételt követel a nunciust ért támadások miatt*. Benne, hogy a nuncius a katolikus nagygyűlésen tartott beszédét ezekkel a szavakkal kezdte: „Hiszek Magyarország feltámadásában!” Ezért a román parlamentben bírálta egy képviselő. Majláth püspök beszámolója, aki szintén jelen volt a román parlamentben (1924. nov. 16.). Mikes János szombathelyi püspök katolikus nagygyűlési beszédének levonatát küldi Szendy László (1924. okt. 23., a párbaj elleni rész külön jelölve van rajta). Címe: A kereszténység a közéletben. Gróf Mikes János szombathelyi püspök beszéde a Kath. Nagygyűlésen; *Katolikus Közlöny*, rendkívüli szám, 14. évf., 1924. *A XVI. Országos Katolikus Nagygyűlés rendje*; A katolikus nagygyűlés rendje óriásplakáton. A nuncius magyarázkodásra kényszerül Gasparrinak a nagygyűlésen tartott beszéde miatt, akinek a román követ, Pennesco írt *Note verbale*-t az ügyben. Meghívó a 16. katolikus nagygyűlésre, egyben felkérés, hogy tartson beszédet.

Fasc. 2.4. ff. 94–104: Lorenzo Schioppa nuncius beszédei a 16. budapesti katolikus nagygyűlésen²² (1924. okt. 12.)

*Schioppa Lőrinc pápai nuncius ünnepi beszéde a XVI. országos katolikus nagygyűlésen, 1924. okt. 12-én*²³ „Hiszek Magyarország feltámadásában” kezdettel; ugyanez a beszéd olaszul; újságcikkek és egy rövid fordítás az *Universul* román újságból olaszra (1924. nov. 17.).

Fasc. 3. ff. 106–151: *Segélyek*

Számlák; nyugták; *Union Internationale de secours aux enfants, décompte*, 1924. jan. 23.; *Compte*, 1924. jan. 23; *Décompte des frais de Noël dans l'asile des délaissés*; Glattfelder levele a Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővérek új szegedi noviciátusa ügyében (1924. febr. 5.); Serbőczy M. Amandának a Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővérek tartományfőnökének kérvénye franciául a pápának az ügyben (1924. febr. 3.); köszönőlevelek; *Prêt à son Excellence le Nonce Apostolique pour les Fêtes de Paques des Homes du Saint Siège; Décompte, Bp, le 14 mai 1924, concernant la somme de 3,000,000 magyar korona reçu de Son Excellence le Nonce Apostolique Mgr. Lorenzo Schioppa pour les trois asiles de nuit à l'occasion des Fêtes de Paques*; újságcikkek.

Fasc. 4. ff. 152–197: *Levelezés a külügyminisztériummal*

Fasc. 4.1. ff. 153–165: A diplomáciai testület újévi üdvözlője a kormányzónak (1924)

A külügyminisztérium *Note verbale*-ja a nunciushoz (diplomáciai testület újévi fogadása a kormányzó részéről); újságcikkek; a nuncius beszéde; a kormányzó beszéde.

Fasc. 4.2. ff. 166–174: Újévi üdvözlője a kormányzónak, 1925.

Levélváltás; *Note verbale*; *Új Nemzedék* 1925. jan. 3-ai száma, 1. old.: *Magyarország egyre jobban előrehalad a gazdasági talpraállás munkájában* című cikk; a nuncius beszéde, a kormányzó beszéde.

²² A fasciculus hibásan 17. katolikus nagygyűlésként említi, a fentiekben javítjuk.

²³ A kinyomtatott brossúrán is hibásan szerepel a nagygyűlés XVII.-ként.

Fasc. 4.3. ff. 175–796: Levelezés

Nagyrészt a külügyminisztérium *Note verbale*-jai. Például a külügyminiszter, Daruváry Géza visszatért szabadságáról; küldik a diplomáciai testületek listáját; Daruváry lemondott s a kormányzó elfogadta, ezt közli (1924. okt. 7.); továbbá Scitovszky Tibor levele, hogy átvette a külügyminisztérium vezetését; *Corps Consulaire en Hongrie, 15 mars 1924* – füzet.

Fasc. 5. ff. 198–270: Péterfillérek és számadások

Fasc. 5.1. ff. 199–228: Péterfillér-felajánlások

Egyházmegyék, illetve egy magánszemély: Csányi László Kornél (Katona Imre pap által adott péterfilléretet) küldik a pénzt; mellettük a nuncius nyugtái.

Fasc. 5.2. ff. 229–239: Számadások – 1924 első trimesztere

Általános számadás, 1924 első trimesztere; általános számadás a hivatali költségekről Gasparrinak; Gasparri válasza; 1924 első trimeszterének hivatali költségei; Gasparrinak számadás 1924 első trimeszterének péterfilléreiről; Gasparri válasza.

Fasc. 5.3. ff. 240–249: Számadások – 1924 második trimesztere

Általános számadás, 1924. második trimesztere; Gasparrinak jelentés 1924. második trimeszterének hivatali költségeiről; Gasparri válasza; hivatali költségek, 1924. második trimeszter; számadás Gasparrinak a péterfillérekről, 1924 második trimesztere; Gasparri válasza.

Fasc. 5.4. ff. 250–258: Számadások – 1924 harmadik trimesztere

Általános számadás, 1924 harmadik trimesztere; Gasparri levele; hivatali költségek, 1924 harmadik trimesztere; Gasparrinak számadás a hivatali költségekről; Gasparrinak számadás a péterfillérekről, 1924 harmadik trimesztere; Gasparri válasza.

Fasc. 5.5. ff. 259–269: Számadások – 1924 negyedik trimesztere

Általános számadás, 1924 negyedik trimesztere; *Quietantia* (Illetško Lajos poprádi plébánostól); Gasparri levele – válasz 1924 negyedik trimeszterének hivatali költségeiről írt általános számadásra; általános számadás 1924 negyedik trimeszterének hivatali költségeiről Gasparrinak; hivatali költségek, 1924. negyedik trimeszter; Gasparrinak számadás a péterfillérekről, 1924. negyedik trimeszter; Gasparri válasza.

Fasc. 6. ff. 271–608: Magyarországi egyházmegyék

Fasc. 6.1. ff. 272–287: Esztergomi főegyházmegye

A nuncius Csernochnak különféle nyugtákról (1924); Csernoch pappászentelesének 50. évfordulójával kapcsolatban több levél (az Országos Katolikus Szövetség az ünnepség programját küldi, Gasparrival levélváltás: XI. Pius pápai leiratot küld). Mészáros János (budapesti általános helynök) és Machovich Gyula (esztergomi általános helynök) 1924. okt. 18-ai körlevele a papságnak. Mészáros János prelátest megbízta Csernoch János, hogy vegyen részt a Papi Tanács országos ülésén és az esetleg illetéktelen és az egyházas szellemmel ellenkező tárgyalások ellen tiltakozzon. Ezt a megbízást csak szűkség esetén hozza nyilvánosságra, és azon legyen, hogy a készülő szervezeti szabályzatban az elnök jóváhagyása az esztergomi érseknek, mint Budapest főpász-

torának fenntartassék. Az országos gyűlésen ezentúl csak az egyes egyházmegyék választott képviselői vehetnek részt, akiket a püspökük tudtával és beleegyezésével delegálnak. Az egyházmegyei szervezeteket az illetékes püspök, az országos szervezetet pedig az esztergomi érsek hagyja jóvá. A Tanács előzetes tudta és beleegyezése nélkül nem köthet megállapodást a kormánnyal vagy a hatóságokkal, a 132. kánon ellen nem hozhat határozatot, a püspöki tekintélyt nem sértheti meg. Csernoch leírása szerint az igazi reform csak az lehet, hogy az emberek igazodjanak az egyházhoz. Aki az emberi szenvedélyek, teóriák szerint akarja megreformálni azt, az eretnek. Keltezése: 1919. jan. 2. (másolat, 1924. nov. 19-én, Meszlényi Zoltán érseki levéltáros); ugyanezen szöveg olasz fordítása. A nuncius köszöni a prímásnak a *Monumenta Ecclesiae Strigoniensis* harmadik kötetét (Csernoch a nunciushoz és a pápának küldte).

Fasc. 6.2. ff. 288–375: Kalocsai főegyházmegye

Fasc. 6.2.1. ff. 289–300: A székesfőkáptalan nagyprépostja (1923-at követően) (Prepositura della Metropolitana [seguito 1923])

A nuncius feljegyzése, hogy Vasst kalocsai nagyprépostá nevezték ki a nuncius bíboros államtitkárral történő beszélgetését követően (1924. márc.). A nuncius hozzászólása a miniszterelnökkel folytatott beszélgetéséről (1924. jan. 7.); Gasparri válasza (1924. jan. 29.); Guerrivel levélváltás a taxáról.

Fasc. 6.2.2. ff. 300–363: Apostoli adminisztratúra

Fasc. 6.2.2. 1. ff. 301–316: Levelezés

Zichy átvette a kalocsai érsekség vezetését apostoli adminisztrátori minőségben, ebből az alkalomból pástorlevél; több levél a kalocsai érsekség javairól – átadják-e az apostoli adminisztrátornak, illetve mikori kezdettel. A nuncius 1924. júl. 7-ei távirata arra enged következtetni, hogy a kormány nem engedi át a javakat. Zichy és a nuncius levelezése, köztük: Zichy kérdése, hogy a kalocsai káptalanban 5 tiszteletbeli kanonoki cím van és szeretné méltó papjainak juttatni ezeket, viszont a nagyobb része az érsekségnek a Budanovics Lajos apostoli adminisztrátor joghatósága alatt van, így nem tudja, hogy tárgyalásokat kell-e kezdenie erről vele. A nuncius Gasparritól kér eligazítást; Gasparri válasza; erről Zichy értesítése.

Fasc. 6.2.2.2. ff. 317–362: Zichy Gyula, pécsi püspök, az eskü kérdése

A kormányzónak teendő eskü kérdéséről levelezés. Zichy kérdése, hogy megengedi-e a Szentszék ilyen letételét, tekintve, hogy a kormányzó protestáns. Gasparri válasza, hogy ha olyan formuláról van szó, mint az Osztrák Konkordátumban, akkor letehető. Klebelsberg kapcsolódó levelei; Zichy levelei, közülük jelentős a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett levelének másolata, melyben leírja, hogy milyen formában hajlandó az esküt letenni és kéri vele kapcsolatban a hivatalos tudtul adását annak, hogy: „1. a kalocsai apostoli kormányzó által letett eskü nem azonos azzal, amelyet annak idején az érsekek és püspökök a főkegyúrnak tettek, 2. a letett eskünek a kormányzó részéről történt átvétele éppenséggel nem jelenti a főkegyúri jog gyakorlását, és pedig annál kevésbé, mert ezt az 1920. évi I. tc. expressis verbis kizárja, 3. a letett eskü nemcsak nem áll semmi tekintetben sem ellentétben azzal az esküvel, amely annak idején a királynak tétel, hanem annak inkább megerősítése.” Két további kérése van:

az első, hogy a javadalom átadása az eskü letételétől függetlenül történjen. Szerinte az érseki javadalom hasznélvezete a beiktatás napjától, vagyis 1924. jan. 27-ikétől kezdve illeti meg, de belemegy abba, hogy a békés megegyezés és elszámolás érdekében 1924. ápr. 1-jétől számítsák. A másik kérése, hogy mielőbb letehesse az esküt, mert máj. 8-án egy hónapig tartó bérmaútra indul (1924. máj. 3.). Klebelsberg 1924. máj. 6-ai válasza, melyben azt írja, hogy a javadalom hasznélvezete a magyar jogszokásnak megfelelően az eskütétel napjától kezdődik, s ehhez képest ragaszkodik ahhoz, hogy a kalocsai érseki javadalmat az eskütétel napjától adják át. Az eskü letételéhez közvetítésével kérjen a Kormányzónál kihallgatást. Az eskü szövege magyarul, olaszul és latinul; Klebelsbergnek a nuncius; a nuncius Gasparriak küldött jelentései; Gasparri válasza.

Fasc. 6.2.3. ff. 364–366: Az akasztói plébános folyamodványa

A Zsinati Kongregáció prefektusa, Sbarretti bíboros levele a nunciusnak, küldi Szemző János akasztói plébános folyamodványát a kalocsai helynök levelével és információkat kér; a nuncius ír Zichynek az ügyben, majd erről tájékoztatja Sbarrettit.

Fasc. 6.2.4. ff. 367–370: Fakultások engedélyezése Zichynek

Zichynek különféle fakultások (melyeket az általános helynökre is delegálhat); a Konzisztoriális Kongregáció engedélye („...questa S. Congregazione, conformemente a quanto si è praticato in caso analogo per Oradea-Mare, ratifica la predetta nomina, concedendo una benigna sanatoria di tutti gli atti di giurisdizione emessi finora dal Vicario Generale”).

Fasc. 6.2.5. ff. 371–375: Szabadkai javak

A nuncius 1924. jún. 14-én Sbarrettinek Zichy Gyula egy ügyével kapcsolatban „dirretta ad ottenere l'autentica interpretazione dei canonici 1427 e 1450 in riferimento ad una domanda indirizzata al medesimo Amministratore Apostolico, affinché alla Commissione civile, la quale ha cura dei beni la città di Szabadka, sia concesso il diritto di patronato sulle nuove parrocchie da erigersi ivi stesso.” Ugyanitt Sbarretti információkérése és a nuncius 1924. máj. 13-ai levele Révay Tibornak (később bácsi kisprépost) az ügyben.

Fasc. 6.3. ff. 377–386: Egri főegyházmegye

Szűrecsányi Lajos az egri főegyházmegyei *Schematizmust* küldte el a nunciusnak; a nuncius köszönőlevele. A kéthavonta kiadott *Egri Egyházmegyei Közlönyből* (1924. jún., 56. évfolyam, 11. szám) olaszul és magyarul, Deér Gyula cikke: *Magunk között* címmel. Benne, hogy kevés a katolikus iskolák száma. Cirillo M. Marchi servita 1924. szept. 30-ai levele, aki a nuncius kifejezett kérésére készült összeállítását küldi az egri főegyházmegyéről. *Relazione circa lo stato morale dell'Arcidiocesi di Agria (Eger-Ungberia)*.

Fasc. 6.4. ff. 387–403: Pécsi egyházmegye

Fasc. 6.4.1. ff. 388–395: Levelezés

Három pécsi kanonoki bulla megküldése (Apostoli Datária, Giuseppe Guerri); 960 ezer koronát küld Zichy Gyula (Leszámitoló és Pénzváltó Banktól kéri Lorenzo Schioppának a kifizetést, aki Guerrinek küldi tovább); Zichy, Guerri és a nuncius levélváltásai.

Fasc. 6.4.2. ff. 396–402: Segédpüspök

Zichy Gyula szeretne Pécsre segédpüspököt kérni Mosonyi Dénes általános helynök személyében (1924. máj. 9.). A nuncius Zichynek, hogy véleménye szerint túl korai lenne ez a kérés, tekintve, hogy alig telt el néhány hónap azóta, hogy mint apostoli adminisztrátor birtokba vette a kalocsai főegyházmegyét. Ha nem ért vele egyet, akkor jelezze, és ismertesse a pécsi egyházmegye állapotát, különösen területi kiterjedését, a plébániák és a hívek számát. Mellette olaszul a „bizalmas” megjegyzés olvasható (1924. máj. 13.). Zichy 1924. máj. 23-án kelt válaszában körvonalazza az egyházmegyéről kért adatokat és kijelenti, hogy ha nem is most, de később szeretne segédpüspököt a pécsi egyházmegyében Mosonyi személyében.

Fasc. 6.5. ff. 404–410: Szombathelyi egyházmegye

Mikes János püspököt papi jubileuma alkalmából üdvözli a nuncius. A nuncius értesítése Mikes Jánosnak (1924. aug. 23.) a Zsinati Kongregáció határozatáról: „in seguito a quanto Ella ha esposto al medesimo Dicastero, Mgr. Karlin, Vescovo di Lavant, è stato invitato dalla Santa Sede, per mezzo della Nunziatura di Belgrado, a volersi attenere alle istruzioni impartite dalla medesima Santa Sede, secondo le quali egli deve nei casi indicati da V.E. intendersi coi vescovi delle parrocchie dei territori affidatigli in amministrazione apostolica”. A Zsinati Kongregáció levele (1924. aug. 4., Sbarretti prefektus); a nuncius válasza Sbarrettinek; Mikes János a nunciushoz 1924. szept. 8-án az annunciáta nővérek egyházmegyei kongregációjának alapítólevelével („litteras una cum erectionis Decreto Instituti Ancillarum Beatae Mariae Virginis Annuntiatæ”) kapcsolatban.

Fasc. 6.6. ff. 411–429: Hajdúdorogi egyházmegye

Csernoch Jánosnak a nuncius: az államtitkár elküldte a nuncius számára a Keleti Egyház Kongregációjának levelét, melyben a hajdúdorogi egyházmegye egyes parókiái helyzetének rendezésével kapcsolatban kérték a véleményét. Mielőtt ezt megírná, kikéri a prímás véleményét; Gasparri említett levele ugyanitt. Miklós István a misézéssel kapcsolatos dubiumait küldi: „Utrum vetitum praeattactum non solum antimensia respicit Graecorum „schismaticorum”? 2. In casu negativo: possit-ne vetiti huius rigor relaxari in favorem graeci ritus unitorum Hungariae?”. A nuncius továbbítja ezeket a Keleti Egyház Kongregációjához. Csernoch János levele 16 magyarországi görög katolikus parókia kormányzására román vikariátus felállítása ügyében; információkat és statisztikai adatokat küld, köztük egy táblázat, melyben parókiánként felsorolja a görög katolikusok és ebből a románok számát Magyarországon. A nuncius beszámolója Gasparrinak a hajdúdorogi egyházmegye parókiái ügyében, aki közli a táblázatot, illetve kifejezi azt a véleményét, hogy politikai szempontból sem lenne célszerű egy román vikariátus felállítása. Orosz Pál a hajdúdorogi egyházmegye volt esperes lelkésze, aki kilépett az egyházból „in articulo mortis” visszafogadását kéri. A nuncius válasza, hogy a Szent Officiumhoz küldjön folyamodványt, amihez csatolja a püspök ajánlólevelét. Miklós István levele, melyben XV. Benedek pápának a római Szent Péter-bazilikában felállítandó emlékművére összegyűlt 2 millió koronát küldi, s kéri a nunciust, adja át Oreste Giorgi bíborosnak; a nuncius levele Oreste Giorginak.

Fasc. 6.7. ff. 430–439: Váci egyházmegye

Fasc. 6.7.1. ff. 431–435: Csatáry pap ügye

Hanauer Istvántól kér információt a nuncius a Csatáry ellen (újpesti pap) megfogalmazódott vádakról. A nuncius Gasparrinak. A bíboros államtitkár válaszlevele, hogy megkapta a vádak hamisságáról a váci püspök beszámolóját.

Fasc. 6.7.2. ff. 436–438: Levelezés

A kiskunhalasiak (16 ezer lakos, melyből 10 ezer protestáns) katolikus gimnáziumot szeretnének, a közelben Kisszálláson Boncompagni hercegtől szeretne Schaub Mihály S.D.B. segítséget kérni a műhöz. A nuncius levele Hanauernek, amiben vázolja, hogy Boncompagninhoz ajánlást kért tőle Schaub. Hanauer levele a nunciushoz; a csongrádi plébános és esperes a csongrádi katolikus gyűlésre hívja a nunciust és kéri, hogy misét celebráljon. A papírra rájegyezve: „*Risp. Negativa. 17. IX. 24.*”

Fasc. 6.8. ff. 440–466: Eperjesi egyházmegye

A nuncius hosszas leírása Novák István ügyéről; Gasparri levele Schioppának, melyben leírja, hogy referálta a pápának, hogy Novák nem szeretne Rómába menni. Kéri, hogy Csernoch részesítse figyelmzetetésben (1924. jan. 21.). A nuncius levele Csernoch Jánosnak az ügyben; Csernoch János levelei. Novák német nyelven írt levelében megrendült egészségi állapotával magyarázza, hogy nem tud a pápának engedelmeskedve Rómába menni (1924. máj. 1.). A nuncius jelentései Gasparrinak. A bíboros államtitkár 1924. jún. 4-ei levele a nunciushoz, melyben kéri, hogy szerezzen Novák orvosaitól bizalmasan biztos információkat egészségi állapotáról; a nuncius ceruzás feljegyzései.

Fasc. 6.9. ff. 467–497: Munkácsi egyházmegye

Gasparri levele a nunciushoz, melyet a következőképpen indít: „È noto alla S.V.III. ma come nella Carpatorussia, e specialmente nella Diocesi di Munkács, un'intensa propaganda scismatica, fatta anche a base di violenze, sia riuscita ad ottenere impressionanti successi in mezzo a quelle popolazioni cattoliche.” A Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja több ülésen foglalkozott az ügygel, köztük az 1924. máj. 8-ain is. Pappal is beszéltek sokat erről a legutóbbi római látogatása során. A bíboros államtitkár a pápa határozatát közli az ügyben: „1. Essendo necessario, per il bene delle anime, che Mons. Papp lasci il posto ad altra persona che possa, con maggiore probabilità di successo, e senza tanti inciampi anche d'ordine politico, intraprendere la riconquista del terreno perduto nella campagna scismatica, il suddetto Prelato verrà promosso ad una Sede Arcivescovile titolare; egli si ritirerà nel territorio ungherese, e assumerà l'Amministrazione Apostolica delle parrocchie di Munkács ed Eperjes, situate in detto territorio. Egli conserverà l'Abbazia di Tapolca perpendone i relativi proventi. 2. Nella diocesi di Munkács verrà nominato un nuovo vescovo, cui sarà dato subito anche un Ausiliare, per intraprendere una vera e propria missione per il ritorno dei traviati alla Chiesa.”; a nuncius válaszlevele, benne a kinevezési dekrétumról és a magyar kormány reakciójáról is ír; *Pesti Napló*, 1924. jún. 13., 6. old.: *Miért Papp Antal – és miért nem Novák István a görög katolikus parochiák kormányzója?*; újságcikk olaszra fordítása: *Szózat 15 Giugno – 1924. Persecuzione contro il vescovo greco-cattolico*

di Munkács; kapcsolódó újságcikkek; a nuncius sajtónyilatkozata: a Szentszék nem politikai okok, hanem kizárólag vallási és lelki okok késztették az intézkedésre; a nuncius jelentése Gasparrinak, akinek leírja, hogy a Szentszék támogatja a sajtó Papp Munkácsról történő eltávolításáért; Gasparri válasza; Gasparri és a nuncius levélváltása a tapolcai apátsággal kapcsolatban.

Fasc. 6.10. ff. 498–517: Erdélyi egyházmegye

Csáky beszámolóját küldi az államtitkárnak a nuncius a katolikusok helyzetéről, akik aggódva figyelik a Romániával folytatott konkordátumtárgyalásokat (az író korábban a magyar szentszéki követség titkára volt, majd a romániai magyar követség titkára lett). Újságcikkek németre fordítva; a *Pesti Hírlap*ból magyarul újságcikkek (az 1924. júl. 13-ában 1. oldalon: *A kolozsvári ajándék, írta: Urmánczy Nándor, Schioppa nuncius figyelmebe*. Benne, hogy a pápa a minorita atyák kolozsvári templomát, rendházát, bérházait, malmait, földbirtokát a kolozsvári görög katolikus oláh egyháznak ajándékozta. A magyarok templomát, egyházi vagyonát odaadta az oláhoknak. A nuncius 1924. júl. 17-én Gasparrinak a kolozsvári minoriták templomával kapcsolatban. Kérdezi, hogy mit kommunikáljon a sajtóval. Gasparri aug. 17-ei válasza, a magyarázattal, hogy a Szentszék a lelkek javát tartotta szem előtt. Kolozsvárott 1910-ben 22 ezer latin katolikus élt, 7 templomuk, 3 kápolnájuk volt. Aztán 1922-ben már csak 14 ezer. A görög katolikusok száma 1910-es 11 ezerről 23 ezerre nőtt és csak 2 kápolnájuk volt. Ezért került sor a Szentszék intézkedésére. A bukaresti nuncius instrukciókat kapott arra is, hogy elérje a kormánytól, amit a minoriták kértek. A nuncius továbbít Gasparrinak egy levelet az erdélyi püspöktől (témát nem ír, 1924. dec. 11.); Apponyi Albert nemzetgyűlési képviselő franciául írt levele (1924. máj. 18.); *Transylvania under the rule of Roumania. Report of the American unitarian commission*, Budapest 1921 (füzet).

Fasc. 6.11. ff. 518–567: Nagyvárad egyházmegye

Meghalt Széchényi Miklós püspök, Angelo Maria Dolci bukaresti apostoli nuncius a káptalannak azt írta, hogy a káptalani helynök választását további rendelkezésig felfüggesztetik. A magyar részi kanonokok mégis megválasztották Bjelik Imrét dec. 7-én. Viszont dec. 9-én távirat érkezett Dolcitól, hogy a pápa kinevezte Bjeliket apostoli adminisztrátornak. Bjelik levele, hogy szeretne a nagyvárad püspökség javaiból részesedni, s ezt mozdítsa elő. (1924. jan. 11.). Körlevél, melyben szerepel Bjelik apostoli adminisztrátori kinevezése. Az Allamtitkárság Dolcinak küldött levelének másolata arról, hogy milyen fakultásokat kaphat az apostoli adminisztrátor (1924. febr. 14.). Az apostoli kormányzói helynöki kinevezéssel kapcsolatos levelek; Bjelik több kapcsolódó levele; körlevelek; a nagyvárad püspökség magyarországi javaival kapcsolatban több levélváltás. Köztük Klebelsberg levele, melyből jól kirajzolódik a probléma: Bjelik nem magyar állampolgár, így nem teheti le a hűségesküt, ezért nem lehetséges a javak átadása neki. A kérdés megoldására négyfős bizottságot jelölne ki, melynek a feladata lenne a javak hasznosítása és felhasználása az átmeneti időszak alatt. Bjelik több levele az ügyben; a nuncius jelentései Gasparrinak. Klebelsberg 1924. szept. 10-ei levele: az általa vázolt megoldás érvényesül. A nuncius Gasparrinak egy fellebbezéséről a

nagyváradi apostoli adminisztrátornak a román konkordátum kapcsán; Bjelik Imre körlevele a konkordátumról a híveknek. A csorvási római katolikus egyházköztség fennállása 50. évfordulójára szentmisék éjjeli 2 órától történő bemutatására kér Lindenberger János apostoli kormányzó engedélyt. Az erdélyi püspökök felterjesztése a Szentatyához (nem részletezett); a Fraknoi halálával megürrült kanonoki szék betöltésének kérdése (1924. dec. 16.).

Fasc. 6.12. ff. 568–580: Csanádi egyházmegye

Életkor alóli felmentés Boris Istvánnak; a nuncius Glattfeldertől Ivánkovits János, sidimai címzetes püspökről kér információkat, aki Szegeden, a csanádi egyházmegyében született, a Konzisztoriális Kongregáció nem tudja él-e még, ezzel kapcsolatos levélváltás. Naszády József házassági kérvényét a Szentségi Kongregációhoz irányítja a nuncius; a *supplex libellus* azonban a Keleti Egyház Kongregációjához kell küldeni.

Fasc. 6.13. ff. 581–584: Szatmári egyházmegye (magyar rész)

Házassági ügy. Tarapcsák György, a hajdúdorogi görög katolikus egyházmegye híve és Deme Erzsébet református lelkész előtt kötötték a házasságot, de Tarapcsák tőle elvált és új nőt vett el, egy katolikust, aki a szatmári római katolikus egyházmegye híve. Amikor viszont egyházi házasságot akartak kötni, a pap megtagadta a közreműködést. Székely Gyula levele az ügyben; a nuncius válasza, hogy a Szentségi Kongregációhoz kell fordulni az ügyben.

Fasc. 6.14. ff. 585–588: Tábori püspök

Bollettino ecclesiastico della Arcidiocesi di Napoli (5. évfolyam, 1924. szept. 31.). Zadravec István 1924. máj. 21-én a nunciushoz: „Grato cum animo accepi Rescriptum S. Congr. Consistorialis, vi cuius mihi licitum est hic in America per sex menses commorare, nec non annuentibus Ordinariis ss. missiones agere.” stb. Illetve az amerikai útvjáról ír röviden.

Fasc. 6.15. ff. 589–607: Radnai Farkas

Fasc. 6.15.1. ff. 590–601: Radnai-Blaha affér

Radnai és Blaha püspökök között fennálló vita, melyhez Gasparri három főből álló bizottság döntését ajánlja, Blaha elfogadja a leendő döntésüket, Radnai még nem nyilatkozott. A nunciust kéri, hogy kérdezze meg. Schioppa válasza, miszerint Radnai érsek is aláveti magát a döntésüknek (1924. máj. 6.). Radnai több levele.

Fasc. 6.15.2. ff. 602–606: Radnai levelének közvetítése

Gasparri levelét küldi a nuncius Radnainak. Gasparri levele a nunciushoz, hogy továbbítsa (a nyugdíja rendszeres fizetése érdekében a prágai nunciátúra által tett lépésekről). Radnai levele, 1924. nov. 2-án. Ebben tudatja, hogy megkapta az államtitkár levelét, de további kérdések fogalmazódtak meg benne: „In meo igitur desolato situ humiliter interrogare praesumo: qua via? quo agente? et ubi? intercedam, ut Gubernium suarum erga me susceptarum obligationum reliqua puncta per quatuor iam annos nihili pendet, saltem pensionem integre extrodare officii sui esse agnoscat! – An hanc mei provisionem, nostris diebus secus insufficientem et dubiam, etiam expensis procuratoris diminuum?”.

Busta 12. (1922–1924)

Fasc. 1. ff. 1–113: Vallási kérdések

Fasc. 1.1. ff. 2–51: 1924, Vallásalap

A Vallásalappal kapcsolatos dokumentumok: a katolikus vallásalap leírása, története, az 1923–24-es és 1924–25-ös jövedelmek; Forster levele; *Congrua et regulatio episcopatum*; a nuncius 1924. júl. 26-ai jelentése a Vallásalapról; Gasparri 1924. aug. 9-én a nunciushoz: a visszaélések megszüntetésére a szükséges intézkedéseket meg kell hozni, így kéri, hogy vagy Zichyt vagy Fischer-Colbrie-t kérdezze meg, hogy mit gondolnak az ügyben; újságcikk a *Pester Lloyd*-ból, 1924. nov. 16., 3. old.: *Die Grabamina der Reformierten*; a nuncius Fischer-Colbrie-nak és Zichy Gyulának 1924. aug. 19-én. Sok helyről érkeztek vádak a Vallásalap javainak kezelésével kapcsolatban, így annak érdekében, hogy pontosan informálhassa a Szentszékét, információkat kér. A véleménye, hogy ki kellene nevezni az ellenőrző bizottság elnökét, amely hely Forster báró halálával megüresedett. Azután is érdeklődik, hogy mi a véleményük ezzel kapcsolatban.; Zichy Gyula válasza; Fischer-Colbrie válasza; 1924. szept. 3-án a váci püspöktől is megkérdezi; Hanauer Árpád István válasza, illetve még egy kapcsolódó levele; Báró Barkóczy Sándor jogász neve egy lapon; a nuncius összefoglalója a nyomozása eredményéről; Gasparri és a nuncius levélváltásai az ügyben.

Fasc. 1.2. ff. 52–62: Püspökök kinevezése és egyes ügyek

Gasparri és a nuncius levélváltásai a külügyminisztérium egy püspökök kinevezésével kapcsolatos *Note*-ja kapcsán. A nuncius a *Note*-ra adott választ késleltette, mivel tartott tőle, hogy az eskü szövege körüli tárgyalásokat befolyásolhatja. A tárgyalások befejeződése után mutatta csak be. A ferenciek rendfőnökségétől magyarul, hogy nem szolgáltatják ki az Oltáriszentséget az alulöltözött nőknek. Meghívó Horthy születésnapja alkalmából a Vérmezőn tartandó táborig misére és katonai díszszemlére.

Fasc. 1.3. ff. 63–56: A válás ellen²⁴

A nuncius jelentése Gasparrinak a magyar katolikus püspöki kar közös pásztorlevelével kapcsolatban a válások ellen (1924. jan. 30.). A magyar püspöki kar közös főpásztori körlevele a házassági elválások ellen (1923. okt. 10.); a nuncius levelei Csernoch Jánosnak a válás elleni intézkedésekkel kapcsolatban; Csernoch János válasza. A nuncius 1924. nov. 5-ei levele Gasparrinak az ügy jó összefoglalását adja. A nuncius buzgóságát kell látnunk benne a válások elleni küzdelemben, ugyanis leírása szerint 1923 októberében a 16. katolikus nagygyűlésen élénk szavakkal ostromozta a válást és felhívta a katolikusokat, hogy lépjenek fel ellene. Megkérte a püspököket, hogy együtt indítsanak kampányt a válás ellen, s egy pásztorlevelet ki is adtak. Ezek után a házassági törvény ellen is szeretne volna, ha fellépnek, de Csernoch János a körülmények miatt nem tartotta alkalmasnak rá az időt. Kifejti ezzel kapcsolatban a véleményét, Gasparri pedig méltatja erőfeszítéseit.

²⁴ A fasciculust nem elszámoltuk, hanem a bustában a 69. után 50-es számozás következik.

Fasc. 1.4. ff. 57–75: A Szemináriumok és Egyetemek Kongregációjának körlevelei a püspöki karhoz

A nuncius és Bisleti levélváltása, az utóbbi kéri, hogy két körlevelet juttasson el Schioppa a magyar ordináriusokhoz. A két körlevélből számos másolat.

Fasc. 1.5. ff. 76–86: Közösködés protestánsokkal (Communicatio in divinis), Szent Officium

A nuncius beszámolt az államtitkárnak a jan. 31-én általa tapasztalt visszaélésekről, a Szent Officium bíboros titkára, Merry del Val szeretné tudni, hogy a benne felvázolt terv, hogy a katolikusok és a protestánsok külön ünnepeljenek a saját templomaikban, kivitelezésre került-e oly módon, hogy megalapozott lehet a remény, hogy a jövőben nem ismétlődik meg a „communicatio in divinis”. Továbbá tudni szeretné, hogy a nuncius a Szent Officium részéről szükségesnek tartja-e lépés megtételét a kérdésben (1924. jan. 31.). Schioppa válasza. A szombathelyi püspök kérdezi, hogy kánonilag törvényes-e ünnepélyes misét mondani a nem katolikus kormányzóért (1924. jan. 22.) – ezzel kapcsolatos levélváltás a nuncius és Merry del Val között. Gasparri a válással kapcsolatban, a nuncius lelkesedését dicséri, hogy sikerült a püspöki kart a vázolt megnyilatkozásra bírnia. (1924. febr. 16.).

Fasc. 1.6. ff. 87–89: Evangélikus egyház

Újságcikk a *Pester Lloyd*ből; a nuncius levele a protestáns neheztelések tárgyában Gasparrinak. (Raffaynak a *Protestáns Szemlé*be írt egyik cikkével kapcsolatos gondolatait fejt ki.)

Fasc. 1.7. ff. 90–98: A pápa beszéde a magyar zarándokokhoz

A magyar zarándoklatot Csernoch János fogja vezetni, szándéka, hogy beszédet intéz a pápához. A nuncius Gasparrinak javaslatot tesz arra vonatkozóan, hogy mit tartalmazzon XI. Pius válasza. Gasparri levele, melyben tolmácsolja a pápa köszönetét, viszont előtte látni szeretné Csernoch beszédét. *Fölvilágosító és ismertető előadások nem katolikus keresztények számára az Egyetemi templomban*, szórólap; Vécsey Aurél 1924. márc. 2-ai levele a nunciushoz a nem katolikus keresztényeknek tartott prédikációkkal kapcsolatban; feljegyzések „bizalmas” megjegyzéssel.

Fasc. 1.8. ff. 99–112: Az egyházi javak

Magyarország gazdaságföldrajzi térképe (szerk. Fodor Ferenc), Budapest 1920; Tomcsányi Lajos S.I.: *Az egyházi vagyon a püspökök joghatósága alatt*, Budapest 1924; kézzel írt összefoglaló az utóbbi könyv tartalmáról (latinul); francia táblázat az egyházi vagyonról: itt maradt, külföldre került földek, stb; Gasparri 1924. ápr. 13-ai levele a magyar külügyminiszter egy *Note*-jára reagálva. A nuncius Gasparrinak Tomcsányinak az egyházi javakról szóló művét küldi. Gasparri köszönőlevele; francia nyelvű feljegyzések (*Observations*); feljegyzések a javadalnak vagyonáról, mennyi parókia hol maradt, stb.

Fasc. 2. ff. 114–196: Politikai jelentések

Fasc. 2.1. ff. 115–180: A kapcsolatok felvétele Magyarország és a Szovjetunió között (Ripresa delle relazioni fra l’Ungheria e la Russia)

A nemzetgyűlés 229. ülése, 1924. évi jan. hó 25-én pénteken, Scitovszky Béla és Pesthy Pál elnöklete alatt; Gasparri a nunciushoz az olasz–jugoszláv egyezmény magyaror-

szági fogadtatásáról küldött jelentését köszöni. A nuncius több jelentése a kapcsolatok felvételéről Magyarország és a Szovjetunió között; Gasparri válaszai; budapesti újságokból kivonatok; újságcikkek kommentálása; újságcikkek; újságcikk szövegek kigépelve; a nuncius Gasparrinak Daruváry lemondásáról; a nuncius a bíboros államtitkárnak az új külügyminiszterről, Scitovszky Tiborról. Gömbös Gyulát Wild József kormánypárti képviselő egy nyílt levélben azzal vádolta meg, hogy államsínyt szervezett, szeretné a kormányzót letenni és a magyar trónra vérbeli herceget ültetni. A Pester Lloyd nem írta le, de egy másik újság szerint Albrecht főherceget. Ráadásul a Pesti Hírlap szerint állítólag össze is gyűlt a diplomáciai kar Schioppa vezetésével és megkérték a nunciust, hogy tegye meg a szükséges lépéseket. Ezt a nuncius cáfolta Gasparrinak. Gasparri válasza; jegyzetek.

Fasc. 2.2. ff. 181–195: Somssich gróf szentszéki követ visszavonása és utódja, Bornemisza Gyula báró kinevezése
Életrajza; az új szentszéki követről, a régi lemondásáról a nuncius jelentései; Gasparri válasza; pápai leirat Horthynak.

Fasc. 3. ff. 197–216: Szerzetesrendek

Fasc. 3.1. ff. 198–204: Xavéri Ferenc Társasága a külföldi missziókért (pármái alapítás). Giovanni Bonandi szeretne egy rendházat Magyarországon felállítani
Hubert Hansen S.V.D. és Koch Róbert 1924. jan. 21-ei levele és Hansen 1924. márc. 16-ai levele a nunciushoz. Budatétényben szeretnének egy új missziósházat felállítani; a pármái érsek, Guido M. Conforti levele a nunciushoz.

Fasc. 3.2. ff. 205–214: A zirci apát, Békefi Remig halála és az új apát Werner Adolf megválasztása

A régi apát elhunytával és az apátválasztással kapcsolatos dokumentumok, köztük Klebelsberg levelének másolata, hogy az apátválasztó káptalan eredményét hozzá tudomásulvétel végett terjesszék fel. Gasparri és a nuncius levélváltása.

Fasc. 3.3. f. 215: Lila birétum és pileolus viselésére engedély a zirci ciszterci apátnak, Werner Adolfnak

A zirci ciszterci atyák kérték, hogy Werner Adolf Vilmos O.Cist. zirci apátnak engedélyezzék a fakultást – ahogy elődjének is tették –, hogy lila birétumot és pileolust viselhesse. Gasparrinak a nuncius 1924. júl. 15-én ír e tárgyban.

Fasc. 4. f. 217–256: Pápai kitüntetések

Különféle pápai kitüntetések, ezek után járó taxák befizetése, ajánlások. Köztük például Csiszárík János apostoli protonotáriusi kinevezése kapcsán a nuncius 1924. máj. 9-én jelzi Pizzardónak, hogy megérkezett az apostoli bréve, egyben küldi a másolatát egy levélnek „indirizzata il 22 Aprile p.p. spontaneamente dal Signor Cardinale Arcivescovo di Strigonia al prelodato Monsignore, nella quale fa il più lusingheiro elogio del di lui zelo sacerdotale e generosità. Questa lettera servirà a giustificare ancora di più la commendatizia che io ho fatta in favore di Mgr. Csiszárík”. Szintén itt található például Goszleth Gyula kérése, aki szeretné elnyerni a „Pápa Özszentsége udvari ka-

marai fényképésze” címet. A kérvényre rávezetve Mészáros János budapesti általános helynök ajánlása. A kérelmezőről Badalik Bertalan pozitív információkat adott. A nuncius 1924. dec. 27-én ír Riccardo de Sampernek (Maggiordomo di Sua Santità) az ügyben.

Fasc. 5. ff. 257–268: Budapesti hittudományi kar birtoka és más birtokügyek

Giacomo Sinibaldi továbbítja Schioppának három szlovákiai ordinárius (Fischer-Colbrie Ágoston, Pavel Jantausch és Jan Vojtassák) pápának címzett kérését; a kérés másolata, melynek lényege „Preces Ordinariorum Slovaciae Sacrae Congregationi sub praesenti propositae id assequi tendunt, ut Sanctitas Vestra Suprema, qua pollet etiam circa bona ecclesiastica, auctoritate, clementissime disponere dignaretur, ut alodium in Preserany administrationi Centralis Commissionis subtrahatur et annui eius proventus pro necessitatibus Collegii Pontifici Bohemi, Romae, convertantur”. A nuncius és Csernoch levélváltása az ügyben; Giuseppe Petro: *Riforma dell'insegnamento teologico* – pár kézzel írt lap; a nuncius levele a Szemináriumok és Egyetemek Kongregációja titkárának, Giacomo Sinibaldinak. Ugyanezen kongregáció prefektusának küld a nuncius egy kéziratot a *Theologiai oktatás reformja* címmel és a figyelmebe ajánlja.

Fasc. 6. ff. 269–439: Vegyes ügyek

Fasc. 6.1. ff. 270–275: Frigyes főherceg lengyelországi javai (1923–1924)

Isabella főhercegnő kérte, hogy járjon közbe a nuncius a varsói kormánynál, hogy mentesítsék a konfiskálás alól férje lefoglalt javait. Ezzel kapcsolatban a nuncius és Gasparri levelei.

Fasc. 6.2. ff. 276–293: Cesare Rosa ügye

Korábban civil házasságot kísérelt meg Olaszországban, pénzügyi segítségre lenne szüksége. Ezzel kapcsolatban több levél.

Fasc. 6.3. ff. 294–297: József Ferenc főherceg házassága Anna Monika Pia szász királyi hercegnővel

Szeretnének apostoli áldást kérni, illetve a nuncius „oso aggiungere la preghiera che essa sia concessa con un sovrano autografo su di una Fotografia del Sommo Pontefice ovvero venga accompagnata da un dono d'occasione” – ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 6.4. ff. 298–300: Giuseppe Ludovico Perugi ügye

A római Istituto dei Palinsesti Ferrini igazgatója, aki szeretett volna eladni a magyar kormánynak egy felfedezést a palimpszesztek olvasásához – ezzel kapcsolatos levélváltás.

Fasc. 6.5. ff. 301–305: Antonio Bonaventura Gallerani papról

A Budapesten lakó Antonio Bonaventura Gallerani szeretné, ha kineveznék „corrispondente dell'Opera Bonomelli”. Az intézmény elnöksége az olasz emigráció püspökének, Michelle Cervatinak a véleményét kérte. Ezzel kapcsolatban a püspök két, a nuncius egy levele.

Fasc. 6.6. ff. 306–325: A berni nuncius, Luigi Maglione által küldött miseintenciók (1924. jún.)

Maglione 1924. jan. 15-ei levelével küld „uno chèque di franchi svizzeri duemila quale elemosina di mille sante Messe”; a nuncius válasza; nyugták.

Fasc. 6.7. ff. 326–338: Luigi Maglione által küldött miseintenciók (1924. márc.)

Maglione 1924. márc. 11-ei levelével küld „uno chèque di franchi svizzeri 600 per 300- s. Messe da celebrarsi ad intentionem dantium”; a nuncius válasza; nyugták, levelek.

Fasc. 6.8. ff. 339–351: A berni nuncius által küldött miseintenciók (1924. júl.)

Maglione 1924. júl. 5-ei levelével küld „uno chèque di franchi svizzeri cinquecento quale elemosina di s. Messe duecentocinquanta; a nuncius válasza; nyugták.

Fasc. 6.9. ff. 352–367: Luigi Maglione által küldött miseintenciók (1924. szept.)

Maglione 1924. márc. 11-ei levelével küld „uno chèque di mille franchi svizzeri per cinquecento intenzioni di Messe”; a nuncius válasza; nyugták; Csávossy Elemér Béla S.I. tartományfőnök kapcsolódó köszönőlevele.

Fasc. 6.10. ff. 368–438: Vegyes ügyek

Miseintenciókról nyugták; miseintenció küldése; pénz illetve levél eljuttatása rendeltetési helyére; különféle kérések. Például az Országos Katolikus Szövetség országos leányzarándoklata Árpádházi Boldog Margit tiszteletére arra kéri, hogy a margitszigeti kápolnánál szentmise mondását vállalja a nuncius. Továbbá Batthyány-Strattmann herceg lánya házasságára apostoli áldást kér, stb. A nuncius jelentése Albrecht főherceg római útjával kapcsolatban; a nuncius és az uditore karácsonyi üdvözlőlevele a pápának, stb.

Fasc. 7. ff. 440–443: Missziók, hittedjesztés

Boríték (Pál Mátyás kalocsai hittanár a feladója) – rajta jegyzetek; a nunciátúra tanúsítványa, hogy megkapták az afrikai missziók és a foglyok kiváltása javára vízkeresztkor a kalocsai érsekségen gyűjtött pénzt.

Fasc. 8. ff. 444–463: Levelezés a diplomáciai testülettel

Francia nyelvű diplomáciai jellegű levelezés, például Szent István ünnepéről; az angol követség címéről értesítés; a lengyel követ bemutatta megbízólevelét a kormányzó-nak; egy lista a diplomáciai követségek címeivel, aláírásokkal, stb.

Fasc. 9. ff. 464–522: Szentségek kiszolgáltatása

Az afrikai missziókra és a foglyok kiszabadítására beérkező adományokat nyugtázza a nuncius. Brém Lőrinc küldött Csernoch Jánosnak a Propaganda Fidének szánt adományt, ezt továbbítja. A nuncius nyitott egy folyószámlát, ahová beérkezhetnek az adományok a Propaganda Fide Kongregáció misszióira – ezzel kapcsolatos levelezés. „Rendiconto generale trimestre anno” formuláréra 1920-tól 1923-ig feltüntetve, melyik egyházmegye milyen missziós célra mennyit küldött. Szent rendek feladásáról; bérmlásról tanúsítványok; levél a Propaganda Fide Kongregációtól a magyar értékpapírok ügyében. Rejőd Tibornak, az „Ecclesia” Egyházművészeti és Áruforgalmi Rt. igazgatójának két levele a nunciusnak; Tűzhely Bank Rejőd Tibornak küldött levelei az ügyben (1924); a nuncius és Willem Marinus van Rossum C.SS.R. bíboros, a Propaganda Fide Kongregáció prefektusának levélváltása.

Busta 13 (1924–1925)

Fasc. 1. ff. 1–102: Nuncius és nunciatúra

Fasc. 1.1. ff. 2–35: A régi autó eladása és az új Alfa Romeo beszerzése

Az autó cseréjével kapcsolatos dokumentumok. Alfa Romeo luxuskivitelű limuzin beszerzése

Fasc. 1.2. ff. 36–93: Schioppa nuncius távozása

Számos újságcikk-kivágás lapokra ragasztva; további újságcikkek; a nuncius a magyar püspöki karnak (1925. máj. 2.); levél Cesare Orsenigótól (1925. máj. 5.); a püspöki kar tagjainak válaszlevelei a nuncius távozására; jegyzőkönyv a budapesti apostoli nunciatúra elhelyezésére szolgáló épület, felszerelése, berendezése átvétele tárgyában; egyéb búcsúzó levelek.

Fasc. 1.3. ff. 94–101: Vegyes ügyek

A nuncius szabadságkérésével kapcsolatos levelezés; Pizzardótól az alapvető kiadásokra segély kérése; a pápától 1200 lírás rendkívüli segély a nunciushoz.

Fasc. 2. ff. 103–156: Segélyek és a Szentszék három budapesti gyermekotthona

Az *Union Internationale de secours aux Enfants* nem tudja tovább finanszírozni a három óvoda fenntartását, ami három éve nyitotta meg kapuit a pápa által biztosított anyagi forrásokkal. Erről a kincstárnok W.A. MacKenzie értesítése; A nuncius 1924. május 30-án informálja a helyzetről Gasparrit. Leírása szerint így be kellene zárni a három otthont. A 26 ezer líra, amit a pápa rábízott, nem elég a fenntartásra, 55 ezer líra lenne elég, hogy legalább még 1924–25-re nyitva maradhassanak. 1924. július 31-én a pápa 30 ezer lírát küld; emlékeztető; nyugták. *IV-ME congrès de l'union internationale de secours aux enfants, Budapest, le 9, 10, 11 octobre 1924; Homes du Saint Siège a Budapest – I Home Pie XI; II Home nonce apostolique; III. Home Saint Etienne; Relevé du compte, Décompte du frais mensuel des H. du Saint Siège, du 1 juin au 30 juin 1924; a nuncius Gasparrinak a Homes jövőjéről; Décompte relatif Fête de Noël des 3 Homes du Saint Siège, Décembre 1924; Décompte relatif aux frais de Noël pour „Lasile de nuit des délaissés” (Angyalföldi-út 2), Budapest, Noël 1924; szállítólevél; Extrait de compte; feljegyzés; számla; a nuncius levelei a fenntartás tárgyában Gasparrinak. Gasparri 1924. december 24-én értesíti a nunciust, hogy a pápa 55 ezer lírát küld az 1925-ös fenntartásukra, de nagyobb és sürgetőbb szükségek miatt nem lesz lehetséges e célra további segítség küldése. *Déclaration de Genève, 4me édition (24me–28me mille) Juillet 1924.**

Fasc. 3. ff. 157–177: Levelezés a külügyminisztériummal

A külügyminisztérium *Note verbale*-jai; a nuncius válasza; pápai leirat eljuttatása a kormányzónak – ezzel kapcsolatos levelezés; *Note verbale circulaire*-ek, köztük a külügyminiszter-váltásról. Walko Lajos kereskedelemügyi miniszter levele, hogy ideiglenesen őt bízták meg a külügyminiszteri teendővel.

Fasc. 4. ff. 178–205: Péterfillérek

Péterfillérek küldése és a nuncius válasza; ugyanitt a nunciatúra kiadásai kapcsán Gasparri levele, hogy megkapta az általános számadást; hivatali költségek, 1925 első trimesztere (jan.–márc.); általános számadás, 1925 első trimesztere.

Fasc. 5. ff. 206–209: Esztergomi főegyházmegye

Házassági felmentések taxáit küldi Csernocha nunciának („Titulo taxarum post dispensationes in impedimentis matrimonialibus concessas solutarum anno elapso collegit officium meum una cum officio Vicariatus Budapestinensis summam 3,700,000 Coronarum”). Schioppa nuncius válasza.

Fasc. 6. ff. 210–214: Kalocsai főegyházmegye

Zichy levele a nunciának a kalocsai érsekségben és a pécsi püspökségben tartózkodásáról (1925. jan. 15.). A nuncius kalocsai érseki szék betöltéséről Gasparriknak írt levelében kifejti, hogy Zichy két ilyen széles javadalmat nem tud hatékonyan kormányozni és a kormány is a betöltés mellett lenne. Csernoch Jánossal és Klebelsberg Kunóval is beszélt erről (1925. jún. 5.).

Fasc. 7. ff. 215–220: Egri főegyházmegye

Szmrecsányi Lajos a házassági felmentések taxáit küldi („Titulo taxarum, quae pro dispensationibus matrimonialibus vigore facultatum a Sede Apostolica obtentorum decursu anni 1924. concessis dependantur”). A nuncius tanúsítványa, hogy átvette az összeget. Az érsek a múlt évi *Schematismust* is küldi; a nuncius köszönőlevele.

Fasc. 8. ff. 221–225: Csanádi egyházmegye

Berényi János névjegye; feljegyzések; levél Glattfelder Gyula püspöknek a nunciustól Berényi János és Török Mária Jozefa Antónia házassági ügyével kapcsolatban.

Fasc. 9. ff. 226–229: Hajdúdorogi egyházmegye

Levél Slepkovszky Sándor hajdúdorogi egyházmegyés pap folyamodványának küldéséről (1925. jan. 14., maga a folyamodvány nincs a fasciculusban).

Fasc. 10. ff. 230–234: Eperjesi egyházmegye, Novák István püspök

Gasparri 1925. jan. 6-ai levele a nunciának. A Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja megvizsgálta a kérdést 1924. dec. 19-én, s úgy döntöttek, amit a pápa is jóváhagyott, hogy Csernoch János közvetítésével „in virtute sanctae oboedentiae” Rómába hívják Novákot. Csernoch János 1925. febr. 3-ai levelében számol be Novákkal folytatott beszélgetése eredményéről. A nuncius Gasparriknak továbbítja Csernoch levelét, aki elküldi a nunciának a bíboros államtitkárnak küldött levele másolatát.

Fasc. 11. ff. 235–237: Szombathelyi egyházmegye

Mikes János fakultást kér: „S.S. concessarum tempus sumendi S. communionem paschalem anno currenti a II. die Dominica Quadragesimae, i.e. iam a die 8. huius mensis consedere dignetur. Ego pro mea parte statim pro gratia obtinentia ad S. Sedem recurram”. Fioretti uditore válasza, hogy a nuncius Rómába ment és ő maga nem engedélyezheti a fakultást.

Fasc. 12. ff. 238–245: Szepesi egyházmegye

A szepesi püspök Jan Vojtassák 1924. dec. 4-ei levele (illetve ennek egy másolata is itt). A püspöki menza Magyarország található javait a magyar kormány szekvesztrálta, a nuncius közbenjárását kéri. Schioppa Gasparrinak az ügyben; Gasparri 1925. márc. 27-ei válasza a nunciushoz: „Poiché circa la sistemazione dei beni ecclesiastici degli enti situati oltre confine, non si son potute ancora iniziar concrete trattative col Governo di Praga e, rispettivamente, col Governo di Budapest, niuna istruzione ho a darle circa il passo che Ella può fare per ottenere quanto chiede Mons. Vojtassák. Le rimetto pertanto l'istanza del prelodato Vescovo, al quale V.S. risponderà direttamente”.

Fasc. 13. ff. 246–251: Nagyváradai egyházmegye

Bjelik Imre egyik irodalmi kanonoki stallum betöltésével kapcsolatos 1925. jan. 25-ei levele; Lindenberger vikárius felhatalmazást kér, hogy a csorvási plébánián tartott misszió gyónók a húsvéti áldozás kötelességének eleget tehesse. Fioretti uditore válaszol: a nuncius szabadságon van, ő nem adhatja meg a kért fakultást.

Fasc. 14. ff. 252–261: Kassai egyházmegye

A nuncius 1925. febr. 6-ai levele Gasparrinak. Postán küldtek neki egy levelet, amit csatol, aláírás és dátum nélkül, nem biztos benne, hogy Fischer-Colbrie írta. A válaszhoz támpontokat kér. A melléklet magyarul (a prágai nuncius a kassai püspökhöz) és franciául valamint a kassai püspök válasza; Gasparri febr. 20-ai válasza Lorenzo Schioppának; egy aláírás nélküli levél, Fischer-Colbrie tollából (Kassa, 1925. jan. 13.). Tartalma: olvasta a *Prágai Magyar Hírlap*ban a napokban, hogy Benes *gentiluomója* Igor Hrušovský cikket írt Benes újságába a Vatikán bűneiről. Egyik ilyenként őt titulálta, mivel 1906-ban megtiltotta az egész egyházmegyében a szlovák nyelvű prédikációt. Ez rágalom, elődje, Bubits Zsigmond publikált még 1896-ban egy túlzó körlevelet, de soha nem alkalmazták e rendeletet a gyakorlatban. Hartsár István káptalani helynök levele, melyben értesíti a nunciust, hogy a kassai püspök, Fischer-Colbrie meghalt; a nuncius válasza.

Fasc. 15. ff. 262–277: A tábori püspök, azaz a tábori vikárius pénzügyi helyzetének rendezése
Gasparri és a nuncius Zadavec z jövedelmével kapcsolatos levélváltása. Zadavec z a pápától kérte a rendezését. A nuncius egyik Gasparrinak írt levele mellékleteként:

Csernoch János Gasparrihoz intézett 1920. ápr. 19-ei levelének másolata,²⁵ valamint Gasparri 1920. máj. 18-án adott válasza, melyben leírja, hogy a pápa megadta a kért fakultást az egri érseknek és az egri káptalannak. Gasparri 1925. jan. 29-én kelt levelében arról tájékoztatta a nunciust, hogy a pápa a következőképpen gondoskodik Zadravecز megélhetéséről: minden évben elosztják az egri káptalan jövedelmeit, s ebből a kanonokokkal megegyező prébendára tarthat igényt Zadravecز. A nuncius, illetve Fioretti uditore kapcsolódó levelei a prímásnak, Zadravecznek és Szmrecsányinak.

Fasc. 16. ff. 278–342: Vallási kérdések

Fasc. 16.1. ff. 279–288: Magyar szeminárium felállításának kérése Nagyszombatba (Csehszlovákia)

A szentszéki magyar követ 1924 júliusában kérte Gasparritól magyar szeminárium felállítását. A nuncius támogatja az ötletet, helyesnek gondolja, hogy a magyar kisebbség magyar nyelven ígét hirdető papokat szeretne. Ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 16.2. ff. 289–327: Vallásalap (előzmények 1924-ben)

A nuncius jelentése Gasparriinak; *Le „Crédit national”* francia összefoglaló; a Vallásalapról írt összefoglalók (francia, német, olasz, magyar nyelven); jegyzetek; Csernoch János 1925. jan. 7-ei levele, másolat (eredetileg Gasparriinak küldte), Gasparri 1925. jan. 19-ei levele csatolmánya.

Fasc. 16.3. ff. 328–339: Az egyházi javak Magyarországon

A nuncius hosszas jelentése Gasparriinak; jegyzetek; *Status bonorum immobilium beneficiorum maiorum in Hungarica* – összegző kimutatás.

Fasc. 16.4. f. 340r; f. 341r: Magyarországi vegyes házasságok

„Matrimonia mixta in Hungaria”. Feljegyzés az esztergomi érseki szék Budapestre helyezésével kapcsolatban: „Iam 18. Februarii anno 1891. publice in parlamento postulatum est, ut sedes Archiepiscopalis Strigonis Budapestinum transferatur. Albinus et comitibus Csáky tunc minister Cultus respondit se iam in mandatis dedisse subalternis suis, ut investigarent, quid in hac re fieri posset.”

²⁵ „Altissimum Suae Sanctitatis rescriptum magno replevit gaudio Fratrem Stephanum Zadravetz, qui ipse quoque fidelissime Ordini Suo adhaeret et indultum saecularizationis solummodo ideo impetrare voluit, quia alium modum impetrandi honestam sustentationem praeter beneficium capitulare non noverat. Nunc autem Archiepiscopus Agriensis, consentiente Capitulo Metropolitano Agriensi, declarat, se pronum esse, ut ex beneficio Capituli Metropolitaní Agriensi Fratri Stephano Zadravetz eligendo episcopo et vicario Apostolico ad tempus vitae pensionem annuam praebendae canonicali congruam assignet. Respecta maxima, quae nunc apud nos viget, rerum carístia, pensio annua sexaginta milia coronarum efficiet, quae temporum decursu diminuta carístia et decrescente forsitan beneficio Capituli Metropolitaní Agriensis reduci poterit ita quidem, ut semper congrua sit praebendae canonicali. Indigentiae vicariatus castrensis aliae extra sustentationem ipsius vicarii ex fundo catholico religionis teguntur. Humanissime Eminentiam Vestram exorare praesumo, ut approbationem suprafati modi sustentationis vicariatus castrensis a Sua Sanctitate impetrare, nominationem vero Fratris Stephani Zadravetz ad dignitatem episcopi titularis et vicarii Apostolici castrensis accelerare dignetur.”

Fasc. 17. ff. 343–353: Politikai jelentések

A nuncius jelentései Gasparrinak például a külügyminiszter egy beszédével kapcsolatban; *Pester Lloyd*-ból újságcikk-kivágás; Fioretti Gasparrinak az orosz–magyar egyezményről kapcsolatban; Gasparri válaszai.

*Fasc. 18. ff. 354–368: Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose)**Fasc. 18.1. ff. 355–359: Betegápoló Irgalmasrend*

A Szent Officiumtól Merry del Val titkár levele. A kongregáció 1911-ben rendelkezéseket bocsátott ki a Betegápoló Irgalmasrend magyarországi tartománya fegyelmének helyreállítására és ideiglenesen magának tartotta fenn a helyi előjárók kinevezését. Most szeretnék, ha ismét a rendi káptalan választhatna előjárót a konstitúció rendelkezését követve. A nunciustól információkat és véleményét kéri (1925. febr. 15.). Fioretti uditore ír Csernoch Jánosnak az ügyben. Csernoch válasza: tudakozódott, és nem látja akadályát, hogy teljesítsék az irgalmasrendiek kérését. Fioretti levele az ügyben a Szent Officiumnak.

Fasc. 18.2. ff. 360–367: Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek

Bleilőb M. Bernárda általános főnöknőhöz: a bácskai apostoli adminisztrátor kérvényt nyújtott be a pápához, melyben kérte, hogy a Bácskában működő Miasszonyunkról nevezett nővérek sorsáról gondoskodjon, előadva a sok bántalmazást, amelyen keresztül mentek, különösen 1921. évben történt szerb betörés alkalmával, akkor ugyanis a szerb kormány több zárdát bezárattott, a nővéreket kiűzte, iskoláikat államosította és katolikusellenes közegekre bízta. Bár az apostoli adminisztrátori kinevezéssel mérsékelten javult a helyzet, az elkobzott vagyon visszaszerzésére minden kísérlet eredménytelen volt. A szerb kormányban történt változások folytán viszont az új vallás- és közoktatásügyi miniszter megígérte, hogy visszaadja nekik az iskolákat, rendházakat, sőt, nyilvánossági jogban és államsegélyben is részesíti őket, ha a Bácskában levő 20 rendházból önálló tartományt alakítanak. Az apostoli adminisztrátor levele; a tartományfőnöknő véleményének kikérése. A nővérek válaszlevele: igenlően határoztak, az Apostoli Szentszék elé terjesztették az érseki hatóság útján az önálló tartomány alakítására vonatkozó kérésüket, de a kérvénynek nyoma veszett, így most Mosonyi Dénes püspöki helynök küldte Rómába. Fioretti uditore levele a Szerzetesi Kongregációnak az ügyben.

Fasc. 19. ff. 369–402: Pápai kitüntetések

Nagyrészt pápai kitüntetések, például Czapik Gyula pápai kamarási kinevezése; „Ecclesia” Egyházművészeti és Áruforgalmi Rt.-ről leírás, illetve Gasparri kapcsolódó levele; újságcikkek kitüntetésekről, valamint a nuncius távozásáról.

*Fasc. 20. ff. 403–520: Egyes ügyek**Fasc. 20.1. ff. 404–430: Szentév, 1925*

Szentévvvel kapcsolatos táviratok; levélváltások; a kapcsolódó zárandoklatról; *Indictio universalis iubilaei in Annum Sanctum millesimum nongentesimum vicesimum quintum, Romae 1924*; kisnyomtatvány.

Fasc. 20.2. ff. 430–442: A berni nuncius által küldött miseintenciók

A berni nuncius 1000 svájci frankot küldött, amely 500 mise stipendiuma – kapcsolódó levelezés, valamint nyugták.

Fasc. 20.3. ff. 443–448: A volt osztrák–magyar követség palotája Belgrádban

A belgrádi nuncius ír Schioppának (1925. febr. 7.). Az újonnan alapított belgrádi érsekség esetében minden hiányzik, székesegyház, püspöki palota, szeminárium. Szeretnék megvenni a volt osztrák–magyar követség belgrádi palotáját. Kéri, hogy járjon közbe a magyar kormánynál az ügy érdekében. Fioretti és a nuncius levele az ügyben a belgrádi nunciushoz.

Fasc. 20.4. ff. 449–454: Miseintenciók

Miseintenciók Luigi Maglionétól (500 frank, 250 mise stipendiuma). Kapcsolódó levelezés; nyugták

Fasc. 20.5. ff. 455–458: Luigi Maglione által küldött miseintenciók.

Luigi Maglione által küldött miseintenciók (1000 frank 500 mise stipendiuma). Maglione és a nuncius levélváltása; nyugta.

Fasc. 20.6. ff. 459–475: Két ló felajánlása a pápának

A ciszterci atyák ajánlották fel Magyarországon – ezzel kapcsolatos levelezés, szállítólevél, stb.

Fasc. 20.7. ff. 476–519: Vegyes ügyek

A *L'Osservatore Romano* vezetőjétől levél a nunciushoz (1924. szept. 8.); Rejöd Tiborc előadása Magyarországról; újságcikk a *Pester Lloyd*-ból; *Dates relatives aux conditions de la vie à Budapest*–vastag füzet. Andreas Frühwirth O.P. bíboros Lukács Gézátnak ajánlja, aki Magyarországra megy. Apponyi Albert privát audienciát szeretne, ennek ügyében a nuncius a pápai főkamrához. Cherubino Bartoliniról adatok kérése; Hensch Aladár, a *Turistaság és Alpinizmus* című újság szerkesztőjének folyamodványa; Klebelsberg a nunciushoz XI. Pius tiszteletére a budai várnál kihelyezendő emlékművel kapcsolatban, stb.

Fasc. 21. ff. 521–528: Missziók, hittedjesztés

Az afrikai missziókra Székely Gyula általános helynök 1 890 000 koronát küldött; Magyar-Olasz Bank részvénytársaság főpénztára jelentése a befizetésről, 2 280 000 korona a szatmári helynöktől. Ezzel kapcsolatos levélváltás a Hittedjesztési Kongregációval.

Fasc. 22. ff. 529–541: Levelezés a diplomáciai testülettel

Francia nyelvű diplomáciai jellegű levelezés, például a kormányzónak megbízólevél bemutatásáról, a csehszlovák követségtől 1925. febr. 23-án gyászír közlése: „J'ai le regret d'annoncer à Votre Excellence le décès de M. Henri Bureš, secrétaire de presse, attaché depuis plusieurs années à la Légation de la République Tchécoslovaque à Budapest” – ezzel kapcsolatos levelezés, stb.

Fasc. 23. ff. 542–545: Beszámolók a *L'Osservatore Romanónak*

Fioretti uditore jelenti, hogy a volt nuncius elhagyta aznap este a rezidenciát és Hága felé vette az irányt (1925. máj. 17.). Ezzel kapcsolatos hírt küld a *L'Osservatore Romanónak*.

Busta 14. (1925)

Fasc. 1. ff. 1–50: Nuncius és nunciatúra

Fasc. 1.1. ff. 2–34: Az új nuncius érkezése, jelentés Rómába, a megbízólevél bemutatása, a budapesti papság és egyesületek fogadása, hivatalos kormányzati fogadás²⁶

A nuncius megérkezésével kapcsolatos dokumentumok – a nuncius összefoglalója; Gasparri levelei; megbízólevél másolata; Horthy beszéde ennek bemutatásakor; meghívottak listája az 1925. júl. 15-ei fogadásra; Breyer István itt elhangzott beszéde; újságcikk; szabadság kérése.

Fasc. 1.2. ff. 35–49: Levelezés

A nunciust a kassai egyházmegye magyarországi része köszönti: „Clerus populusque fidelis partis dioeceseos Cassoviensis in Hungaria sitae, curae meae creditus magno animi gaudio salutem adventum Excellentiae Vestrae in nostram patriam, simul profundissimam venerationem, pietatem, fidelitatem et obedientiam erga S. Sedem Ejusque Nuntium per me exprimi iubet. Humillime igitur rogo Excellentiam Vestram, ut nostra vota necnon filialia sensa clementissime acciperet et coram Beatissimo Patre data occasione patefacere dignaretur” (Payer Ferenc). Táviratok. *A Société Anonyme Royale Hongroise de Navigation fluviale et maritime* ingyenjegyet biztosít a társaság minden vonalára a nunciushoz; a nuncius köszönőlevele. A nuncius szabadságot kér; Gasparri válasza, illetve kapcsolódó távirat. A bíboros államtitkár információkat kér a román követ *Note*-ja kapcsán: „N. 53. Questo Ministro Rumania ha scritto nota in cui comincansi lamenti perché nel recente Congresso Eucaristico il deputato Wolf avrebbe detto che V.S.I. ha affermato che il cattolicesimo sarà il restauratore delle antiche frontiere ungheresi. Favorisca informazioni”. A nuncius válasza.

Fasc. 2. ff. 51–75: Audienciák és meghívások

Meghívók a nuncius és Fioretti uditor részére. Például *déjeunerre*, Kézművesipari Tárlatra, Budapesti Kir. M. Pázmány Péter Tudományegyetemnek ünnepélyes tanévet megnyitó díszközgyűlésére. A Bolognában tartandó 5. Pax Romana kongresszus alkalmával a Magyar Katolikus Diákdelegáció és a Szent Imre Szoborbizottság fővédnöki tisztségének elfogadására kéri a nunciust. Az 1925-ös Szentévvvel kapcsolatos körlevél.

Fasc. 3. ff. 76–80: Hivatali költségek

Gasparri 28 ezer lírát küld bankutalványon; a nuncius köszönőlevele (1925. dec. 31.).

Fasc. 4. ff. 81–182: Segélyek

Fasc. 4.1. ff. 82–141: Gyermekotthonok

A Szentszék által fenntartott otthonokkal kapcsolatban Gasparri 1925. jan. 25-én Schioppának; *Rapport annuaire sur l'activité des Homes du Saint Siège à Budapest*,

²⁶ A fasciculus felirata továbbá utal rá, hogy a bemutatkozás a diplomáciai testületnek és a püspöki karnak témában lásd pos. II és X; valamint a szerzetesrendek hódoló leveleihez lásd pos. Va-t.

1925. febr. 12.; *Decompe relatif aux frais mensuels des homes du Saint Siège. Janvier 1925; Courte description des deux homes d'enfants fondés et entretenus par le Saint Siège à Budapest (Bp, le 30 juin 1925); Devis se rapportant aux frais mensuels des homes du Saint Siège durant l'année courante*; nyugták (Rose Vajkai).²⁷ Gasparri utasítása a nunciusnak, benne, hogy próbálja előteremteni az otthonok működési költségeit.

Fasc. 4.2. ff. 142–178: Elutasított kérések

A nunciushoz írt magánjellegű segítségkérő levelek: munkát, ruhát, stb. kérnek, általában szomorú anyagi helyzetüket ecsetelik.

Fasc. 4.3. ff. 179–181: A pápa 10 ezer lírás segélye a legsűrűbb szükségekre

Gasparri értesíti a nunciust a pápa adományáról; a nuncius köszönőlevele.

Fasc. 5. ff. 184–203: *Magánlevelezés*

Miseintenciók küldésével kapcsolatos levelezés. A holland oktatási rendszerrel szeretne valaki megismerkedni Milánóból (olvashatatlan aláírás). Mátrai Bernardin kéri a segítségét. Tamás Pált ajánlja Hász Brokárd. Vass Józsefnek a nuncius Tamás András kérését közvetíti, hogy ingyenes elhelyezést nyerjen a budai Erzsébet Szanatóriumban, illetve ajánlja. Vass válasza, hogy a hűvösvölgyi szanatóriumban nyer elhelyezést. Csernoch János prímás levele a mechitaristák ügyében; Mészáros János budapesti érseki helynök karácsonyi üdvözlője; Breyer István karácsonyi üdvözlője; Csernoch János levele (1925. dec. 27.).

Fasc. 6. ff. 204–219: *Levelezés a külügyminisztériummal*

Nagyrészt *Note verbale*-ok, például értesíti a külügyminisztérium a követségeket, hogy Walko távollétében Bethlen István viszi a külügyeket; egy távirat Gasparri-tól: „Vostra Signoria Ill.ma giorno 28 corrente dia comunicazione cotesto Governo che Santa Sede ha trasferito Monsignor Carschi da Rosnavia a Cassovia quale Amministratore Apostolico. Stesso giorno sarà pubblicata notizia Osservatore Romano”. A külügyminisztérium *Note verbaléja*, melyben a nunciatúrán dolgozók listáját kéri, stb.

Fasc. 7. ff. 220–233: *Általános számadások*

Fasc. 7.1. ff. 221–225: Általános számadások, 1925 első trimesztere

Számadás 1925 második trimeszteréről²⁸; Gasparri válasza; általános számadás ápr. 1.–máj. 15-re vonatkozóan.

Fasc. 7.2. ff. 226–228: Általános számadások, 1925 második trimesztere

Általános számadás, 1925 második trimeszteréről; levélváltás, stb.

²⁷ Neve legtöbbször Rose Vajkaiként, francia névváltozatban szerepel, így a fentiekben mi is ezt alkalmazzuk.

²⁸ A számadás második trimeszterre vonatkozóként megjelölése nem elírás. Az 1925. júl. 29-én kelt, Gasparri-nak írt levél tetején a tárgynál „Rendiconto 2 Trimestre” szerepel. A magyarázat, hogy Cesare Orsenigo feltételezi, hogy Lorenzo Schioppa már küldte az első trimeszterre vonatkozót („aveva lasciato al 15 maggio, anziché riferirmi a quella del 31 marzo”).

Fasc. 7.3. f. 210–220, f. 229²⁹: Általános számadás, 1925 harmadik trimesztere

Levélváltás az államtitkársággal; Csányi László Kornél 3 millió koronát küldött a nunciatúrára („ex his verbis id mihi videtur, quod donatio mea haec per Nuntiaturam Apostolicam Budapestinensem ita esset in Romam transmissa, ac si illa quaedam collectio esse pro Stipe Oetriaana [!] Meam epistolam misi Nuntiaturae in mense Aprilis 1925, in qua humile annotavi meam donationem esse personalem, ex facultatibus Budapestini asservatis factam, et nullo modo esse collectionem”), júniusban megérkezett. A nuncius angol levele: nem felejtette el megemlíteni, hogy személyes felajánlása volt Csányinak az összeg, csak valószínűleg figyelmetlen volt az illetékes hivatal. Számadás a harmadik trimeszterről; levél Gasparrinak az utóbbiról.

Fasc. 7.4. ff. 221–227: Az uditore hivatali kiadásai, 1925 második trimeszterének második fele Máj.–jún.–ra több kézzel írt, valamint egy hivatali költségek összefoglaló.

Fasc. 7.5. ff. 228–232: Különféle hivatali költségek

Gasparri és a nuncius levélváltása a nunciatúra fenntartásáról. Jól ismeri a nehézséget a Szentszék, más diplomáciai képviselőknél is jelentkezett. „Il Capo Missione provvede a tutto ciò che concerne il decoroso mantenimento della Nunziatura e darà nota esatta delle spese fatte in un apposito rendiconto trimestrale secondo lo schema qui unito. A titolo poi di compenso personale si corrisponderà ai Capi Missione un onorario mensile che varierà dalle 800 alle 1000 lire. Similmente la Santa Sede corrisponderà un conveniente assegno all'Addetto, al Segretario ed all'Uditore. Nel fare le spese anzidette il Capo Missione terrà conto delle attuali condizioni della Santa Sede le quali esigono che non si facciano spese superflue, ma solo quelle strettamente richieste per un decoroso mantenimento. Terrà presente altresì che, come gli Ecclesiastici in genere, così specialmente quelli addetti alle Rappresentanze della Santa Sede devono ispirarsi anche per ciò che concerne il tenore di vita, non già alle consuetudini delle altre Missioni civili, ma alle norme della evangelica semplicità. Naturalmente la Santa Sede terrà il debito conto del modo con cui il Rappresentante Pontificio regolerà la sua amministrazione familiare, della esattezza e regolarità nel darne il dovuto rendiconto”.

Fasc. 8. ff. 234–338: *Magyarországi egyházmegyéek*

Fasc. 8.1. ff. 235–270: Kalocsai főegyházmegye

Gasparri a kalocsai szék végleges betöltésével kapcsolatban a nuncius véleményét kéri (1925. júl. 28.). A nuncius véleménye, hogy minél előbb meg kellene történnie az érseki szék végleges betöltésének. Módjával kapcsolatban pedig az a véleménye, hogy meg kellene erősíteni a már 1923-ban megtörtént kinevezést. Beszélt Zichy Gyulával, aki ha a pápa úgy kívánja, kész azonnal Kalocsára menni. A végleges betöltést a kormánnyal is közölni kellene. Gasparri 1925. aug. 13-ai levele a nunciushoz: beszélt a pápával az érseki szék végleges betöltéséről az audiencián, felhatalmazta, hogy megtegyje a szükséges lépéseket a kormánynál. Szemző János plébános levele nyugdíja

²⁹ A számozás a fasciculusban következetlen, eredetileg ff. 229–220, a fentiekben a helyes verzió szerepel.

ügyében. Zichy kinevezésével kapcsolatos több távirat és levélváltás, köztük Zichy levelei; díjnyugta; újságcikk beragasztva; levelezés a bullák taxái ügyében. *Schema-tismus* küldése és ezért köszönet.

Fasc. 8.2. ff. 271–277: Kassai egyházmegye.

Kisnyomtatvány: *Felbívás a papi tanács megalakítására*, 1918. dec. 2. Timkó Jordán forrói plébános levele (1925. nov.): „Inter confratres amplius atque amplius stupore admirantes fondo pererebrescit rumor, parochum canonicum Barnabam Tost Cassoviensem, ope diffusae coniunctionis gentiliciae, qua pollet, multa commoliri omnemque lapidem movendo eniti ac contendere tantum, ut episcopus Cassoviensis (=Kassa, idiomate slavico: Kosice) ac respective administrator Apostolicus crearetur. Sine ira et studio, neque ullis nisi rationibus Ecclesiae commode prospiciens ago, quando hoc Excellentiae Vestrae utpote Suae Sanctitatis Legato auctor sum, nimirum Barnabam Tost supra memoratum omnino carere necessariis dotibus ingenii indolisque animi utique requisitis ad probe induendam episcopalem dignitatem, et proinde procurus indignum qui in sede episcopali succederet Augustino p.m. Fischer-Colbrie... His expositis quaero: numquid ad utiliter suscipiendam dignitatem episcopalem justa valere queat auctoritate homo qui in ea ipsa dioecesi ob tenues intelligentiae vires seminario ad tempus saltem extrusus erat? num cogitatione comprehendi queat, fieri quemquam episcopum seu custodem orthodoxae fidei hoc eodem loco, ubi – ordine parallelum una cum inimicis Ecclesiae – socius sacerdotes permovere studuerat, ut coalescerent in organisatione ab Ecclesia reprobata?”.

Fasc. 8.3. ff. 278–290: Nagyváradai egyházmegye magyarországi része

Csernoch János 1925. okt. 6-ai levele a nunciának, benne többek között a következőkkel: „Nunc vero refertur mihi a Dno ministro cultus, quod D. apostolicus administrator M. Varadiensis etiam hunc suum Vicarium generalem pro Hungaria, canonicum quippe Lindenberger a munere Vicarii generalis relevaverit una cum suo secretario et in locum ejus nominaverit Franciscum Bartos, Praepositum parochum Békéscsabaensem illique constituerit secretarium Andream Kőrössy, Vicearchidiaconum parochum quondam in Szilágysomlyó, nunc ex America revocatum, ubi aliquo temporis spatio commorabatur. Relata retuli nesciens, utrum praedictae nominationes jam effectui fuerint, vel vero illas D. Administrator apostolicus praesuscipere tanummmodo intendat, quia ego ipse desuper nullam officiosam relationem accepi. Sed acceptam notitiam fundamento haud carere jam ex eo collimare licet, quod Antonium Mayer ejusdem D. Administratoris apostolici Vicarius generalis pro parte rumenica Dioec. Varadinen. et Andreas Kőrössy his diebus Budapestini commorati fuerint ibique, quae superius exposueram, narraverint. Et ego ipse hodie accepi epistolam a saepius memorato A. Kőrössy, in qua illem e deprecatur veniamque petit pro injuriis et offensionibus mihi illatis, quod, prout scribi, nunc e mandato sui Ordinari facit”; a biharkeresztesi plébános, Gyenes György címének kérése; Bjelik és a nuncius több levélváltása. A nuncius 1925. okt. 12-ei jelentéséből az tűnik ki, hogy Lindenberger jámbor, szorgalmas és buzgó, ezért nem tartja szükségesnek csak a titkár miatt leváltani, akivel nem elégedett. Inkább meg kellene kérni Lindenbertert, hogy válasszon

más személyt. Bjelik értesíti a nunciust, hogy Lindenberger lemondását nem fogadta el. Bjelik Lindenbergernek írt levele másolata.

Fasc. 8.4. ff. 291–299: Pécsi egyházmegye

A pécsi püspök és a diakovári püspök közötti pénzügyi természetű vita. Az utóbbi igényt tartott az általa adminisztrált 30 plébánia jövedelmére „che sono depositati presso la Curia di Pécs, e li domanda non in valuta ungherese, ma secondo il valore che aveva la corona iugoslava verso la fine del 1918. Chiede inoltre una quota parte dei beni della diocesi di Pécs per l'educazione dei chierici della Barania e per altri determinanti scopi religiosi” – ezzel kapcsolatos levélváltások.

Fasc. 8.5. ff. 300–316: Eperjesi egyházmegye magyarországi része, Papp Antal

Papp kérte tőle, hogy érje el a magyar kormánytól az útlevelet „per trasferirsi in Ungheria, avendolo il Governo della Repubblica Ceco-Slovacca diffidato con suo decreto del 1 Sett. a lasciare il territorio della Repubblica entro il 10 Settembre, sotto minaccia di espulsione forzata”. A magyar kormány viszont nem akar egy igazságtalannak tartott kiutasításhoz asszisztálni, a prágai követség már közölte Pappal – formális tiltakozás után be fogják engedni. Ezzel kapcsolatos levelezés. Köztük például a nuncius jelentése Gasparrinak Papp kiutasításáról (L'espulsione di Mgr. Papp); Papp Antal 1925. szept. 4-ei levele a nunciusnak. Mellékletében Marmaggi levelének másolata, melyben: „Ubique pateat et notum sit omnibus, ad quos spectat vel in posterum spectare poterit, SSmum D.N. Pium Divina Providentia Papam XI., in peculiare paternae Eius benevolentiae signum meritorumque testimonium erga Illum ac Revmum D. Antonium Papp, eundem a Sede Munkacsiensi Ruthenorum ad Metropolitanam sedem titularem Cyzicensem transferre ac promovere dignatum esse”. Papp Antalnak az egyházmegyei tanácsosok testülete (consultores dioecesiani) kérését tolmácsolta: „praedicti consultores dioecesiani in libello hoc supplicii mediante Excellentia Vestra, coram Throno Beatissimi Patris prostrati filiali cum humilitate, homagio et fiducia Sanctissimum Dominum Nostrum deprecantur, quatenus oppidum Miskolc cum ecclesia, qua cathedram assignare ad tempus Apostolicae Administrationis – excardinatunque interimiter e Dioecesi Hajdudorogiensi neoerectae Apostolicae Administrationi incardinari curare dignaretur –, ut humilitas mea ecclesia Miskolcensi greci ritus catholica qua cathedra uti possit et valeat ad persolenda independenter ab alio pontificalia sua. Oratores preces suas motivis, argumentis historicis, geographicis et administrativis suffulciunt, quae omnia secundum meam quoque optimam persuasionem veritati correspondent.” A nuncius továbbítja a pápának a folyamodványt és járjon közben az érdekében; Orsenigo a Keleti Egyház Kongregációjának küldte fel. Válasz Pappnak; másolat, *Capo consigliere, prefetto di Polizia*: „Per l'espulsione dell'Arcivescovo Papp è stato messo in movimento intero apparato di poliziati”.

Fasc. 8.6. ff. 317–334: Cesare Orsenigo nuncius érkezése, püspökök levelei az érkezés alkalmából

Fasc. 8.7. ff. 335–337: Fakultás a tábori püspöknek

Gaetano de Lai 1925. dec. 4-ei levele a nunciushoz az ügyben: „Mgr. Zadavec, Vicario Castrense dell'esercito Ungherese, rivolge nuova istanza, che accludo con preghiera

di ritorno, per essere munito delle facultà matrimoniali pei militari”. A véleményét kérdezi. A nuncius Csernoch János álláspontját tudakolja (1925. dec. 16.).

Fasc. 9. ff. 339–344: Általános vallási kérdések

A nuncius jelentése Gasparrinak a budapesti nemzetközi missziós kongresszusról. Benne többek között: „L’Ungheria è solo alle soglie, si può dire, del movimento per le missioni; pochi ancora ne hanno compreso l’importanza e soprattutto il dovere da parte di tutte le nazioni di collaborarvi: anche l’organizzazione delle Opere missionarie non esiste qui che in embrione: non è ancora penetrata nelle parrocchie, e per ore è limitata al Comitato Nazionale e ai Comitati diocesani”. Ezenkívül azt is leírja, hogy három zárandoklat van tervbe véve a Szentévre Rómába. *Programm für den missionswissenschaftlichen Kongress im sitzungssaale des St. Stefanus-Vereins*; Gasparr válasza.

Fasc. 10. ff. 345–356: Általános politikai jelentések

Nemzeti Újság, 1925. aug. 7., 10. oldalon kiemelve: *Szent Ferenc első kápolnája Magyarországban*. Tartalma: a bárdibükki kastélya parkjában Gosztony Mihály kápolnát építtetett Assisi Szent Ferenc tiszteletére, ez Magyarországban az első kápolnája a szentnek, Rott Nándor minap áldotta meg. Megjelent az ünnepségen Kovács József kaposszentbenedeki református lelkész is presbitériumával (Casari olasz fordításában a cikk). Újságcikk: *Ungvár egész rendőrségét mozgósították Papp érsek kitoloncolásához. A cseh kormány a legsúlyosabb törvényértést követte el – Nem veszik figyelembe a fellebbezést*. Újságcikk: *Omaggi cattolici al Vescovo protestante nel suo 50 anno di ministero; Der neuzigjåbrige Bischof Josef Ferencz*. A nuncius jelentése Gasparrinak, melyben leírja, hogy három hét lábadozás után Bethlen ismét átvette az irányítást, aznap fogadta őt, eddig nem volt vele alkalma találkozni. Két dologra tette a hangsúlyt: „1) Al bisogno che il Nunzio appoggi come faceva anche il mio antecessore, la collaborazione dei cattolici e dei protestanti, altrimenti soggiunse, se questa coalizione venisse a mancare i protestanti piegherebbero probabilmente verso i giudei; 2) Al desiderio che, specialmente per la nomina del Vescovo di Cinque Chiese, vacante per la promozione di Mgr. Zichy, non manchi fra il Governo e la Santa Sede quell’accordo amichevole che prepara la scelta del candidato”. E két pontról kifejti a véleményét, ismerteti megbeszélésüket, valamint Papp Csehszlovákiából történő kiutasításáról ír. Gasparr 1925. okt. 1-jei válasza.

Fasc. 11. ff. 357–357: A kormány

A fasciculus üres, a mappán: „Vuoto! Niente”.

Fasc. 12. ff. 359–365: A sajtó

Láng János nemzetgyűlési képviselő magyarul írt levele a nunciussnak. Az *Egyházi Lapok* 1925. jún. 6-ai számában a püspöki karhoz és a papsághoz fordult, segítségüket és erkölcsi támogatásukat kérve az általános erkölcsi süllyedés meggátlását és az

ország erkölcsi nivójának emelését célzó nagyobb mozgalom megindításához. Sajnos csak 5 alsópapság köréből érkező hozzászólást kapott. Felsorolja, hogy mik azok a témák, amelyekben a katolikus klérus hozzájárulását kéri: vásárnapi munkaszünet, vásártartás, a pornográfia általában, az utcai erkölcstelenség, kirakatok, plakátok, színpad, mozi, orfeum stb., öltözködés, fényűzés, tánc, táncmultság, táncmeszterek, prostitúció, leánykereskedelem, éjjeli élet, alkohol, iskola mulasztás, házasságfelbontás, házasságtörés, törvénykezés zárt ülésen, korai nőstülési engedély, házasság előtti kötelező orvosi vizsgálat, egyke, kötelező istentisztelet, Isten-káromlás, stb. A főpapi kar támogatását kéri (1925. okt.). Láng nemzetgyűlési beszéde a nemzet erkölcsi süllyedését elősegítő okok megszüntetése tárgyában ugyanitt; egy lap a nemzetgyűlés 408. üléséből, 1925. évi máj. hó 13-án szerdán, 437 (miniszterelnöki válasz felolvasása).

Fasc. 13. ff. 366–409: *Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose)*

Fasc. 13.1. ff. 367–372: Milánói Reparatrix Nővérek

Budapesti Országos Központi Oltáregyesület fejléces papíron Maria di S. Giovanni Damascono levele a nunciussnak. Üdvözllet jövetele alkalmából. Már találkozott vele, amikor a milánói rendház előjárója volt két évvel korábban. „Mi permetto d’invitare alla Nunziatura le ostie per la Santa Messa come lo facevamo sempre con S.E. Monsignore Schioppa”. Még egy üdvözlő levél, M. De Galberttól (1925. júl. 3.).

Fasc. 13.2. ff. 373–380: Zirci ciszterciek, Lulay Simone di Guttenbruni ügye (Temesvár, Románia)

Maria Lulay özvegyasszony a nunciussnak Guttenbrunn településről (Temesvár, Románia) fia, Lulay Simon érdekében, aki zirci ciszterci szerzetes, 1921-ben hazajött, majd 1924-ben is „receptionem suam petivit in ordinem Cisterciensem, vel dimissionem ex ordine, ut intrare possit in dioecesim Csanadiensem”. Azt szeretné „ut ordo cisterciensis hungaricus de Zircz filium meum infelicem adiuvet mediis pecuniariis, quia filius meus nunc habitat in nosocomio de Lugos, Banat”. A nunciuss Werner Adolf O.Cist.-nak és Szentés Anzelm Kálmán O.Cist. zirci perjelnek írt levelei ez ügyben.

Fasc. 13.3. ff. 381–397: Mechitaristák

A mechitarista Narsete Diratzouyan ellen megfogalmazott vádak; a Keleti Egyház Kongregációja titkárának levele a vádakról, illetve küldi az örmény kolónia pár tagjának levelét; a nunciuss válaszevele. A vádatokat aláíró 2 ember nem létezik, kitalált nevek, szerinte az összeállító Prof. Barouir Tiroyan lehetett, örmény katolikus, laikus. Leírja, hogy miért így véli, illetve a szomorú állapotokat. Névjegykártyák: Baronir Tiroyan professeur, Prof. Nersés P. Diratz Dr. és Sciences Naturelles de l’Université de Padoue Mekithariste de Venise, Dr. Athanász Tiroyan mechitarista rendház főnöke örmény róm. kath. lelkész; az utóbbi levele a generális apáthoz, Monsig. Benedetto Gariadorhoz a misszió nehézségeiről; a primás leveléből kivonat: a mechitaristák és a hozzájuk kötődő alkalmazottak, címük, rövid leírás.

Fasc. 13.4. f. 398: Jezsuiták

Egy évre fakultások engedélyezése 83 jezsuitának (magyar provincia): „omnes facultates in folio typis impresso et pariter adiecto descriptas concedimus ad annum, servata forma et tenore praecedentis decreti”.

Fasc. 13.5. ff. 399–404: Piaristák

Szedlák Rudolf két évig a piaristáknál élt, majd előljárója tudta nélkül, mivel nem érzett hivatást, otthagya a rendet. Exkommunikációba esett. A nuncius a piaristáknak az ügyben. Keleti Egyház Kongregációja prefektusának levele a keleti rítusú Róna János piarista rendbe történő felvétele ügyében; a nuncius levele a kongregáció titkárának.

Fasc. 13.6. ff. 405–408: Szerviták

Alfredo Pacini, a belgrádi apostoli nunciátúra ügyvivőjének 1925. szept. 8-ai levele. Dall’Olio M. Gábor szervita szerzetes állítólagos kapcsolatáról egy Skicak nevű nővel. A férj fordult hozzájuk. Információt kér a szerzetesről; a nuncius válasza.

Fasc. 14. ff. 410–414: Ügyek áttétele Rómába

Naszády József ügyében Glattfelder Gyula kérte, hogy a nuncius továbbítsa levelét a Szentségi Kongregációhoz; a nuncius a kérésnek eleget tesz. Glattfelder Gyula másik levele, melyben ereklyéket kér oltárokhoz (altaria fixa et portatilia) és kéri „S. C. Rituum dirigere et benigne procurare, ut quaesitae ss. Reliquiae quo citius a me obtineri possint”.

Fasc. 15. ff. 415–456: Pápai kitüntetések

Fasc. 15.1. ff. 416–427: Kitüntetések Riemer Józsefnek, Haász Aladárnak, Horvát Máriának és Kőrössy Endre nagyváradai nagyarrézi papnak

Riemer József (a Jeruzsálemi Szent Sír lovagrend tisztje [Commendatore del Santo Sepolcro]); Haász Aladár (a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban titkár, cameriere honore di spada e cappa sopranumerario); Horvát Mária (Benemerenti érem, Csorvás plébánia). Kőrössy Endre részére is felmerül kitüntetés, de Budapesten, ahol néhány évig lakott, a primás megtiltotta neki a misézést. A nuncius Pizzardót kérdezi.

Fasc. 15.2. ff. 428–438: Kitüntetések Wenckheim Károlynak és Wenckheim Sándornak

Kitüntetés Wenckheim Károly (Nagy Szent Gergely Rend nagykeresztje) és Wenckheim Sándor részére (*Camerieri segreti di Spada e Cappa*) (Nagyvárad).

Fasc. 15.3. ff. 439–452: Kitüntetés Schindele József bortermelőnek

Schindele József részére (Székesfehérvár) Nagy Szent Gergely Rend lovagkeresztje, viszont Domenico Spada (cancelliere dei Brevi Apostolici) nem ajánlja, mivel Prohászkanál „negotium habens vinarium...”-ként szerepelt.

Fasc. 15.4. ff. 453–455: Kitüntetés Martin Aurél csanádi egyházmegyes papnak

Pápai prelátusi cím adományozása Martin Aurélnak, a budai Szent Imre Kollégium igazgatójának.

Fasc. 16. ff. 457–473: *Katolikus nagygyűlések*

Katolikus Közlöny, 15. évfolyam, 1925. rendkívüli szám, tartalom: *A XVII. Országos Katolikus Nagygyűlés rendje*, Budapest 1925.; Zichy János az elnök és az alelnök Zsembery István az okt. 11-én tartandó megnyitó szentmise bemutatására és az első ülésén a nagygyűlésnek beszéd tartására kérik; válasz. Különféle újságcikk-kivágások. Fehér András szentesi apát-plébános a nunciushoz (1925. júl. 31.): a negyedik Alföldi Katolikus Nagygyűlésre, amely szept. 6–8-án lesz Szentesen, a nunciust is meghívják. A nuncius válaszevele. A Zichy Gyula által a nagygyűlés nevében kiüldött üdvözlőlevelet köszöni a pápa – távirat; a nuncius 1925. okt. 15-ei jelentése az országos katolikus nagygyűlésről Gasparrinak.

Fasc. 17. ff. 474–536: *Vegyes ügyek*

Fasc. 17.1. ff. 475–517: *Különfélék*

Magánjellegű kérések, például Kubass Árpádról információkat kért a montefiasconei püspök, mivel Olaszországban házasságra akar lépni, a nuncius ez ügyben Zdravecnek ír, ugyanis Kubass őrnagyként szolgált. A bellunói plébános Rodolfo Fistarol (tiszolci) keresztelési bizonyítványát keresi. Gasparri küldi át a nunciushoz a levelet, azzal a megjegyzéssel, hogy nem tudja, hogy a nevezett Tiszolci falu még Magyarországhoz tartozik-e. Luigi Maglione miseintenciókat küld (800 svájci frank, 400 mise). A nuncius a padovai püspöknek Elia della Costának ír egy építész, G. B. Della Marina elvesztett dokumentumainak ügyében. Domenico Marini és a nuncius levélváltása „Obbligazioni tibisco emesse dall'ex Impero Austro-Ungarico che, come mi fu riferito, debbono presentarsi cotà al competente Ministero per il concambio: prima però di farne la spedizione, Le sarò grato se la Eccellenza Vostra Rev.ma volesse assumere precise informazioni in proposito” – ezzel kapcsolatos levelek. Szabadszállási katolikus nap alkalmából a pápa üdvözlése; születési anyakönyvi kivonat; *L'Organo Artistico* című könyv küldése; szentévi medál a pápától Muraközy Lászlónak, stb.

Fasc. 17.2. ff. 518–524: *Novák István ügye*

A Keleti Egyház Kongregációjának titkára és a nuncius több levélváltása Novák István ügyében. Tacci – többek között – a következőket írja: „Ebbe vari colloqui con i Superiori della S.C. nei quali insistette sempre perché gli fosse concesso un titolo vescovile e un'equa pensione vitalizia se lo si volesse proprio privare della diocesi di Eperjes. Asseriva poi che la salute sua era tale da non permettergli di porre la sua stabile residenza in Roma; supplicava perciò che almeno gli venisse accordata una proroga per tornare a Budapest ed ivi fermarsi un tempo abbastanza lungo al fine di ultimare alcuni affari personali di grande premura e di curare seriamente la salute assai scossa.” A nuncius véleményét kérdezi, illetve kéri, hogy őröködjön Novák erkölcsi magatartása felett. Novák levelének másolata (1925. márc. 8.); Bednárz Róbert levele németül, benne információk Novákról.

Fasc. 17.3. ff. 525–535: *Babej Béla visszatér a keleti (rutén) rítusra*

Az esztergomi szeminárium kassai egyházmegyéből való növendéke, Babej Béla szeretne a rutén rítusra visszatérni, hogy a nagyobb rendeket házas állapotban vehesse fel. Ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 18. ff. 537–542: S.C. de Propaganda Fide

„Circa la concordata fondazione di una procura estera di questa Sacra Congregazione presso cotesta Nunziatura Apostolica”.

Fasc. 19. ff. 543–586: Levelezés a diplomáciai testülettel

Fasc. 19.1. ff. 544–557: Levelezés

Diplomáciai levélváltások a követségekkel, például a török követség elköltözött; belgák üdvözlik a nunciust, a holland követ Budapestre érkezett, stb.

Fasc. 19.2. ff. 558–572: Körlevelek, megbízólevelek bemutatása

A nuncius bemutatta megbízólevelét a kormányzónak, ezt a tényt közli, illetve erről írt levelét megkapták a követségek.

Fasc. 19.3. ff. 573–580: Szent István ünnepe, a budapesti követek aláírása (le firme degli ambasciatori a Budapest)

Szent István ünnepe: a külügyminiszter közli az ünnepek rendjét; a nuncius a diplomáciai testület tudomására hozza; követségek listája címmel.

Fasc. 19.4. ff. 581–585: Benzinügy

Ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 20. ff. 587–597: Válasziratok és felhatalmazások (Rescritti e facultà)

Gyulai plébánián a nuncius megengedi speciális felhatalmazás alapján, hogy „occasione nocturnae expositionis S.S. Sacramenti die XVI huius mensis una Missa celebretur hora tertia post noctem, iuxta preces”; ugyanezt Csorvásnak is, csak ott még hozzátéve: „et ab eadem hora tertia fideles Sacra Sinaxi refici possint”. Tiltott könyvek olvasására fakultás 3 évre; Székely Istvánnak breviárium mondás alól felmentés, etc. Továbbá egy lap „si rilascia licenza tibi proibito (formulario) alle signorie Camilla, Giulia Furhmann” akiket Casari ajánlott.

Busta 15. (1925–1927)

Fasc. 1. ff. 1–64: Nuncius és nunciatúra

Fasc. 1.1. ff. 2–13: A nunciatúra palotája és a vallás- és közoktatásügyi minisztérium

Klebsberg levele a nunciusnak, melyben leírja, hogy 50 millió koronát utalványozott a nunciatúra üzemi költségeire (1926. jan. 27.); a nuncius megköszöni. Klebsberg a Magyar Katolikus Vallásalap tulajdonát képező felszerelési tárgyak közé leendő felvételre egy porszívógépet engedélyezett, szállításra megrendelte. Továbbá intézkedett, hogy az emeleti fürdőszobában cseréljék ki a régi kályhát gázkályhára. Miniszteri segédhivatali igazgató levele: a pápai követség palotáján az attika-csarnokán és ezzel kapcsolatosan végzendő munkákkal megbízza Kovatsek Ferenc építési vállalkozót; meghívó a garázs tűzrendészeti szempontból történő megvizsgálására; Rajos Lajos okleveles mérnök, miniszteri tanácsos gyász híre. Klebsberg értesíti a nunciust, hogy a palota gondnoki teendőinek ellátásával kit bízott meg (Lachnit Károly királyi közalapítványi igazgatót); a nuncius köszöni.

Fasc. 1.2. ff. 14–26: Levelezés

Société Anonyme Royale Hongroise de navigation fluviale et maritime egész évi ingyen hajójegyet biztosított az összes járatra (1926), a nuncius köszöni; Gasparri távirata: „Cifrato N. 64. – Dopo ponderatamente esaminati secondo sua esperienza V.E.R. voglia comunicare se Episcopato olandese vede di buon occhio in tesi generale: presenza di un Internunzio all’Aia.”; a nuncius válasza; holland újságcikk-kivágás: *De opheffing van het gezantschap bij den H. Stoel*; Gasparri köszönete; *Új nemzedék*, 1926. ápr. 30., 7. old.: *A pápai nunciust az ötösfogattal várja Debrecen tanácsa*; Gasparri távirata Margherita di Savoia temetésével kapcsolatban; Pizzardónak a nuncius Fioretti Hágába küldése tárgyában (Lorenzo Schioppa, az ottani internuncius Rómába utazása idejére); a Ceremoniális Kongregáció határozata jún. 15-ei ülésükről (1926. júl. 3.).

Fasc. 1.3. ff. 27–63: Üdvözetek

A pápát a nuncius és az uditore koronázásának évfordulóján üdvözlik; a pápa Gasparri révén köszöni. Az uditore, Fioretti kéri, hogy nov. elején Olaszországban tölthesse szabadságát; Gasparri levele, hogy megadják neki az engedélyt. Mikes János karácsonyi üdvözlője; újévi üdvözlők, stb.

Fasc. 2. ff. 65–137: *Audienciák és meghívások*

Fasc. 2.1. ff. 66–103: Meghívások

Különféle meghívók. Az MTA köszönetet mond a nunciusnak „pro legatione honorifica festo suo centenario benevolentissime huc missa”. A Budapesti felsővizvárosi római katolikus autonóm egyházközség azt szeretné, ha a plébánia 200 éves jubileumán misét pontifikálna a Szent Anna templomban – Molnár László pápai kamarás, plébános ír a nunciusnak az ügyben. Az Ébredő Magyarok Egyesülete villamosvasúti szakcsoport zászlószentelésre hívja a nunciust. A Budapesti Országos Központi Oltár-egyesület a katolikus nagygyűlés alkalmával főpapi szentmisével végződő Eucharisztikus díszgyűlést tart, amire meghívják, stb.

Fasc. 2.2. ff. 104–114: Meghívók

Különféle meghívók diplomáciai fogadásokra; M. kir. Országos Tiszti Tudományos és Kaszinó Egyesület József főherceg székfoglaló ünnepélyére; karácsonyi jótékony művészestélyre; egyházművészeti kiállításra; a székesfővárosi gyermekfelruházásnak ünnepélyes megnyitására.

Fasc. 2.3. ff. 115–129: Megemlékezés Mohácsról

A mohácsi csata 400 éves évfordulójának megünneplésével kapcsolatos levelezés; újságcikk; meghívó; távirat.

Fasc. 2.4. ff. 130–136: Zarándoklat Mohácsra

A Mohácsra zarándokolt katolikusok pápának küldött, Virág püspök és Frey János apátplébános által írt üdvözlő távirata – hálásan emlékeznek meg arról a segítségről, amelyet a pápa a magyaroknak nyújtott a kereszténység védelmében az elesett hősök emlékére emelendő fogadalmi templom helyén. Ragaszkodásukat és hódolatukat fejezik ki a nagygyűlés megbízásából a mohácsi vész 400 éves évfordulójá

alkalmából (a lap alján a nuncius válasza). Komocsy István kanonok üdvözlő távirata a Katolikus Tanítóegyesület („unio catholicorum ludimagistrorum”) nevében (a mohácsi vész 400 éves évfordulójára gyűltek össze); a nuncius válaszelevele.

Fasc. 3. ff. 138–186: Hivatali költségek, a nunciatúra fenntartásának költségei, számadások

Fasc. 3.1. ff. 139–148: A nunciatúra fenntartása, hivatali költségei és levelezés

Néhány dolog tisztázását kéri Pizzardótól a nuncius, mielőtt az új rendszer szerint az általános számadást elküldené (1926. jan. 11.); Pizzardo válasza; a nunciatúra fenntartási költségeivel kapcsolatos egyéb levelezés.

Fasc. 3.2. ff. 149–152: Általános számadás, hivatali költségek – 1925 negyedik trimesztere
Általános számadás 1925 negyedik trimeszterének hivatali kiadásairól – Gasparri és a nuncius vonatkozó levélváltása; általános számadás, 1925 negyedik trimesztere.

Fasc. 3.3. ff. 153–159: Általános számadás, a nunciatúra fenntartási költségei – 1925 negyedik trimesztere

Általános számadás 1925 negyedik trimeszteréről – a nuncius levélváltása Gasparrival; számadás 1925 negyedik trimeszteréről; a negyedik trimeszterre vonatkozó *Rendiconto generale dell'introito ed esito per il mantenimento*.

Fasc. 3.4. ff. 160–169: Általános számadás, hivatali költségek – 1926 első trimesztere

A nuncius küldi Gasparriinak az 1926 első trimeszterére vonatkozó hivatali költségekről a számadást; illetve egy másik levélben a nunciatúra fenntartási költségeiről a számadást; Gasparri a kettőre együtt válaszol; Quietantia (Illetskó Lajos poprádi plébános, 1925. dec. 1.); általános számadás 1926 első trimeszteréről; 1926 első trimeszterére vonatkozó számadás; 1926 első trimeszterére vonatkozó általános számadás.

Fasc. 3.5. ff. 170–174: Általános számadás – 1926 második trimesztere

A nuncius küldi Gasparriinak az általános számadást 1926 második trimeszterére vonatkozóan „riguardante le spese complessive sia d'ufficio che per il mantenimento di questa Nunziatura”. A nunciatúra hivatali kiadásai; Gasparri válasza; 1926 második trimeszterére vonatkozó általános számadás.

Fasc. 3.6. ff. 175–180: Általános számadás – 1926 harmadik trimesztere

Lorenzo Schioppa 1926. szept. 12-ei levele – benne leírja, hogy „Mgr. Pizzardo mi ha dichiarato che lo stipendio dovuto a Mgr. Fioretti pei due mesi passati in questa Internunziatura può essere segnato nel Rendiconto dell'Obolo di Budapest”. A nuncius küldi Gasparriinak a számadást a hivatali költségekről és a nunciatúra fenntartási költségeiről. A nunciatúra hivatali költségei, 1926 harmadik trimesztere; Gasparri válasza; 1926 harmadik trimeszterére vonatkozó általános számadás.

Fasc. 3.7. ff. 181–185: Általános számadás – 1926 negyedik trimesztere

Számadás küldése Gasparriinak a hivatali költségekről és a nunciatúra fenntartási költségeiről 1926 negyedik trimeszterére vonatkozóan. Gasparri válasza, mellyel egyben küld egy 30 ezer lírás bankutalványt (vaglia bancario) is „corrispondenti al disavanzo segnato nell'ultimo rendiconto, e la rimanente somma come fondo di cassa per le spese di ordinaria amministrazione. In pari tempo a riscontro dell'offerta segnalatami per l'Obolo di S. Pietro, Le accludo una letterina di ringraziamento, interessando l'E.V. a

farla giungere alla sua destinazione”. A nuncius válasza; a nunciatúra 1926 negyedik trimeszterére vonatkozó hivatali költségei; általános számadás, 1926 negyedik trimesztere (nem a szokott formanyomtatványon, hanem kézzel írt formában).

Fasc. 4. ff. 187–348: Segélyek

Décompte relatif aux frais mensuels des homes du Saint Siège (1925 nov.-étől 1926 dec.-éig, a szept.-i helyett két okt.-i található a fasciculusban); kimutatás a nuncius által ajándékozott fa kiosztásáról a Lenke-Barakkban 1926 karácsonyán; újságcikkek a Szentszék XI. Pius otthonának és az angyalföldi úton levő apostoli nuncius otthon meglátogatásáról, illetve hajléktalanok menedékhelyén témában; templomnak adott adomány, különféle segélyek.

Fasc. 5. ff. 349–381: Magánlevelezés

Sipos István kánonjogász elküldte az *Enchiridion Iuris Canonici* c. művének egy példányát. Pietro Vigorelli barnabita 1926. aug. 16-ai levele, Rómából, előjárója megbízásából ír a nunciussnak, ugyanis elértéktelenedett magyar kötvényeik vannak, és a teendő felől érdeklődik. Füstös Pál küldte *De matrimonis mixtis* c. könyvét. Több üdvözlét a nuncius pappászentelese harmincadik évfordulója alkalmából (Klebersberg, Glattfelder, Zichy). Emilio Antoniazzi Samassa hagyatékával kapcsolatban érdeklődik. Marie Ghrinessy előjárónő 1924. júl. 14-ei levele; Fioretti rövid időre Hágába történő küldésével kapcsolatban levélváltás Lorenzo Schioppával. Schioppa 1926. júl. 11-ei levelében értesíti, hogy Fioretti pár órával korábban megérkezett. Klebersberg levele a budakeszi iskolával kapcsolatban; a nuncius válasza Klebersbergnek: az Isteni Megváltó Leányai budakeszi leányiskolájának Walder által kidolgozott terveit megkapta, grandiózusnak találja őket. Francia nyelvű kézírásos levél – 1926. ávril 27, principessa Stephania belgiquie Princesse Lónyay. Zichy Gyula köszöni a nuncius leveleit, melyekben tudatta, hogy a pápa kinevezte Virág Ferenc szekszárdi plébánost Pécsre. Csernoch János több levele; levél Jacob Constant érdekében; válaszlevél fogalmazvány, pár sor.

Fasc. 6. ff. 382–424: Levelezés a külügyminisztériummal

Gasparri és a nuncius táviratváltása: a nuncius részvétnyilvánítása Bornemisza volt szentszéki követ halála miatt; számla („STEAUUA”kőolaj kereskedelmi rt.-től); a nuncius újév alkalmából a kormányzónak mondott beszéde; a nuncius beszédével kapcsolatos újságcikkek; *Note verbale*-ok; *Liste de MM. les membres du Corps Consulaire en Hongrie, janvier 1926*; Gasparriának az új szentszéki követről (1926. febr. 22.); Prima proposta per il Vaticano – poi ritirata, vedi 3924 (Béla Török de Mura et Kőröstarcsa); Verseghy Nagy Elek életrajza; mellette Walko levele; a pápa Horthynak intézett levele az új követ kinevezése alkalmából; Gasparri távirata: „Associazione Sokol Cecoslovacchia apartamente anticlericale si prepara celebrare Praga festività federazione. Detto congresso terminerebbe commemorazione festa Hus 6 luglio, che si prevvede come quella anno passato offensiva Santa Sede e cattolici; nel caso che

rappresentanti diplomatici in Praga siano invitati partecipare e rappresentare cotesta nazione ricevimento, eventuali istruzioni da cotesto governo per indicargli condotta ispirata rispetto religione dominante cotesta nazione e Santa Sede che ha costì rapporti diplomatici. Discretamente V.S.I. agisca questo senso pressione Ministro Esteri”. Orsenigo válasza Gasparrinak: beszélt a külügyminiszterrel (személyes kezdeményezéseként adva elő), aki megígérte, hogy ilyen irányú rendelkezést ad, természetesen hogy úgy tűnjön, hogy a rendelkezés spontán a minisztertől indult ki (1926. máj. 29.). Walko Lajost felmentették kereskedelemügyi miniszteri pozíciójából és külügyminiszterré nevezték ki.

Fasc. 7. ff. 425–447: Péterfillérek

Az összegyűjtött péterfilléreket küldik az ordináriusok a nunciatúrán keresztül; Debreczeni János címzetes püspök, egri főkáptalani nagyprépost 7 db. cs. és k. aranyat hagyott péterfillér céljára.

Busta 16. (1925–1927)

Fasc. 1. ff. 1–41: 1926. márc. 17-ei püspökkari konferencia

Cesare Orsenigo nuncius az 1926. márc. 17-ei magyar katolikus püspökkari értekezleten felszólalt, melyre a budapesti nunciatúra felállítására óta nem volt precedens. Beszédében egyrészt számba vette, mely területeken munkálkodtak dicséretesen a magyar egyháznagyok, illetve azokat, amelyekben határozottabb fellépést várt el tőlük a Szentszék. Ezek a túlságos közösködés a más vallásúakkal, a vegyes házasságok és a politika összekötése az egyházi szertartásokkal voltak. A beszéd ezeken kívül egy felhívást is tartalmazott a püspöki, káptalani javadalmak és szemináriumok jövedelméről és kiadásairól a legutóbbi három évről számadás készítésére. A fasciculus nagyrészt a felszólalás előkészítésével kapcsolatos dokumentumokat tartalmazza (a nuncius 1925. nov. 21-én Borgongininek írt levelének másolata; Gasparri 1925. dec. 13-án írt levele a nunciusnak; a nuncius 1926. febr. 16-ai levele Gasparrinak; Gasparri 1926. febr. 27-ei levele a nunciusnak; a nuncius 1926. márc. 5-én Csernoch Jánosnak is elküldi a bíboros államtitkár utasítását, amit a püspökkari konferencián kell kommunikálnia, s megkéri, hogy tudassa vele, hogy mikor adhatja elő beszédét; Csernoch János 1926. márc. 8-ai válasza; a nuncius 1926. márc. 20-ai levele Gasparrinak). Továbbá a nuncius beszéde az 1926. márc. 17-ei püspökkari konferencián; a püspökkari konferencia jegyzőkönyvének vonatkozó része olaszra fordítva. Az 1926. márc. 17-ei püspökkari értekezlet jegyzőkönyve, melyet Szmrecsányi küldött, aki a konferencián a beteg prímás helyett elnökölt. Szmrecsányi 1926. márc. 29-ei levele a nunciusnak; Szmrecsányi pápának „nomine etiam Episcoporum Regni” küldött levelének másolata; a nuncius 1926. márc. 20-ai beszámolója a püspökkari értekezleten elmondottakról Gasparrinak. A nuncius 1926. ápr. 29-ei levele Gasparrinak Szmrecsányi levele kapcsán, melyben hangot ad meglátásának, miszerint az nem a püspöki kar,

hanem Szmrecsányi véleménye. A bíboros államtitkár 1926. jún. 17-én kéri a nunciust, hogy továbbítson egy levelet Csernoch Jánosnak és az egri érseknek; Csernoch János válasza. Az esztergomi főegyházmegye házassági felmentetteinek taxái az 1925-ös évben; nyugta a Szentségi Kongregációtól; a nuncius küldi ezt a pénzt a Szentségi Kongregáció prefektusának, Michele Legának (1926. febr. 10.).

Fasc. 2. ff. 42–255: Egyházmegyék

Fasc. 2.1.³⁰ ff. 43–53: Esztergomi főegyházmegye, Csernoch János

Orsenigo és Csernoch János levélváltása a szatmári egyházmegye javainak igazgatása ügyében; Csernoch János 1926. jan. 22-ei levele; a nuncius jan. 24-ei válasza a prímásnak. Örül, hogy javult az egészsége, ha valamikor beszélni szeretne vele, szívesen kimegy Esztergomba. Azt is szeretné tudni, hogy mikor lesz márciusban a püspökkari konferencia Budapesten, stb. A nunciust meghívja a Magyarországi Keresztényszociális Vasutasok Országos Gazdasági Egyesülete az októberi zászlószentelési ünnepre, a zászlószögek megváltásából befolyó összegek maradványából egyesületük székházának alapját kívánják létesíteni (meghívó mellékelve). A nuncius 1926. okt. 20-ai levele Csernochnak. Benne, hogy a programban szerepel az is, hogy 12-kor ünnepélyesen átvonulnak a Deák-téri evangélikus és a Kálvin-téri református templomba. Köteles jelenteni a Szentszéknek „e certo sarebbe per me un gran dolore se invece di poter dire che tutto fu dalla apostolica fermezza di V.E. impedito, dovessi coinvolgere fra i denunciati anche la venerata persona dell’Eminenza Vostra”. Rábízza a döntést, „un deciso ed esemplare richiamo della disciplina ecclesiastica, molto più che non mancano quelli che – ad arte – asseriscono che V.E. non osa affermare la precisa osservanza della legge ecclesiastica in proposito...”.

Fasc. 2.1. ff. 54–67: Görög katolikus egyházmegye, magyarországi rész, Papp apostoli adminisztrátor (székhelye: Miskolc)

Papp állandó miskolci tartózkodásáról levélváltások a nuncius és a Luigi Sincero, a Keleti Egyház Kongregációjának *pro-segretario*-ja között. Közöttük jól összefoglalja a problémát a nuncius 1926. márc. 10-én Luigi Sincerónak írt levele. Papp a Magyarország területén maradt és a munkácsi és eperjesi egyházmegyékhez tartozó rutén parókiák apostoli adminisztrátora. A nuncius először kikérte a hajdúdorogi püspök véleményét, aki azt válaszolta neki, hogy „permetterà al Revmo Amministratore Apostolico di tenere nella Chiesa Greca di Miskolc le Funzioni Episcopali per i fedeli ruteni, suoi sudditi, a condizione di non portare alcun pregiudizio ai diritti del parroco e dell’Ordinario locale e di non turbare l’ordine delle funzioni consuete in quella Chiesa... Della condizione di adottare nella liturgia la lingua greca, Mons. Miklosy non fa alcun cenno nella sua lettera”. Papp 1926. febr. 10-én kézzel írt levele.

³⁰ A zöld ceruzás számozás szerint Fasc. 2.1-ből kettő van. A mellette levő grafiteruzás megjegyzés szerint azonban a következő fasciculus, „Görög katolikus egyházmegye, magyarországi rész, Papp apostoli adminisztrátor (székhelye: Miskolc)” Fasc. 2. 1.1., viszont a folio számozásnál ez az előresorolás nem érződik, pont ellenkezőleg, a Fasc. 2.1-et követi.

A nuncius Sincerónak, nov. 25-én elküldte Papp egy kérvényét, melyben azt kérte, hogy Miskolc városát exkardinálják a hajdúdorogi egyházmegyéből és inkardinálják az adminisztratúrába. Az engedélyt, hogy misézzen és „tutte le sacre funzioni e pontificali” megkapta, de „con l’esspressa condizione di usare sempre la lingua greca”. „Hoc autem – prosegue Mgr. Papp – facere non possum quia ritus varios mutare et miscere mihi non licet”. A nuncius a szentszéki engedéllyel kapcsolatban Pappnak és Mikósynak írt levelei. A nuncius Pappnak írt levele a *Beiktatták a miskolci református egyház új gondnokát, Bottlik István bárót* c. hír kapcsán, amelyben szerepelt, hogy minden vallásfelekezet képviseltette magát. Állítólag Szémán István görög katolikus apostoli adminisztrátori helynök is üdvözlő beszédet mondott. Azt kérdezi, hogy tényleg ott volt-e. Papp válasza, hogy igen. A nuncius 1926. aug. 6-ai levele Pappnak, melyben emlékezteti a márciusi püspökkari konferencián általa közöltekre és figyelmezteti: „in futurum omni diligentia curabit ne sacerdotis catholici talibus invitationibus accedant, itemque ne ad propria conviva occasione festivitatum religiosarum habita pastores acatholicos invitent”.

Fasc. 2.2. ff. 68–78: Egri főegyházmegye, Szmrecsányi Lajos

Házassági felmentések taxáit küldi Szmrecsányi „vigore facultatum a S. Congr. de discipl. Sacrament. et S. Officii ddo 19. Junii a. 1922. concessarum decursu anni elapsi in archidioc. mea Agriensi depenabatur...”. A nuncius válaszlevele; az egri érseki titkárnak: nem volt benne említés a felmentések számáról, illetve, hogy mennyi összeg küldendő az egyes kongregációknak; ezt is küldi neki (külön mennyi taxa folyt be, hány eset). Szmrecsányi küldi az aktuális *Schematismust*; a nuncius köszöni. A nuncius küldi Szmrecsányinak a leiratokat, amelyekben felmentik Énekes János és Kronberger József kanonokokat a kóruszolgálat alól, valamint a miskolci plébánia kegyúri támogatásának ügye (1469. kánon, § 1/3). Az utóbbival kapcsolatban a nuncius, illetve Szmrecsányi levele.

Fasc. 2.3. ff. 79–86: Kalocsai főegyházmegye, Zichy Gyula

Levélváltás a nuncius és Zichy között az aktívabb lelkipásztorkodás tárgyában. Zichy 1926. nov. 2-ai levelében szót ejt azokról a lakott helyekről, ahol nincs templom vagy pap, illetve arról, hogy miket tettek az utóbbi években a pasztoráció érdekében. A nuncius 1926. nov. 8-ai levele; Zichy 1926. nov. 17-ei levele a tárgyban.

Fasc. 2.4. ff. 87–152: Pécsi egyházmegye, Virág Ferenc kinevezése³¹

A pécsi püspök kinevezésével kapcsolatos iratok, információk Virágról; például Borgongini Ducának kérésére eljuttatott Orsenigo által írt, 1925. nov. 26-ai *Note verbale*. Ebben leírja, hogy „Circa i possibili candidati occorre anzitutto ripresentare al Governo il nome di Mgr. Meszáros, Vicario Generale di Budapest, contro il quale il Governo ha espresso finora solo il suo scontento, senza addurre alcuna ragione. – Supposto che il Governo ricusi ancora questa proposta, adducendo motivi plausibili di ordine politico, io pregherei la Santa Sede di scegliere in tal caso un nome affatto

³¹ A rendezés során egyes részek kerültek külön fehér mappákba, folio szám megjelölés nélkül. Mi a fentiekben nem vesszük őket külön.

- inatteso e che sia l'espressione della più zelante vita pastorale e della più completa astinenza da ogni ingerenza politica. Una simile nomina, oggi in Ungheria, servirebbe a far conoscere, anche per il futuro, quali sono i requisiti che la Santa Sede desidera nei Vescovi; dimostrerebbe come è apprezzato lo zelo veramente pastorale e servirebbe forse a inculcare anche nell'Episcopato criteri di governo meno ligi alla politica." Megkérdezte Zichy véleményét, aki 2 papot ajánlott, Mosonyit, de ő kevésbé szimpatikus a pécsi papságnak, továbbá Virágot. Őket jellemzi (1925. nov. 26.). Táviratváltás, hogy elfogadja-e Virág Ferenc. Értesítés a kinevezésről, stb.; a külügyminiszter Walko és a nuncius francia nyelvű levélváltásai; Orsenigo és Gasparri levélváltásai a pécsi püspöki kinevezés tárgyában. A nuncius *Note verbale*-ja, melyben tudatja a kormánnyal, hogy Mészáros Jánost szeretnék kinevezni Pécsre; Walko 1926. febr. 19-ei válasza, utal Daruváry 1923. aug. 6-án Schioppának adott válaszára; *Aide Mémoire*; a nuncius 1926. febr. 20-ai levele Gasparriinak. Orsenigo tudatja Gasparrival a kormány *nulla ostiá*ját Virág kinevezése ellen. A külügyminiszter 1926. márc. 15-ei levele; újságcikkek az új pécsi püspökről, a nuncius 1926. márc. 16-ai jelentése Gasparriinak; a pécsi püspök kinevezésének fogadtatásáról, illetve a püspökké szenteléséről a nuncius levelei Gasparriinak; egyéb, a kinevezéssel kapcsolatos dokumentumok; Virág köszönőlevele; esküje a kormánynak; felszentelésével kapcsolatos levelezés; a taxák; nyugta, stb.
- Fasc. 2.5. ff. 153–154: Székesfehérvári egyházmegye, Prohászka Ottokár
A fasciculus üres, a palliumot kinyitva jobb oldalt közepén a következő olvasható: „vedi c. XVI. b = nomina I dignità del Capitolo.”
- Fasc. 2.6. ff. 155–172: Csanádi egyházmegye, Glattfelder Gyula
Glattfeldernek a csanádi egyházmegye állapotával kapcsolatos levelei, rámutat a sérelmekre (1926. jan. 12.). Glattfelder folyamodványa a pápához, Szegeden káptalan felállítása érdekében – ezzel kapcsolatban körvonalazza elképzeléseit (1924. dec. 5.). A nunciushoz Glattfelder (1924. dec. 5.). Vác és Csanád egyházmegyék közti határváltozás: Felsőpusztaszer hovatarozása, dekrétumot küldi a Konzisztoriális Kongregáció (1926. máj. 31.). Glattfeldernek továbbítja a nuncius – ezzel kapcsolatos levelezés.
- Fasc. 2.7. ff. 173–180: Nagyváradi egyházmegye, Bjelik Imre helynök, Lindenberger János
Békés vármegye főispánja a nunciushoz, Bjelik Imre szeretne bérmálás végzése céljából Békés vármegyébe menni, de a közhangulat miatt azt tanácsolja, ne tegye, bérmálási körútja idején is mellőztessék a vármegye területén. A nuncius Gasparriinak (1926. júl. 29.). Lindenberger több levele, köztük: „Retulit Excellentiae Vestrae ecclesiam ac domum parochialem ex redivitibus episcopatus Varadiensis in pago Nagyszénás nunc erectam excellentissimum ac reverendissimum D. Emericum Bjelik administratorem apostolicum dioecesis in parte roumena residentem festo B.M.V. in coelos assumptae in propria persona velle benedicere. Cum huius rei fama iam longe lateque in dioecesi diffusa sit, supremus comes comitatus Békés, in quo praedictus pagus Nagyszénás sita est, iterata vice adiectas sub ./ litteras ad me tamquam vicarium generalem dedit”; erre válasz.

Fasc. 2.8. ff. 181–205: Szombathelyi egyházmegye, Mikes János

Mikes a nuncius tudomására hozza, hogy a veszprémi járásbíróság Ambrózy István grófot megrágalmazása miatt egy havi fogházra, pénzbüntetésre és a perköltségek viselésére ítélte. Az általa Mikes püspök ellen emelt becsületsértési vizontvádnak nem adott helyet. (1927. júl. 1.). Mikes püspök elleni rágalommal kapcsolatos levelek (ahogy Gasparri 1926. okt. 5-én kelt levelében olvashatjuk: „circa un scandalo che sarebbe avvenuto nel Seminario di Steinamanger”); vonatkozó újságcikk-kivágás a *Prager Presse*ből. Újságcikkek olaszul, melyekben cáfolják a vádakat (*Dal Corriere della Sera di giorno II settembre, edizione del mattino*, valamint: *Dal Reichpost di Vienna del 26 settembre*); Gasparrival levélváltások; a nuncius jelentései; Mikes beszámolója németül; újságcikk-kivágások, köztük Boda János kanonok cáfolata: *A katolikus hívekhez!* címmel. A prímás levele Mikesnek, melyben felsorolja 4 pontban mi a teendő: „1. Iuvenis ille, qui Almássy vocatur, e residentia episcopali illico amoveatur, 2. Iuvenes homines cuiuscunque generis ne in residentia, ne in orto domestico, eo minus in Répcsesztygyörgy excipiat. 3. Clericos seminarii absque personarum acceptione tractet nec illos secundum faciem diiudicet. 4. Quae ex actis personalem Illustritatis Vestrae proprietatem constituunt, illa sub ./. remitto. Gaudeo causam pro hic et nunc ita finitam fuisse”. Mikes levele a nunciushoz, mellyel a körleveléből küld egy példányt (1926. febr. 25.). Baross Gábor és Havel Béla névjegyei. Orsenigo összefoglalja a történeteket egy emlékiratban: *Pro-memoria per la storia. Tentativi di losche accuse contro il Vescovo Mgr. G. Mikes di Sabaria* címmel. A két úriember (Baross és Havel) felkereste a prímást Esztergomban, majd a nunciust is. Azt állították, hogy kompromittáló levelek vannak a tulajdonukban és botránnyal fenyegettek. „Sospetto il trucco (una vendetta per ragioni politiche), e cerco temporeggiare fino al ritorno del Cardinal Csernoch. Frattanto faccio una inchiesta privata, da cui risulta: 1. Che il Vescovo Mikes ospita un signore, già ufficiale dell’esercito, in casa abitualmente, senza alcun speciale motivo di parentela o altro. 2. Che in tempo di vacanza nella sua villa facilmente convengono incitati, e i giovani talvolta prendono anche dei bagni nel laghetto della villa. 3. Che al tempo del Ministro protestante Tiszta il Vescovo mandò al Ministro un telegramma, apparso nei giornali, per congratularsi del felice esito di un duello”. A kutatás eredménye titokban maradt Csernoch előtt is. Mikes 1926. nov. 11-ei levele a nunciushoz.

Fasc. 2.9. ff. 206–223: Váci egyházmegye, Hanauer István

Csanyleleken tanító igazgató levelét továbbítja Hanauernek a nuncius „in qua queritur de agendi ratione parochi loci”. Hanauer köszöni, Károly Géza igazgató ellen „processus disciplinaris est institutus. Infelix homo omne sui dominium amisisse, nec sui compos esse videtur”. A váci és csanádi egyházmegye közötti határ megváltoztatásával kapcsolatos dokumentumok: Felsőpusztaszer diszmembrációja Csanylelektől és inkorporálása Kistelek plébániába. Több levél ezzel kapcsolatban. A Zsinati Kongregáció és a nuncius levélváltása arról, hogy az ifjak a lakóhely szerint illetékes szemináriumba jelentkezzenek. Gyakran megtörtént ugyanis, hogy budapestiek kérték felvételüket a váci szemináriumba „Il Vescovo, pur accogliendoli, li

ha però inviati per i loro studi nel Seminario interdiocesano di Budapest. Ora egli chiede se questi giovani, che prima non avevano alcun domicilio nella sua diocesi, ve lo acquisivano dimorando nel seminario interdiocesano, non ostante che detto seminario sia fuori della diocesi di Vác...”. A többi püspök véleményére is kíváncsi lenne a kongregáció, de úgy tűnik, hogy akiknek az egyházmegyéje nem szomszédos Budapest várossal, azokat nem érdekli a kérdés. Hanauer franciául írt levele, benne aláhúzva: „L’anterieur un ignorant des echoses, desquelles il ose parler” (1926. nov. 22.). A váci egyházmegye plébániáiról és kuráciáiról kimutatás a püspök kísérelével.

Fasc. 2.10. ff. 224–234: Veszprémi egyházmegye, Rott Nándor

Folyó ügyekről – például új plébániák és iskolák, Csiszárík János kanonok kórus alóli felmentése, egy vagon fa a szegény családok részére, stb.; Rott Nándor 1926. szept. 3-ai levele a pasztorációval kapcsolatban. Benne többek között leírja, hogy hány helyen van új katolikus iskola és hány helyen épül templom az egyházmegyéjében. Rott Nándor 1927. jan. 13-ai levele, melyben tudatja, hogy jan. 18-án Budapestre megy, mivel 19-én részt vesz egy ülésen, amely a káptalani méltóságokkal (dei canonicati e delle dignità capitolari) foglalkozik, s ahogy írja: „Vorrei in questo punto riferire tutto a Vostra Eccellenza”. Kimutatás *Pagi et ecclesiae et curato carentes* címmel – benne mennyi a népesség, ebből mennyi katolikus, milyen messze van az anyaegyháztól az adott filia, valamint „adnotationes praesertim de statu haereticorum”.

Fasc. 2.11. ff. 235–244: Román görög katolikusok Budapestén, püspöki helynökség, Siegescu József

Siegescu 1926. jún. 26-ai levele a nunciushoz joghatósága ügyében; Valerio Trajano Frențiu nagyváradi görög katolikus püspök 1925. júl. 10-ei levelének fordítása („In base di questo documento viene notificato a tutti, a chi spetta, nel presente e nel futuro, che noi, prendendo in considerazione i bisogni spirituali dei nostri fedeli rimasti in Ungheria, ci sentiamo spinti nel Signore di nominare Mons. Giuseppe Dott. Siegescu, prelado domestico di Sua Santità al nostro vicario vescovile e confermarlo, e per ciò Lo abbiamo nominato e confermato sopra tutti i nostri fedeli rimasti in Ungheria, cioè quelli, che appartengono alla nostra diocesi ed anche quelli, che appartengono alle parrocchie della nostra apostolica amministrazione ed a tal fine diamo al soprannominato Mons. Giuseppe Dott. Siegescu la rispettiva giurisdizione canonica” stb.). Siegescu levele a prímásnak joghatósági konfliktusa ügyében a budapesti görög katolikus apátplébánossal, Melles Emillel.

Fasc. 2.12. ff. 245–254: A tábori püspök és annak házassági joghatósága

Zardavecz egy szertartáson elhangzott beszéde körül – irredenta frázisokat használt állítólag; Orsenigo levele Gasparrinak a tábori püspök és az egri káptalan közti vitával kapcsolatban. Benne, hogy az egri káptalan 5000 lírát ígért Zardavecznek, amit 1924-re meg is kapott, de 1925-re már nem. Karácsonyi üdvözlete mellett az érseknek és a káptalannak írt levelében is egyszer s mindenkorra lemondott róla. Az érsek válaszában nem utalt a pénzügyi dolgokra, csak viszonzta az üdvözlétet, míg a káptalan az üdvözlétre nem válaszolt, hanem tudomásul vette, hogy lemond a pénzről. (1926. jan. 24.); a nuncius Gasparrinak a tábori püspök házassági fakultás kérése ügyében („per ot-

tenere la giurisdizione per i matrimoni dei militari”); Csernoch János is kifejti véleményét a kérdésben; Gasparri jan. 28-ai távirata: „N. 58. Ricevuto Rapporto N. 3830 del 5 corr. – Poichè oramai giornali annunziano esonerato Monsignore Zadravec dall’ufficio castrense sospenda qualunque lettera Agria in attesa informazioni V.S.I.”

Fasc. 3. ff. 256–270: Miscellanea

Fasc. 3.1. ff. 257–263; Ima Mexikóért

A mexikói egyházüldözés; a pápa újabb tiltakozása a mexikói egyházüldözés ellen; Gasparri bíboros államtitkár körlevele a Vatikán diplomáciai képviselőihez; az olasz körlevél; magyar újságikk; a nuncius levele a püspökökhöz, inára szólít; Virág püspök válaszlevele.

Fasc. 3.2. ff. 264–269: Házassági ügyek utáni taxák, apátok és prépostok kinevezése

Házassági felmentések taxái az esztergomi főegyházmegye részéről; köszönőlevél; a pénz továbbítása Merry del Valnak; a nuncius levele Zichy kalocsai érseknek. Küldi a sorát azoknak a lakott központoknak, ahol nincs plébánia vagy kápolna, valamint egy akkoriban kibocsátott dekrétum másolatát apáti és préposti kinevezésekről; Zichy válasza.

Fasc. 4. ff. 271–370: Általános vallási kérdések

Fasc. 4.1. ff. 272–277: Püspökkari konferenciák szabályozásának tervezete

De Lai levele Orsenigónak a Konzisztoriális Kongregáció, Zsinati Kongregáció és Rendkívüli Egyházi Ügyek kongregációja jún. 18-ai közös üléséről, ahol a téma a különböző nemzetek püspökkari konferenciái, összejöveteli voltak. „Debo soltanto aggiungere che è mente del S. Padre circa queste Conferenze – e deve tenersi a base di tutto lo studio – che esse siano arginate, così da non sostituirsi ai Concilii ed alle Conferenze Vescovili fissate dal Codice. Ed arginate o regolarmente vuol dire che siano fissati i limiti entro cui si debbano muovere.” A véleményét kérdezi; a nuncius válasza (1926. jan. 16.).

Fasc. 4.2. ff. 278–284: *Opus Missionum*

L’Opera del Consiglio delle Missioni in Ungheria, Reddito e spese nell’anno 1925; Kimutatás a Magyarországi Kath. Missziós Tanács 1925. évi bevételeiről és kiadásairól; Breyer két német levele az ügyben a nunciusnak; másolat a Propaganda Fide bíboros prefektusához, Willem Marinus van Rossum C.S.S.R.-hoz írt levélről (*Opus Pontificium a prorogatione fidei pro Hungaria*).

Fasc. 4.3. ff. 285–321. Káptalanok. Kanonokok kinevezése

A káptalani kinevezésekről a nuncius 1926. ápr. 7-én írt levele Gasparrinak. Magyarországon szokás, hogy olyan emberek töltik be a kanonokságot, akik „già investite di altri benefici ecclesiastici, e che costringono il titolare a mancare costantemente dal coro”. Szerinte meg kellene kérdezni a püspököket a kinevezés előtt, hogy van-e más egyházi javadalmuk a jelölteknek, ami lehetetlenné teszi megjelenésüket a karimán; Gasparri egyetértő válasza. Kanonoki kinevezésekkel, taxákkal kapcsolatos levelezés – szombathelyi székeskáptalanban lektorátus; székesfehérvári székeskáptalanban

nagypréposti stallum; levélváltás Gasparrival; a nuncius jelentése Vincenzo Vannu-tellinek a káptalani méltóságokkal és a riserva apostolicával kapcsolatban.

Fasc. 4.4. ff. 322–325: A káptalani stallumok betöltésének fenntartása az Apostoli Szentszék számára

Giuseppe Guerri 1926. jún. 8-ai levele a nunciussnak. Úgy véli, hogy nem csak a nagyprépost, hanem a lektor, az éneklőkanonok, az órkanonok és a főesperesek (arcidiaconi) is tényleges káptalani méltóságok Magyarországon „nell senso coluto dal Canone 396. Gli stessi nomi Le dicono Dignità e poi in Coro avranno il posto fisso col diritto di precedenza sui Canonici semplici; ciò basterebbe a dimostrare e che sono vere Dignità e che cadono quindi sotto le riserve Apostoliche”.

Fasc. 4.5. ff. 326–331: Klebelsberg gróf egyházpolitikája

Pester Lloyd 1926. aug. 20-ai számában megjelent újságcikk olasz fordítása: *La politica ecclesiastica tradizionale (scritto dal dr. conte Kuno Klebelsberg ministro del culto...)*; az eredeti újságcikk; a nuncius jegyzetei.

Fasc. 4.6. ff. 332–364: Communicatio in sacris a protestánsokkal³²

A nuncius 1926. szept. 4-én Gasparrinak a vallási helyzetről, Mikes püspök körleveléről és Klebelsberg egy cikkéről; Mikes János püspök körlevele magyarul és ennek kivonata. A nuncius tájékoztatja Gasparrt a Bethlennel és Klebelsberggel folytatott megbeszéléséről. Előzmény: az elmúlt vasárnap „una grande Associazione economica fra gli impiegati dello stato organizzò una festa per l'inaugurazione della propria bancaria con benedizione solenne nella basilica di Budapest fungendo da madrina la moglie del Governatore, la quale è cattolica”. Pár nappal korábban a meghívókon az is szerepelt, hogy átmennek az evangélikus, illetve a református templomba is. A primás telefonált a plébánosnak, Madarász Istvánnak, és nem engedte, hogy megáldja a zászlót ilyen körülmények között. Így elmaradt a program nem katolikus része. „Horthy non comparve a fungere da madrina, e i prot. furono molto offesi e portarono le loro lamentele molto in alto...”. Csernoch és a nuncius levelei a communicatio in sacrisal kapcsolatban.

Fasc. 4.7. ff. 365–369: Egyházművészeti Bizottság

A Rítus Kongregáció (Angelo Marini titkár) válasza a nuncius kérdésére: „Ad mentem. –Mens est: Rev.mi Ordinarii curent ut in propriis dioecesibus instituaturs Commissio dioecesana vel interdioecesana aut regionalis ad tutelam et incrementum artis sacrae, iuxta normas traditas per litteras circulares Secretariae Status Sanctitatis Suae ad Rev.mos Ordinarios Italiae diei 1 Septembris 1924, n. 34215 et dispositiones pontificias cum articulis Commissionis centralis ad tutelam et incrementum artis sacrae”. Csernochot értesíti a nuncius. Valamint egy újságcikk-kivágás: a Tűzoltó Szövetség a belügyminiszter Rakovszky Iván útján hívta fel a vallás- és közoktatásügyi miniszter figyelmét arra, hogy az újonnan épülő templomoknál esetében az ajtók elhelyezésénél legyenek figyelemmel a tűzbiztonságra.

³² A fasciculusra rájegyezve: 1. Mikes körlevele. 2. Megbeszélés Bethlennel és Klebelsberggel. 3. Csernoch kérdései a Szent Officiumhoz.

Fasc. 5. ff. 371–418: Az egyházi javak földreformja

Fasc. 5.1. ff. 372–408: A javak felmérése (Inchiesta circa i beni)

Gasparri 1925. dec. 13-ai levele a nunciushoz a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja és a Konzisztoriális Kongregáció bíborosai az 1925. nov. 26-ai közös tanácskozáson úgy döntöttek és ezt a pápa is jóváhagyta, hogy felhatalmazzák a nunciust, „di fare una pacata inchiesta, da compiersi in collaborazione con i singoli Vescovi, per conoscere si l'entità dei proventi, che gli oneri delle Mense Vescovili e dei Capitoli.” A vizsgálódás után elvárja a jelentést. Ami a tábori püspök és az egri érsek közötti nézeteltérést illeti, a tanácskozó bíborosok úgy döntöttek, hogy „di interessasse V.S. ad informarsi con esattezza se veramente il Vescovo Castrense riceva del Governo lo stipendio di un Generale d'esercito; nel qual caso si dirà all'Arcivescovo di Agrig, che basta quanto il Capitolo corrisponde da parte sua al medesimo Mons. Zadravec”. Mielőtt bármit közölne az egri érsekkel, informálja a tábori püspök jövedelméről. A levél csatolmányaként: *Sacre Congregazioni degli Affari Ecclesiastici Straordinarii e Concistoriale, Ungheria, Beni ecclesiastici-vicario castrense, giugno 1925*. Kimutatás a püspökségek, apátságok, prépostságok, szerzetesrendek földbirtokairól (Trianon előtt, után); az ordináriusok válaszevelei a két fent említett kongregáció felhívására (megjegyzendő, hogy több alkalommal a pontos kimutatás nem található meg a fasciculusban, csak a rövid levél, melyben jelzik, hogy küldik), illetve levelezés ebben a témakörben: Zichy és a nuncius levélváltásai; információk Lindenbergtől; Rott Nándor a veszprémi püspöki javadalom és szeminárium vagyonáról; Mikes püspök a szombathelyi egyházmegye, káptalan és szeminárium állapotáról; Csernoch János jelentése az érsekség és a káptalan mellett az esztergomi, budapesti szemináriumokról és a Pázmáneumról; Glattfelder Gyula; Prohászka Ottokár; és Fetszer Antal levelei.

Fasc. 5.2. ff. 409–417: A kassai egyházmegye Magyarországon található javai

A Konzisztoriális Kongregációtól Gaetano de Lai levele a baranyai és észak-szlávniai javak megosztásának kérdésében a pécsi püspök és a diakovári püspök között. A konkrét esetet részletezi. Mivel több hasonló helyzetben levő egyházmegyénél merült fel a javak megosztásának kérdése, így kikéri a nuncius és a püspökök véleményét.; Gasparri 1926. febr. 4-ei levele Orsenigóhoz: „Come è noto a Vostra Signoria Ill.ma, la diocesi di Cassovia, situata in maggiore parte nel territorio della Repubblica Cecoslovacca, ha quasi tutti i suoi beni nella parte rimasta sotto l'Ungheria. Recentemente il Rev.mo Mons. Carsky, Amministratore Apostolico, ha domandato al Governo ungherese i proventi di detti beni, per provvedere con essi alle ordinarie necessità della Diocesi, ma non ha ancora ricevuto risposta. Interesse pertanto Vostra Signoria Ill.ma ad interporre i suoi uffici presso la competente autorità, affinché la pratica in corso abbia un sollecito favorevole esito”. A nuncius Walkónak írt levele az ügyben; Walko válasza, benne, hogy: „la risposta sarebbe stata negativa e solo orale”. A Zsinati Kongregáció prefektusa Sbarretti és Orsenigo levélváltása az egyházi javak ügyében; Borgongini Duca 1927. jan. 28-ai bigliettója, melyben közli, hogy a Zsinati Kongregáció prefektusának elküldték a nuncius jan. 24-ei jelentését.

Busta 17. (1925–1927)

Fasc. 1. ff. 1–83: Általános politikai jelentések, Zadravec István, pénzhamisítás

Fasc. 1.1. ff. 3–36: Pénzhamisítás, gyanúsítások és vádak a tábori püspök ellen

A nuncius több jelentése Gasparrinak; Gasparri egy válasza (1926. márc. 10.). Csernoch János 1926. jan. 15-én az igazságügyminiszter (Pesthy Pál) levelének kivonatát küldi az ügyben; a nuncius megköszöni. Walko külügyminiszter levelei – a vallás- és közoktatásügyi miniszter felmentette Zadraveczet a vizsgálat idejére. Zadravec 1926. febr. 4-ei levele; *Pro Memoria* (1926. febr. 26.). Budapest: febr. 21-én Budapesten került sor a bazilika új plébánosának, Madarász Istvánnak a beiktatására. A kapcsolódó banketten ott volt Csernoch János, valamint a magyar unitárius egyház feje, Józán Miklós is, aki kezét csókolta a prímásnak. Magát az eseményt és Csernoch reakcióját írja le, utalva arra, hogy a *Pester Lloyd* 1926. febr. 22-ei esti számából. „È sintomatico che i due giornali cattolici non riferiscono affatto questo brindisi; anzi il Nemzeti Ujság, che esce al martedì mattina, non accenna neppure all'intervento al banchetto del pastore unitarista”). *Pester Lloyd*, 1926. febr. 22., esti számából újságcikk; körlevél Olaszország püspökeinek (Gasparri, 1926. febr. 20.).

Fasc. 1.2. ff. 37–58: Fegyelmi intézkedések a tábori püspökkel szemben

A nuncius 1926. márc. 26-án beszámol Gasparrinak arról, hogy a per előtti meghallgatáson „Il Vescovo [Zadravec] si presentò in persona e si difese energicamente con una perorazione a base di patriotismo, asserendo la sua ignoranza completa circa le falsificazioni e lusinggiando invece i suoi meriti patriottici per aver cooperato a un'impresa, che egli riteneva ispirata al più puro patriottismo. – Data l'eloquenza tribunizia del Vescovo e il momento psicologico della nazione il verdetto per il Vescovo fu di completa assoluzione.” stb. Lehetséges elítélésének káros következményeit említi. Véleménye szerint „gli fosse imposto subito di tornare a vivere in Convento, qui a Budapest non mancano Conventi del suo ordine, e il suo officio di Vescovo castrense non sarebbe per nulla ostacolo.” A nuncius 1926. ápr. 22-ei és máj. 16-ai jelentése az ügyben (az utóbbi hátoldalán a *Pester Lloyd*-ból újságcikk-kivágások); Zadravec több levele; táviratok. A nuncius 1926. máj. 23-án Zadravecznek, hogy a per idejére: „vetitum est tum usus Pontificalium, tum praedicatio tum quaelibet publica caeremonia religiosa”. A nuncius 1926. máj. 29-ei levele Gasparrinak, melyben leírja, hogy kérte Zadraveczet, hogy fejezze ki a teljes s feltétel nélküli engedelmességét; a nuncius 1926. jún. 6-ai levelével küld Gasparrinak „un plico inviato da un Comitato ungherese allo scopo di perorare la causa di Mons. Zadravec: esso contiene una lettera e le firme dei presidenti delle principali associazioni cattoliche.” Ivan von Belicza iparüzlettulajdonos névjegykártyája.

Fasc. 1.3. ff. 59–81: A tábori püspök lemondása és ideiglenes eltávolítása

Zadravec lemondó levelének másolata, aláírás nélkül (1926. jún. 13.). A nuncius tájékoztatja Gasparrit, hogy a honvédelmi miniszter (Csáky Károly gróf) felhívta a tábori püspököt, hogy nyújtsa be lemondását. A kérésnek eleget tett, mind a kormányzónak, mind a pápának benyújtotta. Zadravec levele a nunciusnak, közli,

hogy lemond. Zadravec 1926. jún. 13-ai, kormányzónak küldött levelének másolata, melyben kéri, hogy mentse fel a nemzeti hadsereg keletkezése óta viselt tábori püspöki, illetve a vallás- és közoktatásügyi minisztérium I. B. osztályának vezetői tiszte alól. Egyben közli, hogy lépéseket tett, hogy a Szentszék is felmentse tábori vikáriusi tiszte alól. Tudomására jutott, hogy erős irredentizmusa az egész hadsereget gyanússá teszi, és maga után vonja a szigorított katonai ellenőrzést. Megállapítása: „Hazánk mai szomorú vezetéséhez nem lángostorral járó apostolok, hanem sima diplomaták kellenek”, ő az előbbinek érzi magát. Zadravecnek a nuncius 1926. júl. 5-én: a pápa elfogadta a lemondást, de a tiltások nagyrészt most is érvényben vannak „nel senso che dovrà astenersi dal predicare ovunque, e dovrà astenersi dal far uso dei pontificali a Budapest (città e sobborghi)”. Gasparrinak a nuncius 1926. júl. 29-ei jelentése. Leírja, hogy közölte a döntést Zadraveczel, aki „Sulle prime mi scrisse una lettera in cui dava sfogo, rispettosamente, al suo dolore e chiedeva di essere piuttosto secolarizzato, per non disonorare – diceva – l’abito francescano; io gli feci una visita e lo convintò invece a ubbidire, assicurandolo che il Santo Padre avrebbe a suo tempo tenuto conto della sua umiliazione... Se il Padre Generale dell’Ordine potesse trovare modo di allontanarlo provvisoriamente dall’Ungheria, credo che anche Mons. Zadravec sarebbe più contento”. Ugyanitt a szentföldi útjához kapcsolódó levelezés (Gasparrival, illetve Zadravec több vonatkozó levele). Kovács Pál vasmunkás levele, melyben kéri, hogy ne kelljen Zadravecnek elmennie. Walko 1926. nov. 15-ei bizalmas levele a nunciushoz.

Fasc. 2. ff. 84–89: Királykérdés

Kapcsolódó újságcikkek a *Pester Lloyd*-ból; Orsenigo 1926. dec. 8-ai levele Gasparrinak a királykérdéssel, politikai helyzettel, stb. kapcsolatban. Benne többek között leírja, hogy Ottó király (piccolo re Ottone) születésnapja volt, melynek alkalmából Zichy celebrált misét a bazilikában. A kormány nem vett részt rajta. Két nappal később az elhunyt Ferenc József emlékére volt halála 10. évfordulójára nagy megemlékezés, amin a kormány testületileg vett részt, megjelent a kormányzó is.

Fasc. 3. ff. 90–94: A politikai pártok

Promemoria per uso discreto sui partiti parlamentari in Ungheria, összefoglaló politikai pártokról, 40 képviselő nem tartozik egyikhez sem.

Fasc. 4. ff. 95–97: A kormány

A nuncius 1926. okt. 15-ei jelentése Gasparrinak Klebelsberggel és a *numerus clausus*-szal kapcsolatban. Az újságok reggel hírt adtak a kormány lemondásáról, illetve az új megalakulásáról. A nuncius véleménye szerint: „Esse non sono che l’ultimo gesto a coronare tutta la faccenda del processo per la falsificazione dei franchi, la cui sentenza fu ieri confermata dalla corte di cassazione.” Klebelsberg nov. közepén Rómába jön, mert az olasz kormány meghívta egy konferenciára, előfordulhat, hogy magánaudienciát kér. Ezenkívül a püspöki konferencia memorandumáról ír (Klebelsberg

igazságtalanul kedvez a protestáns iskoláknak, eredetileg katolikus intézményeknek szánt pénzzel) és a numerus claususról.

Fasc. 5. ff. 98–124: A sajtó

A nuncius Gasparrinak a *L'Osservatore Romano* „*Confusioni e abusi deplorevoli*” című cikkével kapcsolatban; Gasparri válasza, melyben biztos információkat kér tőle; az újságcikk (1926. júl. 3.). A nuncius Gasparrinak: a vitézavatáson beszédet tartott egy katolikus pap, egy görög katolikus és egyéb felekezetek lelkészei is. A nuncius a vitézi rendről és az esetről informálja a bíboros államtitkárt; Gasparri válasza. Zdravec 1926. jún. 16-ai levele, magyarázat a vitézavatási szertartással kapcsolatban. *Pester Lloyd* 1926. júl. 17-ei cikke, *Morgenblatt: Beinliche Birtuna eines römischen Beitungsarticals in Siebenbürgen*; olaszra fordítva; a vitézavatással kapcsolatos egyéb újságcikkek. A *Hadur* című lap véleményéről írt a *L'Osservatore Romano*, ezt kommentálják, általában negatív hangvételben, pl.: „a Római Szentszék pogány szertartásnak minősíti a vitézi avatást és ilyen értelemben közbelépésre is készül. Mondanunk sem kell talán, hogy ugyanaz a sajtó nyomban igyekszik is egyfelől a magyarországi portestánsokat fölizgatni a Vatikán és a magyarországi katolicizmus ellen, másfelől a hithű katolikusok felé diszkreditálni a Vitézi Szék intézményét”. Akad olyan újság is, ami a *L'Osservatore Romano*t védelmébe veszi (*Nemzeti Újság*, 1926. júl. 11.: *Hamis és tervszerű beállításban foglalkoznak az Osservatore Romano cikkével*).

Fasc. 6. ff. 125–129: Kegyuraság

Horváth Győző 1926. márc. 14-ei levele a nunciusnak egy plébánia kegyuraságával kapcsolatban; Gasparri 1926. jún. 8-ai válasza.

Fasc. 7. ff. 130–154: Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose)

Fasc. 7.1. ff. 131–142: Mechitaristák Budapesten – lásd még 1925-ben

A nuncius leírja Luigi Sincerónak, hogy a helyzet az 1925. nov. 2-ai levele óta rosszabbodott, a három mechitarista atya nem él közösségi életet és „continui dissensi che quasi ogni giorno scoppiano fra loro, con scandalo del vicinato.” A misszió kudarcot vallott. Kéri, hogy tegye meg mielőbb a szükséges lépéseket. Sincero válaszában tudatja, hogy visszahívnák őket, de előbb tudni szeretné a nuncius véleményét az anyagából más mechitarista misszionáriusok hívásával kapcsolatban. A nuncius válaszában kifejti, hogy a visszahívás jó ötlet és fenntartja a nov. 2-ai véleményét, miszerint nem szükséges mechitarista misszió Budapestre; Sincero 1926. máj. 15-ei levele, melyben leírja, hogy a Keleti Egyház Kongregációja úgy döntött: visszahívják a mechitarista atyákat Budapestről; a prímást is értesíti, hogy visszavonják az atyákat, ha esetleg küldenek másokat, majd arról is beszámol. (1926. máj. 18.). Névjegykártya (Antoine Kambourian); az egyik mechitarista atya, P. Narsete két levele. A nuncius értesíti 1926. jún. 30-án Sincerót, hogy a mechitarista atyák elhagyták Magyarországot és visszatértek Olaszországba.

Fasc. 7. 2. ff. 143–149: Gregorich Izidor páter és Danek pap

A Szerzetesi Kongregáció titkárságától 1926. márc. 4-én levél a nunciushoz Danek pap ügyében: „Placeat Amplitudini Tuae notitiam sumere eorum quae exponuntur in folio hisce litteris adnexo; illudque deinde remittens ad hanc Sacram Congregationem eadem Amplitudo Tua mentem suam aperire velit”; a tetejére rájegyezve: „Sac. Danek (Polacco)”. A Szerzetesi Kongregáció prefektusának 1926. ápr. 30-án a nuncius: „Quanto il Rev. Sac. V. Danek chiede non è punto consigliabile per un cumulo di ragioni d'ordine religioso, economico e morale. – Posso però aggiungere che il suddetto Sacerdote, da me interrogato, ha riconosciuto pienamente l'inopportunità di quanto chiedeva e mi ha autorizzato a dichiarare che la sua domanda si può ritenere come non avvenuta”. Gregorich Izidor piarista világi papságának ügye. A pápának írt 1926. máj. 20-ai keltezésű levelében kéri átvételét egyházmegyei szolgálatba és leírja: „Nunc habeo occasionem incardinari in illam partem dioecesis Iauriensis, in regione „Burgenland”, quae nunc regimini Archiepiscopi Viennensis, quam Administratoris Apostolici subest, quia ipse Eminentissimus Dominus Card. Dr. Gustavus Fridericus Piffli Archiepiscopus Viennensis et Administrator Apostolicus illius territorii promisit mihi susceptionem” (a fasciculusban nem eredeti aláírással szerepel, a tetején rájegyezve: duplum).

Fasc. 7. 3. ff. 150–153: Johannita rend visszaállítása. Miseintenciók – Kapisztrán Szent Jánosról Nevezett Ferences Rendtartomány

Hantos Ferenc (esztergomi főegyházmegyes pap, az angolkisasszonyok budapesti „Sancta Maria” leánygimnáziumának igazgatója) 1926. okt. 14-én kelt levele, melyben kifejezi vágyát, hogy a johannita lovagrendet visszaállítsák. A Szerzetesi Kongregáció levelében tudatja a nunciussal, hogy a Kapisztrán Szent Jánosról Nevezett Ferences Rendtartomány tartományfőnöke „di cotesto Ordine Minoritico fatta domanda per ottenere una proroga della facoltà concessagli ad annum di cumulare gli stipendi delle SS. Messe manuali in modo che riducendone il numero si celibrino allo stipendio di 2 ½ schilling, portata la supplica alla benigna considerazione del S. Padre, Sua Santità nell'udienza concessa al qui sottoscritto Card. Prefetto il giorno 9 Novembre u.s. comandò che si chiedesse il parere della S.V. a questo riguardo, acciò Ella voglia informare se creda veramente necessario o almeno opportuno concedere tale implorata facoltà. Voglia anche indicare quale sia per la Messe la tassa sinodale vigente in Ungheria”. A nuncius válasza, melynek végkövetkeztetése: „non sarebbe male, se in occasione di rinnovazione, dette facoltà fossero ridotte o anche completamente ritirate”.

Fasc. 8. ff. 155–233: *Ügyek áttétele Rómába*

Fasc. 8.1. ff. 156–176: Monstrancia kérése lourdes-i barlangnak

A budapesti Mária Kongregációs Otthonban a magyar Mária Kongregációk által a Kisegítő Kápolna Egyesülettel egyetértőleg és Csernoch János és József királyi herceg fővédnöksége, József Ferenc főherceg elnöklete alatt kialakított *A Szent-Gellérthegy-i Lourdes Barlang Bizottság* megválasztotta a nunciust fővédnökévé, kéri a választás elfogadását (az 1926. jan. 21-én kelt levelet maga a bizottság elnöke, József Ferenc írta); rajzok a kápol-

náról; a pápától lehetőleg egy monstancia adományozását szeretnék kérni az új lourdesi kápolnába – a kápolna emelésével, illetve ezzel kapcsolatos levelezés a nuncius és a bíboros államtitkár között (Gasparri egy pápai leiratot is küldene). Egy brossúra (203. old.) *A Gellértbégyi Szűz Mária Sziklatemplom* címmel, benne egy levél a ferencesek tartományfőnökének, Ungváry Antal O.F.M.Cap.-nak, melynek aláírói: Pfeiffer Gyula, Viczenik Ferenc és József Ferenc aláírták: „ősrégi barlangját a bizottság a jó Isten segítségével Magyarország Nagyasszonyának kegyhelyévé: sziklatemplommá alakította át azzal a magasztos szent céllal, hogy a jóságos Isten könyörtületes kegyelmének erejéből ez a hely legyen a kútforrása Nagy-Magyarország feltámadásának”. Erre Gasparri visszahívja a pápai leiratot, ahogy írja: „non è opportuno consegnare l’Autografo Pontificio in parola”. Szállító-levél (1927. jan. 5) – láda érkezett Rómából, tartalma ájtatossági tárgyak.

Fasc. 8.2. ff. 177–201: Különféle áldások kérése

Különféle apostoli áldások kérése (például az Országos Központi Katolikus Legényegylet díszközgyűlése; Apponyi Albert 80. születésnapjára; Csávossy Elemér S.I. tartományfőnök egy csoport jezsuita misszionáriusnak, akik Kínába indulnak, stb.; ezekért köszönőlevelek; táviratok.

Fasc. 8.3. ff. 202–210: Egy kehely adományozása a pápának

A kalocsai segédpüspök, Horváth Győző a Szentatyának egy kelyhet és két hasonló stílusú ampolnát ajándékozott, azonban kéri a pápát, hogy haláláig használhassa a tárgyakat így megkerülve az örökösödési adót – ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 8.4. ff. 211–227: Novák István volt eperjesi ordinárius

A nuncius Novák helyzetét ismerteti Gasparrival: szeretné Budapesten kezelteni magát, ahol orvos testvére lakik, de kész egy budapesti kolostorba vonulni. A nuncius beszélt a szervita atyákkal, akik hajlandók fogadni. A Szentszék beleegyezésével az ellátás költségét a nunciatura állná („salvo approvazione della Santa Sede – la Nunziatura si sarebbe assunto la spesa della pensione”). A nuncius véleménye: „provvedere immediatamente alla pensione presso i Padri Serviti, per ottenere si trasferisca in convento, ma non accordagli altri sussidi per ora, se non a condizione che passi immediatamente a Roma”. Ezenkívül Novák anyagi helyzetének rendezésével kapcsolatban fogalmazza meg gondolatait. Novák levele a nunciushoz, másolat (1926. júl. 2.); egyéb, a volt eperjesi püspök helyzetével kapcsolatos levélváltások.

Fasc. 8.5. ff. 228–232: Szűcs János görög katolikus szeretne áttérni a latin rítusra

Fasc. 9. ff. 234–264: Pápai kitiüntetések

Különféle pápai kitiüntetések, köztük például Zichy Gyula pápai trónálló kinevezésével kapcsolatos levelezés (Gasparri, a nuncius, Zichy, Mosonyi).

Fasc. 10. ff. 265–274: Katolikus nagygyűlés

A budapesti általános helynök kérelmét továbbította, illetve ajánlja a nuncius; újságcikkek; Gasparri távirata, melyben közli, hogy apostoli áldást küld a pápa; a nuncius jelentése Gasparrinak a legutóbbi országos katolikus nagygyűlésről (1926. okt. 14.); a nuncius katolikus nagygyűlésen tartott beszéde.

Fasc. II. ff. 275–407: Különfélék

Fasc. II.1. ff. 276–280: Babej Béla papjelölt rítusváltoztatási ügye

Babej Béla papjelölt rítusváltoztatási ügyéhez kapcsolódó dokumentumok.

Fasc. II.2. ff. 281–292: Miseintenciók

Miseintenciók kérése, küldése.

Fasc. II.3. ff. 293–310: Katholikus Háziasszonyok Országos Szövetsége (Associazione nazionale donne cattoliche)

A Katholikus Háziasszonyok Országos Szövetsége az egyesület munkaévet lezáró 1925. okt. 11-én tartott közgyűlése után a szövetség múlt évi működéséről, főleg pedig a vasúti misszió szakosztályának munkájáról nagy vonásokban tájékoztatta a nunciust (1925. évi működés) – ennek dokumentumai magyar nyelven; a szövetség újévi üdvözlője.

Fasc. II.4. ff. 311–319: Ferences ünnepek

A ferencesek centenáriumával kapcsolatos levélváltások; *Comitato Centrale Cattolico per il Settimo Centenario Francescano* (kisnyomtatvány).

Fasc. II.5. ff. 320–323: Cossa Orlando és Cossa Leone tagliacozzoi fivérek ügye

Antonio Nitoglia tagliacozzoi plébános levele („Il Sig. A. De Joakinnon è alienato dal trattare la questione in via amichevole; non prevede però di aver occasione di venire a Roma molto presto; consiglia piuttosto di inviare qualcuno con pieni poteri per la trattazione a Budapest. Da quanto si è potuto capire egli esclude ogni indennizzo per ciò che si riferisce a Temesvár, essendo questo di pertinenza di altra nazione. È pronto a discutere invece l'indennizzo per le requisizioni, purché i danni risultino sufficientemente documentati”); az erre adott válasz.

Fasc. II.6. ff. 324–406: Vegyes ügyek

Szentévi záródoklatokkal kapcsolatban dokumentumok (Országos Katolikus Szövetség): *Auszug über die Pilger und Pilgerfabrten der Katholiken Ungarns beizuschliessen; Die Landes – Pilgerfabrten der Ungarn in beiligen Jahre*; Pizzardo levele: írógép a nunciatúrának; *Sacra Biblia* című könyv ajánlása; *Congrès de La Ligue Apostolique*; Karafiáth Jenő ny. államtitkár, a Nemzetgyűlés háznagya küldi a parlament ülésének állandó látogatására érvényes jegyet a nunciushoz, 1926. márc. 12. Különféle kérések: például 100 ezer korona segélyt kér a József Királyi Herceg Szanatóriumi Egyesület; *Comitato Romano „Pro Emigranti”* levele; a nuncius jelentései (a pápa koronázási évfordulójának megünneplése; Albrecht főherceg látogatása).

Fasc. 12. ff. 408–431: S.C. de Propaganda Fide

A nuncius és Francesco Marchetti-Selvaggiani a Hitterjesztési Kongregáció titkára levélváltása magyar értékpapírok tárgyában, melyeket a milánói püspöki kúriánál helyeztek letétbe, majd a nuncius magával vitte őket Budapestre, illetve ezek valutációjának kérdése. Van Rossummal levélváltás szintén magyar értékpapírok valutációja tárgyában (rivalutazioni di crediti ungheresi); *Scheda dichiarativa; Dispinta delle cedole scadute relative ai titoli non ammortizzati* (ezek kézírással), valamint gépelve: *Distinta delle cedole scadute relative a titoli non ammortizzati* – kapcsolódó levelezés.

Szatmári egyházmegye 950 koronát küld az afrikai missziókra, a nuncius Van Rossumnak továbbítja.

Fasc. 13. ff. 432–465: Levelezés a diplomáciai testülettel

Fasc. 13.1. ff. 433–435: Máltai lovagok névsora

„Magyar Máltai Lovagok” névsora, évvel és lakcímmel.

Fasc. 13.2. ff. 436–442: Benzinilletékek

Francia nyelvű levélváltás – a Steaua S.A. pour le commerce de pétrole képviselői és a nuncius között, valamint a külügyminiszter a nunciussal. A Steaua S.A. pour le commerce de pétrole vállalat levelében többek között: „C'est la situation d'aujourd'hui en face de laquelle plusieurs legations refusent de nous payer la participation du Trésor, mise en compte par nous, en se referant á une communication y relative adressée á elles par Votre Excellence.”

Fasc. 13.3. ff. 443–464: Különféle levelezés

Bornemisza Gyula elhunyt, gyászmiséjéről értesítés (Balásy Antal az ideiglenes ügyvivő); nemzeti ünnepek listája; meghívások; bemutatták a megbízóleveleiket különböző országok követei Horthynak, erről informálják; levelezés franciául; két füzet: *Corps Diplomatique à Budapest* (1925 januári és 1926 januári kiadás).

Fasc. 14. ff. 466–476: Válasziratok és felbatalmazások (Rescritti e facoltà)

Különféle felmentések; fakultások, például ne kelljen éhgyomorral szentáldozáshoz járulni (szentségi böjt alól felmentés) – több; indexen levő könyvek olvasására engedély, stb.

Fasc. 15. ff. 477–481: Beszámoló a L'Osservatore Romanónak

Újságcikk: *Dall'Ungheria. Il novo ambasciatore del Belgio presso il Vaticano (Nostre informazioni)*; a nuncius beszámolója: *La festa del Santo Padre a Budapest (12 e 14 febbraio)* – rájegyezve, hogy közvetlenül a *L'Osservatore Romanónak* küldve.

Fasc. 16. ff. 482–499: Tanúsítványok szentségek kiszolgáltatásáról

Bérmálás; keresztelesek; Fehér Mátyás O.F.M. pappá szentelése; életéről egy összefoglaló; Áronffy Ferenc C.M. Gazdik László számára kéri a szubdiakonátus és diakonátus feladását.

Busta 18. (1926–1928)

Fasc. 1. ff. 1–71: Nuncius és nunciatúra

Fasc. 1.1. ff. 2–12: Levelezés

Az államtitkársággal a nunciatúra távirati címelőjegyzésével kapcsolatos levelezés; a Magyar Királyi Távirat Főigazgatóságát a nuncius arról értesíti, hogy 1927. jan. 1-jétől a távirói címe Missus. A M. Kir. Központi Táviró Hivatal levele, amely szerint a

„Missus rövidített távirati előjegyzés érvénye a f. év végével lejár”. Azután érdeklődnek, hogy a nunciatúra megújítja-e. A válasz nemleges. Az Államtitkárság: a pápa kétszáz miseintenciót küld (2 ezer líra). Orsenigónak a magyar külügyminiszter: „la somme de 3,52 Pengő perçue à Sa charge à titre de taxe de luxe sur un envoi parvenu de l'Étranger”. A nuncius 1927. jún. 25-én Klebelsbergnek írt levele, benne többek között: „Il ya un an et demi Votre Excellence a eu l'amabilité de mettre à disposition du Nonce Apostolique la somme de 50 millions coronas hong. pour ameliorer l'ameublement de l'hotel de la Nonciature, en me priant – en même temps – par la lettre No. 231/26 de bien vouloir remettre après à Votre Excellence le compte-rendu des dépenses faites avec la somme susdite”. Orsenigo 1927. dec. 14-én Gasparrinak írt levele. Alexis Lépiciér bíboros Casarit szeretné titkárának, viszont a nuncius nem szeretné, ha elmenne, mert megbízható és jól beszél magyarul.

Fasc. 1.2. ff. 13–45: Üdvözlések, stb. Róma és Magyarország

Táviratok; rövid levelek (például Fetszer Antalé; olajportré Gasparrinak aranymiséje alkalmából); különféle üdvözlések (például karácsonyi; újévi; a pápa 70 éves születésnapjára; innsbruckiak szombathelyi összejevetelükről a pápát és a nunciust üdvözlük, stb.).

Fasc. 1.3. ff. 46–50: A nuncius szabadsága

A nuncius 1927. márc. 5-én szabadságot kér, a húsvéti ünnepek felé Olaszországba menne. Gasparri tudatja, hogy megkapta az engedélyt rá, stb.; A nunciatúrai titkár a nuncius indulásáról informálja Gasparrit (1927. ápr. 13-án, Milánóba utazott).

Fasc. 1.4. ff. 51–58: Folyami hajózási jegyek (Biglietti fluviali)

Az összes vonalra hajózási kedvezmény (*Première Compagnie de navigation à vapeur sur le Danube*), „exceptés seulement les bateaux exprés pour Beograd-Giurgiu”; ingyenyegy 1927-re a *Société Anonyme Royale Hongroise de navigation fluviale et maritime*-től; továbbá az előbbi társaságtól: „une carte de libre circulation valable pour les bateaux locaux et de traversée de la Société se trouvant sous ma direction. Je me permets de faire remarquer à Votre Excellence, que cette année, faute d'accord y relatif, on n'émettra pas de cartes combinées, valables sur les bateaux locaux et de traversée et pour l'entrée à l'Île Sainte Marguerite. La carte d'entrée à l'Île sera remise à Votre Excellence directement par le Conseil des Travaux Publics de la Ville de Budapest”.
Köszönőlevelek.

Fasc. 1.5. ff. 59–70: Titkárváltás. Fioretti Federico 1927. aug. 2-ai indulása. Levame Alberto 1927. júl. 25-ei érkezése és 1927. okt. 25-ei indulása

Fioretti köszöni az elsőosztályú uditorévá kinevezését a pápának; levél Gasparrinak ezzel kapcsolatban (1927. máj. 8.). Egy újságcikk-kivágás: *Új Nemzedék*, 1927. júl. 27., *Napi Hírek*, benne, hogy Federico Fioretti-t a brüsszeli pápai nunciatúrához helyezte át elsőosztályú uditori minőségben a Szentszék. Utódja Alberto Levame; Gasparri távirata a nunciusnak, amelyben értesíti a részletekről. Levame torinói és Argentínában volt korábban a nunciatúra ügyhallgatója. Gasparri felhatalmazta a nunciust, hogy Fioretti utazásához pénzt adjon. Válaszlevél; Levame érkezésével kapcsolatban jelentés Gasparrinak; táviratok; Orsenigo 1927. okt. 26-ai levele Gasparrinak.

Fasc. 2. ff. 72–96: Audienciák és meghívások

Kérések (például Kuncze Endre a zsidó vallásról áttérő felesége keresztapjául kéri fel a nunciust; Molnár László a budapesti II. kerületi Szent Anna plébániatemplom két-századik búcsúja alkalmából szentmise pontifikálására és körmenet vezetésére, stb.). Meghívók – különféle rendezvényekre, eseményekre hívják a nunciust (például a bolognai IX. Eucharisztikus Kongresszusra; katolikus nagygyűlésre, illetve annak egyes eseményeire).

Fasc. 3. ff. 97–122: A nunciatúra költségei

Fasc. 3.1. ff. 98–102: 1927 első trimesztere

1927 első trimeszteréről Gasparrinak küldi a nuncius az általános számadást – Gasparri válasza; a nunciatúra hivatali költségei 1927 első trimeszterében; általános számadás – 1927 első trimesztere.

Fasc. 3.2. ff. 103–107: 1927 második trimesztere

1927 második trimeszteréről Gasparrinak küldi a nuncius az általános számadást – Gasparri válasza; a nunciatúra hivatali költségei 1927 második trimeszterében; általános számadás – 1927 második trimesztere.

Fasc. 3.3. ff. 108–112: 1927 harmadik trimesztere

1927 harmadik trimeszteréről Gasparrinak küldi a nuncius az általános számadást – Gasparri válasza; a nunciatúra hivatali költségei 1927 harmadik trimeszterében; általános számadás – 1927 harmadik trimesztere.

Fasc. 3.4. ff. 113–117: 1927 negyedik trimesztere

1927 negyedik trimeszteréről Gasparrinak küldi a nuncius az általános számadást – Gasparri válasza; a nunciatúra hivatali költségei 1927 negyedik trimeszterében; általános számadás – 1927 második trimesztere.

Fasc. 3.5. ff. 118–121: Más kiadások, bor stb.

Bárca (ellenőrzési szelvény); a vámköltségek visszatérítésével kapcsolatos levél, végzés és utalvány.

Fasc. 4. ff. 123–263: Segélyek (gyermekotthonok, etc.)

Fasc. 4.1. ff. 124–198: Különféle levelezés. A Szentszék gyermekotthonai (Asili infantili della S. Sede)

A nuncius jótekonkodásának dokumentumai, például fa kiosztásáról a Lenke-barakkban 1927 karácsonyán: ki, melyik lakásban, mennyit kapott; *Décompte relatif aux frais mensuel des homes du Saint Siège* (1927. jan.–máj.); *Décompte relatif aux frais mensuel de la classe cardienne du home Pie XI du Saint Siège* (ápr.–aug.); *A Szent Szék által fenntartott XI.-ik Pius és Apostoli Nuncius Otthon fenntartásának költségei 1925-ben* (Budapest, 1927. júl. 21-én); Gasparri és a nuncius levélváltásai a Szentszék óvodáinak fenntartásáról. A nuncius 1926. szept. 18-án közli, hogy egy hónap szünet után ismét megnyitották a két óvodát, amelyek 160 gyermeket nevelnek. A pápa által az előző ősszel felajánlott 50 ezer líra még 1926-ra is elég. Vass-sal beszélt a fenntartásról és 80 millió magyar koronát engedélyezett rá. „Non ho voluto chiedere

di più, perché altrimenti gli asili sarebbero passati alla piena dipendenza del Governo, il che non avrebbe giovato ora al buon nome della Santa Sede; è meglio che il trapasso avvenga gradatamente e quasi a insaputa della città. Per ora la direzione è ancora completamente nelle mani della Santa Sede”. A hiányzó összeget a pápától kéri, mintegy 25–30 ezer lírát. XI. Pius 25 ezer lírát engedélyezett. 1927. jún. 6-án a nuncius még 30 ezer lírát kért, melyet szintén folyósított. Vass meghívása a XI. Pius-Otthonba a jótévknek tartott kisebb összejövetelre; különféle kérések (például a dömösi expositus a nunciustól kér téglát templomépítésre, Mihalovics Zsigmond herminamezői plébános gyermeknyaraltatásra, Horthy Miklósné a szegények karácsonyi ünnepére, stb.).

Fasc. 4.2. ff. 199–227: Kapott segély, szept.–okt.–nov.–dec. havi költségek

A Lenke-úti barakktelepen és a Lőportár-utcában levő gyermekotthonok költségei – ezekhez az állam hozzájárulása; újságcikk: *Orsenigo Cesare nuncius és Vass József miniszter a Szentszék nevelőintézetének karácsonyfa-ünnepélyén* címmel; *Décompte relatif aux frais mensuel de la classe gardienne du home Pie XI. du Saint Siège* (1927. szept.–tól dec.-ig); *Décompte relatif aux frais mensuel des homes du Saint Siège* (1927. szept.–dec.).

Fasc. 4.3. ff. 228–262: 4000 P segély, jún.–júl.–aug. havi költségek

Nyugták – a legtöbb Rose Vajkai aláírásával; *Décompte relatif aux frais mensuel des homes du Saint Siège* (1927. jún., júl., aug.); Vass 1927. szept. 19-ei levele Orsenigo nunciushoz, benne: „4000 P nell’anno passato, 16000 pel presente (1927–28) sta a disposizione di V. Eccellenza per mantenimento dei due asili «XI. Pius» e «Nuncio Apostolico».”

Fasc. 5. ff. 264–313: *Magánlevelezés*

Különféle üdvözetek; kérések. Például Paulovits Sándor (az I. világháború után a külügyminisztérium titkára) kéri a nunciust, hogy ajánlja a tervezett szentföldi zárandoklatot (1927. szept.) a papság, intézetek, intézmények, férfi és női zárdák, sajtóorgánumok figyelmébe (prospektus is itt). Luigi Sincero levele a nunciushoz egy privát keresztelés kapcsán. József Ferenc főherceg megkérte a nunciust, hogy második gyermekének legyen a pápa a keresztapja, feltéve ha fiú lesz. Új templom építéséhez kér segítséget egy plébános (1927. márc. 4). Egy lelkigyakorlatos házhoz (itt a Budapesten épülő Manréza lelkigyakorlatos házról van szó) Pizzardo 1927. máj. 23-ai levele szerint a nuncius „riferendosì ad un progetto di una Casa per Esercizi, ha chiesto a Sua Santità di voler apporre il suo venerato Autografo colla Benedizione Apostolica ad una fotografia” – ezzel kapcsolatos levelek, újságvivágás, stb. Megküldik a nunciushoz a *Pannonbalmi Szemlét* (Kühár Flóris Ferenc O.S.B. a lap felelős szerkesztője). Köszönőlevelek (például a budapesti Szent Rókus Egyházközség a pünkösdi vasárnapi szentmise celebrálásáért); egyéb magánlevelek (például Kohl Medárd felszentelt szamoszatai püspök, esztergomi segédpüspök levele, a júl. 31-ei meghívás elfogadása; Casari a kóruszolgálat ellátásával kapcsolatban felmerült kérdésekben, stb.).

Fasc. 6. ff. 314–381: Levelezés a külügyminisztériummal

Fasc. 6.1. ff. 315–363: Vegyes ügyek

A kormányzó újrési üdvözlője a diplomáciai testületnek; a diplomáciai testület nevében a nuncius újrési üdvözlője a kormányzónak; újrési üdvözlője ügyében Walkónak; vám posta útján történő folyósítása; Gasparri és Orsenigo táviratváltása a mexikói barbár vallásüldözésről; Szent István ünnepével kapcsolatos levélváltás; *Note verbal*-ok; *Note Circulaire*-k. A nuncius Gasparrinak: a kormány Nagy Elek helyett, akinek egészségügyi állapota nem teszi lehetővé küldetésének folytatását, Barcza Györgyöt küldi szentszéki követnek. Nagyalásnyai Barcza György karrierjének állomásai (Walkó tájékoztatása, 1927. aug. 10.); a nuncius jelentése az újságok követváltással kapcsolatos reakciójáról; Gasparri válasza. Továbbá gyorsírófülvárlevél (fehérbor); Budapest székesfőváros fogyasztási adófizetési bárca; a székesfőváros területén való fogyasztásra bejelentett cikkekről (1 hordó borról); pápai iratok Horthynak.

Fasc. 6.2. ff. 364–372: A nuncius szabadsága, titkárváltás

Federico Fioretti nunciatúrái titkárváltásával kapcsolatban, illetve Alberto Leva-me érkezésével kapcsolatban levelezés; *Note verbale* váltás a külügyminisztériummal.

Fasc. 6.3. ff. 373–380: Táviratküldés díja, diplomáciai lista, ünnepek

A külügyminisztérium és a nuncius kapcsolódó *Note verbale*-jai.

Fasc. 7. ff. 382–427: Péterfillérek

Péterfillérekkel kapcsolatos levelezés. Zichy Gyula és a nuncius levélváltása. A nuncius arra kéri, hogy ne közvetlenül Rómába küldje a péterfilléreket, hanem a nunciatúrához. Ha ez a felajánlás nem ismert a nép körében, vezesse be. Zichy válasza, hogy Pécsen és Kalocsán sem ismeretlen. A nuncius 1927. jan. 13-ai levele Csernochnak a péterfillérek beküldésének módjával (a nunciatúrán keresztül), valamint a táborig püspökség betöltésével kapcsolatban; a különféle egyházmegyékbe beérkezett péterfillérek összegéről levelek. Lepold Antal, aki Csernoch János végrendeletének végrehajtója, az elhunyt hercegprímás által a Szentszékre hagyott összeget küldi a nunciushoz.

Busta 19. (1926–1929)*Fasc. 1. ff. 1–513: Magyarországi egyházmegyék (1926–1927)*

Fasc. 1.1. ff. 2–194: Az esztergomi érseki szék betöltése

Fasc. 1.1.1. ff. 3–35: A kormány javaslata, Szmrecsányi jelöltsége, a püspökök véleménye. A püspökök írásbeli állásfoglalása arról, hogy ki legyen a hercegprímás. Mikes János júl. 29-én Esztergomba elküldte a javaslatát, Zadravec István és Novák István szóban közölte a nunciatúrán. Véleményükről a nuncius összegzése a Szent Officiumnak. A nuncius levele Gasparrinak, melyben ismerteti a kormány azon nézetét, miszerint a püspökök közül válasszák ki az új hercegprímást, és Szmrecsányi Lajost tartja a legalkalmasabbnak.

Fasc. 1.1.2. ff. 36–49: Serédi jelöltsége, ezzel kapcsolatos vélemény, illetve a Klebelsberg-Hanauer affér

Több távirat, itt merül fel Serédi jelöltsége; a nuncius 1927. szept. 8-án Gasparrinak; táviratok, köztük Orsenigo 1927. szept. 10-ei távirata: „Ministro culti ieri ha revocato sussidio opere di culto vescovo Hanauer col pretesto abbia accusato presso Santa Sede Arcivescovo di Agria di idee cesariste e chiese dichiarazione senso opposto. Vescovo protestò contro infame calunnia. Urge nomina prima che si crei attorno Arcivescovo di Agria aureola di martire del diritto magiaro”. Hanauer két levele a nunciussnak.

Fasc. 1.1.3. ff. 50–60: A pannonthalmi főpát és a bencés rendfőnök véleménye Serédiről A nuncius véleménykérő levele, 1927. szept. 20.; Bárdos Remig O.S.B. pannonthalmi főpát 1927. szept. 21-ei válasza; a nuncius és Gasparri levélváltása; kézzel írt jegyzetek.

Fasc. 1.1.4. ff. 61–77: Serédi kinevezésének eldöntése és a tárgyalások elkezdése a kormánnyal. Felmerül Hanauer István neve. A kormány ellenvetésére apostoli adminisztrátor kinevezésének javaslatával válaszol a Szentszék.

Serédi kinevezése, a kormány ellenkezésére felvetődik apostoli adminisztrátori kinevezésének ötlete. Walko külügyminiszter több francia levele, a nuncius válaszlevelei és jelentése Gasparrinak.

Fasc. 1.1.5. ff. 78–102: A kormány visszautasítja Serédi apostoli adminisztrátori kinevezését. Válasz a kormány jegyzékére, kinevezés és a kinevezés publikálása

A kormány elutasítja Serédi apostoli adminisztrátorra történő kinevezésének tervét. Walko 1927. nov. 14-ei jegyzéke, ceruzával rájegyezve, hogy nagy valószínűséggel Klebelsberg műve, a külügyminiszter ugyanis Serédi érseki jelölésének elfogadása mellett volt. Orsenigo és Gasparri levélváltása, a nuncius reflexiója több újságcikkre; *A Szív* újság 1927. aug. 6-ai száma.

Fasc. 1.1.6. ff. 103–140: A kinevezés váratlan publikálása. A nemzet lelkesedése. A kormány erőltetett beleegyezése

Serédi kinevezése után a püspökök levelei a nunciussnak; több újságcikk, amely a kinevezés hatásával foglalkozik. Táviratok és Orsenigo több kapcsolódó levele. Például beszámol Gasparrinak arról, hogy fogadta a kormány a kinevezést; továbbá Borgongininek a kinevezés általános fogadtatásáról írt.

Fasc. 1.1.7. ff. 141–161: Újságcikkek, karikatúrák, stb.

Újságcikkek Klebelsberg római útjával kapcsolatban; karikatúrák Klebelsberg és a miniszterek reakciójáról a kinevezés kapcsán; Orsenigo és Gasparri levélváltásai.

Fasc. 1.1.8. ff. 162–168: Táviratok Serédinek, a pápa szavai a konzisztóriumban Orsenigo és Serédi közti táviratváltás; Joannes Prodan távirata az apostoli nunciatúrára: „optatissimo mihi metropolita nostro iustino laetitia exultans humillimo corde gratias ago omnipotenti deo nostro unus ex scandalosa moriendis catholicis graeci ritus victurus fidelis – joannes prodan”; újságcikk-kivágások (Serédivel kapcsolatban), valamint a magyar nemzeti zarándoklat fogadásáról is újságcikk.

Fasc. 1.1.9. ff. 169–193: Serédi fogadtatása (1928. jún. 19.).

Újságcikkek; a nuncius és Gasparri levélváltásai, köztük több jelentésben a püspöki kar reakciója.

Fasc. 1.2. ff. 195–251: A tábori püspök kinevezése

Fasc. 1.2.1. ff. 196–244: Vegyes levelezés

Levélváltások, táviratok, köztük Csernoch 1927. jan. 17-ei levele Orsenigónak Horváth jelölése tárgyában; Walko külügyminiszter több levele; egy *Aide-Memoire*; a kecskeméti római katolikus egyháztanács meghívója Révész István kecskeméti lelképásztorkodásának 20 éves jubileumára.

Fasc. 1.2.2. ff. 245–250: Tábori püspök, lelkészek lakcímei

Fehér Győző 1927. jan. 9-ei magántisztviselő levele a nunciushoz, melyben a tábori püspökségre nem ajánlja Szentiványi Róbertet. A „m. kir. honvédség katolikus egyéneinek” lelki gondozásával megbízott lelkészek lakáscíme, felsorolás.

Fasc. 1.3. ff. 252–259: Egri főegyházmegye

A nuncius 1927. márc. 3-ai levele a Szentségi Kongregáció prefektusának, a házassági felmentések taxáinak küldése tárgyában. Szmrecsányi 1927. márc. 15-én az aktuális *Schematismust* küldi Orsenigónak, aki megköszöni. Felmentési taxákról (per dispense matrimoniali di mista religione e disparità di culto) a Szent Officium nyugtája, illetve levele és a Szentségi Kongregáció nyugtája.

Fasc. 1.4. ff. 260–311: Esztergomi főegyházmegye

Fasc. 1.4.1. ff. 261–267: Vegyes levelezés

Házassági felmentések taxáinak küldése. A nuncius Drahos János kanonok, irodaigazgatónak 1927. jún. 27-én továbbítja Illetskó Lajos Felvidékről menekülni kényszerült pap levelét, s a véleményét kéri róla, amelyet az irodaigazgató meg is küld: „Fatus sacerdos, qui post occupationem superioris partis Hungariae a Csechis factam iuxta propriam assertionem aufugere coactus erat, ab Emmo ac Rmo Dno Aeppo, qui commendatione A.R.D. Ladislai Babura, directoris spiritualis Semin. Centr. Budapestinen. nitebatur, ante novem annos eam interimalem applicationem accepit, in qua hucusque laborabat.” (1927. júl. 3.).

Fasc. 1.4.2. ff. 268–310: Csernoch János betegsége, halála (1927. júl. 25.) és temetése (1927. júl. 29.). Káptalani helynök kinevezése (803-as és 822-es jelentések az egyházmegyéről és a kormány részéről a kinevezés előkészítéséről)

Csernoch betegségével, halálával, temetésével és káptalani vikárius kinevezésével kapcsolatos levelezés; újságcikkek; táviratok; gyászír; a káptalani vikárius körlevele. Az éneklőkanonok Klinda Teofil 1927. júl. 30-ai levele, melyben részletezi, hogy a káptalani vikárius választáskor melyik kanonok szavazott Kohl Medárdra és melyik Walter Gyulára. Az esztergomi főkáptalan 1927. júl. 25-ei levele Csernoch haláláról.

Fasc. 1.5. ff. 312–316: Kalocsai főegyházmegye

A Zsinati Kongregáció és a nuncius levélváltása Zichy érsek Budanović ellen megfogalmazódott panaszai ügyében. A nuncius 1927. márc. 5-ei levelében azt javasolja, kérdezzék meg a belgrádi nunciust, mert ő nem tud tájékoztatni rendesen, lévén, hogy az egyházmegye egy része határon túlra került. Orsenigo levele feltehetően Zichynek, melyben közli, hogy a kitüntetésre felterjesztett papjai megkapják a kitüntetést és a brevék kiállítását folyamatban van.

Fasc. 1.6. ff. 317–360: Székesfehérvári egyházmegye

Prohászka halálával és temetésével kapcsolatos táviratok, levelek, Klaucz György káptalani vikárius körlevele, majd pedig az új püspök kinevezésével kapcsolatos levelezés. Orsenigo 1927. ápr. 4-ei véleménye szerint fontos lenne elhalasztani a tábori püspökség betöltését – amely ténylegesen már mintegy másfél éve üres – a székesfehérvári utánra, így a kormány sokkal inkább hajlana Székesfehérvárra a Szentszék jelöltje felé, ami a nuncius megfogalmazásában a Szentszék számára sokkal fontosabb, lévén, hogy megyéspüspökről van szó. Shvoy Lajost ajánlja. 1927. ápr. 30-án Gasparrinak írt levelében jelenti, hogy Csernochhal beszélt, aki kedvező véleményt adott a jelölről. Egy pár szó ugyanitt a prímás egészségi állapotáról. Gasparri 1927. máj. 13-ai utasítása a nunciushoz, hogy ha a kormány szeretne bizalmas és titkos tárgyalásokat folytatni, fogadja el, s ha a kormány szóba hozza Shvoyt, akkor közölje a kinevezést, ha nem, akkor is, de kérdezze meg, hogy van-e ellene politikai jellegű kifogásuk. A nuncius 1927. máj. 29-ei beszámolója Gasparrinak a kormány álláspontjáról: Bethlen lemondott Vass kineveztetéséről, mivel a Szentszék nem szeretne olyan papot kinevezni, aki a politikában aktív szerepet vállal, Lepold kanonok és Serédi a jelöltjük, Shvoyról viszont úgy vélik, hogy nem elég jó az egészsége egy ilyen tisztséghez. Csernoch prímás szerint, ha elég az egészsége egy plébánia ellátásához, akkor székesfehérvári püspök is lehet. A nuncius és a külügyminiszter közti táviratváltás az esetleges politikai jellegű kifogásról; a kinevezéssel, annak gyakorlati részleteivel – például taxák, a fogadtatása – kapcsolatos táviratok, levelek; számos újságcikk.

Fasc. 1.7. ff. 361–378: Csanádi egyházmegye

Glattfelder több levele a nunciushoz, köztük a Romániába került egyházi javak kérdésében és a csanádi egyházmegyének külön káptalan felállítását kérő, a pápának címzett memorandummal (1927. márc. 8.). A püspök a nuncius kérésére a legutóbbi csanádi *Schematismust* küldi. Sulyok István csanádapácai plébános 1927. aug. 8-ai panaszelevele Glattfelder ellen, melyben kifejti véleményét azzal kapcsolatban is, hogy neve esetleg felmerülhetett a prímási székre jelöltek között.

Fasc. 1.8. ff. 379–388: Pécsi egyházmegye

Pécsett új plébániát szeretne alapítani Virág püspök, a kegyuraság jogát a városnak engedve át, amely a templom építési költségeinek nagy részét állná, gondoskodna karbantartásáról és a plébános megélhetéséről. A nuncius a főpásztor kérését a Zsinati Kongregáció felé továbbította. *Schematismus* küldése a nunciushoz.

Fasc. 1.9. ff. 389–434: Szombathelyi egyházmegye

A szombathelyi püspök és a maribori püspök között felmerült joghatósági kérdésben levélváltások, táviratok (1927). Winter György soproni tábori lelkész ugyanis szeretett volna eredeti egyházmegyéjébe visszakerülni, Mikes püspök pedig feltételezve a lavanti püspök, mint apostoli adminisztrátor hozzájárulását, fogadta. Cserébe a lavanti püspök szeretne egy olyan papot, aki ismeri a szlovén nyelvet. Eddig Mikes nem tudott küldeni, a Konzisztoriális Kongregáció megengedi ennek elhalasztását. Több pap levele, hogy nem szeretnének a megszállt területre menni. A nuncius 1927. máj. 27-ei levele Gasparrinak, melyben Mikes püspök és 150 hívő Rómába tervezett zarándok-

latáról ír. Ebben Mikes püspök személyét jellemzi és az őt ért megpróbáltatásokat is leírja; Gasparri válasza. A Magyarországra menekült Holzedl Henrik – volt alsólendvai hitoktató – levele Mikes püspöknek (a katolikus iskolák szomorú állapotáról írt cikke után bebörtönözték és súlyos pénzbüntetésre ítélték), melyben a Konzisztoriális Kongregáció döntése előtt hivatalt kér. Mikes ezzel kapcsolatos levelére a nuncius válasza, hogy nem tudja teljesíteni a kérést. Mikes püspök 1927. aug. 28-án a szombathelyi egyházmegyei zsinat befejező ünnepségére invitálja a nunciust.

Fasc. 1.10. ff. 435–509: Veszprémi egyházmegye

A somogyvári plébános, Pályi József elleni vádak, a hívek más papot kérnek. Az egyik kérvényre rájegyve, hogy a nuncius – amikor Shvoy Lajos felszentelésére Budapestre ment – beszélt Rott-tal, aki megígérte, amint lehet, új papot kapnak. A főpásztor kérvénye Nagykanizsán plébánia alapításával kapcsolatban; a nuncius válaszlevele. Az örkanonoki stallum megürült a káptalanban, s mivel az elhunyt (Molnár Dénes) a pápai udvartartáshoz tartozott, így a betöltés a Szentszéknek lenne fenntartva. A nuncius 1927. szept. 2-ai levelében leírtak szerint az újságokból úgy értesült, hogy Rott erről elfeledkezett: „in tal caso non resta che chiedere una sanatoria. Se non l'avesse già fatto, invii pure la domanda di sanatoria a me, che la inoltrerò con le più benevoli spiegazioni alla Sacra Dataria”. Rott válaszlevelében kifejti, hogy eddig ez a fenntartás számukra ismeretlen volt és a Szentszék soha nem alkalmazta. Ráadásul mivel az összes kanonokja a pápai udvartartáshoz tartozik, így ez megfosztaná őt a kinevezés és előléptetés jogától. Továbbá abból a szempontból is fontos, hogy a kanonokok általában a püspöki aulában is szolgálatot teljesítenek. Az utólagos jóváhagyás megkérésével a következő püspökkari konferenciáig kivár. Levelezés az örkanonoki és az olvasókanonoki stallumok betöltésével kapcsolatban.

Fasc. 1.11. ff. 510–512: Váci egyházmegye

Benne egy lap, amelyen ceruzával: „Documenti circa affare Vacz 200 pengő e ministro culti”, illetve pirossal: „Vedi nomina Card. Primate”.

Fasc. 2. ff. 514–590: Pro Ecclesia Orientali. Görög katolikus egyházmegyék

Fasc. 2.1. ff. 515–539: A sajtóvámosi görög katolikusok. Miklósy István, Szmrecsányi Lajos és Papp Antal megkérdezése

Latin szertartásra szeretnének áttérni a sajtóvámosi hívek (még 1914-ben indították a mozgalmat) – kérvényeik; a nuncius a sajtóvámosi plébánosnak, Jéger Józsefnek, melyben kérdéseket tesz fel neki. Például hány görög katolikus van Sajtóvámosban, van-e nekik lelkészük, templomuk? Hogyan nyernek a gyerekeik oktatást? A plébános válasza: nincs templomuk, lelkészük, 232-en vannak. Iskolájuk van helyben, így görög katolikus rítusban nyernek oktatást, de legtöbbször a római katolikus templomba járnak (1927). A nuncius ezzel kapcsolatos jegyzetei; a nuncius 1927. nov. 17-ei Szmrecsányihoz, illetve 1927. dec. 14-ei Miklósyhoz intézett levele az ügyben.

Fasc. 2.2. ff. 540–589: Keleti rítusúak, orosz papok. Commissione pro Russia (felmérés)

Fasc. 2.2.1. ff. 541–547: Hajdúdorog. Görög katolikusok és Miklósy István

Illykovic István latin szertartásra szeretne áttérni lányával, ezzel kapcsolatos levelek.

Fasc. 2.2.2. ff. 548–588: Eltűnt oroszok és keleti rítusúak kérdése

Államtitkársági körlevél (1927. márc. 4.). *Quaestiones de Russis aliisque Orientalibus dispersis* c. emlékirat (két példányban), ezt a nuncius elküldte Pappnak, Miklósynak, Klauz Györgynek, Csernochnak és Szmracsányinak. A beérkezett válaszok. Luigi Sincero 1927. dec. 28-ai levele a nunciushoz. Benne: „Il Sto P. ha disposto che, a mezzo delle Rappresentanze Pontificie e dei Rev.mi Ordinari, si ricerchino i singoli sacerdoti e Chierici Russi-Cattolici dei vari Riti, residenti nei diversi centri di Europa, fuori della propria diocesi”. Megkérni „Per ogni individuo di cui abbia a dare notizie o a fare proposte, Vostra Ecc. è pregata di scriverne in fogli separati”. A nuncius 1928. márc. 7-ei válasza Sincerónak. A vizsgálódásból az szűrődött le, hogy „in Ungheria non trovasi alcun Sacerdote né Chierico russo”. Sincero 1928. ápr. 16-ai válasza; a nuncius 1928. márc. 31-ei levele Luigi Sincerónak. Mellékletében a nuncius összegzi a *Questiones* kezdetű emlékiratra adott válaszokat. Sincero 1928. ápr. 20-ai válaszevele.

Fasc. 3. ff. 591–623: Nagyváradi egyházmegye (Lindenberger János)

Gasparri 1926. okt. 20-án a nunciushoz. Bjelik Imre levelében az Államtitkárságnak a jövedelmek visszatartásáról panaszkodik, részletezve a hívek lelki szükségleteit, költségeket. A nuncius véleménye 1927. jan. 5-én Gasparrinak; Bjelik Imre halálával kapcsolatos dokumentumok (gyászjelentések). Meyer Antal levele, melyben bejelenti, hogy káptalani vikáriusként átvette az egyházmegye kormányzását és magyar részre Lindenberget nevezte ki helynöknek. Kanonoki stallum betöltésével kapcsolatos levelezés, közte a nuncius 1927. jún. 21-ei levele, melyben leírja, hogy a stallum betöltése tárgyában konzultált Lindenbergerrel, s ő is azon a véleményen van, hogy egyelőre üresen kellene hagyni a javadalmat, „sia perché è in incongruenza nominare un canonico, che non potrà recarsi in coro, sia perché d'altra parte sarebbe impossibile nominare un suddito romeno, perché non potrebbe percepire i proventi del beneficio”. Nem ajánlja, hogy a jövedelmet a kanonokok rendelkezésére bocsássák, hanem a debreceni templom építésére kellene fordítani. Gasparri 1927. jún. 24-ei válasza: a Szentszék is a betöltés elhalasztása mellett döntött és a jövedelmek „vengano ex integro devoluti a vantaggio della costruzione della nuova chiesa che dev'essere edificata a Debreczen.” A határozatot a nuncius Lindenbergerrel is közölte. A Szemináriumok és Egyetemek Kongregációjának körlevele a hitoktatási fegyelemmel kapcsolatban.

Fasc. 4. ff. 624–675: Apostoli adminisztrátorok: Papp Antal, Lindenberger János, Tornay János, Payer Ferenc, Székely Gyula, Siegescu József

Fasc. 4.I. ff. 625–640: Papp Antal görög katolikus munkácsi apostoli adminisztrátor (Miskolc székhellyel)

Mocsár Endre pap ügye, akit Papp végérvényesen felmentett a homrogdi plébánia vezetésétől. Az esztergomi főszentszékhez fellebbezett, majd pedig a nunciushoz; ezzel kapcsolatos levélváltások. A nuncius jelentést írt a Keleti Egyház Kongregáci-

ójához, Luigi Sincerónak (mellette Sincero levelei; Papp levele). Válasz egy dubiumra a Keleti Egyház Kongregációjától (1927. febr. 24.): „L’Augusto Pontefice si degnò approvare che ai singoli Vescovi di Eperies; Munkacs e Hajdudorogh si dia la facoltà di dispensare dal digiuno e dalla astinenza nei singoli casi e per giusta ragione, i singoli fedeli e le singole famiglie a loro soggette, anche fuori del proprio territorio e nel proprio territorio anche i peregrini, osservando però di non dispensare senza giusti e ragionevoli motivi, tenendo conto della gravità della legge, da cui si dispensa; diversamente la dispensa data da un inferiore sarebbe illecita ed invalida” stb. A nuncius közölte ezt Pappal és Miklósyval; Papp válaszelevele.

Fasc. 4.2. ff. 641–645: Siegescu József

A nuncius 1927. júl. 22-ei levele Gasparrinak a Siegescu ellen megfogalmazódott vádak ügyében: „L’altro ieri fu arrestato Mons. dr. Giuseppe Siegescu, prelado domestico e Vicario Vescovile del Vescovo greco-cattolico di Gran-Varadino (Mons. Valerio Trajano Frentiu) per i greci-cattolici rumeni rimasti in Ungheria. Il mandato d’arresto è motivato dal sospetto di frode verso l’erario per una cifra di 30–40 mila pengő = 100 mila lire it.- in occasione di forniture di combustibile agli Ospedali; forniture che egli avrebbe dovuto controllare per incarico dell’Università, ove è professore, e che invece – dice l’accusa – avrebbe intenzionalmente trascurato nell’interesse dei fornitori”. Újságcikk német nyelven, *Die Durchstethereien bei den Lieferungen der Kliniken* címmel.

Fasc. 4.3. ff. 646–650: Tornay János, rozsnyói egyházmegye

Tornay János sajpüspöki püspöki helynök levele a nunciusnak, a ragályi hívek tiltakozása tárgyában Oehlschlaeger Ferenc, a plébánia adminisztrátora ellen („...perceptis gratissimis mandatis in causa recriminationem, quas fideles quidem in Ragály contra Franciscum Oehlschlaeger, stabilem administratorem ad Excellentiam Vestram promotebant...”). Megvizsgálta az ügyet és elhelyezte máshová káplánnak, figyelmeztetve „ad mores meliorandos et ad ss. exercitia habenda obligatus”. A nuncius szept. 2-ai pár soros latin levele: „Remitto Dominationi Tuae his meis litteris advolutum libellum supplicem a nonnullis fidelibus huic Nuntiaturae Apostolicae delatum, ut pro merito de hoc negotio decernere velis, meque dein certiore facere.”

Fasc. 4.4. ff. 651–674: Payer Ferenc adminisztrátor

A szikszói hívek másik plébánost szeretnének (1927). Szabó Nándor volt a segédlelkész a beteg Telegdi István mellett, fellendítette a hitéletet, viszont hiába kérte a hívek 95%-a a kinevezését, a püspöki helynök más lelkészt nevezett ki, Kocsis Jánost. A nuncius továbbította a kérvényüket Payernek, aki válaszában kifejtette, hogy miért nem Szabó mellett döntött (1927. aug. 5.). A nuncius 1927. jan. 14-ei levele: „Hisce litteris reverenter advolutum remitto Dominationi Tuae supplicem libellum Reverendi Parochi Stephani Telegdi. Cum negotium de quo agitur magni momenti videatur, pro catholica educatione puerorum suae curae concreditorum, fortasse optimum consilium erit si Dominatio Tua velit Excellentissimo Ministro Cultus hanc necessitatem exponere ut aliquod subsidium obtineri possit a Ministerio Cultus.”

Busta 20. (1926–1928)

Fasc. I. ff. 1–198: Általános vallási kérdések

Fasc. I.1. ff. 2–34: Apátok és prépostok

A nuncius és Csernoch levélváltása az ügyben. Az utóbbi 1926. nov. 30-án írt levelében aláhúzza: „Praelatos eppis inferiores novissimae Sacrae Sedis Apostolicae praescriptiones ponunt”. Illetve: „Ad hunc recursum eo non obstante, quod D. modernus Eppus Transylvaniensis, cui pertractatio quaestionis cum S. Sede e parte epporum commissa fuerat, rem adurserit, nullum accepimus responsum et sic in ea eramus ac sumus persuasione, quod S. Sedes Apostolica talem questionis solutionem clementissime tolerat”. Zichy és a nuncius levélváltása; Szmracsányi kapcsolódó levelei – címzetes apátságok és prépostságok adományozására a magyar püspökök kérelme, illetve az előbbieknél „usus insignium et pontificalium” engedélyezésére; Csernoch a nunciushoz az ügyben; küldi az apátok és prépostok listáját Magyarországon, Békefi Remig és Lukcsics József készítették: „Rogo autem Excellentiam Vestram, ut hoc elenco tantum privatim uti dignetur” (1927. jan. 10.). Maga a lista (1922. szept. 15. A magyarországi apáti és préposti címek oklevelek alapján kijavított jegyzéke). Ceruzás összegzés; Gasparri és a nuncius több levélváltása, köztük Gasparri 1926. dec. 24-ei levelében: „Tutto considerato mi sembra opportuno limitarsi, per ora, come Ella suggerisce, ad invitare i Vescovi a chiedere alla Santa Sede l'autorizzazione per legittimare l'esercizio di tali privilegi detti apostolici; quindi Vostra Eccellenza potrà, al momento opportuno e nel modo che stimerà più conveniente agire in tal senso”. Gasparri távirata: 5 évre fakultás engedélyezése; erről a nuncius küldi az általa összeállított dekrétumot Gasparrinak, aki a Rítus Kongregációt és a Zsinati Kongregációt is értesítette róla.

Fasc. I.2. ff. 35–51: A püspökök kinevezésekor követendő eljárás (modus procedendi nella nomina dei Vescovi)

Másolatok Gasparri és Verseghy Nagy Elek szentszéki követ levelezéséről a püspöki kinevezésekben követendő eljárás tárgyában (Gasparri Verseghy Nagy Eleknek küldött 1927. máj. 10-ei jegyzéke; Verseghy Nagy 1927. máj. 14-én küldött válaszlevele Gasparrinak; Gasparri Verseghy Nagynak küldött máj. 25-ei válaszlevele); Gasparri és a nuncius levélváltásai – Gasparri és Verseghy Nagy levélváltásai ezek mellékletei –, köztük a nuncius 1927. máj. 27-én a püspöki kinevezések rendjében követett gyakorlat megváltoztatására irányuló próbálkozásáról a kormánynak. Benne többek között: „Avendomi il Ministro degli Esteri rimesso proprio lo stesso giorno la nota che qui accludo (allegato A), con cui mi pare si tenti: 1) allargare la benevole concessione della conversazione amichevole preliminare, fino a farla diventare un preciso e regolare obbligo; 2) prolungare i due mesi accordati come tempo utile per i preliminari di nomina; ho creduto bene rispondere io stesso con la nota che qui allego (allegato B), allo scopo di troncane subito, se è possibile, queste schermaglie”. A nuncius kifejti a véleményét a témában; a nuncius levelében említett A és B csatolmányok: Walcko 1927. máj. 27-ei levele Orsenigónak (rajta ceruzával megjegyezve: „manovre per modificare il modus procedendi”); a nuncius 1927. máj. 29-ei válaszlevele. Gasparri

1927. jún. 4-ei válaszlevele a nunciushoz, melyben felhívja a figyelmet, hogy ragaszkodjon a máj. 10-ei levelében foglaltakhoz, illetve részletes utasításokkal látja el.

Fasc. 1.3. ff. 52–86: *Communicatio in sacris*

A fuldai püspöki konferencia jegyzőkönyvéből részletet ír le Luigi Centoz pap, Berlin, 1927. márc. 4. A tárgy: „si parla infatti delle funzioni liturgiche cattoliche e delle funzioni religiose acattoliche, ma trattasi solamente di servizi religiosi al campo e nelle feste commemorative militari”. Az *Alta Chiesa Ecumenica* mozgalomról és az *Una Sancta* periodikumról körlevél a német püspököknek, illetve egy pár kapcsolódó levél; meghívó Budapest székesfővárosnak az 1914–1918-as hősi halottak emlékére tartott emlékünneperé; újságcikk; Csernoch János dubiumai (1926. nov. 8.); a nuncius és Merry del Val levélváltásai a protestánsokkal történő liturgikus közösködés (*communicatio in sacris cum acatholicis*) tárgyában; Csernoch dubiumaira adott válaszok (1927. jún. 30.); a nuncius Csernochnak és Szmracsányinak; a nuncius 1927. aug. 6-ai levele Gasparrinak; a kormányzó fiának esküvője kapcsán meghívó; újságcikkek; a nuncius 1927. szept. 29-ei levele Gasparrinak (notizie politico-religiose); *Krisztus királyságának ünneplése a fővárosban* – újságcikk; a nuncius 1927. nov. 1-jei jelentése Gasparrinak (notizie religiose).

Fasc. 1.4. ff. 87–103: Hitoktatás

A nuncius, illetve az uditore és Sbarretti levélváltásai a hitoktatással és a püspökök által adott hitoktatási jelentésekkel kapcsolatban. Köztük például Sbarretti 1927. márc. 28-án írt levelében a nunciushoz: „Dalle relazioni...circa l'insegnamento della religione impartito ai fanciulli ed ai giovanetti, chiaramente si rileva che tutta la istruzione religiosa è data dai sacerdoti nelle pubbliche scuole con programma e testi preparati ed approvati dalla autorità Ecclesiastica”. A Szemináriumok és Egyetemek Kongregációjának körlevele.

Fasc. 1.5. ff. 104–197: A karima ellátásával kapcsolatos felmérés, két évre megadott diszpenzációk

Fasc. 1.5.1. ff. 105–166: Két évre megadott diszpenzációk

Kanonokok diszpenzációt kérnek (több pápának írt kérelem) és kapnak a kóruszolgálat alól két-két évre – számos ezzel kapcsolatos dokumentum. A nuncius 1926. jún. 23-ai jelentése Gasparrinak a magyar káptalanokról; a nuncius 1926. szept. 9-ei levele Gasparrinak a kóruszolgálat alóli felmentésekről.

Fasc. 1.5.2. ff. 167–182: A karima végzése

A nuncius több jelentése Gasparrinak; a bíboros államtitkár távirata (1926. máj. 30.); a nuncius egy három pontból álló kérdőíve a püspökökhöz a kórusról elmaradások ügyében (1926. máj. 2.); az erre beérkezett válaszok.

Fasc. 1.5.3. ff. 183–196: Káptalani méltóságok

A Szent Officium körlevele: *Instructio ad archiepiscopos, episcopos ceterosque locorum ordinarios, De sensuali et de sensuali-mystico litterarum genere*; Szmracsányi 1927. aug. 4-ei jelentésének másolata a káptalanokról (a prímási szék üresedése miatt mint rangidős főpásztor); a nuncius 1927. szept. 22-ei levele Sipos Istvánnak. A nuncius kérdése: „Pergratum erit si velis mihi indicare quibus praecipuis argumentis nititur assertio

quae legi potest in tuo jure laudato Enchiridion Juris Canonici pag. 268 nata No. 9, quod in Capitulis Hungariae quattuor dignitates sunt, seu „praepositus, lector, cantor, custos”; Sipos István 1927. szept. 25-ei válasza; Krywald Ottó egy kötetet küld.

Fasc. 2. ff. 199–329: *Az egyházi javak reformja*

Fasc. 2.1. ff. 200–227: Vallásalap

Orsenigo és Gasparri levélváltása a Vallás-és Tanulmányi Alap javainak kezelése kapcsán. Gasparri 1927. márc. 2-ai levele Orsenigónak. A kérdés: „Pertanto interesse Vostra Eccellenza a studiare tale questione per significarmi se debba darsi o no corso all’esame della questione in parola, essendo disponibili le stampedelle risposte dei Vescovi...? A nuncius 1927. márc. 12-ei levele Gasparrinak, melyben kifejti a véleményét. Benne többek között: „...io sarei d’avviso di invitare per ora semplicemente i Vescovi amministratori a legittimare presso la Santa Sede il loro operato e ottenere dalla Santa Sede la facoltà di esercitare questo mandato amministrativo; è un modo indiretto e molto blando per avocare il diritto di amministrare tali beni in quanto era un privilegio di patronato del Re. Se i Vescovi amministratori accettano questa tesi e chiedono questa specie di sanatoria e di delegazione per amministrare, si potrà in seguito riordinare con diritto il sistema di amministrazione, nominare un rappresentante della Santa Sede in sostituzione del Re, oppure affidare l’amministrazione a tutto l’episcopato ungherese”. Gasparri 1927. márc. 29-ei válasza; a vallásalapi ellenőrző bizottság püspök tagjainak levelei.

Fasc. 2.2. ff. 228–270: Egyházi javak – püspökök és káptalanok

A nuncius jelentései és Gasparri válasza, köztük a nuncius 1927. jan. 17-ei levele Gasparrinak az egyházi javak felmérése eredményeiről; 1927. márc. 16-án a nuncius Gasparrinak a püspöki karhoz az egyházi javak tárgyában intézendő levéltervezetről. Ebben: „Mi parve meglio dare alla lettera una destinazione collettiva, onde poter usare maggior libertà di critica, senza correr pericolo di offendere la suscettibilità dei singoli. – Gli argomenti accennati nella lettera sono parecchi; ma ho pensato che – in pratica – ogni Vescovo raccoglierà poi solo quanto lo riguarda. – Il richiamo ripetuto ai Vescovi di servirsi del tramite della Nunziatura Apostolica per le loro richieste di sanatorie o di indulti apostolici mi è stato suggerito dall’esperienza di questi mesi, avendo rilevato i benefici effetti che produce spesso questo semplice controllo indiretto su quanto si chiede alla Santa Sede. – Non tutto l’Episcopato ungherese comprende la lingua italiana; sarà opportuno quindi dare alla lettera la veste latina.” Az említett levéltervezet; a nuncius 1927. febr. 1-jei levele az egri káptalan javainak ügyében; névjegykártyák. A nuncius 1927. jún. 30-án Gasparrinak ír Koch Róbert budapesti hitoktató kölcsönfelvétele ügyében (tárgy: autorizzazione della Santa Sede a contrarre un prestito di denaro) – több kapcsolódó távirat, újságcikk, levél illetve: *Prospectus. Sodalitas-Medicorum Oblatorum Ordinis Sancti Benedicti*. A nuncius 1927. szept. 17-én Gasparrinak, melyben leírja: „in data 6 corr. mese ho emesso il Decreto circa la celebrazione dei contratti beni ecclesiastici, e ne accludo copia affinché Vostra Eminenza possa darne notizia alla S. Congregazione del Concilio”. Kapcsolódó levelek.

Fasc. 2.3. ff. 271–291: Csernoch hercegprímás uradalma nyugdíjasainak az ügye

A nyugdíjasok kérvénye a pápához, Csernoch János levele, újságcikkek stb.

Fasc. 2.4. ff. 292–293: Egyházi létesítmények céljára felvett kölcsönök visszatérítése

Fasc. 2.5. ff. 294–328: Egyházi javak. Kölcsönök és jelzálogok

Az egyház anyagi javaival kapcsolatos levelezés; Kohl Medárd ügye; a nuncius 1927. aug. 17-én Gasparrinak, melynek tárgya: „Inchiesta circa contratti e prestiti di beni ecclesiastici irregolari”; a nuncius ordináriusoknak szétküldött dekrétuma – „[circa] celebrationem contractuum bonorum ecclesiasticum”; válaszok.

Fasc. 3. ff. 330–354: *Általános politika*

Discours de S.A.S. le Gouverneur de Hongrie à l'occasion de l'ouverture du Parlement le 29 janvier 1927; a nuncius 1927. febr. 8-ai jelentése Gasparrinak a vallás- és közoktatásügyi miniszter római utazásával kapcsolatban; a nuncius 1927. okt. 28-ai levele az antiszemita zavargásokról; újságcikk: *A numerus claususus és a valláserkölc*; Zichy Ernő gróf levele egy katolikusok közti nemzetközi kezdeményezéssel kapcsolatban; a nuncius ehhez kapcsolódó jelentése; a nuncius levelei a Kossuth-emlékmű felavatásával kapcsolatban; Gasparri válaszlevelei.

Fasc. 4. ff. 355–376: *Királykérdés*

Fasc. 4.1. ff. 356–364: Vegyes levelezés

A nuncius 1927. jan. 11-ei jelentése Gasparrinak különféle politikai hírekről; Gasparri 1927. jan. 16-ai válasza; a nuncius 1927. febr. 2-ai újabb jelentése. A tárgy: „Notizie politiche: inaugurazione della nuova Legislatura e questione monarchica”; újságcikk: *Pester Lloyd*, 1927. máj. 18.; a nuncius 1927. máj. 19-ei jelentése a királykérdéssel kapcsolatban.

Fasc. 4.2. ff. 365–375: *Királykérdés – újságvivágások*

A királykérdéssel kapcsolatban különféle újságcikkek, újságokból kivágások. Például: *Magyar Ujság*, 1927. ápr. 17. 3. old.: *AVossische Zeitung írja: Mussolini támogatni fogja Albrecht királyi herceg trónrajutását* főcímmel; vagy *Uj Lap*, 1927. jún. 1. 3. old.: *Zichy János gróf a királykérdésről és a keresztény együttműködésről*.

Fasc. 5. ff. 377–391: *Politikai pártok*

A nuncius 1926. dec. 18-ai jelentése Gasparrinak a választásokról; újságcikkek; Gasparri 1927. jan. 5-ei válasza; a nuncius több püspöknek egyenként elküldött levele „quod in futurum nulla concedatur licentia, de qua in can. 139 §4 C.I.C., pro munere deputati fungendo sacerdotibus curae animarum addictis”, stb. Székely Gyula válasza, aki már múlt év decemberében is megtiltotta, hogy bármely pap képviselőjelöltséget vállalhasson. Mikes János válasza. A nuncius 1927. febr. 8-ai jelentése Gasparrinak a lelkipásztorkodó papság politikai szerepvállalásáról. Tudatja, hogy a magyar ordináriusoknak és a Magyarországon maradt részegyházmegyék általános helynökeinek is megírta: „mentem esse Sanctae Sedis quo din futurum nulla concedatur licentia, de qua in can. 139 §4. C.I.C., pro munere deputati fungendo sacerdotibus curae animarum addictis...”.

Fasc. 6. ff. 392–404: A kormány

A nuncius jelentése Bethlen római útjáról (1927. márc. 30.); Zichy levele (1927. márc. 15.); Klebelsberg törvénytervezetéről. A nuncius Rott Nándornak „visita fatta costi da S.E. il conte Bethlen e di uno scambio di brindisi fatti in occasione di un pranzo in casa del Vescovo”, erről újságcikkek, illetve magyarázatot kér. Újságcikk Horthy fia és Károlyi Consuelo grófnő esküvőjéről (*Pesti Napló*, 1927. aug. 5.); a nuncius 1927. dec. 31-ei jelentése Gasparrinak Vass esetleges püspöki kinevezésével kapcsolatban. Bethlennel beszélt, aki szerint „non si facesse alcun inchiesta, se non nell'ipotesi che la Santa Sede fosse realmente già disposta a questa promozione perchè in caso contrario – data l'impossibilità, così accerisce il conte Bethlen, di tener segreta la cosa – il Ministro Vass avrebbe il danno e le beffe”. A nuncius véleménye, hogy az utóbbi három püspökkinevezés rá a példa, hogy ezek a vizsgálatok titokban maradnak, az érdekelt, a közvélemény és a kormány előtt is. Gasparri távirata.

Fasc. 7. ff. 405–408: A sajtó

I giornali ungheresi. Situazione alla fine dell'anno 1923 (újság neve, szerkesztője, politikai párt, alapítás éve, stb.).

Fasc. 8. ff. 409–447: Főkegyúri jog

Fasc. 8.1. ff. 410–433: Vegyes levelezés

A nuncius 1927. máj. 13-án a főkegyúri joggal kapcsolatban; számos újságcikk. A nuncius 1927. aug. 9-ei levele Gasparrinak a kormány és a főkegyúri jog tárgyában, melyben többek között Bethlen főkegyúri jog gyakorlásával kapcsolatos interjúját részletezi, melyben a konkordátum lehetősége is felmerült. Mikes János egy kérvénye a Zsinati Kongregációhoz (1927. nov. 1.).

Fasc. 8.2. ff. 434–446: A főkegyúri jog kérdése. Újságkivágások – hírek

Levél P. Józsefnek magyarul; Gyergyói Nákár P. Arthur: *A legfőbb kegyúri jog és a szent korona tana* – kézírással leírva, az előbbi levélírótól csatolmányként; újságcikkek; *Die Harmonie zwischen der Kirche und dem Staat; Abgeordnete der Regierungspartei wollen auf die Tagesordnung bringen das dringende Ordnen des Obersten Patronatsrechtes; Was könnte man in der Angelegenheit des königlichen Patronatrechtes tun?*

Busta 21 (1926–1928)*Fasc. I. ff. 1–59: Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose)*

Fasc. I.1. ff. 2–30: Levelezés

Hajdú Gabriella szervita nővér örökfogadalmának kérdése; egy székesfehérvári pap, Mihály János rehabilitációjának ügye; Nersés Diratz a nunciusnak a mechitarista misszió ügyében a nunciusnak. Orsenigo Mons. Pietro Fumasoni Biondinak (arciv. tit. di Dioclea, Delegato Apostolico): Bóle Kornél Viktor Kálmán O.P. és Badalik Bertalan Sándor O.P. Észak-Amerikába szeretnének misszióra menni, jóindulatába

ajánlja őket. Mayer Antal nagyváradai apostoli adminisztrátor: egy haldokló özvegy szeretné látni a lányát, aki egyszerű fogadalmas apáca Németországban. *Congregation der Töchter des hl Franciskus von Assisi (Congregatio Filiarum St. Francisci Assisiani)* – 7 pontban leírva. Camillo Laurenti bíborosnak, a Szerzetesi Kongregáció prefektusának küldi a nuncius a statútumait a Congregazione delle figlie di S. Francesco Assisiaténak, vizsgálja meg jóváhagyás céljából („siano esaminate in ordine all’approvazione”). Az ügyben eredetileg több püspök állást foglalt: Csernoch János, az egri érsek, a veszprémi, a győri, a váci, a csanádi, a nagyváradai és a szeptesi püspök, de ezek elvesztek, mert a „plico non è giunto alla sua destinazione”. Egy levélíró kérése, hogy fiainak engedje meg a nuncius, hogy a latin szertartást kövessék (ebben keresztelték őket, de az anyai nagyapjuk görög katolikus pap volt). Hantos Ferenc, az angolkiasszonyok budapesti gimnáziumának igazgatója a magyar katolikus egyház állami és társadalmi megerősödését célzó tervezetet küld, vegye pártfogásba megvalósítását a Szentszéknél és a Szent János lovagrend bíbosos perjelénél (rövid összefoglalás: *Tervezet a Szent-János lovagrend magyar tartományának szerzetesjellegű visszaállításáról*).

Fasc. 1.2. ff. 31–58: Apostoli vizitáció

Összefoglaló a szerzetesrendek vizitációjának tervével kapcsolatban Laurentinek (1927. jún. 14.), melyben a nuncius már az elején jelzi: „Rispettosamente riferendomi alla conversazione avuta con Vostra Eminenza Reverendissima l’ultima settimana dello scorso aprile, ho l’onore di comunicare a Vostra Eminenza che non ho mancato di esporre al Santo Padre, nell’udienza che mi fu accordata il 27 aprile, il progetto di una visita apostolica agli Ordini e Congregazioni religiose sia maschili che femminili di Ungheria, ottenendone l’augusta approvazione”. A Szerzetesi Kongregáció Hubert Hansen S.V.D.-t nevezte ki a magyarországi férfi rendek vizitátorává, a női rendkévé pedig Áronffy Ferenc C.M.-et. Dekrétum, kapcsolódó levelezés. *Confirmation des pouvoirs du Supérieur-Général sur les Filles de la Charité; Confirmation des pouvoirs du Supérieur-Général sur les Filles de la Charité. Requête du Supérieur-Général de la Congrégation de la Mission des Filles de la Charité* – a pápának (1882. júl. 8., a szerzetesi kongregáció akkori prefektusa és titkára írta alá, Card. Ferrieri és J. Masotti). Magdics Ignác pápai prelátus, a budapesti Ranolder-intézet igazgatója, apostoli vizitátor 1927. dec. 4-én kelt levele, a Puellarum Caritatis házainak a Szerzetesi Kongregáció megbízásából történő meglátogatásáról.

Fasc. 2. ff. 60–184: Ügyek áttétele Rómába

Fasc. 2.1. ff. 61–91: Vegyes levelezés

Apponyi Albert kérte a nunciust, hogy egy ügyet Borgongini Ducának továbbítson. Duca válasza, hogy felhatalmazta Serédit, hogy válaszoljon neki, s ismét figyelmébe ajánlotta a lengyel nunciust a dolgot. Rott Nándor levele a nunciustnak, melyben többek között a következőket írja: „Non vorrei abusare della sua bontà, ma perché Vostra Eccellenza mi fece l’offerta di voler mandare la mia supplica a Roma in causa della traslazione del preposito di Felsőörs da questa piccola parrocchia alla nuova parrocchia da erigersi in Nagy Kanizsa: mi prendo il coraggio e mando la mia supplica

al Santo Padre e prego Vostra Eccellenza di voler proteggere questa mia supplica”. A nuncius küldi Gasparrinak Esterházy Móric levelét azzal a megjegyzéssel, hogy jó katolikus „è sempre pronto a rendere buoni servizi alla Nunziatura Apostolica, specie per quanto riguarda le informazioni circa i Beni ecclesiastici, essendo egli tutt’ora consigliere del „Fondo di religione”. Gasparri 1927. jún. 25-én kelt válasza Esterházy-nak a nuncius által elküldött emlékiratára, melyben többek között a következőket írja: „Nel ringraziarla di tale trasmissione sono a significarle che la Santa Sede non mancherà, qualora dovesse prendersi un provvedimento su quanto forma oggetto del citato Rapporto, di tener presenti le circostanze esposte nel pro-memoria”. Sipócz Jenő Budapest székesfőváros polgármestere a pápa 70. születésnapja alkalmából üdvözlét küldi – ezzel kapcsolatos levélváltások. A rákospataki szaléziánusok üdvözlő távirata; misestipendiumokkal kapcsolatban levél Laurentihez (1927. júl. 15.); Gasparri köszönete a *Magyar Katolikus Almanach* (1927) küldéséért Zsembery Istvánnak, a kiadvány egyik szerkesztőjének; üdvözlések a pápának; távirat, rajta: „ricevuto 921 negative”; apostoli áldás küldése; Shvoy Lajos információi Kmoskó Mihályról (1927. szept. 11.); szegedi hívek hódolata a pápának; különféle kérvények továbbítása.

Fasc. 2.2. ff. 92–107: Cesare Rosa pap

Olasz klerikus, aki a piemonti egyházmegyének volt a papja de néhány éve „imbevuto di idee modernistiche, fini ad apostatare e a unirsi civilmente in matrimonio con una donna italiana. Più tardi, rinsavito e non avendo alcun impegno di paternità, venne a Budapest per annullare anche giuridicamente i suoi vincoli nuziali e così poter riprendere posto tra la fila del clero”. (A nuncius Gasparrinak írt levelében számol be róla.) – megsegítésével és rehabilitációjával kapcsolatos levelezés.

Fasc. 2.3. ff. 108–151: Boross Géza görög keleti pap áttérése görög katolikus hitre

Boross Géza görög keleti pap áttérésének ügye – görög katolikus szeretne lenni. A Szent Officium pozitívan határoz az ügyben. Ezzel kapcsolatban Novák István volt eperjesi püspök levele; Papp Antal több levele; a nuncius Gasparrinak Boross áttérése ügyében (1927. okt. 13.); újságcikkek.

Fasc. 2.4. ff. 152–172: Áttérések görög katolikus rítusról római katolikusra

Rítusváltoztatással kapcsolatos ügyek; a nuncius 1927. nov. 12-ei levele Sincerónak „a proposito della richiesta del Vescovo Mons. Paolo Gojdics Amministratore Apostolico di Eperjes, di commutare interinalmente la sede arcivescovile di Strigonia con quella di Munkács per quanto riguarda il tribunale di seconda istanza nelle cause matrimoniali, mi permetto far presente rispettosamente a Vostra Eminenza queste considerazioni...”, stb.

Fasc. 2.5. ff. 173–183: Domiter (Dér) Gyula pap feloldozása a kánoni irregularitás alól, aki polgári házasságkötést kísérelt meg, így esett szabálytalanságba
Dokumentumok, levelek a rehabilitációjával kapcsolatban.

Fasc. 3. ff. 185–249: Pápai kitüntetések

Különféle pápai kitüntetésekkel kapcsolatos levelezés. Például Hosszú Márton festőnek *Pro Ecclesia et Pontifice* kitüntetés adományozása, valamint a pápa Zichy Gyula

kérésére megengedte a kalocsai főegyházmegye plébánosainak, hogy fekete selyem mozzettát viselhessenek lila béléssel és lila gombokkal, de kapucinum nélkül. Ezzel kapcsolatos levelezés, illetve egy újságcikk-kivágás. Meghívó Sagmüller József losonci címzetes apát, a budai esperesi kerület esperese, óbudai plébános 70. születésnapjának ünneplésére (az óbudai római katolikus egyházközség tanácsa) – egyházi kitüntetést kérnek számára, kapcsolódó levelek.

Fasc. 4. ff. 250–265: Katolikus gyűlések

Apostoli áldás küldése; a Kalocsán tartandó katolikus nagygyűlés programját küldi a helynök (a program nincs a fasciculusban); a nuncius jelentése Gasparri-nak a katolikus nagygyűlésről; Gasparri válasza; a katolikus nagygyűlésen 1927. okt. 16-án elmondott beszéd; különféle újságcikkek; *A XIX. Országos Katolikus Nagygyűlés rendje* c. füzet; *Katolikus Közlöny*, 17. évfolyam, 1927. rendkívüli szám, Budapest 1927.

Fasc. 5. ff. 266–335: Különfélék

Fasc. 5.1. ff. 267–274: Hódolatot kifejező táviratok

Budapesten összegyűlt Máriáslányok hódolata; apostoli áldás; a budapesti szent benedekrendi gimnázium hódol a pápának; egy csomag pápai kamarási jelvény és lánc a nunciátúra részére – kapcsolódó nyilatkozat; a szombathelyi zsinat hódolata (Mikes püspök távirata); a katolikus nagygyűlés alkalmából apostoli áldás.

Fasc. 5.2. ff. 275–334: Vegyes levelezés

Comitato Centrale Cattolico per il settimo centenario francescano körlevele, *Una lettera pontificia* címmel; újságcikkek (a Capella Sixtina Budapestre jön); egyéb levelezés – például apostoli áldások kérése; Ugo Salvo a római *Collegium Hungaricum*ban (új intézmény) szeretne „segretario amministratore” lenni; Mikes János levele Joannis Arizoma ügyében (állítólag kitalált név); erre a nuncius válasza; a nuncius Gasparri-nak egy volt hadifogoly Giuseppe Consiglione ügyében; Klotild főhercegnő halála; a Magyar Külügyi Társaság tagjai; Eöttevényi Olivér a Magyar Külügyi Társaság ügyvezető igazgatójának levele; miseintenciók; Rada István veszprémi olvasókanonok halálhíre; Ch. V. Szegedy-Maszák m.p.: *Bericht über Zweck und Tätigkeit des „Landesverbandes Katholischer Hausfrauen”* (benne magyarul: *A cinkotai m. kir. állami tanítóképző-intézet rövid története és a péceli árpádbázi szent Erzsébet gyermekotthon rövid története*); Budakeszi zárdaiskola és -kápolna felszentelése a nuncius által – erre meghívó; festő kis képeket szeretne készíteni „da vendere in occasione di pellegrinaggi” – ezzel kapcsolatban a nuncius Riccardo de Samper pápai háznagynak (majordomo).

Fasc. 6. ff. 336–346: Missziók, bitterjesztés

Az afrikai misszió ügyére felajánlás a szatmári egyházmegyéből; a Propaganda Fide Kongregáció prefektusa, van Rossum és a nuncius levélváltása „circa rivalutazione di titoli”; újságcikk.

Fasc. 7. ff. 347–368: Levelezés a diplomáciai testülettel

Levelezés franciául: például a román király, I. Ferdinánd halálhíre, temetése; *Ministère Rl. des affaires étrangères de Hongrie. Liste de MM. les membres du Corps Conculaire en Hongrie. Avril 1927.*

Fasc. 8. ff. 369–393: Válasziratok és felhatalmazások (Rescritti e facoltà)

Különfélék, köztük több magyar nyelven megfogalmazott folyamodvány. Például szüzességi magánfogadalma alól egy nő felmentését kéri; szentségi bőjt alól felmentés; indexen levő könyvek olvasására felhatalmazás; tengeren misézésre felhatalmazás, stb.

Fasc. 9. ff. 394–398: L'Osservatore Romano

Gasparri 1927. jan. 7-én a nunciushoz, felhívja a figyelmét a *L'Osservatore Romano*-nak küldendő beszámolókat fontosságára; *La festa del papa a Budapest.*

Fasc. 10. ff. 399–405: Tanúsítványok szentségek kiszolgáltatásáról

Bérmálásokról, szubdiakonátus, diakonátus, áldozópapi rendek feladásáról tanúsítványok.

Busta 22. (1926–1929)*Fasc. I. ff. 1–71: Nuncius és nunciatúra**Fasc. I.I. ff. 2–22: Különfélék*

A *Société Anonyme Royale Hongroise de Navigation fluviale et maritime* ingyenjegyet biztosít a nunciushoz; fényképet kérnek a nunciustól az Alfa Romeo kocsihoz ülve vagy mellette állva és a kirakatban szeretnék felhasználni (Steinitz Ernő). Umberto Kaldewey áthelyezése a budapesti nunciatúrára; a *Première Compagnie de Navigation à vapeur sur le Danube* ingyenjegye; a nuncius szabadsága; Bethlen Margit író: „Samedi prochain, le 12 mai, le „Vigszínház” donne une représentation en faveur des sinistrés bulgares”; Verseghi Nagy Ferenc jogász gyász híre; Gaetano de Lai gyász híre; Ádám Iván veszprémi éneklőkanonok gyász híre.

Fasc. I.2. ff. 23–36: Különféle üdvözetek

A parlament üléseinek állandó látogatására érvényes és másra át nem ruházható jegyet küldi a ny. államtitkár, képviselőház háznapja a nunciushoz (1928. febr. 21.). Különféle üdvözetek, például a nuncius karácsonyi üdvözlése a pápának; a vallás- és közoktatásügyi miniszter karácsonyi üdvözlése a nunciushoz, stb.

Fasc. I.3. ff. 37–58: A diplomaták új besorolásának terve (Proposta di nuova classificazione per diplomatici)

Gasparri 1928. jún. 4-én Orsenigónak a tervezett új diplomáciai besorolással kapcsolatban³³; Kaldewey 1928. júl. 6-án, a nuncius 1928. aug. 6-án Gasparrihoz a tárgy-

³³ „Questa Segreteria di Stato è venuta a sapere che il Comitato speciale per la Codificazione progressiva del Diritto Internazionale ha fatto un questionario per rivedere la classificazione (attualmente vigente) degli

ban. A magyar kormány álláspontja, magyarul: „10. sz. kérdés: A m. kir. kormány helyesnek véli az albizottság jelentésének azt a megállapítását, hogy a reprezentatív jellegnek a nagykövetekre való korlátozása ma már gyakorlati jelentőséggel nem bír; hasonlóképpen helytállónak tartja az albizottságnak azt a megállapítását, hogy ma a diplomáciai képviselők jogállása és hatásköre – címükre való tekintet nélkül – lényegileg ugyanaz” stb. *Société des nations, Comité d'experts pour la Codification progressive du Droit international. Questionnaire No. 10. Adopté par le Comité á sa troisième session tenue en mars-avril 1927 Copia Genève, le 27 avril 1927, stb.*

Fasc. 1.4. ff. 59–70: Vám – visszatérítések – engedély

Vámnnyugta; nyilatkozat, hogy a Rómából Cesare Orsenigo címére érkezett csomag saját használatra szóló árut tartalmaz; *Note verbale*-ok; Bonaventura Cerretti bíboros csomagküldése és levele (1928. jún. 23.) a nunciussnak.

Fasc. 2. ff. 72–115: *Audienciák és meghívások*

Különbéle meghívók, például a Korvin Mátyás Magyar–Olasz Tudományos Irodalmi, Művészeti és Társadalmi Egyesület hívja jan. 27-ére egy ülésére az Akadémián; Cserkészszövetség országos cserkésznapra hívja a nunciust. További meghívások diplomáciai fogadásokra; Családvédelmi kongresszusra a Magy. Kath. Nőegyesületek Országos Szövetsége Requiemre „Sa Majesté l'impératrice-Douairière Marie Féodovna de Russie”-ért; különféle egyesületektől társadalmi eseményekre.

Fasc. 3. ff. 116–138: *A nunciatúra költségei*

Fasc. 3.1. ff. 117–121: 1928 első trimesztere

A nuncius küldi a számadást Gasparrinak 1928 első trimeszteréről; Gasparri válasza; hivatali költségek és a nunciatúra költségei, 1928 első trimesztere; általános számadás 1928 első trimeszteréről.

Fasc. 3.2. ff. 122–127: 1928 második trimesztere

A nuncius küldi a számadást Gasparrinak 1928 második trimeszteréről; Gasparri válasza; feljegyzés péterfillér-ügyben („Le due offerte di Obolo di San Pietro riportate in questo Rendiconto del II trimestre furono già segnalate a suo tempo, e gli Offerenti ebbero già la rispettiva lettera di ringraziamento.”); hivatali költségek és a nunciatúra költségei, 1928 második trimesztere; általános számadás 1928 második trimeszteréről.

Agenti Diplomatici stabilita nei Congressi di Vienna e di Aix-la-Chapelle, e che il Segretario generale della Società delle Nazioni ha da qualche tempo diretto una Nota a tutti i Governi degli Stati membri della stessa S.d.N., pregandoli di dire la loro opinione al riguardo. Fra le varie proposte, vi è anche quella dell'opportunità di unificare certe categorie di Agenti Diplomatici e specialmente di sopprimere la distinzione fatta finora fra Ambasciatori e Ministri. Pare che un Governo abbia già proposto al Segretario generale della S.d.N. di affidare ad una Conferenza Internazionale l'elaborazione di una nuova formula di classificazione di Agenti Diplomatici secondo il carattere della Missione e più rispondente ai principi moderni di Diritto Pubblico. Ora, potendosi in questo studio pregiudicare il diritto di Precedenza dei Rappresentanti Pontifici, riconosciuto dal Congresso di Vienna, prego l'Eccellenza Vostra Reverendissima di volermi procurare tutte le notizie che Le sarà possibile di ottenere al riguardo ed a proporre in pari tempo il modo più efficace per tutelare i diritti della Santa Sede.”

Fasc. 3.3. ff. 128–132: 1928 harmadik trimesztere

A nuncius küldi a számadást Gasparrinak 1928 harmadik trimeszteréről; Gasparri válasza; hivatali költségek és a nunciatúra költségei, 1928 harmadik trimesztere; általános számadás 1928 harmadik trimeszterére vonatkozóan.

Fasc. 3.4. ff. 133–137: 1928 negyedik trimesztere

A nuncius küldi a számadást Gasparrinak 1928 negyedik trimeszteréről; Gasparri visszajelzése; hivatali költségek és a nunciatúra költségei, 1928 negyedik trimesztere; általános számadás 1928 negyedik trimeszterére vonatkozóan.

Fasc. 4. ff. 139–152: *Segélyek [gyermekotthonok, stb.]*

A gyermekotthonok támogatásával kapcsolatban levelek – 17 ezer P segélyt engedélyez Vass vallás- és közoktatásügyi miniszter. Egy hívő levele, akinek a fia pap szeretne lenni a pápához fényképpel. *Società di Patronato degli Italiani in Ungheria* karácsonyra kér a szegény olasz gyerekeknek adományt; a nuncius 100 P-t küld; erről nyugta. Horthyné egy levele.

Fasc. 5. ff. 153–198: *Magánlevelezés*

Különféle levelezés. Jean de Scalzi levele elértéktelenedett kötvények ügyében; Esterházy Mária grófnő levele a nunciushoz; Van Hoogen levele a nunciushoz; Kaldewey Budapestre történő áthelyezése kapcsán; francia levél Takács Menyhért O.Praem., jászói premontrei préposttól; Varga Mihály 28. chichagói Eucharisztikus Világkongresszusról írt könyvét elküldi a nunciushoz; miseintenciók kérése; Giacomo Sinibaldi szívességet kér; Credo is könyvet küld; Hollós József: *Ismerőseim, Tárca* c. Továbbá: Varga Ferenc külföldi egyetemen szeretné végezni teológiai tanulmányait; szept. 30-án 30 olasz zarándok kíván a nunciussal találkozni Budapesten, „in maggioranza soci dell'Associazione Cardinal Ferrari”. Pizzardo a nunciushoz: a pápa egy szép aranyórát kapott, ami „segna non solo i quinti di minuto primo, ma i giorni e gli anni”, s valószínűleg kalocsai adomány volt. Kéri, hogy „se vi sia stato qualche vescovo Ungherese che abbia avuto simile orologio e l'abbia poi lasciato al Santo Padre” jelezze. Apostoli áldás kérése; Tóth Tihamér egri főegyházmegyei áldozópap, a Pázmány Péter Tudományegyetemen a hitszónoklattan nyilvános rendes tanára és a nuncius levélváltása; Hammerl Sándornak és Buresch Jánosnak *Pro Ecclesia et Pontifice* kereszt adományozása; nyugták; Mikes püspök üdvözlő távirata. *Visitatio Apostolica in Bulgaria* fejléccel levél a bolgár földréngéssel kapcsolatban, benne kiemelve: „Come V.E. vede bene, nessun contributo fu dato o si intende di dare a chiese o scuole ortodosse: ed è una favola l'andata a Roma dei rappresentanti dei capi della Ortodossia Bulgaria per ringraziare il Santo Padre”. A Magyar Népszanatórium és Segítő Egyesület Davosban kéri a nunciust, hogy küldje meg Borromei Szent Károlyról írt könyvét.

Fasc. 6. ff. 199–263: *Levelezés a külügyminisztériummal*

Fasc. 6.1. ff. 200–248: Vegyes levelezés

Nagy részét *Note verbale*-ok és *note circulaire*-ek franciául; *Circulaire*; többnyire francia nyelvű levélváltások; négy újságcikk a nuncius újévi beszédével kapcsolatban; *Liste des*

membres du Corps Diplomatique qui assisteront à la réception de nouvel an; a diplomáciai testület nevében a nunciusz újévi üdvözlője a kormányszónak; a kormányzó válasza (1928 és 1929) – újévi üdvözlőváltások; a nunciusz 1928. jan. 2-ai levele Gasparrinak a kormányzó újévi fogadásáról (*ricevimento di Capodanno presso Sua Altezza il Governatore*); meghívó az új budapesti vámmentes kikötő felavatására; *L'Italia* című újság 1929. jan. 2-ai száma, a címlapon bejelölve a következő cikk: *Il tema della pace e prosperità dei popoli nei discorsi di diplomatici e Capi di Stato per Capodanno*; a nunciusz 1929. jan. 2-ai levele Gasparrinak a kormányzó újévi fogadásáról.

Fasc. 6.2. ff. 249–262: Közlélek a minisztériummal (új uditor, szabadság, *elenco personale*) *Note verbale*-ok és francia nyelvű levelezés. A diplomáciai missziók és konzulátusok alkalmazottak listáját kéri a külügyminisztérium az 1928. jan. 13-ai *Note verbale*-ban: „Le Ministère Royal des Affaires Etrangères a l'honneur de prier les Missions Diplomatiques et les autorités consulaires résidant à Budapest de bien vouloir lui faire parvenir le plutôt possible – en se servant du formulaire ci-annexé – une liste complète de ses employés de chancellerie, dactylographes, portiers, chauffeurs etc. Le Ministère Royal des Affaires Etrangères se permet en même temps de renouveler la prière de vouloir bien lui notifier tout changement qui se produira parmi ce personnel à l'avenir”. A nunciust távollétében Umberto Kaldewey uditor helyettesíti. Kitöltetlen *Elenco personale* két példányban. Walkónak írt levél Kaldeweyel kapcsolatban 1928. márc. 5-én: „J'ai l'honneur de communiquer á Votre Excellence que Mons. Kaldewey Umberto a été nommé Auditeur de cette Nonciature et qu'il remplit déjà les fonctions de son office. Veuillez agréer, Monsieur le Ministre, les assurances de ma plus haute considération”.

Fasc. 7. ff. 264–310: Péterfillérek

Péterfillérek küldése a nunciuson keresztül, közülük érdekesebb: Gasparri 1928. márc. 30-án írt levele a nunciusznak (benne az 1924. márc. 27-én kötött olasz-magyar egyezményről); a nunciusz 1928. ápr. 12-ei levele Gasparrinak magyar kötvények ügyében.

Fasc. 8. ff. 311–403: Görög katolikus egyházmegyék (*Pro Ecclesia Orientali*)

Fasc. 8.1. ff. 312–324: Hajdúdorogi egyházmegye

A Keleti Egyház Kongregációjának levele a nunciusznak (1928. márc. 10.): „il Vescovo di Szatmár far passare al rito latino quei fedeli che, nati da parenti di rito greco cattolico, sono stati battezzati in rito latino e tale rito hanno praticato da almeno 40 anni”, válasz a püspök dubiumára: „e il vescovo di Hajdúdorog far passare al rito greco quei fedeli, che nati da parenti di rito latino, sono stati battezzati in rito greco, e tale rito hanno praticato da almeno 40 anni, sempreché gli uni e gli altri fedeli, nel caso particolare, vi acconsentano”. Vasile Suciú gyulafehérvár–fogarasi érsek kérelmének másolata. Kaldewey 1928. júl. 12-ei levele Gasparrinak, küldi a választ a kérvényre, amelyben Suciú „chiede che gli siano consegnati, da Mgr. Miklossy, tutti i documenti, e in specie le «congruales conscriptiones anni 1896» di quelle parrocchie che nel 1912 furon date alla nuova diocesi di Hajdudorog ma che ora son tornate di nuovo

sotto la giurisdizione di Mgr. Suciù e dei suoi suffraganei”. Miklósy válasza, másolat. Emellett Miklósy szeretne az *Acta Apostolicae Sedis*re továbbra is előfizetni, de 1915. év végével a háborús zavarok miatt küldése megszakadt, 1916. jan. 1-től 1927-ig pótlólag megrendelné.; erre adott válasz.

Fasc. 8.2. ff. 325–402: Miskolci apostoli adminisztratúra, Papp Antal

Fasc. 8.2.1. ff. 326–366: Az adminisztratúra állapotával kapcsolatos kérdések, a rutén kispapok cölibátusa, örmények (emlékirat a Nemzetek Szövetségének), Novák István, táviratok, gyűlés, felmentés vérrokonság akadályá alól

A Keleti Egyház Kongregációja küldi körlevelét „riguardante le norme che dovranno regolare d’ora innanzi le domande di dispensa dall’impedimento di consanguineità di 2° grado tangente il primo, indirizzata a tutti gli Ordinari di rito orientale” – ezzel kapcsolatos levelek. Novák püspök ügyében levelezés. Papp püspök többféle fakultásért folyamodik, a Keleti Egyházak Kongregációja a nuncius véleményét kéri, aki kikéri Serédi véleményét is válaszadása előtt. A nuncius 1928. aug. 6-án Gasparri-nak az örmény katolikusok Nemzetek Szövetségének írt emlékirata tárgyában; az emlékirat összefoglalása (vékony lapokon, rosszul olvasható); a magyar külügyminisztérium *Aide-Memoire*-ja az ügyben; Gasparri 1928. aug. 11-ei válasza a nunciussnak. A görög katolikusok hódoló táviratot küldtek a pápának az eucharisztikus kongresszus alkalmából – Gasparri távirata, hogy a pápa köszöni és apostoli áldását küldi. A táviratra ragasztva egy újságcikk-kivágás. Statisztikai adatok gyűjtése az egyházmegyékről (Keleti Egyház Kongregációja); a Keleti Egyház Kongregációja: „Questa S. Congregazione, considerando che l’abbonamento al Bolletino ufficiale della S. Sede, può recare grande utilità alle Curie degli Ordinari Orientali per le notizie ed i documenti che esso pubblica, ha creduto opportuno richiamare l’attenzione dei Vescovi e degli Ordinari Orientali per invitarli a provvedersi di detta pubblicazione”. A kongregáció kéri a nunciust, hogy a kapcsolódó körlevelet és példányokat juttassa el a címzettekhez. Kapcsolódó levelek. Ugyancsak a Keleti Egyház Kongregációjának levele: „Dietro istanza e suggerimento dell’Episcopato Ruteno, la S. Congregazione ha esaminato se convenga, nello stato attuale, che i giovani del Collegio Ruteno, nell’emettere il giuramento prescritto a tutti i Collegi Pontifici, dichiarino espressamente di voler ascendere agli Ordini nel celibato”. A csatolt levélben olvashatja a nuncius a vonatkozó döntést, melyet juttasson el a nunciaturára joghatósága alá tartozó rutén ordináriusoknak. A fasciculusban a döntés nem hiteles fordítása is megtalálható.

Fasc. 8.2.2. ff. 367–401: Apostoli adminisztratúra

Az eperjesi és munkácsi egyházmegyékből alakított apostoli adminisztratúra helyezte – Serédi Jusztiniánnak címezve, Szémán István miskolci apostoli adminisztrátori helynök aláírásával; Papp Antal 1928. júl. 7-ei kapcsolódó levele Pietro Ciriaci prágai nunciussnak, másolat.

Facs. 9. ff. 404–508: Rítusváltoztatások (1928)

Rítusváltoztatási ügyekkel kapcsolatos levelezés, dokumentumok. A Keleti Egyház Kongregációjától több levél, az érintett ordináriusok levelei, a nuncius válaszlevelei, stb.

Busta 23. (1927–1930)

Fasc. 1. ff. 1–22: Esztergomi főegyházmegye

Kohl Medárd esztergomi segédpüspök halálával kapcsolatos táviratok; újságcikk-kivágás; Serédi Jusztinián a nemzeti zarándoklatból (1928. jan. 19.) hazaérkezik, ünnepélyesen óhajtják fogadni (az Országos Katolikus Szövetség fejlécével lapok, a budapesti fogadás sorrendje, levél a nunciushoz); házassági felmentések taxáinak küldése; Walter Gyula káptalani vikárius levele (1928. jan. 21.); *Schematismus* küldése. A nuncius 1928. márc. 26-ai levele Gasparrinak az esztergomi segédpüspök kinevezése tárgyában, amely Kohl Medárd segédpüspök halálával vált esedékessé. Serédi Breyer István szeretné, de mivel ő a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban az első ügyosztály vezetője, így a nunciuson keresztül tudakozódik, vajon a Szentszék ellenezné-e személyét. Novák Istvánt, Zdravec Istvánt és Lányi József tinnini felszentelt püspököt a prímás nem szeretné segédpüspökkül; Raffaele Carlo Rossi O.C.D., a Konzisztoriális Kongregáció assessorának 1928. ápr. 23-ai levele a nunciushoz, melyben a jelöltreől információkat kér „sotto segreto del S. Officio”. A nuncius ápr. 30-án küldi Carlo Perosi bíborosnak, a Konzisztoriális Kongregáció titkárának. Az informátorok Hanauer Árpád István és Baranyay Jusztin voltak. Perosi válasza; erről Serédi értesítése (1928. márc. 14.). Kaldewey 1928. máj. 21-ei levele Serédinek, benne többek között: „Vostra Eminenza provveda quindi, nel senso già indicato, a far allontanare dall’ufficio politico, che ora occupa, Mgr. Stefano Breyer, mettendolo in grado possibilmente, attesa la sua qualità di Canonico, di frequentare regolarmente il Coro, affinché anche questo suo buon’ esempio serva a rendere la sua futura promozione all’Episcopato veramente meritata sotto ogni punto di vista”. Kaldewey 1928. máj. 30-ai levele Gasparrinak, benne Serédinek a Központi Szemináriumban tett látogatása – az itt mondott beszédéből egy rész – és az 1930-as Szent Imre jubileum ünnepléséről pár szó; Gasparri válasza; újságcikk a *L’Osservatore Romano*-ból *Romanità* illetve *Glorioso centenario* címmel.

Fasc. 2. ff. 23–37: Egri főegyházmegye

Házassági felmentések taxáit küldi a főegyházmegye; a nuncius köszöni és a Szentégi Kongregáció prefektusának, valamint a Szent Officium titkárának továbbítja. Számla; *Schematismus* küldése; panasz Baloghy László ellen Mészáros Sándor részéről (reálgimnáziumi igazgató, fogadalmat tett cserkésztsízt) – lelki aggályként előadva.

Fasc. 3. ff. 38–68: Kalocsai főegyházmegye

Gasparri a nunciushoz: Zichy írt neki „pregandomi d’intervenire presso il Principe e la Principessa Boncompagni per indurli ad ampliare una cappella di loro proprietà nella tenuta che essi hanno a Kisszállás onde provvedere alle maggiori e più urgenti necessità del culto per i dipendenti del luogo”. Jánoshalmán a kegyúr nagyobbíttassa meg a kápolnát, mert olyan kicsi, hogy jelenleg a hívők körülbelül csak egynegyede tud így misét hallgatni. A válasz elutasító volt, ezért fordult Gasparrihoz Zichy. – Ezzel

kapcsolatos levelezés és emlékirat. Mosonyi Dénes kóruszolgálat alóli felmentését szeretné, amit már egyszer két évre megkapott – vonatkozó levelezés, köztük Zichy és Gasparri levele; a nuncius 1928. aug. 12-ei jelentése Gasparrinak kóruszolgálat alóli felmentésekkel kapcsolatban; Mosonyi köszönőlevele.

Fasc. 4. ff. 69–72: Székesfehérvári egyházmegye

Shvoy és Zavaros Aladár polgármester levele, melyben az áldását kéri az új templom megépítésére – Prohászka emlékére (Prohászka Ottokár Emléktemplom Építőbizottsága); a nuncius magyar nyelvű válaszfogalmazványa.

Fasc. 5. ff. 73–111: Csanádi egyházmegye

Glattfelder a Magyarországon maradt különféle egyházmegye részek rendezését szeretné: egyházmegyéjének 38 plébániája maradt Magyarországon, egy kis része a nagyváradí egyházmegye Magyarországon maradt részével határos, amely 30 plébániát tartalmaz. Az utóbbi pedig a szatmári egyházmegye Magyarországon maradt részével érintkezik (14 plébánia). Felmerül a három egyházmegye-csonk egyesítésének lehetősége. Ezzel kapcsolatban több dokumentum, levelezés. Köztük Glattfelder, Gasparri és a nuncius számos levélváltása. (Például Orsenigo 1928. ápr. 19-ei levele Gasparrinak, a csanádi püspök pápához írt kérvényét továbbítja az ügyben; a kérvény másolata; a nunciushoz Glattfelder 1928. ápr. 16-án; a nuncius 1928. júl. 22-ei levele Gasparrinak. Nagyvárad, Szatmár, Csanád maradékának egyesítése tényleg a leglogikusabb megoldás volna. Először szatmári, majd nagyváradí apostoli adminisztrátornak kellene Glattfeldert kinevezni.; Gasparri levele Orsenigónak 1928. aug. 3-án, melyben kifejti, hogy XI. Pius pápa azt szeretné, ha a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja elé kerülne a három csonk egyesítésének kérdése). Khuen-Héderváry Sándor, a külügyminiszter állandó helyettese 1928. nov. 29-én a nunciushoz írt levele: „que le Gouvernement Royal Hongrois donne son adhésion à la nomination d’administrateurs apostoliques pour les parties appartenant à la Hongrie des évêchés démembrés de Nagyvárad et Szatmár”. Kapcsolódó levelek mellékleteiként térképek: Kogutowicz: *Magyarország közigazgatási térképe; Magyarország térképe*, kiadja: a Magyar Földrajzi Intézet Rt., Budapest 1925. (Glattfelder által küldött térkép); a három csonkról ceruzás térkép; újságcikkek: *Makói Friss Újság*, 1928. jún. 22., 2. old.: *A bíróság bizonyítást rendelt el Szabó lelkész harmadik bűnperében. Kriván Zoltán bizonyítani kívánja, hogy nem alaptalanul vádolt.*; a *Reggel* c. újság, 1928. aug. 6., 6. old.: *A nagyváradí püspökség magyar területen maradt részeit Glattfelder püspök egyházmegyéjébe akarja csatoltatni a kormány főcímmel; Nemzeti Újság. Egyházi élet. „Olyan nemzetnek, amely nem törődik a multjával, amely szakít tradícióival, amely saját alkotmányát lábbal tiporja, nincs jövője” főcímmel.*

Fasc. 6. ff. 112–131: Győri egyházmegye

A nuncius 1928. febr. 19-én Gasparrinak írt levelében kifejti, hogy úgy véli – és ez Serédi hercegprímás véleménye is –, hogy segédpüspököt kellene kinevezni Fetser

Antal mellé. Meg kellene kérni, hogy ajánljon három személyt. Vélhetően a saját egyházmegyéjéből fog mondani, de véleménye szerint ez megfontolt választás lesz. Nem kellene *cum iure successionis* kinevezni, mert akkor nem kell a kormány *nihil obstat*-ját kikérni. Fetser a nuncius a következőképp jellemzi: „lucidissimo ancora di mente, fermissimo di volontà, è invece fisicamente un uomo disfatto...”. Gasparri 1928. márc. 1-jei válaszlevelében kifejti, hogy mivel olyan kinevezésről van szó, ahol nem kell a kormányt megkérdezni, a Konzisztoriális Kongregációhoz kell fordulnia. Perosi 1928. márc. 6-án Orsenigónak: állítsa fel Fetser a ternót és mondja el a nuncius is, hogy kivel szimpatizál belőle. Fetser és Orsenigo idevágó levélváltása. Fetser 1928. márc. 27-ei levelében veti fel negyedik jelöltként Grósz József nevét. Levelezés a Konzisztoriális Kongregációval a jelöltekről; információk Grószról és kinevezésével kapcsolatos levelezés.

Fasc. 7. ff. 132–164: Pécsi egyházmegye

Fasc. 7.1. ff. 133–137: Házassági felmentések

Virág küldi a házassági felmentések számát, illetve taxáit; számlák; a nuncius továbbítja.

Fasc. 7.2. ff. 138–163: A Szent Mór Kollégium (Collegio cattolico Maurinum)

Újságcikk: *Szombat*, 1928. aug. 11.: *A jövő évben megnyílik a pécsi Szent Mór-kollégium* főcímmel; a Szent Mór kollégium alapkövetételének programját küldi Vargha Damján O.Cist., egyet. ny. r. tanár; a program; a nuncius jegyzetei; a kollégium alapítólevele.

Fasc. 8. ff. 165–175: Szombathelyi egyházmegye

Pittesser Antal letenyei káplán panasza Mikes püspök ellen. Szeretne pécsi egyházmegyes lenni. Állítása szerint háromszor is zsinati vizsgát kellett tennie, pedig már először is átment. Ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 9. ff. 176–194: Veszprémi egyházmegye

Ádám János kanonok elhunytával és új kanonok kinevezésével kapcsolatos levelek: a nuncius 1928. márc. 30-án Rottnak; a nagyprépost köszönete a nuncius részvétnyilvánításáért. Rott azt szeretné, hogy a megürült örkanonoki stallumba Csiszáríkot nevezzék ki, egyidejűleg egy egyszerű kanonoki stallum betöltetlenül maradjon legalább öt évig, hogy a jövedelmeit az épülő szemináriumra fordíthassák. Rott a nunciushoz az ügyben; Rottnak a pápához írt folyamodványának másolata; Kaldewey, illetve a nuncius levelei Rottnak; a nuncius 1928. aug. 28-án Gasparriinak; az engedély.

Fasc. 10. ff. 195–226: Tábori püspök

Az új tábori püspök kinevezésére vonatkozó levelezés. A nuncius és Gasparri levél- és táviratváltásai, például Gasparri 1927. dec. 16-án a nunciushoz, melyben többek között leírja a tábori püspök kinevezésével kapcsolatban, hogy „Su tale argomento ho intrattenuto cotesto Sig. Ministro dei Culti, Conte Klebelsberg, durante la sua recente visita, e gli ho fatto presente che la Santa Sede è disposta a recedere dalla

candidatura Horváth, e non sarebbe aliena dallo scegliere uno dei due candidati del Governo. Il Ministro però mi ha fatto notare che è stato soppresso dal bilancio il capitolo che riguarda l'assegno per il Vescovo Castrense. La cosa pertanto non sembra urgente, e non sarebbe male attendere per vedere quali provvedimenti saranno presi in seguito, per il mantenimento del Vescovo Castrense". Walko 1928. dec. 22-én a nunciusknak – a tábori alkalmazottak fizetésével kapcsolatban („le traitement de l'aumônier de l'armée hongroise représente au II. degré 763 P. par mois. – Après 3–5 ans l'aumônier avance au Ier degré, dans lequel son traitement s'élève à 893 P. par mois. En outre il jouit de 2000 P. d'indemnité de logement par an laquelle somme monte selon l'augmentation officielle des loyers". Pár lap a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának és a Konzisztoriális Kongregációnak a tábori püspök ügyét is tárgyaló üléséhez készült füzetből; a nuncius tudatja Hanauer váci püspökkel, Serédiivel, Árvai-Nagy Bálint ezredes, tábori lelkésszel, valamint magával Révész István kecskeméti plébánossal a kinevezését. *Nota al ministro–Nomina* (Walkónak); a kinevezés gyakorlati oldalával kapcsolatos levelezés (bulla küldése, taxa fizetése). Továbbá *Aus dem protokoll der Fuldaer Bischofskonferenz vom 10 bis 12 August 12.*; E. de Vladár (Attaché de Légation, Secrétaire du Ministre) 1928. febr. 11-ei levele, benne Csáky Károly gróf címe és telefonszáma; újságcikkek; 1926. nov. 8-án válasz Csernoch dubiumaira, másolat.

Fasc. II. ff. 227–274: Szelt egyházmegyék magyarországi részei, helynökök³⁴

Fasc. II.1. ff. 228–233: Rozsnyói egyházmegye, Pájer János (Putnok, Gömör m.)

Bubnics Mihály rozsnyói apostoli kormányzó levele, hogy Tornay János rozsnyói apostoli adminisztrátori helynök a felmentését kérte, s helyette Pájer Jánost nevezte ki. Pájer levele, mellyel bemutatja megbízólevelét. A nuncius válasza Bubnicsnak, illetve Pájernek.

Fasc. II.2. ff. 234–252: Nagyváradi római katolikus egyházmegye, Lindenberger János

Lindenberger az 5 éves fakultások alapján mennyi felmentést adott, illetve a vonatkozó taxák; Lindenberger levele, melyben a következőket írja: „Honoris mihi duco Excellentiae Vestrae posse referre ill. D. Franciscum Kollányi proximis hisce diebus soluturum proventus sedis canonicalis per mortem ill. D. Stephani Székely vacantis, prout venerabile capitulum varadinense promiserat, inde ab Octobri anni 1927. Tum de factosolvendi quam de summa per ipsum soluta suo tempore certiore Excellentiam vestram reddam”. A nuncius 1928. ápr. 24-ei válasza Lindenbergernek: „Grates ago Dominationi Tuae pro humanissimis litteris sub die 24 Martii p.e., No. 632/28 quibus certioreme faciebas de proxima solutione proventus canonicatus vacantis in favorem novae ecclesiae Debreczini contruendae. Cum autem hucusque nullam habui ulteriorem notitiam, quaero a Dominatione Tua ut velis mihi indicare qualem summam inde a prima die octobris proxime elapsi quisque canonicus percepit, ut possim saltem notitiam dare de quantitate proventus, si non de solutione peracta”. Ezzel kapcsolatban

³⁴ A fasciculuson a helynökök felsorolása. Ezeket lásd az adott fasciculusknál.

Lindenberger és a nunciatúra között több levélváltás. Lindenberger 1928. aug. 28-ai, a nunciusnak írt levelében Mayerra panaszkodik, fegyelmi okokból két papot el kellett volna mozdítani, de az apostoli adminisztrátor az ő kifejezett kérése ellenére a helyükön akarja tartani őket. A nuncius Gasparrinak Lindenberger panaszáról; táviratok – Karácsonyi János nagyprépost halálhíre.

Fasc. 11.3. ff. 253–260: Szatmári egyházmegye, Székely Gyula

Boromisza Tibor szatmári püspök meghalt – erről a nuncius távirati értesítése; a nuncius részvéte. Szabó István nagyprépost közli káptalani helynöki kinevezését; a nuncius erre adott válasza. Székely Gyula püspöki helynök (magyar részi helynök, Mérk) köszöni az imákat az elhunytért. Krywald Ottó (a magyar Hitterjesztés Tanácsának előadója) a szatmári csonka egyházmegye gyűjtése ügyében.

Fasc. 11.4. ff. 261–273: Kassai egyházmegye, Payer Ferenc (Sátoraljaiújhely)

A szikszói katolikus hívek levele: benső, igaz hitéletet velük megismertető lelkipásztort szeretnének, Szabó Nándor személyéhez ragaszkodnak. Újságcikk, melynek főcíme: *Orsenigo Caesare pápai nuncius komoly és alapos vizsgálat alá veszi a szikszói hívők mozgalmát*; Payer levele az ügyben, 1928. szept. 17. Házassági felmentés leiratát küldi a nuncius.

Fasc. 12. ff. 275–278: Váci egyházmegye

1928. évi *Schematismus* küldése, illetve egy lap: „Vedi nella cartella XXII. – Orientali pratiche per mutaz. rito greco-latino...”

Fasc. 13. ff. 279–361: Káptalanok – felmentés a kóruszolgálat alól és káptalani osztalékok (*distribuzioni corali*)

Különféle közfeladatot ellátó kanonokok (Vass József, Énekes János, Kronberger József, Mosonyi Dénes, Csizsárik János és Turi Béla esztergomi főszékesegyházi kanonok) felmentése a kóruszolgálat, illetve helybenlakás alól – ezzel kapcsolatos levelek; a nuncius 1928. okt. 16-ai összefoglaló jelentése Gasparrinak; a nuncius 1928. nov. 16-án Gasparrinak a káptalani osztalékok elosztásával kapcsolatban.

Fasc. 14. ff. 362–497: Általános vallási kérdések

Fasc. 14.1. ff. 363–390: Apátok és prépostok

Zichynek írt levelében a nuncius: az apátokra és prépostokra vonatkozó rendelkezések fokozatos alkalmazását nehezményezi (1928. jan. 14.). Ez ügyben 1928. jan. 18-án az összes ordináriusnak a nuncius; X. Pius *motu proprio*jának rendelkezése; Zichy levelei a tárgyban; *Egyházi Lapok*, 1928. jan. 1–15., 51. évfolyam, 1–2. száma; még két újságcikk, az egyikben: *A magyar címzetes apátok és prépostok kinevezésének és pontifikálási jogának rendezése* főcím. (Benne, hogy a magyar püspöki kar azon kívánságát teljesítette a Szentszék Orsenigo útján, hogy azokat az apáti és préposti címeket, amelyeket a múltban az apostoli király adományozott, az interregnum alatt ők adományozhassák, és az így kitüntetett egyházi személyiségek az egyházjog által a püspököknél kisebb prelátusok számára engedélyezett főpapi jelvényeket viselhessék, illetve főpapi funkciókat végezhessék, stb). Az ordináriusok válasza, Rott, Shvoy; vélhetően az utóbbi

- püspöki körlevele I.; újságból képkivágások; a váci püspök az apátoknak és prépostoknak (olaszra fordítása is itt); a nuncius 1928. dec. 30-án Antonio Vicónak a Rítus Kongregáció prefektusának az apátok főpapi jelvényei tárgyában.
- Fasc. 14.2. ff. 391–405: A püspökkinevezések során követendő eljárás (Modus procedendi nella nomina dei vescovi)
Címekkel, kitüntetésekkel visszaélés (abuso titoli e onorificenze) témakörben több levél. Gasparri küldi a nunciushoz a püspökkinevezésekkel kapcsolatban a szentszéki követ jegyzékét (melynek lényegi része: „Au courant des pourparlers entamés en vertu des articles 3 et 4 (11) le Saint Siège éprouvant le désir de clore la conversation avant que le Gouvernement Hongrois aurait soulevé formellement des objections de nature politique contre la personne prise en considération par le Saint Siège, le Saint Siège demandera au Gouvernement Hongrois de répondre dans les 15 jours d'une manière explicite s'il désire ou non soulever des objections politiques contre le candidat en question. V. Aucune nomination ne sera public officielement par le Saint Siège avant l'expiration d'un délai de 15 jours à commencer du jour quand cette même nomination aura été porté à la connaissance du Gouvernemen Hongrois”), valamint Verseghy Nagy szentszéki követ erre adott válaszát.
- Fasc. 14.3. ff. 406–450: A papság fegyelme
Thomka László vádjai papok ellen; a nuncius Gasparrinak az ügyben; a vádak; a nuncius 1928. febr. 21-én a papság és a bálók témában Serédinek; báli meghívók; újságcikk: *Papok nem vállalhatják táncmulatságok védnökségét* címmel; *La disciplina del clero nella legislazione diocesana ungherese*; a nuncius több levele a Konzisztoriális Kongregáció helyettes titkárának, Perosinak a papság fegyelme tárgyában; Serédinek a Konzisztoriális Kongregáció levéltervezete; a Konzisztoriális Kongregáció 1928. szept. 8-ai levele Serédinek; Zichy 1928. okt. 18-ai levele az ügyben, stb.
- Fasc. 14.4. ff. 451–482: Vegyes házasságok és communicatio in sacris
Fasc. 14.4.1. ff. 452–459: Ifj. Horthy Miklós és gróf Károlyi Mária Consuelo esküvője Merry del Val 1928. febr. 22-ei, illetve ápr. 4-ei levele az ügyben; a nuncius 1928. márc. 28-ai levele Merry del Valnak; újságcikkek (leány született a házasságból, Horthy Zsófia, Serédi kereszteli).
Fasc. 14.4.2. ff. 460–481: Házasság protestánsokkal
A nuncius és Merry del Val levélváltásai a vegyes házasságok és a communicatio in sacris témakörében, köztük például a vegyes házasságok statisztikája 1926 első trimeszterében, illetve kormányzati statisztika a magyarországi vegyesházasságok számáról 1925-ben.
- Fasc. 14.5. ff. 483–491: Hitoktatás
Sbarretti 1928. febr. 29-ei levele a nunciushoz a hitoktatással kapcsolatban; a nuncius és Serédi levélváltása; a nuncius 1928. ápr. 8-án Sbarrettinek a plébániákon történő hitoktatással kapcsolatban.
- Fasc. 14.6. ff. 492–494: Női testgyakorlás és sportolás
A Zsinati Kongregáció 1928. márc. 12-ei levele a lányok testnevelése, sportolása ügyében. Kéri, hogy küldjön információt és írja le véleményét. A nuncius 1928. ápr. 14-én válaszol.

Fasc. 14.7. ff. 495–496: Káptalani méltóságok

Giuseppe Guerri és a nuncius levélváltása a veszprémi órkanonoki stallum és a káptalani stallumok betöltése kapcsán (1928. nov.–dec.).

Busta 24. (1927–1929)

Fasc. 1. ff. 1–78: *Az egyházi javak reformja*

Fasc. 1.1. ff. 2–16: Kölcsönök és kegyuraságok

Folyamodvány (nyugdíj, özvegyek inséges helyzete ügyében); a nuncius és Serédi levélváltása az 1927-ben a magyar ordináriusoknak adott engedély ügyében „permittendi contractus bonorum ecclesiasticorum cuicumque valoris, his tamen conditionibus quod accedat in unoquoque casu consensus sive Capituli cathedralis sive Consilii administrationis et quidem sub poena invaliditatis”. Serédi 1928. okt. 18-ai levele a nunciussnak: a Zsinati Kongregáció Koch Róbertnek nagy holland kölcsön felvételét engedélyezte. Serédi küldi az 1927. évi okt. 19-ei püspökkari jegyzőkönyv másolatát; *Jegyzőkönyv. Fölvétetett 1927. évi okt. hó 19-én Budapesten a központi papnevelde dísztermében tartott püspökkari értekezleten.*

Fasc. 1.2. ff. 17–60: A csehszlovák modus vivendi. Lásd *Acta Apostolicae Sedis* 1928., 65. old. A modus vivendi 1. cikkelyének rendelkezése értelmében két egymástól független bizottságot állítanak fel az egyházmegyék új körülírása és javadalmazása megvitatására. Az egyik a Szentszék és az érdekelt egyházmegyék képviselőiből fog állni, a Szentszék prágai képviselőjének elnöke alatt, a másikat pedig a csehszlovák kormány állítja fel, az egyházmegyék képviselőiből és szakértőkből. Erről Gasparri 1928. febr. 7-ei levelében értesíti a nunciust (melléklete a *L'Osservatore Romano* 1928. febr. 3-ai cikke: *Santa Sede e Cecoslovacchia*). A bizottságokban Serédi is képviselteti magát, Drahos Jánost nevezi ki az egyházi bizottságba, viszont a másikba még nem sikerült alkalmas személyt találnia. A bizottságokba kinevezésekkel kapcsolatos számos levélváltás (Gasparri, Orsenigo, Kaldewey, Serédi, Papp). Továbbá az egyházmegyék képviselőiből álló bizottság ülésének idejével kapcsolatban levelezés, táviratok; *Aide-Memoire*, 1928. febr. 18.; az Allantitkárság emlékirata, 1928. febr. 27.; válasz az *Aide-Memoire*-ra. Nem értik, hogy miért meglepő, hogy csak a *L'Osservatore Romanón* keresztül értesült a magyar kormány a modus vivendiről, hiszen a Szentszék és egy másik állam között létrejött egyezményről van szó. Jó, ha tudják, hogy amint megkötötték, a Szentszék értesítette az apostoli nuncius útján az esztergomi érseket róla, stb.

Fasc. 1.3. ff. 61–77: Vallásalap, 1928

A vallásalapi ellenőrző bizottság tagjainak szentszéki felhatalmazásával kapcsolatos levelezés. Például a nuncius Serédinek 1928. febr. 14-ei levelében körvonalazza az addig történeteket, köztük, hogy Szmrecsányi érsekkel annak idején, mikor Csernoch szóban közölte „...che occurra – per poter amministrare tali beni – esser autorizzata dalla Santa Sede, e che io mi impegnavo ad ottenere detta autorizzazione qualora i membri interessati ne facessero richiesta”. Szmrecsányi viszont erre nem tartotta al-

kalmasnak az időt, hozzátéve, hogy túl kényes lenne a téma a kormánynak. Ahogy a nuncius Serédinek fogalmazott: „Tanto ho creduto opportuno comunicare a Vostra Eminenza, onde possa servirsene – se occorre – per invitare i Vescovi membri della Commissione a sistemare la loro posizione giuridica di fronte alla Santa Sede”. E helyzet rendezéséről Orsenigo és Gasparri számos levélváltása. Ugyanitt Serédi 1928. nov. 20-ai pápához írt levelének másolata az ügyben.

Fasc. 2. ff. 79–105: Általános politika

A nuncius több jelentése a politikai helyzetről és Gasparri rövid válaszlevelei. Köztük a nuncius 1928. aug. 1-jei levele, melyben leírta, hogy a *Reggel* című újság azt publikálta, hogy a Szent Jobb körmeneten protestánsok és rabbik is részt vesznek és az ötletet a szervezőbizottság elnökének, Strausznak tulajdonította, aki a *Nemzeti Újság* hasábjain magyarázkodott. Eszerint csak privátim teszik. Egy másik, 1928. okt. 17-ei jelentésében azzal foglalkozott, hogy Mexikó quirinali követe Budapesten járt. A közvéleményt leginkább érdeklő két témakörnek 1928. dec. 11-ei jelentésében a revíziót és a királykérdést tartja. Újságcikkek.

Fasc. 3. ff. 106–109: A kormány

A nuncius 1928. ápr. 21-ei jelentése Gasparrinak, melyben leírja, hogy az országgyűlésen (camera ungherese) két fontos ügyről esett szó, a mexikói vallásüldözésről, illetve „affermazione riguarda i rapporti fra la Santa Sede e il Governo ungherese”; egypár kapcsolódó újságcikk.

Fasc. 4. ff. 110–122: A sajtó

A nuncius 1928. nov. 14-ei levele Gasparrinak a Bangháék alapította Központi Sajtóvállalatról; Gasparri nov. 26-ai válaszevele; *Nemzeti Újság*, 1929. jan. 1.: *A híboros-bercegprimás üdvözlete*; *Nemzeti Újság*, 1928. dec. 6.: *A tiszántúli református egyházkerület közgyűlése*; *Nemzeti Újság*, 1928. júl. 26.: *Az öntudatra ébredt francia katolicizmus megteremtette a nagy sajtóvállalatot.*; leírás sajtótermékekről.

Fasc. 5. ff. 123–127: Kegyuraság

Klebensberg szerint a bencések rosszul adminisztrálják a javakat, amint azt szerinte Sósfürdő esete mutatja. Ezzel kapcsolatban előadott a nunciusnak egy tervet, „che comincerebbe col sequestro dei Beni dell’Ordine da parte del Governo motivando la cattiva amministrazione”. A nuncius kifejti véleményét Serédinek, aki szóban közölte válaszat (utóbbiról feljegyzés).

Fasc. 6. ff. 128–191: Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose)

Fasc. 6.1. ff. 129–162: Levelezés különféle szerzetesrendekkel és szerzetesi kongregációkkal
A Szerzetesi Kongregáció prefektusa a nunciusnak: a Jézus Isteni Szívéről Nevezett Kármelita Nővérek (suore Carmelitane del Divin Cuore) szeretnék a magyar házakat a bécsi tartománytól elválasztani. Felhatalmazást adott Ruremonde holland ordinári-

usnak a magyar rendtartomány felállítására, közponjta Budapest. Levél a vizitációval kapcsolatban (Laurenti bíboros, Áronffy Ferenc C.M. és Hubert Hansen S.V.D.), másolat; Tivadar Dénes volt premontrei ügye, aki vissza akar térni az Egyház szolgálatába; ezzel kapcsolatos levelezés (a csornai apát, illetve a nuncius levelei); jegyzőkönyv, vádak. Böhm Margherita Maria V.S.M. nővérnek pápai áldás; a rendek Jugoszláviába került javaival kapcsolatos levelezés; a kalocsai iskolanővérekkel kapcsolatban több levél; a nuncius 1928. okt. 5-én Camillo Laurentinek a női szerzetesrendek jugoszláviai rendházaival kapcsolatban; a nuncius Laurentinek „circa l’abito dei religiosi”. A nuncius 1928. nov. 9-ei levele Laurentinek: a Szűz Máriáról Nevezett Magyar Ferences Rendtartomány folyamodik „per una proroga della facoltà di ridurre lo stipendio delle Messe manuali”; folyamodvány a pápához ezzel kapcsolatban, másolat.

Fasc. 6.2. ff. 163–190: Apostoli vizitáció

A Szerzetesi Kongregáció az apostoli vizitátoroknak két levelet küld a nunciuson keresztül. Hubert Hansen S.V.D. levele a nunciushoz (1928. jún. 11.); Hansennek írt levél másolata, Rhaidii (1928. jún. 18.). Hansen kéri, hogy juttassa el a leveleket Rómába (1928. okt. 12.); a nuncius 1928. okt. 14-én Laurentinek a férfi szerzetesrendek vizitációjával kapcsolatban Hubert atya kérdéseit küldi. *Visitatio canonica peracta in Ordine Monialium s. Elisabeth, (tertiariae s. Francisci) in Budapest (I Fő út 41.) die 15. et 16. Oct. 1927; az 1927. ápr. 15-én a bencésekről Rómába küldött jelentés másolata.*

Fasc. 7. ff. 192–276: Ügyek áttétele Rómába

Fasc. 7.1. ff. 193–207: Nagybányai Horthy Paulette házasságának semmissége

Nagybányai Horthy Paulette és Fáy László házassága semmissé nyilvánításának ügye – ezzel kapcsolatos levelezés. Például Gasparri 1927. dec. 29-ei levele, melyben leírja, hogy az ügyet a Szentszék tárgyalja és ők hoznak döntést „e intanto commette il processo informativo ad una Commissione istrutoria, delegata in Ungheria”. Dekrétum (a bizottság tagjai: Lepold Antal, Krywald Ottó, Kiss Károly, Madarász István, Török Mihály kinevezése).

Fasc. 7.2. ff. 208–235: Különfélék: áldások, diszpenzációk, felhatalmazások

A fasciculus tartalma lefedi a címet. Például Casarinak a pappá szentelése 25. évfordulójára a pápa apostoli áldást küld.

Fasc. 7.3. ff. 236–267: Casale Monferratói Cesare Rosa pap

Cesare Rosa pap rehabilitációjának ügye. A Szent Officium határozata: „assolto dalle censure in foro esterno incorse per attentato matrimonio civile, alla condizione che si ritiri nel Camaldoli presso Arezzo, ove dopo quattro giorni dal suo ingresso potrà essere riabilitato alla celebrazione della S. Messa finché rimane in detto Monastero”. A nuncius közli Albino Pellával, a casalei püspökkel.

Fasc. 7.4. ff. 268–275: A Damjanovics Tivadar halálával megürrült káptalani méltóság betöltése a hajdúdorogi káptalanban Bányay Jenő személyében

A hajdúdorogi egyházmegyében megürrült a nagypréposti stallum, Miklósyt szeretné, ha Bányay Jenővel töltenék be – ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 8. ff. 277–348: Pápai kitüntetések

Különféle pápai kitüntetésekkel kapcsolatos levelezés, köztük például Mikes János szombathelyi püspök prelatúrárt kér Rogács Ferenc szombathelyi székesegyházi kánonok számára.

Fasc. 9. ff. 349–378: Katolikus gyűlések

Fasc. 9.1. ff. 350–366: I. Nemzeti Eucharisztikus Kongresszus – Serédi bíboros, mint pápai legátus

A fasciculus címében megjelölt témával kapcsolatos levelezés; újságcikkek; a nuncius 1928. okt. 8-ai jelentése Gasparrinak az eucharisztikus kongresszusról; Serédi 1928. szept. 20-ai levele, melyben megköszöni, hogy a pápa kinevezte pápai legátussá az említett eseményre.

Fasc. 9.2. ff. 367–377: A nuncius beszéde

A nunciushoz az országos katolikus nagygyűlésen mondott beszéde; számos kapcsolódó újságcikk. A keresztényszocialista Szabó József köszönőlevele, hogy megemlítette a *Nemzeti Újságban* megjelent egyik cikkében közölt sorait. *Katolikus Közlöny*, 18. évfolyam, 1928. Rendkívüli szám.

Fasc. 10. ff. 379–420: Egyetemi, teológiai képzés; szemináriumok

Fasc. 10.1. ff. 380–413: Egyetemek, főiskolák

A Szemináriumok és Egyetemek Kongregációjának körlevelei (1927. júl. 16. és 1928. jan. 14.); a nuncius 1928. ápr. 13-ai levele Bisletinek a magyar teológiai karokról; a Pázmány Péter Tudományegyetemről leírás, é.n. Továbbá Kaldewey Gasparrinak: Zichy az egyetem katolikus jellegének védelmében mondott mostanában egy beszédet; kapcsolódó újságcikkek; a *L'Osservatore Romanonak: L'Università di Budapest*; Serédi és a nuncius levelei professzori kinevezések tárgyában.

Fasc. 10.2. ff. 414–419: Szemináriumok

A Szemináriumok és Egyetemek Kongregációja a papnevelő intézetekről kér információkat; a nuncius 1928. ápr. 16-ai válasza Bisletinek.

Busta 25. (1925–1930)*Fasc. 1.1. ff. 1–140: Különfélék*

Rendkívül változatos, sokrétű iratanyagot tartalmazó fasciculus. Nagyrészt kisebb jelentőségű, magánjellegű ügyek. Például Kláffl Mihály tótszentmártoni káplán panasza Mikes püspök ellen, aki nyugdíjba vonulási kérelmét már két alkalommal elutasította. Különféle kérések, például Ottaviano Bartolini plébános információkérése Bartolini Cherubino volt hadifogolyról; újságcikkek; üdvözetek; könyv, értesítő küldése; Krywald Ottó az *Unio Cleri pro Missionibus* igazgatójának rövid beszámolója 1928. febr. 16-án az *Unio Cleri pro missionibus* munkájáról; Luttor Ferencsel, a vatikáni magyar követség kánonjogi tanácsosával kapcsolatos levelek (különösen: Keleti

Egyház Kongregációjához történő konzultori kinevezése ügyében). Budapesti Szegénysorsú Tüdőbetegek Sanatorium-egyesülete negyedszázados évfordulója lesz és elhelyezik az Erzsébet Királyné Sanatorium zárókövét – erre hívják a nunciust, illetve ezzel kapcsolatos könyvet küldtek neki: *Az Erzsébet Királyné Sanatorium Huszonöt éves Története*. A nuncius több jelentése, köztük érdekesebb: 1928. júl. 10-ei jelentése Gasparrinak, benne egy törvénytervezetről, melynek kapcsán Serédi a *Rerum Novarumra* emlékezve beszédet mondott. A szentbenedekrendi katolikus Szt. Benedek-reálgimnázium igazgatója megküldi az elmúlt iskolai évről szóló értesítőt; a nuncius Giuseppe Nogarának (Segretario del Comitato Centrale dell'Anno Santo) köszöni a *Cronistoria dell'Anno Santo MCMXXV* könyvet. Egy római katolikus jellegű polgári leányiskolát és zárdát akarnak felépíteni gróf Károlyi Lászlóné és Thury Károly pápai kamarás, főtí esperes-plébános – ezzel kapcsolatban több levél. Fröhlich Jakab 1921-től a nunciaturán portás, Casari ír a budapesti illetőség megszerzése végett. A római *Collegium Hungaricum* egyházi ösztöndíjasai az 1928–29-es évben; egyéb levelezés, például miseintenciók ügyében.

Fasc. 2. ff. 141–173: S.C. de Propaganda Fide

A nuncius és Van Rossum több levele kötvények valorizációja tárgyában; olasz követség: „Ho l'onore di trasmettere all'Eccellenza Vostra qui acclusa una copia della lettera di quest' Ufficio Ungherese di Verifica e Compensazione concernente la valorizzazione dei titoli privati ungheresei detenuti dalla Congregazione «Propaganda Fide» per compiacente notizia.”; pénzügyi kimutatások.

Fasc. 3. ff. 174–195: Levelezés a diplomáciai testülettel

Külön kötet: *Ministère RI. des Affaires Étrangères de Hongrie. Liste de MM. Les Membres du Corps diplomatique à Budapest. Mars 1928*; Ivan Vukotić nem tud részt venni Serédi febr. 7-ei fogadásán; a febr. 20-ai rekviem ügyében; a román követ (S.E.M. Trajan Stircea) halála; gyász híre; diplomáciai jellegű levelezés, például a Szerb-Horvát-Szlóven követség átköltözött, az új cím közlése, stb.

Fasc. 4. ff. 196–215: Válasziratok és felbatalmazások (Rescritti e facoltà)

Házasság utólagos érvényesítése. Egy hívő tisztasági fogadalmat tett és megfogadta, hogy szerzetes lesz, de már nem szeretne az lenni, ezért ír. Tengeren misézésre engedély; kánoni órák alól felmentés. Engedély, hogy a szobában hallgathasson a folyamodó misét.

Fasc. 5. ff. 216–239: Beszámolók a L'Osservatore Romanónak

Le inarrivabili accoglienze dell'Ungheria al suo nuovo primate il Cardinale Giustiniano Serédi; La Festa Anniversaria dell'Incoronazione del Santo Padre a Budapest. A nuncius jelentése Gasparrinak, hogy a budapesti katolikusok Serédi elnökletével megtartották a gyűlést a mexikói vallásüldözés ellen. *Il comizio di protesta dei cattolici di Budapest contro le persecuzioni del Messico*; *Pester Lloyd* cikke, 1928. febr. 20. Továbbá Kaldewey

az első országos magyar eucharisztikus kongresszusról; különféle magyar újságcikkek; *Alla Camera Alta. Una felice applicazione della „Rerum Novarum”*.

Fasc. 6. ff. 240–247: Szentségek kiszolgáltatása és ezekről tanúsítványok

Kereszttség; bérmlás. Sötét András szerzetes szeretne lenni, kéri, hogy bérmlálja meg, mert nemrég tért át katolikus hitre (korábban izraelita vallású volt) – Bangha Béla pár soros ajánlása.

Busta 26. (1928–1930)

Fasc. 1. ff. 1–36: Nuncius és nunciatúra

Société Anonyme royale hongroise de navigation fluviale et maritime ingyenjegye az összes vonalra (1929); a nuncius köszönőlevele; a nuncius távirata a pápa jubileuma alkalmából; Gasparri távirata XI. Pius köszönetével. Klebelsberg az autón végzett javítási költségekre engedélyezett 296 P 14 f-t, illetve a gondnokot utasította két iratállvány beszerzésére. Nyilatkozatok, hogy saját használatára tartalmaznak dolgokat a csomagok – Casari és a nuncius a Fővámhivatal igazgatóságának. Távbeszéléssel kapcsolatos „reklámanyag”; vámnyugta; *Erste Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft* szabadjegye és a nuncius köszönőlevele. Gasparrinak a nuncius születésnapjára jókívánságokat küld táviratban; Gasparri köszöni. Budapest székesfővárosi fogyasztási adófizetési és letétbárca; *Note verbale* „Conformément au désir exprimé par Monseigneur Kaldewey au nom de la Nonciature Apostolique à Budapest, le Ministère Royal des Affaires Etrangères a l'honneur de faire parvenir sous ce pli à la Nonciature Apostolique la somme de 23,56 Pengős dont l'équivalent a été perçu à titre de taxe de consommation sur un envoi de vin parvenu à l'adresse de Son Excellence Monseigneur Cesaro Orsenigo, Nonce Apostolique à Budapest”; válasz *Note verbale*; gyorsáru fuvarlevél; a nuncius szabadságkérelme; a nuncius Horthy névnapjára küldött üdvözlő; a kormányzó válasza; a nuncius visszatérte szabadságából; „L'Esattore della Familia Pontificia”-tól levél: a nunciustól „L. 54. 70 per la ricorrenza di Natale 1929 da ripartirsi ai famigliari Pontifici e dei Sacri Palazzi Apostolici” – ezzel kapcsolatban pár sor.

Fasc. 2. ff. 37–123: Audienciák és meghívások

Különféle fogadásokra, diplomáciai étkezésekre, társadalmi eseményekre meghívók; Répási József esztergomi tb. kanonok, papnevelő intézeti alkormányzó, érseki hitoktató és tanfelügyelő gyász híre; a nuncius meghívása a XI. Pius tiszteletére rendezendő hódoló ünnepélyre (Katholikus Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Szent Imre köre). A Budai Katolikus Kör megfestette örökös tb. tagjai Csernoch és Prohászka arcképét, ezt fogják leleplezni emlékünnep keretében. Szent Benedek regulájának és a bencés rend megalapításának 1400 éves jubileuma alkalmával rendezett ünnepségre meghívó; meghívók hangversenyekre; Quint József gyász híre (budapesti m. kir. áll. tanítóképző-intézet c. főigazgatója volt); repülőnapra belépőjegy; számos egyéb meghívó.

Fasc. 3. ff. 124–150: Hivatali költségek

Fasc. 3.1. ff. 125–129: 1929 első trimesztere

Számadás az első trimeszterről Gasparrinak, kimutatás a költségekről, 1929 első trimesztere; Gasparri válasza; általános számadás 1929 első trimeszteréről.

Fasc. 3.2. ff. 130–134: 1929 második trimesztere

Számadás a második trimeszterről Gasparrinak; Gasparri válaszlevele; hivatali költségek, 1929 második trimesztere; általános számadás 1929 második trimeszteréről.

Fasc. 3.3. ff. 135–142: 1929 harmadik trimesztere

Nyugták; számadás a harmadik trimeszterről Gasparrinak; Gasparri válasza; hivatali költségek, 1929 harmadik trimesztere; általános számadás, 1929 harmadik trimesztere.

Fasc. 3.4. ff. 143–149: 1929 negyedik trimesztere

Hivatali költségek, 1929 negyedik trimesztere; számadás Gasparrinak a negyedik trimeszterről; Gasparri válasza; általános számadás 1929 negyedik trimeszteréről.

Fasc. 4. ff. 151–212: Segélyek

Nyugták; *Décompte relatif aux frais mensuel des homes du Saint Siège* (1928 szeptemberétől 1929 augusztusáig); több dokumentum: *reçu de Son Excellence Le Nonce Apostolique pour distribution de bois*. Illetskó Lajost a csehszlovák kormány elűzte plébániájáról. Csernoch azt kérte tőle, hogy a pápának tegyen erről jelentést, s kinevezte ideiglenes káplánná a Szent István Kórházhoz. A pápa 6 éven át évi segélyt küldött ügye eldőlteig, a m. kir. külügyminisztérium pedig pert indított érdekében a cseh kormány ellen a Nemzetközi Vegyes Döntőbírósnál. A fővárostól kapott szerény fizetéssel és pápai segéllyel 8 évig fenntarthatta magát, valamint anyját. Két éve azonban új szolgálati beosztást kapott, hittanárit, és 30 évi szolgálat után ugyanazt a fizetést kapja, amit egy fiatal pap. Erre küld neki a nuncius 300 P-t a palliumra írtak szerint. Madarász István miniszteri tanácsos, a VKM I. osztályának vezetője is ír az ügyben. A *Società di patronato degli italiani in Ungheria „Vittorio Emanuele III”* közölni a kolónia szegény olasz gyerekeinek karácsonyra küldött 50 P-t.

Fasc. 5. ff. 213–248: Magánlevelezés

Meghívások, például a Katholikus Szanatorium Egyesület estélyére; üdvözlések, kiváltképpen a pápa aranymiséjére. Például Mihalovics Zsigmond az *Egyházközségi Tudósító* szeptemberi számát szeretné a pápának szentelni, a pápához ragaszkodásra buzdító sorokat kér a nunciustól. Gyász hírek (Özv. Svarcz Mihályné, szül. Karagyéna Teréz – Svarcz Gusztáv pápai prelátus, rákospalotai apátplébános anyja; Gruska Lajos sárospataki plébános). Máry Albert szentképeket gyűjt, amit püspökök dedikáltak, kér a nunciustól is, illetve a felől érdeklődik, hogy a pápától nem tudna-e megszerezni dedikációt. A lapra ráírva: „non si risponde”. Levél a külügyminisztériumtól „Conformément à votre désir j'ai l'honneur de vous remettre ci-joint la carte d'indentité concernant la taxe de luxe et la liste du Corps Diplomatique”. Papp György görög katolikus teológus dolgozatot készít a *Rerum Novarum* nyomán, a kérdése: Hassun Antal örmény patriarchának 1880-ban történt bíborosi kinevezése óta nevezett-e ki

a pápa keleti szertartású embert bíborosnak? Nánássy László Dezső *Az emberi lélek c.* könyvből szeretne a Szentatyának juttatni. Madarász István azután érdeklődik, hogy pontosan mikor misézett XI. Pius Budapesten (márvány emlékművet szeretnének a kápolnában állítani). Zdravecze levele, hogy a nuncius báró Wasmer Gusztávot fogadja és előterjesztését hallgassa meg pártolólág. Székely Gyula felkeresi a nunciátúrát, érkezésének időpontjáról távirat. Gunda Jenő (Máriacell) köszöni a pápa áldásait; az alapító anya szenttéavatásához kéri a nunciust, hogy írja alá a *lettera postulatoriát*, amit küldenek (Istituto missionarie del Sacro Cuore di Gesù); Luigi Sincero Bécsen keresztül Budapestre megy, Serédivel is beszél. Két napra szeretne egy rendházban vendégeskedni, illetve misézni. Ezzel kapcsolatos táviratok, levelek (1929. szept.). Galla Ferenc küld egy cikket 1929. okt. 17-én az egyház helyzetéről az Alföldön és azokról a világi nehézségekről, melyekkel a lelképásztorkodásnak meg kell küzdenie. A cikk: *L'Italia, Le condizioni del cattolicesimo nella pianura ungherese* (1929. okt. 16.).

Fasc. 6. ff. 249–284: Levezés a külügyminisztériummal

Különféle *Note verbale*-ok, például a diplomáciai testületek listáját küldi a külügyminiszter (de a lista nincs a fasciculusban); illetve: meghívások különféle eseményekre; gyorsárufuvar-levelek; Budapest székesfővárosi fogyasztási adófizetési és letétkárca; nunciatúra alkalmazottait felmérendő kitöltetlen formuláré.

Fasc. 7. ff. 285–315: Péterfillérek

Az ordináriusok küldik a begyűjtött összeget, melyet a nuncius továbbít; Gasparri visszajelzései.

Busta 27. (1928–1930)

Fasc. 1. ff. 1–276: Keleti egyház

Fasc. 1.1. ff. 2–21: A rítusváltoztatásoknál követendő eljárás (Modus procedendi in ritus mutatione), stb.

Hanauer 1928. okt. 20-ai levele a nunciushoz a váci egyházmegye területén a görög katolikus püspökök joghatóságával kapcsolatban. A nuncius 1928. okt. 23-án Sinceronak a hajdúdorogi és váci püspökök közti joghatósági vitáról. A hajdúdorogi püspökség alapító bullájában „giurisdizione non personarum sed territoriale” kitétel van, s a váci püspök szerint, ha lelki gondozásukat a helyi latin plébános végzi, akkor a latin szertartású megyéspüspök joghatósága alá tartoznak, akinek az egyházmegyeje területén élnek. Egy konkrét esetet ír le: egy szolnoki hívő szeretne áttérni (váci egyházmegyébe), meg kell-e kérdezni a hajdúdorogi püspököt? Sincero 1929. jan. 10-ei levele a nunciushoz: „quanto è asserito dal Vescovo di Vacz è giusto: un ruteno o un rumeno che si sia stabilito nella sua diocesi, ratione domicilii diviene suo suddito, e per ottenere il cambiamento di rito basta, servatis servandis, l’assenso del solo Vescovo di Vacz, suo unico Ordinario”. A nuncius 1929. jan. 16-ai levele Hanauernek: a kongre-

gáció válaszát közli vele. A hajdúdorogi püspök több levele rítusváltoztatási ügyben; a nuncius 1929. ápr. 24-én Sincerónak, melyben többek között kifejti, hogy a hajdúdorogi püspök sokszor nem válaszol a többi püspök levelére, amikor rítusváltoztatási ügyről van szó. Sincero 1929. máj. 1-jei válasza; a nuncius 1929. máj. 29-én Miklósynak.

Fasc. 1.2. ff. 22–119: Különféle keleti ügyek (*Orientalia varia*)

Sincero 1929. jan. 22-ei levele a nunciushoz. Körlevelet küld neki a keleti kánonjog kodifikációjával kapcsolatban, juttassa el azokhoz a latin püspökökhöz, érsekekhez, akiknek a területén keleti rítusúak élnek. 6 hónapon belül várja a válaszukat; a körlevél (több példányban). A nuncius elküldi az érintetteknek; az erre beérkezett válaszok, a kapcsolódó levelezés, illetve a nuncius referál a válaszokról Sincerónak. A Keleti Egyház Kongregációjának 1929. aug. 31-ei válasza a nunciushoz aug. 6-ai levelére, melyben azt kérdezte „che fossero date delle norme per l'uso dei distintivi delle dignità ecclesiastiche anche per il clero di rito orientale”? Ezzel kapcsolatban körlevél küldése, azzal a kéréssel, hogy hozza a püspöki kar tudomására. A körlevél (1929. jan. 10. témája: „abuso di titoli onorifici e distintivi”). Amleto Giovanni Cicognani a Keleti Egyházügyi Kongregáció ülnöke ír 1929. aug. 28-án a nunciushoz, küldve a máriapócsi baziliták emlékiratát, benne: „domanda, diretta ad ottenere che il Monastero Basiliano di Mariapócs venga dichiarato sui iuris”. Az emlékirat; a nuncius ezzel kapcsolatos információja és véleménye 1929. aug. 22-én Sincerónak; Melles Emil parókusnak az ügyben 1929. szept. 7-én. Sincero 1929. aug. 23-ai levele a nunciushoz, mellyel egy dokumentum másolatát küldi „col quale il Rev. P. Stephano Resetylo, Segretario e Procuratore Provinciale dell'Ordine di S. Basilio Magno confuta le ragioni addotte dalla Federazione ungherese dei greci cattolici, per la separazione del Monastero di Mariapócs dalla provincia religiosa galiziana...”. A nuncius 1929. jún. 12-én Sincerónak Novák Istvánról referál; Sincero válasza a nunciushoz. Vásárhelyi Ferenc névjegykártyája; *Schematismus* Miklósytól. Sincero 1929. nov. 4-én a Keleti Egyház Kongregációjának körlevelét küldi, s kéri a nunciust, hogy juttassa el a keleti rítusú ordináriusoknak, „...chiede ad ogni singolo prelado di estendere qualche lavoro attinente le fonti canoniche della sua disciplina, e di inviare sinodi e legislazioni particolari”. A körlevél fordítása (kézírással és gépirással); a körlevél küldése Miklósynak. Kaldewey küldi Dolhy Leontin O.S.B.M. máriapócsi priornak is a körlevelet. Sincero továbbítja a máriapócsi baziliták elöljárójának panaszát a hajdúdorogi ordináriusra (1929. nov. 26.); a nuncius 1930. jan. 25-ei levele az ügyben Sincerónak. Kaldewey Szmrecsányinak (1929. dec. 11.); Szmrecsányi válasza.

Fasc. 1.3. ff. 120–155: Válasziratok

Az olaszliszakai hívek szeretnének latin rítusra áttérni.; a nuncius válasziratai, például 1929. júl. 24-én: „Vigore facultatis a S. Congregatione „Pro Ecclesia Orientali” Nobis specialiter tributae, prae oculis habito libello supplicis ac mature perpensis rationibus allatis, audito Episcopo ritus «a quo», facultatem facimus Ioanni Gur eiusque familiae (seu uxori Elizabeth Spala, necnon filiis Mariae, Elizabeth, Iohanni, Annae e Stephani) habitantibus Olaszliszka diocesi Hajdudoroghensi, transeundi a ritu graeco-catholico ad ritum latinum, vetito tamen in posterum quocumque regres-

su ad pristinum ritum. Contrariis quibuscumque non obstantibus”. Taxa küldése; kapcsolódó levelezés.

Fasc. 1.4. ff. 156–167: Görög katolikusok, Papp Antal

Fakultások megújításával kapcsolatos levelezés. Továbbá Sincero a nunciushoz Boross Géza ügyében, aki Amerikába szeretne menni, engedély nélkül elhagyta egyházmegyéjét és azokban a napokban Rómában tartózkodik; a nuncius információi Borossról Sincerónak (1929); újságcikk. A nuncius Pappnak írt levele az ügyben (1929. ápr. 23.).

Fasc. 1.5. ff. 168–262: Vegyes vallás akadályai – felmentések és érvényesítések, szanációk
Különbéféle vegyes házassági ügyek; jegyzőkönyvek – reverzalist adnak a felek; a nuncius leiratai – diszpenzációk.

Fasc. 1.6. ff. 263–275: Prelatúra Mellesnek – 1929-ben ismét felmerülő ügy

Sincero 1929. nov. 18-ai levele a nunciushoz. Benne, hogy Miklósy püspök Melles Emil budapesti görög katolikus papnak prelátusi címet kér. 1922-ben Schioppa megírta, hogy felesége van és erőszakos természetűe miatt a híveivel és a polgári hatóságokkal nem ritkák a viszályai. A nuncius véleményét kéri.; a nuncius nov. 26-ai válaszában kifejti, hogy szerinte „non ha migliorato molto il suo modo di agire con i parrocchiani”. Miklósy pápának írt levele másolata Melles prelátusi kinevezése ügyében (1929. nov. 7.). A budapesti görög katolikus egyházközség képviselői Révész Miklós világi elnök és Medvigy Gábor az egyházközség gondnoka írnak Bacsinszky Vladimirnek, hogy nem igazak a vádak, miszerint Mellesnek a gondjaira bízott hívekkel és a polgári hatóságokkal gyakran viszályai vannak (mellékelve bacsinai Bacsinszky Vladimir névjegykártyája). Budapest székesfőváros főpolgármesterének, Ripka Ferencnek a levele Mellesnek áldozópapúsága 50. évfordulója alkalmából; „Budapest székesfőváros polgármestere” felirattal és címerrel ellátott papíron a görög szertartású katolikus egyházközség elnökségének: Melles Emil apátplébános pappá szentelése 50. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségre megkapta meghívásukat, de személyesen nem tud részt venni, mert idejét már lekötötte (1929. dec. 14-én).

Fasc. 2. ff. 277–468: Engedélyezett rítusváltoztatások

Fasc. 2.1. ff. 278–453: Különbéféle ügyek

Különbéféle rítusváltoztatási ügyek, ami érdekesebb, a nuncius 1930. jan. 11-ei jelentése: *Relazione circa i passaggi di rito accordati dalla nunziatura apostolica nel 1929*; Sincero válaszelevele.

Fasc. 2.2. ff. 454–467: Három leirat piarista és ferences noviciátus megkezdésére (a végleges rítusváltást az örökfogadalom előtt kell kérni)

Luczák Kornél a sátoraljaiúj helyi piarista gimnázium nyolcadik osztályos görög katolikus növendéke kéri felvételét a piaristák tanári pályára készülő tagjai közé – ezzel kapcsolatos levelek; Dudinszky Ernő szintén görög katolikus és a sátoraljaiúj helyi piarista gimnáziumban végzett, felvételét kéri a piarista rend tagjai közé – ezzel kapcsolatos levelek; Szabó Miklós és Leskó László görög katolikusok a Szűz Máriáról Nevezett Ferences Rendtartomány noviciátusába szeretnének felvételt. A tartományfőnök diszpenzációt kér számukra mivel „Orientales in latinis religionibus sine venia scripto

Lorenzo Schioppa nunciusz
a herminamezei búcsúra érkezve áldást oszt, 1921
(Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest-képtárház)

Cesare Orsenigo nunciusz
(Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest-képtárház)

Serédi Jusztinián hercegprímás és Angelo Rotta nuncius
a budapesti tenyészállat vásáron, 1936
(Prímási Levéltár, Fotótár, n. 2374)

Angelo Rotta nuncius Witz Béla kanonok plébánossal
a budapesti Szent István-bazilika előtt
(Prímási Levéltár, Fotótár, n. 2796)

data S. Congr. pro Ecclesia Orientali (can. 542. nr. 2) illicite” léphetnek szerzetbe, a nuncius leirata, benne: „Antequam vero religiosam professionem emittant, iterum recurrant pro obtinendo definitivo transitu ad ritum latinum”.

Fasc. 3. ff. 469–573: Nem engedélyezett rítusváltoztatások

Fasc. 3.1. ff. 470–506: Rítusváltoztatási kérelmek

A sajóvámosi hívek rítusváltoztatási kérvényei: szeretnének latin rítusra áttérni. Magyar nyelven íródtak, általában utalnak arra, hogy a hajdúdorogi püspökhöz is eljuttatták kérvényüket. A nuncius válaszai. Továbbá Barta Irén egyetemi hallgató és Barta János állami elemi iskolai igazgató szeretnének áttérni a latin rítusra, mindkettőn budapestiek – ezzel kapcsolatos levelek, névjegykártya (Bartha Irén)³⁵, posta feladóvevény.

Fasc. 3.2. ff. 507–538: Hangácsi hívek kérései ahol a római katolikus pap a szószékről buzdította a görög katolikus híveket, hogy változtassanak rítust. Tekintve az igen speciális okokat, a rítusváltozást nem engedélyezik.

Rítusváltoztatási kérelmek, szinte kivétel nélkül görög katolikus hangácsi hívek magyar nyelven írt levelei, melyben kéri, hogy szertartást változtathassanak, latin szertartásra térhessenek át – ehhez kapcsolódó levelezés, ugyanitt az egy hangácsi lakos, Varga Sándor kapcsolódó házassági ügye és egy nyomári lakos (Hangács filíája) rítusváltoztatási kérelme.

Fasc. 3.3. ff. 539–562: Rítusváltoztatási kérelmek

Különbőféle, többnyire magyar nyelven írt rítusváltoztatási kérelmek, illetve ezekkel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 3.4. ff. 563–572: Papp Antal – folyamatban levő vagy elutasított kérések

Aczél Péter és János rítusváltoztatási kérelme (göncruszkai görög katolikus hívek, latin rítusra szeretnének áttérni) – ezzel kapcsolatos levelezés.

Busta 28. (1928–1930)

Fasc. 1. ff. 1–282: Magyarországi egyházmegyéek

Fasc. 1.1. ff. 3–9: Egri főegyházmegye

A házassági felmentések utáni taxák küldése; Szmracsányi *Schematismust* küld; a nuncius visszajelzései.

Fasc. 1.2. ff. 10–23: Győri egyházmegye

Perosi Grósz kinevezési bulláit küldi Orsenigónak (1929. jan. 10.); a taxa 1900 olasz líra; a nuncius Grósznak továbbítja a bullákat „necnon instructiones consecrationem episcopalem respicientes” (1929. jan. 15.); Grósz válaszlevele (1929. jan. 19.). A nuncius jelzi Perosinak, hogy továbbította Grósznak a bullákat. A konsekráció febr. 24-én lesz. Küldi a taxát; erről nyugta; visszajelzés, hogy megkapták. Grósz 1929. febr. 23-ai

³⁵ Az aláírásban Barta Irénként szerepel, a névjegykártyán Bartha Irénként.

levele a nunciushoz, melyben közli a konszekrációja időpontját. Grósz püspöki kinevezéséért a pápának írt köszönőlevelét küldi a nuncius Gasparrinak 1929. jan. 25-én. Úgy vette észre, hogy mivel egyszerű [utódlási jog nélküli] segédpüspök kinevezéséről volt szó, sem Grósz személye, sem pedig a követett eljárás ellen nem tapasztalt ellenvetést a kormány részéről; Gasparri válasza a nunciushoz (1929. febr. 4.).

Fasc. 13. ff. 24–72: Apostoli adminisztrátorok kinevezése a szelt egyházmegyék élére (Nomina degli Amministratori Apostolici dei reliquati di diocesi). A nagyváradira Lindenberger kinevezése, debreceni székhellyel, a szatmárra Székely Gyuláé, mérki székhellyel

Apor Vilmos gyulai plébános által hozott emlékirat magyarul, illetve rövid olasz összefoglalásban. Benne, hogy a nagyváradai egyházmegyecsonk magyarországi maradványa elég nagy ahhoz, hogy önállóan adminisztráltasson és saját területén tartózkodó főhatóság kormányozza. Ezt a hívek lelki szükséglete is megkívánja. A protestáns lakosság közt a katolikus szívetet alkot. Apor levele, hogy a nagyváradai csonka rész képviselői audienciát szeretnének kérni febr. 14-ére a nunciustól, de csak magyarul tudnak (1929. febr. 10.). A nuncius válasza, hogy akkor inkább írják le (1929. febr. 11.). Emlékirat (Pro memoria) latinul (1929. febr. 12.). Gasparri 1929. febr. 7-én a nunciushoz a kormány emlékiratát küldi a szatmári, nagyváradai és csanádi egyházmegyerészek rendezésével kapcsolatban; a nuncius febr. 21-ei levele Gasparrinak; Gasparri küldi a nunciushoz a kormány emlékiratára adott válaszát (1929. máj. 1.). A válasz: a lelkek üdve szempontjából jobb két apostoli adminisztrátort kinevezni Nagyváradnak és Szatmárnak és Glattfelder Gyula kompetenciáját meghagyni a saját területén. Gasparri táviratában felhatalmazza a nunciust két apostoli adminisztrátor kinevezésére (1929. júl. 16.). A nuncius válasza; dekrétumok; két újságcikk a kinevezésekkel kapcsolatban; a nuncius 1929. júl. 23-án Gasparrinak a két csonka egyházmegye helyzetének rendezése ügyében (sistemazione dei reliquati di diocesi); Serédi 1929. aug. 1-jei levele, melyben kifejti, hogy Szatmár és Nagyvárad maradékának nincsen sem egyházmegyei tanácsa sem pedig káptalanja, így úgy tűnik számára, hogy az 1406. kánon 1.§ n. 3-t kell alkalmazni, miszerint az előírt esküt a nuncius előtt tegyék le. Igaz, káptalani helynökök voltak, de most új esküt kell tenniük (1406. kánon 2.§). Két példány, az apostoli adminisztrátorok által aláírva: *Formula iuramenti professionis fidei és formula jurisjurandi in motu proprio „Sacrorum Antistitum”*. Lindenberger köszönőlevele a nunciushoz és a pápának – az utóbbit Gasparrinak továbbítja a nuncius; a nuncius közli Walkóval az apostoli adminisztrátori kinevezéseket (1929. aug. 20.); Walko válaszlevele; Lindenberger levelei – a nunciushoz és Klebelsbergnek – a nagyváradai egyházmegye javainak kezelése ügyében; Klebelsberg 1929. aug. 8-ai válasza.

Fasc. 14. ff. 73–92: Esztergomi főegyházmegye

Táviratok; Serédi Breyert szeretné segédpüspöknek, ki is nevezik (trispai címzetes püspök és segédpüspök lesz) – ezzel kapcsolatos levelezés; újságcikkek; bullák küldése; taxa küldése. Mons. Avv. Giuseppe Trezzi küldi a Codelli-Codelli ügyben észrevételeit (1929. febr. 10.); kötet: *Num. prot. 971/24. Sacra Romana Rota coram R.P.D. Francisco*

Guglielmi, Ponente. Strigonien. Nullitatis matrimonii (Codelli-Codelli); Animadversiones Defensoris Vinculi ex Officio. Roma, 1929. (Joseph Trezzi, 1929. jan. 21).

Fasc. 1.5. ff. 93–150: Káptalani osztalékok, felmentések a karima végzése alól, hiányzások a kórusból

Gasparri 1929. jan. 9-én a nunciusnak, megkapta jelentését „circa la circolazione da Lei spedita a codesti Rev.mi Ordinari perché introducano nei loro Capitoli le distribuzioni quotidiane corali”. Ami Mikes püspököt illeti, felhatalmazza a nunciust, hogy közölje vele: neki is alkalmaznia kell a káptalanjára a 395. kánon 1. paragrafusát. Mikes püspök és a nuncius kapcsolódó korábbi levélváltása (1928. dec.); a nuncius 1929. jan. 15-ei levele Mikesnek; az egyes püspökök válasza a nuncius körlevelére; a püspökök folyamodványai és kapcsolódó levelezés. Például Shvoy püspök a pápától kéri: „officia divina in choro persolvendi dispensetur vel saltem obligatio ad horas minores restringatur”. A váci püspök folyamodványa a pápához a kóruszolgálat redukciójával kapcsolatban; *Dalla Lettera Pastorale del Vescovo di Vác Stefano Hanauer, in data 19 dicembre 1928*. A nuncius jelentése Gasparrinak 1928. dec. 27-én a káptalanok és káptalani osztalékok tárgyában; Donato Raffaele Sbarretti bíborosnak, a Szent Officium titkárának a nuncius, 1929. febr. 26-án: „Mi consta che il vescovo di Sabaria in Ungheria, Mgr. Giovanni Mikes, deve chiedere – o forse ha già chiesto – Vostra Eminenza Reverendissima la proroga della dispensa di parte dell’ufficiatura corale per il suo Capitolo”. Alfredo Ottaviani sostituto 1929. márc. 7-én: a római káptalanok statútumait kérte az államtitkártól. Sbarrettinek 1929. jún. 6-án a nuncius: kanonokok egyidejű hiányzása, illetve 1929. dec. 20-én a kóruszolgálat alóli felmentés tárgyában.

Fasc. 1.6. ff. 151–173: Székely Gyula. Némi nehézség a kormány részéről az apostoli adminisztratívája kormányzását illetően

Székely Gyula szatmári apostoli adminisztrátor köszönőlevele a kinevezéséért és quinquennalis fakultások igénylése. Székely azt kéri, hogy lelkészséget is felállíthasson és plébánosokat kinevezhessen (1929. júl. 31.), szeretne a mátészalkai plébániára menni, ami az egyházmegye magyar részének központjában van, s jobban elérhető, ehhez viszont Mérkre más lelkész kellene, és más átszervezés is szükséges, stb. Serédi véleménye a kérdésben (1929. okt. 14.). Székely annak kijelentését kéri, hogy nem csak kormányzatilag, hanem joghatóságilag is önállósított a magyar rész. A szatmári káptalani helynök levele 1929. okt. 2-án Székelynek, hogy csak kormányzatilag van egy része elkülönítve a szatmári egyházmegyének, joghatóságilag nem. Plekli István szerpappá és áldozópappá szentelése, amit ZdravecZ örömmel vállal. Szept. 12-én hozzá intézett átiratát a *Codex Iuris Canonici* 114. kánonja szerint végleges elbocsátásnak tekinti, így szükségtelennnek tartja a pap „perpetuae et absolutae excardinationis”-ára vonatkozó iratot kérni.

Fasc. 1.7. ff. 174–179: Kalocsai főegyházmegye

Zichy Gyula 1929. jan. 30-ai levele, napi osztalékok (distribuzioni quotidiane) ügyben, nem mulasztotta el ajánlani a kérdést ismételtén a káptalannak; az egyházi és iskolai névtárat küldi az érseki hivatal.

Fasc. 1.8. ff. 180–185: A debreceni plébános-kanonok jövedelmeiről

Lindenberger a debreceni plébánia jövedelmeiről és kanonoki jövedelmeiről részletesen referál.

Fasc. 1.9. ff. 186–227: Tábori ordinárius

Révész István tábori püspök halála alkalmából a pápa Gasparrin keresztül részvétét fejezi ki (táviratok). Levelezés a tábori püspökség betöltésével kapcsolatban. A nuncius szerint meg kellene előzni a kormányt és egy vagy két nevet ajánlani. Serédi Hász Istvánt ajánlja, Hanauer váci püspök Apor Vilmost és Hász Istvánt, Zichy Mándoky Sándor tábori lelkészt. A nuncius 1929. febr. 5-ei jelentésében Hász és Apor Vilmos a jelöltek. „Minister” fejléccel 2 név: Folba János honvéd főesperesé és Hász Istváné. Feljegyzések; táviratok a kinevezéssel kapcsolatban; Hász István névjegye; értesítések a kinevezésről; Fetszer Antal és Walko levelei. Nemzet és Vallás Védelmi Szövetség 1929. febr. 1-jei levelében kéri, hogy hasson oda a nuncius, hogy Zadravec „visszaállítsák a helyére”. Zadravec *Note*-ja; a nuncius feljegyzései: *Decreto (Monitore 1915 p. 296–7)*; bullák kiüldése; taxa.

Fasc. 1.10. ff. 228–231: Szombathelyi egyházmegye

Sbarretti a nunciushoz Tüll Géza volt felsőszőlőnöki plébános ügyében (1929. febr. 9.); Serédi 1929. jan. 1-jei levelének másolata Tüll plébános eltávolítása kapcsán.

Fasc. 1.11. ff. 232–247: Kassai egyházmegye – Payer Ferenc

Házassági ügy; elsőfokú sógorság alóli felmentés taxája; Domán Aladár a miskolci apostoli adminisztrátúra ügyésze a berzéki templom ügyében; a szikszói plébános ellen a hívek panasza. A berzéki hívek kérelme (templomot szeretnének, illetve egyelőre káplánt), 24 ezer P-t gyűjtöttek a célra. Ezzel kapcsolatos levelek; Payer Ferenc névjegye.

Fasc. 1.12. ff. 248–251: Veszprémi egyházmegye

A nuncius Sbarrettinek Tósokberénd plébánia megosztása és Ajka és Csingervölgy filiákból új plébánia létrehozása ügyében (Rott folyamodványa kapcsán).

Fasc. 1.13. ff. 252–266: Pécsi egyházmegye

A quinquennalis fakultások után taxák; nyugta; Budanovich Vince nyug. pap nyugdíjügye – panasz a pécsi püspök ellen; Zichy Gyula információi Budanovichról (Szabadkán él); Pellegrinetti belgrádi apostoli nuncius 1929. okt. 23-ai levele az ügyben; a budapesti nuncius válasza.

Fasc. 1.14. ff. 267–280: Nagyváradi egyházmegye – Lindenberger János

Lindenberger küldi a házassági felmentések taxáit, illetve ezekről jelentést; a nuncius válaszelevele; a nuncius továbbította a Szentségi Kongregációhoz és a Szent Officiumhoz; nyugta. *Schematismus* (1929) kiüldése; Walkónak 1929. okt. 30-án írt levél nagyváradi kanonokok ügyében; valláskülönbség akadályá alóli felmentés (egy zsidó–katolikus házassága).

Fasc. 2. ff. 283–313: *Sub Segreto S. Officio, az „ad limina” látogatásról, ad limina jelentések*

Perosi 1929. jan. 16-án a nunciushoz. Benne, hogy küldi „Relazioni delle seguenti diocesi della Ungheria: Agria – Colocza – Csanad – Sabaria – Vacia – Veszprimia – e

dell'Abbazia Nullius di S. Martino in S. Monte Pannoniae. Mancano le Relazioni delle diocesi di Strigonia, Alba Reale, Cinque Chiese, perché i relativi Ordinari non sono dispensati in forza del can. 340 par. 3. Avverto poi, per la diocesi di Giavarino, che Mgr. Fetser in data 12 ottobre 1928 scrisse a questa S.C. che avrebbe mandato la Relazione per posta: tale Relazione però fino ad oggi non è giunta. Per la Romania, rimetto a V.E. le Relazioni delle diocesi di Satu Mare – Transilvania – Gran Varadino dei Latini. Manca la relazione della Amministrazione Apostolica di Timisoara, perchè quell'Amministratore Apostolico ha chiesto e ottenuto di poterla presentare col ritardo di un anno, cioè entro il 1929 corr. Infine faccio presente a V.E. Revma che in alcune delle sopradette Relazioni vi sono dei richiami alle Relazioni precedenti. In genere si tratta di notizie di ordine secondario: però, qualora si trattasse invece di informazioni che possono interessarLe, l'E.V. non dovrà che rivolgersi a questa S.C., la quale si darà premura di comunicarLe quanto riguarda...". A nuncius 1929. jan. 31-én Perosinak. A kérdőívet küldi neki a Konzisztoriális Kongregáció a jelentésekkel kapcsolatban, jan. 30-án a győri jelentés is megérkezett, azt is küldi a nunciusnak Perosi. *Sacra Congregatio Consistorialis. De relationibus dioecesanis. Formula servanda in relationibus conficiendis. Romae, MDCCCXVIII.* A nuncius elmondja a relációkról a véleményét; 1929. febr. 27-ei levele Perosinak. A tárgy a magyar püspökök ad limina látogatások alkalmával benyújtott jelentései. Visszazárja a relációkat, illetve mind-egyikhez egy rövid jelentést is csatol, ahogy fogalmazott: „solo per la relazione della diocesi di Transilvania non fui in grado di riferire”. Perosi 1929. jún. 15-ei válasza.

Fasc. 3. ff. 314–385: Általános vallási kérdések

Fasc. 3.1. ff. 315–356: Privilégiumok, vegyes házasságok

Merry del Val bíboros 1928. dec. 31-ei levele, melyben a Szent Officium titkáráként észrevételezi a vegyes házasságok és a sanazione in radice magas számát Magyarországon. A Szent Officium Serédihez intézett levelének másolata; a nuncius 1929. febr. 5-én Serédinek az ügyben; a nuncius 1929. márc. 12-ei levele Serédinek az Actio Catholicáról küld két kötetet. *Statua Synodi Dioecesanæ Strigoniensis (anno 1860)* – két példányban; a nuncius 1929. jún. 20-ai jelentése Merry del Valnak a vegyes házasságokkal kapcsolatban; Merry del Val 1929. júl. 6-ai válasza. A nuncius küldi Lindenbergernek a dekretumot, amivel a nagyváradi egyházmegye magyarországi részének apostoli adminisztrátorává nevezik ki és közli vele a Szent Officium egyik, vegyes házasságokra vonatkozó rendelkezését; az utóbbit a nuncius elküldi Székelynek, Serédinek, illetve Shvoynak is. Jelentés az endrődi esperesi kerület területén a vegyes házasságokról; Székely Gyula válasza a nuncius levelére (a vegyes házasságoknál pontifikáliák és prelatusi insigne használata szigorúan tilos). A Rítus Kongregáció prefektusa írja a nunciusnak, hogy Serédi egy kéréssel fordult hozzájuk a magyar címzetes apátok és prépostok számára privilégiumokat kérve „oltre quelli concessi con Decreto dell'Eccellenza Vostra, 12 settembre 1927; e con Decreto di questo Dicastero 25 maggio 1928”. A privilégiumok, amiket kér: „1., l'uso dei pontificali nelle funzioni funebri (messe e funerali)”, illetve: „2., il permesso di portare la croce pettorale e l'anello fuori delle funzioni

pontificali, in determinate solennità ecclesiastiche e civili, da fissarsi dagli Ordinarii”. A nuncius 1929. aug. 8-án Merry del Valnak a vegyes házasságokkal kapcsolatban; Szmrecsányinak: „No. 363. Sacra Congregatio Rituum, a me rogata circa opportunitatem instituendi etiam in Hungaria Commissiones ad tutelam et incrementum Artis Sacrae, hanc responsionem sub die 20 Octobris p.e. dedit, quam mihi honori duco Eminentiae Vestrae significare: Ad mentem. – Mens est: Rev.mi ordinarii curent ut in propriis dioecesibus insituitur commissio dioecesana vel interdioecesana aut regionalis ad tutelam et incrementum artis sacrae: iuxta normas traditas per litteras circulares secreteriae status sanctitatis suae ad rev. mos ordinarios Italiae diei 1 Septembris 1924 N. 34215; et dispositiones pontificalias cum articulis commissionis centralis ad tutelam et incrementum artis sacrae”; Szmrecsányi válasza. Bangha Béla levele, amelyben felhívja a figyelmet a *Nemzeti Újság*ban megjelent cikkekre, hogy a lutheránus lelkészegyesület nyíregyházi gyűlésén Enekes János nyíregyházi plébános és Ruttkay Gyula görög katolikus kanonok is üdvözlő beszédet mondtak (1929. okt. 11.). Az újság aznap számából: *Az evangélikus lelkészegyesület országos konferenciája*; levél Szmrecsányinak az ügyben. Kránitz Kálmán veszprémi nagyprépost 1929. aug. 17-én Rottnak a káptalani osztalékok kapcsán (1929. okt. 19.), másolat; Rott 1929. okt. 20-án az ügyben a nunciushoz.

Fasc. 3.2. ff. 357–371: Káptalani méltóságok

Sbarrettinek 1929. febr. 14-én a nuncius, a káptalani méltóságok kérdésében fejt ki a véleményét; Serédi pápához intézett levelének másolata a tárgyban; a székesfehérvári kanonoki stallumok jövedelmei (1929. Klautz György nagyprépost); feljegyzések a káptalani méltóságokról (Konek Sándor: *Egyházzogtan Kézi Könyve*, második kiadás, 1867 alapján).

Fasc. 3.3. ff. 372–384: Saly László érvénytelen kinevezése címzetes apáttá és a kapcsolódó orvoslás

A pécsi püspök érvénytelenül kinevezte Saly Lászlót, a pesti központi szeminárium tanulmányi prefektusát, aki győri egyházmegyes pap, a pécsi egyházmegyében címzetes apáttá; ezzel kapcsolatos levelezés az illetékes kúriai szervek, a nuncius és az érintett Virág püspök között. Végül a Rítus Kongregáció levele: a pápa engedélyezte a sanatiót.

Fasc. 4. ff. 386–534: *Az egyház javak reformja*

Fasc. 4.1. ff. 387–415: Különféle ügyek

Forster Gyula: *A püspöki székek betöltésének kérdéséhez. Különlenyomat a Budapesti Szemle 1923. évi 553. számából*, Budapest 1923.; *Az esztergomi érseki szék betöltésének kérdéséhez. Különlenyomat a Budapesti Szemle 1927. évi 599. számából*; *Nemzeti Újság* 1929. jan. 10-ei száma, 5. old.: *Alaptalan és sértő támadás Csernoch János emléke ellen. Forster Gyula báró „kézirata” és egy hírlapi támadás a vallás- és tanulmányi alapok kezelése ellen – Lepold Antal prelátnak-kanonok, a kormány és Almásy László nyilatkozata. A vallás- és tanulmányi alapok kezelése szabályszerű és kifogástalan volt.* Serédinek 1929. jan. 10-én a nuncius, azzal kapcsolatban, hogy a *Nemzeti Újság*ban leírtak szerint Forster a felügyeleti jog gyakor-

lására tanács megszervezését javasolja, amelyben a pápának a képviselője is helyet foglalna. A „pápának a képviselője” kifejezést hogyan kell értelmezni? A *Nemzeti Újság*-ban Csernochot Forster röpiratával szemben Lepold kanonok védte meg, újságcikkek. Serédi 1929. jan. 12-ei válasza a nunciუსnak: „a pápának a képviselője” kifejezést Lepold Forster brossúrájából vette, aki a prímásra gondolt. A nunciუს ugyanis a pápa követe, a pápa képviselője bárki lehet. Gasparri 1929. máj. 7-én a nunciუსnak a szepesi püspök, Vojtassák levelét küldi „circa i redditi della sua mensa episcopale esistenti in Ungheria” – ezzel kapcsolatban több levél. Gasparri 1929. jún. 23-án a nunciუსnak a szatmári püspöki menza javairól; a nunciუს júl. 29-ei válasza. Walko 1929. okt. 12-én a nunciუსnak a nagyváradi és szatmári adminisztratívák ügyében; táviratváltás a nunciუს és Gasparri között, benne, hogy a magyar kormány kész átadni a javakat és egy egyházi bizottság adminisztrálná őket, melynek kizárólag püspök tagjai lennének. A nunciუს az ötlet mellett van, Gasparri is; ezzel kapcsolatos feljegyzések. A nunciუს 1929. okt. 28-án Serédinek: a magyar kormány kész a Püspöki Karra bízni az apostoli adminisztratívák (nagyváradi, szatmári), valamint a szatmári káptalan szekvesztrált javait, ha püspökökből álló bizottság fogja őket kezelni. A nunciუს Gasparriinak 1929. okt. 28-án az egyházi javakkal kapcsolatban.

Fasc. 4.2. ff. 416–429: Az egyházi javak kezelése

B. Forster Gyula: *A főkegyúri jog gyakorlása, midőn nincs koronás király* (felül: Kézirat gyanánt!); a nunciუს 1929. jan. 21-ei levele Gasparriinak az egyházi javak kezelése tárgyában *A vallás és tanulmányi alapok helytelen kezeléséről* Báró Forster 92 oldalas brossúrája nyomán. Klebelsberget és Csernochot is rossz kezeléssel vádolja. Serédi a nunciუსnak az ügyben (1929. jan. 23.); a nunciუს a bíboros államtitkárnak (1929. jan. 25.); a nunciუს 1929. jan. 25-én Serédinek. Benne többek között, hogy felhatalmazták, hogy kommunikálja vele: „Che la Santa Sede incarica l’Episcopato dell’amministrazione del Fondo in questione, quindi il Cardinale-Primate può assumere presidenza Consiglio Amministrazione, in cui possono essere associati anche membri laici”. Gasparri táviratai; *Nemzeti Újság*, 1929. jan. 17. 5. old.: *Az első kölcsön felhasználása* címmel. Serédi és a nunciუს levélváltása (1929. febr.).

Fasc. 4.3. ff. 430–490: A nagyváradi káptalan Magyarországon lakó tagjai, helyzetük rendezése és a kapcsolódó nehézségek

Kanonoki – főleg nagyváradi kanonoki kinevezésekkel – kapcsolatos levelezés. Például Serédi 1929. febr. 15-én a nunciუსnak: Kiss János budapesti teológiai professzor nagyváradi irodalmi kanonoki stallumot szeretne, ennek kapcsán a nagyváradi káptalan ügye. Lindenberger és Orsenigo levelei a Székely István halálával megürült nagyváradi kanonoki stallumra kinevezéssel kapcsolatban. Glattfelder hozzájárulása (nihil obstat) 1929. aug. 23-án Czapiknak a nagyváradi káptalan kanonokjává történő kinevezéséhez. A kormány, mivel Czapik nagyváradi kanonoki kinevezését nem előzte meg a kormánynak politikai vétó szempontjából megkérdezése, a kinevezést nem veheti tudomásul és a kanonoki stallummal járó javadalom élvezetét nem engedélyezheti. Kollányi Ferenc nagyváradi kanonoknak, 1929. okt. 8. A nunciუს Vincenzo Vannutellinek kanonoki kinevezéssel kapcsolatban 1930. jan. 9-én; Babura

László kinevezésével kapcsolatos levélváltások; bullák kiállításának kapcsolatos levelezés; dekrétum; táviratok. Gasparri 1929. aug. 14-ei levele a nunciushoz, melyben utasítja, hogy Székely és Lindenberger apostoli adminisztrátori kinevezéséről értesítse a kormányt. „Però a Monsignor Glattfelder non potrà venir conferito l'incarico di amministratore apostolico e un titolo vescovile o arcivescovile in partibus, se non quando, in applicazione del Concordato, testè concluso con la Romania, verrà eretta la diocesi rumena di Timisoara. In merito alla sistemazione dei capitolari di Gran Varadino, Vostra Eccellenza è autorizzata ad agire nella maniera che mi prospetta nel suo pregiato Rapporto N. 2594 del 23 luglio p.p.”. A nagyváradi káptalan trianoni határokra belül élő tagjai helyzetének rendezésével kapcsolatos levélváltások, köztük a nuncius 1929. aug. 20-ai levele Serédinek, melyben közli, hogy a Szentszék úgy döntött, hogy a Budapesten lakó nagyváradi kanonokok ismét gyűljenek össze kóruszolgálatra, amire az Egyetemi Templomot tökéletesnek találja. Véleményét kérdezi. Lindenberger több levele az ügyben; a nuncius Klebelsberggel is közli, stb.; újságcikkek.

Fasc. 4.4. ff. 491–513: Az egyházi javak kezelése és szekvesztrálása

A nuncius 1929. márc. 15-én Gasparrinak az egyházi javak kezelése tárgyában, különösen: „I beni non indifferenti del beneficio episcopale della diocesi di Szatmár, oggi rumena col nome di Satu Mare, si trovano in territorio ungherese e sono amministrati dal Ministro dei Culti”, viszont egyéb, például a nagyváradi javak kezelése is előkerül benne. A nuncius és Klebelsberg levélváltásai a témában; a nuncius 1929. máj. 30-án írt levele Gasparrinak a kormány és az egyházi javak tárgyában; Serédi 1929. jún. 3-ai levele Serédinek; a nuncius 1929. aug. 8-ai jelentése az egyházi javak szekvesztrálása, 1929. aug. 23-án kezelésük tárgyában. Gasparri 1929. szept. 1-jei távirata a nunciushoz: „data entità beni ecclesiastici Santo Padre consente agli Amministratori Apostolici prestare giuramento fedeltà Governo. V.S.I. prenda energicamente in parola Ministro Esteri procurando ottenere cessione amministrazione beni. Card. Gasparri”.

Fasc. 4.5. ff. 514–519: Igen titkos dokumentumok. 1. Törvénytervezet az egyházi javak kezelésére; 2. Serédi jelentése (később elvetett terv)

Serédi Jusztinián 1929. máj. 16-ai levele a nunciushoz. Csatolmánya egy határozati javaslat másolata, melyet a felsőházból „azon célból szándékoznak beterjeszteni, hogy oly törvény hozassék, mely az interregnum tartama alatt a mindenkori m. k. vallás- és közoktatásügyi miniszternek az országgyűléssel, vagy az országgyűlésből felállítandó ellenőrző szervvel szemben való alkotmányos felelősségét kimondja mindazon ügyeket illetőleg, amelyek az 1847/48. évi III. t.c. 6 §-a értelmében az ő hatáskörébe utaltattak, de amelyekről most de facto senkinek sem felel”. Valamint Serédi 1929. febr. 6-án a vallás- és közoktatásügyi miniszternek írt levelének másolata, melyben kifejti a határozati javaslatról a véleményét.

Fasc. 4.6. ff. 520–533: Rodić–Glattfelder kérdés

Sbarretti 1929. júl. 2-ai levele a nunciushoz: Rodić Zágrábban egy nagy épületet tervez emelni a katolikusoknak, akik egyetemet látogatnak, „provenienti particular modo dal Banato Serbo e dalla Backa”. Glattfeldert arra kérte, adjon segílyt hozzá. A csa-

nádi püspök korábban ígérte is. Glattfelder 1929. júl. 16-ai levele az ügyben; Gasparri 1929. júl. 8-ai levele a nunciusnak (melléklete a csanádi püspök egy korábbi levele); a nuncius 1929. júl. 18-ai válaszlevele; a nuncius 1929. júl. 18-án Sbarrettinek az ügyben.

Busta 29. (1927–1930)

Fasc. 1. ff. 1–14: Általános politikai jelentések

Névjegykártyák; *Pester Lloyd* 1929. jún. 26-ai cikke: *Der Grossprobst von Palma in Budapest*. A nuncius 1929. jún. 10-ei jelentése Gasparrinak, benne többek között, hogy a magyaroknál „frutto di lunghe tradizioni, ad associare il cattolicesimo con la monarchia: la tendenza si intensifica ogni volta il Governo attuale assume atteggiamenti poco favorevoli al cattolicesimo (ciò che avviene assai raramente) oppure sfavorevoli al legittimismo (ciò che avviene molto frequentemente)”. Szintén szó van benne az Actio Catholica magyarországi szervezésének kezdeteiről; *Új Nemzedék*, 1929. szept. 18., 3. old.: *Rothermere lord ötvenezer pengőt juttatott Huszár Károlyhoz a Szent Imre-év céljaira*; a nuncius jelentése Gasparrinak 1929. jún. 16-án Antonio Sancho di Palma, egy spanyol kanonok érkezéséről; további újságcikkek.

Fasc. 2. ff. 15–21: Királykérdés

Pester Lloyd egy száma, cikk: *Ministerpräsident Graf Bethlen über die Beziehungen zwischen Ungarn und Frankreich* címmel (1929. máj. 19.); a nuncius 1929. máj. 21-ei levele Gasparrinak Apponyi gróf római látogatásával kapcsolatban; Apponyi 1929. jún. 5-ei levele (pápai audiencia kérése); egy füzet, a címe: *Conferenza tenuta da S.E. il Conte Alberto Apponyi il 29 maggio 1929 nell'aula magna della Regia Università di Roma. La Santa Corona Ungherese*.

Fasc. 3. ff. 22–27: A politikai pártok

Magyarországról zárandoklat szerveződik mintegy 100 képviselő és felsőházi tag részvételével. Ennek kapcsán ír Gasparri a nunciusnak 1929. aug. 1-jén: „Il Santo Padre, pure apprezzando altamente le pie e rette intenzioni degli Onorevoli che vorrebbero venire a rendergli omaggio, non crede tuttavia opportuno che abbia luogo questo pellegrinaggio, che potrebbe essere interpretando come un pellegrinaggio politico. L'Eccellenza Vostra è perciò vivamente pregata a dissuaderne gli organizzatori, in modo tale però che appaia come suggerimento suo personale e non come indicazione venuta dall'alto”. Bangha Béla 1929. aug. 3-ai, a Pápai Államtitkárságra küldött levelenek másolata. Újságcikk-kivágások egy lapra felragasztva arról, vajon az egyházi személyek vállalhatnak-e közéleti szerepet.

Fasc. 4. ff. 28–33: A kormány

Újságcikkek a *Pester Lloyd*-ból: 1929. máj. 26-ai számból: *Das Programm der morgigen Enthüllung des Heldengedenksteins hat insofern eine Änderung erfahren, als die Kranzniederlegung in der nachstehenden Reihenfolge vor sich geben wird*; 1929. máj. 27-ei számból:

Das Denkmal der Trauer und das Denkmal des Stolzes; illetve ugyanebből a számból egy lap, benne – többek között – a következő cikkel: *Die Gedächtnisfeier für die jüdischen Helden*; 1929. jún. 27-ei szám, benne többek között: *Der Notenwechsel zwischen der rumänischen und der ungarischen Regierung in Angelegenheit der Bethlen-Rede*.

Fasc. 5. ff. 34–39: A sajtó

Névjegykártyák: Gróf Széchényi György (Zemplén vármegye volt főispánja) és báró Vécsey József Aurél erdélyi egyházmegyes áldozópap. Memorandum a Központi Sajtó Vállalat lapjainak irányáról – eddig ők ketten írták alá (1929. márc. 11.). A Központi Sajtó Vállalat megalapításában részt vettek, már 1917-ben tagjai voltak az előkészítő bizottságnak, 1918-ban pedig ők is aláírták a részvényjegyzésre buzdító felhívásokat. A katolikus közönség világnézetével egyező írásokat akartak közzélni, de jöttek a zavaros idők, majd 1919 második felében indulhatott meg a munka. Sajnos nem úgy, ahogy azt tervezték: a részvények elértéktelenedtek, úgyhogy nekik nincs befolyásuk a vállalkozásban. Kérik a püspöki kart, hogy hasson oda, hogy biztosítsák a könyvek, hírlapok, kiadványok katolikus szellemiségét. Szerintük e gerinces irány vonzaná az olvasóközönséget, sőt pár éven belül gyarapodásra is remény lenne.

Fasc. 6. ff. 40–73: A kegyuraság

A Zsinati Kongregáció kegyúri joggal kapcsolatos körlevelét, melyet az összes ordináriusnak elküldött, megküldi a nunciának is Sbarretti 1927. júl. 16-án. Egy lap, rajta a következő információval: „Vedi circa Patronati in Ungheria il Rapporto N. 696 nella posizione II a 1927 – Diocesi di Pécs”. Sbarretti 1929. jan. 30-án a nunciának Serédi három levelét küldi (Tüll Géza ügye, oszlopos kanonokok, „diritto di patronato in Ungheria”). Budapest-angyalföldi Szent László egyházközség, *Templomépítési törekvéseink* c., kisnyomtatványból kiszabott lap; Serédi 1929. jan. 2-án a pápának a plébániák kegyúri jogával kapcsolatban; Orsenigo 1929. febr. 19-én írt levele Sbarrettinek a kegyúri jogról; Sbarretti 1929. márc. 9-ei levele a nunciának ugyanezen tárgyban. Vannutelli egy kegyúri joggal kapcsolatos veszprémi ügyben kéri ki a nuncius véleményét 1929. ápr. 19-én; a következő lapon: „Nella copia inviata a Roma ha solo aggiunto che il diritto di patronato passando a Nagykanizsa cesserebbe a Felsőörs, che diventerebbe di libera collazione del Vescovo, scrive infatti verso la fine questo periodo, che allora mancava affatto: „Revera non extenditur, saltem numerice, ius patronatus, quia antiqua paroecia Felsőörs erit liberae collocationis episcopalis, et eius loco nova paroecia Nagykanizsa erit ius patronatus privati” stb. A nuncius 1929. máj. 2-ai levele Sbarrettinek a veszprémi ügyben; 1929. szept. 2-án a ferencesek Szűz Máriáról Nevezett Rendtartományának főnökétől egy levél másolata a Nagykanizsán alapítandó második plébánia ügyében. Sbarretti 1929. júl. 23-án a nunciának arról, hogyan döntöttek a kegyúri joggal kapcsolatban máj. 18-ai ülésükön a kongregáció bíborosai, illetve mit válaszoltak az egyes püspökök kegyúri joggal kapcsolatos kérdéseire. A pápa máj. 21-én a válaszokat jóváhagyta és megerősítette. Sbarretti 1929. júl. 23-ai levele a nunciának a kegyúri jogról; a nuncius 1929. aug. 6-án Sbarrettinek. Orseni-

go megjegyzi: „che forse potrà servire a rendere sempre più stringente l'applicazione del canone 1450, di cui al No. 2., sempre nella sperata ipotesi che l'Episcopato chieda veramente caso per caso, e preventivamente – non a modo di sanatoria – la licenza di derogare da detto canone” stb. Budapest Székesfőváros tanácsa, 96.077/1928-IV. szám: a székesfőváros kegyurasága alatt álló latin és görögszertartású r. kath. lelkészek és közkórházi lelkészek javadalmazásának és a kántori és sekrestyési segélyösszegnek újabb megállapítása ügyében hozott 441/1928 kgy. sz. közgyűlési határozatot a m. kir. belügymin. jóváhagyta.

Fasc. 7. ff. 74–216: *Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose)*

Fasc. 7.1. ff. 75–97: Különfélék

A székesfehérvári püspök kérése, amellyel „si chiede l'autorizzazione a concedere all'Ordine dei Servi di Maria il Santuario di Maria Remete con territorio annesso”. Sbarretti, a nuncius és Shvoy levelei az ügyben. Casari is állást foglal (1929). Csávossy levele, Áronffy Érden végzett vizitációjával kapcsolatban; *Les très humbles et indignes Filles les Soeurs de la Visitation Ste Marie D.s.b.* (1928. aug. 31.); Böhm Margherita Maria V.S.M. és Orsenigo levélváltása (1929. máj.). A budapesti érseki általános helytartó kéri a nunciust, hogy az angolkisasszonyok budapesti rendházában az ideiglenes fogadalmat vegye ki a felsoroltaktól (1929). Hubert Noots O.Praem. és a nuncius levélváltása a vizitációval kapcsolatban (1929. okt.). Takács Menyhért jászóvári premontrei prépost ír 1929. okt. 16-án a nunciushoz. Köszönetet mond, hogy fogadta okt. 15-én, illetve a gödöllői iskolaépítés kapcsán. Gergye Ipoly O.Praem távirata a nunciushoz, hogy a rendi káptalan csornai préposttá választotta.

Fasc. 7.2. ff. 98–150: Bencések

Hubert Hansen S.V.D. több levele (1929), az apostoli vizitációval kapcsolatos levelezés. Benne például: Alexis-Henri-Marie Lépicier O.S.M. a Szerzetesi Kongregáció prefektusa 1929. jún. 20-án a nunciushoz „si crede opportuno, con l'approvazione esplicita del S. Padre, affidare alla prudenza della S.V. Revma il mandato di risolvere l'intricata questione per mezzo della nomina di un Coadiutore, ad nutum S. Sedis, dell'Arciabate con completa giurisdizione e pieni poteri”. A nuncius 1929. jún. 30-ai válasza: beszélt Serédivel, Kelemen Krizosztom O.S.B.-t ajánlja. A nuncius 1929. júl. 31-ei levele Lépiciernek; Kelemen névjegye; a nuncius és Gasparri levélváltásai a pannonthalmi bencések ügyében. Köztük: Gasparri 1929. aug. 12-ei levelében leírja, hogy Kelemen Krizosztom O.S.B. lesz a pannonthalmi főapát koadjutora „ad nutum S. Sedis” és Gácsér Józsefet kell kineveznie „amministratore generale per la parte economica”. Dekrétum koadjutori kinevezéséről; dekrétum másolata (1929. aug. 24-én kelt); Bárdos Remig O.S.B. több levele; táviratok.

Fasc. 7.3. ff. 151–215: Hubert Hansen S.V.D., apostoli vizitáció

A nuncius 1929. aug. 10-én küldi Lépiciernek a férfi szerzetesrendek vizitációjának iratait (bencésekre, ciszterciekre, piaristákra, minoritákra, csornai és jászói premontreikre vonatkozó iratok, illetve általános észrevételek a tanítórendekkel kapcsolatban); valamennyi felsorolt rendhez kapcsolódóan külön mappa, illetve az általános

észrevételek (*Annotationes ad relationes de Visitatione Apostolica apud ordines qui vulgo dicuntur „Ordines Docentes” in Hungaria quas scripsit Hansen Hubertus visitator apostolicus*) több példányban. Hubert Hansen S.V.D. levelei. A nuncius 1929. okt. 24-én Lépiciernek: „L’invio odierno comprende gli Atti della Visita dei: Serviti Fasc. H, Minori Osservanti francescani Fasc. I, salesiani Fasc. L, fratelli scuole cristiane Fasc. M, carmelitani Fasc. N, domenicani Fasc. O, maristi Fasc. P, calasantini Fasc. Q, capucini Fasc. R, Fate-bene-fratelli Fasc. S, minori osservanti francescani (prov. Capistrane) Fasc. T, gesuiti Fasc. U.”. A Szerzetesi Kongregációtól jelentik, hogy megkapták Hubert Hansen S.V.D. jelentését: 1929. dec. 11., Hansennek másolat.

Fasc. 8. ff. 217–296: *Ügyek áttétele Rómába*

Fasc. 8.1. ff. 218–266: Különféle ügyek

Mihály János pap rehabilitációja (áldozópap, 1 évig volt a szécsényi ferences kolostorban, Nógrád megyében). Kötet küldése a pápának („dell’annata 1928 del periodico ungherese per il clero dal titolo «Egyházi Lapok»”); szentségi bűjt alóli felmentés; taxa; korhiány alóli felmentés (Glattfelder kéri egy papjának); hódolat a pápának a pécsi nagybőjti lelkigyakorlatokról (az Erzsébet-egyetem katolikus tanárai, családtagjaik, férfi és női hallgatói, az egyetem tisztviselői kara); az épülő pécsi Maurinumról prospektus; Budapesti I. kerületi hívek üdvözlete a pápának, illetve erre válasz. A hajdúdorogi püspök azt szeretné, ha Ruttkay Gyulát neveznék ki a lektori stálumba. A nuncius nem ellenzi – ezzel kapcsolatos levelek. Apostoli áldás Burány Gergely, csornai premontrei prépostnak – több példányban. Özvegy Benz Ottóné szeretné öt évre megújítani az 1924-ben elnyert fakultást „asservandi SS. Sacramentum in sacello castelli sui vulgo „Annaliget” ob distantiam ab ecclesia paroechiali ad quinquennium”. Veszprémi kanonoki kinevezéssel kapcsolatos levelezés (Bontz József taranyi plébános); az érdi vizitációs nővérek segélykérése – ezzel kapcsolatos levelek; a Szent Officium válasza Németh Gyula ügyében; valamint ugyanebben a témában Luttor levele.

Fasc. 8.2. ff. 267–273: Dér Gyula pap

A folyamodó kérte „la riabilitazione ad ascoltare le sacramentali confessioni dei fedeli” (a kérvény maga nem található meg a fasciculusban, az idézet a Szent Officium 1929. márc. 11-ei leveléből). A Szent Officium válasza negatív, mivel „solo per un tratto di speciale e straordinaria benignità degli Emi e Revmi Padri, il Rev. Der fu riabilitato recentemente alla celebrazione della S. Messa, si è trovata nell’impossibilità di accogliere la nuova domanda...” – kapcsolódó levelezés.

Fasc. 8.3. ff. 274–276: Erdősi Károly

Erdősi Károly (a Szent István Társulat vezérigazgatója két kötetet küld a pápának (*Napsütéses Indiában, Újszövetségi Szentírás*).

Fasc. 8.4. ff. 277–285: Veress-Barla házassági ügy (S. Rota – Debrecen)

Veress-Barla házassági ügygel kapcsolatos levelek.

Fasc. 8.5. ff. 286–295: Esztergom, Fehér Gyula nagyprépost

Kinevezéssel, taxával kapcsolatos levelezés.

Fasc. 9. ff. 297–337: Római kérdés – Pápai Állam

Gasparri távirata a római kérdés megoldásával kapcsolatban; a nuncius Gasparrinak 1929. febr. 9-én: Magyarországon pozitív fogadtatásra találma a római kérdés megoldása; a nuncius arról, hogy a magyar újságok mit írnak a római kérdés megoldásáról; hódoló levelek a „kiengesztelődés” alkalmából; újságcikkek; Gasparri 1929. febr. 11-én a szerződés és a konkordátum egy példányát küldi. A nuncius 1929. ápr. 23-án Gasparrinak Grandi olasz államtitkár budapesti látogatásáról, aki ebédre hívta az Olasz Követségre, de nem fogadta el, mert még nem írták alá a szerződést és a konkordátumot. Gasparri válasza; újságcikkek; *L'Historique Audience Pontificale du 9 Mars 1929, Rome 1929* (benne Pizzardo névjegye, illetve egy boríték); *La soluzione della Questione Romana nelle convenzioni lateranensi sottoscritte il giorno 11 febbraio 1929, Roma, 1929* (benne egy lap, rajta, hogy egy példány a nunciaturának, egy a kormányynak); *Concordato fra la Santa Sede e L'Italia; Trattato fra la Santa Sede e L'Italia*.

Fasc. 10. ff. 338–450: Pápai kitüntetések

Különféle pápai kitüntetések, például az egri érsek, Szimrecsányi pápai trónállói ki nevezéséről újságcikkek és a nuncius 1929. máj. 14-ei levele Gasparrinak; valamint Gasparrinak 1929. nov. 25-én a nuncius: a veszprémi püspök szeretné, ha Luttor Ferencet pápai prelátussá neveznék ki (prelato domestico di Sua Santità). A nuncius ugyanakkor aggályait fejezte ki „Il timore infatti da me espresso con rispettoso Rapporto in data 10 Novembre 1928. Nro. 1861, che cioè il sullodato Monsignore potesse abbandonare presto il suo posto costi, pare eliminato, perché la sua domanda per essere nominato Canonico effettivo di Vespriemia, trasferendosi appunto in quella città, fu da lui realmente fatta, ma anche respinta dal Vescovo il settembre scorso – I meriti esposti dal Vescovo nella supplica rispondono a verità”.

Busta 30. (1927–1930)*Fasc. 1. ff. 1–68: Katolikus nagygyűlések*

Különféle kisnyomtatványok: *Brevis conspectus operis catholici internationalis „Ika”*, compilavit: Msgr. Dr. Nicolaus Pfeiffer, Kassa 1929; *Bericht über den VII. Kongress des Internationalen Katholischen Werkes „Ika”. Bregenz, 28. Juli bis 1. August 1927* („*Moderne Wirtschaftsleben und katholische Moral*”), zusammengestellt von Msgr. Dr. Nikolaus Pfeiffer, Bregenz 1927; *Dr. Fischer-Colbrie: „Cultura Christiana” c. kulturbölcséleti és kulturtörténeti műve*, ismerteti dr. Pfeiffer Miklós (Klny a Kath. Lelkipásztor 1928. márc. 1. számából); Pfeiffer Miklós 1929. máj. 3-án a nunciatusnak az Ikáról; külön lapon: *Opus Catholicum Internationale (Ika); De Opere Scientifico D.D. Augusti Fischer-Colbrie defuncti episcopi cassoviensis O.M.*; *Bibliotheca Catholica Internationalis. Series Latina. Nr. 2. Universalitas Ethices Catholicae. Auctore D.D. Augustino Fischer-Colbrie Defuncto Episcopo Cassoviensi (Cap. 10. Lib. II. Op. M. S. „Cultura Christiana”). Opus Catholicorum Internationale „Ika”*, gerens Mgr. Dr. Nicolaus Pfeiffer Canon.

Eccl. Cathedr. Kosice (Cassovia) Chechoslovaquia Továrna u. 3.; *L'Oeuvre Catholique Internationale „IKA”*; *Colloquium Praesidium Operum Catholicorum Internationalium 1928*; *LVIII. Congresso cattolico internazionale dell'Opera „Ika”*; *International Catholic Work „Ika”*. A nuncius 1929. máj. 12-ei levele Pfeiffernek, köszöni a levelét a budapesti gyűlésről. Serédi meghívója az Ika nemzetközi kongresszusára, mely 1929 augusztusában lesz. *Comunicazione per la Stampa. Congresso cattolico internazionale sul problema della popolazione nel agosto 1929 a Budapest*. Pfeiffer 1929. máj. 31-ei levele a nunciussnak, az Országos Katolikus Szövetség hívja az ismerkedő estre (a Nemzetközi Katolikus „IKA” Szövetség kongresszusára érkezőknek tartják, aug. 15-én). *Bericht über den IX. Internationalen Katholischen Kongress des Werkes „Ika”*; *Relazione del IX. congresso cattolico internazionale dell'Opera „Ika”*. (1929. aug.); válasz a pápának küldött hódoló táviratra (Gasparri); *Új Lap* című újság cikke; köszönet a nunciussnak a 21. Katolikus Nagygyűlésen való közreműködéséért és hathatós támogatásáért az Országos Katolikus Szövetség elnökétől és ügyvezető-alelnökétől.

Fasc. 2. ff. 69–105: Egyetemi, teológiai képzés; szemináriumok

A nuncius és Bisleti levélváltása a magyarországi szemináriumokról (1929. márc.). A nuncius a következő fontosabb megállapításokat teszi: „Ogni diocesi ha un proprio Seminario teologico. – Nessuna diocesi ha il piccolo Seminario, cioè per gli studenti delle prime quattro classi ginnasiali. – Tutte le diocesi hanno il Seminario medio, ossia per gli studenti delle ultime quattro classi ginnasiali, V. VI. VII. VIII., eccetto la diocesi di Sabaria che ne è affatto provvista non ostante conti 118 parrocchie con 320 935 fedeli, ed eccetto l'arcidiocesi di Agria che ha solo un mezzo Seminario, ossia solo per gli studenti della classe VII e VIII ginnasiale, benché conti 900 901 fedeli”. Bisleti bár tisztában van a körülményekkel, hogy gazdaságilag nehéz a legkisebbeknek szeminárium létrehozása és a magyar mentalitás is ellene van, mégis azon a véleményen van – ha évtizedekbe telik is a bevezetése –, hogy levelet kellene írni a püspökökhöz az előkészítése érdekében. Bisleti 1929. márc. 29-ei levele a nunciussnak. Szeretné tudni, mennyi növendéke van a budapesti teológiai karnak és átlag hányan diplomáznak ott évente. Ezenkívül kéri, hogy tudassa „se oltre alla Università di Pannonhalma, diretta dai PP. Benedettini, altre ne esistano in Ungheria che tengano facoltà di Filosofia, Teologia e Diritto”. A nuncius 1929. ápr. 3-ai válasza Bisletinek; a szeminaristák nemzetközi zarándoklata XI. Piushoz papi jubileuma alkalmából – ezzel kapcsolatban körlevél. A Szemináriumok és Egyetemek Szent Kongregációjának dekrétuma, melyben meghatározzák, hogy minden helyi ordináriusnak 3 évente jelentést kell küldenie a kongregációnak a szeminárium állapotáról meghatározott formula szerint (1924. febr. 2.). Bisleti 1929. jún. 8-án küldi Orsenigónak a választ a magyar ordináriusok hároméves jelentéseire; a nuncius észrevételei a püspököknek küldött levél kapcsán. Mikes püspök 1929. ápr. 15-ei levelének másolata, amelyben megpróbálja a kisszeminárium hiányát magyarázni. Serédi két tanárt (Ibrányi Ferenc nagyorosi káplánt és Béres Istvánt) kinevezett a szemináriumba – ezzel kapcsolatos levelek.

Fasc. 3. ff. 106–382: Vegyes ügyek

A fasciculus vegyes, általában kisebb jelentőségű ügyeket tartalmaz: kérések, kutatások. Például Palmiban elhunyt Herbák Géza debreceni születésű hívó, a felesége anyósát értesíteni szeretné a levélíró, ebben segít a nuncius; Oszgyányi Béla a felmenői után nyomoztat, az Arrigoni családra vonatkozóan szeretne információt. A nunciatúra válasza, hogy ha folytatni szeretné a kutatást, forduljon a milánói érseki irodához. Sándor Lajos kispap szeretne lenni valamelyik egyházmegyében és a nunciushoz fordul. Győző A. Andor kéri a Cholnoky-féle Földrajzi és Statisztikai Atlasz számára a lateráni egyezmény keltét és főbb pontjait, illetve főleg a Pápai Állam terjedelmére és a pápai felségjogok felsorolására kíváncsi. Hódoló táviratok, különféle üdvözetek (például több távirat, levél a pápa ötvenéves papi jubileumával kapcsolatban – Gasparrinak jelentés is itt, illetve a magyar katolikus püspöki karnak a jeles évfordulóra kiadott körlevele a papoknak és a híveknek); könyvek küldése (például Gasparri köszönőlevele a *Prímás-album*ért; a *Comitato Centrale per il Giubileo Sacerdotale di S.S. Pio XI* küldi a *Pio XI e l’Azione Cattolica* c. könyvet); pápai áldások (például a budapesti ciszterci gimnázium felavatására); segélykérő levelek és segélyek küldése (például a *Società di patronato degli Italiani in Ungheria, Vittorio Emanuele III* ír és a nuncius 50 P-t adományoz karácsonyfára a szegény gyerekeknek); gyász hírek és részvét kifejezése (például Aurelio Galli bíboros és Guszich Lajos C.M. a Ménesi úti misszióház főnöke gyász híre, a csornai prépost Burány Gergely O.Praem. haláláról távirat); meghívások, programok, különféle ünnepségekről értesítések (például a Katolikus Háziasszonyok Országos Szövetsége kebelében létesült Szent Skolasztika Obláták Szövetsége első nyilvános közgyűlésére 1929-ben; Zichy Nándor gróf születése centenáriumát ünnepli Székesfehérvár városa és a székesfehérvári egyházmegye – program; Eszperantó Világkongresszus Budapesten; a Budai Szent László Gyermekotthon kápolnaszentelése); levelek házassági ügyekben (például egy hívó zsidóhoz ment hozzá és zsidó hitre tért, de szeretne visszatérni a katolikus hitre); névjegykártyák; miseintenciók küldése; előfizetési nyugtát küldenek a *Budapester Montagszeitung*ról; ajándékok küldése (például Szentirmai Rudolf Krisztus Király jelvényt küld, amit ő maga készített). A nuncius és az uditore jelentései (például 1929. márc. 10.: a magyar képviselők látogatása a pápánál; 1929. márc. 23.: József főherceg Rómába megy, szeretne pápai kihallgatást kérni, illetve a pápánál áldozni; 1929. dec. 2-án: a prímásnak a hittudományok tiszteletbeli doktorává történt kinevezéséről a m. kir. budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen – erre Gasparri visszajelzése, hogy benn lesz a *L’Osservatore Romano*ban). Több levél Pados Rajnald O.S.B.-től; a Katolikus Háziasszonyok Országos Szövetsége az 1927–1928. évi működéséről írt a nunciának; Gróf Károlyi Lászlóné gróf Apponyi Franciska Vatikán állam hivatalos zászlója felől érdeklődik; Fetser egy mexikói felszentelt pap, Vadas József szentelési bizonyítványáról kéri a nuncius véleményét; Szüllös Géza a csehszlovák parlament tagja *Aide Mémoire*-ja (1929. jan. 17.). Madarász István 1929. febr. 25-én írt levele a nunciának: úgy tudta, hogy Achille Ratti 1880–1884 körül két alkalommal is járt Budapesten, viszont a nuncius válasza 1929. márc. 11-én: „Nexu aestimis-

simarum litterarum a Reverentia Tua ad me datarum sub die 25 mensis p.e., debitis percontationibus peractis, honori mihi duco Reverentiam Tuam certiore facere quod Sanctitas Sua Pius XI feliciter regnans fuit Budapestini mense iunio anno 1891". Hantos Ferenc leánygimnáziumi igazgató a „Szent-János-Máltai lovagrend” eredeti szerzetesi formájában felújulásáról.

Fasc. 4. ff. 383–398: S.C. de Propaganda Fide

Van Rossum 1929. máj. 27-ei levele a nunciushoz: „I Padri dell’Ordine dei Frati Minori di cotesta nazione hanno domandato una Missione nella Mongolia Esteriore”. Szeretné tudni a számukat, illetve „loro spirito e loro capacità per intraprendere, con speranza di successo, una Missione tra gli infedeli”. A nuncius 1929. jún. 4-ei levele Hubert Hansen S.V.D.-hez az ügyben; Hansen 1929. jún. 7-ei válasza; a nuncius 1929. jún. 10-ei válasza van Rossumnak. A pápa motu proprioját „de pontificiorum operum missionalium coordinatione” a Propaganda Fide Kongregáció küldi; 100 P küldése van Rossumnak – ezzel kapcsolatos levelek.

Fasc. 5. ff. 399–411: Levelezés a diplomáciai testülettel

Liste de MM. Les Membres du Corps Diplomatique à Budapest, janv. 1929., M. kir. Egyetemi nyomda, 1928. Diplomáciai jellegű levelezés, például a spanyol követség a nunciátúra tudomására hozza, hogy Habsburg-Tescheni Mária Krisztina spanyol anyakirályné temetésére febr. 14-én kerül sor; újságcikk.

Fasc. 6. ff. 412–443: Válasziratok és felhatalmazások (Rescritti e facoltà)

Különféle, a fasciculus címében szereplő válasziratok és felhatalmazások. Például jezsuitáknak fakultások bizonyos fenntartott esetek alól egy évre (1911. dec. 31.); 1929-ben fakultás a jezsuita atyáknak névsorral, hogy pontosan kiknek; fakultás „biennium, ut ei commutatio divini officii in alias pias preces clementissime concedatur” (Kosztka László Sch.P. kéri a pápától). Indexen levő könyvek olvasására fakultás; tengeren misemondásra engedélyek (köztük: Zichy Gyula vezet a Szentföldre zarándoklatot). Miskönyv nem látása betegség miatt – ezzel kapcsolatban a nuncius speciális fakultásából adódóan engedélyezi: „infirmitate perdurante, recitationi Horarum Canoniarum substituat recitationem quotidianam integri Rosarii Beatae Mariae Virginis, vel visitationem SS. Sacramenti per semihoram”. Orvosi igazolások, stb.

Fasc. 7. ff. 444–459: Beszámolók a L’Osservatore Romanónak

Gasparrinak 1929. febr. 12-én a nuncius a pápa koronázási évfordulójának ünneplésével kapcsolatban; a *L’Osservatore Romanónak*: *La festa anniversaria dell’incoronazione del Santo Padre*; a vonatkozó újságcikk; Gasparri 1929. márc. 11-ei levele; *Il primate d’Ungheria dottore „honoris causa”*; *Per la Messa d’oro del SANTO PADRE* (az utóbbi kettőt Kaldeweytől); Gasparri értesítése: a *L’Osservatore Romano*-ban megjelent a cikk „dell’omaggio reso al S. Padre dal Prefetto di Pest-Pilis-Solt-Kiskun”; a katolikus nagygyűlésről; a *L’Osservatore Romano* újságcikke.

Fasc. 8. ff. 460–466: Szentségek kiszolgáltatása és ezekről tanúsítványok

Ioannis von Schoen báró, magyarországi német követ fiának megkereszteléséről tanúsítvány, Hans Schoen 1929. okt. 13-ai levele.

Busta 31. (1927–1930)*Fasc. 1. ff. 1–57: Nuncius és nunciatúra – Orsenigo nuncius távozása*

Táviratok a pápa koronázási évfordulója alkalmából; Ottaviani a pápa által küldött miseintenciókért a pénzt továbbítja; különféle búcsúlevelek (bencések, ciszterciek, ferencesek, pécsi káptalan, budapesti Szent József egyházközség, ordináriusok). A magyar püspöki kar 1930. márc. 3-ára 14 órára reggelire hívja. Walko 1930. febr. 26-án tudatja a nunciussal, hogy a kormányzó az elsőosztályú magyar érdemkeresztet adományozta neki. A nuncius köszönőlevele Eugenio Pacellinek a berlini nunciusi kinevezéssel kapcsolatban. Gyakorlati teendők (szóban közli a kormányzóval), stb.; újságcikkek a távozásához kapcsolódóan (*Pester Lloyd*; *Nemzeti Újság*; *Új Nemzedék*, stb); Kaldewey összefoglalója a *L'Osservatore Romanó*nak a nuncius távozásáról, 1930. márc. 10.

Fasc. 2. ff. 58–67: Meghívások

Athléta-bálra (1930. febr. 5.); étkezésre; fogadásra; a magy. kir. operába a kormányzóvá választás 10. évfordulójára; 10. évfordulóját ünnepli a Magyar Külügyi Társaság; erre válasz.

*Fasc. 3. ff. 68–139: Segélyek, gyermekotthonok. Az utóbbiak fenntartása a kormányra bízva**Fasc. 3.1. ff. 70–80: Levelezés*

A gyermekotthonokkal kapcsolatos levelezés, köztük Rose Vajkai 1928. jún. 22-ei levele, illetve távirata; elszámolás Vass Józsefnek 16 ezer P-ről; Vass 17 ezer P rendkívüli segélyt engedélyez a gyermekotthonoknak 1929. jún. 28-án – ezzel kapcsolatos levelezés; Michel Popoff 1930. jan. 8-ai levele.

Fasc. 3.2. ff. 81–86: Décompte relatif aux Frais Mensuel de la classe Gardienne du Home „Pie XI” du Saint Siège (1928. jan., febr., ápr.) – a kiadások tételes felsorolása franciául.

Fasc. 3.3. ff. 87–110: Décompte relatif aux Frais Mensuel des homes du Saint Siège (1928 jan.-jától 1928 aug.-áig) – a kiadások tételes felsorolása franciául.

Fasc. 3.4. ff. 111–124: Gyermekotthonok 1927–28. Quittance

Külön lapon jegyzetek *Asili 1927–28* felirat alatt; különféle nyugták, melyeket általában Rose Vajkai írt alá (a legtöbbször: *Reçu de Son Excellence le Nonce Apostolique pour l'entretien du home „Pie XI” et „Nonce Apostolique” pour le mois...* itt mindig az adott hónap megjelölése, majd az összeg. Valamint egypár kézzel írt nyugta Vajkai aláírásával).

Fasc. 3.5. ff. 125–137: Quittance

Quittance-ok, melyek tartalma mint fent: *Reçu de Son Excellence le Nonce Apostolique pour l'entretien du home „Pie XI” et „Nonce Apostolique” pour le mois...* itt mindig az

adott hónap megjelölése, majd az összeg (1928 okt.-étől 1929 júl.-áig); illetve a magyar általános hitelbank budavári fiókjától egy lapon, hogy 1928. dec. 13-án melyik betétkönyvi számra mennyit fizettek ki, s ebből mennyi volt a kamat.

Fasc. 4. ff. 140–173: Magánlevelezés

Köszönő- és üdvözlőlevelek (például Serédi köszöni az újévi üdvözetlet; Szmrecsányi-tól újévi üdvözetlet; a budapesti angyalföldi paulai Szent Vince-egyesület üdvözlete a nunciushoz az I. osztályú magyar érdemkereszttel történő kitüntetésére alkalmából); levelek szerzetesnővérektől: „Die Kanisiusschwester bittet Ihre Exzellenz, einen Band der „Kanisiusstimmen“ als Neujahrsgabe gütigst annehmen zu wollen”. A másik levélben: „Ihre Exzellenz wollen uns gütigst gestatten, Ihnen in Form eines Büchleins einen *Blick ins Kanisiuswerk* zu senden”. A Magyar Külügyi Társaság levelei: azt kérte tőle a *Diplomaten-Zeitung*, hogy írjon „per lo stesso periodico un articolo sui componenti il corpo diplomatico accreditato in Budapest, notificando le generalità dei rappresentanti gli Stati esteri e dei membri delle legazioni qui funzionali”. Levél 200 P-ről; gyász hír; a pápának egy nyolcgyermekes anyja levele közelgő jubileuma és az olasz állammal történt kibékülés alkalmából; Ottavianitól *biglietto*; egy hívő lépesmézet küld a nunciushoz és a pápának. A Szent Officiumból 1930. febr. 3-án a Horthy-Fáy házassággal kapcsolatban. A bíborosi bizottság határozata: „Non constare de matrimonii nullitate in casu”. Majláth püspök francia nyelvű levelei. A Magyar Külügyi Társaság egy rádióelőadás-sorozatra (série des conférences par radio) hívja fel a figyelmet: Albert Berzeviczky: *La fanciulezza di Beatrice D'Arragona, Regina d'Ungheria*. Szmrecsányi köszönőtávirata; Mladoniczky Ignác győri nagyprépost gyász híre; a lektor-kanonok Balics Lajos köszönete a részvétnyilvánításért; *Magyar zsidó lexikon* megrendelésre ajánlása (félbörkötésben, 60 P). Gergye Ipoly O. Praem csornai premontrai apát levele annak alkalmából, hogy Orsenigo nuncius elhagyja Magyarországot.

Fasc. 5. ff. 174–210: Levelezés a külügyminisztériummal

Újévi beszéd a diplomáciai testület nevében a kormányzónak; *Note verbale*-ok az újévi köszöntéssel kapcsolatban; a nuncius 1930. jan. 1-jén a bíboros államtitkárnak, a diplomáciai testület újévi üdvözlétéről a kormányzónak; *Le texte du discours prononcé par Son Altesse Sérénissime le Régent du Royaume de Hongrie à l'occasion de la réception des membres du Corps Diplomatique à Budapest le 1 janvier 1930*. Pacelli táviratban értesíti a nunciust, hogy Gasparri lemondását elfogadta a pápa és őt nevezte ki államtitkárnak. Horthy kormányzóságának 10. évfordulójára Serédi a budavári koronázó templomban ünnepi hálaadó istentiszteletet tart. Újságcikk: *La Semaine Politique Hongroise*.

Fasc. 6. ff. 211–246: Péterfillérek

A különféle ordináriusok a nunciuson keresztül küldik a befolyt összegeket; Pacelli visszajelzése, hogy megkapta őket.

Fasc. 7. ff. 247–297: Magyarországi egyházmegyék

Pernyepusztá (ma Petőfibánya) elválasztása Apc plébániától és Lőrincibe inkorporálása, mellyel, ha kis mértékben is, de változik a váci egyházmegye és az egri főegyházmegye határa. Vonatkozó levelezés. Benne, hogy a Konzisztoriális Kongregáció Szmracsányi beleegyezését is kéri, eredetiben vagy másolatban egy térképpel, amely mutatja a kért változtatást. Hanauer elküldte, a nuncius továbbította. A határozat végrehajtásával Podhorányi József váci kanonokot bízták meg. Taxa befizetéséről nyugta. A Szentségi Kongregáció és a Szent Officium 1928. évi felhatalmazása alapján adott házassági akadályok alóli felmentések számáról és az utánuk befizetett taxákról kimutatás, illetve ezek kapcsán a taxa küldése (Szmracsányi, Lindenberger). A Szent Officium küldi a nyugtákat. A Dataria Apostolica információt kér a jelölről, illetve a pécsi püspökhöz kérdést intéz, hogy mennyi a nagyprépost éves jövedelme (1930. febr. 22.). Kaldewey 1930. márc. 3-án Virág püspöknek írt az ügyben; Virág püspök 1930. márc. 8-ai válasza, amely szerint a nagypréposti jövedelem nem haladja meg a 7 000 P-t. Virág püspök 1930. jan. 31-ei levele a pápához: elhunyt a nagyprépost, Szilvek Lajos kanonokot ajánlja a helyére. Szilvek kinevezése – ezzel kapcsolatos dokumentumok; levelezés a taxáról. A *quinquennalis* fakultások alapján adott házassági akadályok alóli felmentések után a pécsi püspöki kúriából küldött taxák ügyében levelezés, nyugta, feladóvények.

Fasc. 8. ff. 298–347: Keleti Egyház

Fasc. 8.1. ff. 299–315: Akadályok alóli felmentések

Különféle házassági akadályok alóli felmentések, ezekkel kapcsolatos levelezés; reverzálisok.

Fasc. 8.2. ff. 316–346: Engedélyezett rítusváltoztatások

Különféle rítusváltoztatási ügyekben levelezés.

Fasc. 9. ff. 348–376: Keleti rítusúak. Különféle ügyek

Fasc. 9.1. ff. 349–352: Három dekrétum áttétele

A Keleti Egyház Kongregációjának három rendelete „due relativi al Clero orientale che emigra dalle proprie regioni e Diocesi per recarsi negli Stati Uniti d’America, nel Canada e nell’Australia per scopi diversi, e l’altro riguardante il medesimo Clero orientale che questa denaro e raccoglie intenzioni di Messe” és egy kísérlővel Sincerótól (1930. febr. 13.).

Fasc. 9.2. ff. 353–355: *Duo Rescripta S.C. Pro Ecclesia Orientali facultates quinquennales et dispensationes matrimoniales respicientia*

Papp Antalnak küldi a nuncius „duo Rescripta S.C. Pro Eccl. Orientali facultates quinquennales et dispensationes matrimoniales respicientia”; a taxa a két rescriptumért: 40 P – ennek küldése.

Fasc. 9.3. ff. 356–365: Papp Antal adminisztratúrájának elismerése a magyar kormány részéről Kaldewey 1930. ápr. 7-ei levele Serédinek. Benne leírja Papp helyzetét, többek között, hogy 1926-ban fakultást kapott a hajdúdorogi ordináriustól: a rutén híveknek végezhet püspöki funkciókat a miskolci görög katolikus székesegyházban, „ea tamen

conditione quod nullum praeiudicium feratur Parocho vel Ordinario loci, et nullo modo turbetur ordo functionum, quae in praefata ecclesia fieri solent. Ad actuales porro fines dioeceseos quod spectat nulla prorsus immutatio fieri licet”. Most szeretné elérni, hogy az apostoli adminisztratúra központja Miskolc legyen, s hogy a magyar kormány hivatalosan elismerje „la fondazione della prefata Amm. Apostolica eretta della S.S.” – ezzel kapcsolatos levelezés (a nuncius, az uditore, a Keleti Egyház Kongregációja, Pacelli, Papp és Serédi levelei).

Fasc. 9.4. ff. 366-375: Less József áttéréséről a görög rítusról a latin rításra
Less József áttérése keletiről latin rításra – ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 10. ff. 377-406: Általános vallási kérdések

A címzetes apátok privilégiumaival kapcsolatban 1929. aug. 6-án a nuncius a Rítus Kongregáció prefektusának; Laurenti 1929. aug. 23-ai levele a nunciushoz, mellyel küldi a Serédinek aznap elküldött levél másolatát. Benne többek között „Hac vero occasione utur ut Eminentiae Tuae caeterisque locorum Ordinariis illud etiam commendem, ut iis quorum interest notum fiat: a) non permitti usum annuli in Missa privata Praelatis qui sint Episcopis inferiores, exceptis Protonotariis de numero participantibus, nec pariter permitti talem usum in caeteris functionibus, quae pontificales non sint; b) Biretum ex toto violaceum insigne esse proprium Episcoporum, caeteris vero Praelatis inferioribus Episcopis permitti tantum biretum nigrum. Cum flocculo coloris rubini vel violacei. Quae porro servanda mandentur etiam Abbatibus ex Ordinibus regularibus, prout omnino par est”. A bíboros államtitkár XI. Piusnak az ifjúság keresztény neveléséről írt enciklikájáról; a nuncius válasza. Rítus Kongregációtól levél: a püspöki kar kérésére a pápa engedélyezte az apátoknak és prépostoknak „l'uso della veste piana filetta di rubino, con bottoni dello stesso colore”. A pápa tudni szeretné, mit gondol arról, vajon brévében vagy kongregációs dekrétumban adják ki ezt a határozatot (mellékelve a határozat, 1929. nov. 27.). Enrico Dante, a Rítus Kongregáció „sostituto aggiunto”-ja levele a címzetes apátságokról (1930. jan. 20.); a nuncius véleménye szerint dekrétumban kellene publikálni (1930. febr. 2.). Az egri érsek kérése „per ottenere una deroga al suo decreto riguardo ai privilegi degli Abati e Preposti titolari in Ungheria” – ezzel kapcsolatos levelek. A nuncius kifejti véleményét a Rítus Kongregációnak. Szerinte lehetne arra hivatkozni a válaszban, hogy az egri érsek kérése túl későn érkezett. Ugyanitt Szmrecsányi folyamodványa a pápához (1929. nov. 6.).

Fasc. 11. ff. 407-419: Az egyházi javak reformja

A bíboros államtitkár 1929. dec. 31-ei levele a nunciushoz: Vojtassák a pápához fordult azzal, hogy „i beni della sua diocesi sono situati in gran parte in Ungheria e che il governo ungherese fin dal 1919 ha posto sotto sequestro tali beni, rifiutandosi di passare al Prelato anche la più piccola parte delle rendite”. Kritikus anyagi helyzetben van, így a likvidációs bizottsághoz fordult, amelyre a csehszlovák egyházmegyék javainak igazgatása van bízva a *Modus vivendi* II. cikkelye értelmében. Ez „dichiarata

favorevole ad indennizzare con questi proventi il Vescovo di Scepusio ed a concedergli un compenso in cambio del peso economico che gli proviene dal sequestro dei suoi beni ungheresi, ma esige che la S. Sede dia il suo assenso a tale, com'egli chiama, «commutazione». A nuncius 1930. jan. 7-ei levele a bíboros államtitkárnak a szepesi egyházmegye szekvesztrált javairól; táviratváltások, köztük a bíboros államtitkártól: „Giorno 5 febbraio avrà luogo Parigi conferenza ripartizione fra Stati successori beni ecclesiastici già regno ungherese. Governo Rumenia chiede vescovato elenco detti. Nunziatura Rumenia crede opportuno Santa Sede sia rappresentata detta conferenza. Favorisca suo parere.”; a nuncius válasza: „Giudico opportuno partecipare conferenza anche per affermare diritti Santa Sede sui beni ecclesiastici”. Serédi és a nuncius levélváltása a fent jelzett „commutazione”-val kapcsolatban (1930. febr.); a hercegprímás afirmative válaszolt, „si riserva però precisare somma dopo verificate disponibilità”; a nuncius 1930. márc. 2-án Pacellinek a szepesi püspöki javakról.

Fasc. 12. ff. 420–433: Általános politikai jelentések

Horthy kormányzásának 10. évfordulójával kapcsolatban a nuncius 1930. febr. 15-ei és febr. 20-ai, márc. 2-ai jelentése; újságcikkek; a nuncius beszéde a 10 éves évforduló alkalmából; a kormányzó válasza.

Fasc. 13. ff. 434–472: Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose) – Aronffy Ferenc C.M. és Magdics Ignác apostoli vizitációja

Aronffy Ferenc C.M. 1930. jan. 25-én írt levele Orsenigo nunciusnak, a szombathelyi egyházmegyében levő domonkos harmadrendi nővérek rendházainak meglátogatásakor tapasztalatról. Dominicus Ratnik kapcsolódó levele a vizitátorhoz 1930. jan. 17-én; Magdics Ignác jelentései az általa végzett apostoli vizitációról a Szerzetesi Kongregációnak (1928. júl. 19.: *de statu nonnullarum domorum Filiarum Caritatis, necnon Congr. Divini Verbi et Missionis*; 1929. márc. 28.: *de visitatione aliquarum domorum Puellarum Caritatis*; 1929. aug. 23.: *de visitatione domorum quarundam Puellarum Caritatis in Hungaria* – az utóbbi jelentéshez aug. 24-ei kísérőlevél); a vizitációval kapcsolatos kitöltött kérdőívek (*Domus Budapestinensis Congr. Missionis (Dioec. Strigon.)*), *Domus Congr. Missionis in Piliscsaba (Dioec. Albaregalensis)*, *Domus Congr. Verbi Divini Budatényi (dioc. Albaregalensis)*.

Fasc. 14. ff. 473–489: Ügyek áttétele Rómába

Fakultás egy házassági felmentéshez Lindenbergernek; Dér Gyula ügye; lelki csokor a Szentatjának (filles du Bon Pasteur de Budapest); „Santa Rota fu accordato patrocinio gratuito” egy ügyben.

Fasc. 15. f. 490–506: Pápai kitüntetések

Terlanday Rudolf, Kokovay János és Varázséji Béla kanonokoknak a váci egyházmegyéből prelátusi kinevezés – kapcsolódó levelezés; szelvény; jegyzetek. Lindenberger különféle kitüntetető címek adományozásáért fizetendő taxák ügyében érdeklődik.

Domenico Spada, az apostoli levelek kancellárja az Államtitkárságról értesíti a nunciust, hogy „Mgr. Francesco Payer, della Diocesi di Cassovia, fu realmente nominato Protonotario Ap.lico ad instar, con Breve in data 19 Agosto 1920”.

Fasc. 16. ff. 507–520: Katolikus gyűlések

A *L'Osservatore Romano* Pacellinek információt küldött a következő budapesti Nemzetközi Pedagógiai Kongresszusról: erről távirat a nunciusnak (1930. márc. 24.); Kaldewey 1930. márc. 28-ai információja Ottavianinak erről a kongresszusról. A Szent Imre centenáriumi programja olaszul, angolul, németül (minden hónapra megjelölve, hogy mi lesz); Kaldewey 1930. ápr. 6-án Pacellinek vallási-társadalmi hírekkel kapcsolatban; Kaldewey Pizzardónak. Cikk a *L'Osservatore Romanó*nak (Casari írta, s arról szól, hogy hogyan tértek meg a magyarok, különösen „in relazione specialmente alla vita di S. Emerico”). Ottaviani válaszlevele.

Fasc. 17. ff. 521–668: Vegyes ügyek

A gyöngyösi elemi iskola albumot küld a pápának (1929); segélyről nyugta; pápai áldások kieszközlése; lelki csokor a pápának; a pápa jubileuma alkalmából több levél; Pados Rajnárd O.S.B. ügye. Különbőféle házassági ügyek (például a trienti érseki hatóság keresztlevelet keres házassági ügyben); hívek különféle kérései (például kéri, hogy a pápa kereszttségben részesítse őket). Nyugdíjügyek (Tihanyi Ödön ny. plébános, volt boncodföldi adminisztrátor több kapcsolódó levele [szombathelyi egyházmegye papp]; Patay István a szatmári egyházmegye nyugalmazott papja kéri, hogy eszközölje ki a nuncius Székely Gyulánál nyugdíja emelését). Egy hagyatéki ügy. Székely Gyula apostoli kormányzó ír Mark Twain: *A titokzatos idegen* c. könyv fordítása kapcsán. Véleménye szerint tele van hiteltelenséggel, Indexre kellene kerülnie. „Budapest-Kül-ső-Ferencváros” temploma a Szent Kereszt tiszteletére lesz felszentelve; a nuncius 1930. febr. 26-án a szent kereszt egy darabját küldi az érseki helynöknek; Mészáros János köszönőlevele. Zadravec István 1929. okt. 25-ei levele, melyben közli, hogy szeretne újra munkába állni. Glattfelder Gyula egy levele; Carlo Perosi halála miatti részvétet köszönő levél; 1930. márc. 17-ei jelentés Pacellinek a szovjetek és a Szentszék tárgyában; a Pázmány Egyesület köszönete a nunciust támogatásáért; újságcikkek (például *A pápa válasza a Pázmány Péter Tudományegyetem rektorához a szovjet vallásüldözés dolgában*); Pacelli Doleschall Alfrédnek a Pázmány Péter Tudományegyetem rektorának; *Un morto che ha fame!* c. cikk – ezzel kapcsolatban levelek.

Fasc. 18. ff. 669–703: Levelezés a diplomáciai testülettel

Francia nyelvű, diplomáciai jellegű levelezés, például a kormányzó márc. 1-jei jubileumával kapcsolatban.

Fasc. 19. ff. 704–716: Válasziratok és felbatalmazások (Rescritti e facultà)

Breviáriumi mondása alól kér felmentést Farkas Alberik O.Cist.; *Oratorio privato* fakultás Magdiics Ignácnak. Ezzel kapcsolatos levelek.

Fasc. 20. ff. 717–724: *Beszámoló a L'Osservatore Romanónak*

A pápa koronázási évfordulójáról: *La Festa del Santo Padre in Ungheria*; két újságcikk; *Dall'Ungheria. Il Centenario di S. Emerico. 6 Aprile, nostre informazioni* (Kaldewey).

Busta 32. (1927–1930)

Fasc. 1. ff. 1–180: *A ház jegyzéke – általános és autót érintő dolgok – a nuncius általános fakultásai, stb.*

Fasc. 1.1. ff. 2–11: A diplomáciai protokoll működtetésének irányelvei, különféle kitüntetető címek viselői, jelentős ünnepek

Protocoll; a különféle kitüntetető címek viselői: „La lista dei Cavalieri ungheresi dell'Ordine maltese. I. I Bali, I cavalieri. Capellani conv. Onorari. Cavalieri in Gremio Religionis. Cavalieri di Donazione colla croce di donazione di I. Cl. E la distinzione di Gerusalemme. Cavalieri di Donazione colla croce di donazione di I. Classe, Cavalieri di Donazione colla croce di donazione di II. Classe, Cavalieri di Donazione colla croce di donazione di III. Classe. I Membri femminili”; hátoldalon jelentős születésnapok, ünnepek időpontjai.

Fasc. 1.2. ff. 12–53: Fakultások és instrukciók Lorenzo Schioppának, valamint irányelvek a jelentések összeállításához

A Konzisztoriális Kongregáció levele „Avvertenza relativa al N. 4 del Cap. I. dell'Index Facultatum”; *A S.C. Concist. Index facultatum quas, pro locis missionis suae, Nuntius, Internuntius et Delegatis Apostolicis penes Civitates seu Nationes post Codicis iuris Canonici publicationem tribuere SSmus Dominus Noster decrevit, ceteris abrogatis*; *Commissione Pontificia presso la S. Congregazione Concistoriale per le facultà ai Rappresentanti Pontifici*; Gasparri 1922. febr. 24-ei körlevele a nunciusi jelentésekről. Gaetano De Lai 1921. nov. 17-ei levele: „Sant' Ufficio, ad evitare qualche inconcieniente verificatosi nella concessione di dispense dall'impedimento di disparità di culto, ha ordinato che per l'avvenire venga tolta ai Nunzi in Europa la facultà di dispensare da questo impedimento. Potranno dar corso però a quelle pratiche che avessero iniziate per tale dispensa”. Gasparri 1924. jan. 17-ei körlevele a nunciusi jelentések formájával kapcsolatban; *Notificatio quaedam declarantur circa competentiam et constitutionem sacrae Congregationis pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis*; a nunciatúrai irattár kezelésére vonatkozóan 1915. okt. 19-ei rendelkezés; *Istruzioni per Mons. Lorenzo Schioppa Arcivescovo tit. di Giustinianopoli. Nunzio Apostolico in Ungheria. Agosto 1920.* – három pontra hívja fel benne különösen a nuncius figyelmét a bíboros államtitkár: „I. sistemazione delle Diocesi”, „II. Beni ecclesiastici” és „III. Collazione dei benefici”.

Fasc. 1.3. ff. 54–103: Az autó működtetésének irányelvei. Alkalmazottak nevei (szerzetesek).

Az autócseréhez lásd I f N° 3463

A nunciatúra személyzetéről összeírás; több levél a Hermina zárdából (Ferenecs Mária Misszionárius Nővérek Társasága); az Alfa Romeo számára új alkatrészek beszerzése; számlák; *Permesso per l'uso del locale Garage*; gépkocsiszín helyiség használati engedélye;

Langhammer Edéről – aki 1931-től a nuncius sofőrje – egy fotó; autóbiztosítás kötvénye; baleset elleni biztosítás; szavatossági biztosítási kötvény (mindhárom a Pátria általános biztosító részvénytársaságnál, Budapest).

Fasc. 1.4. ff. 104–179: Leltár. Festmények letétben (Quadri in deposito)

Három másolat a nunciatura részére a Szépművészeti Múzeumban levő három festményről; a gépkocsiszín tűzrendészeti vizsgálata; jegyzék a nunciaturán található képekről; a Budapest, I, Vár, Dísz-tér 4–5. szám alatti, az apostoli Nunciatura elhelyezésére szolgáló palota berendezésének és felszerelésének leltára. 1922. aug., 1928. dec. 10., 1930. febr. 25.

Fasc. 2. ff. 181–304: *Nuncius és nunciatura*

Fasc. 2.1. ff. 182–265: Angelo Rotta kinevezése és megérkezése, 1930. máj. 8-án³⁶

A kinevezéssel kapcsolatos táviratváltások; újságcikkek, levelezés; Rotta jelentése Pacellinek a megbízólevél bemutatásáról; a pápa által ajándékozott *Pontificum Romanorum* könyv átadása; Pacelli válaszevele. A nuncius közli a magyar ordináriusokkal apostoli nunciusi kinevezését (1930. máj). *Note verbale; Cérémonial suivoi pour l'audience solennelle de présentation d'un ambassadeur (nonce) auprès de Son Altesse Sérénissime le Régent du Royaume de Hongrie*; ordináriusok üdvözlő levelei; a nunciatura épületében tartandó fogadásról távol maradók – levelek; *Visites* felirattal nevek és címek; *Liste de MM. qui ont été présents à la réception au 26 mai 1930*; *Liste de MM. invités à la réception du 26 mai 1930*; a nuncius 1930. aug. 8-ai szabadságkérelme; különféle üdvözlőlevelek (újévi, karácsonyi, érkezése alkalmából).

Fasc. 2.2. ff. 266–303: A nunciatura palotája, alaptőkék, benzin az autóba és más költségek a nunciatura palotájára, stb.

A nunciatura berendezésének pótlására 6000 P-t csekk útján küld a vallás- és közoktatásügyi minisztérium. Üzemanyag vásárlása a kocsihoz; különféle adóüggyek, például a nunciatura épületére Budapest székesfőváros I.B. adószámveteli osztálya 1929. évre 1319 P 18 fillér adót vetett ki, az összeg az apostoli nunciaturát terheli – egyenlítse ki az összeget a nuncius. Csatornázás címen küldött összeg; elismervény; számlák (például felsősziléziai szénről); fuvarlevél (tüzifa); *Note verbale*-ok. A nuncius 1930. dec. 22-én Serédinek írt levele: „Ricevero dal Fondo del Culto l'avviso di pagamento in Pengő 1154, 17 per tasse gravanti sul palazzo della Nunziatura, come dalla qui compiegata lettera, che prego umilmente l'Eminenza Vostra di volermi gentilmente resituire. Non so come regolarmi: pagare? differire il pagamento? Fare qualche passo presso il Ministero? Vostra Eminenza comprende la delicatezza della mia posizione: io non voglio nè fare la figura del mendicante, e nemmeno vorrei legarmi al Ministro come un beneficiato, a scapito della mia indipendenza e dignità; tanto più che trattandosi del Fondo del Culto, e quindi di un Fondo di natura ecclesiastica, non

³⁶ A mappán még: I. Jelentés Rómába – megérkezés; II. Megbízólevél bemutatása; III. Hivatalos fogadás a kormányhatóságok részéről; IV. Levelek és válaszok az egyházi hierarchiának; V. Bemutakozás a diplomáciai testületnek (lásd a X-es positiot).

vorrei trattare se non con chi ne è, secondo le leggi della Chiesa, il legittimo e naturale Amministratore”. Serédi 1930. dec. 27-ei válasza, benne, hogy összeült nov. 8-án az Ellenőrző Bizottság. „In questa seduta fu deciso che il Ministro dei Culti voglia iniziare con Vostra Eccellenza le pratiche necessarie per stabilire un accordo definitivo in questa maniera. In virtù della decisione suaccennata vorrei proporre di sospendere la risposta alla lettera del ministro che Le rinchiudo ./ qui, ed aspettare le pratiche, le quali verranno iniziate dallo stesso ministro dei culti.” Ír is a miniszternek, „di tenere l'affare in sospenso, finché l'accordo sarà stabilito in virtù della decisione della Commissione di Controllo”. Karácsonyi üdvözllet.

Fasc. 3. ff. 305–343: Audienciák és meghívások

Fogadásokra, diplomáciai étkezésekre meghívások; a Budai Szent Imre Collegium jótékony célú kerti ünnepélyére Szent Imre herceg 900 esztendő évfordulója alkalmából; Szent István akadémia ünnepégre ugyanezen évforduló alkalmából; a fővárosi Vigadó nagytermében ünnepi ülés. Országos Hitoktatói Kongresszusra hívja a r. kath. Hittanárok és Hitoktatók Egyesülete (jún. 23–25). Pannonhalmáról Kelemen bérmálni, illetve kisebb rendek feladására invitálja a nunciust. Pázmány Péter Tudományegyetemen szept. 17-én ünnepélyes nyilvános ülésre hívják. VII. Alföldi Katolikus nagygyűlés – kéri, hogy vegyen részt, illetve legyen a védnöke. Glattfelder levelei a nunciushoz; kapcsolódó újságcikk; a nuncius köszönőlevele, hogy „occasione consecrationis Ecclesiae Szegediensis celebrandarum mecum communicare.” stb.

Fasc. 4. ff. 344–378: Hivatali költségek

Fasc. 4.1. ff. 345–346: Levelezés

A szentszéki diplomáciai képviseltek általános trimeszterenkénti számadásának egyesítése: „L'Ufficio competente ha proposto l'uso di tre moduli”, amelyeket csatolni kell az általános számadáshoz.

Fasc. 4.2. ff. 347–356: Hivatali költségek – 1930 első trimesztere

1930 első trimeszterére vonatkozó számadás küldése Pacellinek; a bíboros államtitkár visszajelzése; hivatali kiadások; általános számadás, 1930 első trimesztere.

Fasc. 4.3. ff. 357–363: Hivatali költségek – 1930 második trimesztere

1930 második trimeszterére vonatkozó számadás küldése Pacellinek; a bíboros államtitkár visszajelzése; hivatali kiadások; a nunciatúra fenntartási költségei; általános számadás, 1930 második trimesztere.

Fasc. 4.4. ff. 364–370: Hivatali költségek – 1930 harmadik trimesztere

1930 harmadik trimeszterére vonatkozó számadás küldése Pacellinek; a bíboros államtitkár visszajelzése; hivatali kiadások; a nunciatúra fenntartási költségei; rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás, 1930 harmadik trimesztere.

Fasc. 4.5. ff. 371–377: Hivatali költségek – 1930 negyedik trimesztere

1930 negyedik trimeszterére vonatkozó jelentés küldése Pacellinek; a bíboros államtitkár visszajelzése; hivatali kiadások; a nunciatúra fenntartási költségei; rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás, 1930 negyedik trimesztere.

Fasc. 5. ff. 379–482: Segélyek

Fasc. 5.1. ff. 380–418: Gyermekotthonok

A XI. Pius és Apostoli nuncius otthonokban nevelt szegény gyermekek ellátására kiutalt pénzt a nuncius átvette (több ilyen); kimutatás a kiadásokról; különféle segélykérések, köztük például a *La Società di patronato degli italiani in Ungheria Vittorio Emanuele III.*-nek a nuncius 50 P-t utalt; Horthy Miklósné segélyakciója, stb.

Fasc. 5.2. ff. 419–457: Décompte relatif aux Frais Mensuel des homes du Saint Siège (1929 szept.-étől 1930 dec.-éig) – a kiadások tételes felsorolása.

Fasc. 5.3. ff. 458–481: *Quittance*

Elszámolás bizonyos összegekről a *Pie XI et du home Nonce Apostolique* javára.

Fasc. 6. ff. 483–507: Magánlevelezés

A vallás- és közoktatásügyi minisztériumtól küldik a *Kis magyar legendárium és Szent István királynak intelmei* c. mű díszpéldányát. *Société Anonyme Royale Hongroise de Navigation fluviale et maritime* ingyenyjegyet biztosít a nunciushoz. Különféle borok küldése a nunciushoz (Takács Menyhért O.Praem., Zimányi Mihály O.Praem. a Horánszky utcai premontrei rendház igazgatója és Payer Ferenc); levél a Szent Imre ünnepi rendezvények kapcsán; borküldés; Szabó Ernő segélykérő levele. Arnaldo Magliochetti szakács, jobb helyet szeretne: követnél, miniszternél vagy püspöknél szeretne szolgálni, ajánlja a holland követnek.³⁷ A *Pesti Hírlap* elküldi a nunciushoz a *Giustizia all'Ungheria!* című albumot; nyilatkozat: a csomag a nuncius saját használatára vámmentesen adandó ki; karácsonyi üdvözlések.

Fasc. 7. ff. 508–540: Levelezés a külügyminisztériummal

Note verbale-ok az autóval kapcsolatban; Czapik 1930. máj. 31-én kelt válasza a kérdésre: „Cuiusnam auctoritatis et compositionis sit congressus «Unionis Internationalis Scriptorum et Auctorum Artis Scenicae» Budapestini nunc congregatus; sitne nempe talis, ut Nuncius Apostolicus qua doyen diplomatorum ad congressum invitaret et ipse appareat?». A Szent Imre ünnepségek kapcsán több levél, köztük Walkón keresztül köszöni a kormány Sincero pápai legátusi kinevezését. *Note verbale*-ok; *Note circulaire*-ek. Egy papról információk, aki „cives ex Czechoslovachia urbe Tyrnavia, fugitivus transveni die 5 Mai in Hungariam et apud rectorem seminarii in urbe Iaurini petivi acceptationem et applicationem in diocesi Iauriensi.”, illetve vele kapcsolatos levelek.

Fasc. 8. ff. 541–556: Péterfillérek

Csekó Gábor nagyprépost hagyatékából 100 P-t hagyott a pápának péterfilléreként – ezzel kapcsolatos levelezés, illetve az egri kir. járásbíróság – kivonat; egyházmegyéktől beérkező, továbbküldendő péterfillérek; Pacelli válaszlevelei.

³⁷ 1929-ben Charles van Aldenburg Bentinck gróf németalföldi ügyvivőt rendkívüli követté és meghatalmazott ministerré csak később nevezték ki, 1930. január 22-én nyújtotta át megbízólevelét Horthy Miklósnak.

Fasc. 9. ff. 577–603: A pápa koronázási évfordulója (La festa del Papa)

Különbéféle újságcikkek a pápa koronázási évfordulója alkalmából; az ünnepi hálaadó istentisztelet programja. A pápa aranymisés jubileuma alkalmából Vác városa hódoló ünnepélyt szervez, erre meghívó. A prímás által celebrált misére az általános helynök meghívója (1930. febr. 10.) – a pápa koronázási évfordulója alkalmából, hogy asszisztáljon. Hírek 1928-ból: *Egy különös incidens*, illetve: *Eltávoztak* c.-el (a főpapi mise végén ugyanis a magyar Himnuszot játszották, s ekkor a csehszlovák és román követ – Václav Pallier, illetve Basile Grigorcea – sietve távozott).

Busta 33. (1930–1931)*Fasc. 1. ff. 1–22: Magyarországi egyházmegyék*

Fasc. 1.1. ff. 2–18: Esztergomi főegyházmegye

Serédi 3 nevet javasolt egy megüriült kanonoki stallum betöltésére (dell'Arcidiocanato della Metropolitana di Strigonia): Halmos Ignácot, Báthy Lászlót és Robitsek Ferencet. Guerri szerint az elsőt kellene preferálni, mert a legidősebb és sokat tett az egyházmegyéért – ezzel kapcsolatos levelezés, kinevezési bulla küldése, taxa fizetése (a győri Balics Lajosét is küldik – nagypréposti kinevezés), a bulla másolata; Robitsek Ferenc kanonok halála (nov. 12-én hunyt el): gyász hír; a nuncius részvéte a káptalanban; a káptalan válaszlevele; A nuncius 1930. okt. 3-ai levele Pacellinek Serédi Római látogatásával kapcsolatban. Ennek során szeretné megköszönni, hogy bíboros legátust küld a pápa Magyarországra, s a Csehszlovákiában található szekvesztrált prímási javakról is beszélni szeretne. A török apostoli delegátustól, Carolus Margottitól levél Rottának: Koch Róbert szeretné, hogy inkardinálja az Apostoli Vikariátusba, de visszautasítja; Kochnak megírja a nuncius.

Fasc. 1.2. ff. 19–54: Kalocsai főegyházmegye

Zichy 1930. jún. 20-ai levele, hogy Mosonyi Dénes pécsi kanonok a kalocsai főegyházmegyében is vele maradjon. A nuncius leírja, hogy a káptalan ellene van, habár az egyes kanonokok, amikor Zichy érdeklődött, nem voltak kifejezetten ellene. Virág püspök is állást foglal. A pápa rövid időre megengedte, de csak ha a pécsi káptalanban koadjutor kanonok helyettesíti. Vonatkozó levelezés. Zichy püspöki felszentalése 25. évfordulóját ünnepli. Rotta 1930. dec. 6-ai ezzel kapcsolatos levele Pacellinek; Horváth Győző általános helynök körlevele a jubileum alkalmából; Mosonyi Dénes levele; egyéb levelezés (Horváth levele, a nuncius Zichynek és Pacellinek).

Fasc. 1. 3. ff. 55–88: Egri főegyházmegye

Schematismus küldése; Giuseppe Pizzardo a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja titkára és a nuncius levélváltása a nagyprépost kinevezésével kapcsolatban. Kriston Endre neve merül fel, akiről a nuncius azt az információt szerezte, hogy „persona degna”. Kronberger és Énekes kanonokok ügye, akik 2 évre a karimán részvétel alóli felmentést szeretnének (Szmrecsányi levele), mert közben plébánosok is; a két kanonok pápához írt folyamodványának másolata (1930); Pizzardo 1930. jún. 22-én közli a

pápa döntését. Kriston Endre kinevezésével kapcsolatos levelezés: taxa, bulla küldése, magának a bullának a másolata. Pacelli levele: Szmrecsányi a törökszentmiklósi plébánost, Novák Sándort szeretné kanonokká kineveztetni. Mielőtt áttenné az ügyet az Apostoli Datáriához, a nuncius véleményét kéri. Levelezés a Datáriával, taxa, bulla ügyben, bulla másolata; egy petíció küldése a nunciushoz, ami a Szentszékhez jött (maga a petíció nem található meg a fasciculusban).

Fasc. 1.4. ff. 89–91: Szatmári apostoli adminisztratúra. Székely Gyula apostoli adminisztrátor Székely kérése: „ut beneficia 1–2 canonicorum Capituli Szatmáriensis – bona sua ex toto in Hungaria habentis – mihi praestentur ad 1–2 sacerdotis donandos, necnon ad nonnullos sacerdotis meos ope peculiari reipsa egentis adiuvandos” (1930. október 11.) – a lap alján a nuncius megjegyzése: „a voce fu fatto capire a Mgr. Székely di non insistere su tal progetto”.

Fasc. 1.5. ff. 92–108: Pécsi egyházmegye

A káptalanban a második, harmadik és negyedik méltóság kinevezésének bulláit küldik az Apostoli Datáriáról; Rotta 1930. szept. 26-ai levele Guerrinek arról, hogy az ötödik méltóság a káptalanban nem is méltóság; a kanonoki kinevezésekről 1930. júl. 31-ei határozat. Virág püspöknek küldendő levél, melyben többek között: „Cum tamen Ill.mus D.nus Franciscus Romeisz, qui ad quartam Dignitatem promovebitur, Praelatus Domesticus fuerit a Summo Pontifice nominatus, Canonicatus consequenter ad eius promotionem vacans erit Sanctae Sedi reservatus vi Canonis 1435 §1, Nr. I.”; a nuncius kapcsolódó levelezése a Datáriával; a nuncius 1930. dec. 11-én Guerrinek a kanonoki méltóságokról.

Fasc. 1.6. ff. 109–128: Kassai egyházmegye – Payer Ferenc általános helynök

Gulya József panasza – többek nevében – a felsőgagyi plébános, Répánszki József ellen (1930); A nuncius 1930. máj. 21-ei levele Payer Ferencnek az ügyben. Petsár Béla deteki plébános, a szikszói esperesi kerület alesperese kivizsgálta a vádakat, hosszasan ismerteti vizsgálatának eredményét, illetve ugyanitt az esperesi hivatalban Deteken 1930. jún. 4-én felvett jegyzőkönyv – ezen a megbeszélésen ott volt a panaszos Gulya József, az esperes, egypár ember, akinek nem tetszik a fennálló rendszer, a vádlott nem. Payer szerint nem igazak a vádak: „accusationes Iosephi Gulya omni obiectivitate et veritate caruisse, parochum vero in iis, quae contra illum allata fuerunt, omni culpa vacuum esse, ut e commentariis ./. huc adnexis conspicuum est.”

Fasc. 1.7. ff. 129–170: Nagyvárad apostoli adminisztratúra

Endrődi katolikus hívek panasza Csernus Mihály apátplébános ellen; Lindenbergernek küldi a nuncius, hogy vizsgálja ki az ügyet. *Magyar Hétfő* c. újság (1930. dec. 22.): *Endrődéről írnak* című cikk; Lindenberger válasza; Békés vármegye alispánjának, Márky Sándornak a véghatározata Endrőd község elöljárósága és Finta Albert községi főjegyző ellen Csernus Mihály és társai által tett feljelentési ügyben. Lindenberger távirata: Brém Lőrinc kanonok halála; Zichy levele: a Brém halálával megüritült posztra Vécsey Aurélt ajánlja (1930. dec. 6.); Lindenberger a nuncius részvétnyilvánítását köszöni.

Fasc. 1.8. ff. 171–190: Csanádi egyházmegye

Naszády József ügyében Glattfelder „processi ad normam instructionis ad finem perducto, acta omnia iis humillimis precibus praesento Excellentiae Vestrae: velit illa ad S. Congreg. de Disciplina Sacramentorum dirigere”. A nuncius Michele Legának küldi a püspök kérését; Glattfelder további levele az ügyben: „sententiam votumque iudicis instructoris subdelegati iis humillimis precibus praesento Excellentiae Vestrae: velit illud ad Congregationem supranominatam dirigere”. Glattfelder folyamodványa: „Supplicem libellum, in quo permissionem Suae Sanctitatis exoro, ut seminarium dioecesium Csanadiensis, Magnovaradinensis et Szatmariensis regimini Societatis Iesu tradi queat ad normam seminarii regionalis Sardiniae, iis humillimis precibus praesento Excellentiae Vestrae, ut eundem favorabili voto Apostolicae Sedi substernere dignetur” (1930. máj. 21). Bisletinek 1930. máj. 28-án a nuncius a püspök kérésével kapcsolatban; Glattfelder folyamodványa a pápához; *Statuta Seminarii Regionalis Szegediensis*. A Szemináriumok és Egyetemek Szent Kongregációjának elküldött jelentését Pacellinek is továbbítja Rotta. A Szemináriumok és Egyetemek Szent Kongregációja válasza a nuncius jelentésére (1930. aug. 28.); a Glattfeldernek küldött dokumentum (1930. aug. 28.); *Statuta Seminarii Interdioecesani Szegediensis*; Sulyok István 1930. nov. 25-ei levele a nunciushoz a kanonoki kinevezésekkel kapcsolatban.

Fasc. 1.9. ff. 191–204: Székesfehérvári egyházmegye

Mihály János pap ügyében levelezés. A Szent Officium határozata: „Pro gratia petita reductionis ad statum laicalem cum dispensatione ab omnibus oneribus statuti clericali adnexis, excepta lege coelibatus ecclesiastici, a qua dispensatio Sacerdotibus non conceditur”. 1927–1929-re jelentést kér a nuncius a quinquennalis fakultások alapján „tum elechum indultorum aut dispensationum, tum taxas exinde perceptas, remittere”.

Fasc. 1.10. ff. 205–211: Győri egyházmegye

Balics Lajos kinevezése nagypréposttá. A kinevezési bulla másolata, taxa küldése – kapcsolódó levelezés.

Fasc. 1.11. ff. 212–214: Veszprémi egyházmegye

A nuncius jelentést kér 1924–1929 között a quinquennalis fakultások alapján adott indultumokról, illetve diszpenzációkról és a befolyt taxákról („Porro praefata S. Congregatio per epistolam ad me missam sub die 7 Julii c.a., me rogat ut Amplitudini Tuae notum faciam ipsam, una cum litteris Tuis diei 15 Februarii c.a., 1000 Lib. Italicas accepisse, quin indicatum fuerit ad quem aut ad quos annos illa summa sit referenda; resultat enim nullam solutionem ab isto Ordinariatu factam fuisse ab anno 1924 usque ad annum 1929 inclusive.”).

Fasc. 1.12. ff. 215–220: Váci egyházmegye

Hanauer Apc plébánia diszmembrációjáról (Pernyepusztá), s az egri és váci egyházmegye közti határváltozás kivitelezéséről küldi a hiteles dokumentumot, melyet a nuncius Carlo Raffaele Rossi O.C.D., a Konzisztoriális Kongregáció bíboros titkára részére továbbított (a fasciculus tehát ezt nem tartalmazza). A püspök küldi a zsinati határozatokat (1930. nov. 25.); a nuncius köszöni a zsinati határozatok megküldését (1930. nov. 28.).

Fasc. 2. ff. 222–528: Keleti egyház

Fasc. 2.1. ff. 223–280: Román görög katolikusok, román katolikus plébániák magyar területen, Siegescu József

A román konkordátum megkötését követően kétség merült fel a magyarországi román katolikus plébániák feletti joghatóság gyakorlásával kapcsolatban. Helyzetük rendezése a fő témája a fasciculusban található iratoknak, illetve a jogkörök elhatárolása. Valeriu Traian Frențiu nagyváradi görög katolikus püspök, akinek a joghatósága megszűnt felettük, azt javasolja, hogy apostoli adminisztrátort kellene kinevezni Siegescu József pápai prelátus görög katolikus pap, a Pázmány Péter Tudományegyetem a román nyelv és irodalom nyug. nyilvános rendes tanára személyében, aki kormányozná a három plébánia javait és aki „*commissario del Governo per i villaggi dei Rumeni ortodossi in Ungheria*” lenne. A nuncius és a Keleti Egyház Kongregációjának több levélváltása, valamint az érintett püspökök levelei is megtalálhatók itt. Például Siegescu emlékirata: *Pro Memoria de fidelibus rumeni ritus*. Benne, hogy 1926-ban nevezték ki általános helynöknek. Akkor többek között a következőket írta: „*Il mio compito nella qualità di vicario vescovile graeco-cattolico è doppio: d’una parte di governare i fedeli, che appartenevano alla diocesi di Nagyvárad non soltanto nelle parrocchie, ma anche quelli dispersi in Ungheria del presente; d’altra parte senso il mio dovere e considero come sublime scopo del mio lavoro di convertire i fedeli graeco-rumeni-orthodossi dimoranti in Ungheria attuale riportandoli alla santa unita apostolica romana*” stb. Szintén érdekes például Luigi Sincero 1930. márc. 6-ai levele. Szerinte Frențiu hiába szeretne joghatóságot szerezni, a budapesti román katolikusok vagy latinizálódtak vagy magyarizálódtak, a hajdúdorogiak – a *Christifidelessel* oda tartoznak, s amely plébániákat „*al tempo dell’invasione affidate in amministrazione, con Decreto della Nunziatura, al Vescovo di Oradea Mare, dovessero ritornare anche di diritto alla Diocesi di Hajdudorogh*”. A három parókia esetében pedig: „*fosse più opportuno affidarle in amministrazione, almeno per ora, a Mons. Papp e a Mons. Miklósy, secondo la vicinanza di esse parrocchie alla sede di costesti Ordinari*”. Demetriu Radu nagyváradi görög katolikus püspök püspöki körlevele, *din Darul lui Dumnezeu si gratia Sfântului Scaun Apostolic Episcop greco-catolic roman de Oradea-mare*; a görög-katolikus püspöki helynökség joghatósága alá tartozó parókiák kimutatása. A 3 parókiával kapcsolatban: *Adnotationes. Parochiae* (1930. máj. 7., Siegescu József); Kimutatás a nagyváradi gör. kath. román püspöki helynökséghez tartozó lelkészek 1927. évi jan. hó 1-jétől megállapított kongrua-szükségeletről; 1930. jan. 24.: Székely Jenő elleni vádak. Siegescu József elleni vádak, illetve megszüntetik ellene az eljárást.

Fasc. 2.2. ff. 281–422: Rítusváltoztatások

Különbéle rítusváltoztatási ügyek, folyamodványok, az érintett ordináriusok levelei, a válaszlevelek a nunciaturáról, illetve a nuncius megadja az engedélyt a rítusváltoztatásra „*vigore facultatis a Sacra Congregatione „Pro Ecclesia Orientali” Nobis speciali modo tributae*”. Egyéb kapcsolódó dokumentumok.

Fasc. 2.3. f. 423–487: Folyamatban levő vagy felfüggesztett rítusváltoztatások

Számos folyamodvány, köztük például a homrogyi görög katolikus hívek egy része kérelmét küldi Payer apostoli protonotárius, sátoraljaújhelyi apostoli kormányzó, álta-

lános helynök. Szikszói hívek folyamodványa; válaszlevelek; az érintett ordináriusok levelei, különféle születési anyakönyvi kivonatok, stb.

Fasc. 2.4. ff. 488–527: Általános kérdések

A Keleti Egyház Kongregációjából Cicognani 1930. jún. 28-án ír Rottának a mechitarista misszió ügyében: a missziót újra indíthatják egyelőre egy vagy két atyával, akiket a kongregációnak jóváhagyásra felterjesztenek. A választás Giacomo Tyroianra esett. Kéri, hogy érdeklődjön Seréditől, hogy van-e ellenvetése az atya személye ellen. A hát-lapon: Serédi nem ismeri. Papp Antalnak „*facultas dispensandi super 20 casus ab impedimentis mixtae Religionis, servatis de iure servandis*”. Luzsénszky Alfonz báró ügye, aki görög katolikus pap szeretne lenni. Papp 1930. szept. 14-ei levelében a rítusváltoztatások kapcsán általában és konkrétan is kifejti véleményét; Rotta 1930. szept. 22-ei válasza. A Keleti Egyház Kongregációjától 1930. szept. 24-én küldenek „un plico di stampe relative alla Codificazione Canonica Orientale contenente copie 3 a) dello studio fatto sul I Libro del C.I.C.; b) di un fascicolo che indica le rispettive fonti di diritto; c) della Circolare, in data 15 corrente, la quale spiega i criteri seguiti nello studio fatto.” Kéri, hogy küldje el a másolatát „ad ogni vescovo Orientale e ad ogni Generale d'ordine appartenente al territorio di cotesta Nunziatura”. A nuncius továbbítja Pappnak és Miklósynak, valamint ugyanitt a válaszlevele. Miseintenciók kérése; levél Novák István ügyében.

Fasc. 3. ff. 529–555: Általános vallási kérdések

A Szentségi Kongregáció a nunciuson keresztül kérdéseket intéz az ordináriusokhoz a házassági felmentésekkel kapcsolatban; Pizzardo levele, benne: „mi è stato conegnato l'accluso pro-memoria sulla situazione religiosa di cotesta Nazione”. A *Pro memoria* (1930. máj. 21.); *Riflessi annessi al Pro Memoria*. A nuncius 1930. jún. 13-ai jelentése „circa un esposto dell'Arciduca Giuseppe; *Pester Lloyd* cikke: *Der Geburtstag des Reichverwesers*; *Pester Lloyd* (1930. júl. 2.), címlap: *Reichstag*.

Fasc. 4. ff. 556–572: Az egyházi javak reformja

Pacelli 1930. jún. 18-ai levele Rottának: a nuncius elődje, Orsenigo megismertette az Államtitkársággal „le condizioni apposte dall'E.mo Seredi ad una permuta (permuta, a suo tempo, debitamente autorizzata dalla Santa Sede) tra i beni dell'Archidiocesi di Strigonia situati in Cecoslovacchia e quelli appartenenti alla diocesi di Scepusio situati in Ungheria e quivi sequestrati dal Governo”. Vojtassák tudomására hozták, s a másolatban küldött levéllel válaszolt. Kéri, hogy ismertesse tartalmát Serédivel „con dovuta delicatezza”. A nuncius 1930. júl. 17-én ismerteti Serédivel Vojtassák véleményét; Serédi 1930. okt. 20-ai válasza a nunciusnak.

Fasc. 5. ff. 573–586: Általános politikai jelentések

A nuncius 1930. nov. 22-ei jelentése. Benne, hogy a trónörökös, Ottó elérte a felnőtt-kort, de nem változott semmi, maradt a status quo. A következő hónapban lesznek a budapesti törvényhatósági választások – ennek kapcsán fejt ki a gondolatait; Pizzar-

do köszöni az információkat. *Új Nemzedék*, 1930. nov. 25., 3. old.: *A községi választás esélyei. A Keresztény Községi Párt fölényes győzelmet arat. Rassayék elviszik a demokraták szavazóit* címmel; a nuncius a választások eredményéről is beszámol. Hungária Nagyszálloda, *Dimerről számla*; Hotel Dunapalotában adott ebédről fotó; *Pester Lloyd*, dec. 13., 2. old.: *Presseempfang beim neuen Aussenminister Grafen Julius Károlyi*; *Pester Lloyd*, dec. 10: 1. old.: *Zum Rücktritt des Aussenministers Dr. Ludwig Walko. Vom Grafen Albert Apponyi*. A nuncius 1930. dec. 15-ei jelentése Walko lemondásával és az új külügyminiszterrel, Károlyi Gyulával kapcsolatban; Pacelli köszöni a jelentést.

Fasc. 6. ff. 587–596: A királykérdés

A nuncius 1930. aug. 28-ai jelentése Pacellinek Albrecht főherceg polgári házasságának ügyében (mellette újságcikk-kivágás: *Die Heirat des Erzherzogs Albrecht*). Az apa, Frigyes főherceg újságokban közzétette, hogy Albrecht tudtuk nélkül és akaratok ellenére kötött házasságot Lelbach Irénnel (Brightonban aug. 16-án), akit soha nem fognak a család tagjának tekinteni. A nő protestáns családból származik, később lett katolikus és van egy 12 éves fia. A nuncius 1930. aug. 26-án Pacellinek, megerősíti a hírt, hogy Albrecht főherceg egy elvált nőt vett el; Pacelli válaszevelei: köszöni a jelentéseket. A *Pester Lloyd* több újságcikke a témában.

Fasc. 7. ff. 597–635: A kormány

Fasc. 7.1. ff. 598–610: Vegyes levelezés

A pápa ajándéka a magyar kormánynak (1930): „*Pontificum Romanorum diplomata papiriacea... phototypice impressa*” – ennek átadásával, megérkezésével kapcsolatos levelezés, illetve köszönőlevelek. *Pester Lloyd* 1930. jún. 4-ei újságcikke, 1. old.: *Der Trianon-Gedenktag im Abgeordnetenhaus*. A nuncius 1930. nov. 11-én Pacellinek: Horthy Miklós „ha conferito all'Em.o Card. S. la Gran Croce al merito ungherese accompagnandola con una lettera autografa”; *Pester Lloyd*, 1930. nov. 11.: *Vom Tage. Hobe Auszeichnung des Kardinal-Fürstprimas Serédi*; az újságcikk olaszra fordítása; Pacelli válasza.

Fasc. 7.2. ff. 611–634: Vass József népjóléti és munkaügyi miniszter halála (1930. szept. 8.) és temetése

Kaldewey távirata Pacellinek, hogy éjszaka váratlanul meghalt Vass József (1930. szept. 8.). Kaldewey részvétávirata az érseknek; gyász hír (3 különféle); táviratok; levelezés Vass halálával és temetésével kapcsolatban, köztük részvétnyilvánítások; Kaldewey Pacellinek jelent róla; újságcikkek; 1930. szept. 12-ei esztergomi VIII. körlevél.

Fasc. 8. ff. 636–669: Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose)

Mater de Galbert Marie R.S.C.I. több levele franciául (Szent Szív zárda, Budapest); levél a Hermína zárdából; M. Böhm Margherita Maria V.S.M. levele; Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát levele; *Brevis relatio de statu Congregationis Hungaricae O.S.B.* (1930. jún. 13.); a nuncius válasza 1930. jún. 20-án Kelemennek; Hársligethy-Vinkovits István Viktor marianus ferences tartományfőnök 1930. júl. 1-jei levele a nagykanizsai második plébánia felállításával kapcsolatban; a Szerzetesi Kong-

regáció prefektusának 1930. jún. 24-ei levele. Figyelmesen megvizsgálták az apostoli vizitációról Hubert Hansen S.V.D. jelentését, jó lenne ha „d'intesa con i Superiori, deleghi qualche religioso, pio e prudente, per ciascun Ordine o Istituto, il quale, allo scopo, possa far mettere in esecuzione i provvedimenti che seguono”. Itt felsorolják, hogy mit kellene tenni. A nuncius 1930. aug. 15-ei válasza Lépiciernek. Pados Rajnárd O.S.B. ügyével kapcsolatos levelek. Zadravec a pápához fordult, hogy „poter spendere le sue ancor valide forze in servizio della S. Chiesa, sia nel prorio Paese, sia qui in Roma”. Pacelli 1930. nov. 27-én a nuncius véleményét kéri; a nuncius kifejti véleményét; Zadravec folyamodványa a pápához.

Busta 34. (1930)

Fasc. 1. ff. 1–6: Ügyek Rómába küldése

Kaldewey jún. végén szeretné kivenni a szabadságát. Károlyi István gróf és Windischgrätz Mária Magdolna házassága alkalmából a férj anyja pápai áldást kér – a nuncius ír az ügyben Pacellinek. A nagytárkányi plébános Lahocsinszky Adolf 1930. nov. 27-ei levele.

Fasc. 2. ff. 7–55: Szentszék – Vatikán Állam, stb.

Fasc. 2.1. ff. 12–33: XII. Nemzetközi Építészkongresszus

A budapesti XII. Nemzetközi Építészkongresszus Tervkiállításán a nunciátúra is képviseltette magát. (Ingrandimenti fotografici della Nuova Pinacoteca Vaticana-val, Nr Panorama della Città del Vaticano stb.); részletes lista; a Vatikáni Kormányzóság levelezése Angelo Rottával; szállítólevelek – vámlevelek; nyilatkozatok; a pápai állam kormányzója, Camillo Serafini 15 darab nagyméretű fényképet küldött a kiállításra. Ezzel kapcsolatos levelezés; meghívó; újságcikkek.

Fasc. 2.2. ff. 8–11; 34–55: Különfélék

Távirat a pápa születésnapja alkalmából (Segretario Fascio Pignatelli Montecalvo); a nuncius köszöni. A pápa keresztény nevelésről szóló enciklikájának német nyelvű fordítását megkapták (1930. jún. 6.). Távirat Pacellitől: „Giornali annunziano che Governo Inglese prepara libro bianco questione Malta. Sappia V.E.R. Santa Sede riservarsi fare risposta (?) allusione (?). Card. Pacelli.”

A Vatikáni Kormányzóság 1930. szept. 25-én küldött levele: Comm. Avv. Luigi Angelini Rota együtt képviseli Rottával Vatikán Államot a IX. Nemzetközi Légi Jogi Kongresszuson. Később, mint szakértő Pio Scatizzi S.I. is csatlakozik. Ezzel kapcsolatos levelezés; *Note verbale*-ok; Rotta 1930. okt. 3-ai jelentésében számol be Pacellinek a kongresszusról; Pacelli válaszlevele. *L'Osservatore Romanó*ból kivágás, melyen a következő cikk van bejelölve: *A proposito del „problema religioso”* (1930. okt. 6–7). III. Borisz bolgár cár esküvői diszpenzációjáról téves hírek jelentek meg – a téves hírt a Czapik szerkesztésében megjelenő *Egyházi Lapok* igazította helyre. Ezzel kapcsolatos újságcikk (*Nemzeti Ujság*, 1930. okt. 15.), jegyzetek. A pápa 1929-ben motu proprio-jaival létrehozta a *Amministrazione speciale della Santa Sede* nevű szervet – erről

értesítés; s arról, hogy dec. végén útjára indul az *L'Illustrazione Vaticana* újság. Rotta 1930. dec. 11-ei jelentése Pacellinek a *Rerum Novarum* kiadásának negyvenedik évfordulója kapcsán; *Nemzeti Újság*. Katolikus élet rovat (1930. dec. 3-ai szám): *Máj. 14-én és 15-én ünneplik Rómában a Rerum Novarum jubileumát*. Pacelli levele Rottának: a pápa jóváhagyásával felállították az évforduló alkalmával: *Comitato internazionale per la celebrazione del quarantesimo anniversario dell'Enciclica „Rerum novarum”*-ot, s lesz egy nemzetközi zarándoklat is, amelyen ajánlatos, hogy minden katolikus szociális szervezet képviseltesse magát, melyekről hasznos lenne egy jegyzék is („...un elenco delle Associazioni ed Opere che si possono invitare al Pellegrinaggio stesso.”). *L'Osservatore Romanó*tól csak pecséttel ellátott levél, benne: „Spett. Archivio” megszólítással: „A seguito della nostra sollecitatoria siamo a comunicare che per disposizione superiore, il saldo conto abbonamento ci verrà liquidato dall'Amministrazione Beni S. Sede. Tanto abbiamo ritenuto doveroso comunicare, affinché codesto Spettabile Archivio non abbia a procedere al saldo direttamente. Distintamente”. Levél a Vatikáni Kormányzóságtól, a tárgy: 200 toszkán szivar rendelése – a magyar rendelkezések külföldi dohány bevitelét tiltják: „Occorrerà pertanto che Ella imparisca disposizioni, affinché il pacco inciatoLe goda le preogative concesse ai membri del Corpo Diplomatico”.

Fasc. 3. ff. 56–119: Pápai kitüntetések

Különbféle pápai kitüntetések kérése; a kitüntetni szándékozottakról információk; egyéb kapcsolódó levelezés; taxák. Például Lindenberger János prelatúrát kért Mellau Márton debreceni apostoli kormányzói helynöknek, Szabó Vendelnek a Pázmány Péter Tudományegyetemen az alapvető hittan nyilvános rendes tanárának és Pataky Arnoldnak ugyanezen az egyetemen az újszövetségi szentírástudomány nyilvános rendes tanárának – ezzel kapcsolatos levelezés; Pájer Jánosnak Bubnicz Mihály apostoli kormányzó apostoli protonotárius ad instar kitüntetést szeretne.

Fasc. 4. ff. 120–145: Katolikus gyűlések, rendezvények

„Ufficio Internazionale dei Giornalisti Cattolici ha diramato allo scopo di convocare a Bruxelles un Congresso generale della stampa cattolica” Belgium nemzeti függetlenségének századik évfordulójára. A magyar újságírók is működjenek közre a sikerében, stb. – Pacelli 1930. máj. 23-ai levele Rottának. A program, illetve levelezés a Nemzetközi Katolikus Újságíró Kongresszussal kapcsolatban. A Magyar Kültügyi Társaság a tizedik évfordulóját ünnepli – ezzel kapcsolatos újságcikkek, levelezés, illetve a társaság tagjairól egy lista. *Mission Catholique universitaire Française* francia nyelvű levele. Szent Imre centenáriuma alkalmából a magyar katolikus orvosok szeretnének egy nemzeti szervezetbe tömörülni (1930. aug. 20.); *Société Médicale de Saint-Luc, Saint-Come et Saint-Damien* (Dr. Octave Pasteau ír róluk). Gyöngyös város katolikusai Szent Imre jubileuma alkalmából tartott nagygyűlésükről hírségüket nyilvánították. Az aláíró Borhy György máltai lovag, a nagygyűlés elnöke; ezzel kapcsolatos újságcikk; a nuncius köszönete Bozsik Pál gyöngyösi plébánosnak.

A babócsai Szent Imre ünnepségre összegyűlt hívek köszöntik a pápát és áldását kérik – a nuncius Buday Flórián plébánosnak köszöni.

Fasc. 5. ff. 146–154: Katolikus egyetem és szemináriumok

A Szemináriumok és Egyetek Kongregációjának prefektusa, Bisleti 1930. máj. 30-án kelt levelében értesíti a nunciust: „Per conoscere con esattezza lo stato attuale degli Istituti cattolici di cultura superiore in cotesta Nazione e per raccogliere dei dati statistici che li riguardano, ho spedito il 7 Maggio, ai Rev.mi Signori Decani della Facoltà cattolica di Teologia nell’Università di Budapest e delle Facoltà Teologico-giuridica di Agria, una lettera ed un questionario.” A nunciust mindkettőről másolatot küld „facendo assegnamento sulle informazioni e i suggerimenti che avrà la bontà di darmi in proposito”.

Fasc. 6. ff. 155–358: Különfélék

Fasc. 6.1. ff. 156–280: Vegyes levelezés

Szent Skolasztika Obláta szövetség köszöni a sürgönyét és áldását, küldik a jegyzőkönyvet okt. 8-ai közgyűlésükről. Majláth Károly erdélyi püspök 1930. ápr. 26-ai levele Vécsey Aurél kanonok ügyében. Különféle információkérések, például az *Agenzia Chiari-Sommariva compagnia Italia di viaggi e turismo* kéri, hogy az összes magyar püspök és bizottság nevét küldje el neki, amelyek általában zárandoklatokat tartanak. Segélykérelmek; hívek levelei a pápához; külföldi kérések; ingyenjegyek (a *Société anonyme royale hongroise de navigation fluviale et maritime* szabadjegyet küld az összes járatára; Az Első Dunai Gőzhajózási Társaság ingyenjegye). A Szent Imre ünnepségekkel kapcsolatban egypár levél, például az Országos Magyar Dalosszövetség azt kérte, hogy a vatikánvárosi nemzeti himnusz egy versszakát eredeti szöveggel, alatta magyar fordítás szövegével engedjék át díjmentesen (a Szent Imre jubiléumi ünnepségek kapcsán). A válasz: a Città del Vaticano himnusza a közismert pápai induló, melynek szövege nincs, így nem tudnak neki eleget tenni. Pápának hódolat kifejezése; könyvek küldése és ehhez kapcsolódó levelezés (például Géfin Gyula küldi *A szombathelyi egyházmegye története 1777–1929-et* vagy a *Magyar katolikus almanach* 1930–31. évi egyesített kötetének tiszteletpéldányát az Országos Katolikus Szövetség.). Miseintenciók kérése és küldése; pápai áldás; Rotta 1930. jún. 30-án Pacellinek Horthy Miklós lánya, Horthy Paulette házasságával kapcsolatban; levelezés Vincenzo Vannutelli halála ügyében. A zágrábi eucharisztikus kongresszussal kapcsolatos levél a belgrádi apostoli nunciaturáról (Alfredo Pacini uditore): „È giunto a questa Nunziatura il telegramma di Vostra Eccellenza Rev.ma, col quale comunicava a Mgr. Pellegrinetti quanto S.E. il Cardinale Pacelli diceva a proposito del Congresso Eucaristico di Zagabria”. Értesítette róla a felettesét, aki a varasdeplícei meleg fürdőkhöz tartozik.

Fasc. 6.2. ff. 280 (!)–357: Szent Imre jubileum ünnepségei, 1930.

A Szent Imre jubileumi évhez kapcsolódóan külföldi rendezvényekre hívják a nunciust (például Máriaremetére aug. 21–22-ére zárandoklatra). Pizzardo érdeklődik Sincero

pápai legátus nevében a programról; a nuncius 1930. jún. 21-ei jelentése Pizzardónak. Seréditől érdeklődött a program iránt, majd közvetlenül megírja Sincerónak. *Luigi Sincero bíbornok, apostoli legátus, magyarországi programjának ama része, amelynél a Kormányzó Úr Ő Főméltósága és a m. kir. kormány résztvesznek; Ordre du jour de Son Excellence Mgr. Angelo Rotta, Nonce apostolique de Hongrie durant les fêtes jubilaires en l'honneur de Saint Emeric*; 1930. aug. 17-ei fogadás – nevek sorolása; a budapesti Szent Imre ünnepségek programja, hónapokra lebontva; különféle meghívók; az aug. 17-ei tea meghívásra válaszok; Rotta 1930. aug. 23-ai jelentése Pacellinek a Szent Imre ünnepségekről és Pizzardo köszönete érte; a *L'Osservatore Romano* cikkei a Szent Imre ünnepségekkel kapcsolatban; *Reichspost* részére rövid közlés; Horvát Gábor tiltakozó levele Huszár Károly „római grófi kitüntetése” ellen; *Programm der Feierlichkeiten, internationalen Tagungen und Ausstellungen des St. Emmerichs-festes. Budapest 16–23 august 1930*; *A Szent Imre Év főünnepségeinek, nemzetközi gyűléseinek, kongresszusainak, értekezleteinek, kiállításainak részletes sorrendje*, Budapest 1930; *Pester Lloyd* újságcikk gyűjtemény a Szent Imre ünnepségekről, 1930. aug.-i számok; *Reichspost* című újság, 1930. aug. 17., 37. évfolyam, 226. szám.

Fasc. 7. ff. 359–363: S.C. de Propaganda Fide és más római kongregációk

Rossi bíboros, a Konzisztoriális Kongregáció titkára 1930. júl. 7-én Rottának az ötéves fakultások ügyében – kéri, hogy hívja fel az ordináriusok figyelmét, hogy küldjék a Szentszéknek „pel tramite di questa S. Congregazione, l'elenco degli indulti o dispense concesse, con le rispettive tasse percepite”; a veszprémi és a székesfehérvári ordinárius mennyi taxát küldött; Andrassy László mándoki adminisztrátor egy ügyről, ami a pápának van fenntartva.

Fasc. 8. ff. 364–406: Levelezés a diplomáciai testülettel

Számos, francia nyelven írt levél a nuncius megbízólevelének bemutatásával kapcsolatban, illetve a nuncius erről szóló, 1930. máj. 13-ai értesítése. *Note verbale*: az első világháborúban elhunyt katonákra éves megemlékezés ügyében („organisée par la Municipalité de la Ville de Budapest”); újságcikk a *Pester Lloyd*-ból: *Der Heldengedenktag*; meghívó (Budapest Székesfőváros Közönsége a hősi halált halt katonák emlékére 1930. máj. 25-én megkoszorúzza az Andrassy-úti milleniumi oszlop előtt a Hősök emlékkövét, erre hívják a nunciust) – kapcsolódó levelek. *A Curtis-Wright Export Corporation of the United States* négy repülőgéppel különböző európai országokban légbemutatót tartanak, így Magyarországon is. Máj. 28-án érkeznek és a következő nap „will give a demonstration of the advance that has been made in the efficiency and safety of this type of airplane, after which an opportunity will be afforded for a complete inspection of the planes” (az Amerikai Követségtől). Georg Ciechanowiecki, a lengyel követség korábbi titkárának halála – gyászír és erről újságcikk; megbízólevelek bemutatásáról közlések, ezekre válaszok; F. Pakrevan, *envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de S.M.I. le Schah* névjegye.

Fasc. 9. ff. 407–421: Válasziratok és felhatalmazások (Rescritti e facultà)

Engedély kérése áldozás előtt gyógyszer bevételére; házassági akadály alóli felmentések kérése. Varga János kanonok (szombathelyi egyházmegye) kéri a fakultást „lectionem et retentionem librorum prohibitorum non exceptis iis, qui apostasiam, haeresim vel schisma ex professo propugnant vel religionis fundamenta evertere nituntur”. Mivel egyháztörténetet, patológiát és egyházjogot tanít a szemináriumban, három évre megkapja a kért felhatalmazást. Virág Ferenc pécsi püspök Bartunek Mária kérése ügyében „petentem conturbatione mentis laborare ideoque in instituto pro mente captis in territorio parochiae «Szekszárd» existenti vitam ducere et ad statum religiosarum omnino ineptam esse”.

Fasc. 10. ff. 422–426: Beszámoló a L'Osservatore Romanónak

L'Osservatore Romano egy cikke (jún. 18.): *Congressi di pedagogia à Budapest* címmel; a *L'Osservatore Romano*nak *Vigorosa protesta nel Senato Ungherese contro la persecuzione religiosa in Russia* címmel (Budapest, 1930. jún.).

Fasc. 11. ff. 427–430: Szentségek kiszolgáltatása és ezekről tanúsítványok

A bérmlás szentségének kiszolgáltatása Bódi Erzsébetnek; illetve a budapesti cseh-szlovák követ, Pallier lányának megkeresztelése.

Busta 35. (1930–1932)*Fasc. 1. ff. 1–147: Nuncius és nunciatúra*

Fasc. 1.1. f. 2–13: Vám – visszatérítések – engedély

Különféle árucikkek érkezése a nunciatúrára (köztük például egy láda bor, autóalkatrész az Alfa Romeo gyárból, stb..) – nyilatkozatok, hogy vámmentesen adandók ki; *cedoletták* (*Coupon*).

Fasc. 1.2. ff. 14–45: A nunciatúra épülete, autómobil, benzin az autóba, más költségek a nunciatúra épületére, stb.

Note verbale-ok (külügyminiszter illetve a nuncius); Pacellinek egy autóbalesettel kapcsolatban (1931. jan. 9.); újságcikkek: *Pester Lloyd*, *Das Extraterritorialrecht des päpstlichen Nuntzius* (1931. febr. 14.); *Schadenersatzklage gegen den Nuntzius Rotta* (1931. jan. 6.). Benzin vásárlás ügyében a Steaua Magyar Kőolaj Rt.: igazolja le a követség, hogy saját használatára 855 kg benzint vásárol vámmentesen. Petrovits Elek főigazgató kéri a nunciust, hogy az ideiglenesen állami letétül adott festményt adja át a Szépművészeti Múzeumnak (Kerpel Lipót: *A római Colosseum* című képe); Kaldewey Madarásznak ír az átadás ügyében; fuvarlevél; feladóvevény. Klebelsberg Kuno 1931. máj. 6-ai Angelo Rottához írt levelének másolata (olaszra fordítva is). Benne arról tájékoztatta a nunciust, hogy a M. Kath. Vallásalap tulajdonát képező és a budapesti apostoli nunciatúra céljaira átengedett Budapest, I. Disztér 4–5. sz. a. fekvő palotára kivetendő állami és községi adókat pótlékaival és járulékaival együtt maga a M. Kath. Vallás-

- alap fogja viselni. Az addig, 1930. jan. 1-jétől ezen a címen kifizetett előlegek vissza nem térítendőek. A külső tatarozást szintén a M. Kath. Vallásalap fedezi a vallás- és közoktatásügyi miniszter által megbízott gondnok jelentése alapján. A nuncius Pacellinek az ügyben (1931. máj. 23.); válasz Klebelsbergnek (1931. máj. 11.). A nuncius bal esetet okozott: elsodorta Hellschein Antal fogtechnikust motorkerékpárjával együtt (Máriabesnyőn a kápolna előtt kb. 200 m-el). A sértett keresetet indított ellene. A nuncius Pacellinek jelent erről (1931. jún. 10.); különféle számlák.
- Fasc. 1.3. ff. 46–62: Különfélék (indulások, szabadságolások, tiszteletdíj, fizetések, miseintenciók)
- Rotta 1930. dec. 26-ai levele Ottavianinak Kaldewey kitüntetése ügyében („uditore di 1a classe”-nek nevezik ki). A svájci apostoli nuncius miseintenciókat küld; hűsvéti üdvözlét; Kaldewey szabadságolása. Kaldeweynek ideiglenesen helyettesítenie kell Luigi Arrigonit Bukarestben. A nuncius szabadságolása; Rott szállítmánya a nunciushoz – a nuncius válaszlevele (mille grape della legna).
- Fasc. 1.4. ff. 63–146: A pápa koronázási évfordulója (febr. 12.). Diplomáciai ebédek
- Fasc. 1.4.1. ff. 64–79: A pápa koronázásának évfordulójával kapcsolatos dolgok; távirat Pacellinek Rottától; meghívó a prímás által celebrált misére; újságcikkek; 1931. febr. 13-ai jelentés Pacellinek; Pacelli válasza.
- Fasc. 1.4.2. ff. 80–108: Ülésrend (1931. jan. 17.); az 1929. febr. 12-ére meghívottak listája; az 1929. febr. 10-ére teára meghívottak listája (*Thé per il clero*); *thé del gennaio 12. (1929)* – lista; *Pro-memoria dell'attività diplomatica della Nunziatura nel mese di gennaio e febbraio e per la «Festa del Papa»*; 1931. febr. 12-ei teára meghívottak listája (diplomáták); lista, 1931. febr. 12. *Anniversario dell'Incoronazione di S.S. Pius XI* (egyháziak listája azzal a megjegyzéssel, hogy a prímás mind az egyháziak mind a diplomáták teájára meghívást kapott); a jan. 17-ei meghívásra válaszok; menü (1931. jan. 17.); febr. 8-ára válaszok; számlák (1930. febr. 12., 1931. febr. 9. és febr. 13.); kiadásokkal kapcsolatos jegyzetek; pár névjegykártya; febr. 12-ei meghívással kapcsolatos levelek.
- Fasc. 1.4.3. ff. 109–130: 1931. jan. 31, *déjeuner* – ülésrend; menü; feljegyzések; számla; levelezés.
- Fasc. 1.4.4. ff. 131–145: *Déjeuner*: 1931. febr. 19. – Levelezés; menü; számlák; ülésrend.
- Fasc. 2. ff. 148–183: *Audienciák és meghívások*
- Különféle meghívások (például a Pázmány Egyesület irodalmi ünnepsége, márc. 19.; az Országos Katolikus Szövetség 1931. márc. 17-én családvédelmi ülésre. Nékám Lajos a Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem rektora teára hívja; diplomáciai fogadásokra hívják. Az Országos Katolikus Szövetség, nov. 19-én Szent Erzsébet ünnepén este a pesti Vigadóban országos jubileumi ünnepséget rendez, ahol az ünnepi beszédet Serédi mondja, erre invitálják). Több meghívó, köztük például az Orsz. Magyar Katolikus Főiskolai Diákszövetség fennállásának tízéves jubileuma alkalmából tartandó kongresszusra, 1931. máj. 9–10.

Fasc. 3. ff. 184–214: Hivatali költségek

Fasc. 3.1. ff. 185–191: 1931 első trimesztere

1931 első trimeszterére vonatkozó számadás; Pacelli visszajelzése; 1931. jan.–márc.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartásának költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás, 1931 első trimesztere.

Fasc. 3.2. ff. 192–198: 1931 második trimesztere

1931 második trimeszterére vonatkozó számadás – jelentés Pacellinek (1931. júl. 1.); Pacelli válaszevele; 1931. ápr.–jún.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartásának költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás, 1931 második trimesztere.

Fasc. 3.3. ff. 199–206: 1931 harmadik trimesztere

1931 harmadik trimeszterére vonatkozó számadás; Pacelli visszajelzése; 1931. júl.–szept.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartásának költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás, 1931 harmadik trimesztere.

Fasc. 3.4. ff. 207–213: 1931 negyedik trimesztere

1931 negyedik trimeszterére vonatkozó pénzügyi számadás (resoconto finanziario); Pacelli visszajelzése; 1931. okt.–dec.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartásának költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás, 1931 negyedik trimesztere.

Fasc. 4. ff. 215–383: Segélyek és gyermekotthonok

Fasc. 4.1. ff. 216–330: Vegyes levelezés

Különbféle segélykérő levelek, köztük van olyan hívó, aki fotót is küldött magáról a gyermekeivel. Vagy például Horthy Miklós né segélyakciója (karácsonyra a szegényeknek), melyre az elismervényből látszik, hogy a nuncius 100 P-t küldött. Intézmények szintén fordultak kérréssel a nunciushoz, például a József Királyi Herceg Szanatórium Egyesület utcai gyűjtést rendez, amire megváltási jegyet ajánl fel, 20 P-ről (a hátoldalon: inviati 20 P). A *Società di Patronato degli Italiani in Ungheria* – *Vittorio Emanuele III*-nek a nuncius 50 P-t adott. Klebelsberg Kuno 1931. jan. 2-ai levele Novák István ügyében.

Fasc. 4.2. ff. 331–382: Segélyek és gyermekotthonok. XI. Pius és az Apostoli Nuncius Gyermekotthonok, 1931.

Fasc. 4.2.1. ff. 332–363: *Décompte relatif aux Frais Mensuel du Home „Pie XI” et du home „Nonce Apostolique”* (1930 szept.-étől 1931 aug.-áig bezárólag) – tételesen a kiadások.

Fasc. 4.2.2. ff. 364–379: *Quittance*

Elszámolás bizonyos összegekről a *Pie XI et du home Nonce Apostolique* javára, ezeket az otthonok vezetőse (Direction des homes) írta alá.

Fasc. 4.2.3. ff. 380–381: Levelezés

A m. kir. népjóléti és munkaiügyi államtitkár Scholtz Kornél 17 ezer P-t engedélyez a XI. Pius és a Nuncius Gyermekotthonok javára (1931. nov. 25.). A Postatakarék megküldi a nunciushoz a segélyt, majd az elszámolást terjeszse fel; erre válasz, s küldi az 1930–31-es évre szóló elszámolási kimutatásokat.

Fasc. 5. ff. 384–435: Magánlevelezés

Újévi, karácsonyi üdvözlések; bor küldése (Zimányi Mihály O.Praem., a Norbertinum igazgatója részéről több alkalommal). Aldo Severi Bonesi levele 1931. jan. 25-én: „Se Le fa piacere di vedere un ritratto della bambina Oxilia e della Signora del Ministro Grigorcea, noi saremmo molto onorati, Eccellenza, di vederla da noi giovedì dalle ore 11 alle 14.” A levél Hotel Dunapalota (Ancien Hôtel Ritz) Budapest fejéces papíron. A magyarországi Credók szervezetének budapesti központi egyesülete díszgyűlése a Szent Imre jubileumi ünnepek alkalmából köszönik a pápa jóindulatát Magyarország iránt, s kéri, hogy a nuncius továbbra is támogassa, mozdítsa elő a pápa előtt a magyar ügyet. A *Société Anonyme Royale Hongroise de navigation fluviale et maritime* ingyenyjegye 1931-re; Zilahy Dezső a székesfővárosi Idegenforgalmi Hivatal igazgatója a Szent Imre ünnepekről prospektust küld; Knebel Miklós pápai kamarás, a Központi Papnevelő Intézet vicerektora „un chevreuil comme un cadeau de St Nicolas”-t küld.

Fasc. 6. ff. 436–502: Levelezés a külügyminisztériummal

A nunciusnak a diplomáciai testület nevében elmondott újévi beszéde (1931. jan. 2.) – Pacellinek; Pacelli válaszelevele; újságcikk: *L'Italia*, 1931. jan. 2. 20. évfolyam, 2. szám, 1. old.: *Disoccupazione e crisi mondiale nel discorso di Monsignor Orsenigo*, valamint: *I discorsi di Mons. Maglione e di Doumergue*; *Pro Memoria per il discorso del 1 dell'anno* (Kaldewey írta, 1930. okt. 30.); a kormányzó diplomáciai testületnek elmondott beszéde; *Note verbale*-ok; *Note verbale circulaire*-ek; *Copie. Sacra Congregatio Caeremonialis decretum de titulo „Excellentiae Reverendissimae”* (1930. dec. 31.); a nunciaturán dolgozó személyzet; meghívók; *Ordre de cérémonie de l'ouverture solennel de l'Assemblée législative le 21 juillet 1931 dans la salle de la coupole du palais du parlement*; Rottának a Szent Imre ünnepekkel kapcsolatban, 1931. aug. 5-én (aláírás nélkül, „külügyminiszter” vízjellel); *Pester Lloyd* újságcikke: 1931. júl. 21. 78. évfolyam, 163. szám, 1. old.: *Eröffnungsansprache des Reichsverwesers an den neuen Reichstag*.

Fasc. 7. ff. 503–557: Péterfillérek

Egyházmegyénként feltüntetve egy vázlatos jegyzékben, hogy mennyi a hívek száma, mennyi a minimum (ez 1/100-a a hívek számának), illetve vázlatosan, hogy mennyit küldtek be 1927-ben, 1928-ban és 1929-ben, illetve 1930-ra egy hozzávetőleges kimutatás (nem teljeselek); különböző egyházmegyékből küldik a pénzt; Pacelli visszajelzései, stb.

Busta 36 (1930–1932)*Fasc. 1. ff. 1–358: Magyarországi római katolikus egyházmegyék**Fasc. 1.1. ff. 2–9: Esztergomi főegyházmegye*

Pacelli 1931. jún. 11-ei levele Rottának. Benne, hogy a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja „ha esaminato colla massima cura tutto quanto l'E.mo Signor Cardinale

Seredi ha ripetutamente esposto circa i beni della Sua Archidiocesi esistenti in Cecoslovacchia e la Sua penosa situazione economica. Nell'intento pertanto di attenuare in qualche modo le difficoltà, nelle quali Sua Eminenza venne trovarsi, la Santa Sede ha deciso di autorizzare l'Emo Signor Cardinale Arcivescovo ad avere un indennizzo sulle rendite passate e future dei beni che gli Enti Ecclesiastici secolari slovacchi possiedono in Ungheria". Ezt részletezi és kéri, hogy a nuncius közölje Serédivel.

Fasc. 1.2. ff. 10–49: Kalocsai főegyházmegye

Mosonyi Dénes koadjutorának kinevezése. Ezzel kapcsolatos levelezés, köztük Mosonyi több levele. Például 1930. dec. 25-én a nunciushoz írt levelében azt kéri, hogy Gebauer Miklós címzetes körösmonostori apát, püspöki irodaigazgatót nevezzék ki koadjutorának a pécsi székeskáptalanba; 1931. jan. 2-án pedig azt szeretné, hogy: „colla nomina del coadiutore sia dato un'orientamento a Mons. Vescovo Virág dei diritti ed obblighi del coadiutore, poiché fin adesso è del parere che la cose finanziarie rimangono in gran parte le stesse”. Ugyanitt 1931. jan. 27-én kelt köszönőlevele. A kalocsai kanonoki stallumok betöltése tárgyában levelezés, mivel három kanonok is elhunyt. Továbbá, ahogy Zichy 1931. jan. 25-ei levelében írta: „Verso il fine dell'anno passato era entrato – come novizio – nella compagnia di Gesù il Prelato-Canonico Tiburzio Révay. Durante il tempo del noviziato ritiene però il suo diritto al canonicato. Questo è anche necessario poiché altrimenti non potrebbe pagare i suoi debiti. Per questa stessa ragione (e poiché era un canonico operoso) sarebbe da desiderare, che anche lui sia promosso dopo la nomina del Prevosto grande. Il capitolo è contrario. Non so, se il Codice lo permettesse?” Illetve „Sarò poi costretto fare una istanza umile, che l'ultimo canonicato possa essere riservato per i due seminari di Kalocsa. Tutte le spese doveva e devo portare io. Lo faceva volontieri, ma fra undici istituti e mille oneri devo cercare un'alleviamento”. A káptalan ennek is ellene van, így a nuncius segítségét kéri. Ezzel kapcsolatban a nuncius és Zichy több levélváltása, valamint: a bullák küldése, ezek másolatai, taxa küldése, nyugta, stb.

Fasc. 1.3. ff. 50–117: Pécsi egyházmegye

Levelezés a koadjutor kanonoki kinevezéssel kapcsolatban, köztük például Virág Ferencnek Rotta a fizetendő taxa kapcsán: „Taxa est sat gravis, quia, de more, taxa est gravior pro coadiutoria quam pro canonicatu, attenda specialia et extraordinaria natura gratiae a Sancta Sede concessae. Taxa est pengorum 1300; quam Excellentia Tua ad hanc Nuntiaturam mittere dignabitur”. Kanonoki kinevezésekkel kapcsolatos levelezés, dokumentumok, taxák küldése. Guerri 1931. jún. 11-én a nunciushoz írt levele szerint a pécsi püspök panaszkodik, hogy Koch Ede kanonok kinevezési bullájában az van, hogy „la conseguente riserva alla Santa Sede della Parrocchia di Villany, posseduta dal detto Sac. Koch in Diocesi di Cinque Chiese, per il motivo che tale Beneficio Parrocchiale è di Patronato laicale, e precisamente del Serenissimo R. Arciduca Federico, il quale malvolentieri si vedrebbe privato del suo diritto”. Rotta 1931. jún. 16-án Virágnak; egy jelentkező a szemináriumba törvénytelen származású, ez alól kellene felmentés. A bonyhádi plébániára kinevezés, taxa (Bauer József); a villányi plébániára kinevezés (Loschert Kázmér). A pécsi püspöknek köszöni a nuncius

a küldött bort. Varga Pál pap ügye, aki polgári házasságot kötött – a püspök kéri, „ut plenam Paulo Varga sacerdoti rehabilitationem ad exercendum s. ministerium benevolenter efficere non dedignetur”; ezzel kapcsolatos levelezés. Virág a *Schematismust* küldi; a nuncius köszönőlevele.

Fasc. 1.4. ff. 118–141: Nagyváradi apostoli adminisztratúra

Juhász Ferencnek felmentés megadása („acolythum Dioeceseos huius Varadinensis ad sacros ordines promoveri quo prius circumstantiae personales postulant”). Újságcikkek Lányi József tinnini címzetes püspök halálával kapcsolatban; erről ír Kaldewey 1931. okt. 5-ei levelében Pacellinek. Rotta 1931. okt. 19-ei levele Pacellinek két fakultás kéréséről. Egyrészt a káptalan katasztrofális pénzügyi helyzete miatt Lindenberger kérte, hogy a Lányi halálával megüresedett kanonoki stallumot kedvezőbb időben töltsék be. Másrészt Csiszárík „ottenne con un Rescritto della Sacra Congregazione del Concilio in data 24 Giugno 1928 diretto al Vescovo di Vesprimia, la dispensa dal coro e dalla residenza durante munere amissis distributionibus quotidianis, e ciò per 3 anni”. Most 1932. jan. 1-jéig ennek rövid meghosszabbítását szeretné. Utána Veszprémben szándékozik lakni. Pacelli 1931. okt. 29-ei válaszlevele; Pacelli és Rotta nagyváradi kanonoki stallummal illetve annak üresen hagyásával kapcsolatos levélváltásai, Pacelli 1931. febr. 17-ei levelében az Egyetemi Templomban végzendő kóruszolgálat újrafelvétele is feltűnik. Újságcikk: *Nemzeti Újság*, 1931. máj. 17, 16. old.: *Debrecen városában. A „katolikus” Debrecen.*

Fasc. 1.5. ff. 142–158: Szatmári apostoli adminisztrátor

Székely Gyulának apostoli protonotáriusi cím – Michele Lega bíboros, a Szentségi Kongregáció prefektusának levele; kisméretű fényképek (egyik színezett, a többi három fekete-fehér); Fülöpödaróc templomának építéséhez segílyt kérnek; Székely köszöni a kinevezését; az apostoli bréve a kinevezésről; Székely annak érdekében, hogy ne kelljen Budapestre utazni letenni az esküt, egy közelebbi prelátust kér, aki előtt letehetné, vagy Énekes János vagy Lindenberger János előtt. Az ügyben Rotta Ottavianinak ír. A nuncius 1931. nov. 28-ai levelében arról értesíti Székely Gyulát: „Attentis igitur rationibus a Te allatis, concedimus Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Dr. Ioanni Lindenberger, Administratori Apostolico, facultatem subdelegatam tuum iusiurandum recipiendi ad normam instructionis a Te receptae, ita tamen ut in documento ab Illustrissimo Domino Dr. Lindenberger conficiendo de praestito iureiurando subdelegationis acceptae mentio fiat”.

Fasc. 1.6. ff. 159–199: Egri főegyházmegye

Málnási Odön tanítóképző intézeti tanárt eltanácsolták az iskolából („consilium abeundi”-t kapott), de véleménye szerint ő nem lusta, csak kétszer kért betegszabadságot a tanévben, mert télen újult ki harctéri eredetű betegsége. Szerinte Subik Károly főegyházmegyei főtanfelügyelő a felelős – tehát a konfliktusuk a téma. *Boldog Csáki Móric élete* c. munka Málnásitól és ezzel kapcsolatban levelezés. A nunciusnak Kulcsár Sándor és Ungár Mór mérnök 1931-ben (Miskolc): a szendrői római katolikus egyházközség megbízásából a magy. kir. miskolci államépítészeti hivatal ellenőrzése és művezetése mellett egy nagyobb szabású államsegélyes római katolikus elemi iskolát

építettek, valamint a düledező paplakot, kántorlakot, harangozó lakot javították és a régi iskolát javították és átalakították tanítói lakásokká, de a járandóságukat nem kapták meg. *Schematismust* küld Szmrecsányi; a nuncius levele Szmrecsányinak; az egri zsinati törvénykönyvet küldi Szmrecsányi; a nuncius köszönőlevele. Távirat: karácsonyi üdvözlés.

Fasc. 1.7. ff. 200–214: Rozsnyói általános helynökség (magyar rész)

Pájer János gratulációt köszönő levele (1931. jan. 15.). Az egyházközség elnöke, gondnoka és 3 egyháztanács tag által aláírt levél: a salgótarjáni acélgyári telepen szeretnének külön templomot és plébániát létesíteni. Külön térképet is készítettek. Salgótarján plébániája 4 külön plébániára oszlana szét a tervek szerint. Fontos szerintük, hogy a filiák különváljanak. A megfogalmazottakra észrevételek; a plébánia megosztásról térkép.

Fasc. 1.8. ff. 215–254: Győri egyházmegye

Balics Lajosnak a nagypréposti székre kerülése után a győri püspök szerette volna a graduális promóciót alkalmazni és az így megürrülő skolasztikus stallumot Hász István tábori püspöknek juttatni. Ugyanakkor Luigi Capotosti bíboros, prodarius 1931. aug. 28-ai levelében figyelmeztette, hogy a Can. 1435, par. 1. n. 4. értelmében nem alkalmazható a fokozatos előléptetés, csak a Szentszék által eszközölt előléptetések kapcsolódó bullákkal. Mivel Hász nem tudná a helybenlakást vállalni és a kóruszolgálatot betölteni, így koadjutort kellene adni neki. A kanonoki stallumokkal kapcsolatos levélváltások. Grósz Fetser püspöksége 25 éves évfordulójára apostoli áldást kér (1931. márc. 16.); Rotta felveti az ötletet Pacellinek „Se si potesse anche a lui procurare, come si fece mesi sono per Mons. Arcivescovo di Kalocsa, un Autografo Pontificio, sarebbe ottima cosa: contribuirebbe il dono più gradito che Mons. Fetser potrebbe ricevere in occasione così solenne” – ezzel kapcsolatos levelezés. Kamarás István francia nyelven írt levele a nunciussnak, melyre Kaldewey válaszol. Válaszában tudomására hozza, hogy „votre agrégation au Diocèse de Marseille c'est une affaire dans laquelle la Nonciature Apostolique n'a rien à voir, et qui doit être réglée uniquement entre l'Evêque de Győr et l'Evêque de Marseille”.

Fasc. 1.9. ff. 255–260: Veszprémi egyházmegye

Rott Csizsáriknak, hogy megkapta a felmentést kóruszolgálat és a rezidencia kötelezettség alól „usque ad diem 31. Decembris anni 1931 seu usque ad diem, quo pensione donabitur”. *Schematismus* küldése; Bereczk Gyula iszkázi plébános 1931. nov. 22-ei levele. „Mons. Vescovo di Veszprimia ha chiesto il titolo di Prelato Domestico per i Sacerdoti: Martino Bécsy, già professore di Religione nel pubblico ginnasio della città di Kaposvar e, da circa dieci anni, Canonico della Cattedrale, e Geysa Csothi, abate parroco di S. Croce (Keresztur)”. Ezzel kapcsolatban Pacelli 1931. nov. 23-án a nuncius bejegyzését (nulla osta) kéri.

Fasc. 1.10. ff. 261–269: Szombathelyi egyházmegye és székesfehérvári egyházmegye

Tivadar József felsőlendvai pap szeretne a szombathelyi egyházmegyébe menni (a pápához intézett folyamodványt), kérését egészségügyi okokkal magyarázta. Ezzel kapcsolatos levelezés. Rotta és Giulio Serafininek a Zsinati Kongregáció prefektusának levélváltása. Rotta levele 1931. jún. 24-én kelt. Benne, hogy Griger Miklós

sóskuti plébános is közte van annak az öt plébánosnak, akik elnyerték az engedélyt, hogy képviselőjelöltként induljanak. Ő a csornai jelölt a győzelem bizonyosságával. A dolog tehát már nem aktuális (a nuncius konkrétan nem fejt ki, hogy pontosan mi nem). Mikes püspök 1931. dec. 22-ei levele Rottának, püspöki kinevezése 20. évfordulójára írt üdvözlésre válaszol.

Fasc. I.11. ff. 270–287: Váci egyházmegye

Gossmann Ferenc lektor kanonok, castoriai címzetes püspök haláláról távirat; gyász-híre; „de ratione familiaritatis” most a Szentszéknak van fenntartva a stallum betöltése – ezzel kapcsolatos levelezés; a váci székeskáptalan egyes stallumainak éves jövedelme. Hanauer püspök egy korábbi indultum megújítását kéri: „liceat ei emolumenta trium Canoniatum Cathedralis Ecclesiae pro tempore vacantium Seminario Dioecetano attribuire”; 1924-ben három évre engedte meg neki a pápa. Az akkori határozat mellékelve. Steinhübel Jakab vecsési lakos a plébánosára, Fehér Jánosra panaszkodott, Hanauernek küldi a nuncius a levelet. Hanauer karácsonyi üdvözlete; a nuncius válasza.

Fasc. I.12. ff. 288–290: Tábori püspök

Egy lapon: „I documenti già sotto questo Numero si trovano nella Cartella: Vescovo Castrense 1933.”

Fasc. I.13. ff. 291–311: Kassai általános helynökség

Egy nyugdíjas lelkész, a kassai püspökség, illetve sátoraljai helyi helynökség papja kér védelmet üldöztetésében. Két személyre: Bodnár József sárospataki adminisztrátorra és Hetmanek Ferenc kántortanítóra panaszkodik. Ezzel kapcsolatban a nuncius levélváltása Payerrel. Pappászenteléshez előírt életkor előtt 10 hónappal felszenteléshez felmentést kér Payer Densz Géza papjának. A gönci (Abauj megye) római katolikus esperesi kerület papságának, a csonka (kassai) egyházmegye végleges rendezése tárgyában Boldogkőváralján 1931. máj. 3-án tartott rendkívüli gyűléséről felvett jegyzőkönyvet küldi Horváth Géza gönci kerületi esperes 1931. jún. 1-jén; elküldi Payernek a nuncius. Szintén a csonka egyházmegye tárgyában a tokaji esperesi kerület (Szaun László, kerületi esperes, tarcali plébános). Panaszkodnak, hogy például szemináriumuk nincs, nyugdíj nagyon alacsony, a fiataloknak évtizedekbe telhet, míg plébániához juthatnak, a csonka egyházmegye plébániáinak vagyona és alapítványai általában ellenőrizhetetlen helyen kezeltetnek, nem kaptak semmit a jövedelmeikből. Azt kéri, hogy a csonka egyházmegye ügyét véglegesen rendezzék, tegyék önállóvá, valamint, hogy a kassai egyházmegye és káptalan itt levő birtokai teljes egészükben megmaradjanak. Nota bene: a memorandum „fu fatto leggere dal Nunzio al Card. Primate il quale consiglio per adesso i soprassedere da qualsiasi passo in proposito, 1931. nov.”. Kaldewey; Szikszó kerület – „ingremiati territorio Vicariatus Sátoraljai helyiensis” – ősi koronájának jegyzőkönyvéből kivonat (sept. 22.). Montini levele Rottának, Pájer János, a rozsnyói egyházmegye magyar részi általános helynöke, illetve Payer Ferenc a kassai egyházmegye magyarrészi általános helynöke kérték „usum pontificalium etiam extra Missam et functiones ecclesiasticas”. A nuncius nincs igazán mellette, Serédinek is írt az ügyben; Serédi válasza: szerinte sem kellené a két vikárius generálisnak megengedni, mert veszélyes precedenst teremthetne,

a káptalani vikáriusok körében is, nehéz lenne megszüntetni „cessante munere” és „la parità con gli amministratori apostolici non corre”. *Presidenza federazione generale cattolici Ungheria* hódolatáért a pápa áldását küldi.

Fasc. 1.14. ff. 312–357: Csanádi egyházmegye

Dispensationis defectu aetatis; Pizzardo 1931. febr. 24-ei levele Angelo Rottának. Benna: „Essendo stata ora stabilita, in seguito all’esecuzione del Concordato romano, la nuova circoscrizione della diocesi romana di Timisoara (costituita in gran parte, come Ella ben sa, col territorio della diocesi ungherese di Csanad), questa Segreteria di Stato sarebbe molto grata all’Eccellenza Vostra Rev.ma se Ella cortesemente le favorisse qualche informazione circa la sistemazione canonica del reliquato ungherese della medesima, di cui si fa cenno nel surriferito passaggio. Infatti dalle ricerche eseguite in Archivio non risulta che il progetto di Monsignor Orsenigo sia stato posto in esecuzione, mentre invece risultano sistemati in Amministrazione Apostolica i due reliquati ungheresi di Gran Varadino e di Szatmar. I documenti qui uniti per conoscenza dell’Eccellenza Vostra si riferiscono alla sistemazione in parola: in essi se ne parla come d’un fatto imminente”. A nuncius 1931. márc. 12-ei levelében kifejti véleményét Pizzardónak. Rotta 1931. ápr. 30-án Pacellinek a csanádi csonka egyházmegye ügyében, melynek helyzetét rendezni kellene, tekintve, hogy a román konkordátum következtében létrejött a temesvári egyházmegye. Glattfelder ezzel kapcsolatban írt folyamodványa a pápának (1931. ápr. 30), illetve Glattfelder levele Rottának, melyben kéri, hogy juttassa el neki. Rossi levele, mellyel küldi a bullát amivel „viene eretta la nuova sede e chiesa cattedrale per la diocesi di Csanád”; a bulla másolata – ezzel kapcsolatos levelezés, stb. *Protocollum de peracta publicationis Bullae „Per Apostolicas”* (1931. szept. 24., Glattfelder). Glattfelder 1931. okt. 20-ai kérése két minorita szerzetes, Papp Béla szeged-felsővárosi házfőnök és Bauer Bertalan egyházmegyei szolgálatba lépéséről: „utreque Ordinis Min. Conventualium professus religiosus et presbyter ad pedes Beatissimi Patris provoluti humillime rogant, ut illis, quibus facultas a legitimo Superiore ex ordine exeundi et clero saeculari adscribendi concessa est ad tenorem can. 640. C.I.C. indultum saecularisationis benignissime concedatur”. Emellett Glattfelder ugyanaznap írt másik levele a nunciushoz – a két levélre a nuncius válasza, illetve a nuncius és Glattfelder még egy kapcsolódó levélváltása. Molnár István segédlelkész rehabilitációját kéri.

Fasc. 2. ff. 359–666: Görög katolikus egyházmegyek Magyarországon és rítusváltoztatások

Fasc. 2.1. ff. 360–403: Általános kérdések (1931)

A nuncius 1931. jan. 12-én Sincerónak: „Accludo la lettera, di cui conservo copia in questo Archivio, inviatami da Monsignor Papp a proposito della Codificazione del Diritto per la Chiesa Orientale, come pure le osservazioni ch’egli fa all’abbozzo del primo libro del Codice, inviatogli da me, a nome di codesta Sacra Congregazione, nell’ottobre scorso.” – ezzel kapcsolatos levelezés. Rítusváltoztatások utáni taxát küldi Rotta Sincerónak; különféle pénzek küldéséről feljegyzések különböző dikasztériumoknak (jegyzetek). Sincero 1931. jan. 27-én küldi a nunciushoz egy másolatát „della lettera

indirizzata da questa S.C. per la Chiesa Orientale all'Episcopato Cattolico, in occasione della ricorrenza centenaria del Concilio di Efeso” és kéri, hogy juttassa el minden püspöknek. Novák István pénzügyeiről újságcikkek (*Esti Kurír*, 1931. febr. 21., 5. old.: *Tizenbatezer pengő adósság miatt csődöt kértek Novák István görög katolikus püspök, Tisza István egykori intimusa ellen*; *Ujság*, 1931. febr. 22.: *Tizenbatezer pengő tartozás miatt kéri a csődöt Novák István eperjesi püspök ellen*; *A Reggel*, 1931. jún. 1. 7. old.: *Följelentették és kiballgatták a rendőrségen Novák István görög katolikus püspököt, aki beugrató ügymökök áldozata lett*); Novák püspök ügyében több levél. Miklósy István 1931. márc. 13-ai levele: „In nexu aestimatissimarum litterarum Excellentiae Tuae nri 3808. die 9. Octobris a. 1930. datarum, honori mihi duco „Annotationes” heic ./ advolutas – a Commissione Dioecesis meae Hajdudorogensis de schemate canonum 1-86. Libri I. Codicis Ecclesiae Orientalis exaratas et per me acceptatas – humiliter transmittere: rogando, ut eas S. Congregationi pro Ecclesia Orient. proponere dignetur”. Rotta küldi Sincerónak 1931. márc. 18-án a keleti kánonjogi kódex első könyvéhez az észrevételeket; erre válaszlevél. Tóth György nyírpazonyi görög katolikus lelkész templomépítéshez szeretne a nunciustól segílyt kérni, mert a községben a római és görög katolikus híveknek nincs temploma, a kis fatornyos 150 éves vályog templomot bezáratta a hatóság és nem sikerült pénzt szerezni. E célra 2000 miseintenciót szeretne a nunciatúráról. A görög katolikus bazilita rendfőnök (Superiore Generale dei Basiliani Ruteni) azt kéri, hogy egyesítsék a bazilita monostorokat, melyek Csehszlovákiában, Magyarországon, Romániában és Jugoszláviában vannak, „in una Quasi-provincia”. Sincero 1931. aug. 2-án erről kérdezi a nuncius véleményét. Kaldewey kikéri Serédi véleményét az ügyben. Serédi 1931. okt. 3-ai levele Kaldeweynek (másolat). Szerinte a román, jugoszláv, csehszlovák kormányok elleneznék, és „sarebbe più semplice e più ragionevole di sottomettere i singoli monasteri immediatamente al Rmo P. Generale”. Ha nem fogadnák el a javaslatát, akkor azt kéri, hogy Máriapócs legalább, az egyetlen magyarországi bazilita monostor ne kerüljön ebbe a Quasi-Provinciába. Kaldewey 1931. okt. 9-én Sincerónak: küldi a primás eredeti levelét. Sincero 1931. nov. 19-ei levele Rottának, benne: „Circa 15 o 16 anni or sono il Rev. P. Pasztory, del convento Basiliano di Mariapocs, istituiva un legato, le cui pratiche si iniziavano col Nunzio d'allora in Vienna, l'E.mo Cardinale Scapinelli. Ora i beni di questo legato, se non nella totalità, almeno certo nella maggior parte vengono a trovarsi in territorio rumeno”. Hogy információt szerezzenek megkérdezték Miklósyt, aki jól ismeri a kérdést, de nem válaszol, így most a nunciustól kéri, hogy nézzen utána a nunciatúra irattárában. A nuncius Miklósynak írt az ügyben, de választ nem kapott; a nuncius Sincerónak írt levele az ügyben.

Fasc. 2.2. ff. 404–434: Miklósy István – Hajdúdorogi egyházmegye

Gulyás István sajjóvamosi ideiglenes helyettes lelkész a nunciushoz: Drótos János és társai már fél éve kéri, hogy vegye fel őket a római katolikus egyház kebelébe, mert három éve felekezet nélküliek. Szmrecsányinak ír a nuncius az ügyben – ezzel kapcsolatos levelezés. Misestipendiumok küldése ügyében több levél, például 330 P-t 200 miseintencióért kiosztotta Miklósy 11 pap között; Sincero 1931. júl. 10-ei levele

- a nunciatusnak, hogy a javaslat „ha presentato alla approvazione del Santo Padre, che si è degnata concederla nell’Udienza del 27 Giugno p.p. i seguenti provvedimenti: 1) Riconoscimento che è regolata la giurisdizione attualmente esercitata dal Vescovo di Hajdudorogh su quattordici parrocchie di rito rumeno, che erano state dismembrate „ad tempus”, e assegnate al Vescovo rumeno-cattolico di Oradea Mare con decreto del Nunzio Apostolico in Vienna il 10 Maggio 1919; 2) Assegnazione delle parrocchie di rito rumeno Bedo e Battonya – che appartenevano l’una alla diocesi di Oradea Mare e l’altra alla diocesi di Lugoj – alla diocesi ungherese di Hajdudorogh, a tenore dell’art. III del Concordato fra la Santa Sede e il Regno di Romania, perché dette parrocchie si trovano ora fuori dei confini della Romania; 3) Assegnazione, per i medesimi motivi esposti al n. 2. della parrocchia di rito rumeno di Kolcse – anch’essa appartenente alla diocesi rumena di Oradea Mare – all’Amministrazione Apostolica di Miskolc; 4) Invito al Vescovo di Hajdudorogh di istituire uno speciale Vicario o Delegato Vescovile per le parrocchie di rito rumeno a detta diocesi soggette; 5) Sanazione, ad cautelam, applicando il can. 209 del C.J.C., dei vari atti di giurisdizione esercitati dai diversi Ordinari nelle parrocchie contese”. Rotta 1931. júl. 17-én Miklósynak az ügyben, a véleményét kéri, mielőtt a kongregációnak válaszolna. Miklósy júl. 24-ei válasza. Rotta júl. 30-ai válasza Sincerónak: „mi sono fatto un dovere d’interpellare Mons. Vescovo di Hajdudorogh sul desiderio espresso da codesta S. Congregazione per la nomina di un Delegato speciale o Vicario per le 16 parrocchie greco-rumene, e non ho mancato di fargli rilevare che si aspettava un accoglimento pronto di un tale desiderio; non credetti conveniente, per ragioni di prudenza, specificare troppo le ragioni della proposta, solo limitandomi a quel del maggior bene spirituale”. Küldi a püspök levelének másolatát.
- Fasc. 2.3. ff. 435–448: Papp Antal „miskolci görög katolikus érsek”
Homrogi hívek szeretnének latin rítusúra áttérni, ezzel kapcsolatos levelezés; felmentések ügyében levelezés; Papp 19 vegyesházasság akadályá alóli felmentés taxáit küldte.
- Fasc. 2.4. ff. 449–488: Folyamatban levő rítusváltoztatások
Több magyar nyelven írt kérvény rítusváltoztatás ügyben, az illetékes ordináriusok levelei, a nunciatus válaszai, stb.
- Fasc. 2.5. ff. 489–629: Engedélyezett rítusváltoztatások
Több magyar nyelven írt kérvény rítusváltoztatás ügyben, az illetékes ordináriusok levelei, a nunciatus válaszai, stb.
- Fasc. 2.6. ff. 630–665: Nem engedélyezett vagy felfüggesztett rítusváltoztatások
Hívek kérvényei, születési anyakönyvi kivonatok, bérnálási igazolvány, az illetékes ordináriusok levelei, a nunciatus válaszai, stb.

Busta 37. (1929–1932)

Fasc. 1. ff. 1–45: Általános vallási kérdések

Különböző újságcikkek; jegyzetek; Hász István tábori püspöknek a *Pester Lloyd* 1931. ápr. 21-ei számának *Fabnenweibe* című cikkével kapcsolatban; Tömör Flórián szepesi pap ügye.

A nuncius azt írja az érdekében interveniáló Kaczvinszky Józsefnek, hogy: „ante omnia debet sibi benevolum episcopum vel superiorem domus religiosae invenire, qui eum recipere paratus sit”. Hász István jelenti, hogy Mándoky Sándor „tamquam sacerdotem militarem quietatum pristinae suae dioceseos nempe Quinque-Ecclesiensis (Pécs), respective episcopi Quinque-Ecclesiensis (Excell. ac. Revssmi domini Francisci Virág) iurisdictioni subiacere, utpote vero hic Budapestini habitantem potestati Suae Eminentiae Cardinalis Principis Primatis Archiepiscopi Strigoniensis subiectum esse. Qua de causa in re assignata nullam habens ingerentiam nihil meritorii possum facere”. Szent Imre kör üdvözlése a nunciushoz (a Manréza lelkigyakorlatos házban lelkigyakorlatot végeznek, 1931). Serafini 1931. máj. 5-én a nunciushoz: 1928. máj. 10-én a prímáshoz intézett levélben felhívták az ordináriusokat „a mandare una seconda relazione sull’insegnamento catechistico non più tardi di 31 dicembre 1930”. Eddig csak a prímás válaszolt. Küldjék az ordináriusok mielőbb. Serafininek Rotta 1931. máj. 11-ei válasza, melyben leírja, hogy Serédi Rómába megy, érdeklődjek meg akkor tőle. Serafini 1931. máj. 22-ei válaszában jelzi, hogy a javaslatnak megfelelően a prímáshoz fordulnak. Egy üzenet eljuttatása Sipőcz Jenő budapesti polgármesternek az esztergomi általános helynökön, Machovich Gyulán keresztül – ezzel kapcsolatos levelek. A pápát üdvözlik fiatalok („foederationis juvenum academicorum”); ezért köszönet Tiefenthaler Józsefnek a budai Szent Imre Kollégium igazgatójának. *Déjeunerre* hívja Kaldeweyt a csehszlovák követ és a felesége nov. 24-re; megjegyzés a *Nemzeti Újság* 1931. dec. 8-ai száma nyomán, melyben azt írták, hogy a miskolci protestáns püspök temetésén Kronberger János képviselte a katolikus egyházat. További megjegyzés: „Il cadere del generale in risporso Schill, suicida – benedetto del Rev. Nicola Giuseppe Prelato domestico – deputato al Parlamento”. Két kapcsolódó újságcikk: *Lokalnachrichten. Einsegnung der Leiche des Generals Schill*, illetve cím nélküli, Révész temetéséről írnak benne. Újságcikkek: *Una pastorale dell’Episcopato ungherese; Abgeordneter Kun (Unabh. Landw.)*; *Pester Lloyd* (1931. dec. 25.); *Lokalnachrichten. Ezberzog Albrecht und Gemablin für die Tabáner Armen; Compendio della lettera pastorale dell’Episcopato Ungherese alle presenti condizioni economiche*; a püspöki kar körlevele.

Fasc. 2. ff. 46–81: Általános politikai jelentések

A nuncius 1931. jan. 5-én Pacellinek a budapesti törvényhatósági választásokról, küldi a hivatalos eredményeket. Apponyi Alberttel (85. születésnapja) és Bethlennel kapcsolatos újságcikkek. A képviselőház elnöke és Almásy Lászlóné meghívja a nunciust a Népszövetségi Ligák Nemzetközi Uniója tiszteletére az Országházban 1931. máj. 28-án, délután 6-kor tartandó teára. A nuncius Apponyinak pápai áldást kér. Pizzardo küldi a nunciushoz 1931. jún. 8-án a Serédinek küldendő, 1931. máj. 16-án kelt levél egy másolatát a plébánosok politikai mandátumáról. A nuncius jelentése az 1931. jan. 10-én az országgyűlési választásokról, júl. 10-én az eredményekről („Il Governo ha riportato compiuta vittoria e le rispettive posizioni tra Governo ed opposizione sono pressoché identiche a quelle della passata legislatura.”). *Pester Lloyd*, 1931. júl. 18.: *Vom Tage. Interparteiliche Konferenz über die Wahl des Bureaus des Abgeordnetenhauses*; Pizzardo

köszönete a jelentésekért. A máltai lovagrend új nagymestere, Chigi Albani herceg meglátogatja a budapesti máltai lovagokat – a nuncius ezzel kapcsolatban jelent 1931. aug. 3-án Pacellinek; a bíboros államtitkár válasza. Egypár cikk Turchányi [Imrével] kapcsolatban; a nuncius jelentései (1931. nov. 27-én „condizioni attuali economico-politico dell’Ungheria” tárgyban, valamint 1931. dec. 19-én „condizioni politico-economiche-Pastorale dell’Episcopato” tárgyban).

Fasc. 3. ff. 82–89: Királykérdés

A nuncius 1931. márc. 14-ei jelentése Pacellinek. Állítólag Albrecht főherceg Rómában a pápánál kihallgatást szeretne, viszont egy elvált nővel házasodott össze Angliában, a botrány nagy volt. Most Budapesten él a nő, s bár ők ketten külön házban laknak, „i rapporti però non sono rotti ed il vincolo civile rimane nel suo vigore senza che ci sia stato atto di resipiscenza e volontà di riparare lo scandalo”. Pacelli köszöni az információt. Újságcikkek; valamint a nuncius 1931. júl. 8-ai levelében Pacellinek a királykérdésről. Benne megemlíti, hogy Bethlen is tárgyalta programbeszédében a témát Debrecenben.

Fasc. 4. ff. 90–119: Kormány

Névjegykártványk; újságcikkek; diplomáciai étkezésekre, rendezvényekre meghívások (például Bethlen a nunciust *dinnerre* hívja, vagy: Bethlenné a gyermeknapon a Szervita téren gyűjtésre); a vallás- és közoktatásügyi miniszter újévi üdvözlete; a nuncius 1931. márc. 12-ei levele a külügyminiszter közelgő római útjával kapcsolatban. Bethlent miniszterelnöksége 10. évfordulója alkalmából a diplomáciai kar nevében üdvözlí a nuncius. Rotta 1931. aug. 21-ei jelentése Bethlen lemondásával kapcsolatban. A hírt a bombához hasonlítja. Károlyi Gyula neve merül fel, mint lehetséges utód. Ernszt Sándor országgyűlési képviselőről, a Bethlen kormány m. kir. népjóléti és munkügyi miniszteréről, mint lehetséges vallás- és közoktatásügyi miniszterről beszélnek. Véleménye szerint nagyon komoly ember és jó pap. Bethlen még nem akar a politikai élettől visszavonulni, az Egységes Párt vezetőjeként szeretne dolgozni. Ez az a párt, melynek abszolút többsége van a Parlamentben. A nuncius 1931. aug. 25-ei jelentése Pacellinek az új kormányról, melynek élén Károlyi Gyula miniszterelnök áll, aki Bethlen elveit szeretné követni, az olasz–magyar barátságot ápolni és „quanto all’internò procurerà con tutte le sue forze, mediante grandi economie, di arrivare al risanamento finanziario del Paese”. Pacelli 1931. aug. 28-ai válaszevele. Karafiáth Jenő 1931. dec. 21-én értesíti a nunciust, hogy ő lett a vallás- és közoktatásügyi miniszter, illetve karácsonyi üdvözlét; a nuncius válasza.

Fasc. 5. ff. 120–125: Kegyuraság

Pizzardo 1931. jan. 17-ei levele Rottának. „Privata – Confidenziale” jelzéssel. Benne többek között: „La ringrazio delle interessati notizie fornite al riguardo; e, prendendo lo spunto da un accenno contenuto nel detto Rapporto, circa il gran numero di parrocchie di patronato municipale, mi permetto di suggerire all’Eccellenza Vostra

se non sia il caso, atteso il pericolo che correbbero le parrocchie in questione qualore i nemici della Chiesa conquistassero i pubblici poteri, di studiare insieme con quell'E.mo Primate qualche piano accettabile dal Comune, per indurlo, sia pure dietro offerta di patronato onorifico su qualche determinati tempio, a rinunziare al patronato municipale nella forma ora goduta". A nuncius 1931. jan. 31-ei levele a plébániák felett gyakorolt kegyúri jog kérdésében. Ugyanebben a levélben felhívja a figyelmet, hogy Batthyány-Strattmann László elhunyt, így az *Annuario Pontifici*óban keresztet kell elé tenni a listában (aveva la Decorazione dell'Ordine dello Speron d'oro). Pizzardo válaszevele; a nuncius kézzel írt feljegyzései; újságcikk a *Nemzeti Újság*ból: *A Kálvin Szövetség illetéktelen határozata a főkegyúri jogról*.

Fasc. 6. ff. 126–245: Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose)

Fasc. 6.1. ff. 127–227: Vegyes levelezés

Pados Rajnárd O.S.B. ügyében több levél. Testvérei, Pados Miklós gépészmérnök és Pados László orvostanhallgató is írnak (1931). Az utóbbi például kéri a nunciust, hogy lépjen fel békítőként a bátyja és Kelemen Krizosztom O.S.B. között. A nuncius válasza, hogy Rajnald csak képzeli ezt az ellentétet, s áldását küldi, hogy minél előbb meggyógyuljon. Sebes Ferenc piarista tartományfőnök a pápa megválasztása és koronázása évfordulója alkalmából ír. Kornis Gyula piaristának, a Pázmány Péter Tudományegyetemen a filozófia nyilvános rendes, a pedagógia jogosított tanárának figyelmeztetés, mivel a *Nemzeti Magazin* febr. 15-ei számában „R. Pater habitu pure laicali indutus apparet” – ez úgyben a nuncius Sebes Ferencnek (1931. febr. 16.). *Nemzeti Magazin* kérdéses oldala; újságcikk-kivágás: *A Katolikus Társaság Bálja*, illetve a *Protestáns-bál a Vigadóban* címekkel (*Nemzeti Újság*, jan. 18.). A nuncius Ottavianinak: lipótmezei elmegyógyintézetben egy nővér készített egy albát, s felajánlotta a Szentatjának a missziók céljaira – ezzel kapcsolatos levelezés. Lépiciér 1930. dec. 11-ei levele Rottának „Riordinamento della disciplina regolare negli Ordini ed Istituti religiosi di Ungheria” témakörben. Benne többek között: „...questa medesima S. Congregazione nel darle l'incarico di coadiuvare il riordinamento religioso in parola, non intende di gravare la medesima E.V. Rev.ma della responsabilità pei risultati da ottenersi, ma solo che la E.V. adoperi un'accurata vigilanza su l'opera sia dei religiosi deputati alla restaurazione medesima, sia dei rispettivi Provinciali e a tale scopo potrà gioveresi dell'opera del Revmo Visitatore Apostolico P. Hansen o di altra persona di sua fiducia. Pertanto questa S. Congregazione trasmetterà copia delle Istruzioni di cui sopra, ai Superiori Generali dei vari Ordini e Congregazioni di Ungheria, invitandoli a deputare, d'intesa con V.E., un religioso pio e prudente, scelto de gremio ipsius Ordinis seu Congregationis, e possibilmente da altra provicia, il quale svolga, con discrezione e fermezza, la sua opera di restaurazione, seguendo le norme di questa S. Congregazione” – a szerzetesi előjárók ajánlásai, illetve ezeknek a szerzeteseknek a kiválasztásával kapcsolatos levelezés, előjárók véleményének kifejtése, a nuncius válaszevelei. *Copia delle Istruzioni date dalla S.C. dei Religiosi per la restaurazione della disciplina regolare negli Ordini ed Istituti Maschili esistenti in Ungheria* (Vinc. La Puma

Seg.). Rotta 1931. ápr. 16-ai jelentése Lépiciernek, melyben körvonalazza, hogy kik küldtek jelentéseket. A bencések kapcsán a következőket jegyzi meg: „Il Rev.mo P. Kelemen Crisostomo, che funge da Abbate dei Benedittini a Pannonhalma, ricevette egli pure la notificazione di codesta Sacra Congregazione a proposito delle riforme da introdursi di codesta Sacra Congregazione a proposito delle riforme da introdursi per il buon andamento della vita religiosa in detta Congregazione. Egli venne da me e mi presentò l'acclusa supplica, con cui mi domanda che sia incaricato della riforma richiesta l'E.mo Cardinal Serédi, e che venga nominato come socio-Delegato il Rev. mo Padre Raffaele Azzopardi di Monte Cassino”. Serédi elfogadná. Kelemen Krizosztom O.S.B. említett ápr. 14-ei folyamodványa is ugyanitt. Lépicier 1931. máj. 22-ei válasza Serédi-ügyben: ne őt bízzák meg, mert van neki elég dolga. Kelemen jelöljön ki egy másik képviselőt; a nuncius értesíti erről a főapátot. A premontrei rend római prokurátora szeretné, ha a pápa felajánlana „un ostensorio per la erigenda Cappella del nuovo Collegio di Gödöllő (B) da detti religiosi costruito con l'approvazione e l'appoggio del Minsitro dei Culti, Conte Klebelsberg” – ezzel kapcsolatban a nuncius és Pacelli levélváltása (1931). Pados Rajnárd O.S.B. levele; erre Casari válasza. A prágai nunciushoz, Ciriacinak Rotta 1931. ápr. 28-án: Serédi egy bizonyos Roszinszky Mária Ambrosia C.N.D. nővér érdekében írt neki, aki a pozsonyi Notre Dame intézethez tartozik, de elűzték, mivel „non si prese pensiero a suo tempo di acquistare la cittadinanza cecoslovacca”. Már hat hónapja Budapesten él elszigetelten, a pécsi ház nem akarja befogadni. Kéri, hogy járjon közbe a prágai nuncius a kormánynál, hogy megkapja a csehszlovák állampolgárságot és visszamehessen. Böhm Margherita Maria V.S.M. hívja szerzetesi előljáró választásra, illetve köszöni a felkérés elfogadását. Böhm nővér több levele, az érdi vizitációs nővérek segílyt kérnek – ezzel kapcsolatos levelezés. Szigligeti ünnepségre hívás; Hubert Hansen S.V.D.-nek miseintenciók küldése – több levél az ügyben; *Pro Memoria riguardo alla Visita Apostolica degli Ordini Religiosi*. A nuncius 1931. aug. 5-ei levele: „le Consul des États Unis à Budapest et se permet de lui recommander la demande suivante des Religieuses:... [itt a neveket sorolja] de nationalité Hongroises, qui ont obtenu l'année passée par ce Consulat la permission de séjour aux États Unis pour un an.”; Pizzardo Szőke Márta domonkos ügyében (1931).

Fasc. 6.2. ff. 228–244: Bencések – Kelemen Krizosztom lemondása a pannonthalmi főapát koadjutora tisztségről (Lásd még Cartella XXIX. 1929 – Bencések) Kelemen Krizosztom O.S.B. lemondása a koadjutorságról (1931. aug. 24.); Kaldewey levele az ügyben Serédinek. Tanácsát kéri, hogy mit kellene tenni, s ha elfogadják, akkor ki lehetne az utódja (1931. aug. 28.); a prímás 1931. nov. 1-jei válasza; a nuncius 1931. nov. 11-ei levele az ügyben Lépiciernek; Hubert Hansen S.V.D. véleményét is kikérik (az eredeti németül, melynek olasz fordítása is megtalálható a fasciculusban).

Fasc. 7. ff. 246–252: Ügyek Rómába küldése

Botta András és Böszörményi Éva szeretnének összeházasodni (az előbbi evangélikus, a másik katolikus), házasságukat viszont csak az evangélikus egyház áldásában tudják

részesíteni, ami lelki gyötrelmet okoz nekik. Kaldewey válaszából kikövetkeztethető, hogy reverzális megadása nélkül szerettek volna házasságot kötni. Azt írja, hogy ilyen felmentést a pápa nem adhat, a kérvényt nem továbbíthatják, az egyetlen megoldás, ha az előírt reverzalist az evangélikus fél megadja, mert ez alapján nyerhetnek felmentést a vegyes házasság megkötésére.

Fasc. 8. ff. 253–315: A Szentszék és Vatikán Állam

A *L'Osservatore Romano* és a *L'Italia* számai, illetve ezekből az újságokból részek; újságcikkek (például a vatikáni rádióról a *Nemzeti Újságban*, 1931. febr. 13., 1. old.: Banyay János, *Vox Romae*). Levél a kormányzóságtól (Stato della Città del Vaticano, Governatorato, Commissione per i pubblici lavori, 1931): „Il Sig. Josef Szentmiklosi, Redattore della Rivista Ungherese „Architettura”, è venuto da noi per chiedere alcune fotografie dei principali lavori che si stanno eseguendo in questa Città del Vaticano. Siccome tutte le fotografie e i disegni mandati da questo Governatorato alla Mostra di Architettura di Budapest devono ancora trovarsi presso cotesta Nunziatura, per evitare un'altra spesa a questa Amministrazione, V.E. potrebbe permettere al Signor Szentmiklosi, quando si presenterà, di ricavare fotografie di piccolo formato per poter fare i clichés che verranno poi pubblicati nel resoconto di detta Mostra”. A pápa koronázásának kilencedik évfordulójára Ferenczy Károly, a budapesti Városi Színház igazgatójának hódolata; Harsányi Jenő névjegykártyája, illetve leírás róla (okl. gépészmérnök és okl. vegyészmérnök). Pacelli 1931. márc. 5-én írt levele a nunciussnak, melyben leírja, hogy „È giunto nelle venerate mani del Santo Padre l'omaggio che il Signor Otto Légrády, Redattore-Capo del *Pesti Hírlap*, Gli ha recentemente fatto con la pubblicazione *Giustizia all'Ungheria*”. Kéri, hogy tolmácsolja neki a pápa köszönetét. Különféle üdvözetek (újév, karácsony, névnap); jegyzetek; *Circa la comunicazione fatta dal Governo Italiano alla Stampa Estera riguardo alla Sua Nota consegnata ieri alla Santa Sede, si fa osservare...*; a Szentszék és az olasz kormány ellentétével kapcsolatos esetek. A *Magyar Kultúra* szerkesztősége, Bangha Béla 1931. júl. 20-án: „I., articolo che mandai al *Pesti Hírlap* secondo il desiderio espressomi da Mons. Kaldewey – una prova che anche i giornali liberali potrebbero servirci per le communique desiderate dalla S. Sede. 2. un articolo che io scrissi per la „Katholische Korresponderung” di Münster in Germania, alla quale sono abbonati quasi 400 giornali tedeschi – un media sicuro di vastissima diffusione delle idee nostre...”. Altorjai Sándornak: *Álljunk meg egy szóra* c. könyvet megkapta a pápa, apostoli áldását küldi; Altorjai köszönete. Ottaviani levele Mons. Arborio Mella di Sant'Elia küldött neki 1000 lírát 200 mise elmondására, s ezt rendelkezésére bocsátja a nunciussnak; a nunciuss válaszelevele.

Fasc. 9. ff. 316–360: Pápai kitiüntetések

Különféle pápai kitiüntetések kérése, ezekre válaszok, taxák fizetéséről levelezés. Közülük például Poetsch Hilária salvator nővér 1930. febr. 10-ei levele ifj. Mundszinger Henrik érdekében, aki a forradalom napjaiban segítségükre sietett, amikor 1918. okt. 31-én lövöldöztek a zárda előtt. A Budapest-lőportárdúlói plébánia plébánosa Zaymus Gyula

a Bene Merenti egyházi kitüntetést kéri Mundszingernek. Doleschall Alfréd, a Pázmány Péter Tudományegyetem volt rektorának gyász híre.

Fasc. 10. ff. 361–382: Katolikus gyűlések

Nemzetközi leányvédelmi szövetség Nemzetközi Kongresszusa, jún. 11–14. – program, meghívás a rendezvényre. XXII. Katolikus Nagygyűlés Budapesten – felkérlik a nunciust, hogy tartson beszédet az első ülés előtt, illetve „di degnarsi di voler tenere la solenne apertura del Congresso col canto del Veni Sancte Spiritus nella chiesa dell’Università il 10 Ottobre alle 4.30 pomeridiane”. Országos Pázmány Egyesület ünnepi irodalmi estéje meghívás (okt. 10.); invitálás a Szociális Missziótársulat 1931. okt. 12–14-ei Országos Kongresszusára; a Budapesti Szent Imre kör köszöntése a nunciushoz (távirat); Budapesti Szent Skolasztika oblaták szövetsége harmadik közgyűlése üdvözlőre a nuncius válasza; *A XXII. Országos Katolikus Nagygyűlés rendje* (*Katolikus Közlöny*, XX. évfolyam, 1931, rendkívüli szám); Rotta 1931. okt. 15-ei jelentése Pacellinek a katolikus nagygyűlésről; a nuncius beszéde; Pacelli válasza; *Das Jubiläumsgrosskapitel der Emericana* – program (1931); Díszünnepély Krisztus Királysága tiszteletére a pesti Vigadóban, 1931. okt. 24. – program; ezen elnöki zárszó.

Fasc. 11. ff. 383–391: Egyetemi, teológiai képzés; szemináriumok

A Szemináriumok és Egyetemek Kongregációja a *Deus Scientiarum Dominus*ból és a kapcsolódó *Ordinationes*ből küld a nunciushoz egy-egy példányt 1931. aug. 25-én, azzal a meghagyással, hogy „L’Eccellenza Vostra abbia la bontà di farne pervenire una copia al Rettore ed al Decano della Facoltà Cattolica di Budapest, nonché all’Arciabate di Pannonhalma e al Decano di quella Facoltà Teologica”. A dokumentumok továbbítása Serédinek és Kelemennek; Kelemen válaszevele; Kaldewey értesíti Sbarrettit, hogy elküldték. A budapesti m. kir. Pázmány Péter Tudomány Egyetem tanácsa szept. 21-én tartandó ünnepélyes nyilvános ülésre meghívó; Kaldewey válaszevele, melyben megköszöni a meghívást, de közli, hogy a nuncius távolléte miatt nem vehet rajta részt.

Fasc. 12. ff. 392–538: Vegyes ügyek

Magánjellegű kérések (például Bodor Sándor fémből készült amulettet szeretne XI. Pius képmásával; Nemes Deák Dezső vatikáni állampolgár szeretne lenni). Különböző információk kérése (például hadifoglyokról; vagy Révai kereskedelmi, pénzügyi és ipari lexikona készítéséhez azt kérdezik, hogy a Vatikán Államnak van-e saját pénze vagy az olasz lírát használják?, és ha van, akkor mi a neve, mennyit ér és melyek a váltópénzei?); Kaldewey megküldi a kért információt). Az Első Dunai Gőzhajózási Társaság egy évre tiszteletjegyet ad az összes vonalára; ajándékok küldése (például Debrey Dezső fényképet és képeslapokat küld a Szentatyának, illetve Pacellinek; Bartunek János *Golgota* című munkáját küldi). Ajánlatok (a Feldmann testvérek magánpalotát ajánlanak „come consolato della Santa Sede” megvételre vagy bérbévitelre;

Kóshalmi József váci kanonoktól örökölt házat ajánlja megvételre a nunciatúrának a testvére). Apostoli áldások (például Izabella főhercegnőnek); házassági ügyekben a nunciushoz fordulások; bizonyos hívek előéletéről tájékoztatás; hódolat a pápának; a külügyminiszter 1931. júl. 25-ei *Note verbale*-ja; *Note verbale* fogalmazványja. Vak lány vakgyámolító intézetbe felvételét köszöni a nuncius sipeki Balás Bélának, a vakok budapesti központi foglalkoztató intézete ügyvezető elnökének. Izabella főhercegnő temetésével kapcsolatos levelek, iratok, újságcikkek; cédula Budanović beosztásával. Tihanyi Ödön volt boncódföldei plébánoshelyettes panasza Mikes püspökre, aki leírása szerint visszatartotta az 1929. évre a nyugdíját. Miklósy István 1931. jún. 30-ai levele („Iuxta relata parochi competentis [Pocsaj] sacerdotis Rumenorum non solent taxam pro extractis constitutam solvere.”). Mohácson emlékművet lepleznek le a közel 2000 lengyel katona tiszteletére, akik a mohácsi csatában Magyarországért életüket áldozták – erre hívják a nunciust, hogy koszorúzza meg (a segédhad a pápa zsoldosaiból állt), aki nem tud menni, mivel akkor utazik éppen szabadságra. Felhívják a figyelmét az *Esposizione Internazionale D'Arte Sacra Moderna di Padovára*; XI. Pius képe „in carta filigranata” – Roberto Schiavone küldte.

Fasc. 13. ff. 539–572: S.C. de Propaganda Fide és más római kongregációk

Különböző összegek küldése különböző dikasztériumoknak (például a házassági felmentések taxáinak küldése (Eger); Lindenberger is küldi a házassági felmentések taxáit). Jegyzetek, „privata” felirattal. Domenico Spada brévétet küld. A Szentségi Kongregáció visszajelzése, hogy megkapták az 1930 folyamán megadott fakultások taxáját. A káptalanokban a kanonoki kinevezésekkel kapcsolatban ír Serédinek a nuncius (1931). A nuncius Luigi Capotostinak kifejti véleményét a magyar káptalanokkal kapcsolatban. Serédi 1931. nov. 3-án Rottának. Köszöni az Apostoli Datáriának küldendő véleményét „a proposito delle riserve pontifice per le nomine nei capitoli di Ungheria”. Ahogy a prímás látja: „Mi sembra, che non è bisogno di appoggiare il suo autorevole voto con delle ragioni giuridiche, poiché esso si basa sulla ragione naturale, che era e sarà sempre fondamento delle leggi. Quindi io condivido tutto il ragionamento del voto e credo, anzi sono sicuro, che lo condivide anche tutto l'Episcopato ungherese, il quale pur non vedendo storicamente e giuridicamente addimostrato l'esistenza delle quattro Dignità nei nostri Capitoli, doverosamente si sottomise alla dichiarazione della S. Sede, secondo cui d'orinnanzi vi saranno quattro Dignità. L'unica cosa, che mi permetterei suggerire a Vostra Eccellenza Reverendissima, sarebbe la soppressione della precedenza da stabilirsi per il Canonico Teologo e Canonico Penitenziere, perché tale precedenza non è stabilita nel diritto comune e perché avrebbe degli inconvenienti. Noi in alcuni Capitoli avevamo, in altri abbiamo restituito questi due uffici, però senza alcuna precedenza. Quindi nel voto (p. 5, riga 9–11) so dovrebbe sopprimere queste parole: „tranne per quella giusta distinzione che si crederà di fissare pel Canonico Penitenziere e Canonico Teologo, quando s'introdurranno questi uffici”. A nuncius 1931. nov. 5-én küldi Capotostinak a prímás válaszát.

Fasc. 14. ff. 573–591: Levelezés a diplomáciai testülettel

Pro Memoria – Joseph Joffre marshallért a szerviták templomában celebráljon a nunciust gyászmisét, ministro di Francia, de Vienna telefonált és kérte erre a nunciust, de a válasz elutasító volt (Kaldewey). *Pester Lloyd* vonatkozó száma; különféle diplomáciai fogadásokra, teára, stb. hívják a nunciust. Névjegyek; táviratok; pápai áldás „Signor Giovanni de Astis, primo Segretario di questa Legazione d’Italia con la Signorina Liliana Arlotta, figlia del Ministro d’Italia qui in Ungheria” házasságára; Otmar de Lazarskinak („Incaricato di Affari a.i. della Polonia in questa Capitale”) pápai kitüntetés (Commenda di S. Gregorio); Thun-Hohenstein herceg halála; a dán követség: monsieur Paul Victor Bigler halálhíre; Szmrecsányi 80. születésnapjáról újságcikk; egyéb diplomáciai jellegű levelezés.

Fasc. 15. ff. 592–601: Válasziratok és felhatalmazások

Szentségi böjt alól felmentés – víz, illetve gyógyszer bevételének engedélyezése (több hasonló ügy); hajón mise celebrálására felhatalmazás kérése.

Fasc. 16. ff. 602–614: Beszámolók a L’Osservatore Romanónak

La festa del Papa in Ungheria (L’Osservatore Romano, 1931. febr.); Kaldewey jelentése 1931. máj. 15-én – *Dall’Ungheria. (Maggio-Nostra corrispondenza) Il ministro della pubblica istruzione e le suore; jegyzetek; Ministro ungherese della Pubblica Istruzione esalta l’opera degli Ordini religiosi nel suo Paese (Nostre informazioni).* (L’Osservatore Romano, 1931. jún. 13., újságcikk-kivágás); *Sermo Cunonis e com. Klebelsberg Hungarici regii ministri cultus et publicae instructionis habitas die 25 apr. 1931 in Circolo Catholico Centrali Budapestini. Summarium. Opus monialium est una principalis columna culturae Hungaricae* (kézzel írt oldalak); *Il XXII Congresso Cattolico in Ungheria.*

Fasc. 17. ff. 615–619: Szentségek kiszolgáltatása és ezekről tanúsítványok

A bérmlás szentségét kiszolgáltatta Liliana Arlottának; Maria Berica Oxiliának, valamint Répászky Péternek.

Busta 38. (1931–1933)*Fasc. 1. ff. 1–162: Nuncius és nunciatúra**Fasc. 1.1. ff. 2–70: Vegyes levelezés*

Engedély a nunciustnak rádióvevő-berendezés létesítésére és üzemeltetésére (1931-ben); mellette a cég reklámja. Ottaviani 1932. jan. 16-án Angelo Rottának, aki szeretne a nunciustán könyvtárat létesíteni. Közölte, hogy a *Biblioteca Vaticana* duplumai valószínűleg nem illenének abba a képbe, ami őt érdekelné. Ugyanakkor a pápát megkérdezték és engedélyezi, hogy megvalósítsa elképzelését. Rotta 1932. febr. 2-ai válasza; a nunciust Ottavianinak, hogy megkapta a könyvek jegyzékét, ne küldjön; a könyvek jegyzéke. Az uditorét Berlinbe szeretnék küldeni Luigi Centoz helyettesítésére – ezzel kapcsolatos

táviratok; Ottaviani 1932. máj. 27-én Rottának: Casari referált neki róla, hogy beszélgetett a nunciussal, aki szerint tarthatatlan, hogy már négy hónapja nincs ott az uditore. Pár hónappal később ugyanebből a fasciculusból értesülünk róla, hogy az uditore visszaérkezett (1932. nov. 23.). Pacelli 1932. júl. 26-ai idevágó levele: „Sarebbe stato trovato nella persona del Rev. Sac. Giuseppe Sette l'Addetto per cotesta Nunziatura Apostolica.” – ezzel kapcsolatos levelezés; A pápa „degnato di annoverare fra i Suoi Camerieri Segreti Soprannumerari il Sac. Giuseppe Sette”; küldi a nuncius az ott lakó diplomáciai testület tagjainak listáját: prezentálja Kaldeweyt és Settét is, vagy csak az egyiküket? Pacelli 1932. dec. 13-án tudatja Rottával, hogy Kaldewey folytatja a munkáját a nunciussal, Settét viszont a berlini nunciaturára helyezik át – ezzel kapcsolatos levelezés. A nuncius az elhunyt portás családjának szeretne „pensione”-t Pacellitől (1932. márc. 1.); gyászjelentés; 500 P-t felvett Fröhlich Jakabné. Pacelli szerint, mivel a kis összeget mindig növelteni akarná, egyszeri nagyobb segélyben kell részesíteni. Kap még 1000 P-t az özvegy, arról is elismervény. Különféle üdvözetek, pápának hódolat kifejezése (például Budapest székesfőváros polgármestere a pápa megválasztása 10. évforduló alkalmából [dixième anniversaire de naissance de Sa Sainteté] tolmácsolja a főváros tisztelgését; Zichy hódoló távirata a II. évi uralkodó 75 éves pápának; Payer Ferencnek a pápa születésnapjára írt távirata, stb.). A nuncius veszprémi, illetve kalocsai látogatásával kapcsolatos újságcikkek; a nuncius 1932. jún. 22-ei beszámolója Pacellinek a veszprémi látogatásáról; *Circa la preparazione del personale delle Rappresentanze Pontificie all'Estero*; a nuncius szabadságolásával kapcsolatos levelezés. Rotta 1932. nov. 15-ei levele Pizzardónak, melyben érdeklődik, hogy milyen rendet kövessen Gömbös Gyula új, a miniszterelnökhöz hasonlóan elvált nejevel, Szilágyi Erzsébettel kapcsolatban, aki állítólag katolikus. Úgy tervezi, hogy például ha az asszony teára hívja, elutasítja, ebéd vagy reggeli meghívást sem fog elfogadni, amely „avesse un carattere privato e come di famiglia”. Viszont „crederei di poter accettare inviti siffatti, mantenendo verso la signora un contegno molto freddo e riservato” – írta. A nuncius 1932. dec. 3-án Carmine Caiolának (Capo-Ufficio al Provveditorato): „ricevetti finalmente ieri la merce inviatami dalla Signoria Vostra dietro mia ordinazione dei primi di Settembre”. Mikes püspök badacsonyi muskotályt és édes rizlinget küld a nunciussal; a nuncius köszönőlevele.

Fasc. 1.2. ff. 71–128: *Déjeunerek* és diplomáciai teák

Ülésrendek (1932. jan. 12. – *déjeuner*; 1932. jan. 18. – *déjeuner*; 1932. jan. 25. – *déjeuner*); kapcsolódó levelezés – a *déjeunerekkel*, valamint az 1932. febr. 6-ai és 7-ei teával kapcsolatban; menük; a meghívottak kézzel írt listája; összefoglaló; számlák; meghívók; Wlassics Gyula báró, a Magyar Országgyűlés Felsőháza elnökének névjegykártyája.

Fasc. 1.3. ff. 129–161: Diplomáciai ebédek (reggelik) és XI. Pius pápa koronázási évfordulója Számos kapcsolódó újságcikk; a nuncius Pacellinek 1932. febr. 9-én *Déjeuners diplomatiques e festa del Papa* tárgyban jelent; a nuncius jelentése Pacellinek a pápa koronázási évfordulójának ünnepléséről (1932. febr.) és *Solenne Adunanza a Budapest in onore del Santo Padre* tárgyban 1932. febr. 15-én. Különféle üdvözlő táviratok, levelek (például Payer Ferenc általános helynök; a kalocsai érsek, egy szívgárda, stb.).

Fasc. 2. ff. 163–208: Audienciák és meghívások

A nunciának, illetve Kaldeweynek különféle meghívók. Például a Szent István Társulat a 77. rendes közgyűlésére; a Katolikus írók és hírlapírók Országos Pázmány egyesülete márc. 17-ei irodalmi ünnepélyére; M. Kir. Honvéd Ludovika Akadémia I. főcsoport parancsnoksága az olasz avangárdisták tiszteletére tartandó bajtársias vacsorára júl. 31-én; gépjárműszentelésre a budapesti érseki általános helytartóság, királyi magyar automobil club, a „Budapest” Sport Egyesület és a társegyesületek. Május elején Csiszárík távozik Budapestről, Budai Katolikus Körben lesz a búcsúztatása (1932. ápr. 19.). Serédi köszöni a teameghívást 1932. febr. 7-ére. Gróf Klebelsberg Kuno gyász híre; tiszteletjegy a Központi Katolikus Kör Fehértermében tartandó ünnepi játékokra.

Fasc. 3. ff. 209–240: Hivatali költségek

Fasc. 3.1. ff. 210–216: 1932 első trimesztere

1932 első trimeszterére vonatkozó pénzügyi számadás; Pacelli válasza; 1932. jan.–márc.: 1932. jan.–márc.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei; rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás, 1932 első trimeszterére.

Fasc. 3.2.: ff. 217–223: 1932 második trimesztere

1932 második trimeszterére vonatkozó pénzügyi számadás; Pacelli válasza; 1932. ápr.–jún.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás, 1932 második trimeszterére.

Fasc. 3.3. ff. 224–231: 1932 harmadik trimesztere

1932 harmadik trimeszterére vonatkozó pénzügyi jelentés, csatolmányában: Elenco delle somme da distribuirsi tra i vari dicasteri; Pacelli válasza; 1932. júl.–szept.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei; általános számadás, 1932 harmadik trimeszterére.

Fasc. 3.4. ff. 232–237: 1932 negyedik trimesztere

1932 negyedik trimeszterére vonatkozó pénzügyi jelentés; Pacelli válasza; 1932. okt.–dec.: 1932. okt.–dec.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei; általános számadás, 1932 negyedik trimeszterére.

Fasc. 3.5. ff. 238–239: Vegyes levelezés

A nuncius 1932. dec. 21-ei levele Pacellinek, benne többek között: „Finalmente ho potuto ottenere la terza ed ultima rata della Banca Nazionale di Ungheria della somma richiesta in lire italiane al principio d'anno per il pagamento delle tasse dovute alla Santa Sede delle tasse allora giacenti presso questa Nunziatura” stb.; erre Pacelli 1933. jan. 10-ei válasza.

Fasc. 4. ff. 241–499: Segélyek és gyermekotthonok

Fasc. 4.1. ff. 242–433: Segélyek – levelezés

Számos a pápához, illetve a nunciushoz szóló segélykérő levél. Megfigyelhető, hogy a nuncius a segítséget, melynek mértéke általában 5–15 P, gyakran a helyi plébánosnak küldi, aki átadja a folyamodónak, ha méltónak találja rá. Horthy Miklósné segélyak-

ciója részére 150 P – erről nyugta; a *Patronato fascista „Vittorio Emanuele III” per gli italiani in Ungheria* Befánára kér tőle a gyerekeknek pénzt. Köszönőlevelek; elismervények pénzüsszegekről; jótékonyági estre meghívók; egy jótévő 100 P-t juttatott a nunciushoz, hogy fordítsa a szűkölködők segélyezésére – Mihalovics Zsigmondnak, a budapesti Karitászs érseki megbízottjának küldi a nuncius 1932. ápr. 26-án. Novák István segélyének ügye – Karafiáthnak a nuncius (1932. jan. 9.): „Je me fais un devoir de remettre à Votre Excellence, ci-jointes, les quittances de la somme de Pengő 2840 que le Ministère des Cultes et de l’Instruction Publique, par l’entremise de la Nonciature Apostolique, a donné á Monsigneur l’Eveque Étienne Novák pendant l’année 1931, en raison de 320 Pengő par mois”.

Fasc. 4.2. ff. 434–498: Segélyek, 1932.

Fasc. 4.2.1. ff. 435–436: Vegyes levelezés

A népjóléti és munkaügyi miniszter, Károlyi Gyula 1932. jún. 23-án 17 ezer P-t engedélyez a XI. Pius és a Nuncius Gyermekotthonok fenntartására; a nuncius válasza, hogy megérkezett a posta takarékpénztár útján; a szelvény.

Fasc. 4.2.2. ff. 437–474: *Décompte relatif aux Frais Mensuel du Home „Pie XI” et du home „Nonce Apostolique”* (1931 szept.-étől 1932 aug.-áig bezárólag); tételesen a kiadások.

Fasc. 4.2.3. ff. 475–497: *Quittance*

Elszámolás bizonyos összegekről a XI. Pius és a Nuncius Gyermekotthonok javára – az otthonok igazgatója, Rose Vajkai írta őket alá; „Gratification Noël 1931. Home Pie XI” és „Home Nonce Apostolique. Gratification de Noël” alatt külön összefogva quittance-k, melyeket nem Rose Vajkai írt alá.

Fasc. 5. ff. 500–562: *Magánlevelezés*

Különféle üdvözetek (húsvéti, újévi, stb); tiszteletjegyek (a *Société anonyme royale hongroise de navigation fluviale et maritime*től, illetve az Első Dunai Gőzhajózási Társaságtól). Micara nuncius 1932. jan. 23-ai levele, melyben köszöni a püspöki jubileuma alkalmából kifejezett jókívánságait, illetve 1500 svájci frankot küld, 1000 szentmiseként a teljes stipendiumát, hogy ossza ki; Rotta megköszöni. Gyászjelentések (Babinszky Nárcisz irgalmasrendi szerzetesé; Rickl Gézanéé, szül. Strausz Máriáé – hátoldalán egy ülésrenddel) – és ezekkel kapcsolatos levélváltások. Takács Menyhért O.Praem. több alkalommal tokaji bort küld a nunciushoz. *A főtí templom* c. munkáért köszönet Thury Károlynak; Wlassics Gyula névjegykártyája; Glattfelder Gyula névjegykártyája. 800 Casarinak, hogy Rómában tartózkodhasson (1932. ápr. 25.) – ezzel kapcsolatos levelezés. A zirci apátság képeslapja, megalapítása 750. évfordulója alkalmából.; francia nyelven írt levelek (például részvét kifejezéséért köszönet, levél a belga követségtől, stb.).

Fasc. 6. ff. 563–587: *Levelezés a külügyminisztériummal*

Horthy újévi beszéde a nunciushoz és diplomáciai karhoz; a nuncius dipomáciai tisztelet nevében elmondott újévi beszéde. A nuncius 1932. jan. 2-án a kormányzó újévi fogadásáról jelent – Pacelli 1932. jan. 19-én válaszol; *Note verbale circulaire*-ek; *Note*

verbale-ok. Oroszvárról egy láda bort kapott a nuncius (1932. nov. 15.) – a magyar királyi vámigazgatóságnak nyilatkozat. A diplomáciai testület listájának küldése; egyéb francia nyelvű levelezés.

Fasc. 7. ff. 588–628: Péter-fillérek

A különböző ordináriusok küldik az összegyűlt összegeket a nunciaturára; ezekről küldi tovább a jelentést Pacellinek a nuncius. Átutalásokról értesítések; Pacelli vizsgálata; a budapesti angolkisasszonyok is küldtek 550 P-t; csekkszelvény.

Busta 39. (1929–1933)

Fasc. 1. ff. 1–206: Római katolikus egyházmegyék

Fasc. 1.1. ff. 2–15: Esztergomi főegyházmegye

Schematismus küldése; Serédi 1932. márc. 2-ai levele. A következő püspökkari konferencián szeretne hírt adni a püspököknek a kanonokok fokozatos előlépésével kapcsolatban, a másolatát kéri az Apostoli Datária által küldött válasznak. Hivatalos választ egyelőre nem küldtek, de a váci előléptetésekből – Guerri válaszából következtetni lehet, hogy a válasz nem lesz kedvező számukra. A nuncius 1932. márc. 5-ei válasza; húsvéti üdvözet Domenico Spadától. Domenico Spadának nihil obstat a nunciatura részéről Krywald Ottó, Bednárz Róbert Budapest-belvárosi plébános és Madarász István prelatúrára felterjesztésével kapcsolatban. Serédi a pápa pontifikátusa első évtizede alkalmából a *L'Osservatore Romano* által indított jótékonyági kezdeményezésre összegyűlt összegekről számol be 1932. márc. 20-án és szétosztásának módjával kapcsolatban tesz észrevételt; a nuncius válasza. Újságcikkek: *L'Osservatore Romano*, 1932. ápr. 10.: *La nostra Crociata*; *Pester Lloyd*, 1932. máj. 5.: *Die ungarischen Einkünfte slowakischer Bistümer*; a szepesi káptalan panasza a káptalan magyarországi javainak szekvesztrálásával kapcsolatban 1932. aug. 10-én, Kheberich Márton nagyprépost aláírásával.

Fasc. 1.2. ff. 16–22: Székesfehérvári egyházmegye

Shvoy és Rotta levélváltása a quinquennalis fakultások alapján 1931-ben adott felmentésekről (*dispensationum et indultorum*) és az ezek utáni taxákról; Shvoy válaszelevele Rotta 1932. nov. 17 és 18-ai leveleire. Benne többek között: „Instructionem Catechisticam Sacrae Congregationis Concilii humillime recipientes pleno studio conabimur illam sequi in instruendis pueris et adultis. Pergrata mihi sunt vota Excellentiae Tuae occasione novae organisationis Actionis Catholicae deprompta. Stimulum nobis praebent ulterius alacriter progrediendi in via iam introducta et ex votis Excellentiae Tuae securitatem haurimus nos in hoc conatu secundum mentem Suae Sanctitatis operari ad maiorem Dei gloriam et Ecclesiae bonum”. *Schematismus* küldéséért Rotta köszönete.

Fasc. 1.3. ff. 23–55: Egri főegyházmegye

A házassági akadályok alóli felmentések utáni taxák küldése – ezzel kapcsolatos levélváltás Szmrecsányi és a nuncius között. A nuncius Szmrecsányinak, kéri, hogy

közölje Ury Lajos budapesti királyi ítélőtáblai tanácselnökkel: a pápa apostoli áldását küldi neki. Szmrecsányi küldi az aktuális *Schematismust*; a nuncius köszönőlevele. Bubnics Mihály pápai kitüntetésre javasolta Drescsik János somoskőújfalui plébánost, aki egyben a mátrai esperesi kerület esperese (Camerarii Suae Sanctitatis ad honores), valamint Horváth Gyula kisterenyei plébánost (capellani Suae Sanctitatis) – a nuncius 1932. máj. 3-án Szmrecsányi véleményét kérdezi, mivel ő a metropolitája a rozsnói ordináriusnak. Lőrinczy Zoltán rítust szeretne váltani és görög katolikus pap kíván lenni. Újságcikkek (ívek kivágva): *Gyöngyösi Újság*, 1932. jún. 26, 7. évfolyam, 26. szám: *Az Egri Egyházmegye szomorú válsága*, valamint *Magyar Hírlap*, 1932. júl. 17: *Subik Károly, az egri „kis érsek” elmondja miért vannak ellenségei. Híresztelések az egri egyházmegye anyagi veszteségeiről* címmel. Énekes és Kronberger kanonokoknak kórusszolgálat alóli felmentés két évre – ezzel kapcsolatos levelek; Tomasso Convalle szervita tartományfőnökkel levélváltás a *Gyöngyösi Újság* egy cikkével kapcsolatban (1932); Subik Károly apátkanonok, főegyházmegyei főtanfolygylelő, érseki irodaigazgató elleni vádak ügyében levelek; szelvény; Szmrecsányi érsekségének 20. évfordulója. A nuncius Pacellinek írt jelentése szerint a nyilvános ünnepeket elkerülik, de kisebb ünnepség lesz. Dutkay Pál általános helynök körlevele ez alkalomból (1932. aug. 6.); a nuncius levele az ünnepeltnek. A nuncius Szmrecsányinak: verpeléti hívek keresték fel, Kovács Kálmán korábbi verpeléti, akkori sajszögédi plébános visszahelyezését kérve („...libellum supplicem porrexerunt, tribus circiter millibus subscriptionibus incolarum roboratum...”).

Fasc. 1.4. ff. 56–70: Csanádi egyházmegye

Korhiány alóli felmentést kér Glattfelder három kispapjának (1932); a nuncius válasza. A quinquennalis fakultások alapján 1931-ben adott felmentésekről (dispensationum et indulgatorum) még nem küldte a püspök a listát, illetve a taxákat – ezzel kapcsolatos levelezés. Egy aposztata volt kapucinus Molnár István ügye, aki polgári házasságot kötött, három gyereke van, a kiközösítés alóli feloldozást és rehabilitációját szeretné – ezzel kapcsolatos levelezés. A quinquennalis fakultások alapján adott diszpenzációk következtében összegyűlt taxákról kimutatás (1930–31). A csanádi püspök válasza a nunciusnak a hitoktatási instrukciók elküldésére, illetve az Actio Catholica megszervezése alkalmából küldött jókívánásaira.

Fasc. 1.5. ff. 71–76: Kalocsai főegyházmegye

Zichynek a nuncius levele, köszöni a vendéglátást. Az érsek a kalocsa-bácsi *Schematismust* küldi a nunciusnak; a nuncius köszönőlevele. A quinquennalis fakultások alapján 1931-ben adott felmentésekről (dispensationum et indulgatorum) még nem küldte Zichy a jelentést, illetve a taxákat a Konzisztoriális Kongregációnak – ezzel kapcsolatos levélváltás.

Fasc. 1.6. ff. 77–84: Szatmári apostoli adminisztratúra

Székely Gyula Bart Mihály fehérgyarmati plébánosnak pápai kamarási címet kért. Ottaviani a nunciaturától a nulla ostát kéri, a nuncius megadja. Rítusváltással kapcsolatos ügyek (Tóth András, Sikesdi Mihály). Jelentés az apostoli adminisztratúra területén tárgyalt házassági ügyekről a Szentségi Kongregációnak.

Fasc. 1.7. ff. 85–101: Váci egyházmegye

A fasciculusban a legtöbb dokumentum Horváth kanonoki bullájához kapcsolódik, melyeket a nuncius továbbított. Az Apostoli Datária kérte, hogy közölje „quod Archidiaconus Horvath debet ultimum stallum occupare, cum sit simplex Canonicus, et exinde suum ascensum incipere. Quod si Archidiaconatus importaret et stallum determinatum et fixum, tunc Archidiaconatus esset ut dignitas consideranda, quo in casu Bulla haec non posset executioni mandari”. Guerri 1931. dec. 29-ei levelében a következőképpen fogalmazott: „Gl' interessati dicono, che l'Arcidiaconato di Vác non è Dignità, e sia così. Spero che la Bolla incontrerà il favore di tutti... Horváth deve mettersi all'ultimo stallo, essendo un semplice Canonico, e da lì cominciare la sua decananza e l'ascensione nelle singole vacanze dei Canonicati semplici. Se l'Arcidiaconato avesse posto fisso sarebbe Dignità e questa Bolla non potrebbe eseguirsi”. Mind a váci püspök mind a nuncius kifejtik véleményüket a kérdésben. Kapcsolódó taxa küldése; 1927-ben öt évre kapott fakultások meghosszabbításával kapcsolatos levélváltás. Steinhübel Jakab vecsési lakos panasza, akinek a fizetését nem adta ki az esperes; a válasz, hogy a nunciatúra nem illetékes az ügyben.

Fasc. 1.8. ff. 102–109: Győri egyházmegye

A kópházai hívek folyamodványa: 1930-ban Kelemen Istvánt nevezte ki a püspök plébánosnak, de vádaskodások miatt hét hónapig húzódott a plébánia átvételének ügye, végül Kelemen lemondott róla. Und községbe lett beiktatva (1931-ben előbb undi adminisztrátor, majd undi plébános lett), amely korábban Szucsich Tamást szerette volna plébánosnak, aki viszont 1931-ben kópházai plébános lett. A két plébános helycseréjét szeretnék a hívek. A győri püspök a nuncius hitoktatási instrukciókkal kapcsolatos levelére: „me sacerdotisque meos omni diligentia esse adlaboraturos in catechismo tum teoretice tum practice quam perfectissime tradendo.” stb.

Fasc. 1.9. ff. 110–139: Nagyváradi apostoli adminisztratúra (Debrecen)

A házassági felmentések taxáit küldi Lindenberger; különféle taxákkal kapcsolatos levelezés. Az egyik nagyváradi káptalani stallum megüresedett (a budapestiek közül). Első helyen Wolkenberg Alajos szatmári egyházmegyes áldozópapot, a Pázmány Péter Tudományegyetem erkölcstudomány tanárát, másodikon Pataky Arnoldot a Pázmány Péter Tudományegyetem prodékánját, harmadikon Vécsey Aurélt ajánlja Lindenberger; később Wolkenberg helyett, aki „deliberandi tempus petiit”, Bartoss Ferenc békéscsabai plébánost (1932. máj. 31.). A Brém és Lányi halálával megürült kanonoki stallumokkal kapcsolatos levelezés. Lindenberger állítása szerint ha a két kanonoki stallumot betöltik, akkor a 700 P helyett csak 500 P-t fognak kapni a nagyváradi kanonokok, így a „honestas sustentatio” hiányozni fog. Lindenberger 1933 júliusáig nem szeretné, ha betöltenék őket – ezzel kapcsolatos levelezés. A fehérgyarmati plébánosról, Bart Mihályról kér információt a nuncius, akinek Székely Gyula szatmári apostoli adminisztrátor kért pápai kitüntetést. Pongrácz Jenőnek és családjának apostoli áldás kérése (a gyulavári kápolnát építtette). Csernus Mihály endródi plébánost vádoló levelet kéri a gyulai polgári bíróság, amelyet annak idején Lindenberger a nunciushoz továbbított és most visszakéri. Különféle jelentések küldésével kapcsolatos levelek.

Fasc. I.10. ff. 140–146: Veszprémi egyházmegye

A nagykanizsai plébánia diszmembrációjával kapcsolatos levelezés; újságcikk a *L'Osservatore Romano*ból 1932. ápr. 27.: *Il congedo di un prelado ungherese dal Ministero degli Esteri (Nostre Informazioni)*. Benne, hogy Csiszárik János Szent Mihály arkangyalról nevezett hantai prépost és székesegyházi főesperes nyugdíjba vonult.

Fasc. I.11. ff. 147–159: Szombathelyi egyházmegye

Mikes püspök újról jókívánságai – a nuncius válasza; quinquennalis fakultások alapján adott felmentések taxáinak küldése, illetve ezzel kapcsolatos levelezés, tanúsítványok. Heigli László középiskolai tanár *Pro Ecclesia et Pontifice* érem kitüntetésére – taxa, illetve átvette a nuncius. *Pester Lloyd* 1932. júl. 15-ei cikke: *Ein Vortrag des Bischofs Grafen Mikes in London*. Francia nyelvű levél Mikesnek a nunciustól, melyben megköszöni badacsonyi bor küldését, illetve „Je regrette vivement qu'il ne m'a pas été possible de satisfaire votre pieux désir d'avoir une pièce d'or de la Cité du Vatican pour la placer dans la première pierre de la nouvelle Église, qui va être bâti: je n'en pas même d'argent, d'autre côté dans un temps si limité je n'avais pas la possibilité de me la procurer”. Hergovits Imre toronyi körjegyzőt Mézgar József oladi plébános hivatalos hatóságánál feljelentette, most a körjegyző terrorral szeretné feljelentése visszavonására bírni. A titkárhoz ír Pártli József püspöki titkár az ügyben. Ha a nunciustól jelentkezne Hergovits kihallgatásra, ne fogadja.

Fasc. I.12. ff. 160–179: Pécsi egyházmegye

Varga Pál rehabilitációját kéri – ezzel kapcsolatos levelezés. Taxák küldése. Fejérváry József káplán (capellani expositurae in vico Ujdombóvár) segélykérő levelét küldi Vírának a nuncius: a nunciaturára sok segélykérő levél jön, ők nem tudnak mindenkin segíteni. Karácsonyi üdvözlésváltás.

Fasc. I.13. ff. 180–182: Tábori ordinárius

Feljegyzés: „I documenti già sotto questo Numero si trovano nella Cartella: Vescovo Castrense 1933”.

Fasc. I.14. ff. 183–196: Rozsnyói általános helynökség (magyar rész) – Pájer János

Pápai kitüntetések kérésével kapcsolatos levelezés; a rozsnyói káptalan javairól – A nagyprépost, Horváth József kérdése 1932. szept. 3-ai levelében többek között: „Cum autem „reformer” – ut dicitur – agraria in Republica Cecho-Slovaca, quoad Dominia Ecclesiastica nondum ad finem perducta sit, iuste timetur, ne bona nostra supra recensita, ulterioribus detruncationibus diminuantur?”.

Fasc. I.15. ff. 197: Szepesi káptalan

A nuncius a nagyprépost által küldött levelére válaszolva azt írja: „Cum vero huic toti quaestioni sat complexae et difficili, ad quam casus ab Excellentia Tuae allatus se refert, Sedes Apostolica manus iam apposuerit, mihi non licet quidquam facere, nisi de ipsius Sanctae Sedis mandato. Ad Quam Excellentia Tua, si id expediens iudicaverit, sese dirigere poterit.”

Fasc. I.16. f. 198: Pannonhalmi főapátság

Kelemen Krizosztom O.S.B. visszajelzése, hogy a nuncius által továbbított, a Zsinati Kongregáció hitoktatással kapcsolatos levelét megkapta.

Fasc. 1.17. ff. 199–205: Hitoktatás Magyarországon

A nuncius küldi Serédinek a Zsinati Kongregáció megfigyeléseit „riguarda l'insegnamento catechistico in Ungheria”, valamint „compiacimento per lo zelo degli Eccellentissimi Vescovi e la diligenza del Clero per l'insegnamento catechistico” – ehhez kapcsolódó levelezés (1932. nov.).

Fasc. 2. ff. 207–485: Görög katolikus egyházmegyéek

Fasc. 2.1. ff. 208–237: Hajdúdorogi egyházmegye

Melles Emil szekszárdi c. apát a Keleti Egyház Kongregációjához fordult azzal a kéréssel, hogy „ottenere il privilegio dell'uso dei Pontificali come l'hanno già gli abati titolari latini, per decreto della S.C. dei Riti, in data 23 Agosto 1929”. A nuncius megkérdezi az ügyben Miklósy István püspököt; a nuncius küldi a leiratot „una cum respectivo elenco quo Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientali facultates quinquennales renovat”. A Pásztor [Árkád] hagyatékról Sincero információkat kér a nunciuson keresztül, aki Dolhy Leontin bazilita házfőnöktől és Miklósytól tájékozik. Taxák küldése. Miklósy levele: „Relationem heic .I. advolutum, quam Commissio Dioecesis meae Hajdudorogen. De examine canonum 87-144. novi Codicis „Orientalis” exaravit, in nexu aestimatissimarum litterarum Excellentiae Tuae nri 5828/32. a.c. honori mihi duco humiliter transmittere. Fontes et alia documenta in Archivario Dioecesis meae noviter (1912) erectae non inveniuntur”. A nuncius köszöni a jelentést „circa modificationes desideratas in novis canonibus condendis a N. 87 – ad 144, et quam ad competentem Congregationem mittere curabo”. A jelentést tehát továbbította, a fasciculusban másolata nem található. Házassági akadály alóli felmentési ügy; Szemerszky Myron Ferenc ünnepélyes fogadalmas bazilita szekularizációja; rítusváltoztatási ügyek.

Fasc. 2.2. ff. 238–261: Miskolci apostoli adminisztratúra

Egy *Magyarságban* megjelent cikkel kapcsolatos levelezés (1932. febr.); a cikk: *A görögkatolikus magyarság egyik problémája* (febr. 4-ei szám). Benne többek között, hogy az eperjesi egyházmegye Magyarországon maradt plébániái egy kivétellel magyarok, a Szentszék mégis Miskolc székhellyel belőlük, illetve a munkácsi egyházmegye itt maradt részéből, valamint a budapesti és makói parókiákból és környékükből görög katolikus rutén egyházmegyét szeretne alapítani. Szémán István levele: *A görögkatolikus magyarság problémái* címmel. A miskolci apostoli adminisztratúra Consultori Testületének 1932. febr. 23-ai ülése – XI. Pius megkoronázásának 10. évfordulójával kapcsolatban hódolatuk kifejezése. Szémán István küldi *Unionismus* című könyvét. Papp Antal püspökségének 20. évfordulójára a nuncius apostoli áldást kér Sincerón keresztül. *Görög katolikus Szemle* 1932. ápr. 10-ei szám, 1. old.: *Mi legyen az Adminisztratúrával?* című támadó cikk, „G.I.” aláírással. Mellette ceruzával: „Gróh István”. Benne: az adminisztratúra végső sorsa nem lehet más, mint beolvasni a hajdúdorogi egyházmegyébe. Ezzel kapcsolatos levelezés. Az apostoli adminisztratúra szentszéki bíróságán tárgyalt házassági ügyekkel kapcsolatban Papp levele a nunciushoz; a nuncius levele Pappnak, melyben közli: „Meum munus explens quod Sacra Congregatio „Pro Ecclesia Orientali” commisit, libenter Excellentiae Tuae Reverendissimae heic adiacentum mitto Rescriptum quo Tibi facultas conceditur ad quinquennium Missas reducendi”.

Fasc. 2.3. ff. 262–322: Novák „kérdés” és általános ügyek

A fasciculus nagyrészt Novák püspök élete végére vonatkozó, illetve 1932. szept. 5-ei halálával kapcsolatos információkat tartalmaz. Például a nuncius 1932. febr. 22-én írt levele Sincerónak Novák püspök adóssága ügyében, melyet a havi 320 P-s jövedelméből vonnak részletekben. A levél ennek hátterét is megvilágítja. Szintén itt található Serédi 1932. ápr. 12-ei és júl. 5-ei levele az ügyben. Az utóbbiból kiderül, hogy Novák szeretne Budapesten a Vadorzó út 6-os szám alatti papok házába visszavonulni. A 140 P-s nyugdíját Horváth József igazgató kezeihez utalják. Novák István halálával kapcsolatban számos újságcikk; táviratok; a m. kir. állami rendőrség budapesti főkapitánysága ír a halál körülményeiről: természetes okból. *Statistica con cenni storici della Gerarchia e dei Fedeli di rito orientalé*t küldi a Keleti Egyház Kongregációja (maga a dokumentum nincs a fasciculusban); különféle taxák küldése. A Keleti Egyház Kongregációjától Pietro Gasparri presidente küld levelet (1931. dec. 22.): „Sono lieto d’invitare altro fascicolo della Codificazione Canonica Orientale, il quale presenta la redazione dei can. 87–144, quale è stata fatta dalla Commissione dei Rvmi Membri Delegati Orientali, e inoltre il fascicolo delle fonti a questi canoni relative, e riportare per esteso”. Kéri, hogy tanulmányozza és tegye meg észrevételeit – ezzel kapcsolatos levelezés. A Keleti Egyház Kongregációja a mechtaristák budapesti missziójáról kér információt; a nuncius 1932. júl. 13-án küld; az öt évre adott fakultások meghosszabbítása.

Fasc. 2.4. ff. 323–446: Nem engedélyezett rítusváltoztatások

Különféle rítusváltoztatással kapcsolatos levélváltások, köztük az érintett püspökök, a nuncius levelei, kérelmek, stb.

Fasc. 2.5. ff. 447–484: Folyamatban levő vagy felfüggesztett rítusváltoztatások

Különféle rítusváltoztatási kérelmek, az érintett ordináriusok levelei. A nuncius válaszevelei, melyekben azt hangsúlyozza, hogy a folyamodó semmiféle kánoni indokot nem hoz fel kérelme alátámasztására; a nuncius, illetve Kaldewey levele az érintett ordináriusoknak, stb.

Fasc. 3. ff. 486–624: *Általános vallási kérdések*

Az Etelközi Szövetségről feljegyzések (hosszú, gépelt anyag); újságcikkek. Széchenyi György 1932. jan. 16-ai Kálon írt levele „a főtisztelendő úrnak”; Casari Czapikkal beszélt az ügyről. Beszélgetésük összefoglalása; a szöveg lényegi részének olasz fordítása, illetve az ügyszöveg kapcsolódó levelek olasz fordításai. A nuncius 1932. febr. 13-ai jelentése Hunyady által a spanyol vallásüldözésről tartott beszédéről; a beszéd; Pacelli válasza a nunciushoz a pápa pontifikátusának tizedik évfordulójáról szóló jelentésére. A debreceni krematórium üzembehelyezése ügyében levél; kapcsolódó újságcikkek (1932). A nuncius 1932. ápr. 7-ei jelentése, melynek tárgya: „successo dei cattolici in tre incidenti”; Pacelli körlevélben információt kér „circa le manifestazioni, i mezzi di propaganda, i progressi del Comunismo nei diversi paesi” (1932. ápr. 14.); több kapcsolódó újságcikk. Hetényi Imre főkapitány helyettes leírása (magyarul és olaszra fordítva). Pacelli 1932. máj. 25-én a nunciushoz: „occorre sapere urgentemente a chi spettava proprietà chiesa Università Clui tempo dominio ungherese. Assuma infor-

mazioni direttamente presso persona competente ed imparziale e possibilmente verificare libro catastale”; Rotta és Serédi 1932. júniusi levélváltása az ügyben; a nuncius továbbítja az információkat az Államtitkárságra 1932. jún. 14-én. Több jelentés az avantgardistákról, akik Budán kirándultak; kapcsolódó újságcikk. Rotta 1932. júl. 22-ei jelentése Pacellinek a kommunizmusról; jelentés az Actio Catholicáról; Pacelli válasza; kapcsolódó újságcikkek. „Orsenigo, per speciale mandato apostolico, con decreto del 12 Settembre 1927 (N. 1009/III) aveva regolato ad quinquennium la questione della nomina e dei privilegi degli Abbati e Prevosti titolari in Ungheria” – ez alapján 1932. nov. 30-án érdeklődik a Rítus Kongregáció, hány apátot illetve prépostot neveztek ki. A nuncius kapcsolódó körlevele; beérkezett válaszok; a nuncius válasza. Glattfeldernek karácsonyi üdvözet; a katolikus nagygyűlésre összegyűlt hívek köszöntik a nunciust; a *Korunk Szava* 1932. dec. 1-jei száma.

Fasc. 4. ff. 625–641: Az egyházi javak reformja

Újságcikkek németül; könyv küldése a nunciátúrára (olvashatatlan aláírás, a levél francia nyelven); 1932-ben egy meg nem nevezett főpap, vélhetően Kelemen Krizosztom O.S.B., „chiedeva a questa Nunziatura la proroga della facoltà circa la celebrazione dei contratti dei Beni Ecclesiastici concessa ad quinquennium da Sua Ecc. Mons. Orsenigo, Nunz. Ap., con rescritto 951/32”. A nuncius Serédinek ír az ügyben 1932. szept. 15-én, tanácsát kéri.; Serédi kapcsolódó levelei (1932. szept. 24.; 1932. okt. 29.), illetve a nuncius és Pacelli levélváltásai. Köztük Pacelli 1932. nov. 13-án írt levele Rottának: Kelemen Krizosztom O.S.B. 1932. nov. 25-ei levele a nunciusnak, melyben megköszöni az értesítést a fakultás öt évre történő meghosszabbítása kapcsán.

Busta 40. (1931–1933)

Fasc. 1. ff. 1–23: Általános politikai jelentések

Rotta jelentései a magyarországi gazdasági és politikai helyzetről (1932. febr. 9.; 1932. jún. 22.; 1932. júl. 1.) és az ezekre adott válaszok; *Que Peut-on Attendre de la Société des Nations? Conférence faite à l'Union Internationale des Etudiants à Genève, le 22 Avril 1932 par le Comte Albert Apponyi*; újságcikk-kivágások a *Pester Lloyd*-ból (1932 és 1933-as számok).

Fasc. 2. ff. 24–58: Kormány

Pacelli és a nuncius levélváltása a kormány 1932. szept. 20-ai lemondásával kapcsolatban; a kormány tagjai, a nevek felsorolása, laccímmel együtt. Gömbös 1932. okt. 29-ei levele Angelo Rottának – benne: „J'ai l'honneur de transmettre ci-près à Votre Excellence le texte du programme des travaux nationaux de mon Gouvernement” –, illetve annak melléklete. A melléklet: *Der Nationale Arbeitsplan der Regierung Gömbös*, Budapest 1932. A nuncius 1932. okt. 31-ei válaszlevele; Rotta és Pacelli táviratváltása, illetve több levélváltása a miniszterelnök (Gömbös Gyula) római látogatásával kapcsolatban.

Köztük Rotta 1932. nov. 22-ei levelében megemlíti, hogy a látogatással foglalkozó sajtó Magyarországon a katolikusok arányát 64%-ra tette, de véleménye szerint csak a latin rítusúakkal számoltak, mivel összesen 67% körül van a katolikusok aránya. Pár napja beszélt Fabinyi Tihamér kereskedelemügyi miniszterrel, aki protestáns, de megerősítette, hogy Gömbösre nagy hatással volt a római látogatás a pápánál. XI. Pius állítólag azt is megemlítette neki, hogy a magyar kenyeret kipróbálta és nagyon jónak találta. Számos újságcikk.

Fasc. 3. ff. 59–62: Sajtó

Szív Upság, 1932. júl.; újságcikk-kivágás: *Nemkatolikus lapok és katolikus szempontból kifogásolható újságok*; olaszra fordítás.

Fasc. 4. ff. 63–149: Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose)

A gödöllői premontrei gimnázium igazgatójának, a konvent perjelének Patrizio Stuhlmann-nak levele a rend anyagi gondjairól a határváltozás és a külföldre került ingóságok kapcsán (az új gimnáziumot, kollégiumot és konventet Gödöllőn Takács Menyhért O.Praem. építtette „da tre imprestiti dei quali abbiamo aggravato i proventi delle possessioni di circa 10 000 iugeri, che sono state rimaste integri nella patria troncata” stb.) – ezzel kapcsolatos levelezés. Sebes Ferenc piarista tartományfőnök levele XI. Pius megválasztásának és koronázásának évfordulója alkalmából (1932. febr. 4.); a nuncius válaszlevele; újságcikkek. Giuseppe del Buono 1932. febr. 24-én értesíti a nunciust Walter János megválasztásáról „assistente generale per le nostre Provincie dell’Europa Centrale, a Delegato per l’applicazione dell’Istruzioni della S. Congregazione della disciplina regolare nella nostra Provincia d’Ungheria”; Rotta válaszlevele. Takács Menyhért O.Praem levele, melyben a nuncius hozzá intézett levelét köszöni, illetve megbízásából Zimányi Mihály O.Praem. bort küld a nunciusnak (1932). Tamás Alajos, a ferences Kapisztrán Szent Jánosról Nevezett Tartomány tartományfőnöke Faragó Fábián szolnoki házfőnök ellen felmerült vádak ügyében; A szombathelyi Szalézi Intézet igazgatója, Ádám László 1932. ápr. 30-ai levele Rottának: a Szent Quirinus-templom alapkövének lerakásánál elhelyezendő urnába vatikáni arany 100 lírást kér. Bárdos Remig O.S.B. haláláról távirat és gyászír, ezzel és az új főapát kinevezésével kapcsolatos levelezés. Köztük 1932. máj. 15-én kifejti véleményét Lépiciennek az utódlással kapcsolatban. Kelemen Krizosztom O.S.B.-t tartaná megfelelőnek. Kelemen több levele a nunciusnak, köztük például 1932. okt. 8-ai levele, melynek melléklete a következő füzet két példányban: *Propositiones Reverendissimi Domini Abbatis Dr. Hartmanni Strohsacker delegati De instauranda disciplina regulari. Ad manuscripti instar. Typographia dioecesis Lauriensis*, melyet Hartmann Strohsacker O.S.B. megbízásából küld. Ugyanitt 1932. nov. 10-ei pápához írt levelének másolata, melyben „humillime petit relevationem a munere suo et gratiam, ut orbitas Congregationis Hungaricae O.S.B. et dioecesis clementer tollatur”. Rotta 1932. jún. 30-ai levele Kelemen Kri-

zosztom O.S.B.-nek a quinquennalis fakultások alapján adott házassági felmentések listájának és a taxák késlekedésének ügyében (a Zsinati Kongregáció írt neki az ügyben, azért érdeklődik); 1932. júl. 5-én Hegyi Damján (vicar. gen. subst.) válasza. *Ordo diurnus* (pannonhalmi bencések); *Stato delle cose in ordine della Visita Apostolica, Promemoria dato al Rev. Padre Casari in occasione della sua andata a Roma* (Maggio 1932); jelentés a magyarországi női rendek vizitációjáról (Áronffy Ferenc C.M.); a Szociális Testvérek munkabeszámolója 1923-tól 1931. dec. 31-ig; újságkivágás a *Pester Lloyd* 1932. máj. 8-ai számából: *Gerichtshalle. Weiterungen eines kanonischen Prozesses*; Rotta Lépiciernek a vizitáció tárgyában; misszióhoz kapcsolódó tárgyak Rómába küldése („objecta pro Missionibus exteris destinata Romam mittere valeam, quin ab officiis vulgo Dogana expensae pecuniariae pro illis objectis imponentur, vel alia incommoda causentur”); Hubert Hansen S.V.D. és Rotta levélváltásai; *Decretum pro restauranda disciplina in Provincia Scholarum Piarum in Hungaria*.

Fasc. 5. ff. 150–220: Szentszék és Vatikánváros

A vatikáni rádióállomás (la Stazione radio-telegrafica) megnyitásával kapcsolatos dokumentumok (1931); kis füzetek *Ricevitori Marconi, Tipo R. 195 e R. 195 A, Fascicolo LXIV* címmel. Marconi készülékéből a magyar nunciatúra is kapott (1931 augusztusában). Számos levél arról, hogy hogyan kell behangolni. Amministrazione Speciale della Santa Sede 1931. okt. 15-ei körlevele; levelezés az orosz menekültekkel kapcsolatban – Michele d’Herbigny (Pontificia Commissione per la Russia) 1931. dec. 12-én írt levele Rottának. Pizzardo 1932. jan. 2-ai kérdése a nunciushoz: a magyar kormány hagyja-e hogy más államokat képviseljenek a diplomatái?; a válasz 1932. jan. 7-én: nem, kivétel Karátsonyi Jenő gróf, aki Máltát képviseli, „ora dimissionario”. Paccelli Rottának a mexikói vallásüldözésekről (1932. jan. 14.); újságcikkek a témában, illetve két újságcikk Mussolini vatikáni látogatásáról (*Nemzeti Újság, Új Nemzedék*); az Államtitkárságról levél, a trianoni szerződés egyháziakra vonatkozó 10. pontja miatt kitöltendő A és B csatolmányok; jegyzetek. A nuncius 1932. máj. 27-ei levele Ottavianinak, melyben két, korábbi levelében kért, közelebről nem részletezett választ továbbít neki, illetve kifejti: „Non dubito che la stessa Circolare sarà stata inviata anche alla Internunziatura di Olanda, e quindi Mons. Kaldewey avrà provveduto direttamente a sua riguardo all’invio costà delle richieste informazioni”. Szonda László Tatrang községben született (Brassó megye) és bandájával pár évvel ezelőtt betörték a Vatikánba. Mikes István 1932. aug. 24-én írja, hogy hamarosan visszatér, s a barátjaival összeköttetésben lehet.

Fasc. 6. ff. 221–242: Pápai kitiüntetések

Különböző kitiüntető címek adományozása, köztük például Pártli József püspöki titkár kérdése (szombathelyi egyházmegye), hogy mekkora lenne a taxa, ha egy teológiai tanár számára pápai kamarási kinevezést kérnének és lehet-e mérséklésre számítani. Ugyanitt Mikes János *Pro Ecclesia et Pontifice* keresztet szeretne Heigl László professzornak, Géfin Gyulát pedig pápai kamarássá (cameriere segreto) kineveztetni.

Fasc. 7. ff. 243–257: Katolikus gyűlések

Bőle Kornél 1932. jún. 10-én a nunciusnak, hogy az Országos Credo Egyesület harmadik kongresszusa jún. 11–12-én Szombathelyen lesz. Újságcikkek; Rotta 1932. okt. 21-ei jelentése Pacellinek a 23. Országos Katolikus Nagygyűlésről; *Katolikus Közöny*, 21. évfolyam, 1932., rendkívüli szám; a nuncius beszéde a nagygyűlésen.

Fasc. 8. ff. 258–286: Egyetemi, teológiai képzés; szemináriumok

A Szemináriumok és Egyetemek Kongregációjának 1931. jan. 30-ai levele a nunciusnak: „Come l’Eccellenza Vostra Rev.ma ben sa, a norma dell’art. 56 della Costituzione Apostolica «Deus scientiarum Dominus» tutte le Università e Facoltà di studi ecclesiastici canonicamente erette ed approvate devono presentare, entro il 30 giugno p.v., a questo Sacro Dicastero, per la revisione, i propri Statuti, adattati alle esigenze delle detta Costituzione e delle relative «Ordinationes» di questo medesimo Sacro Dicastero” stb. – ezzel kapcsolatos levelezés, statútumok küldése. Az Egri Érseki Jogakadémia panasza (Ury Lajos elnök és Hajdú István titkár, 1932. ápr. 9-én), hogy racionalizálási kormánybiztos az egyetlen katolikus világi főiskola nyilvánossági jogát kívánja a jogi oktatás reformtervezete kapcsán korlátozni; emlékirat; újságcikk.

Fasc. 9. ff. 287–386: Végyes ügyek

A fasciculus kisebb jelentőségű ügyeket tartalmaz. Üdvözléseket valamely ünnep (például újév, karácsony, stb) alkalmából; hódolat a pápának; könyv küldése a pápának; magánemberek kérései (például egy hívő a pápához fordult munkáért – a nuncius a helyi plébánosnak írt); véleménynyilvánítás (például Marosi-Nagy Dénes szociális tervei); zarándokutak szervezése Magyarországra – a padovaiak részéről, „il direttore di Comitato Antoniano” írt. Jelentések különböző társaságok tevékenységéről (Jelentés a Szent Erzsébet Karitászi Központ első 4 havi munkájáról, 1931. okt. 7. – 1932. jan. 31.; a Katolikus Háziasszonyok Országos Szövetségének 1931-ben kifejtett munkájáról levelek; a Magyar Külügyi Társaság levelei, illetve a társaság 1931 szeptemberétől 1932 júliusáig kifejtett működéséről jelentés); *Hogyan jutott a rk. egyház oly nagy hatalomra* című irat M. I. aláírással. Gyapay Miklós hírlapíró Budapesten havilapot szeretne megjelenteteni, „melynek anyagát a Vatikánból nyerné” és ez lenne a hivatalos lap is Vatikáni Állam részéről a papságnak. Hadifogoly keresése – Giovanni Grego; köszönet a bakonypéterdi római katolikus egyházközségtől a nuncius látogatásáért; Stefano Sigismondo de Dravetsky aposztata pap esetével kapcsolatban több levél; pápai áldás kieszközlése aranylakodalomra, illetve 60. házassági évfordulóra; Serédi Apponyi gróf római útjával kapcsolatos véleménye; Mária Dorottya főhercegnő haláláról értesítés; a francia elnök halálával kapcsolatos *pro memoria*, levél, illetve újságcikkek; a párbajjal és Klebelsberggel kapcsolatos újságcikkek.

Fasc. 10. ff. 387–464: Római kongregációk

Különböző taxák fizetése kiüntetésért, kanonoki kinevezésért (pl. váci), fakultásokért (a Konzisztoriális Kongregáció az *Index facultatum*ot küldte a nunciusok-

nak, internunciusoknak, apostoli delegátusoknak, az utóbbi ehhez kapcsolódóan). Egy katolikus–protestáns házaspár egyházilag rendezni szeretné házasságát, de az állami törvények szerint reverzálist adni csak a házasság megkötése előtt lehetett volna, a gyermek pedig már 9 éves. A Szent Officium válasza. A Pontificium Opus a Propagatione Fidei 1932. ápr. 23-ai levele: Krywald Ottó nem tudja Rómába küldeni az összegyűjtött összegeket – ezzel kapcsolatban több levél. Rev. Papoff kiutasítása Magyarországról, mivel nem volt érvényes tartózkodási engedélye. A katolikusok és protestánsok közti érintkezéssel kapcsolatban egy elemzés – a nuncius kifejti róla véleményét Sbarrettinek, nem látja olyan tragikusnak a helyzetet. A Szentségi Kongregáció körlevele: *Litterae ad excellentissimos archiepiscopos, episcopos atque locorum ordinarios de tractatione causarum matrimonialium* – ezzel kapcsolatos több levél. A finnektől három fiatal jezsuitát szeretnének küldeni (Kalocsára ment a levél), a Collegio di Propagandánál lehetne őket elhelyezni a nuncius szerint. *Ai direttori nazionali e diocesani dell'Opera Pontificia della Propagazione della Fede; Ai Direttori Nazionali e Diocesani della Pontificia Opera di S. Pietro Apostolo*. A Zsinati Kongregáció 1932. szept. 24-ei kérdése arról, hogy az állami iskolákban hogyan folyik a hitoktatás, illetve az iskolai hitoktatáson kívül kapnak-e vasárnaponként a fiatalok „istruzione catechistica”-t. Negatív válasz esetén elég-e az állami iskolákban kapott vallásoktatás?; a nuncius 1932. okt. 28-ai válasza.

Fasc. II. ff. 465–487: Levelezés a diplomáciai testülettel

Francia nyelvű diplomáciai jellegű levelezés. Például értesítés megbízólevél bemutatásáról; értesítés Don Luis Garabelli uruguay-i követ 1932. szeptember 3-ai haláláról, stb.

Fasc. 12. ff. 488–499: Beszámolók a L'Osservatore Romanónak

Információk a 23. katolikus nagygyűlésről, Budapest 1932; számos kivágott újságcikk ebben a témában.

Busta 41. (1931–1934)

Fasc. I. ff. 1–82: Nuncius és nunciatúra

Fasc. I.1. ff. 2–27: Vegyes levelezés

A pápa koronázásának évfordulójával kapcsolatos levelek (például a Háziasszonyok Országos Szövetségének üdvözllete); újságcikk; a nunciatúra épületén (Disz tér 4–5.) végzett kisebb javítások. Pacellit névnapja alkalmából köszönti a nuncius; 1933. jún. 19-én Kaldewey három hét szabadságot kér, júl. 2-ától; Pacelli jún. 25-ei válaszlevele, hogy a pápa engedélyezte; a nuncius szabadsága. Rotta különböző tárgyakat – például kelyhet, templomi ruhát – kért, amikor Rómában volt, azt küldik neki – ezzel kapcsolatos levelezés. A nuncius (és az uditore) karácsonyi üdvözllete a pápának.

Fasc. 1.2. ff. 28–81: *Déjeuners et Thés Diplomatiques*. Festa del Papa 1933

Fasc. 1.2.1. ff. 29–40: 1933. jan. 10.

1933. jan. 10-ei *déjeuner* ülésrendje; kapcsolódó levelezés; számlák; az 1933. jan. 10-ei és 18-ai *déjeuner*ekről, illetve febr. 11-ei és 12-ei *thé*kről kéziratos leírás (ki volt jelen, mikor, hol került rá sor, mennyibe került, stb.).

Fasc. 1.2.2. ff. 41–65: 1933. jan. 18.

1933. jan. 18-ai *déjeuner* ülésrendje; a jan. 18-ai *déjeuner*hez és febr. 11-ei és 12-ei *thé*hez kapcsolódó levelezés, illetve egy távirat; menü (jan. 18., több példányban); számlák (jan. 18.).

Fasc. 1.2.3. ff. 66–71: 1933. febr. 11.

Az 1933. febr. 11-ei és 1933. febr. 12-ei diplomáciai teára meghívottak listája; számlák (1933. febr. 11. és 1933. febr. 12.).

Fasc. 1.2.4. ff. 72–80: A pápa koronázási évfordulója (Festa del Papa)

A pápa koronázásának évfordulójával kapcsolatban táviratok; meghívó a budapesti növendékpapság magyar egyházirodalmi iskolájának ez alkalomból rendezett ünnepélyére; a nuncius Pacellinek: az ünneplés rendje Magyarországon (főleg Budapesten); Pacelli válasza: a nuncius beszámolóját a *L'Osservatore Romanó*nak továbbította; újságcikkek.

Fasc. 2. ff. 83–156: *Audienciák és meghívások*

Különböző meghívók. Például a Gróf Klebelsberg Kuno emlékkiállításra, melyet Horthy Miklós nyit meg – 1932. febr. 11.; a Vigadóban az ifjú katolikus irodalmat reprezentáló ünnepe lesz az Országos Pázmány Egyesületnek 1933. márc. 23-án; 1933. máj. 16-án du. 6 órakor a Keresztényszocialista Országos Szakegyesületek Szövetsége jubileumi ünnepsége, amelyen a *Rerum Novarum*ról és *Quadragesimo Annoról* is megemlékeznek – ezzel kapcsolatban újságcikk is. Az Árpádházi Boldog Margitról nevezett, Budapest-lőportárdülői plébánia templomát 1933. okt. 15-én szenteli fel Serédi, erre hívja Zaymus Gyula plébános és az egyházközségi elnök. A nunciust különböző fogadásokra invitálják. Névjegykártyák; Gömbös Gyula feleségének gyász híre.

Fasc. 3. ff. 157–197: *Hivatali költségek*

Fasc. 3.1. ff. 158–169: 1933 első trimesztere

A nuncius küldi Pacellinek a nunciatúra 1933 első trimeszterére vonatkozó pénzügyi számadását – Pacelli válasza; Carlo Grano államtitkársági tisztviselő levele a nunciushoz, melyben kifejti, hogy „L'Amministrazione dei Beni della Santa Sede desiderbbe qualche chiarimento in merito al detto rendiconto.”; erre a nuncius válasza; 1933. jan.–márc.: a nunciatúra hivatali költségei, a nunciatúra fenntartási költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások; 1933. első trimeszterére vonatkozó általános számadás (két példány, az egyik piszkos).

Fasc. 3.2. ff. 170–176: 1933 második trimesztere

A nuncius küldi Pacellinek a nunciatúra 1933 második trimeszterére vonatkozó pénzügyi számadását – Pacelli válasza; 1933. ápr.–jún.: a nunciatúra hivatali költségei,

a nunciatúra fenntartási költségei; 1933. második trimeszterére vonatkozó általános számadás.

Fasc. 3.3. ff. 177–185: 1933 harmadik trimesztere

A nuncius küldi Pacellinek a nunciatúra 1933 harmadik trimeszterére vonatkozó pénzügyi számadását – Pacelli válasza; Carlo Grano ismét kiigazítást kér, amelyet a nuncius készséggel megad; 1933. júl.–szept.: a nunciatúra hivatali költségei, a nunciatúra fenntartási költségei; 1933 harmadik trimeszterére vonatkozó általános számadás.

Fasc. 3.4. ff. 186–188: Változások a pénzügyi számadásokban

Pacelli a szentszéki javak kezelésével kapcsolatban küldi Sac. D. Mariani (Amministratore dei Beni della Santa Sede) Ottavianinak írt levelét és egyben kéri, „di volersi cortesemente compiacere di annuire ai desideri della medesima Amministrazione”.

Fasc. 3.5. ff. 189–196: 1933 negyedik trimesztere

A nuncius küldi Pacellinek a nunciatúra 1933 negyedik trimeszterére vonatkozó pénzügyi számadását – Pacelli válasza; 1933. okt.–dec.: a nunciatúra hivatali költségei, a nunciatúra fenntartási költségei; 1933. negyedik trimeszterére vonatkozó általános számadás.

Fasc. 4. ff. 198–306: Segélyek és gyermekotthonok

Fasc. 4.1. ff. 199–332: Vegyes levelezés

Különbéle segélykérő- és köszönőlevelek (némelyiket a pápához, némelyiket a nuncius-hoz címezték). Például a Szent József és Szent Lőrinc Otthon nővérei és árvái köszönik a segítséget (képeslapon, amin a gyerekek is láthatók); elszámolás arról a 17 ezer P-ről, melyet Károlyi Gyula volt miniszterelnök, illetve ad interim népjóléti és munkaügyi miniszter utalt ki 1932. jún. 23-án a „XI. Pius és Apostoli nunciusról” elnevezett szegény gyermekotthonok fenntartására. A hercegprímás által életrehívott Karitászmozgalom érseki biztosa köszöni meg a nuncius áldozatkészségét 1933. júl. 10-én.

Fasc. 4. 2 ff. 333–349: Nyugták

Quittance – különböző összegekről, az otthonok igazgatója, Rose Vajkai írta alá őket.

Fasc. 4.3 ff. 350–395: *Décompte relatif aux Frais Mensuel du Home „Pie XI” et du home „Nonce Apostolique”* (1932 szept.-étől 1933 nov.-éig, havi bontásban a kiadások tételes felsorolása).

Fasc. 5. ff. 397–443: Magánlevelezés

Újévi jókívánságok (Rott, Serédi, etc); zirci névtár; misebor küldése több alkalommal (például a jászóvári prépostság jószágkormányzója); a pápa választásának és koronázásának évfordulója alkalmából üdvözlét; húsvéti üdvözlét; Langhammer Ede látogatásának eredménye – az Irgalmasrend magyar tartományfőnöke írt.

Fasc. 6. ff. 444–501: Levelezés a külügyminisztériummal

A nuncius levele Pacellinek a kormányzó újévi üdvözlétével kapcsolatban; értesítések kinevezésekről, lemondásról (például Gömbös Gyulát Horthy megbízta ideiglenesen a külügyministerséggel, miután Puky Endre lemondott). *Note verbale*-ok, például

a Csernus Mihály endródi plébános elleni vádak ügyében (1933. jan. 24.); *Note circulaire*-ek, például a budapesti diplomáciai testület listáját küldik 1933. jan. 25-én; *Note circulaire* Apponyi gróf halálával kapcsolatban (1933. febr. 8.).

Fasc. 7. ff. 502–551: Péterfillérek

Péterfillérek megküldése és ezekért köszönetnyilvánítások; a nuncius 1933. febr. 1-jén összefoglalja Pacellinek, hogy kiktől mennyit kapott 1933 első trimeszterében. Később még egy kiegészítést is küld; Pacellinek külön, hogy az esztergomi érsekség mennyit adott az első trimeszterre; a nuncius a második trimeszterben kapott összegekről Pacellinek; a nuncius a negyedik trimeszterben kapott összegekről Pacellinek; Pacelli válaszelevelei.

Busta 42. (1930–1934) (1920)

Fasc. 1. ff. 1–370: Római katolikus egyházmegyék

Fasc. 1. I. ff. 2–27: Esztergomi főegyházmegye

Serédi Jusztinián az esztergomi főszentszék és a prímási szék által 1932-ben tárgyalt házassági ügyekről küldi a jelentését, majd az 1930-as és 1931-es jelentéseket is („Fas sit mihi nunc ./. adiungere ad mentem instructionis S. Congregationis de Sacramentis sub Nr. 3829/32 datae similes relationes de annis 1930 et 1931 confectas”). Az egri és esztergomi főegyházmegye közötti határváltozás. Csárszky István prelátus, esztergomi kanonokot bízzák meg a kivitelezéssel. Ezzel kapcsolatos levelezés (1933 tavasza), illetve maga a Konzisztoriális Kongregáció 1933. ápr. 21-ei dekrétumának másolata, melyben röviden a határváltozásról: „Quapropter vi praesentis Consistorialis Decreti statut ut praefatus pagus Rákóczitelep a parochia Nagybátony et ab archidioecesi Agriensi separetur atque curatae Mátraverebély parochiae Nagybárkány, ad archidioecesim Strigoniensem pertinentis, perpetuo uniatur, mutatis hac ratione finibus earundem archidioecesium”.³⁸ A nuncius táviratban gratulál Serédinek főpapi jubileuma alkalmából. Török Zoltán plébános ellen a törökőri katolikus hívek panasza, illetve kérvénye Serédihez, levelükön a nuncius megjegyzései. Az olmtützi püspöki konferencia szeretne egy levelet eljuttatni 1933. nov. 9-én Serédinek Rottán keresztül (maga a levél nem található meg a fasciculusban).

Fasc. 1.2. ff. 28–63: Egre főegyházmegye

A verpeléti plébános (Kovács Kálmán) áthelyezésével kapcsolatban hívek levele – aláírások nélkül, a tetején megjegyzéssel: „Remittatur ad Nuntiaturam Apostolicam” (1932). Az egri érsek válasza a nunciusnak a verpelétiék folyamodványával kapcsolatban; továbbá taxákat küld „vigore facultatum a S. Congr. de disciplina Sacramentorum et a Congregatione S. Officii ddo 12. m. Julii a. 1928. obtentorum, decursu anni 1932. concessis, et titulo taxae pro mutatione ritus Francisci Alexandri Fekete...”. Szmracsá-

³⁸ A településnevek az eredeti szövegben aláhúzással vannak kiemelve.

nyi az érseki szentszék előtt 1930–1932-ben (a. 1932. dein aa. 1930–1932) tárgyalt házassági ügyekről jelentést küld a nunciushoz a Szentségi Kongregáció felhívására. Mellette részletezve: *De tractatione causarum matrimonialium a. 1932. in Archidioecesi Agrien. Relationes ad normam Instructionis S. Congr. de Sacramentis de die 1. m. Julii a. 1932. sub N. 3829/32.* I. *Schematismus* küldése *pro anno labente* (1933). Subik Károlynak prelatúra (1933). Egy egri főegyházmegyei plébános vádolja Subikot az egyházi javak pénzért való árusításával. Szerinte Subik Kósa Kálmán kultuszminiszteri tanácsosnak reverzálisan adott bizonyos pénzüsszegekről, aminek a beváltására Hóman és Kósa javára akkor kerülne sor, ha „cum iure successionis” érseki koadjutor lenne. Jászszentandrás-i templommal kapcsolatban a hatvani ferences zárda házfőnöke Clemens König O.F.M. küldi a *Die Geschichte und Lage der Kirchenmalerei von Jászszentandrás*-t, „wie auch einige Photographien der von mir persönlich erwähnten Malereien der Jász-szentandrás-er Kirche”. A fotók is itt vannak a templomról. Szmdida Viktor volt bogácsi plébános panasz (Mezőkövesdről) – ezzel kapcsolatos levelezés, az érsek válasza.

Fasc. 1.3. ff. 64–125: Győri egyházmegye

Rotta levele Rossinak, hogy Fetser Antal állapota rosszabbodott, így segédpüspökét, Grósz Józsefet több fakultással kellene felruházni. Viszont nem szeretnének apostoli adminisztrátort kinevezni, mivel: „I. per non dare un dispiacere a Mons. Fetser, meritevole per tanti titoli di ogni riguardo. II. per evitare la questione giuridica se si debba o no richiedere il Nulla osta del Governo.” (1933. márc. 25.). Erre javasol megoldást a nuncius. Rotta 1933. ápr. 1-jén Grósznak, a Szentségi Kongregáció felhívására kéri a győri szentszék által tárgyalt házassági ügyekről a jelentés pótlólagos küldését (mivel a határidő már lejárt). Rossi Rottának, hogy Grósznak megadják a fakultásokat „per il regime diocesano, contemplate nel can. 315 2 n.1, senza conferirgli il titolo di Amm. Ap.” (1933. máj. 2.); a határozatot Grósznak is megküldik. Több távirat Fetser halálával kapcsolatban; az új győri püspök kinevezésével kapcsolatos levélváltások. Közülük például Rott 1933. okt. 13-ai levele, melyben első helyen Breyer Istvánt, második helyen Grósz Józsefet, harmadik helyen Bűrchner Lászlót – a soproni társaskáptalan nagyprépostját – javasolja (nyolc jelöltet sorol). Ezzel szemben például Serédi jelöltjei: Breyer, Drahos és Tóth Tihamér. Grósz 1933. okt. 12-én: november elején zárandoklatra megy Rómába „et ad impetrandam indulgentiam magni iubilaei”, ez alkalommal magával hozza az egyházmegyéje állapotáról is a jelentést. Újságcikkek az új püspök kinevezéséről, illetve ezzel kapcsolatos levelek; a nuncius Pacellinek a kinevezés hatásáról is beszámol 1933. dec. 18-án.

Fasc. 1.4. ff. 126–144: Veszprémi egyházmegye

Rott a Szentségi Kongregáció felhívására a veszprémi szentszéken tárgyalt házassági ügyekről küldi a jelentést 1930–1932-re vonatkozóan a nunciushoz. A pápateszéri hívek panaszával kapcsolatban a nuncius és Rott levélváltása: Novák Béla pápateszéri ideiglenes adminisztrátor helyett a kegyúr Jakab Gyula rédei helyi káplánt prezentálta a plébániára (1933. márc.); somogyvári hívek (Mária Kongregáció nevében Csalos Erzsébet) levele, tiltakoznak a plébános áthelyezése ellen (1933. jún. 23.) – Rott válaszában kifejti: „Parochus ceterum ante tres dies mihi transmisit renuntiationem

suam et summas expressit gratiarum actiones pro „paterno” favore, quo illi bonum omnino procuravi aliud beneficium”. A balatoncsicsói hívek a nunciushoz (1933. aug. 10.) – ahogy a nuncius Rottnak írja: „...libellum aliquot fidelium Germanici idiomatis paroeciae Balatoncsicsó, in quo conqueruntur de parochia dictae paroeciae ob contemptum linguae Germanicae in functionibus ecclesiasticis”. A katolikus Népszövetség temetkezési segítőpénztára veszprémi egyházmegyei akciójának ügyrendje füzet, illetve pár pénztárral kapcsolatos lap. *Unfall des Diözesanbischofs Dr. Ferdinand Rott* – újságcikk és Rotta kapcsolódó távirata, melyben mielőbbi jobbulást kíván; Rott választávirata.

Fasc. 1.5. ff. 145–169: Szombathelyi egyházmegye

A nuncius 1933. febr. 21-ei levele Pacellinek: Mikes püspök szeretne a következő kanonoki stallum megüresedésekor kiköltözni a püspöki palotából „Egli, stante la grave crisi economica, si vene obbligato a chiudere temporaneamente il grandioso palazzo vescovile, per risparmiare sulla spesa ingente necessaria per illuminazione, acqua, riscaldamento, servitù (per la manutenzione decorosa occorro 14 persone) e perciò vorrebbe pregare Sua Santità – qualora venisse vacante un posto di canonico – di potere egli occuparne la casa, con l’obbligo di procurare al nuovo eletto, qualora già non l’abbia, una dimora conveniente. Sino a quel tempo egli procurerebbe di alloggiarsi in qualche altro modo in via provvisoria”. Ezzel kapcsolatos levelezés. Köztük a Konzisztoriális Kongregáció és a Szent Officium levelei. A nuncius 1933. márc. 28-ai levelében Rossinak kifejti véleményét: „Anch’io ritengo che si possa esaudire la domanda del Vescovo sotto queste condizioni: a) che si tratti di cosa provvisoria b) che eventualmente il Vescovo procuri al nuovo Canonico un alloggio conveniente c) che intanto provveda alla manutenzione del palazzo episcopale, perché non abbia a deperire. Date tali condizioni non ritengo che il Capitolo oporterebbe essere nel caso ragionevolmente contrario”. A kért engedélyt a Konzisztoriális Kongregációtól a püspök megkapja, melyet a nuncius 1933. ápr. 24-én kelt levelével továbbít neki. Tóth József nagyprépost köszönete a nunciushoz Boda János kanonok halála alkalmából kifejezett részvéteért. Taxák ügyében a Konzisztoriális Kongregáció levele; cédula (taxával kapcsolatban); házassági jelentések – 1933. márc. 28-ai francia nyelven írt levél. Mikes püspök 1933. okt. 24-ei levele a nunciushoz, amelynek a mellékleteként Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter 1933. okt. 20-án kelt kimutatását csatolja a szombathelyi püspöki javadalom törzsvagyományáról (rövid olasz összefoglalás is található ugyanitt). A nuncius válaszlevele; Rogács Ferenc és Honti Béla kanonokok 1933. dec. 16-ai levele a káptalan és Mikes püspök konfliktusáról, illetve Mikes püspök vagyonkezeléséről; a nuncius 1933. dec. 20-ai jelentése Pacellinek az ügyben.

Fasc. 1.6. ff. 170–176: Csanádi egyházmegye (Szeged)

A csanádi egyházmegyében 1932-ben adott házassági akadályok alóli felmentésekről és az ezek után befolyó taxákról jelentés. Az utóbbit Glattfelder postán küldi a nunciushoz; fizetési utalvány; kiutalási értesítés; Kaldewey válaszlevele. Glattfelder az *Annuario Pontificio*hoz szükséges adatokat küldi.

Fasc. 1.7. ff. 177–190: Váci egyházmegye

Előterjesztések pápai kamarási kinevezésre (Galla Ferenc a Borromei Szent Károly Papnevelő Intézet professzora, Királymezey Tibor a kecskeméti Szent Erzsébet templom igazgatója, Oetter György a Borromei Szent Károly Papnevelő Intézetben a fundamentális teológia tanára); Steinhübel Jakab panaszlevele (a püspök a járandóságát nem fizette meg); a nagykőrösi plébániára plébános (1933-tól Tatarek Béla volt aszódi plébános lesz) kinevezése kapcsán levélváltás a nuncius és a püspök, illetve a nuncius és Capotosti között.

Fasc. 1.8. ff. 191–205: Pécsi egyházmegye

Varga Pál kérése „riabilitazione alla celebrazione della S. Messa e all’esercizio degli altri sacri ministeri” – a kért rehabilitációt részben meg is kapja. Virág püspök küldi a pécsi szentszéken 1930–1932-ben tárgyalt házassági ügyekről a jelentést a Szentségi Kongregáció felhívására, illetve a quinquennalis fakultások alapján 1932-ben adott házassági akadályok alóli felmentések számáról a jelentést és a kapcsolódó taxát.

Fasc. 1.9. ff. 206–246: Kalocsai főegyházmegye

Folyamodvány, hogy Jézus Szent Szíve tiszteletére szenteljék a kalocsai templomot számos hívő aláírásával; az érsek a péterfilléreket küldte, de még nem érkezett meg a nunciushoz – ezzel kapcsolatos levél. A nuncius 1933. ápr. 7-én Zichynek írt levele amelyben felhívja a figyelmét, hogy lejárt a határidő 1930–1932-re vonatkozóan a kalocsai főszentszéken tárgyalt házassági ügyekről a Szentségi Kongregáció instrukciója szerint küldendő jelentés beküldésére. Kéri, hogy pótolja. A törökőri volt adminisztrátort, Schusztér Antalt szeretné néhány hívő vissza plébánosnak – Serédinek küldte a nuncius a hívek levelét (1933). Seréditől levél a győri káptalannal, győrvárosi plébánia felállításával, stb. kapcsolatban; Rotta 1933. aug. 1-jei levele Rossinak; Bácska ügyében Zichy kézzel írott levele; Budanović jelentése (1933. máj.), másolat; *Animadversiones ad puncta relationis Administraturae Apostolicae Suboticaensis ex anno 1933*. Kaldewey levele Rossinak, a nuncius véleményét írja le a „L’Estratto della Relazione Diocesana di Bácska per l’anno 1933”-al kapcsolatban. *Pro-memoria sulla controversia tra S.E. l’Arcivescovo di Kalocsa e S.E. l’Amministratore Apostolico della Backa* (az emlékiratot az Államtitkárság készítette). Ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 1.10. ff. 247–287: Tábori püspök

Hász István püspök ellen Farkas Jánosné által megfogalmazott vádak ügyében több levélváltás, köztük Farkas Jánosné két levele; ehhez kapcsolódó újságcikkek. Angelo Rotta távirata Gömbös Gyuláné temetésével kapcsolatban; újságcikkek; a nuncius jelentése Pacellinek; Emlékirat (Pro memoria).

Fasc. 1.11. ff. 288–300: Székesfehérvári egyházmegye

Shvoy a székesfehérvári szentszéken tárgyalt házassági ügyekről 1930–1932-re vonatkozóan küldi a jelentést a nunciushoz. Baumgartner Károly dunabogdányi káplán németül írt levele a pápához miseintenciók ügyében. Ahogy Rotta Shvoynak írt 1933. febr. 20-ai levelében fogalmazott: „iam a longo tempore SS. Missarum stipendiis carere, quibus pro suis necessitatibus suisque senibus parentibus sublevandis indigeret. Cum S. Sedes, hisce temporibus, de intentionibus Missarum minime disponat, non

potest petitioni memorati Sacerdotis satisfacere”. Mindazonáltal 50 miseintenciót küld neki a nuncius. Több kapcsolódó levél. Felmentésekért taxák küldése.

Fasc. 1.12. ff. 301–309: Kassai általános helynökség (Sátoraljaújhely)

Bangha Béla S.I. levele a nunciushoz 1933. máj. 13.: újságcikket küldött; *Az Újság*, 1933. máj. 11. csütörtök, *Farkas püspök körutja* címmel – ebben többek között, hogy Farkas István református püspök előtt a római katolikus egyházközség is tisztelgett, valamint a görög katolikusok is. Csillag Márton szerencsi plébános magyarázata, hogy mint közjogi személyt köszöntötte. Szopkó Lajos 1933. dec. 22-ei kérése, aki római katolikus hitre áttérő görög katolikus menyasszonyát szeretné elvenni 1934. jan. 13-án.

Fasc. 1.13. ff. 310–314: Szatmári apostoli adminisztratúra

Ad limina látogatás ügyében Rotta Székely Gyulának (1933) – az apostoli adminisztrátorokat, így őt is várja a pápa. Ezzel kapcsolatos levélváltás.

Fasc. 1.14. ff. 315–369: Debreceni apostoli adminisztratúra

Petzkó Ernő „apostata ab ordine sacro et a fide” premontrai szerzetes ügye, aki polgári házasságot kötött és most „riabilitazione alla S. Messa”-t kér – ezzel kapcsolatos levelezés. Lindenberger János küldi az 1932-es taxákat „pro dispensationibus matrimonialibus super vetito mixtae religionis in territorio huius Administraturae elargitis oblatas”. Egyéb taxák küldése; Giuseppe Bruno, a Zsinati Kongregáció titkára és a nuncius levélváltása a taxák küldésével kapcsolatos nehézségekről; szentségi bőjt alóli felmentések ügye (Steib János dobozi plébános, Iványi György káplánhelyettes). Pacelli és Rotta levélváltása, melyben a nuncius feltárja, hogy Lindenberger kérdezte tőle, hogy kell-e ad limina látogatást végeznie. Rotta szerint ez attól függ, hogy állandó vagy ideiglenesen kinevezett apostoli adminisztrátorról van szó. „Nel primo caso secondo il 1. del Canone 315 sarebbe obbligato, non così, mi pare, nel secondo caso.” Már 3 éve ki vannak nevezve. Pacelli válasza, hogy a pápa azt szeretné, ha Lindenberger János és Székely Gyula is jönnének ad limina látogatásra (1933). Különféle taxák küldése; levél Fetzer József szarvasi plébánosnak iskolázászló megáldása ügyében. Hóman Bálint 1933. júl. 4-ei levele: „Avant de référer auprès du Saint-Siège la proposition pour la nomination d’un chanoine dans le chapitre de Nagyvárad résidant á Budapest, l’Administrateur Apostolique du diocèse mutilé de Nagyvárad m’a communiqué cette proposition afin de pouvoir déclarer, si – su point de vue politique – le gouvernement a des observations á faire contre elle”. A nuncius válaszlevele. Rotta 1933. júl. 10-ei levele Capotostinak, melyben leírja, hogy a nagyváradai káptalan redukált formában Budapesten él, három kanonoki stallum betöltetlen: kettő már kb. 2 éve, 1 meg pár hónapja. A nagyváradai apostoli adminisztrátor kérése, hogy még ne kelljen betölteni a kettőt a gazdasági nehézségek miatt. Levelezés azzal kapcsolatban, hogy kik jöhetnek szóba nagyváradai kanonokságra; az elhunyt Wenckheim Dénes Nagy Szent Gergely Rend nagykeresztjét az örökösök szeretnék megtartani (ahogy Lindenberger fogalmazott: „Propinqui eius dubitant, num insignia decorationis remittenda sint Sedi Apostolicae an non?”). Ezzel kapcsolatban Lindenberger és Ottaviani levele a nunciushoz, a nuncius válasza Lindenbergernek. Lindenberger a *Schematismust* küldi (1933. dec.); a nuncius válaszlevele.

Fasc. 2. ff. 371–600: Görög katolikus egyházmegyék és rítusváltoztatások

Fasc. 2.1. ff. 372–396: Általános kérdések

Novák István görög katolikus püspök halálának feltételezett okaival kapcsolatban a nuncius 1932. szept. 5-ei jelentése Sincerónak. Az újságokban például mérgezésről írtak, viszont a mellékletben csatolt leírás szerint az orvosszakértő a következőket állapította meg: „è morto di emorragia alle parti precordiali in conseguenza della rottura dell'aorta”. Sincero válasza. Levelezés Pásztor Árkád bazilita hagyatékának ügyében; Székely Mihály özvegyének áttérése latinról görög rítusra; Schematismus küldése; Dakits Mihály pap, volt mohácsi görög keleti plébános (parroco dissidente) ügye – Glattfelder, illetve Papp információi.

Fasc. 2.2. ff. 397–426: Hajdúdorogi egyházmegye

Miklós és Rotta újví üdvözlésváltása. Miklós és a nuncius levélváltása Farkas István református püspök tokaj-hegyaljai gyülekezeteket végigjáró körútjával kapcsolatban, melyen állítólag a szerencsi római katolikus egyházközösség volt az első a tisztelgő küldöttek sorában Csillag Márton plébánossal az élen, majd Fedák Miklós szerencsi görög katolikus lelkész is köszöntötte a görög katolikusok nevében (1933. máj). Bányay Jenő nagyprépost köszöni az uditorénak Ruttkay Gyula kanonok halálával kapcsolatban kifejezett részvétét. A stallum betöltésével kapcsolatban levelezés; Dobránszky Sándor hajdúdorogi egyházmegyes pap, a nyíregyházi polgári fiúiskola rendes tanára kérvénye nyugdíjügyben. A feleségével megpróbálta visszaállítani az életközösséget többször, de nem sikerült, így a püspök nem akarja a nyugdíját folyósítani. A bíróság is kimondta, hogy a felesége hibája, hogy nem tudták visszaállítani. Tarcali hívek levele, melyben kéri, hogy vegyék fel őket a római katolikusok közé. A levél írásakor felekezeti nélküliek, ha nem hallgatják meg kérelmüket, akkor azt állítják, hogy reformátusok lesznek (kassai apostoli kormányzói helynökség, Sátoraljai hely, mintegy 40 embert érint) – kapcsolódó levelezés.

Fasc. 2.3. ff. 427–582: Engedélyezett rítusváltoztatások

Különbéle rítusváltoztatási ügyek, folyamodványok, az érintett ordináriusok levelei, a nuncius levelei, engedélyek a rítusváltoztatásra.

Fasc. 2.4. ff. 583–599: Nem engedélyezett, felfüggesztett vagy folyamatban levő rítusváltoztatások

Különbéle rítusváltoztatási ügyek és kapcsolódó levelezés, köztük például egy hívó a mátészalkai görög katolikus hitközösségben folyamatban levő építkezéseinek terheitől szeretne megszabadulni a rítusváltoztatással. Közben viszont a görög katolikus egyházközösség tanácsának tagja. A folyamodványt elutasítják.

Fasc. 3. ff. 601–664: Általános vallási kérdések

Abaúj-Torna vármegye törvényhatósági bizottsága, Szikszón, 1932. nov. 10-én tartott féléves rendkívüli közgyűlésének határozata. Azt szeretnék, ha a kassai római katolikus egyházmegye Magyarországhoz tartozó területére önálló püspököt neveznének ki. Tiltakoznak az ellen, hogy a csehszlovák kormány bizalmát bíró püspök legyen a sok-sok ezer magyar katolikus lelki főpásztora. Az apostoli adminisztrátor nem jó,

mert állandó függő helyzetben van, s befolyása alatt áll a kassai püspöknek és a megbízatás korlátozható, visszavonható. *Sanctissimi Domini Nostri Pii divina providentia Papae XI, indictio anni sancti extra ordinem ac generalis maximique iubilaei undevicesimo exeunte saeculo a peracta humani generis redemptione*, Typis polyglottis Vaticanis 1933; újságcikkek; Rotta 1933. febr. 2-ai jelentése Pizzardónak az *Actio Catholicával* kapcsolatban; újságcikkek (téma: a pápai engedély Albrecht főherceg és Lelbach Irén egyházi esküvőjéhez); a nuncius kapcsolódó jelentése; Apponyi Albert gróf gyászhiře; istentelen propaganda bélyegeken ügyben újságcikkek, a nuncius jelentése, *Note verbale*-ok, stb. Rotta jelentése Pacellinek: Ernst Sándor Rómába látogat a jubileumra és ott tölti a húsvétot, valamint kispapok a Központi Szemináriumból zárandokolnak el néhány tanárjukkal májusban, stb. Rotta 1933. ápr. 21-ei levele Rossinak, melyhez csatoltan küldi a bíboros államtitkárhoz írt jelentésének másolatát a magyar katolikus püspöki kar az évben esedékes *ad limina* látogatásáról. A jelentés 1933. ápr. 20-án kelt, a nuncius kifejti benne véleményét a magyar püspökökről és vázolja a lelkipásztorkodás hátterét adó körülményeket (például a püspökök és a klérus kapcsolatát, a szemináriumok működéséről a benyomásait, stb). A nuncius 1933. máj. 15-ei jelentése Pacellinek a római magyar zárandoklatról – benne többek között, hogy mely püspökök fognak érkezni e zárandoklattal. Protestánsokkal kapcsolatos újságcikk: *Pester Lloyd*, 1933. máj. 24., este: *Der Gemeinsame Ausschuss der beiden protestantischen Kirchen*; Schlager Árpád gödöllői plébános, kormányfőtanácsos: „congressus associationis credo in fidelitate cordis et humilitate obedientiali erga suam sanctitatem petit benedictionem pontificalem excellentiae vestrae”. Rotta Pacellinek jelent a negyedik cserkész jamboreeal kapcsolatban. Gödöllőn tartják, mintegy 22 ezer fiatal lesz ott a világ öt tájáról. Domenico Tardini Kaldeweynek írt levele (1933. aug. 24.); a magyar apátok és prépostok privilégiumaival kapcsolatban dekretum, illetve levelek; a nuncius 1933. dec. 29-ei jelentése a protestánsok térnyeréséről Pizzardónak.

Fasc. 4. ff. 665–671: A Koch Róbert által felvett holland kölcsön

Koch Róbert alapított egy associazione di medici-t, „sotto il titolo di Oblati di S. Benedetto, allo scopo di prepararli per le Missioni. Ma per procurarsi il danaro necessario allo sviluppo di tale Associazioni egli ebbe l’infelice idea di voler rilevare i beni di una Società commerciale anonima la quale esercitava un bagno di acque medicinali e che possedeva pure dei terreni attorno ad esso”. Holland kölcsönt vett fel és most problémák vannak a visszafizetéssel. Ezzel kapcsolatos levelezés.

Busta 43. (1931–1934)

Fasc. I. ff. 1–75: Általános politikai jelentések

Apponyi Albert betegségével, halálával és temetésével kapcsolatos újságcikkek, táviratok, levelezés (köztük például a nuncius jelentése a temetésről, amelyben egyben kifejti véleményét, hogy mit gondol az elhunyt közéletben betöl-

tött szerepéről, illetve ennek jelentőségéről); továbbá Rotta jelentése az új külügyminiszterről, Kánya Kálmánról. Pacelli 1930. dec. 2-ai levelének másolata: a kelet-európai és Európán kívüli német nemzetiségű emigráns katolikusok lelki gondozását a pápa Mons. Hermann Wilhelm Berning osnabrücki püspökre bízta. Rotta 1933. márc. 11-ei jelentése Pacellinek a magyar politikai és vallási helyzetről. A Magyar Revíziós Liga hivatalos lapja támogatását kéri a nunciustól Pekár Gyula főszerkesztő, aki egyben a liga társelnöke. Újságcikkek a királykérdéssel kapcsolatban (*Pester Lloyd*; *Nemzeti Újság*; *Gazette de Hongrie*); a nuncius több királykérdéshez kapcsolódó jelentése (1933. máj. 23., 1933. jún. 19., 1933. jún. 28.); Pizzardo válaszevele. Eöttevényi Olivér (vicepresidente e gerente) a Magyar Külügyi Társaságtól a nunciushoz 1933. jún. 30-án küldi „l'estratto dal rendiconto sull'operosità della Società Ungherese degli Affari Esteri nell' anno scorso”; mellette a jelentés is; a nuncius köszöni. *Association Hongroise des affaires étrangères et pour la société des nations Budapest – Parlement*. A nuncius 1933. okt. 31-ei jelentése a politikai helyzetről és a katolikusok helyzetéről, a beszámoló fókuszában Gömbös áll. *Pester Lloyd*, 1933. nov. 2-ai szám: *Reformationsfeier*; *Montagszeitung*, 1933. nov. 13.; a nuncius 1933. nov. 14-ei jelentése Pacellinek a politikai helyzetről; a nuncius jelentései Zadraveczről, levelek és újságcikkek vele kapcsolatban. Köztük a nuncius 1933. nov. 28-ai jelentésében: „...Zadravecz a proposito della sua designazione a membro dirigente del Partito unitario-nazionale in Budapest. La designazione fu fatta, ma, grazie a Dio, Mons. Zadravecz ebbe tanto di buon senso di rifiutare la nomina”.

Fasc. 2. ff. 76–165: *Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose)*

Fasc. 2.1. ff. 77–119: Vegyes levelezés

Paizs József Sch.P. a kecskeméti piarista gimnázium tanárának levele, melyben kifejti, hogy nem szeretnének reformokat, a régi szabályaik szerint szeretnének élni. Az új szerzetesek, ha akarnak, éljenek a szerint – ezzel kapcsolatos levelezés (Rotta Sebes Ferenc piarista tartományfőnöknek küld levelet az ügyben, erre válasz). Sebes levele XI. Pius megválasztásának és koronázásának alkalmából, erre válasz (1933). Máty Engelbert tihanyi bencés apát halála – távirat, részvétnyilvánító levél Kelemen Krizosztom O.S.B.-nek. Ádám Lászlónak, a szombathelyi Szalézi Intézet igazgatójának 1933. márc. 29-ei levele a nunciushoz: 1932-ben elkezdték építeni az első szalézi templomot Magyarországon, több mint 6000 katolikus plébániatemploma is lesz, pénzzel és intenciókkal is sokan segítik, utóbbiakat a nunciustól is kér. Gergye Ipoly csornai premontrei apát elleni vádak – ezzel kapcsolatos levelezés. Egy aposztata ferences szerzetes, Csontos József egyházi házasságot szeretne kötni református feleségével, akivel polgári házasságban él – erre válasz. Kelemen Krizosztom O.S.B. 1933. júl. 2-án megköszöni, hogy a nuncius a diakónusoknak feladta a papi rendet. Tihanyi apáttá Strommer Viktor O.S.B.-t nevezte ki. Takács Menyhért jászóvári premontrei prépost ügye: „Ad hanc S. Congregationem de Religiosis pervenit Expositum Rev.mi Melchioris Takács, Ordinis Praemontratis, circa suam conditionem. Faveat P.T.

certiorem eundem facere hanc S. Congregationem acceptavisse suam renuntiationem ex munere Abbatis Abbatiae Iasoviensis et ipsum monere ut filiali submissione pareat mandatis Superiorum”. Vincenzo La Pumának, a Szerzetesi Kongregáció titkárának 1933. jún. 20-ai levele Hubert Noots O.Praem-nek. Memorandum az elhunyt tihanyi apátnak, Mázy Engelbertnek a magyar bencés kongregáció ellen megfogalmazott vádjai tárgyában (1933. ápr. 19.). Szeremley Béla O.S.B. levele (az életéről ír benne) – gépelt, azzal a megjegyzéssel, hogy fordítás. A kapucinusok önálló magyar provinciát szeretnének felállítani – ezzel kapcsolatos levelezés. Takács Menyhért O.Praem. halála – távirat, levél.

Fasc. 2.2. ff. 120–164: A pannonhalmi főapát-választás

Serédi 1922. jan. 17-ei levele; a nuncius jelentései a bíboros államtitkárnak; *Note verbale* (1933. febr. 13.); a kormány „nulla ostá”-ja Kelemen Krizosztom O.S.B. kinevezése ellen; távirat a kinevezés elfogadásáról; a kinevezett értesítése; újságcikk; bullák küldése; a főapát beiktatása.

Fasc. 3. ff. 166–223: Szentszék és Vatikánváros

Fasc. 3.1. ff. 167–190: Vegyes levelezés

Circolare ai rapresentanti della Santa Sede all'estero, prot. 118831, 5 gennaio 1933 – államtitkársági körlevél, melynek témája a szentév; *Convenzione internazionale circa fabbricazione e distribuzione degli stupefacenti* (Pacellinek); Compagnia Italiana turismo az 1933-as szentévvvel kapcsolatban; a *Szentév emlékére* című kéziratát XI. Piusnak küldte Tost Alajosné; *Egybázközségi lap. A Szent Anna plébánia egybázközség hivatalos közlönye*, 1933. máj. hó, 9. évfolyam. Egy német lap (Wartburg, *Das völkische Wochenblatt Norddeutschlands*, 1933. máj. 10-ei száma) támadása a pápa ellen (újságcikkek): megálapították, hogy a pápa zsidó.

Fasc. 3.2. ff. 191–222: Pénzküldés a Collegium Germanicum et Hungaricumba

Kaldewey levele, melyben beszámol, hogy az esztergomi szeminárium és egy nem budapesti, közelebről nem részletezett plébános pénzt küldött a nunciaturára, hogy juttassa el a Futura bankon keresztül a Német–Magyar Kollégiumba, a Rómában ott tanuló magyar kispapok után. Casari azt közölte vele, hogy az egri szeminárium is valószínűleg a nunciaturára fogja küldeni az ottani növendékei után fizetendő pénzt. Felsőbb utasítás nélkül nem válaszol. Ezzel kapcsolatos levelezés, köztük a Magyar Nemzeti Bank Bankosztálya, Exportdeviza-csoport levele, benne, hogy Luttor Ferenc prelátus nov. 28-ai levelére hivatkozva értesítik, hogy hozzájárulnak, miszerint „az 1933/34 gazdasági évben összesen cca. 20 000 pengő értékben 7 waggon liszt és 2-3 waggon cukor exportáltassék a Vatikán-államba, a Budapesti Apostoli Nunciatura vatikáni költségeinek fedezésére”. Szelvények, stb.

Fasc. 4. ff. 224–249: Pápai kitüntetések

Különféle pápai kitüntetésekkel kapcsolatos levelezés – például Mikes János püspök által Erdődy Ferenc grófnak kért „Cameriere Segreto Soprannumerario di Spada e Cappa” kitüntetés.

Fasc. 5. ff. 250–290: Katolikus gyűlések és Actio Catholica

Kisnyomtatványok az Actio Catholicával és a katolikus sajtóval kapcsolatban; újságcikkek; *Sajtószemle* című újság 1933. 3. (13.) szám. Pizzardo a katolikus orvosok egyesületéről szeretne többet megtudni. A nuncius jelentése az 1933-as katolikus nagygyűlésről és a magyar politikai helyzetről; a nuncius katolikus nagygyűlésen elmondott beszéde; Kaldewey beszámolója a *L'Osservatore Romanó*nak a 24. Országos Katolikus Nagygyűlésről. A nuncius 1933. okt. 28-án írt levele Pacellinek a Katolikus Akcióról, benne, hogy Apponyi halála után Zichy János gróftól választotta az élére a püspöki kar legutóbbi értekezletén. Benne többek között: „Non so quali ragioni abbiano spinto i Vescovi a tale designazione, ma, francamente per quel poco che io posso giudicare, mi pare che essa non sia molto indovinata: il Conte Zichy, Deputato, è il capo del Partito Cristiano-Sociale, come pure uno dei capi del movimento Legittimista. Mi sembra che con questa nomina possa darsi ansa al sospetto che l'azione Cattolica assuma un colore politico, tanto più nelle attuali circostanze della vita ungherese: difatti il Partito Cristiano-Sociale è di opposizione al Governo; questi poi non vuol saperne della questione Legittimista, donde il pericolo che il Governo, il quale vede già di mal occhio l'Azione Cattolica, non abbia ad insospettirsi sempre più di essa quasi tenda a finalità politiche. È vero che anche il compianto Conte Apponyi era Deputato e fervente Legittimista: ma egli non appareneva ad alcun partito ed era universalmente stimato per la sua superiorità intellettuale e morale: era Legittimista, ma più che altro in linea teoretica, perché egli giudicava non essere la questione di attualità”; Pacelli válaszelevele. Mihalovics Zsigmond küldi az Actio Catholica 1933–1934. évi programját (maga a program nincs a fasciculusban).

Fasc. 6. ff. 291–293: Teológiai képzés és egyetemek

*L'Osservatore Romanó*ból 1933. júl. 7-ei újságcikk-kivágás: *Lettere dall'Ungheria. Un corso superiore di studi cattolici a Strigonia – La solenne inaugurazione e il discorso del Card. Seredi – Il bilancio del culto nell'Alta Camera ungherese.*

Fasc. 7. ff. 294–429: Különfélék

Többségében kisebb jelentőségű ügyek, magánjellegű kérések. Például egy hívő Rómába akar gyalog zarándokolni és vissza, teljes búcsút szeretne; evangélikus orvos kérése, hogy katolikus menyasszonyával evangélikus templomban köthessen házasságot és a lányok az anya, a fiúk az apa vallását követhessék; pápai áldások kérése; Majláth püspöknek egy levél eljuttatása, stb. Továbbá ajándékok felajánlása. Például Reiszky Károly ügyvéd ír egy Rembrandt kép Vatikáni Múzeumnak történő felajánlása ügyében. – A válasz: forduljanak közvetlenül a múzeumhoz. Bura Károly cigányprímás zenéjének eljuttatása a pápának – Ottavianinak ír az ügyben Rotta. Könyv, újság küldése (*Morning Express-Express du Martin* címmel angol-francia lapot indítanak a magyar fővárosban, tiszteletpéldányt küldenek a nunciatúrára); *A gyermekek táplálásáról és más egyebekről is* című könyv megküldése a pápának; Katolikus Népszövetség kiadványainak megküldése – a kiadványok maguk viszont nin-

csenek a fasciculusban. Gyász hír: Ruttkay Gyula olvasókanonok halála; Török Zoltán plébános elleni vizsgálat ügyében a törökőri katolikus egyházközség; kereszteléshez engedély; „status liberi pro Domino Stephano Molnár” (szül. 1903); Luigi Collini di Emilio halála (egykor hadifogoly Magyarországon); Pacellinek a nuncius különféle hírekről (Szent István ünnepe, Serédi zarándoklata Lengyelországba, stb.); újságcikkek; Rotta 1933. szept. 11-ei levele Pacellinek Apponyi gróf emlékééről és Hlond bíboros budapesti látogatásáról.

Fasc. 8. ff. 430–531: Római kongregációk

A váci káptalanba kanonoki kinevezésekkel kapcsolatos levelezés (1933). A nuncius levele Rossinak a pénzküldés nehézségeire mutat rá. Több taxát is hozzá küldtek a püspökök, de lehetetlen beváltani: „Annetto copia del resoconto, inviato alla Segreteria di Stato, delle tasse dovute a Dicasteri Romani e mandamenti nel 1° trimestre 1933 da alcuni Ordinari di Ungheria, tasse che purtroppo non si possono inoltrare costà a causa delle leggi draconiane che reggono il cambio delle divise estere. Prego Vostra Eminenza abbia la bontà di far dare comunicazione a chi di ragione delle tassa suindicate e giacenti in questa Nunziatura.” stb. A Pontificum Opus a Propagationis Fideinek küldött pénzek ügyében folytatott levelezés (például köszönik az 1931-es magyar felajánlások második részletét; Casari átvett Krywald Ottó pápai prelátustól a Propaganda Fidének 10 ezer P-t a pápai nunciatura nevében, stb.). A nuncius 1933. ápr. 27-ei levele d’Herbignynek Popoff Mihály orosz pap ügyében. Megkérdezte Keresztes-Fischer Ferenc belügyminisztert, aki azt a választ adta, hogy „non essere proprio desiderabile che il Popoff Mihály rimanga in Ungheria”. Jelenleg Hajdúnánáson tartózkodik. „Frattanto questo Governo, per il tramite del „Nansen Office” di Ginevra, ha scritto per vedere di ottenere al Popoff il permesso di entrare e risiedere nella Cecoslovacchia”. A kormány Csehszlovákia válaszára vár. A nuncius véleménye szerint „Se la Cecoslovacchia non fosse disposta a ricevere il Popoff, allora, a mio debole parere, codesta Pontificia Commissione per la Russia potrebbe scrivere alla Nunziatura di Berna perché interessi il „Nansen Office” di Ginevra per vedere di ottenere che il Popoff venga ricevuto da qualche altro Paese dove egli sia sconosciuto e perciò non compromesso”. A magyarországi ordináriusok által küldött, 1930–1932-ben az adott szentszékeken tárgyalt házassági ügyekről a jelentéseket küldi a nuncius Michele Legának („Qui accluse mi faccio un dovere di inviare all’Eminenza Vostra Reverendissima le Relazioni mandamenti dagli Ordinari di Ungheria sulle cause matrimoniali discusse nelle varie Curie nel triennio 1930–32 a norme della circolare di codesta Sacra Congregazione in data 25 luglio 1932, Nr. 3829/32”). Mellette a listája, hogy mely jelentéseket küldi Legának. Székesfehérvári kanonoki kinevezések bulláinak megküldéséről értesítés; a kiskunhalasi plébánia betöltésével kapcsolatos levelezés. Guerri küldi „le Bolle per il Cantorato e il Canonico della Diocesi di Sabaria” – ezzel kapcsolatos levelezés, taxa küldése; a győri gyárvárosi plébánia kegyúri jogával kapcsolatos levelezés – Kaldewey Giulio Serafininek, a Zsinati Kongregáció prefektusának; különféle dikasztériumoknak küldendő taxák;

levélváltás Capotostival a győri káptalanról (stallumairól, stb.), bullák küldése; vesztprémi kanonoki kinevezések.

Fasc. 9. ff. 532–553: Levelezés a diplomáciai testülettel

Francia nyelvű diplomáciai levelezés, köztük több követ a nuncius tudomására hozza, hogy bemutatták megbízólevelüket Horthynak. Kaldewey Georges Capitaneanunak (chargé d'affaires a.i. de la Légation Royale de Roumanie) Áronffy Ferenc C.M. apostoli vizitátor megbízásáról „de visiter les Maisons des Religieuses Filles de la Charité qui forment la Province religieuse de Oradea. Cette visite a pour but uniquement de voir si la discipline et la vie religieuse est observée: la visite n'a nullement aucun autre but”. Azt kéri, hogy „vouloir bien donner au susdit Père Supérieur le visum nécessaire pour se rendre à Oradea.”

Fasc. 10. ff. 554–586: Válasziratok és felbatalmazások (Rescritti e facultà)

Házassági akadályok alóli felmentések; szentségi bűjt alóli felmentések; több, hajóra szóló misézési engedély – a Szentföldre zarándokló vagy Amerikába utazó papoknak. Pietro Vay de Vaya-nak, „prelato ed abbate reale di San-Martino” breviárium mondása alól felmentés, Mosonyi Dénes kéri a nevében, hogy helyette 2–3 rózsafüzéрт imádkozhasson („chiede la commutazione dell'obbligo del Breviario nella redita di due o tre rosari”). „Lectionem et retentionem librorum prohibitorum” – 1933. nov. 23-án Varga János szombathelyi egyházmegyes tb. kanonok, teológiai és egyháztörténeti professzor kéri.

Fasc. II. ff. 587–611: Szentségek kiszolgáltatása és ezekről tanúsítványok

A bérnálás szentségét kiszolgáltatta a nuncius (például Domino Ausonio Paulo Maria Colorninak) – erről tanúsítványok; papszentelésekről tanúsítvány. A budapest-kelenföldi Szent Gellért Plébánia kurátorának tanúsítványa, hogy Vágó Lilla „apta est ad accipiendum sacramentum sacrae confirmationis”. Keresztlevél kérése.

Busta 44. (1933–1935)

Fasc. I. ff. 1–79: Nuncius és nunciatura

Fasc. I.I. ff. 2–25: Vegyes levelezés

A pápa koronázási évfordulójával kapcsolatban táviratban hódolat kifejezése (az uditore és a nuncius a pápának); Kaldewey összefoglalója a *L'Osservatore Romano*-nak a pápa koronázási évfordulójának ünnepléséről (Festa del Papa; 1934), illetve jelentés Pacellinek a tárgyban; az *Osservatore Romano* vonatkozó cikke. A pápai követségnek a Steaua Magyar Kőolaj R.T.: egy vashordó tartozás mutatkozik. Az uditore szabadságolást kér. A nuncius szabadságolása; névnap iüdvözlet Pacellinek. Csiszárík János komolyan beteg, pápai áldás kellene neki – a nuncius Ottavianinak ír az ügyben – ezzel kapcsolatos levelezés. Rotta Pacellinek, miután visszatért a dél-amerikai

Eucharisztikus Kongresszusról, ahol a pápát képviselte: „...mi sia lecito presentare a Vostra Eminenza i miei più rispettosi essequi insieme alle felicitazioni vivissime per la splendida riuscita del Congresso Eucaristico, alla quale l’Eminenza Vostra ha contribuito validamente con l’opera Sua così ammirevole per lo zelo illuminate, per lo spirito di sacrificio e per l’intenso amore eucaristico che l’ha animata” stb.; Pacelli válasza. Rotta a maga és az uditore nevében a pápának karácsonyi jókívánságait küldi; Pacelli válasza.

Fasc. 1.2. ff. 26–78: Nuncius és nunciatúra. A pápa koronázási évfordulója. *Déjeuners et Thés Diplomatiques*

Fasc. 1.2.1. ff. 27–40: 1934. jan. 8.

1934. jan. 8-ai *déjeunerrel* kapcsolatos levelek, ültetési rend, menüsor, számla.

Fasc. 1.2.2. ff. 41–51: 1934. jan. 17.

1934. jan. 17-ei *déjeunerrel* kapcsolatos levelek, ültetési rend, menü, számla.

Fasc. 1.2.3. ff. 52–74: *Déjeunerek* és teák

Meghívásokra válaszok (1934. jan. 25. – *déjeuner*; 1934. febr. 11. és febr. 12. – *tbé*) – köztük a Küllügyminisztériumból egy levél, Apor Gábor báró nevében 1933. jan. 16-ai dátummal, melyben szintén jan. 25-ei *déjeuner* meghívással kapcsolatban válaszol; menü; számlák; összefoglalás arról, hogy kik voltak jelen (1934. jan. 8. – *déjeuner*; 1934. jan. 17. – *déjeuner*; 1934. jan. 25 – *déjeuner*; illetve megemlíti még a fogadásokat vagy *tbé*-ket: febr. 11-én volt az egyháziaknak, febr. 12-én a diplomatáknak, s utal rá, hogy: „vedi relativi pro-memoria”, a fasciculus borító hátoldalán ültetési rend (1934. jan. 25).

Fasc. 1.2.4. ff. 75–77: Sebes Ferenc piarista

XI. Pius megválasztásának és koronázásának évfordulója alkalmából hódolatukat fejezik ki a piaristák – Sebes Ferenc Sch.P. tartományfőnök és erre válasz a nunciustól (1934).

Fasc. 2. ff. 80–150: *Audienciák és meghívások*

Levelezés a Szociális Missziótársulat 25 éves évfordulójára rendezett ünnepségekkel kapcsolatban, 1934. febr. 20-ai program, képeslap. A budapesti koronázó főtemplomban Apponyi Albert halála első évfordulóján Nemes Antal, a budavári Nagyboldogasszony templom plébánosa mond gyászmisét (1934). „The European Premier of Greta Garbo in Queen Christina will be shown at the Radius Theatre on Friday 16th, at 9 p.m.” – az előadásra invitálják (a nuncius Kaldeweyel a Metro-Goldwyn-Mayer Társaságtól ingyen páholyt és jegyeket kapott). A nunciust *déjeneurekre*, illetve *passer la soiréekre* hívják; Ludovico Ariosto halála negyedszázados évfordulójára emlékünnepe; invitálják „alla seduta di inaugurazione del Comitato di Budapest della Società Nazionale «Dante Alighieri»”. Katolikus Írók és Hírlapírók Országos Pázmány Egyesülete 1934. márc. 22-én tartja a Fővárosi Vigadóban a katolikus papság irodalmi működését reprezentáló ünnepet, erre hívják; Magyar Cserkészlány Szövetség ünnepére hívják; Őszi Országos Mezőgazdasági Kiállításra hívják, amelyet Horthy nyit meg (a városligeti Iparcsarnokban szept. 29-én). Az Országos Frontharcos Szövetség Horthy Budapestre bevonulása 15. évfordulója alkalmából *A frontbarcosok* című filmet mutatja be az Uránia

Színházban – erre hívják; valamint a Fehérház Bajtársi Egyesület díszközgyűlésére. A Budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Tanácsa az 1934. okt. 19-ei ünnepélyes nyilvános ülésre hívja, amely előtt Veni Sancte és szentmise lesz az Egyetemi Templomban. A Budapesti Országos Központi Oltáregyesület dec. 11-ei ülésén megköszönte a 75 éves jubileumi ünnepségükön a nuncius aktív részvételét. A pálos rend hazatelepedésével kapcsolatos programsorozat egyes programpontjaira invitálják. Don Bosco János szenttéavatása alkalmából misére; úrnapi körmenetre; Budapestre Prohászka Ottokár szobrának felavatására hívják, stb.

Fasc. 3. ff. 151–186: Hivatali költségek

Fasc. 3.1. ff. 152–162: 1934 első trimesztere

Pénzügyi számadás 1934 első trimeszteréről Pacellinek – erre válasz; kisebb elszámolási hibához kapcsolódó levelezés; 1934. jan.–márc.: hivatali költségek; a nunciátúra fenntartási költségei; rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás 1934 első trimeszteréről.

Fasc. 3.2. ff. 163–169: 1934 második trimesztere

Pénzügyi számadás 1934 második trimeszteréről Pacellinek – erre válasz; 1934. ápr.–jún.: hivatali költségek; a nunciátúra fenntartási költségei; általános számadás 1934 második trimeszteréről.

Fasc. 3.3. ff. 170–177: 1934 harmadik trimesztere

Pénzügyi számadás Pizzardónak küldve, 1934 harmadik trimesztere – erre Pacelli válasza; feljegyzések a számadáshoz, illetve a Pizzardónak küldött számadás pizskozata; 1934. júl.–szept.: hivatali költségek; a nunciátúra fenntartási költségei; általános számadás 1934 harmadik trimeszteréről.

Fasc. 3.4. ff. 178–185: 1934 negyedik trimesztere

Pénzügyi számadás 1934 negyedik trimeszteréről Pacellinek – erre válasz; 1934. okt.–dec.: hivatali költségek; a nunciátúra fenntartási költségei; rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás 1934 negyedik trimeszteréről.

Fasc. 4. ff. 187–324: Segélyek és gyermekotthonok

Fasc. 4.1. ff. 188–273: Vegyes levelezés

Különféle segélykérések (például az Országos Tüdőbeteg-szanatórium Egyesület kér támogatást – 10 P-t kapnak; Nyomorék Gyermek Országos Otthona kér segélyt; a sashalmi plébániára küldött 20 P sorsa). A nunciust fővédnöknek kérik (a IX. kerületi Szent Kereszt Egyházközség Nyomorenyhító Akciója javára tartandó előadás rendezőse nevében írja Farda Adolf külső-ferencvárosi plébános: a szegények javára szabadtéri előadás lesz a Szent István héten. Arra kéri a nunciust, hogy legyen a fővédnöke. A budapesti külsőkelenföldi „Szent Gellért” r.k. Egyházközség Gyermeknyaraltatási Akciója is fővédnökül választotta a nunciust. A válaszlevélben, melyet Casari pápai nunciusi titkár írt, az szerepel, hogy a nuncius fővédnöki tisztséget nem szokott elfogadni, de 10 P-t küldenek. A Foederatio Stephanea, az egyetemi és főiskolai hallgatók Szent István Bajtársi Szövetsége kéri, hogy jótékony

díszhangversenyén legyen díszvédnök a nuncius). Az Apostoli Szentszék két gyermekotthonával kapcsolatos levelezés. Például elszámolás a 17 ezer P-ről az 1932–1933. évre, amelyet Károlyi Gyula, mint ad interim m. kir. népjóléti- és munkaügyi miniszter a XI. Pius és Apostoli nunciusról elnevezett gyermekotthonok fenntartására 1932. jún. 23-án utalt ki; Keresztes-Fischer Ferenc ezen alapítványnak – mint a múltban is történt – 16 ezer P-t kíván biztosítani; a nuncius köszöni. Az 1932. jún. 24-ei rendelettel engedélyezett 17 ezer P segélyről elszámolás kellene – ezzel kapcsolatos levelezés. A XI. Pius és a Nuncius gyermekotthonok fenntartására további államsegélyek. A budavári koronázó főtemplom karitász szervezetének VI. sz. jelentése (1933. november 1-től 1934. novemberig).

Fasc. 4.2. ff. 274–287: *Quittance*

Elszámolás bizonyos összegekről a „Pie XI” et du home „Nonce Apostolique” javára, ezeket az otthonok vezetője, Rose Vajkai írta alá, nevét Rose Vajkai formában szignálva.

Fasc. 4.3. ff. 288–323: *Décompte relatif aux Frais Mensuel du Home „Pie XI” et du home „Nonce Apostolique”* havi bontásban (1933 decemberétől 1934 novemberéig) – a kiadások tételes felsorolása.

Fasc. 5. ff. 325–368: *Magánlevelezés*

Számos újévi jókívánságokat tartalmazó levél (például Farkas Edith levele); karácsonyi jókívánságok (például Hóman Bálint levele; a Katolikus Tanítónők és Tanárok Országos Egyesületének nevében a főtítkár Prágai Mária és az elnök Petz Lujza levele). Werner Adolf zirci apát köszönőlevele a nunciushoz Szent Anzelm ciszterci szerzetes halála alkalmából kifejezett részvétéért. Esküvői meghívó; jegyzetek; tiszteletjegyek küldése 1934-re (a Société Anonyme Royale Hongroise de Navigation Fluviale et Maritime járataira, illetve az Első Dunagőzhajózási Társaságtól); tokaji misebor küldése (Kovács Lajos premontrei kanonok, perjel küldte); a nuncius válaszai. Különféle, általában magánjellegű levelezés: például Zellinger Pál ciszterci szerzetes jelölt Szent Pál ereklyét szeretne kérni Rómából.

Fasc. 6. ff. 369–422: *Levelezés a külügyminisztériummal*

Rotta 1934. jan. 2-án Pacellinek írt levele, mellyel a diplomáciai testület nevében a kormányzónak mondott beszédét és a kormányzó erre adott válaszában másolatát küldi. A kormányzó nagyon elégedett volt a lánya, Horthy Paulette házassága semmisségének kimondásával. „Già la situazione irregolare di è sistemata ed ha avuto luogo il matrimonio religioso col Conte Karolyi: il tutto si è compiuto senza alcuna pubblicità”. Beszéddek; *Note verbale*-ok, köztük például „invite Messieurs les Chefs de Mission à l’ouverture solennelle du XVI. Congrès International d’Agriculture et aussi à l’inauguration solennelle des collections réorganisées du Musée Royal d’Agriculture”. Vagy például „à la représentation de gala qui aura lieu le jeudi, 27 septembre 1934 à 19 heures et demie à l’Opéra Royal, à l’occasion du 50e anniversaire de l’inauguration du Palais de l’Opéra Royal Hongrois”. *Note circulaire*-ek, köztük például „invitations du Président du Conseil du Royaume de Hongrie à la

revue militaire, qui aura lieu au Vérmező, le 16 novembre prochain à 11 heures du matin, pour commémorer...” Horthy bevonulása 15. évfordulójára (1934). Kitöltetlen lakhatási engedély kérelmek – formanyomtatványok.

Fasc. 7. ff. 423–487: Péterfillérek

Péterfillér-gyűjtések a különböző egyházmegyékből – a nuncius küldi Pacellinek; a bíboros államtitkár válaszlevelei.

Busta 45. (1933–1935)

Fasc. 1. ff. 1–265: Római katolikus egyházmegyék

Fasc. 1.1. ff. 2–49: Esztergomi főegyházmegye

Pacelli 1933. dec. 31-ei levele Rottának a csehszlovák modus vivendi kivitelezésével kapcsolatban, illetve a csehszlovák kormány *Note verbale*-jét csatolja. Serédi levele az ügyben (a csehszlovák kormánynak 14 évre volt szüksége, hogy a dokumentációt összeállítsa, míg a magyaroknak csak pár hetet adnak, hogy válaszoljanak rá); a modus vivendivel kapcsolatos táviratok. Serédi a házassági jelentéseket küldi, amit „coram utroque Tribunali anno 1933” tárgyaltak. Tihanyi Károly címzetes prépost előrehaladott kora miatt fakultást kér a mise „in privato domestico sacello” bemutatására. Serédi segédpüspököt szeretne kineveztetni: Drahos János oldalkanonok, Meszlényi Zoltán irodaigazgató, illetve Hamvas Endre érseki titkár neve is felmerül. Az utóbbi két jelölről Breyert kérdezi a nuncius. A Csehszlovákiában rekedt egyházi javak kérdése, melyben a magyar–cseh vegyes dötőbíróóság ítélkezik – ezzel kapcsolatban levelezés, távirat (Serédi késleltesse az eljárást – erre akkor hajlandó, ha a csehszlovák kormány a Szentszéknek garanciát ad, hogy a kánonjog szerint oldják meg a kérdést). A *Nemzeti Újság*ból és a *Pester Lloyd*ból újságcikkek e témával kapcsolatban – kigépelve, lefordítva (1934). Például *Nemzeti Újság*, 1934. jún. 13.: *Abágai magyar-cseh döntőbíróóság elutasította a cseh kifogásokat. a hercegprimás, az esztergomi székesfőkáptalan, a központi papnevelő-intézet, az esztergomi szeminárium, a bencés és cisztercita-rend és a győri székeskáptalan lefoglalt ingatlanai perében.* Entz Gézával a Magyar Nemzeti Múzeum „szakértő tanácstagjával” (mellékelve névjegykártyája) beszélgetett a nuncius Lambrecht Kálmán kinevezéséről „a direttore della parte paleontologica di detto Museo” [Nemzeti Múzeum]. Serédi a Központi Szemináriumban az egyházi rend fokozatainak feladására kéri a nunciust.

Fasc. 1.2. ff. 50–62: Egri főegyházmegye

Szmida Viktor volt bogácsi plébános ügye („contra decisionem Ordinarii mei”) állása felől érdeklődik a nunciussal. Szmrecsányi az egri főegyházmegyei szentszéken 1933-ban tárgyalt házassági ügyekről a jelentést küldi, a nuncius válasza (maga a jelentés nem található meg a fasciculusban). Szmrecsányi különféle taxákat küld 1934. jan. 13-án: „Honoris mihi duco ad manus Excellentiae Tuae transmittere summam 963 Pengő, quae titulo taxarum pro dispensationibus matrimonialibus, vigore facultatem a

S. Congr. de disciplina Sacramentorum et a Congregatione S. Officii ddto 12. m. Iulii a. 1928. obtentorum et anno elapso prorogatarum, decursu anni 1933. concessis et titulo taxae mutationum ritus, demum titulo taxae dispensationum in impedimento disparitatis cultus ab Apostolica Sede immediate elargitarum offerebantur” stb. A nuncius válasza. Szmrecsányinak a nuncius 1934. jún. 22-ei levele, melyben kifejti: „Cum ad hanc Nunciaturam Apostolicam suo tempore pervenerit recursus circa opera tectoria in ecclesia pagi vulgo Jászszentandrás, litteris meis, die 13 decembris 1933. N. 7548/33, totum negotium prudenti iudicio Excellentiae Tuae Reverendissimae submissi”. Szmrecsányi válasza. Két kanonok (Kronberger József és Énekes János) kóruszolgálat alóli felmentésével kapcsolatban a nuncius és Szmrecsányi levélváltása. *Schematismus* küldése, illetve ezért köszönet, amelyet Kaldewey írt (1934).

Fasc. 1.3. ff. 63–102: Kalocsai főegyházmegye

A Szentségi Kongregáció előírása értelmében a főegyházmegyei szentszéken előző évben tárgyalt házassági ügyekről minden januárban jelentést kell készíteni. Zichy afelől érdeklődik, hogy közvetlenül a kongregációnak küldje-e vagy pedig a nunciushoz. A válasz értelmében Zichy a nunciaturára küldi az 1933-ban a főegyházmegyei szentszéken tárgyalt házassági ügyekről a jelentést. A nuncius válasza. Mosonyi 1934. márc. 22-ei levele: Pécsen meghalt Szilvek Lajos nagyprépost, ő az éneklőkanonok, aki a kalocsai érseknek segít „con un coadiutore «cum iure successionis»”. Azt szeretné, ha a koadjutora nem lenne éneklőkanonok, mert nagyon fiatal, hanem az utolsó helyet kapná a káptalanban, ő pedig maradna éneklőkanonok. Új helyettes kell, de utódlási jog nélkül, díjazná is. – Ezzel kapcsolatos levelezés. Zichy 1934. ápr. 29-ei levele Rottának, melyben leírja, hogy még dec. 7-én megkapta az Államtitkárság emlékiratát (Pro memoria), melyet a nuncius küldött neki, „il quale tratta la controversia intorno ai beni della mensa arcivescovile di Kalocsa rimasti sul territorio jugoslavo”. Válaszolt az Államtitkárság emlékiratára, küldi neki a válasz másolatát a többi csatolt dokumentummal. Ehhez kapcsolódó levelezés a bácskai egyházi javakkal, illetve a kalocsai főegyházmegye javainak kezelésével kapcsolatban. Zichy 1934. nov. 5-ei levele címzetes apáti és préposti címek ügyében – a nuncius válasza.

Fasc. 1.4. ff. 103–125: Pécsi egyházmegye

Virág Ferenc a pécsi egyházmegyei szentszéken 1933-ban tárgyalt házassági ügyekről jelentést küld – erre válasz; a pécsi püspök a nunciushoz keresztül szeretne érintkezésbe lépni a Zsinati Kongregációval – ezzel kapcsolatban levélváltás, szelvény. Virág az egyházmegyei *Schematismust* küldi. Varga Pál teljes rehabilitációjának kérése; Parczel Dezső aposztata pap ügye. Andrássy Mihály gróf „oratorium privatum”-ot szeretne felállítani otthon. Mosonyi levele a koadjutora kinevezésével kapcsolatban.

Fasc. 1.5. ff. 126–129: Veszprémi egyházmegye

Kránitz Kálmán általános helynök küldi a jelentést „de causis matrimonialibus coram S. tribunali Wesprimiensi annis 1932–1933 agitatis” – a nuncius válaszelevele.

Fasc. 1.6. ff. 130–157: Győri egyházmegye

Breyernek kinevezési bullák elküldése és taxa. Rossi 1933. dec. 30-ai levele Rottának, melyben afelől érdeklődik, hogy Breyernek szüksége van-e Grósz személyében se-

gédpüspökre. Rotta 1934. jan. 2-án megérdeklödi Breyertől; Breyer 1934. jan. 10-én kelt levele Rottának, melyben kifejti, hogy nem kér segédpüspököt; a nuncius 1934. jan. 11-ei válasza Breyernek. A nuncius 1934. jan. 13-án megírja Rossinak, hogy Fetser halálával megszűnt Grósz segédpüspöki funkciója. Breyer püspök 1934. jan. 9-ei kérése: „Honore perfruo Excellenciam Vestram ima in humilitate certiore reddendi, me sedem meam episcopalem, regimenque dioeceseos meae festo Ephiphaniae Domini capessivisse, humiliterque rogo Excellenciam Vestram, ut allocutionum ad clerum atque fideles meos directarum exemplaria in tesseram profundissimae meae venerationis benigne accipere dignetur”. Jelentések a győri szentszéki bíróság által 1933-ban tárgyalt házassági ügyekről; Schmidt Béla lelkipásztor dispoziójának ügye (1933 decemberében Gönyű plébánia adminisztrátora, majd 1934 februárjában mosonszentjánosi káplán, valamint bői kisegítő káplán lett); a nuncius Drahos esztergomi segédpüspökké kinevezési tervével kapcsolatos levélfogalmazványa Breyernek (1934. febr. 14). Bedy Vince nagyprépost 1934. jún. 18-án írt levele a győri káptalan határon túli javaival kapcsolatban („dignetur Excellentia Vestra humillimam relationem Capituli Iauriensis acceptare de causa coram Iudicio internationali Hagaensi modo ventilata”). Breyer 1934. jún. 19-ei levele a nunciussnak: „A die captae possessionis Sedis Iauriensis nec unum verbum audivi aut legi de causa Custodis Capituli Iauriensis coram Iudicio Hagaensi tractata. Nec prius – quando Strigonii vivebam – mihi haec causa nota erat. Causam hanc Capitulum Iauriense ante plures annos sub praedecessore meo felicis recordationis movit. Die 14 huius mensis Excellentia Vestra Reverendissima in hac re viva voce me interpellavit. Die 17 huius mensis domum redux statim Praepositum Capituli Iauriensis rogavi, ut, quid de hac re sciat, in scriptis rediget. Cum relationem brevem huc adiungere praesumo, simul existimationem ac reverentiam meam Excellentiae Vestrae Reverendissimae demisse profiteor” stb. Karácsonyi üdvözlét a nunciussnak.

Fasc. 1.7. ff. 158–165: Székesfehérvári egyházmegye

A székesfehérvári szentszéken 1933-ban tárgyalt házassági ügyekről jelentést küld Shvoy, a nuncius válasza; Shvoy kéri, hogy a taxákat juttassa el a Konzisztoriális Kongregációnak („taxas pro dispensationibus vi facultatum quinquennialium ab Ordinariato Albaregalensi concessis”) – ezzel kapcsolatos levélváltás. Shvoy küldi „exemplar Indicis de variis dispensationibus vi facultatem quinquennialium concessis”, amelyet eljuttatott a Konzisztoriális Kongregációhoz.

Fasc. 1.8. ff. 166–173: Csanádi egyházmegye

Rab Károly taxája; Elek plébánia alapításának 200 éves évfordulójára pápai áldás kérése. Glattfelder szeretné, ha vikáriusát apostoli protonotariusi címmel kitüntetnék.

Fasc. 1.9. ff. 174–194: Szombathelyi egyházmegye

Rogács Ferenc és Honti Béla kanonokok 1934. márc. 24-én írt levele a nunciussnak Mikes püspök és a káptalan konfliktusa, illetve az egyházi javak kezelése ügyében. Ezzel kapcsolatban a nuncius 1934. márc. 24-ei jelentése Rossinak. Az ennek nyomán a Konzisztoriális Kongregáció utasítására megtartott vizitáció ügyében több levélváltás. Kappel János püspöki titkár levele: a quinquennalis fakultások alapján 1933-ban

adott házassági felmentések utáni taxákat a nunciatúra útján szeretnék küldeni magyar pénzben (1934). Taxák küldése különböző kongregációkhoz; szombathelyi *Schematismus* küldése (1934); Mikes karácsonyi üdvözlete.

Fasc. 1.10. Fasc. 195–219: Váci egyházmegye

Újévi üdvözllet; folyamodvány a káptalan kóruszolgálatának redukálására – ezzel kapcsolatos levelezés. Újpesten a bérmlás szentségét kiszolgáltatta a nuncius – ezért köszönet. Egy újpesti nemzeti zászló megáldásának ügye: *Einweihung eines Landesbanners in Kispest* címmel újságcikk. A püspök szerint „Ex investigatione pro certo elucet nullam fuisse factam benedictionem vexilli”. Baksay Károly nagyprépost gyász híre; karácsonyi üdvözllet.

Fasc. 1.11. ff. 220–240: Kassai általános helynökség

Zsvikovich Ernő pap szeretne lenni, felmentést kér, mert nem katolikus édesanya gyermeke „et irregularitas ex participatione in bello forsitan orta iuxta Can. 985. n. 4.”. Kertész István uradalmi intéző levele (Felsőkelecsény, 1934. jan. 6.): Szén József alesperes, taktaszadai plébános egy polgári házasságkötésnél reverendában, mint tanú szerepelt. Ölvetzky János segédlelkész feljelentő levele erről (Hernádnémeti, 1934. márc. 30.). Rotta Szmeccsányinak küldi tovább a vádat; Szmeccsányi válaszlevele. Zichy-Meskó Jakab gróf levele a boldogkőváralljai plébániára történő prezentációval kapcsolatban; a nuncius válasza.

Fasc. 1.12. ff. 241–250: Szatmári apostoli adminisztratúra

Lakatos Veronika szeretne latin rítusra áttérni, mivel leendő férje is az (a mérki apostoli adminisztrátor ír az ügyben). Székely küldi a az apostoli adminisztratúra szentszéki bíróságán 1933-ban tárgyalt házassági ügyekről a jelentést. Barone Marguerite Uray-Uray (Dame de la Croix étoilée) levele franciául a pápának. A nuncius 1934. jún. 11-ei levele Székely Gyulának: „in pago Tyukod frequens catholicorum communitas adest, quae omni religionis nostrae solatio penitus destituta est” stb. Székely válasza.

Fasc. 1.13. ff. 251–264: Debreceni apostoli adminisztratúra

Lindenberger küldi a Szentségi Kongregációnak 1933-ra vonatkozóan a debreceni apostoli adminisztratúra területén adott házassági akadályok alóli felmentések után befolyt taxákat 1934. jan. 22-én. 1934. febr. 5-én a Szent Officiumnak befolyt taxákat küldi 1933-ra vonatkozóan „pro dispensationibus matrimonialibus super vetito mixtae religionis in territorio huius Administraturae elargitis oblatas.” Mindkét levélen csak pecsét van, aláírás nélkül. A nuncius válasza. Lindenberger az apostoli adminisztratúra szentszéki bíróságán tárgyalt házassági ügyekről küldi a jelentést a Szentségi Kongregáció dekrétumára hivatkozva. A nuncius válasza. Lindenberger levele Kálló Ferenc ügyében, aki „sacerdos huius Administraturae Apostolicae, qui nunc ad servitia militaria dimissus, munere capellani nosocomii militaris fungitur, intercessione Exc. ac Rev. Domini Episcopi Castrensis Regni Hungariae, in suis supplicibus libellis annihilationem in radice suspensionis sibi die 30. augusti anno 1923 inflictae et usque diem XVI. novembris eiusdem anni perduratae implorat” stb. A nuncius válasza. A nagyváradi káptalanban megüresedett stallumok ügyében levelezés – két hely egyelőre nem lesz betöltve, tekintve a káptalan nehéz anyagi helyzetét.

Fasc. 2. ff. 266–636: Keleti rítusúak: görög katolikus egyházmegyék és rítusváltatások

Fasc. 2.1. ff. 267–278: Hajdúdorogi egyházmegye

Miklós püspök pappá szentelésének 50 éves jubileumára a nuncius jókívánságai. Romániában maradt 67 parókia ügyével kapcsolatban Sincero 1934. máj. 24-ei levele. A kongregáció ápr. 9-ei dekrétumával „per la regolare disciplina canonica, per il bene della Chiesa e delle anime, ha incorporato le suddette 67 parrocchie, che già di fatto loro appartenevano alle rispettive diocesi rumene”. A nuncius értesíti erről Miklósyt 1934. máj. 29-én. Miklósy kérése Battonyával és Bedővel kapcsolatban. Dobránszky Sándor hajdúdorogi egyházmegyes pap ügye, aki a feleségétől különváltan szeretne élni.

Fasc. 2.2. ff. 279–343: 1) A tarcali görög katolikusok, akik szeretnék áttérni a latin rítusra (az előzményeket lásd 1933-ban – Posizione II orientale N. di protocollo 6866-7021-7055 (33); 2) A sajóvámosi görög katolikusok, akik szeretnék áttérni a latin rítusra (az előzményeket lásd 1927-ben, cartella XXI – Va (II or.) és 1931-ban Posizione II or.). (Lásd a kérdés folytatását 1935-ben: Posizione II orientale)

Tarcali görög katolikusok levelei, akik szeretnék áttérni a latin rítusra. Tarcalon nincs semmiféle görög katolikus intézmény, s ezért a gyerekek is latin katolikus iskolába jártak, e hitben nevelkedtek, stb. Sajóvámosi görög katolikusok, akik szeretnék áttérni latin rítusra. A nuncius egy apostoli vizitátor küldését javasolja Sincerónak. *Pro Memoria. Circa il passaggio al rito latino di fedeli greco-cattolici del villaggio di Tarcal e Sajóvámos.*

Fasc. 2.3. ff. 344–363: Papp Antal, miskolci apostoli adminisztrátor

Különböző házassági akadályok alóli felmentések. Papp fakultást kér, hogy bizonyos számú vegyes házasság alóli felmentést megadhasson (70 P-t is küldött a nunciaturára taxaként). Papp azt kéri a miskolci apostoli adminisztratúra egyházmegyei tanácsa tagjainak – amely már tíz éve működik –, „di portare dei distintivi d'onore simili e quelli dei Canonici Capitolari delle Diocesi”. A nuncius Serédi véleményét is megkérdezte, illetve [Szántay]-Szémán István általános helynök is írt az ügyben.

Fasc. 2.4. ff. 364–409: Általános kérdések

Sincero küld Rottának négy nyelven egy kérdőívet (latin, olasz, francia, angol) „poter avere le necessarie informazioni circa le Scuole cattoliche di Oriente, o comunque Orientali, nelle quali sono ammessi anche alunni non cattolici”. Papp Antal küldi a kért információkat. A budapesti mechtarista misszió ügyében több levél, például Rotta információkat küld Sincerónak budapesti házuk igazgatójáról. A miskolci általános helynök szeretne egy folyóiratot indítani „sulla Chiesa cattolica di rito bizantino” – ehhez kapcsolódó levélváltás. Sincero 1934. máj. 30-án írt levele Rottának arról, hogy mely fakultások kerültek át a Sacra Poenitentiariához a Keleti Egyház Kongregációjának hatásköréből. Kempni István levele keleti rítusra áttérés ügyében (Sátoraljújhely); *De graeco-catholicis in comitatibus Abaujensi et Zemplinensi* – Vécsey Aurél 1934. júliusi emlékirata. Álmosdi Simon Péter latin rítusra szeretne áttérni. A nunciaturára küldött a Tipografia Vaticana egy „copia della schema dei Canonici del Codice Orientale 726–1153”-t. Kaldewey azt feltételezi, hogy a nunciatura használatára

- és talán a kongregáció szeretné, ha elküldenék a magyar görög katolikus ordináriusoknak a másolatát. Dudás Miklós máriapócsi bazilita házfőnök névjegykártyája.
- Fasc. 2.5. ff. 410–595: Engedélyezett rítusváltoztatások
Különféle rítusváltoztatási kérelmek; az illetékes ordináriusok levelei; a nuncius levelei, illetve engedélyei a rítusváltoztatásra.
- Fasc. 2.6. ff. 596–635: Felfüggesztett vagy nem engedélyezett rítusváltoztatások
Nagyrészt magyar nyelvű rítusváltoztatási kérelmek, az illetékes ordináriusok levelei; a nunciátúra válaszai.

Fasc. 3. ff. 637–685: Általános vallási kérdések

A Szent László Társulat ügyében Shvoy Lajos a pápához. A Társulat történetének és tevékenységének bemutatása után megfogalmazza kérésüket: „Supplichiamo la Santa Sede Apostolica che voglia intercedere presso la Nunziatura e i vescovi per ottenere il permesso che i sacerdoti raccomandati e garantiti dalla nostra Società si possano recare farci confessare i fedeli e per diffondere tra d’essi libri e stampati veramente religiosi” stb. A Társulat kéréseivel kapcsolatban több levélváltás, köztük: Pizzardo 1934. máj. 20-ai levele a nunciatusnak. Ebben leírja, hogy a Társulat memorandumait tanulmányozták és a belőlük körvonalazódó két kérdésre a következő választ adják: „Alla prima richiesta «non è possibile l’invio in Rumenia di sacerdoti ungheresi per l’assistenza spirituale dei fedeli di lingua ungherese: e non sarà possibile finché dureranno le attuali relazioni politiche tra i due Stati. L’esempio del „Bonifacius Verein” per l’assistenza dei sudditi di lingua tedesca a cui appella la Società di S. Ladislao, non regge perché le condizioni sono differenti». Alla seconda richiesta: «Per i beni già alienati non c’è rimedio. Per gli altri, a norma del § 9 dell’Accordo di Parigi tra la Rumenia e l’Ungheria, si può tentare la rivendicazione; ciò però è possibile dietro un’intesa tra i due Governi». Stando così le cose prego Vostra Eccellenza Rev.ma di voler suggerire alla Santa Sede, dopo aver inteso Monsignor Shvoy, quello che di pratico si potrebbe fare per l’assistenza spirituale e per i beni in questione”. Kapcsolódó újságcikkek. Levelezés a magyar leányserkészzettel kapcsolatban (Pacelli – aki Serédi vonatkozó levelét küldte Rottának –, Rotta, valamint Rotta Serédinek, hogy a Szentszék a püspöki karra bízta a döntést, hogy Magyarországon engedélyezik-e a mozgalmat bizonyos fenntartások mellett). *Cserkészlányok lapja. A magyar cserkészlány szövetség lapja*, 5. évfolyam, 2. szám, 1934. febr. hó. Továbbá jelentés a szentév lezárásának ünnepléséről Magyarországon; a néhai nyitrai püspök, Batthyány hagyatéka ügyében levélváltások (1934); a vasúti dolgozók köszönete a pápának „per l’accoglienza veramente paterna che loro accordò in occasione del pellegrinaggio a Roma”; Rotta 1934. jún. 23-ai jelentése Pacellinek (témák: vita politica, discorso Barthou, Processo Dréhr, Inaugurazione della statua in onore di Mons. Prohaska). Levél Jankovich-Bésán András (Budapesten él) patrónusi jogaival kapcsolatban Suhopoljében. Azt állítja, hogy a jogok elismerését soha nem kérte a zágrábi érsektől, mert azok nem vitásak. A probléma, hogy politikai okokból akadályozzák gyakorlásukat.

Busta 46. (1933–1935)

Fasc. I. ff. 1–73: Általános politikai jelentések

Nagyrészt Rotta, illetve Kaldewey különféle politikai jellegű jelentései. A politikai helyzetről; Magyarország és Oroszország diplomáciai kapcsolatairól (erről újságcikk is); oroszokkal kapcsolatfelvétel ügyében; orosz követség felállításáról (bár az orosz követ Bécsben lesz, ideiglenes jelleggel Magyarországon is akkreditálva lesz és pár napon belül bemutatja megbízólevelét). Az orosz-magyar kapcsolatok ügyében Pacelli 1934. ápr. 8-ai táviratában felhívja Rotta figyelmét, hogy „Effettuata prassi Nunziatura consiste evitare possibilmente rapporti con Russo. Se Ministro fa visita o invia carta V.S.I. ricambierà con sua carta limitandosi per resto consueti atti sue attribuzioni [inviti circolari, partecipazioni ecc.ecc.] qualità decano Copro Diplomatico”. Az osztrák kancellár budapesti látogatásáról; a magyar vallási és politikai helyzetről, különösen Gömbösről, illetve a Breyerrel Rómába készülõ zarándokltról; Fulvio Suvich Budapestre látogatásáról; Gömbös beszédéről a képviselőházban „in occasione della discussione del Bilancio preventivo, il 7 Maggio corrente” (ezzel kapcsolatban újságcikkek); miséről Dolfussért; különféle hírekről (például Hindenburg halála, az új osztrák kancellár). Kártya a jugoszláv követségtől a következő tartalommal: „La légation royale de Yougoslavie a l'honneur de faire savoir q'un service solennel à la mémoire du roi Alexandre Ier sera célébré en l'église orthodoxe de la Sainte Trinité, Döbrentei tér, le jeudi 8 Octobre à 11 heures”. Serédi 50. születésnapjával kapcsolatban újságcikkek; megemlékezés Hindenburgról; a magyar nemzetiszocializmussal kapcsolatban újságcikk. Rotta Serédinek: „Leggo oggi nei giornali che domenica prossima Sua Eccellenza Monsignore Shvoy presiderà una grande adunanza legittimista in Alba-Reale, dove terrà un discorso”. Ez nem tenne jó benyomást Rómában, így bizalmasan felhívja rá a prímás figyelmét. Shvoynak és Pizzardónak szintén ír a nuncius az ügyben. Valamint kapcsolódó újságcikkek; a nuncius jelentése a házassági törvényről, illetve még Shvoyval kapcsolatban; Pizzardo 1934. okt. 20-ai válaszevele Rottának; Rotta 1934. okt. 29-ei levele Pizzardónak. Zichy János grófnak az Actio Catholica világi társelnökévé kinevezésével kapcsolatban megerősíti véleményét. Leírja, hogy Serédi pár napon belül visszatér Rómába, s „credo sarebbe molto utile che, presentatasi costi l'occasione di parlare con lui di Azione Cattolica (o fattala sorgere, cosa non difficile, lasciando per quanto possibile da parte la Nunziatura per ragioni dacili a comprendersi) gli si facesse osservare come si ritenga incompatibile che occupi tale carica di Presidente chi ha parte attiva e direttiva in partiti politici. La cosa è delicata, appunto per questo occorre una voce molto autorevole, la quale possa, per quanto in forma molto gentile, suggerire un aut aut”. Borvendég Ferenc budapesti főpolgármester elhunytá alkalmával részvétért köszönet a nunciusnak. Egyháziak jugoszláv kiutasításával kapcsolatban dokumentumok. Rotta több jelentése, továbbá Pacelli 1934. dec. 9-ei utasítása: a nuncius tegyen meg mindent, amit szükségesnek és lehetségesnek lát „però sotto l'aspetto puramente caritatevole senza dare la minima apparenza di intervento in senso politico nazionalista”. Ezzel kapcsolatban levelezés.

Fasc. 2. ff. 74–91: Kormány

1000 P-t küldene a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a San Stefano Rotondo templom restaurálási munkálataira (Luttor, Hóman levele). Kaldewey jelentése Pacelinek Gömbös második házasságával kapcsolatban. Gömbös Gyula, Kánya Kálmán és Máriássy Zoltán (a külügyminiszter kabinetfőnöke) kitüntetése ügyében levelezés. Végül Kánya Kálmán a Nagy Szent Gergely Rend nagykeresztjét, Máriássy pedig a Szent Szilveszter Rend középkeresztjét a csillaggal kapta; újságcikkek.

Fasc. 3. ff. 92–141: Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose)

A nuncius Sbarrettinek a Szent Officium bíboros titkárának az irgalmasrend ügyében: „mi pregò di interporre i miei buoni uffici presso l’Eminenza Vostra in favore della reintegrazione dei diritti della Provincia alle varie nomine, diritti che da codesta S.S. Congregazione erano stati sospesi nel 1911, come dal Nr. 10 delle Disposizioni in Feria quarta in data 26 Aprile 1911, per devolverli temporaneamente al Generale dell’Ordine, e ciò stante le condizioni assai irregolari di questa Provincia” stb.; mellékelve a Szent Officium 1911-es rendelkezése. A zirci apát a rend 1933–34-es névtárát küldi. A nuncius 200 P-t adományoz a kalazantinusok kongregációja által vezetett budapesti Katolikus Tanoncotthon (internátus) támogatására. Széchényi György két újságot küld a nunciushoz, bejelölve rajtuk cikkeket. A nemzetiszocializmussal kapcsolatban két újságcikk bejelölve újságkivágásokban; vélhetően újságcikk fordítása francia nyelvre; Kammerer Antónia R.S.C.I. köszönete a nuncius részvétnyilvánításáért (Sacré Coeur) 1934. febr. 27-én; a nuncius jegyzetei; Werner levele egy ciszterci szerzetes könyvével kapcsolatban. A nuncius Kelemen főapáttól a Szentségi Kongregáció felhívására (ad normam litterarum S. Congregationis de disciplina Sacramentorum) küldendő házassági jelentés felől érdeklődik. Kelemen 1934. febr. 24-én közli a nunciussal, hogy „me, cum Dr. P. Cyrillus Janota, procurator generalis noster apud Sanctam Sedem Apostolicam relationem sibi mittendam postulaverit, dictam relationem de causis matrimonialibus eidem die 5 Februarii revera misisse”. Hannig István Sch.P. a kegyes tanítórend mernyei jószágkormányzója a szentmiklósi erdőben tapasztalt visszaélésekről, illetve a feljelentőlevél ügyében (amit Hertay néven írt valaki alá); levél Sebes Ferencnek Hertay Lajos hírlapíró vádaskodása ügyében (a somogy megyei piarista uradalomban tapasztalt visszaélések). Böhm Margherita Maria V.S.M. 1934. máj. 4-ei levele: „Purtroppo ci accorgiamo di essere dimenticate! Speravamo la necessità di dover chiedere anche questa volta la grazia di presiedere alla nostra Elezione, ma pare che Sua Eccellenza il nostro Vescovo quest’anno non sia impedito, sicchè non mi rimane che la povera penna per esprimere tutta la nostra riconoscenza verso Vostra Eccellenza”. Böhm egy másik levele (circolaretto); levél a Szűz Máriáról Nevezett Ferences Rendtartomány tartományfőnökének egy temetés kapcsán: („Occasione funeris, cui heri, in isto templo Ordinis S. Francisci celebrato interfui, aliquos defectus in re liturgica perspexi quos hoc recensere utile duco.”); Pados Rajnárd O.S.B. ügyében Dusárdy István ügyvéd; Werner Adolf tízéves apáti jubileumának megünneplése. Tanúsítvány, hogy Huszár Jusztin O.M.C. a nunciustól

30 miseintenciót kapott. Kaldewey közli a buenos airesi apostoli nunciussal, hogy a Szűz Máriáról Nevezett Rendtartományból előljárójuk a ferences Virág Venáncot és Szathmáry Románt Argentínába küldte. Mária Reparatrix Szerzetesnők imákat kérnek Hermann József lelki üdvéért (mikor hunyt el, hol lesz a temetése – kőbányai temető). „Capitulum generale celebrandum congregati, in prima sessione” táviratban apostoli áldást kérnek (Kelemen Krizosztom O.S.B.). Az angers-i Jó Pásztor szeretetéről nevezett Miasszonyunk Kongregáció nővére, Deck Mária Antónia meghalt (a budapesti zárda főnöknője volt 15 évig és a kecskeméti „Názáreth” alapítónője, 9 évig főnöknője). A Kapisztrán Szent Jánosról Nevezett Ferences Rendtartomány tartományfőnöke Németh István Donát aposztata szerzetes ügyében.

Fasc. 4. ff. 142–193: Szentszék és Vatikánváros

Rotta 1933. dec. 7-ei levele Ottavianinak a Vatikánba történő cukor és lisztexport kérdésében. Császár József küldi a nunciatúrára magyar pénzben Huber Antal szeminarista (szombathelyi egyházmegye) Collegium Germanicum et Hungaricumban történő ellátásának költségét továbbítás végett, illetve erre válasz. Spanyol nyelven írt levelek a managuaí érsektől, José Antonio Lezcano y Ortegától (1933), illetve Carlo Chiarlo nicaraguai apostoli nunciustól. Rotta Pacellivel olaszul ismerteti a managuaí érsek levelének tartalmát: „mi pregava d’inviargli subito una mia procura legale, intestata a lui, per un Legato lasciato alla Chiesa Cattolica da una pia, certa Francisca Dolores Román Ortega, con suo testamento fatto nel 1924”. Pacelli 1934. febr. 28-án közli, hogy „Ancora a questa Segreteria di Stato nulla è pervenuto di tale legato: in ogni modo Ella ha fatto bene a rilasciare la richiesta procura”. Egyéb kapcsolódó levelezés. Tower Vilmos tábori főesperes: „Mittwoch dieser Woche, am 21. Februar beabsichtige die von Ew. Exzellenz gnädigst versprochenen Angaben persönlich abzuholen” (1934). *Les Généreux Dons du Saint Siège aux Enfants nécessiteux de la Hongrie*, Budapest, 1934. febr. 1. (Union Internationale de Secours aux enfants, Genève). Rotta 1934. jan. 31-ei levele Ottavianinak „a proposito della concessione fatta dalla Banca Nazionale Ungherese di pagare qui alla Nunziatura fino alla concorrenza di Pengo 20 000 per merci esportate dall’Ungheria alla Città del Vaticano, vorrei pregare Vostra Eccellenza Reverendissima a sapermi dire si si è concretato qualche cosa costi con Mons. Luttor a questo riguardo per mia norma. Naturalmente io non pagherò se non dietro circostanziato avviso di codesta Segreteria”. Ottaviani 1934. ápr. 24-én Rottának – kapcsolódó utasítások; a pápának Sven Hedin: *Jebol, die Kaiserstadt* című könyve – Bayer Krucsay, Console generale onorario di Svezia per l’Ungheria hozta (névjegykártyája is itt); Baronessa de Feichtingernek apostoli áldás; köszönőlevél. Pacelli Rottának: „Dal Governatorato dello Stato della Città del Vaticano è stata rilasciata a questa Segreteria di Stato la somma di franchi Svizzeri 1 140 (mille=cento=quaranta), con preghiera che venga trasmessa a cotesta Nunziatura per il pagamento di merci acquistate per conto dell’Annona in Ungheria” stb. Gasparri halála – hogyan reagált rá sajtó, illetve Pázmány Tudományegyetem részvétét fejezi ki. Pagamento alla „Ungarische Escompte und Wechsler Bank” di Budapest témában több levél.

Fasc. 5. ff. 194–248: Pápai kitüntetések

Különféle pápai kitüntetésekkel kapcsolatos levelezés. Például Vadász Józsefnek (Székesfehérvár, Búrtelep) a székesfehérvári egyházmegyéből Cavalierato dell'Ordine di S. Silvestro kitüntetés. Vagy például Záborszki Istvánnak, a bécsi Pázmáneum rektorának az esztergomi érsek kér számfeletti titkos kamarási címet.

Fasc. 6. ff. 249–314: Katolikus gyűlések és Actio Catholica

Könyvkiadások, például Huszár Károly az Actio Catholica szociális és karitatív szakosztályának országos elnöke 1934-ben küldi a *Krisztus kopogtat a gyárok kapuján* és a *Lebet-e még segíteni az emberiségen?* című füzeteket (Ébresztő írások sorozat) – a fasciculusban nem található. Római zarándoklatok az *Actio Catholica* szervezésében; az *Actio Catholica* Országos Lelkipásztori Konferenciát rendez – ennek programja. A nunciust a sátoraljaújhelyi legényegylet alakuló ülésén köszönti, áldását kéri. Újságcikk: *Pester Lloyd*, 1934. júl. 5.: *Die Vorgänge in Deutschland*. A pápa köszöni tanítónők és tanárnök hódolatát és áldását küldi. Rotta jelentése Pacellinek az Actio Catholicáról; az Actio Catholica működéséről jelentést kértek Mihalovics Zsigmondtól; Mihalovics jelentése, másolat; Pizzardo válasza az Actio Catholica jelentésre. Újságcikk: *Abschluss der katholischen Sommeruniversitätskurse in Esztergom; Congresso Cattolico e la legge del matrimonio civile in Ungheria*; újságcikk: *Der Fürstprimas an die Katholiken in Ungarn*; a polgári házassággal kapcsolatos újságcikkek magyarul; Kaldewey 1934. aug. 21-ei jelentése Pacellinek Szent István király ünnepével kapcsolatban; erről újságcikk is. Farkas Edith a Szociális Missziótársulat országos szervezetének 14. kongresszusa (XIV. Landes-Kongresses) kapcsán felkéri a nunciust mise megtartására, beszédek, program. Budapesti Szent Skolasztika Obláta Szövetség meghívója; Katolikus Tanítónők és Tanárnök Országos Egyesülete meghívója (Szülői Értekezlet tárgysorozata); a Katolikus Népszövetség díszgyűlésére meghívó; a 25. katolikus nagygyűlés programja – röviden, részletesen és külön füzetben is; újságcikkek ezzel kapcsolatban; a nuncius 1934. szept. 20-ai jelentése Pizzardónak a katolikus nagygyűlésről; Serédi beszéde a nagygyűlésen a házassági törvény reformja kapcsán.

Fasc. 7. ff. 315–348: Egyetemi, teológiai képzés; szemináriumok

A Szemináriumok és Egyetemek Kongregációja által a budapesti teológiai karnak feltett kérdések: „1) quali delle prescrizioni della Costituzione Apostolica „Deus Scientiarum Dominus” e delle annesse „Ordinationes” potrebbero osservarsi dalla medesima Facoltà, senza particolare intervento del Governo; 2) quali delle dette prescrizioni non potrebbero osservarsi senza preve trattative, private o diplomatiche, col Governo; 3) quali delle dette prescrizioni non potrebbero osservarsi senza una modifica della vigente legislazione civile per le Università di Stato.” Erre a válaszok, amit a prímás küldött tovább fordításban. A jelentéssel nincsenek megelégedve, mivel nem eléggé részletes. A „Scuola Superiore giuridico-politica di Agria” pár soros levele Tóth Tihamérnak, a Központi Papnevelő Intézet rektorá-

nak (maga a jelentés nincs a fasciculusban). Rotta 1934. júl. 4-ei levele Bisletinek, melynek tárgya: Magyarországon „esistenza di Istituti Cattolici di studi superiori in questa Nazione”. Martin Aurél csanádi egyházmegyes pap, a Pázmány Péter Tudományegyetem egyháztörténelem tanára ellen felmerült vádak ügyében levelezés.

Fasc. 8. ff. 349–441: Vegyes ügyek

Különbféle kérések, érdeklődések. Például Ferenczi Mendelné a férje után érdeklődik, aki Santo Domingóban van és egy éve nem adott hírt magáról. Knöll Jenő okl. gépészmérnök pápai kihallgatást szeretne kérni. Orsz. M. Kir. Színművészeti Akadémia kéri, hogy az elhelyezkedni nem tudó ifjú művészek Matinée-sorozatának legyen a fővédnöke. Keresztlevelek; bérmlásról tanúsítvány kérése, stb. Házassági ügyekben levelezés; könyvek küldése; különféle levelezés magánszemélyekkel. Például Peitler Gyula *Itália a Dolomitoktól az Etnáig* előadásáért (a Magyar Turista Egyesület hirdette, melynek a főtítkára) dicsérőlevél egy sebész-főorvostól; *Schwegner Rudolf eljárása a templomi szenteltvíz inficiálástól mentesítésére, az ezüst csirapusztító hatása a fertőtlenítés terén* c. kézzel írt mű, az ionizált szenteltvízről; Prof. Sac. Gabetti del Seminario di Mondovi ellen megfogalmazódott vádak. Gabetti magyarázkodása. Kopeczky Aranka oltárt ajánlott fel a nunciaturán valamely szegény olasz templom részére. A nuncius szerint nem nagy értékű, a nunciaturán tartaná.

Fasc. 9. ff. 442–578: Római kongregációk

Fasc. 9.1. ff. 443–528: Vegyes levelezés

Kanonoki kinevezésekkel kapcsolatos levelezés. Köztük a győri káptalanban az előléptetések. Ezeket jól összefoglalja Rotta 1934. aug. 24-én Capotostinak írt levele, melyben tájékoztatja, hogy: „Nella qui compiegata petizione l’Ecc.mo Vescovo di Giavarino (Győr) chiede che in forza del canone 396 C.I.C. la Santa Sede si degni nominare a Lettore l’Ecc.mo Mons. Giuseppe Gröss, Vescovo tit. e Vicario Generale, attualmente Arcidiocesano Papense; a Cantore il Revmo Carlo Várits, ora Preposito di S. Alberto E.M. di Monte Giavarino, e a Custode il Revmo Ludovico Czingraber, attualmente Arcidiacono di Sopron”. Kinevezési bullák küldése; ezekért taxák küldése; különféle fakultások kérése, házassági akadály alóli felmentés kérése, rehabilitáció kérése, stb. A püspökök házassági jelentéseinek küldése az illetékes kongregációhoz.

Fasc. 9.2. ff. 529–577: Propaganda Fide Műve (Opera della Propagazione della Fede)

Az e célra küldött összegek, ezek eljutási nehézsége Rómába. A nuncius, a Propaganda Fide Pápai Műve és az érintettek levelezése, számla.

Fasc. 10. ff. 579–605: Levelezés a diplomáciai testülettel

Francia nyelvű, diplomáciai jellegű levelezés. Nagyrészt különféle követi megbízólevél bemutatásáról értesítések és a nuncius erre adott válaszai, de például egy újságcikk-kivágás is: *A S. Girolamo degli Illirici* címmel, illetve feljegyzések, részvét kifejezéséért köszönet, stb.

Fasc. II. ff. 606–649: Válasziratok és felbatalmazások (Rescritti e facoltà)

Házassági akadályok alóli felmentésekkel kapcsolatos levelezés; Papok utaznak a Szentföldre, a tengeri utazás alatt naponta szeretnének szentmisét bemutatni. Erre fakultás kérése. Szentségi böjt alól felmentések kérése (naponkénti szentáldozás előtt orvosság bevételére engedély kérése); ezért köszönőlevél. Breviárium helyett Sulyok István naponta rózsafüzért mondhasson, kérelem. Tiltott könyvek olvasására és tartására engedély, stb.

Fasc. 12. ff. 650–652: Szentségek kiszolgáltatása és ezekről tanúsítványok

A nuncius a bérnálás szentségét kiszolgáltatta Tauses Józsefnek, aki 1917. febr. 10-én Bánszálláson született, „candidato un laico converso in Ordine Servorum Beatae Mariae Virginis in Maria-Remete”.

Busta 47. (1934–1936)*Fasc. I. ff. 1–138: Nuncius és nunciatúra**Fasc. I.1. ff. 2–74: Vegyes levelezés*

Az Actio Catholica Országos elnöksége programot küld (Egyed István jogász, a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi Karán a közigazgatási jog nyilvános rendes tanára, Krüger Aladár a csongrádi kerület országgyűlési képviselője és Serédi előadása). A pápa koronázása alkalmából üdvözlét; kapcsolódó újságcikkek; Kaldewey összefoglalója a pápa koronázásának magyarországi megünnepléséről a *L'Osservatore Romanó*nak; a nuncius első oszályú magyar érdemkeresztetlenti kitüntetése; a *Pester Lloyd*ból újságcikk: *Nunzius Rotta wurde mit dem Verdienstkreuz erster Klasse ausgezeichnet*; gratuláló táviratok, levelek. Kaldewey levele Pacellinek a nuncius egészségi állapotával kapcsolatban (kisebb műtétje volt, sérvvel operálták, jól sikerült). Kaldeweynek nyári szabadságot kér Rotta; a nuncius szabadságkérése. Pénz küldése a Segretario dell'Amministrazione dei Beni della Santa Sede-nek. Kaldewey kinevezése a nunciatura tanácsadójává („consigliere della Nunziatura Apostolica di Ungheria”) és pápai prelátussá („prelato domestico di Sua Santità”) – kapcsolódó levelezés. Karácsonyi üdvözlét.

Fasc. I.2. ff. 75–137: Déjeuners et Thés diplomatiques (Festa del Papa)

Az 1935-ös diplomáciai étkezések (1935. jan. 14-ei, 1935. jan. 22-ei, 1935. febr. 5-ei *déjeunerek*, illetve a febr. 10-ei és 12-ei teák) összefoglalása kézírással – kik vettek részt, mikor, hol voltak, stb. Az 1935. jan. 14-ei, 1935. jan. 22-ei *déjeunerek* ülésrendje; 1935. febr. 5-ei *colazione* ülésrendje; menük; számlák; kapcsolódó levelezés; a pápa koronázási évfordulója alkalmából küldött levelek (például a Katolikus Háziaszonyok Országos Szövetsége, Sebes Ferenc).

Fasc. 2. ff. 139–189: Audienciák és meghívások

Különbéle meghívók diplomáciai fogadásokra, hangversenyre (például a Budai Dalárda ezredik hangversenyére 1935. márc. 4-én), ünnepségekre. Például a katolikus írók és

hírlapírók Országos Pázmány Egyesülete irodalmi ünnepélyére hívja, 1935. márc. 21-re; a Katolikus Háziasszonyok Országos Szövetségének 27. évi közgyűlése, mellette kis füzet: Anna főhercegasszony ő császári és királyi fensége legmagasabb védnöksége alatt álló Katolikus Háziasszonyok Országos Szövetségének működési jelentése az 1934. évről, alakulási év: 1908; Katolikus tanítónők és tanárnők országos egyesülete 1935. évi rendes közgyűlésére. Bankettre meghívó – Sipőcz Jenő főpolgármester rendezi a VI. Főiskolai Világbajnokságok alkalmával, melynek ő a fővédnöke. A Foederatio Emericana meghívja a nunciust a nagykáptalanjára. A Szent István Akadémia a budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem alapításának 300. évfordulójára ünnepi ülést tart 1935. dec. 13-án, ahol az ünnepi beszédet Serédi mondja.

Fasc. 3. ff. 190–232: Hivatali költségek

Fasc. 3.1. ff. 191–204: 1935 első trimesztere

Az 1935. év első trimeszterében a különböző dikasztériumok részére beérkezett összegek; pénzügyi jelentés Pacellinek; 1935 első trimeszterére vonatkozóan: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások, általános számadások (két példány).

Fasc. 3.2. ff. 205–214: 1935 második trimesztere

Pénzügyi jelentés Pacellinek az 1935. év második trimeszteréről; Pacelli válasza; az 1935. év második trimeszterében a különböző dikasztériumok részére beérkezett összegek; 1935 második trimeszterére vonatkozóan: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások, általános számadás.

Fasc. 3.3. ff. 215–222: 1935 harmadik trimesztere

Pénzügyi jelentés Pacellinek az 1935. év harmadik trimeszteréről; Pacelli válasza; az 1935. év harmadik trimeszterében a különböző dikasztériumok részére beérkezett összegek; 1935 harmadik trimeszterére vonatkozóan: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei, általános számadás.

Fasc. 3.4. ff. 223–231: 1935 negyedik trimesztere

Pénzügyi jelentés Pacellinek az 1935. év negyedik trimeszteréről; Pacelli válasza; az 1935. év negyedik trimeszterében a különböző dikasztériumok részére beérkezett összegek; 1935 negyedik trimeszterére vonatkozóan: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások, általános számadás.

Fasc. 4. ff. 233–386: Segélyek és gyermekotthonok

Fasc. 4.1. ff. 234–332: Vegyes levelezés

Különféle célokra adományok kérése (például a magyar ifjúság nyári üdültetésére; jövődi magyar anyák; elhagyott serdülő leányok megmentésére a Szent Vince Szeretetegyesület – ezek mellett nagyrészt odacsatolva a csekk elismervény, általában 10 pengőről); a XI. Pius és Apostoli nunciusról elnevezett szegény gyermekotthonok fenntartásáról elszámolás és kimutatás (Keresztes-Fischernek, illetve Kozma Miklósnak); 14 ezer P a XI. Pius és Apostoli nunciusról elnevezett otthonnak az 53. Jó-

tékonycélú m. kir. államsorsjáték jövedelme és a totalizátor adó hozadéka terhére; Munkácsy Céh sorsjegyakciója. A művészek által felajánlott képeket kisorsolják.

Fasc. 4.2. ff. 333–344: *Quittance*

Elszámolás különféle összegekről a Pie XI et du home Nonce Apostolique javára, az aláíró az otthonok vezetősége, nagyrészt Rose Vajkai, egy-egy alkalommal Kiss Aladárné illetve Scharl Pálné Róna Mária.

Fasc. 4.3. ff. 345–385: *Décompte relatif aux Frais Mensuel du Home „Pie XI” et du home „Nonce Apostolique”* (1934 dec.-étől és 1935 nov.-éig havi lebontásban) – bennük tételesen a kiadások felsorolása.

Fasc. 5. ff. 387–436: *Magánlevelezés*

Karácsonyi, újévi, húsvéti üdvözletek; 1935-re az Első Dunagőzhajózási Társaság szabadjegye. A nuncius Gödöllőre, a premontreiekhez látogatott – ezzel kapcsolatos levelezés. A hercegrímás tiszteletére a Szent Gellért Szállóban rendezett ebéd alkalmából fotót küld Liber Endre budapesti alpolgármester (a fotó nincs a fasciculusban). Darányi Kálmán földművelésügyi miniszter a nunciusnak: „Je vous remercie de votre aimable souvenir de Lillafüred”. A nuncius 70 éves papi jubileuma alkalmából Novák Lajost köszöntötte – az ünnepelt köszönete. Audiencia kérése: „nominatus sum successor P. Cassiani Mattyasovszky, cuius vita cara ac sancta...mere extincta est, in munere superioris domus nostrae religiosae (Bp, VIII. Baross u. 62), humillime rogo Excellentissimum ac Reverendissimum Dominum Nuncium Apostolicum pro gratia, ut me reverentiae offerendae causa praesentaturum et incepto munere benedictionem potiturum benignissime recipiat et tempus quod Excellentiae Vestrae placebit, pro hac visitatione determinare dignetur”.

Fasc. 6. ff. 437–475: *Levelezés a külügyminisztériummal*

A nuncius újévi beszéde a diplomáciai testület nevében a kormányzó előtt. A nuncius 1935. jan. 1-jei jelentése Pacellinek: a kormányzó köszönetét fejezte ki a pápa jószágáért és nagylelkűségéért „verso i poveri espulsi dalla Jugoslavia”. Horthy válasza az újévi üdvözletre; Pacelli válasza a nuncius jelentésére; *Note circulaire*-ek; *Note verbale*-ok; téára meghívás; Kánya 1935. márc. 7-ei értesítése a kabinet lemondásáról, illetve Gömbös kinevezéséről kormányfővé; aug. 20-ai ünnepekkel kapcsolatos értesítés.

Fasc. 7. ff. 476–547: *Péterfillérek*

Nagyrészt különböző egyházmegyékből küldik az összegyűlt pénzt a nunciusnak, Rotta erről értesíti Pacellit (például 1935. jan. 15-én a rozsnyói magyarrészi általános helynök küldte neki a beérkezett összeget. Ehhez hozzászeli: „La detta somma sarà, come di consueto, conteggiata nel Bilancio di questa Nunziatura per il primo trimestre 1935”), illetve az adott ordináriusnak visszajelzést küld; Pacelli válaszlevelei. Olyan is előfordul, hogy a nuncius arról értesíti Pacellit, hogy „Mi reco a dovere render noto all’Eminenza Vostra Reverendissima che inviai subito alla pia Signora Anna Kulcsár, moglie di Giovanni Huray di Nyiregyháza (Ungheria), il biglietto di ringraziamento di

codesta Segreteria di Stato per l'offerta della medesima di Pengó 100 (cento) da umiliarsi al Santo Padre per la celebrazione di una Santa Messa". Szelvények; kiutalási értesítések.

Busta 48. (1933–1935)

Fasc. 1. ff. 1–272: Római katolikus egyházmegyék

Fasc. 1.1. ff. 2–10: Esztergomi főegyházmegye

Serédi jelentése „de causis matrimonialibus coram Tribunalibus tractatis postulantur” – 1934-re vonatkozóan, ezzel kapcsolatos levélváltás. Rotta 1935. ápr. 16-án Serédinek, Pacellitől táviratot kapott reggel, annak tartalmát közli. Ugyanitt Pacelli távirata: „In seguito ultime trattative Governo Praga disposto consegnare Amministratore Apostolico da nominarsi dalla Santa Sede beni ecclesiastici sequestrati in Slovacchia e residuati applicazione riforma agraria compresi noto accordo Voitasak a condizione ritiro processo tribunale Aia. Santa Sede crede che per salvare ancora beni ed allontanare minaccia nuova dilapidazione convenga accettare subito. Enti ungheresi potranno far valere presso Congregazione Concistoriale loro diritti saranno soddisfatti scambio beni che verranno consegnati. Voglia avvertirne Cardinale Strigonia affinché se desidera spiegazioni ulteriori venga o mandi Roma al più presto possibile suo fiduciario.” Rotta és Pacelli további kapcsolódó táviratváltása (1935. ápr. 17.), illetve ápr. 17-ei levél Serédinek. A hercegprímás levele Rottának (ludányi plébánia-javadalom kérdése), 200 P taxa küldése, a szelvény is csatolva.

Fasc. 1.2. ff. 11–25: Pécsi egyházmegye

Virág püspök küldi a jelentést „de causis matrimonialibus in Tribunali dioecetano Quinque-Ecclesiensi anno 1934. agitatis” (1935. febr. 6.). Varga Pál pécsi egyházmegyes pap rehabilitációja; a pécsi káptalanban stallumok betöltése – Zichy levele, melyben Mosonyi érdekében ír, akit éneklőből olvasókanonokká léptetne elő a pécsi püspök, de ezzel [éneklőkanonoki] koadjutorának funkciója megszűnik. Az új pozícióhoz is kéri a Szentszék, hogy ugyanaz az ember, Lajos Gyula láthassa el a feladatot. Zichynek ugyanis továbbra is szüksége van Mosonyira; taxák küldése.

Fasc. 1.3. ff. 26–55: Kalocsai főegyházmegye

Zichy a hágai bíróság elé vitte a kalocsai érsekség Jugoszláviába került javai ügyét. Az alfasciculus nagyrészt ezzel kapcsolatos levelezéseket tartalmaz. Köztük: Pizzardo 1935. jan. 10-ei levele Rottának. Ebben közli, hogy úgy tűnik, hogy a pert a kalocsai érsek nyerte „e si attenderebbe solamente che la Santa Sede, da parte sua, dichiarasse che detto Prelato è autorizzato a riscuotere la somma dovuta come liquidazione dal Governo Jugoslavo. Poiché non è improbabile che anche presso l'Eccellenza Vostra Rev.ma si facciano premure nel senso esposto, La prego vivamente di rispondere in modo evasivo, dichiarando che la cosa si sta trattando direttamente dalla Santa Sede, la quale come non mancherà di tener presenti gli interessi dell'Arcidiocesi di Kalocsa, così pure non potrà dimenticare quelli dell'Amministrazione Apostolica della Bacska, dove è rimasta tanta parte dei fedeli della suddetta Archidiocesi”. Egyben jelzi, hogy továb-

bi híreket szívesen fogadnak. A nuncius kapcsolódó levelei; Mosonyi 1935. febr. 16-ai kapcsolódó levele Kaldeweynek; valamint Zichy 1935. jan. 30-ai levele Pacellinek: „Mi pregio presentare qui accluso la copia della sentenza del Tribunale Arbitrale Misto Jugoslavo-Ungherese emanata in Parigi in data del 9 Novembre dell'anno scorso nel processo dell'Arcivescovato in Kalocsa contro il Fondo Agrario colla sede di Basilica. Nel capitolo intestato en droit della sentenza c'è la Diocesi di Kalocsa che figura quale proprietaria intavolata nel catasto del dominio processato, mentrechè c'è l'Arcivescovado di Kalocsa ch'è intavolato nel catasto quale proprietario. Ho già provveduto alla ratificazione di questo sbaglio di trascrizione o di scrittura” stb. *Tribunal arbitral mixte Hungaro-Yougoslave, Affaire agraire No. 569. Archevêque Comte Jules Zichy contre Fonds Agraire*, 1934. nov. 9.; újságcikkek: *Nemzeti Újság* 1935. jan. 20.: *Akalocsai érsekség megnyerte Jugoszlávia elleni agrár-perét* címmel; *Pester Lloyd*, 1935. jan. 19., 8. old.: *Gerichtshalle/Der Rechtsstreit um das Eigentum der Bácsér erzbischoflichen Benefiz-Herrschaft zugunsten des Kalocsaer Erzbistums entschieden*. Felterjesztések tiszteletbeli címekre (Erdey Ferenc kalocsai főegyházmegyei áldozópap, a kalocsai Katolikus Tanítókháza igazgatója és Koszterszitz József, a soproni Szent Imre Kollégium igazgatója – Camerieri d'onore in abito paonazzo, Ijjas József a pesti szent Imre Kollégium prefektusa – Capellano Segreto d'Onore).

Fasc. 1.4. ff. 56–59: Egri főegyházmegye

Szmrecsányi az egri főegyházmegyei szentszéken 1934-ben tárgyalt házassági ügyekről a jelentést küldi „ad normam Instructionis Sacrae Congregationis de Sacramentis de die 1. m. Jul. a. 1932. sub N. 3829/32” (1935. jan. 31.). Valamint a nuncius levele: „Trigesimo a suscepta episcopali dignitate recurrente anno tibi de Ecclesia optime merito fausta quaeque a Deo ex corde adprecor.”

Fasc. 1.5. ff. 60–70: Székesfehérvári egyházmegye

A püspöki menza eladósodásával, gazdasági csőd elkerülésével kapcsolatos levelezés (1935. aug.–szept.). Az 1934. jún. 20–22-én tartott székesfehérvári egyházmegyei zsinat statútumait elküldte Shvoy Lajos – a küldéséért köszönet (1935. nov.). Shvoy 1935. nov. 12-ei levele a Szent László Társulat ügyében: „In casu maximi momenti dirigit Societas Sancti Ladislai in Hungaria litteras per viam Excellentissimi ac Rev.mi Domini Alexandri Th. Cisar Archiepiscopi Bukarestiniensi ad manus Illmo ac Revmo Domino Aug. Kuczka Prelato S.S. parrochoque Cioplea-Bukuresti, ideo intimo corde rogo Exc. Vestram Reverendissimam, ut litteras memoratas ad manus Exc.mi ac Rev. mi Domini Archiepiscopi Bukurestiniensis in directum transmittere dignetur...”

Fasc. 1.6. ff. 71–93: Váci egyházmegye

Rotta levelei Hanauer Istvánnak: megköszöni a váci egyházmegyei szentszéken tárgyalt házassági ügyekről küldött jelentést, illetve Horváth Elemér kanonok halála alkalmából kifejezi részvétét, stb. Kolossváry Mihály nagyprépost levele, melyben a nunciusnak az említett kanonok halála alkalmából kifejezett részvétért köszönetet mond. Rubovszky Zoltánnak a püspökszilágyi plébániára történő kinevezésével kapcsolatos iratok (1935. febr.). Spanyol István kinevezése a galgamácsi plébániára (1935. ápr.). A papi eucharisztikus társulat gyűlésének távirata Rottának: „Centum

sacerdotes vacienses conventum eucharisticum facientes rogant excellentiam vestram ut sit interpres filialis affectionis erga sanctissimum dominum et pro sua persona recipiat sensus sincere devotionis – Hanauner episcopus” (1935. máj. 14.). Kinevezések a mátraszőlősi, szolnoki Magyarok Nagyasszonya plébániákra és kistarcsai kuráciára, melyek betöltése a Szentszéknek volt fenntartva (1935. máj., jún.) – ezzel kapcsolatos levelezés. Széll Józsefet a váci káptalan kanonokjává nevezték ki – taxa küldése. Újságkivágás: 1935. ápr. 9.: *Justizminister Andor Lázár – Inspektor des Kecskeméter reformierten Senioratssprengels.*

Fasc. 1.7. ff. 94–97: Csanádi egyházmegye

Dakits Mihály deszki plébános ügye, aki „desidera di abiurare lo scisma per essere ammesso alla Chiesa cattolica” (1935. máj. 1.).

Fasc. 1.8. ff. 98–120: Szombathelyi egyházmegye

Mikes püspök lemondása részleteinek kiformalódásával kapcsolatos dokumentumok, levelezés. Az események röviden összegezve: a bíboros államtitkár 1935. jún. 15-én arra kérte Angelo Rotta nunciust, hogy közölje Mikes püspökkel XI. Pius pápa tanács formájában megfogalmazott óhaját: mondjon le a szombathelyi egyházmegye lelki irányításáról. A szombathelyi püspök a kérést kissé felindultan fogadta, de engedelmeskedett és Angelo Rotta Pacellinek írt 1935. júl. 2-ai leveléből már arról értesülünk, hogy hamarosan benyújtja lemondását, mellyel kapcsolatban Serédi Jusztiniánon keresztül több kérést is megfogalmazott. A lemondás tervezett forgatókönyvét Serédi Jusztinián 1935. dec. 1-jén kelt levele tartalmazza, melynek egy másolata található meg a fasciculusban. Az előzmények között a Konzisztoriális Kongregáció 1935. jan. 28-án kelt levelét érdemes megemlíteni az egyházi javak igazgatása kérdéséről. Szintén több levél említi Mikes püspök jan. 25-től márc. 31-ig tartó taorminai tartózkodását, melyet az orvosok javasoltak neki egészségügyi okokból. Ide továbbította neki Tauber a Konzisztoriális Kongregációtól érkezett, említett levelet. Wallner József 1935. nov. 27-én Rottának a Tauber Sándor kanonok halála alkalmából kifejezett együttérzéséért; Kappel János püspöki titkár a quinquennalis fakultások alapján 1934. évben adott házassági felmentések utáni taxák beküldése ügyében ír 1935. aug. 5-én. Szeretnék az apostoli nunciatúra útján magyar pénzben beküldeni.

Fasc. 1.9. ff. 121–126: Győri egyházmegye

A győri egyházmegyei szentszéken tárgyalt házassági ügyekről éves jelentés küldése (1935. jan.); a győri egyházmegyei zsinattal kapcsolatos pár irat: a zsinat üdvözlő 1935. aug. 27-én a nunciust („patris synodi dioecessanae Iauriensis profunda cum veneratione salutant exc. Vestram suumque devotissimum praestant homagium – Stephanus Breyer episcopus Iauriensis”). A nuncius válasza, illetve Ottavianinak Rotta 1935. dec. 2-ai levele, melyben leírja, hogy Breyer magyar nyelven megküldte az egyházmegyei zsinati dekrétumok másolatát és ezeket szeretné, ha a pápa megkapná. Így megkéri Ottavianit, hogy juttassa el XI. Piusához őket.

Fasc. 1.10. ff. 127–178: Veszprémi egyházmegye

A veszprémi egyházmegyei szentszéken tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldése 1933–34-re vonatkozóan; a veszprémi kanonoki stallumok betöltésével kapcsolatos do-

kumentumok; Kránitz Kálmán veszprémi segédpüspök és nagyprépost haláláról távirat Rottának, gyászjelentés; a veszprémi klérus panasza Wéber Pál kanonok ellen, az ügy kivizsgálásának, folyományának dokumentumai, köztük a nuncius 1935. aug. 8-ai véleménye Pizzardónak, Wéber Pál több levele, Megyesi Schwartz Róbert püspöki szer-tartó és könyvtáros levelei, stb.; újságcikk-kivágások: *Nemzeti Újságból*, 1935. szept. 15.: *Wéber Pál kanonok, egyházmegyei irodaigazgatót felmentette a püspök az egyházmegyei iroda vezetése alól*, illetve *Pesti Hírlapból*, 1935. ápr. 11., 7. old.: *Beiktatták Medgyasszay Vince dunántúli református püspököt*.

Fasc. I.II. ff. 179–213: Nagyvárad apostoli adminisztratúra (Debrecen)

Levelezés a nagyvárad káptalan kanonoki stallumok betöltése ügyében: 1934. jún. 16-án azt kérte Lindenberger, hogy két stallum ne legyen betöltve két évig a káptalan adóssá-gainak rendezése miatt, most viszont, 1934. decemberében meghallgatva a káptalan vé-leményét, az egyiket szeretné, ha a Szentatya Bartos Ferenc személyében betöltené. Do-manek Pál Henrik kinevezése a békéscsabai plébániára a kinevezett kanonok helyett, Békésszentandrásra, Domanek korábbi plébániájára Borbás Pál bucsatelepi lelkész kine-vezése – ezzel kapcsolatos levelezés. Bunyitay könyvéből: *A váradi püspökség története IV.* kötet Lindenberger egy példányt küldött a vatikáni könyvtárnak (1935. szept. 24.), Kaldewey Ottavianinak továbbította, aki átadta a könyvtárnak. Papp Károly ügyvéd a debreceni római katolikus Hadi Árvaház ügyében: tanúsítványt kér róla, hogy Lindenberger „esse administratorem apostolicum partis dioecesis latini ritus et prae-dictum Dominum in hac functione habere iurisdictionem episcopalem in Debrecen et super Orfelinatulum Bellicum rom. cath. Debreceniensem (Debreceni román. kath. Hadi Árvaház)”. Magyaráztaként azt fűzi hozzá: Orfelinatus Bellicus rom. cat. Debreceniensis enim heres factus est in Romania et pro adianda hereditate oportet probare, quisnam esset, qui personam gerit huius instituti”. A tanúsítvány „lingua gallica” kéri kiállítani – a kért testimoniumot a nunciustól megkapja. Szentségi böjt alól felmentés meghosszabbítása „ad tertium quoque biennium” egy papnak (Iványi Györgynek) és a kapcsolódó levelezés. Szelvény, kiutalási értesítés.

Fasc. I.I2. ff. 214–225: Szatmári apostoli adminisztratúra

Székely Gyula a szatmári apostoli adminisztratúra szentszéki bíróságán tárgyalt há-zassági ügyekről küldi a jelentést 1935. jan. 26-án (és kéri: „relationem. .hic adiacentam causarum Matrimonialium Administraturae meae Apostolicae ad S. Congregationem de Sacramentis clementer transmittere non dedignetur”). Székely egy másik jelentést is küld 1935. febr. 5-én és kéri a nunciust „ut relationes meas triennales de institutio-ne christianae doctrinae in Administratura mea Apostolica Mérkensi hic adiacentas ad S. Congregationem S. Concilii clementer transmittere dignetur”; Jákey Ferenc és Isák Mariann házassági ügyében ír az apostoli adminisztrátor (convalidatio matri-monii), a nuncius a Szent Officiumhoz továbbítja – kapcsolódó levelek, szelvény a be-fizetett taxáról. Rotta arról értesíti Székelyt, hogy a pápa kérésére (ami szintén a fasciculusban található): „Tuis votis obsecundans, quae aestimatissimis Tuis litteris die 22 Augusti datis, maifestasti, benigne dignatus est Benedictionem apostolicam impertiri omnibus benefactoribus, qui construendo Oratorio publico in vico Tyukod

suum auxilium praestaverunt, speciali vero modo Dominationi Tuae Illustrissimae ac Reverendissimae et Clarissimae Dominae Margarethae e Baronibus Uray, quae tam praeclara merita sibi comparavit in hoc opere ad Dei Gloriam perdiciendo; tamen omnibus fidelibus, qui solemni benedictioni Oratorii, a Dominationis Tuae Illustrissima ac Reverendissima danda, interfuerint”.

Fasc. 1.13. ff. 226–271: Kassai és rozsnyói szelt egyházmegyék (Reliquati di Cassovia e Rosnavia)

Térképek a rozsnyói egyházmegyéről, köztük egy kézzel rajzolt: a rozsnyói egyházmegye magyar része (Charta Geographica in Dioec. Rosnaviens. in territorio Hungarico), valamint két nyomtatott. A Csehszlovákia és a Szentszék között létrejött *modus vivendi* kivitelezése, a kassai és rozsnyói egyházmegyéből itt maradt plébániákat saját kérésére Serédire bízzák apostoli adminisztrátori minőségben, illetve ennek kapcsán a hágai perek kérdése. A felsorolt témákkal kapcsolatos levelezés. Köztük Pizzardo 1935. jún. 17-ei levele Rottának, melyben többek között: „Fu pregata la Sacra C. Concistoriale di preparare la Bolla di delimitazione esterna delle Diocesi, la quale potrà anche essere redatta in termini sommarii e generici. Ma è evidente che non si faranno ritirare i processi dell’Aja, prima che sia pubblicata l’ordinanza governativa di dissequestro dei beni, la quale renderà perfetta la consegna dei medesimi già effettuata il 1 Giugno corrente nelle mani di S.E. Mons. Jantusch. Non si sa ancora quando tale Ordinanza sarà pubblicata, perché è necessario che prima sia ultimata da parte di S.E. Mons. Jantusch la revisione della passata Amministrazione dei beni...”. Szintén itt például Pájer János 1935. jún. 19-ei levele a nunciának, melyben kifejti véleményét: „Sum adversus dismembrationem et eo magis adversus suppressionem huius almae matris, quae nos peperit” stb.; A rozsnyói és kassai vikáriátusokról – különösen a határai körülírása, részletes, *Schematismus* szerű leírás, a kerületek, plébánosok és káplánok neve feltüntetésével. Márkus Róbert körvosvádja a Kalatovics Lajos szögligeti plébános ellen; részletek újságcikkekből, illetve újságcikk-kivágások.

Fasc. 2. ff. 273–527: Keleti rítusúak – görög katolikus egyházmegyék

Fasc. 2.1. ff. 274–299: Hajdúdorogi egyházmegye

Farkas de Dorog taxája; Dobránszky Sándor nyugalmazott hajdúdorogi egyházmegyes pap ügye; a 14 román katolikus plébánia, valamint Bedő, Battonya és Kölcse feletti joghatóság gyakorlásával kapcsolatban levelezés, dekrétumok (1935. jún., júl.). Távirat: a „foederatio publica hungarorum graeco catholicorum” üdvözlő a nunciust. Levél a Keleti Egyház Kongregációjától Rottának (1935. nov. 14.). Eszerint a nuncius korábban írt „circa la partecipazione degli Orientali cattolici di ogni rito e nazione alla Esposizione della Stampa periodica cattolica, nella Città del Vaticano”. Ezért „Le rimetto ora, qui compiegate, alcune copie delle circolare che viene spedita da questa S. Congregazione a tutti gli Ordinari e Superiori di Ordini religiosi orientali nonchè ai Superiori di Missioni in auxilium Orientalium”; mellékelve a körlevél.

Fasc. 2.2. ff. 300–310: Papp Antal a „rutének apostoli adminisztrátora”

Papp Antal újrédvözlete; ad limina látogatása – a tervezett időpontja: 1935. jan. 5.; tiszteletbeli címek adományozásával kapcsolatos, 1935. júl. 15-én kelt levél (Lengyel Gyula és Bubnó András papoknak Capellani d’Onore „extra urbem”); taxa kiüldése. Rotta 1935. dec. 23-ai levele Pappnak: „Certo pervenit ad Excellentiam Tuam Rev.mam invitatio ex parte Congregationis «Pro Ecclesia Orientali» (Nr. 90/35 sub die 14 Novembris 1935) – cuius exemplar ad abundantiam heic adiicio – ad hoc ut ista Administratura Apostolica efficaciter concurrat ad «Expositionem – ut aiunt – mundialem» pro periodicis catholicis typis impressis, quae locum habebit proximo anno in ipsa Vaticana Civitate. Non dubio Excellentiam Tuam pro Suis viribus Augustum desiderium Summi Pontificis per Sacram Congregationem manifestatum impletum esse”.

Fasc. 2.3. ff. 311–352: 1. A tarcali görög katolikusok ügye, akik a latin rítusra szeretnének áttérni. 2. A sajóvámosi görög katolikusok ügye, akik a latin rítusra szeretnének áttérni (az előzményeket lásd 1934-ben)

A tarcali görög katolikusok és a sajóvámosi görög katolikusok ügye, akik latin rítusra szeretnének áttérni. Ezzel kapcsolatban számos levélváltás. Ugyanitt a hajdúdorogi püspök Sincerónak küldött összefoglalója; *De greco-catholicis in comitatibus Abaujensi et Zemlinensi*.

Fasc. 2.4. ff. 353–374: Vegyes ügyek

1936 áprilisától októberig egy sajtókiállítás lesz a Vatikánban, amelyben jó lenne, ha az összes keleti katolikus periodikát is összegyűjtenék. A kérdéses ordináriusok hogyan tudnának ehhez hozzájárulni – a Keleti Egyház Kongregációjának több levele. A keleti egyházmegyéek gazdasági irányításával kapcsolatban levelek (Luigi Sincero kér információkat, melyeket a nuncius Serédin keresztül szerzett be, ezeket továbbítja, 1935. ápr.). Újpest, Rákospalota és Pestújhely önálló görög katolikus plébániát szeretnének (Dózsa István Rákospalotáról küldte a kérvényt). A váci püspök, Hanauer István véleménye: tudnak római katolikus templomba is járni, a számuk elenyésző. Sincero válasza, hogy a körülmények nem olyanok, hogy a kérésnek eleget lehessen tenni. A nunciusok fakultásairól levélváltás Rotta és Sincero között (1935. dec.); *Codificazione Canonica Orientale, Relazione. All’Eccellentissimo Episcopato Orientale sull’operato della Commissione per la Codificazione canonica orientale*.

Fasc. 2.5. ff. 375–486: Engedélyezett rítusváltoztatások

Különféle rítusváltoztatási ügyek, köztük több olyan hívő neve is feltűnik, akik valamely szerzetesrendbe szeretnének belépni, ezért kérik a rítusváltoztatásra az engedélyt (például Szafkó János az Isteni Ige Társaságába kéri felvételét). Az illetékes ordináriusok levelei, a nuncius válaszlevelei, engedélyek a rítusváltoztatásra, stb.

Fasc. 2.6. ff. 487–526: Folyamatban levő vagy nem engedélyezett rítusváltoztatások

Különféle rítusváltoztatási ügyek. Köztük például az előző fasciculuban is feltűnő Szafkó rítusváltoztatási ügyében két levél (az érintett kézzel írt levele, illetve a nuncius válasza Braun László tarcali esperes-plébánosnak, hogy a szertartásra vonatkozó ügy lebonyolítása az Isteni Ige Társaságának tartományfőnökéhez tartozik). Vagy például Kecskés András volt domonkos rendi kispap szeretne rítust változtatni.

Fasc. 3. ff. 528–637: Általános vallási kérdések

Szentévvvel kapcsolatos iratok, különösen: hogyan ünnepelték az egyházmegyék a Szentévet. Serédi levelének másolata: „Signor Etienne de Bathor, délégué de la «Fidés Catholica» di Parigi” a Szent Vince Egyesületnek gyűjtene Magyarországon, de felhatalmazásról nem tud, így megtiltott minden ilyen akciót. Újságcikk: *Egyházi pompa nélkül temették az öngyilkos Szávozd Miklóst* címmel, illetve szintén újságból kivágva a gyász híre. Rotary-club di Debrecen „si protesta vivamente contro la scelta del Messico come sede del prossimo Congresso, appunto per la persecuzione religiosa che là imperversa”, kapcsolódó újságcikkkel (*Nemzeti Újság*). Egy hívő, Körmenyi Árpád kérése, hogy a fia római katolikus templomban köthessen házasságot, anélkül, hogy reverzálist adna és a gyerekek nemük szerint követhessék szüleik vallását. *L'Osservatore Romano*-ba szánt cikk: *Unione Missionaria del clero in Ungheria*; a magyar egyház helyzetéről egy német levél aláírás nélkül (1935. máj. 5.) – Pizzardo küldte a nunciushoz, aki reflektál rá. Ugyanitt Pizzardo 1935. jún. 18-ai válaszlevele. A *8 órai újság* cikke: *Áldozat Hadúrnak!* főcímmel. Szemrecsányi 1935. jún. 3-ai érdeklődése: „In Commentario Officiali 5.m. Aprilis a. curr. Publicabatur Decretum S. Congregationis Concilii de catechetica institutione impensius curanda et provehenda, eas praecipue partes universalis Ecclesiae concernens ubi institutio haec e scholis publicis exclusa est, aut saltem obligatoria caret vi, sicque non in omnibus Hungariam respicit, cum scholae nostrae partim directioni ecclesiasticae subiectae sint, partim lege civili obligentur ad praebendam institutionem in re religionis; commissionesque speciales existant quibus inspectio incumbit. Momentosa hac in re anno 1932. sub Nro 6571. Excellentia Tua Reverendissima quoque intimatum eiusdem Congregationis mecum communicare dignabatur nostris conditionibus accomodas instructiones continens, quae in novissimis Decreto fusius exponuntur, simul iniungendo, ut circa catechetica instructionem non ultra diem 31. Decembris 1935. ad S. Congregationem relatio daretur, quae relatio in moderno Decreto cum quinquennali coniungenda indicitur. Gratissimum me faceret Excellentia Tua Reverendissima, si mihi gratiose significare dignetur, an et in quantum praescriptiones litteris aestimatissimis datae, emanato novo Decreto observandae erunt; qui de cetero gratius commendatus profundissima cum veneratione sum...”. A nuncius válasza. Rotta megírja a rozsnyói és kassai apostoli adminisztrátoroknak: „accepi documenta statum personalem et geographicum Vicariatus Rosnaviensis partis Hungaricae respicientia”, melyet neki küldtek és megköszöni az információkat. A nuncius 1935. jún. 27-ei, valamint aug. 24-ei levele Pacellinek Kánya Kálmán külügyminiszter panaszáról a csornai premontrei prépost választás (Steiner Miklós Hubert O.Praem) kapcsán; Pacelli válaszlevelei. Kaldewey 1935. júl. 26-ai levele Pacellinek, a *Pester Lloyd*-ban olvasott hír kapcsán „che dal 2 al 7 agosto prossimo in questa Capital esi terrà il Congresso della Lega mondiale cristiana delle confessioni protestanti”. Illetve az esemény után aug. 16-án küld a nunciaturára jelentést Pacellinek; Pacelli aug. 27-ei válaszlevele; újságcikkek (például a *Pesti Hírlap*-ból: *A kormányzó képviselője ünnepélyesen megnyitotta a Keresztyn Szövetség kilencedik világtalálkozását*).

Busta 49. (1934–1936 [1932])

Fasc. I. ff. 1–54: Általános politikai jelentések

Rotta 1935. jan. 31-ei jelentése Pacellinek a politikai helyzetről; a nuncius 1935. márc. 6-ai jelentése az új minisztériumról és a választásokról. Rotta Serédinek a választásokon induló papok ügyében. A legitimisták egyik vezetője Griger Miklós bicskei plébános, a csornai választókertület országgyűlési képviselője és a legitimista Nemzeti Néppárt elnöke kapcsán a nuncius a következőket írja: „mi permette censurabile che un Sacerdote in cura d’anime si faccia capo di un Partito puramente politico e che lui, come altri Sacerdoti in cura d’anime, si permettano presentarsi come candidati, sempre s’intende nell’ipotesi che non abbiano ricevuto speciale autorizzazione ad hoc dall’autorità competente”. Serédi válasza: az egyházmegyéjéből csak két papnak adott engedélyt a választásokon indulásra, akik nem plébánosok (Turi Béla esztergomi kanonoknak és Pintér József pápai kamarásnak, a Katolikus Legényegyletek Országos Szövetsége és az Országos Központi Katolikus Legényegylet elnökének) s további három plébánosnak (vitéz Makray Lajos tolnai plébánosnak a pécsi egyházmegyéből, valamint kettőnek a győriből). Rotta választásokkal kapcsolatos levelei: 1935. márc. 15-ei levelében beszámol a választási küzdelem első szakaszáról Pacellinek, 1935. márc. 27-ei levele, 1935. ápr. 13-ai levele, melyben már az eredményt ismerteti és kommentálja. Meghívó Rottának és Kaldeweynek „d’assister à l’ouverture de l’Assemblée Législative qui aura lieu à Budapest à la Salle de la Coupole du palais du Parlement le mardi 30 avril de l’année courante, à midi”; *Ordre de Cérémonie de l’ouverture solennelle de l’Assemblée législative le 30 Avril 1935 dans la Salle de la coupole du palais du Parlement*; Rotta 1935. máj. 1-jei jelentése Pacellinek a magyar törvényhozás új ülészakának megnyitásáról; Pizzardo köszönete a jelentésekért; Rotta 1935. jún. 5-ei jelentése Pacellinek a budapesti törvényhatósági választásokról. Egy kiadványt küldött a magyar külügyminisztérium a nunciátúrára: *1932–1935 Drei Jahre Regierung Gömbös* címmel. Két másolatot küldött Kaldewey Pacellinek. Rotta 1935. okt. 15-én Pacellinek az új politikai választásokról. Rotta 1935. okt. 24-ei jelentése a Szentszék békéltető akciójáról, benne többek között: „Pester Lloyd, giornale ebreo-massonico di Budapest, nel suo editoriale di ieri, che ha per titolo: «Der Papst als Friedensvermittler» parlando degli sforzi che si stanno ora facendo per la composizione del conflitto italo-abissino riepiloga l’azione benefica svolta dalla Santa Sede per la soluzione dei gravi conflitti esamina specialmente l’opera compiuta da Benedetto XV per la cessazione del conflitto mondiale 1914–1918 e le varie dichiarazioni in favore della pace del Santo Padre Pio XI, facendo così risaltare la grande potenza morale della Santa Sede”. Talán a *L’Osservatore Romanó*nak is hasznos lehet a cikk, Rotta csatolja. Kaldewey 1935. nov. 2-ai levele Pacellinek „delle imminenti elezioni politiche suppletive che avrebbero avuto luogo in Ungheria”, melyek okt. 26-án és 27-én voltak és „... i risultati finali dimostrano che esse non hanno prodotto notevoli spostamenti ed il Governo ha saputo conservare le sue posizioni”. Rotta 1935. dec. 13-ai levele Pacellinek a politikai helyzetről; nagyrészt a választásokkal kapcsolatos újságcikkek.

Fasc. 2. ff. 55–117: Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni Religiose)

Újévi üdvözlés (bencések). Az angolkisasszonyok ügyében levelezés, köztük a kérés, hogy „sicuti domus in Bohemia et Slovaquia, ita etiam domus in Hungaria a domibus Austriacis separentur, provinciam propriam constituentes, quae non Generalissae in St. Pölten, sed unioni Romae subiiciatur”. Rotta Lépiciérnek: a ciszterciek zirci apátja a Szentszékhöz fordult, mert 600 ezer pengős kölcsönt szeretnének felvenni a rend pécsi kollégiumának újjáépítésére. A pannonhalmi szentszék munkájáról jelentés Kelemen Krizosztom O.S.B.-től; Hubert Hansen S.V.D. halálával kapcsolatos levelek. Steiner Miklós távirata, hogy megválasztották és megerősítették a premontrei préposti tisztségben, erre válasz. A Szociális Testvérek Társasága tanúsítványa (1935. márc. 26.), hogy hol, milyen házaik vannak, mivel foglalkoznak; mellékelve *Constitutiones Societatis Sororum Socialium*. A győri bencés jószágkormányzó levele Rottának. Lőrinczy Imre O.F.M. ügye, melyről Serédi írt a nunciussnak – a fasciculusban csak a másolata található, mivel a nuncius továbbküldte a Szerzetesi Kongregációhoz. Ahogy Serédi írja: „Da quello che dice lui stesso e dal tenore del decreto di secolarizzazione a cui egli fa richiamo, risulta che lo stesso P. Lőrinczy, non avendo trovato finora un Vescovo benevolo che lo avesse incardinato, resta tuttora membro della Provincia della Transilvania O.F.M.”; azt nem tudja, hogy szökevény-e, de vélhetően a mentális egészségi állapota nem a legjobb. További kapcsolódó levelek. Herman György Bonifác apostata ferences ügye. Schlachta Margit kér ajánlást Kun Mechtild nővérnek, akit „nach Osterreich gesandt, dass Sie dort dem Kult und dem Gedanken der Basilika des Hl Geistes Freunde und Wohltäter zu werben versucht und wenn möglich auch Sammlungen veranstaltet”. A nuncius nem adhat, az adott megyéspüspöktől kérjen engedélyt, akinek az egyházmegyéjében működést akar kifejteni. Farkas Edith 1935. szept. 5-én a nunciussnak leírja, hogy szept. 27-én tartományi gyűlést (Landeskongress) tartanak, amelyet misével kezdenek és kéri „dass Ew. Excellenz, Hochwürdigster Herr Nuntius diese grossen Tage mit Ihrem Veni Sancte und Ihrem hl. Messopfer beginnen mögen, auf dass der Segen des Hl. Geistes umso bestimmter auf unseren Beratungen ruhe”; valamint arra is kéri, hogy szept. 28-án „anlässlich unserer öffentlichen Generalversammlung erscheinen mögen um wenigstens einige unserer Referate wohlwollend anzuhören”. Az Isteni Szeretet Leányai köszönik a Morvay Valéria nővér elhunytá alkalmából kifejezett részvétet. Superioratus Domus O.S.B. Comaromiensis – Komárno, Copia. 1935. nov. 2. (főbb pontok: Percussio domus; Separatio; „Succisa virescit”; Sequestrium, „Modus Vivendi” et parcellatio; Reddimus, quae sunt Caesaris, Caesari; Et quae sunt Dei, Deo...; Seminarium Minus; Actio Catholica; Recapitulatio).

Fasc. 3. ff. 118–174: Szentszék és Vatikánváros

A vatikáni rádió kapcsán levelezés: Filippo Soccorsi S.I. (direttore della Stazione Radio Vaticana) Ottavianinak: a rádiókészüléket megkapták-e, ellátták-e őket olyan másik szerkezettel, amivel a vatikáni állomást fogni tudják, a készülék megfelelően működik-e, stb. A szentévi római zarándoklatokkal kapcsolatos levelek; részvét kifejezése Pacellinek testvére halála miatt; Rotta részvéttávirata Schioppa halála alkalmából a

hági internunciátúrának, temetése, requiem, ezzel kapcsolatos újságcikkek. Pálffy Fidélf ügye (a nyilaskeresztesek egyik vezére), aki sajtópert indított Mezgár Lajos székesfehérvári teológiai tanár ellen, mivel a gróf által fordított „*Nemzeti Szocializmus*” című munkára kritikái megjegyzéseket tett a *Székesfehérvár* című lap febr. 4-ei számában. Az ügyvel kapcsolatos jelentés Pacellinek és újságcikk a *Nemzeti Újságból*; Rotta 1935. máj. 29-ei levele Pacellinek Pálffy Fidélf gróf – közelebbről nem részletezett – figyelmeztetése ügyében („Dopo averci ben riflettuto, per ragioni di prudenza, ho creduto meglio invece che scrivere al Pálffy parlare della cosa all’E.mo Cardinal Primate ed affidare a lui l’incarico del monitum e della minaccia. Egli mi ha promesso d’interessarsene”). Számord Ignác az esztergomi főegyházmegye tb. kanonokja, aki 1934-ben hunyt el, három háború előtti aranyérmét hagyott a pápára végrendeletében, Machovicky Gyula esztergomi vikárius generális arra kéri a nunciust, hogy továbbítsa. Batthyány János gróf, aki a Nagy Szent Gergely Renddel rendelkezett, elhunyt, most ezt Rómába küldik az örökösök. Mezgár Lajos visszavonja a Pálffy Fidélf könyvről a „vadászat” (franciául is) – nincs aláírva. *Mit akarunk? Magyar Nemzeti Szocialistapárt programja*. A hercegprímás informálta Pálffyft, hogy egyházi személy ellen nem indíthatott volna világi bíróság előtt eljárást, így visszavonja a másodfokú ítélet ellen benyújtott semmisségi panaszát – ezzel kapcsolatos levelezés. Rotta Ottavianinak 1935. aug. 26-án egy távirat kapcsán, melyet Turchányi Imre prágai szenátor szignált (itt csak a másolata található meg). Eszerint: „Fideles catholici Hungari Ersekujvarienses occasione anni iubilaris Arcis Novi Castelli Archieppalis Ersekujvar olim in Hungaria nunc in Cechoslovakia positae e iugo Turcarum ante annos 250 annos Auctore Piae Memoriae Pontificis Innocentio XI liberatae memores benignitatis Sanctae Sedis Apostolicae pedibus Sanctitatis Suae provoluti homagium filiale et gratitudinem praestare sustinent”. Pacelli „affida alla sua [mármint a nunciúsé] cortesia di corrispondere all’omaggio, a nome della Santità Sua, se e come riterrà conveniente”. A nuncius véleménye ellenben: „Credo si tratti di un lapsus calami, ad ogni modo non ritengo conveniente che questa Nunziatura si assuma l’incarico di che si tratta; essa infatti non può conoscere persone e cose della Cecoslovacchia, e d’altra parte un suo intervento potrebbe assumere un carattere irredentista e quindi politico”. Rotta a saját és Kaldewey szabadságotólása kapcsán Ottavianinak. A nuncius pénzt továbbít lisztért egy vállalatnak (Ditta Erste Békés Csabaer Marton Rosenthalische Dampfmühle di Budapest) – „pagamento a conto della Sezione Annona-Economato Città del Vaticano”. *L’Osservatore Romano*: „In occasione della campagna degli abbonamenti per il 1936 è stata erroneamente spedita una cartolina-circolare anche al Vs/Rev.mo indirizzo. Preghiamo prendere nota dell’errore, fermo restando le disposizioni generali che il rimborso dell’abbonamento ci sarà fatto dall’Amministrazione dei Beni della Santa Sede, come nel passato”.

Fasc. 4. ff. 175–246: Pápai kitüntetések

Az egyházmegyei hivatalok által szedendő egységes taxákat megállapította a püspöki kar (az Apostoli Szentszék által adományozott rendjelek után a római taxák hány %-a).

Különféle pápai kitüntetések, címek kérése, adományozása köztük Czapik Gyuláé (Domenico Spada küldi Rottának „il Breve Apostolico con cui il Santo Padre si è degnato di annoverare tra i Suoi Prelati Domestici il Rev.mo Mons. Giulio Czapik, Canonico di Gran Varadino”).

Fasc. 5. ff. 247–342: Katolikus nagygyűlések és Actio Catholica

A nuncius több jelentése az Actio Catholicáról Pacellinek, illetve Pizzardónak címezve; Pacelli válasza az 1935. jan. 11-ei jelentésre; a Püspöki Kar pásztorlevele a klérusnak az Actio Catholicáról; az Actio Catholica díszgyűlése a pápa koronázási évfordulóján. Pacelli Rottának: Hóman Bálint Rómában járt. Ekkor alkalma volt vele beszélni és megemlítette neki a házassági törvényt is. „Il Sig. Ministro mi ha detto che già l'E.mo Sig. Cardinale Primate lo abeba intrattenuto sull'importante tema: ha però soggiunto che è cosa da trattarsi con la più grande cautela, a causa delle complicazioni che ne potrebbero derivare, attesa la situazione dei partiti politici di fronte al Governo. Ho avuto l'impressione che il Ministro non consideri la cosa di attualità”. *Union Internationale des Ligues Féminines Catholiques. IXe Conseil International. Deux Conférences sur l'Action Catholique par S.E.Rev.me Monseigneur Pizzardo archevêque tit. de Nicée. Rome – 29–30 Mars 1934* (füzet); *Katolikus Akció* 1–2–3. szám és 6–7. szám (1935); a rádió és a mozi hatásáról levelezés. Köhler Ferenc C.M., a szervező apostoli áldást kér a pápától „per il 2 Congresso internaz. delle Dame della Carità”; Pacelli tájékoztatása, programmal együtt: *Congresso internazionale delle infermiere cattoliche*, Róma, 1935. aug. 25–29. Mihalovics Zsigmond jelentése az Actio Catholicáról, 1935. júl. 27., illetve beszámolója az Actio Catholica fejlődéséről; az *Új Nemzedék* 1935. szept. 21-ei számában hír: *A pápa elismerése a magyar Actio Catholicának*; a Mihalovicsnak küldött levélben: a pápa apostoli áldása; Kaldewey beszámolója a *L'Osservatore Romano* nak az éves katolikus nagygyűlésről; a nunciushoz a katolikus nagygyűlésen elmondott beszéde; újságcikk a *L'Osservatore Romano* 1935. okt. 9-ei számából a 26. katolikus nagygyűlésről; körlevél a nemzeti bizottságokhoz (Esposizione Mondiale della Stampa Cattolica).

Fasc. 6. ff. 343–383: Egyetemi, teológiai képzés; szemináriumok

Glattfelder csanádi püspök ír Martin Aurél ügyében (az első, 1935. febr. 8-ai levélben: „memoratum professorem in processu criminali coram tribunali episcopali Csanadiensi quinque iudicium, ob defectum probationum absolutum fuisse. Contra hanc sententiam iudicalem vero promotor iustitiae ad tribunal metropolitanum Colocense appellavit”, míg 1935. márc. 25-én: „Nuntio recepto de prolata in II. instantia sententia, certiore reddere propero Excellentiam Vestram, tribunal metropolitanum Colocense sententiam I. fori ratificasse et Aurelium Martin ob defectum criminis et probationum absolvisse”. Bisleti és a nuncius levélváltása a szemináriumok apostoli vizitációjáról; jellemzés Szabó Szádokról. Agostino Gemelli O.F.M.-nek a Pázmány Péter Tudományegyetem a centenárius ünnepek alkalmával „la laurea honoris causa”-t szeretne adományozni. Azután érdeklődik a nunciustól, hogy elfogad-

hatja-e. A nuncius a *L'Osservatore Romano* cikke kapcsán (*Il Ministro Ungherese Hóman per l'Università Cattolica Pázmány*) – Hóman a Parlamentben kijelentette, hogy nem lehet budapesti katolikus egyetemnek hívni, ahogy a debrecenit sem protestánsnak, ezek állami egyetemek; a Pázmány Péter Tudományegyetem 300. évfordulójának megünneplése kapcsán levelezés.

Fasc. 7. ff. 384–473: Vegyes ügyek

Különféle magánlevelek, kérések (például állásért folyamodva a nuncius támogatását kéri, apostoli áldás kérések, Keresztes Ádám görög katolikus segédlelkész miseintenciákat kér, stb), információkérés (Nagy Szent Gergely-lovagrend lovagkeresztjének tulajdonosát a polgári életben milyen társadalmi címzés illeti meg – a válasz, hogy erre nincs szentszéki rendelkezés); művek küldése (például a pápának az *Este* című munka megküldése; Tamás József *Probászka Ottokár társadalomszemlélete* című könyvből küld); gyász hírek (Franz Alfred Heinrich von Calice gróf gyász híre; Radnai Farkas haláláról a nuncius 1935. okt. 17-ei jelentése); levélváltás Farkas Edithel – a nuncius ápr. 17-én 9 órakor az Egyetemi Templomban szentmisét celebrál és kiosztja az apostoli áldást.

Fasc. 8. ff. 474–564: Római kongregációk

Fasc. 8.1. ff. 475–514: Vegyes levelezés

Különböző dikasztériumoknak küldendő taxák; a galgamácsai plébánia betöltésének ügye; három veszprémi kanonoki stallum be nem töltése (melyre először 1924-ben adták meg az engedélyt) „ed i relativi proventi venissero devoluti a favore del Seminario di quella Diocesi”. Rotta 1935. márc. 15-ei levele Serafininek a váci káptalani stallumok ismét három évre történő üresen hagyásával kapcsolatban. Az előzmények kiválóan kirajzolódnak a levélből: „Con Rescritto del 25 Novembre 1931, Nr. 8206, codesta Sacra Congregazione rinnovava l'Indulto, già concesso la prima volta il 12 Maggio 1924, Nr. 2353/24, con il quale si permetteva che restassero vacanti tre stalli del Capitolo Cattedrale di Vác, ed i relativi proventi venissero devoluti a favore del Seminario di quella Diocesi”. Quinquennalis fakultások alapján adott felmentések után szedett díjak küldése; a veszprémi káptalan kanonokjainak buláiért taxák.

Fasc. 8.2. ff. 515–563: A Propaganda Fide Műve

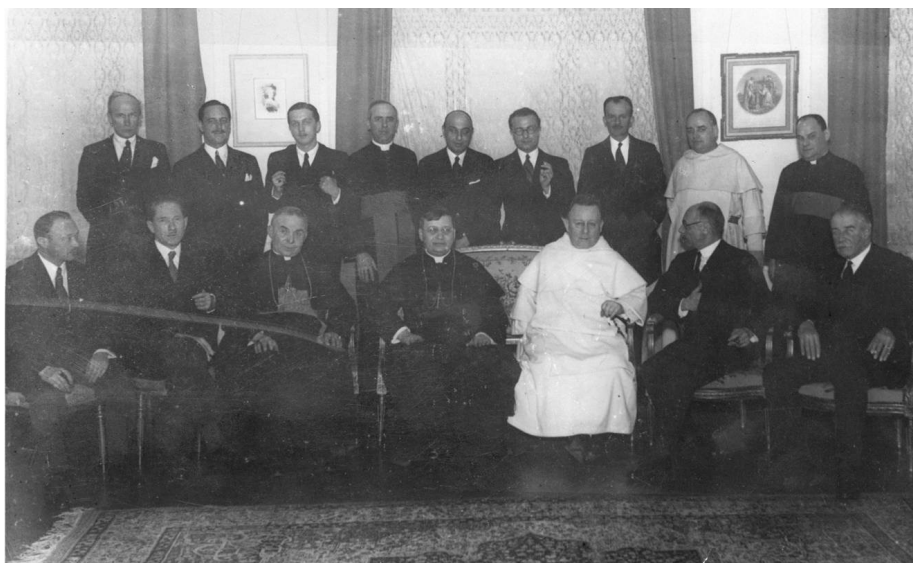
Pénzek beküldése Luttoron keresztül („Dietro domanda di Mons. Krywald, al quale Mons. Luttor ha scritto, oggi sono stati prelevati sul Fondo della Propag. della Fede altri 30 000 P a nome di Mons. Luttor, che ne verserà costì, come al solito, il corrispettivo in lire italiane”). Mit fizettek be a különböző egyházmegyék részéről 1934-ben „a favore dell'Opera dell'Antischiasmismo”, stb.

Fasc. 9. ff. 565–590: Levelezés a diplomáciai testülettel

Többnyire francia nyelvű diplomáciai levelezés. Több követ, diplomata arról értesíti a nunciust, hogy megbízólevelét bemutatta a kormányzónak – erre a nuncius válaszai.

Karácsonyi ünnepség a Pius Otthonban Angelo Rotta nuncius részvételével
(Prímási Levéltár, Fotótár, n. 2803)

Angelo Rotta nuncius Serédi Jusztinián hercegprímás, Teleki Pál,
Badalik Bertalan és mások társaságában
(Prímási Levéltár, Fotótár, n. 2286)

Angelo Rotta nuncius a piarista Sík Sándorral beszélget
(Prímási Levéltár, Fotótár, n. 2819)

Angelo Rotta nuncius egy körmenetben
(Prímási Levéltár, Fotótár, n. 3090)

Rudolf Ruffo (Inviato Straordinario e Ministro Plenipotenziario del Sovrano Ordine di Malta presso la Santa Sede) 1935. máj. 24-ei levele a nunciuskak: „Nel lasciare la carica di Inviato Straordinario e Ministro Plenipotenziario del Sovrano Militare Ordine di Malta presso Sua Altezza Serenissima il Reggente del Regno d’Ungheria sento il dovere di scrivere all’Eccellenza Vostra per inviare una parola di saluto e di ossequio sia all’Eccellenza Vostra sia ai Capi Missione delle varie Legazioni a Budapest”, stb. A jugoszláv követség 1935. okt. 1-jei *Note verbale*-ja, melyben leírják: „La Légation Royale de Yougoslavie a l’honneur de faire savoir à cette Honorable Légation qu’un service solennel à mémoire du Roi Alexandre I-er sera célébré en l’Eglise orthodoxe de Saint Georges, Veres Pálné utca 23., le Mercredi 9 octobre à 11 heures”; illetve egy kártya, melyben „Le ministre de Belgique a l’honneur de faire savoir qu’une messe solennelle de requiem pour le repos de l’âme de feu sa majesté la reine des belges sera célébrée par son excellence le nonce apostolique en l’église du couronnement le mardi 3 septembre 1935 à 11 heures”. Kaldewey Ottavianinak Conte Carlos Arcos, Incaricato di Affari della Legazione di Spagna à Budapest érdeklődése egy kép kapcsán, stb.

Fasc. 10. ff. 591–615: Válasziratok és felhatalmazások (Rescritti e facoltà)

Szentségi bűjt alól felmentés (vizet ihassanak, gyógyszert vehessenek be); házassági akadály alól felmentés. Majsai Mór O.F.M. a Szentföldre zárandokol, misézni szeretne a tengeren, erre kér felhatalmazást; három pap (Palos Bernardin György O. Cist.; Hegyi Kapisztrán János Gábor O.Cist. és Handlovits Miklós budapesti hitoktató) Amerikába készül, ők is ugyanezért folyamodnak.

Fasc. 11. ff. 616–629: Szentségek kiszolgáltatása és ezekről tanúsítványok

Bérmálás, keresztelés, a négy kisebb rend feladásáról tanúsítványok; Serédi Antal János szalézi tartományfőnökhöz 1935. júl. 6-án írt levelének másolata, hogy nem tud jönni feladni a kisebb rendeket. „Perciò in conformità al Can. 955 e del § 1. del Can. 966 dichiarare, che non ho difficoltà di concedere, che la R.V. dia lettere dimissoriali ai sunominati per gli ordini minori a qualunque vescovo in comunione con la Sede Apostolica”. – Antal János kapcsolódó levelei.

Busta 50. (1935–1937)

Fasc. 1. ff. 1–101: Nuncius és nunciatúra

Fasc. 1.1. ff. 2–45: Vegyes levelezés

Benzin vásárlása; a nunciatúra épületén javítási munkálatok (nyugta); szivar, szivarka és cigaretta vétel, ezzel kapcsolatban megrendelési lap, számla. Külön füzet, amelyen három nyelven (németül, franciául és angolul), hogy az export árlistákat tartalmazza 1931. jan. 1-jétől. Pacelli köszöni a pápa koronázása emlékére küldött üdvözetet. Rotta 1936. febr. 12-ei jelentése arról, hogy Sincero bíborosért Serédi gyászmisét tartott,

és tudósít a pápa koronázása 14. évfordulójának megünnepléséről Magyarországon. A *L'Osservatore Romano*nak összefoglalva küldi mindezt. A Shell Kőolaj Részvénytársaság igazgatóságát kéri, hogy a nunciatúra részére egy hitlevelet állítson ki. A nunciatúra tanácsosának szabadságolása – Rotta ír az ügyben Pacellinek. A nunciatúra élelembeszerzése és ezzel kapcsolatos levelezés, számlák (*fattura*); Kaldewey, illetve a nunciatus szabadságolása – ezzel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 1.2. ff. 46–100: *Festa del Papa. Déjeuners et Thés diplomatiques*

Menük; számlák; ültetési rendek; levelezés a diplomáciai étkezésekre meghívás elfogadásáról.

Fasc. 2. ff. 102–217: *Audienciák és meghívások*

Kelemen Krizosztom O.S.B. kérése, hogy adja fel a diakónusoknak a papi rendet 1936 júniusában; diplomáciai fogadásokra, étkezésekre hívják a nunciust. Több kerti ünnepélyre invitálják, például a nyomorenyhítő akció javára kerti ünnepélyt tartanak József királyi herceg, Augustza királyi hercegnő, József Ferenc királyi herceg és Anna királyi hercegnő legfőbb védnöksége és Horthy Miklósné díszvédnöksége alatt. Különböző gyűlésekre, értekezletekre, rendezvényekre meghívók (például a *Foederatio Emericana* nagykáptalanjára hívja a nunciust); koncertekre meghívók (például *La Societé de Chant de Bale et l'Orchestre Philharmonique de Budapest* meghívója, valamint Liszt este invitálják). A katolikus írók és hírlapírók Országos Pázmány Egyesülete minden évben megrendezésre kerülő irodalmi ünnepére invitálja. Gioacchino Volpe, olasz akadémikus előadására meghívó; Katolikus Háziasszonyok Országos Szövetségének közgyűlése és évi jelentése. Továbbá különböző egyházi funkciók végzésére hívják (például Farkas Edith levele németül: „Darf ich Ew. Excellenz heuer wieder um Schluss der Exercitien unserer Externen Mitglieder in die Universitaetskirche bitten?“). A Szent István Bazilika Egyházközsége köszöni, hogy ott volt a Húsvét vasárnapi főpapi misén. A budapesti Országos Központi Oltáregyesület Romániában egy csomag átvétele tárgyában, amely lila vecsernyepalástot tartalmaz (Balázs Endre plébános részére az Oltáregyesület egy itteni rokona kérelmére egy vecsernyepalástot adományozott, melynek elszállítására a nevezett rokon nem vállalkozhat, mert szegény). Pataky Arnold tájékoztatja a nunciust, hogy a budapesti királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem 1936–1937-es tanévre megválasztott és megerősített rektoraként átvette a kormányzatot (1936. szept.).

Fasc. 3. ff. 218–266: *Hivatali költségek*

Fasc. 3.1. ff. 219–227: Vegyes levelezés

Tardini 1936. márc. 18-án az általános számadás küldésének új módjáról; a Magyar Általános Hitelbank budavári fiókja: befizetésekről, pénztátalásról bizonylat a *L'illustrazione vaticana* folyóiratra. A „Scholarii Sopronienses apud Sorores Filii Divini Redemptoris” kéri a nunciust, hogy a szegény mexikói katolikusoknak gyűjtött pénzt juttassa el a következő címre: „Mexican Priests'and Sisters'Aid, Box 151, Brownsvile, Texas, U.S.A.” – ezzel kapcsolatos levélváltás, illetve a kapcsolódó szelvény 65 P-ről.

Fasc. 3.2. ff. 228–237: 1936 első trimesztere

1936 első trimeszterére a nunciatúra pénzügyi számadása; mely összegek érkeztek, mely dikasztériumok részére mely egyházmegyékből (Konzisztoriális Kongregáció, Keleti Egyház Kongregációja és a Szentségi Kongregáció); a nunciatúra kiadásai 1936. jan.–márc.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás 1936 első trimeszteréről.

Fasc. 3.3. ff. 238–250: 1936 második trimesztere

Tardini levélváltása Rottával pénzküldéssel kapcsolatban; pénzküldés a nunciatúrára; az ordináriusoktól a különböző dikasztériumoknak küldött taxák; a nunciatúra kiadásai 1936. ápr.–jún.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás 1936 második trimeszteréről.

Fasc. 3.4. ff. 251–258: 1936 harmadik trimesztere

1936 harmadik trimeszterére vonatkozó számadás; az ordináriusoktól a különböző dikasztériumoknak küldött taxák; a nunciatúra kiadásai 1936. júl.–szept.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei; általános számadás 1936 harmadik trimeszteréről.

Fasc. 3.5. ff. 259–265: 1936 negyedik trimesztere

1936 negyedik trimeszterére vonatkozó számadás; a nunciatúra kiadásai 1936. okt.–nov.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei; rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás 1936 negyedik trimeszteréről.

Fasc. 4. ff. 267–418: Segélyek és gyermekotthonok

Fasc. 4.1. ff. 268–365: Vegyes levelezés

Tiszteletjegyek; elismervények pénztulajlásról csekkszámolásokra; Nyomorék gyermekek országos otthona sorsjegyjátéka; a XI. Pius és Apostoli Nunciusról elnevezett szegény gyermekotthonok fenntartására kiutalt összegről elszámolás Kozma Miklós belügyminiszternek; díszhangverseny; szentkép. Segélykérések – általában az adott plébános kezéhez utalják, hogy ha arra érdemesnek tartja, adja oda a segélykérőnek (olyan is előfordul, hogy a pénzt a plébános visszaküldte). *Distribution de combustible, don de son Excellence le nonce apostolique aux homes „Pie X” et nonce pour Noël 1936.*

Fasc. 4.2. ff. 366–378: *Quittance*

Quittance. Reçu de Son Excellence le Nonce Apostolique pour l'entretien du home „Pie XI” et du home „Nonce Apostolique” pour le mois (itt mindig más hónap); Reçu de Son Excellence le Nonce Apostolique pour gratification de Noël en 1935 pour le personnel des homes d'enfants, az otthonok vezetősége (Direction des homes) írta alá, különböző összegekről havi elszámolás.

Fasc. 4.3. ff. 379–417: *Décompte relatif aux Frais Mensuel du Home „Pie XI” et du home „Nonce Apostolique”* (1935 decemberétől 1936 decemberéig), majd tételesen a kiadások.*Fasc. 5. ff. 419–455: Magánlevelezés*

Karácsonyi és újévi üdvözlések (köztük például Farkas Edithé); részvét kifejezéséért köszönetek; XI. Pius megválasztásának és koronázásának évfordulójára üd-

vözlet a piarista tartományfőnöktől; különféle borküldések a nunciushoz. Székelyi György volt menhely-gondnok köszönőlevele, mert közbenjárta az Angyalföldi Hajléktalan Menhely szolgálatában eltöltött három évtizedet meghaladó szolgálata után, hogy felettes hatósága méltányos elbánásban részesítse. M. Kir. Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság tiszteletjegye; nemzetközi asszonyhétre meghívás (1936. júl. 8–15.).

Fasc. 6. ff. 456–490: Levelezés a külügyminisztériummal

A diplomáciai testület élén a kormányzó előtt az újév alkalmával tartott beszédét küldi Pacellinek a nuncius, valamint a kormányzó választát; Pacelli köszöni. A *Pester Lloyd* jan. 2-ai cikke: *Das politische Neujahr* címmel; *Note circulaire*-ek és *Note verbale*-ok; Szent István napi mise kapcsán levélváltás Apor Gáborral.

Fasc. 7. ff. 491–578: Péterfillérek

Különböző ordináriusoktól levelek – a péterfillérek küldése (köztük például Grósz József, illetve Grósz József 1936. dec. 22-ei karácsonyi üdvözlete Rottának); a nuncius levelei; Pacelli visszajelzései; szelvények; kiutalási értesítések; bankok jelzései kifizetésekről; kalocsai érseki körlevél, 1936. évi főegyházmegyei hivatalos közlemények, Nr. 1290. Krigovszky Magdolna I.B.M.V. „Superiore dell’Istituto delle Dame Inglesi „Santa Maria” di Budapest” is küldött péterfilléreket „delle Religiose ed Alunne di quel fiorentino Istituto”.

Busta 51. (1935–1937)

Fasc. 1. ff. 1–259: Római katolikus egyházmegye

Fasc. 1.1. ff. 2–5: Esztergomi főegyházmegye

Az esztergomi főszentszéken tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldése (1935-re vonatkozóan), illetve erre adott válasz.

Fasc. 1.2. ff. 6–11: Kalocsai főegyházmegye

A kalocsai főszentszéken 1935-ben tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldése, illetve az erre adott válasz; *Schematismus* küldése.

Fasc. 1.3. ff. 12–29: Pécsi egyházmegye

A pécsi szentszéken tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldése, illetve az erre adott válasz; Szőnyi Ottó, a Műemlékek Országos Bizottsága és az Egyházművészeti Tanács előadója prelátsi kinevezése ügyében Virág Ferenc pécsi püspök levele, illetve Bátaszék plébániára Hauser Imre kinevezése, a taxa 300 P – ezekkel kapcsolatos levélváltás (a két ügy többször együttesen is); a pécsi zsinat 1936. jún. 22-ei üdvözlete a nunciushoz. Lajos Gyula kinevezése utódlási jog nélkül Mosonyi olvasókanonok koadjutorának – 1936. jan. 6-án küldi Rotta a kinevezési bullát. A pécsi püspök *Szent Mór emlékkönyvet* küld; karácsonyi üdvözlet – levélváltás a nunciussal.

Fasc. 1.4. ff. 30–37: Győri egyházmegye

A győri szentszéken tárgyalt házassági ügyekről jelentés, valamint *Schematismus* küldése; a *Die Geschichte der Raber Kathedrale* című könyv Breyertől a nunciushoz; karácsonyi üdvözlésváltás a győri püspök és a nuncius között.

Fasc. 1.5. ff. 38–65: Egri főegyházmegye

Kanonoki kinevezések a székeskáptalanba, ezzel kapcsolatos levelezés, taxák küldése (1936); az egri főegyházmegyei szentszéken tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldése; erre válaszlévlél; húsvéti üdvözlés Szirmacsányitól a nunciushoz – távirat; egy Püspökladányban lakó nő levelének továbbítása Szirmacsányinak. A nuncius 1936. ápr. 16-ai levele Pacellinek: 300 P-t adott át neki a nyíregyházi plébános egy hívótól, hogy a Vatikáni Bazilikában a pápa szándékára misét mondjanak. *Schematismus* elküldése, ezért a nuncius köszönete. A pusztakarádi hívek küldtek egy levelet „in qua quaedam optata exponunt ad religiosam vitam illius pagi pertantia” – Szirmacsányinak küldi Rotta. A cigándi hívek kérvénye, hogy Kécskétől válasszák el őket és inkorporálják Pácini plébániához, „in parte hungarica Dioecesis Cassoviensis” – Rotta 1936. aug. 18-ai levelében értesíti róla Szirmacsányit, és nem látja alkalmasnak az időt a határok megváltoztatására. Újévi üdvözlés (távirat).

Fasc. 1.6. ff. 66–82: Kassai apostoli adminisztratúra és a kassai egyházmegye magyarországi része (Sátoraljaújhely)

Karácsony Imre szentszéki bíró, ny. plébános panasza nyugdíjügyben a sátoraljaújhelyi apostoli kormányzó ellen. A nuncius válaszlévlévlében kifejti, hogy az ügy nem tartozik a nunciatúra hatáskörébe. Vécsey Aurél József kérései (1936. júl. 19.). Felmentés kérése: Juhász József szeretné felvenni a szent rendeket, de apja akatolikus – válasz Payer Ferencnek.

Fasc. 1.7. ff. 83–144: Szombathelyi egyházmegye

Pizzardo 1935. dec. 26-ai levele Rottának. Benne többek között: „...mi pregio significare all’Eccellenza Vostra Rev.ma, per incarico dell’E.mo Superiore, che, a norma del Dispaccio N. 2293/35 della Segreteria di Stato a cotesta Nunziatura Apostolica, la nomina dell’Amministratore Apostolico di Sabaria potrebbe essere comunicata al Governo, dopo avvenuta, dallo stesso interessato, un giorno innanzi alla pubblicazione e a titolo di pura cortesia. In quanto poi alla sistemazione delle rendite della Mensa di Sabaria sede vacante l’Eccellenza Vostra è pregata di intendersi, per lo svolgimento delle pratiche relative, con l’E.mo Sig. Cardinale Seredi”. Újságcikk-kivágások Mikes visszavonulása és Grósz József apostoli adminisztrátori kinevezése tárgyában (*Pester Lloyd, L’Osservatore Romano, Nemzeti Újság*). A szombathelyi székeskáptalanba történő kinevezésekkel kapcsolatos levelezés – Capotosti Rottának írt 1935. dec. 28-ai levelében leírja, hogy a lektori tisztség megüresedett, melyre a püspök Wallner József éneklőkanonokot szeretné helyezni, stallumába Rogács Ferencet, az addigi örkanonokot, az örkanonoki stallumba Honti Bélát, az így megüresedő zalaegerszegi főesperesi kanonoki stallumba Palkó Jánost, az alsólendvai főesperesi stallumba pedig Kiss Lajost. A nunciatúra nem ellenzi e kinevezéseket (1936. jan. 4.). Rotta 1936. jan. 27-én küldi Grósznek az öt kinevezési bullát. „Attentis nunc temporis circumstantiis oeco-

nomicis taxa solvenda pro unaquaque Bulla est Pengő 200, complexive Pengő 1000”. Táviratváltások (cifrati) – Grósz elfogadja-e az apostoli adminisztrátori kinevezést. Mikes püspök 1936. jan. 5-ei levele Rottának, melyben leírja, hogy jan. 6-án este az orvosok tanácsát követve délre utazik és néhány hónapot ott tölt. Eddig a lemondásával kapcsolatban a pápa döntésére várt, most azt kéri, hogy amint megérkezik, küldjék a szombathelyi püspöki kúriában Wallnernek, akit felhatalmazott az üzenet kinyitására és a szükséges intézkedések kiadására. Mikes papoknak írt körlevele a lemondásáról. A nuncius 1936. jan. 9-ei levele Pizzardónak – az újságok már kész tényként közölték jan. 7-én Mikes lemondását és apostoli adminisztrátor kinevezését: „Notizie siffatte non certo provenienti nè dalla Nunziatura nè dal Cardinale Primate, devono aver avuto, con tutta probabilità, la loro origine a Szombathely stesso” stb. Táviratok az apostoli adminisztrátori kinevezéssel kapcsolatban; Grósz József kinevezési dekrétuma és annak küldésével, valamint Mikes püspök acmoniumi címzetes püspöki kinevezésével kapcsolatos levelek, az utóbbiról a bulla küldése. Az acmoniumi püspöki kinevezés után a Konzisztoriális Kongregáció nem vár taxát, de adományt elfogad. Taxa utalásáról szelvény (25 P, Egyházmegyei hivatal, Győr). A nuncius a házassági ügyekről a jelentést köszöni Wallnernek (1936. jan. 23.). Kappel János 1936. febr. 3-ai levele Casarinak: vajon a szentmise kánonjában kell-e mondani az apostoli adminisztrátor nevét ezen szavaknál: „Antistite nostro”. Az 1936. febr. 5-ei válasz: nem kell a nevét a szentmisében az „ad nutum Sanctae Sedis” kinevezett apostoli adminisztrátor nevét említeni. Wallner József 1936. jún. 19-ei levele Rottának, a nagyprépost halála alkalmából kifejezett részvétéért köszönet; kanonoki kinevezési bullák küldése – ezzel kapcsolatos levélváltás. Az alsósági plébániára Tanay Ferencet prezentálta gróf Erdődy Sándor, a püspök alkalmasnak tartja. Rotta nincs ellene – Tanay kinevezési bulláját 1936. júl. 27-én küldi Grósznak. A kapcsolódó taxa küldése; újságkivágás: *Grósz püspök ezüstmiséje, Szombathely, júl. 15.* Grósz József köszönőlevele a nunciának, hogy megemlékezett az ezüstmiséjéről (1936. júl. 31.). Wallner József 1936. aug. 4-ei levele Rottának, Honti Béla kanonok halála miatti részvétet köszöni. Mikes püspök taorminai címével kapcsolatos levelezés. A Konzisztoriális Kongregáció 1936. nov. 25-ei levele Rottának, hogy az *Acta Apostolicae Sedis* elsietetten jelentette az acmoniumi püspök halálát 1935 augusztusában. Így Mikes püspök a helenopolisi címzetes püspöki címet kapja. Ezzel együtt küldik a Konzisztoriális Kongregáció dekrétumát. A nuncius értesíti Mikest, aki köszöni.

Fasc. 1.8. ff. 145–152: Székesfehérvári egyházmegye

Újévi üdvözlésváltás a nuncius és Shvoy között (1935–1936 fordulója); a székesfehérvári székeséken tárgyalt házassági ügyekről jelentésért a nuncius köszönete. Potyondi Imre székesfehérvári kanonok ír annak kapcsán, hogy a *Pester Lloyd* júl. 16-ai száma olyan cikket közölt le, mintha az agárdi országzászló avatása kapcsán a plébános „communicatio in sacris”-t követett volna el, mintha megszegte volna a püspöki kar rendelkezését, ami szerint csak templomi zászló szentelhető fel. Nem áldották meg a zászlót, hanem csak ünnepi hazafias szónoklatot mondott a plébános. Apostoli áldás kérése („comitissa gyorei in perkaata mortu proxima est”) – Kaldewey visszajelzése Shvoynak, hogy megkapta a kért áldást.

Fasc. 1.9. ff. 153–160: Debreceni apostoli adminisztratúra

Házassági akadályok alóli felmentések taxáinak küldése a debreceni apostoli adminisztratúra területéről 1935-re vonatkozóan; vegyesvallás akadályá alóli felmentés kérése, ehhez kapcsolódóan: taxa küldése, fizetési utalvány szelvénye, kiutalási értesítés.

Fasc. 1.10. ff. 161–189: Váci egyházmegye

A váci szentszéken tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldése 1935-re vonatkozóan; a kiskunmajsai plébánosi kinevezés körüli viták. Köztük például Komáromy Károly és Gyöngyösi István bíró 1936. jan. 18-ai fellebbezésének hiteles másolata: „Contra decisionem in electione parochi, quae magistratui communitatis politicae Kiskunmajsja uti deputato patronatus die 5. Januarii 1936. sub numero 6091/1935 ad manus transmissam vi decisionis magistratus communitatis sub nro. 1 kgy. 83 ikt/1936 in nomine communitatis Kiskunmajsja uti patroni appellamus respective quaerimus et rogamus: Dignetur appellationem nostram S. Congregationi Consistoriali porrigere, apud quam id supplicamus: Dignetur S. Congregatio Consistorialis decisionem offendentem episcopalem sub nro. 6091/1935 non ratihabere et Dominum Episcopum Vaciensem ad installandum Stephanum Kiss parochum electum de Kiskunmajsja iubere”). Ezzel kapcsolatos levelezés, Serédi is ír az ügyben.

Fasc. 1.11. ff. 190–213: Csanádi egyházmegye

A medgyesbodzási plébános elleni panasz két hívő részéről – vonatkozó levelezés (Rotta és Glattfelder). Glattfelder 25 éves püspöki jubileumának ünneplése, melyre „lettera pontificia”-t fog kapni – a jubileummal kapcsolatos levelezés. Breisach Béla püspöki helynök körlevele, melyben megemlékezik a püspök jubileumáról. *Schematismus* küldése; Rotta válaszevele. Dakits Mihály „sacerdote dissidente” ügye, aki közben Doroszlaira változtatta a nevét.

Fasc. 1.12. ff. 214–245: Veszprémi egyházmegye

A veszprémi szentszék által 1934–1935-ben tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldése – a nuncius válasza. Wéber kanonok ügye, akit a püspök elbocsátott a püspöki kúriából. A veszprémi püspök úgy informálta a Zsinati Kongregációt, hogy Wéber „si era spontaneamente dimesso da Cancelliere, ma chiedeva che il suo caso venisse esaminato da un tribunale ecclesiastico allo scopo di conoscere e di confutare le accuse mossegli” (Serafini 1936. jan. 14-ei levele Rottának). Csiszárík János megvédte kollégáját. Az ügygel kapcsolatos levelezés, köztük Rotta 1936. jan. 25-ei levele. Kanonoki kinevezésekkel kapcsolatos levelezés (a káptalanban megüritült két hely ügyében); Tomka Géza ny. geszti plébános járandóságának kérdése. Kinevezés a kaposvári városi plébániára („Instantiam meam humillimam qua nominationem Dr. Gregorii Kis hucusque seminarii mei dioecesani rectoris in parochum urbis Kaposvár flagito, omni qua par est reverentia Excellentiae Vestrae transmittere audeo”). A berzencei katolikus gyűlés nevében Teller Vince berzencei plébános magyar nyelvű táviratban a pápának hódolatát küldi, a katolikus front megalakulása alkalmával áldását kéri.

Fasc. 1.13. ff. 246–252: Pannonhalmi főapátság

A szentszéki bíróságon tárgyalta házassági ügyekről jelentés küldése, erre válasz; jelentés a házassági akadályok alóli felmentésekről a quinquennalis fakultások alapján, valamint az ezekhez kapcsolódó taxákról.

Fasc. 1.14. ff. 253–258: Szatmár apostoli adminisztratúra

Az apostoli adminisztratúra szentszéki bíróságán tárgyalta házassági ügyekről jelentés küldése, erre válasz; XI. Pius koronázásának 14. évfordulója alkalmából gratuláció, illetve ezért köszönet.

Fasc. 2. ff. 260–416: Görög katolikus egyházmegyék

Fasc. 2.1. ff. 261–266: Hajdúdorogi egyházmegye

Egy konkrét házassági ügy perköltségének küldése a Keleti Egyház Kongregációjának (Zsula Jolán küldte, az összeg csak 46 Pengő, de ez így is egy pengővel több a havi kereseténél) – ezzel kapcsolatos levélváltás, szelvény.

Fasc. 2.2. ff. 267–284: Nem engedélyezett vagy felfüggesztett rítusváltoztatások

Hívek többnyire magyar nyelven írt folyamodványai, ezekre válaszok, egyéb kapcsolódó levelek.

Fasc. 2.3. ff. 285–314: Miskolci apostoli adminisztratúra

Konkrét ügyben házassági akadály alóli felmentéssel kapcsolatban Papp Antal és a nuncius levélváltása. Szántay-Szémán István használhatja-e a mellkeresztet – ezzel kapcsolatban a nuncius 1936. márc. 31-ei jelentése. Papp Antal vegyesvallás akadály alól felmentés adására fakultást kér, amint azt már 1934-ben is megkapta. Szántay-Szémánnak az Egyesült Államokban élő görög katolikusokról, a rutén papság helyzetéről írt cikkének félreértelmezése; per a kányi görög katolikus egyházközség ellen; karácsonyi üdvözlések (Papp Antal és a nuncius levélváltása, 1936).

Fasc. 2.4. ff. 315–334: Általános kérdések

Rítusváltoztatási ügyek. Fasciculus „Facultates Nuntiis et Delegatis Apostolicis concessae”: a nuncius Cesarinitől (Keleti Egyház Kongregációjának ülnöke) eligazítást kér. Tájékoztatás a Pont. Commissione per la redazione del Codice di Diritto Canonico Orientale elnökének kinevezéséről: Card. Massimo Massimi lett. A Keleti Kongregáció 1936. márc. 25-ei körlevele: *Circa Esposizione della Stampa periodica cattolica nella Città del Vaticano*. Gelasini levele Rottának, hogy Timoteo Der Ghiulian (Amministratore Generale della Congregazione Mechitarista di Venezia) Budapestre érkezik. Látogatása célja: „di esaminare la situazione amministrativa dei beni che la sua Congregazione possiede a Budapest e di procedere per vie legali al trasferimento in Italia delle rendite degli stabili posseduti costì”. Kéri, hogy adjon neki tanácsokat, javaslatokat.

Fasc. 2.5. ff. 335–415: Engedélyezett rítusváltoztatások

Folyamodványok, az érintett ordináriusok levelei, szükséges dokumentumok (például jegyzőkönyv, melyben leírják, hogy a plébániahivatalban a menyasszony kijelentette, hogy csak akkor hajlandó hozzámenni a férjhez, ha áttér görög katolikus rítusról a római rítusra), a nuncius engedélyei a rítusváltoztatásra, stb.

Fasc. 3. ff. 417–488: Általános vallási kérdések

A szegedi egyetemen a keresztmozgalomról a nuncius 1936. márc. 9-ei jelentése; kapcsolódó újságcikkek. Pacelli 1936. febr. 22-ei levele Rottának az 1895-ös házassági törvény negatív következményeiről – ezzel kapcsolatos levélváltások. Rotta és Pacelli több levélváltása a kommunizmussal kapcsolatban. Pacelli 1936. márc. 4-én az oroszországi kommunizmusról és annak veszélyeiről ír a nunciushoz. Rotta 1936. máj. 6-ai levelében úgy véli, hogy „...il Ministro russo di Budapest si interessa della propaganda in Austria, e quello di Vienna invece per l’Ungheria...”. Ugyanitt: a magyarországi kommunizmusról a külügyminisztertől szerzett információk (1936. máj. 5.) francia nyelven, valamint Rotta jelentése Pacellinek a pro Russia mondott imákkal kapcsolatban. A telepítési (colonizzazione interna) törvénytervezetről a nuncius 1936. márc. 14-ei levele Pacellinek, melyben többek között a következőket írja: „legge sulla colonizzazione interna per rendere possibile la formazione di una classe più numerosa di piccoli proprietari con una rispettiva riduzione dei latifondi, che assorbono una buona parte dei terreni, e così costituiscono socialmente una grande incognita di riflesso le proprietà ecclesiastiche, che hanno per così dire quasi esclusivamente la loro base in terreni”. A veszély, hogy a parlamenti ellenzék és egy része a kormánypártnak „abbiano a propugnare ed ottenere una soluzione più radicale nel difficile e grave problema.” Az egyházi javak kérdése sem került el a nuncius figyelmét: „Naturalmente con le somme ricevute dal Governo, come indennizzo per l’espropriazione, gli enti ecclesiastici potranno eventualmente acquistare o fondi in altra località oppure case, per conservare in immobili i loro beni”. Serédi jelentését csatolta a törvénytervezetről. Rotta 1936. ápr. 23-ai levelében Pacellinek a Serédi vezetésével tartandó római zarándoklatról ír Buda török alóli felszabadításának 250. évfordulóján, ami „un atto di speciale omaggio verso la Santa Sede per l’opera preziosa prestata dal grande Pontefice XI. Innocenzo”. Rotta jelentése egy másik zarándoklatról, amelyre a budai filharmonikusokkal a budapesti polgármester, Szendy Károly is Rómába érkezik. A következő májusban a Szovjetunióban a szabadgondolkodók és az Isten nélküli társulatok (associazioni dei „Senza Dio”) kongresszusa lesz, amelyre a világ minden tájáról összegyűlnek. Propagandahadjárat folyik a rádióban. Pacelli ezzel kapcsolatban információt kér 1936. ápr. 30-án. A Katolikus Akció és a sajtó útján lehet fellépni ellene: „adunanze di protesta debitamente appoggiate dall’Azione Cattolica e dalla stampa”. Pacelli 1936. aug. 12-ei levele Rottának: „Come è noto all’Ecc. Vostra Rev.ma, il Congresso degli Stati – dipendente della Società delle Nazioni – si sta occupando dell’uso delle radiodiffusioni nell’interesse della pace ed a tal fine ha già redatto, in data 16 Marzo 1936, un «Project de convention international concernant l’emploi de la radiodiffusion dans l’intérêt de la paix». Több vonatkozó dokumentum, köztük *Note verbale*-ok, valamint egy nyomtatott füzet: *Voti emessi dal Consiglio dell’Unione Internazionale di Radiodiffusione circa la propaganda inammissibile*. Serafini (Commissione Pontificia per l’interpretazione del Codice di Diritto Canonico, presidente) 1936. máj. 16-ai levele Rottának „Alcuni dubbi circa l’abito e precedenza delle Confraternite in Ungheria” témában – ezzel kapcsolatos levelezés. Rotta 1936. szept.

18-ai levele Pacellinek: a pápa beszéde a spanyolokhoz Magyarországon igen kedvező fogadtatásra talált. Újságcikk az *Avvenire d'Italia* 1936. nov. 18-ai számából: *L'insidia comunista per la radio*. A Magyar Telefon Hírmondó és Rádió Részvénytársaság (Budapest, 1936. okt. 9.) a Postavezérigazgatóságnak (másolat): nincs a magyar rádióknak módjában „a szovjet magyarnyelvű leadásai alatt vallásos jellegű leadásokat műsorába illeszteni”. *Pesti Napló*, 1936. szept. 25., 10. old.: *Magyarország legfőbb erkölcsbírójára szerelemről, erkölcsi válságról, házasságról, válásról és a kúria szigorú elveiről. Dr. Thébusz Aladár kúriai tanácselnök nyilatkozata.*

Busta 52. (1935–1937)

Fasc. 1. ff. 1–96: Kormány, politikai általános jelentések, királykérdés, politikai pártok, sajtó, kegyuraság

Hóman 1936. jan. 27-ei levele, benne: „Très honoré de Votre gracieuse attention je me permets de Vous exprimer ma plus sincère reconnaissance. Veuillez agréer – Excellence – l'assurance de mes sentiments les plus dévoués”. A nuncius 1936. jún. 10-ei jelentése Pacellinek. Benne, hogy semmi említésre méltó nem történt a legutóbbi időben a magyar politikai életben. Trianon revíziója még mindig az áhított cél, természetesen a Kisantant hallani sem akar róla, s Csehszlovákiában, Romániában és Jugoszláviában folytatódik a magyar kisebbségek denacionalizálása. Gömbös beteg és most a Balatonnál kúráltatja magát. A telepítési törvényt néhány módosítással elfogadták. Valamint Hóman berlini látogatásáról és annak visszhangjáról ír. Pacelli 1936. jún. 20-án Rottának a magyar-német kulturális egyezményrel kapcsolatban, amely felveti a lehetőségét „la propaganda della cultura razzista del nazionalsocialismo nell'Ungheria cattolica”. Kéri, beszéljen a prímással róla. Újságcikk: *Tagesneuigkeiten. Eine Oxforder Rede des Fürstprimas Dr. Serédi über die Rechtswissenschaften*; a prímás véleménye – Rotta 1936. júl. 2-ai jelentése. Rotta egy másik jelentésében az osztrák-német egyezmény hatásáról ír; Pacelli köszöni az információkat. A nuncius 1936. júl. 25-ei jelentése Wolff képviselő hirtelen haláláról, illetve annak hatásáról. Buda visszafoglalásának 250. évfordulójának emlékünnepélyére hívja a Magyar Tudományos Akadémia – meghívók, program, *Note circulaire*-ek, újságcikkek, Rotta jelentése. Gömbös betegségéről és haláláról levelezés, meghívók, *note circulaire*-ek, gyászír, részvétnyilvánítások, újságok, Darányi névjegykártyája. Köztük Rotta 1936. szept. 3-ai jelentése Gömbös betegségéről és ennek következményeiről. Lehetséges utódjaként Sztranyavszky Sándort, a Nemzeti Egység Pártja elnökét említi a miniszterelnöki pozícióra. 1936. szept. 19-én már azt írja, hogy úgy tartják, az akkori földművelésügyi miniszter, Darányi Kálmán lesz az utódja. Kaldewey 1936. okt. 12-ei beszámolója az új kabinetéről Pizzardónak; a Darányi-kormány programja; az új miniszterelnökkel, Darányi Kálmánnal kapcsolatban újságcikkek; Kaldewey jelentése Pizzardónak a miniszterelnök programbeszédéről; Kaldewey 1936. nov. 17-ei jelentése a politikai-vallási helyzetről Magyarországon; Pizzardo válaszevele. Kaldewey 1936.

nov. 23-ai levele Pacellinek a parlament elnökének, Sztranyavszkynak egy evangélikus összejövetelen tartott, katolikusokat támadó beszédéről „che ha detto essere la richiesta delle reversali nei matrimoni un avanzo dell'inquisizione medioevale” (másolat). Kaldewey jelentése a további fejleményekről: Hóman és a prímás megbeszélései eredményeként Sztranyavszky eljutott egy nyilatkozatot Hómanhoz, aki Serédihez, hogy „non pronunziate”-nak kell tartani a beszédét és ezt az újságok le is közölték (mellékelve a nyilatkozat). Darányi nyilatkozata az ügyben. Kaldewey jelentései a kormányzó római utazásával kapcsolatban (melyre katolikus felesége, Darányi és Apor is elkísérik) – az utazás előtt 1936. nov. 4-én, az utazás után a dec. 4-én. Újságcikkek a kormányzónak és a feleségének pápai fogadásáról (*L'Osservatore Romano*, *Új Lap*). Újévi és karácsonyi üdvözlésváltás Hóman és a nuncius között. Rotta 1936. dec. 27-ei jelentése a vallási és politikai helyzetről. Benne, hogy mindenki XI. Pius pápa egészségéről érdeklődik Magyarországon, Gömbös halála után vesztek intenzitásukból az éles pártviták, meglátogatta őt, mint a diplomáciai testület doyenjét Darányi, római tapasztalatairól mondott pár szót. Külpolitika terén az ellenségeskedést említi Romániával „per l'intensificazione delle angerie con cui questa opprime l'elemette ungherese in Transilvania”.

Fasc. 2. ff. 97–136: Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni Religiose)

Werner Adolf 1935–36-ra vonatkozó ciszterci névtárat küld; a nuncius köszöni. Lőrinczy Imre O.F.M. aposztata ügye – levelezés ezzel kapcsolatban. Pacellinek Rotta 1936. febr. 2-ai jelentése „Circa proprietà dei Benedittini di Komaron” – Kelemen Krizosztom O.S.B. jött hozzá és azt állította, hogy ha kérnék a jóváhagyását a Szentszéknek „ad una eventuale vendita da farsi dall'Arciabazia di Pannonhalma al Governo Cecoslovacco della proprietà dei Benedittini in Komaron (ora in Cecoslovacchia), si sappia che l'Avvocato Friedmann, ebreo, consulente legale della Legazione cecoslovacchi Budapest, non ebbe l'autorizzazione necessaria da parte dell'Arciabbate per la conclusione definitiva di tale contratto di vendita. L'arciabbate sapeva sì delle proposte presentate da detto avvocato, ma il detto Arciabbate avva poste delle condizioni che non sarebbero state osservate nel caso: per di più un'autorizzazione a formare od a trattare definitivamente non fu concessa”. A nuncius Comte de Lalaing belga követnek: „Je me permets de présenter à Votre Excellence le lateur, le Révérend P. Ambroise (Joseph) Dangel, de l'Ordre des Servites de Marie, destiné par ses Supérieurs à se rendre à Bruxelles, je saisis l'occasion pour prier Votre Excellence vouloir bien agréer l'assurance de ma plus haute considération...”. Szalmay Rupert bencés ügye – „P. Rupertus Szalmay, dummodo vera poenitentia actus, redierit, a censuris absolvatur, graviter moneatur, et sub stricta vigilantia Superioris pareatur, servatis aliis quae a Can. 2385 praescribuntur. Recursus autem ab ipsomet ad hanc S. Congregationem interpositus pro matre resarcienda ex iustitia de expensis factis durante apostasia, admitti non potest. Superior tamen ex charitate provideat in casu”. Somogyi Jenő S.I. a *Catalogum Provinciae Nostrae* küldi. Sipos István a pécsi szeminárium rektora, Pécs kivételével a magyarországi szemináriumok apostoli vizitátora vizitációs jelentését küldi „nella Scuola Su-

periore di S. Gerardo dipendente dall'Arciabbazia di Pannonhalma". A Szemináriumok és Egyetemek Kongregációja 1936. nov. 26-án: „Voglia l'Eccellenza Vostra Rev.ma esaminarla e esprimerci, nel restituirla, il suo parere specialmente in ordine al desiderio espresso dallo stesso Mons. Visitatore circa un'eventuale riforma da apportarsi all'ordinamento degli studi vigente nelle Scuole teologiche degli Istituti diretti da Religiosi Ungheresi (eccetto i Gesuiti)". Ugyanitt a tervezett reformok, amelyekről a véleményét kéri. Werner a ciszterci *Schematismust* küldi (1936. dec.) és ugyanőtőlé újévi üdvözlét. Sr. Angela Proisl „visitatrice des Soeurs de la Charité” újévi üdvözlete franciául és Rotta válasza.

Fasc. 3. ff. 137–164: A Szentszék és Vatikánváros

Tower Vilmos nyug. tábori főesperes, a Szent István Akadémia rendes tagja *A pápák szerepe hazánk megmentésében és fennmaradásában* című könyvét küldte a pápának – a nunciustól jelentése, illetve Pacelli levele, hogy a pápa apostoli áldását küldi. Luigi Sincero gyászhirére; a *L'Osservatore Romano*-ba szánt cikk: *Il lutto dell'Ungheria per la morte del Cardinale Sincero*. A nunciustól Tardini közti levélváltás „Circa diviso d'un plico”. 1936. márc. 11-én a nunciustól Majláth püspök egészségéről jelent Pacellinek. Felmerül a segédpüspök kinevezésének lehetősége cum iure successionis. A megkérdezett Pokorny Emánuel esztergomi tb. kanonok két nehézséget lát a tervezett lépéssel szemben: „a) L'Episcopio non può prestarsi per la residenza del Coadiutore b) la povertà della Mensa non permetterà una retribuzione al Coadiutore”. A nunciustól erre: „Ho detto di riferirgli che non se ne dia pensiero; la Santa Sede troverà il modo di combiare il tutto senza dar noie ed aggarvi a lui”. Mgr. Giuseppe d'Avack (Amm. Ap. del Rmo Capitolo di S. Maria Maggiore) értesíti a nunciustól, hogy a pápa azt szeretné, hogy Prof. Bartolomeo Nogara, aki most Budapesten tartózkodik, mielőtt visszatérne Rómába, menjen el Padovába, hogy megvizsgálja, hogy állnak az építés munkálatai „della nuova Cappella del SSmo Sacramento nella Pont. Basilica del Santo”. Pacellinek névnap-i üdvözlét a nunciustól; a pápa 80. születésnapjával, egészségi állapotával kapcsolatos levelezés; a nunciustól és a nunciustól tanácsosa karácsonyi üdvözlete a pápához; a pápa köszönete és áldása Pacellinek útján.

Fasc. 4. ff. 165–237: Pápai kitüntetések

Különféle pápai kitüntetések kérése, illetve adományozása; az Államtitkárság kikéri a nunciustól véleményét – az erre adott válaszok; az érintett ordináriusok levelei, stb. Köztük például Tardini és Kaldewey levélváltása Grósz József által prelatúrára felterjesztett Császár József, Pehm József és Wallner József ügyében, mellette rövid feljegyzés az érintettekről. A lap hátoldalán Kálló Ferencről információk. A lapra rájegyezve: „Notizie avute da Mgr. Czapik e date al Padre Casari”.

Fasc. 5. ff. 238–319: Katolikus gyűlések és Actio Catholica

A nunciustól levélváltása Girolamo Lino Moróval (Istituto Cattolico dell'Attività Sociale, direttore). Rotta információkat gyűjtött neki „per ciò che riguarda le Casse Rura-

li e simili Istituti Cooperativi di Credito promossi da cattolici in Ungheria”. Moro megköszöni. Az Actio Catholica képviselői a különböző nemzetekből máj. 31-én Rómába mennek a pápa születésnapjának és a pünkösd ünnepének megünneplésére. Pizzardo kéri Rottát, hogy „...di voler pervenire cotesto Centro di Azione Cattolica, affinché mandi una sua Rappresentanza” – ezzel kapcsolatos levélváltások. Pizzardo értesíti a nunciust a genfi Congresso Mondiale della Gioventù per la Pace veszélyeiről a katolikus ifjúságra nézve, illetve egy francia nyelvű leírás ugyanerről, s a nuncius válasza. A Szent Imre Kollégium igazgatójától, Tiefenthalertől érkezett táviratra válasz Pacellitől, hogy apostoli áldást küld a pápa („primo Congresso Generale Augusto”). Rotta 1936. aug. 4-ei jelentése Pizzardónak az Actio Catholicáról; Mihalovics Zsigmond jelentése az Actio Catholicáról (két példány). Rev. Joseph A. Mulry, S.I. (Chairman, Publicity Committee, XXXIII. International Eucharistic Congress) Rottának: Manilában, a Fülöp-szigeteken lesz a 33. Eucharisztikus kongresszus, 1937. febr. 3–7-én. Zászlók küldését kéri. A nuncius arról informálja, hogy továbbította kérését az itteni Actio Catholica vezetőségének. A 27. katolikus nagygyűléssel, illetve XI. Ince pápa szobrával kapcsolatos dokumentumok (az utóbbi leleplezésére a nagygyűlésen kerül sor), levelezés. Köztük Marco Odascalchi levele, Pizzardo 1936. okt. 7-ei jelentése, a nuncius nagygyűlésen elmondott beszéde, illetve beszámoló a *L'Osservatore Romanó*nak: *Inaugurazione del monumento a Innocenzo XI sulla fortezza di Buda*, vonatkozó újságcikkek. Az 1938-ban rendezendő Eucharisztikus világkongresszus előkészítésével kapcsolatban levelek; újévi levélváltás az Actio Catholica országos elnöksége és a nuncius között.

Fasc. 6. ff. 320–390: Egyetemi, teológiai képzés; szemináriumok

Cserkész rubázati szabályzat. A Magyar Cserkész-Szövetség Szabályzatai 8. szám, Budapest 1931; Bisleti 1935. dec. 13-ai levele Rottának: a szemináriumokról küldött hároméves jelentésben a magyar ordináriusok jelezték, hogy „i loro alunni delle classi medie e del corso teologico, appartengono alle Associazioni Cattoliche dei Boy Scouts ungheresi. Lo scopo di tali associazioni sarebbe di natura eminentemente religiosa. In talune Diocesi si sarebbe anche costituita una specie di Congregazione tra il Clero secolare per la diffusione e l'assistenza spirituale dei Boy Scouts”. Bisleti tájékoztatást kér a nunciustól; a nuncius 1936. jan. 22-ei válasza. A Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi Karának dékánja azt szeretné, ha „la redazione dei nuovi Statuti avvenga nello spazio di sei anni”. Kérésével a pápához fordul. Ezzel kapcsolatos dokumentumok, levelezés. A szemináriumok apostoli vizitátorává a pécsi szeminárium rektorát, Sipos Istvánt választotta a Szemináriumok és Egyetek Kongregációja, erről 1936. jan. 23-án értesítik a nunciust. A pécsi kis-és nagyszeminárium vizitátorává 1936 márciusában a budapesti szeminárium spirituálisát, Kerner Istvánt nevezték ki. Rotta 1936. jan. 27-én hozza az előbbi, 1936. márc. 13-án hozza az utóbbi megbízott tudomására a kinevezést és a vizitációs szempontokat is csatolja. Ezzel kapcsolatos levelezés, dokumentumok, köztük kitöltetlen schemák. Vádak Trikál József esztergomi főegyházmegyei áldozópap, a Pázmány Péter Tudomány-

egyetemen a bölcséleti propedeutika nyilvános rendes tanára ellen; *Nemzeti Újság*, 18. évfolyam, 178. szám, 1936. aug. 5., 1. old.: *Mellőzés és sérelem* című cikke; *Pester Lloyd*, 1936. aug. 5.: *Eine Ausserung des Kultus- und Unterrichts-minister Dr. Hóman*. Kornis Gyula Sch.P., a Pázmány Péter Tudományegyetem rektora elküldte művét: „*Le tricentenaire de l'Université Royale Hongroise Pierre Pázmány de Budapest*”; a Hit-tudományi Kar új dékánjának újrési üdvözlője, illetve a válasz.

Fasc. 7. ff. 391–519: Vegyes ügyek

Különböző kérések, magánjellegű levelek: például több pénzügyi támogatás kérése; Debrecenben kápolnára gyűjtés; ezüst mennyegzőre pápai áldás kérése, stb. Diplomáciai jellegű levelek: például legyen tiszteletbeli konzulja Melbourne-ben és Viktória államban (Ausztrália) a magyar államnak (Michael Niall írt a külügyminiszternek 1936. máj. 5-én a tárgyban, itt a másolat). Könyv, kép küldése (Urbantsik Margharita a pápának képet küldött, Berényi József zeneművész és költő küldi a műveit). Gyász hírek (Liber Endre Budapest székesfőváros alpolgármestere elhunyt; Habsburg Frigyes főherceg elhunyt). Taxák; a pápa 80. születésnapjára üdvözlőtek; a nagykanizsai katolikusság búcsúszentlászlói zarándoklatának hódoló távirata. Antonino Arata apostoli nuncius levele a Congresso Culturale Finnico-Ungarico ügyében. Ebben kéri, hogy minél többen vegyenek rajta részt a magyar katolikusok (a levelet eredetileg Pacelli kapta, itt a másolat található). Rotta 1936. márc. 14-ei jelentése Pacellinek különfélekről, benne: a májusi római zarándoklatról, amit a prímás vezet, arról, hogy elhatározták, hogy szeptemberben XI. Incének szobrot állítanak, illetve Schuschnigg látogatásáról Budapesten. Pacellinek a nuncius 1936. aug. 25-ei jelentése Horthy ausztriai útjáról, Szent István ünnepéről, Buda felszabadításának ünnepéről. Prof. Ghibu Onisiforral kapcsolatos levelezés (a kolozsvári egyetemen tanít) – a román nuncius Valerio Valeri levele, hogy Onisifor azt szeretné bizonyítani műveivel: „che l'inspiratore e il vero sostenitore del revisionismo magiaro é...il Papa Pio XI!”.

Fasc. 8. ff. 520–588: Római kongregációk

Taxák küldése a Konzisztoriális Kongregációnak; befizetési szelvények; a quinquennalis facultások alapján az 1935. évben adott házassági felmentések utáni taxák küldése; Rossi 1936. febr. 6-ai levele a nunciának a pénzküldéssel kapcsolatban; mely dikasztériumoknak mennyi pénz érkezett a nunciaturára; a kalocsai szentszék előtt tárgyalt házassági ügyekről 1935-re és 1936-ra vonatkozó jelentések, levél. Somogyi József, aki a szegedi egyetemen tanít, „libros prohibitos legere et consulere continuo cogitur” fakultást kér Glattfelderén keresztül. Pontifica Opera di San Pietro Apostolo gyűjtések küldése. Több levél az egyik győri kanonoki stallum betöltésével kapcsolatban. A nuncius Capotostinak küldött egyik levelében, 1936. aug. 17-én így fogalmaz: „Il Vescovo di Győr, l'Ecc.mo Monsignor Stefano Breyer, chiede ora che la Santa Sede si benigni conferire detto canonicato al Rev. Nicola Pokorny, il cui curriculum vitae viene descritto nella qui acchiusa supplica. A tale conferimento questa Nunziatura nulla

ha da opporre in contrario”. A stallum 1934-től üres. Bullák, taxa küldése; a debreceni apostoli adminisztrátor levele valláskülönbőség akadályá alóli felmentés kérése ügyében.

Fasc. 9. ff. 589–611: Levelezés a diplomáciai testülettel

Francia nyelvű diplomáciai levelezés, nagyrészt értesítik a követek a nunciust, hogy átadták megbízólevelüket a kormányzónak, illetve ezekre válaszok; az egyiptomi király elhunytáról értesítés, stb.

Fasc. 10. ff. 612–655: Válasziratok és felbatalmazások (Rescritti e facoltà)

Nagyrészt különböző házassági felmentések és szentségi bűjt alóli (vizet, illetve gyógyszer vehessen magához a folyamodó) felmentések kérése, ezek után taxák befizetése. Sebestyén Károly pécsi egyházmegyei pap hajón utazik a Szentföldre, a hajón misézésre kér engedélyt. Tiltott könyvek olvasására engedély kérése.

Fasc. 11. ff. 656–682: Szentségek kiszolgáltatása és ezekről tanúsítványok

Tanúsítványok bérmálásról, különböző rendek feladásáról, keresztelésről; a nuncius listája azokról, akiknek a bérmálás és az elsőáldozás szentségét 1936. jún. 14-én kiszolgáltatta – *Elenco degli alunni e delle alunne della Regia Scuola d'Italia a Budapest cresimati da Sua Eccellenza Monsignore Angelo Rotta nunzio apostolico in Ungheria il 14 Giugno 1936 nella Chiesa dei P.P. Serviti*. A lapon azoknak a listája is, akik egyben elsőáldozók voltak. Litterae testimoniales illetve litterae dimissoriales (Kelemen, illetve Faludi Marcellinus aláírásával). A rendek feladásával kapcsolatban az érintett ordináriusok levelei. Például Serédi Jusztinián 1937. jún. 2-ai levele, melyben Janisch Mihály C.M. tartományfőnök kérésére és a 966. kánon értelmében engedélyt ad arra, hogy bizonyos lazarista kispapokat exorcistákká és akolitusokká szenteljen a nuncius, ha a szentelési vizsgát tartományi tanácsuk előtt sikerrel leteszik. Stb.

Busta 53. (1937–1938 [1933–1936])

Fasc. 1. ff. 1–102: Nuncius és nunciatúra

Fasc. 1.1. ff. 2–46: Vegyes levelezés

A nuncius a lakása körül őrszolgálatot teljesítő rendőröknek 10 P jutalmat adományozott, ezeket a jövőben jóléti vagy segélyező alap létesítésére fordítják. Számla (Luigi Alberti Trieste); személyautó biztosítására ajánlat a Pénzügyintézetek Országos Biztosító Részvénytársaságától; Shell Kőolaj Rt.-től hiteleslevél kérése; a külügyminiszter *Note circulaire*-je („le remboursement de l'impôt et de la participation du Trésor dus sur les carburants, essence, benzine” etc.); újságcikkek: *Hobe ungarische Auszeichnung des türkischen Gesandten* valamint: *Korrespondenz der Redaktion. Anonyme Anfragen werden nicht berücksichtigt. Auf Anfragen wird, selbst wenn Briefmarken beigelegt sind, nur an dieser Stelle geantwortet*. A pápa koronázási évfordulójának magyarországi megünneplését ismerteti a *L'Osservatore Romano*-nak küldött beszámolójában a nuncius. Többnyire az

évfordulóval kapcsolatos újságcikkek; pápai áldás küldése; a jászói premontreiektől to-kaji bor küldése pünkösöd alkalmából; Kaldewey, illetve a nuncius nyári szabadságolása, valamint tájékoztatás a nuncius visszaérkeztéről; Magyar Katolikus Birtokosok Gazdasági Szövetkezetétől 1 140 P 60 fillért a vatikáni nagykövetségnek 1937. szept. 7-én; a nunciatúra karácsonyi üdvözlőlevele a pápának, ezért köszönet.

Fasc. 1.2. ff. 47–101: Nuncius és nunciatúra. La festa del Papa. *Déjeuners et Thés Diplomatiques*

Fasc. 1.2.1. ff. 48–65: A pápa koronázási évfordulója (Festa del Papa)

Febr. 6-ai és 7-ei teára való meghívásra válaszok. Preszly Elemér Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánja nem tud elmenni a pápa koronázási évfordulója alkalmából celebrálandó szentmisére és Te Deumra – távirat. Sebes Ferenc tartományfőnök kapcsolódó hódoló távirata.

Fasc. 1.2.2. ff. 66–74: 1. *déjeuner diplomatique*, 1937. febr. 1.

Ültetési rend; kapcsolódó levelezés; menü; számla; Kaldewey feljegyzése, hogy mint a korábbi években 3 *déjeuner diplomatici* volt, valamint 2 *tbé* (az egyháziaknak és a diplomatáknak).

Fasc. 1.2.3. ff. 75–87: 2. *déjeuner diplomatique*, 1937. febr. 11.

Több 1937. febr. i keltezésű számla; menü.

Fasc. 1.2.4. ff. 88–100: 3. *déjeuner diplomatique*, 1934. febr. 24.

Ültetési rend; kapcsolódó levelezés; menü.

Fasc. 2. ff. 103–168: Audienciák és meghívások

Különböző diplomáciai fogadásokra meghívások. Az *Élet Iskolája* című előadássorozat programját küldi a Katolikus Háziaszonyok Országos Szövetsége, ugyanők a pápa megkoronázásának 15. évfordulója alkalmából is írnak, illetve közgyűlési meghívót és éves jelentést küldenek (melyből az utóbbi nem található meg a fasciculusban). Farkas Edith S.M. levele a nunciának: „Beiliegendes Programm des grössten Asyls für Obdachlose überreiche ich mit der Bitte, diese Aufführung mit Ihrem hohen Besuche beehren zu wollen”; Rotta köszöni. A Székesfővárosi Hajléktalanok nagybőjti délutánjára meghívó (a hajléktalanok Kerepesi-út 29/a szám alatti menhelyén, 1937. márc. 14-én). A 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszust egy eucharisztikus évvel készítik elő, melynek megnyitására 1937. máj. 23-án, 4 órakor a Szent István-bazilikában, Serédi által vezetendő ünnepi vespérással kerül sor. Erre hívják a nunciust, valamint utána a Vigadóban tartandó díszgyűlésre. A Magyar Iparművészeti Múzeumban Olasz anya- és gyermekvédelmi kiállítás lesz, erre meghívó. Margitay Lajos Mohács megyei város polgármestere arra kéri a nunciust, hogy a II. mohácsi csata emlékbizottságának védnökségét vállalja. A nuncius udvariasan elutasítja. A bencés papnövendékek áldozópappá szentelésére kéri a nunciust – ezzel kapcsolatos levelezés. Nagykanizsán tartandó misére hívják Rottát. A Pázmány Péter Tudományegyetem tanévnyitó ünnepélyes nyilvános ülésére invitálják a nunciust. Meghívók Kaldeweynek; Szent Skolasztika Obláta Szövetség 9. évi közgyűlésére meghívó; Magyar Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetsége karácsonyi népszokások és népénekek kórusfeldolgozásainak bemutató előadására,

valamint teájukra. A Szent István Akadémia Pázmány Péter halála 300. évfordulóját ünnepli a 21. ünnepi ülésén, 1937. dec. 12-én, erre várják Rottát. Austria-Bálra hívják.

Fasc. 3. ff. 169–204: Hivatali költségek

Fasc. 3.1. ff. 170–178: 1937 első trimesztere

Számadás 1937 első trimeszteréről Pacellinek – a bíboros államtitkár válasza; a különböző egyházmegyék által különféle dikasztériumoknak a nunciatúrára küldött összegek – összegzés (csatolmány a Pacellinek küldött számadáshoz); jegyzetek; 1937. jan.–márc.: hivatali költségek; a nunciatúra fenntartási költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás 1937 első trimeszteréről.

Fasc. 3.2. ff. 179–187: 1937 második trimesztere

Pénzügyi számadás 1937 második trimeszteréről Pacellinek – a bíboros államtitkár válasza; a különböző egyházmegyék által különféle dikasztériumoknak a nunciatúrára küldött összegek – összegzés (csatolmány a Pacellinek küldött számadáshoz); jegyzetek; 1937. ápr.–jún.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás 1937 második trimeszteréről.

Fasc. 3.3. ff. 188–195: 1937 harmadik trimesztere

Pénzügyi számadás 1937 harmadik trimeszteréről Pacellinek – a bíboros államtitkár válasza; a különböző egyházmegyék által különféle dikasztériumoknak a nunciatúrára küldött összegek – összegzés (csatolmány a Pacellinek küldött számadáshoz); 1937. júl.–szept.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás 1937 harmadik trimeszteréről.

Fasc. 3.4. ff. 196–203: 1937 negyedik trimesztere

Pénzügyi számadás 1937 negyedik trimeszteréről Pacellinek – a bíboros államtitkár válasza; a különböző egyházmegyék által különféle dikasztériumoknak a nunciatúrára küldött összegek – összegzés (csatolmány a Pacellinek küldött számadáshoz); jegyzetek; 1937. okt.–dec.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei; általános számadás 1937 negyedik trimeszteréről.

Fasc. 4. ff. 205–308: Segélyek és gyermekotthonok

Különféle segélykérő levelek, közöttük több a pápának címezve. Ezek nagyrészt magánjellegűek, de köztük például Horthy Miklósné kéri, hogy az ínségesek és szükségét szenvedők megsegítése céljából indított gyűjtéséhez járuljon hozzá – a nuncius 150 P-t küld. Jótékonykodásra felhívások, jótékony rendezvényekre meghívások (például a „HONSZ” hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárva Országos Nemzeti Szövetsége jótékony hangversenyt rendez); XI. Pius és Apostoli Nunciusról nevezett szegény gyermekotthonok fenntartására kiutalt pénzről elszámolás; *Distribution de combustible, don de son excellence le nonce Apostolique aux homes „Pie XI” et nonce apostolique pour Noël 1937*; köszönőlevelek (például Mihalovics Zsigmond köszönete a budapesti városszéli nyomor enyhítésére küldött 250 P-ért; a Jézus Isteni Szívéről Nevezett Karmelita Nővérek hálálkodása a szegény és árva gyermek otthon számára küldött karácsonyi adományért, stb.); nyugták, csekkszelvények.

Fasc. 5. ff. 309–339: Magánlevelezés

A Magyar Kir. Folyam- és Tengerhajózási Rt. vonalaira folyó évben érvényes tiszteletjegy; a Fővárosi Közmunkák tanácsa elnökétől „une carte d’entrée libre à l’Île Sainte Marguerite valable pour 1937”. Mihalovics Zsigmond 1937. szept. 4-ei levele a nunciushoz, melyben leírja: „J’ai appris avec la plus grande joie du Révérend Père Luttor que Votre Excellence suit avec intérêt le bâtiment de ma nouvelle église. J’espère que la bénédiction de l’église peut avoir lieu au mois d’octobre. Mais on voudrait lever les cloches le fin de ce mois. J me permets de prier Votre Excellence avec le plus grand respect, d’avoir la bonté de bénir mes cloches. S’il convenait à Votre Excellence, la bénédiction aurait lieu le 19 septembre à 16 heures”; a nuncius válasza. Luigi Orazio Vinci Gigliucci olasz követnek Kaldeweyel és Casarival a nuncius részvétét fejezi ki anyja elvesztése miatt. A követ táviratban köszöni. Kestler István váci kanonok halála alkalmából kifejezett részvét köszönete; karácsonyi, újévi üdvözlések; Gödöllőről a jászói premontreiektől tokaji bor a nunciushoz.

Fasc. 6. ff. 340–367: Levelezés a külügyminisztériummal

A nunciushoz a diplomáciai testület nevében a kormányzónak mondott újévi beszéde – Pacellinek küldte el a nuncius. Maga a beszéd is itt van. Pizzardo válaszol. *Pester Lloyd* vonatkozó cikke; francia nyelvű diplomáciai levelezés, többségében: *Note circulaire*-ek, *Note verbale*-ok.

Fasc. 7. ff. 368–435: Péterfillérek

Ordináriusok küldik a beérkezett péterfilléreket, a nunciatúra válaszlevelei a küldőknek, illetve kapcsolódó levelezés az Államtitkársággal. Pacelli válaszlevelei a nunciushoz, illetve ha az ügyet Kaldewey intézte, akkor neki. Domenico Tardinivel levélváltás péterfillérek ügyében. Szelvények, kiutalási értesítések.

Busta 54. (1936–1938)*Fasc. 1. ff. 1–234: Római katolikus egyházmegyék*

Fasc. 1.1. ff. 2–51: Esztergomi főegyházmegye és a sátoraljaiújhelyi és putnoki apostoli adminisztratúra

Serédi küldi 1936-ra vonatkozóan az esztergomi főegyházmegyei szentszéken tárgyalt házassági ügyekről a jelentést („relationes de causis matrimonialibus coram Tribunalibus tractatis”) – a nuncius válaszlevele, továbbította a Szentségi Kongregációnak. Serédi 1937. márc. 30-án arra kéri a nunciust, hogy adja fel a kisebb rendeket a budapesti Központi Szemináriumban, mivel ő akadályoztatva lesz; a nuncius válasza. Rotta 1937. máj. 31-ei levele Pacellinek Serédi következő római látogatásáról, ahol elsődlegesen az Eucharisztikus Kongresszussal kapcsolatban egyeztet, de valószínűleg javasolni fogja segédpüspökének oldalkanonokját, Meszlényi Zoltánt is. A nuncius véleménye, hogy el kell fogadni a választást. – Ezzel kapcsolatos levelezés, táviratok. Köztük, hogy a

nuncius a győri püspöktől kért Meszlényiről információt, aki azt 1937. jún. 22-én elküldte. Újságcikk; számlák; a nyitrai székesegyházhoz tartozó ingóságok, melyek „dati in deposito temporaneo al Capitolo di Esztergom” – a csehszlovák követség erről egy jegyzéket juttatott el az Államtitkársághoz. Vonatkozó levelezés. Süle József szeretné ha inkardinálnák az esztergomi főegyházmegyébe. A két új apostoli adminisztratúra elnevezésének kérdése (a rozsnyói és kassai egyházmegyék Magyarország területén maradt plébániáival, amelyeket apostoli adminisztrátorként Serédire bízta) – milyen néven szerepeljen az *Annuario Pontifici*ban. Rotta Pacellinek írt 1937. dec. 17-én az ügyben. Leírja Serédi és a saját véleményét.

Fasc. 1.2. ff. 52–66: Egri főegyházmegye

Az egri érseki szentszék által az előző évben tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldése, válaszlevél; *Schematismus* illetve statisztika (például 1910–1920 és 1920–1930-ig mennyi volt a különböző felekezetűek száma az egyházmegyében) küldése; erre válasz. Rotta 1937. aug. 16-ai jelentése Pacellinek az egri érsek, Szmrecsányi Lajos jubileumáról (25 éve vette birtokba az egyházmegyét); Dutkay Pál általános helynök által kiadott ünnepi körlevél; a nuncius köszöntése Szmrecsányinak; az érsek válaszlevele; Karácsond község panasza Bene Mihály plébános ellen.

Fasc. 1.3. ff. 67–91: Kalocsai főegyházmegye

A kalocsai érseki szentszék által az előző évben tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldése; válaszlevél. Zichy Gyula 1937. márc. 23-án Horváth Győző segédpüspök püspökké szentelésének 25 éves jubileumára speciális áldást kér az ünnepeltnek – ezzel kapcsolatos dokumentumok. A bácsalmási plébánia megosztása (az egyik legnagyobb az egyházmegyében). Több levél az érsekség gazdasági helyzetéről, javainak kezeléséről. Köztük Pizzardo 1937. júl. 9-ei levele, melyben többek között a következőket írta: „L'ultimo Rapporto relativo alle condizioni economiche di Calocsa viene purtroppo a confermare i timori che qui si avevano e mostra l'opportunità dell'atteggiamento fermo assunto dalla Santa Sede nei riguardi dei beni dell'Archidiocesi rimasti in Jugoslavia, di cui Monsignor Zichy ha chiesto più e più volte l'equivalente, anche a prezzo della confisca dei beni stessi. Circa il cosiddetto esercizio del „regio patronato” da parte di cotesto Ministero dei Culti è bene che l'Eccellenza Vostra osservi in proposito un prudente riserbo”. *Pester Loid*, Nachmittag, 1937. júl. 6.: *Die materielle Lage des Kalocsaer Erzbistums*.

Fasc. 1.4. ff. 92–101: Székesfehérvári egyházmegye

A székesfehérvári egyházmegyei szentszék által az előző évben tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldése, válaszlevél; Mátrai Ferenc pilisszentkereszti plébános levelei a nunciushoz Németh Gyula ügyében („impedimentum Julii Németh est impedimentum iuris ecclesiasticis”). A nuncius válasza az első levélre, hogy aug. 17-én jöhet Mátrai kihallgatásra. Shvoy amerikai útjával kapcsolatban levélváltás közte és Rotta között.

Fasc. 1.5. ff. 102–104: Csanádi egyházmegye

A csanádi egyházmegyei szentszék által az előző évben, 1936-ban tárgyalt házassági ügyekről szóló jelentésre a nuncius válasza.

Fasc. 1.6. ff. 105–112: Pécsi egyházmegye

A pécsi egyházmegyei szentszék által az előző évben tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldése. Virág Ferenc küldi Rottának könyvét, amelyben püspöksége tíz évének beszédei találhatóak. *Schematismus* küldése; a nuncius válaszelei.

Fasc. 1.7. ff. 113–114: Rozsnyói egyházmegye, magyar rész

A fasciculus üres.

Fasc. 1.8. ff. 115–125: Szombathelyi egyházmegye

Rotta 1937. jan. 5-ei levele Rossinak, melyben tájékoztatja, hogy Mikes János Taorminában időzik április első feléig. Már megírta neki, hogy az acmoniai cím helyett a helenopolisit kapja, s a kinevezésről a dokumentumot is megkapja a nunciaturán, amint hazaért. Galambos Miklós püspöki titkár 1937. jan. 22-ei levele Casarinak. Érdeklődik, hogy a quinquennalis fakultások alapján az 1936. évben adott házassági felmentések utáni taxákat lehetséges lenne-e az apostoli nunciatura útján magyar pénzben küldeni. Székely László kinevezése a rábakovácsi plébániára – ezzel kapcsolatos levelezés. Taxa küldése, csekkszelvény. Pacelli 1937. máj. 21-ei levele Rottának, melynek tárgya Mikes püspök címzetes érseki kinevezése. Lényegi része: „Prego pertanto l’Eccellenza Vostra di volermi significare se da parte dell’E.mo Sig. Cardinale Seredi o dell’Eccellenza Vostra è stato promesso al Prelato il titolo arcivescovile; e, in caso affermativo, se si ritiene esser ora il momento opportuno per concederglielo”. Rotta 1937. máj. 31-ei válasza.

Fasc 1.9. ff. 126–135: Váci egyházmegye

A váci egyházmegyei szentszék által az előző évben tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldésére válaszlevél; Bíró Bertalan rákosszentmihályi hitoktató (pap) kinevezése az Eucharisztikus Világkongresszus szellemi előkészítő bizottságába (1937. febr.). Kulcsár Imréné panasza Bíró Bertalan ellen. Rotta Hanauer püspöknek írt az ügyben, aki visszaírta, hogy Bangha Béla S.I. ajánlotta és a Kulcsár Imréné név nem ismert, „epistola eius pseudonoma”. Rotta levele Hanauernek a gödöllői plébániai kormányzónak³⁹ Szent István ünnepén elmondott, a kormányzót kritizáló beszéde tárgyában.

Fasc. 1.10. ff. 136–167: Veszprémi egyházmegye

1935–1936-ban az egyházmegyei szentszéken tárgyalt házassági ügyekről Rott jelentése, a nuncius válasza; Lukcsics József kanonok halála – Rotta 1937. márc. 22-én kifejezi részvétét a nagyprépostnak, erre válasz; Rott húsvéti üdvözlete és magánlevele, betegsége idején mutatott jóindulatáért köszönet a nunciatusnak (1937. márc. 24.). Rott 1937. ápr. 12-ei levele, melyben szó van Esterházy János grófnak „Cameriere Segreto di Cappa e Spada” cím adományozásáról, Sávoly egyházközség kéréséről önálló plébánia, illetve helyi lelkészség felállításáról, valamint Hofbauer Berta kéréséről, aki szeretne megkeresztelkedni. Ehhez kapcsolódóan a sávolyi egyházközségi képviselő testület 1937. febr. 19-én kelt kérvénye, melyben kifejtik, hogy Sávoly külön plébániává

³⁹ A gödöllői plébános ekkor Schlager Árpád c. apát, kormányfőtanácsos volt, akit a korabeli újságok „gödöllői apátplébánosként” említettek. A forrásban viszont „locumtenens parochi loci” szerepel.

vagy helyi lelkészséggé szeretne alakulni (jelenleg a somogy-sámsoni római katolikus plébániához tartozik). Ugyanitt Hofbauer Berta pápához címzett levele, melyben leírja, hogy szeretne megkeresztelkedni. Több levél a segédpüspöki kinevezéssel kapcsolatban. Köztük Rotta 1937. júl. 4-ei levele Rossinak: Rott nagyon beteg, utódlási jog nélküli segédpüspököt szeretne, de a nuncius közvetetten utalt neki arra, hogy utódlási joggal kellene kérnie. A prímásnak kellene erről meggyőznie. Szintén ide köthető például Pizzardo 1937. dec. 10-ei levele Rottának, mellyel a veszprémi papok egy jelentős csoportjának emlékiratát is csatolta (a dokumentum a fasciculusban nem található). Egyéb ügyek: az *Új Somogy* kapcsolódó újságcikkei; Rotta 1937. szept. 8-án, Rott püspökké szentelése 20. évfordulója alkalmából írt levele; újságcikk: *Weber Pál kanonokot apáttá nevezték ki*, 1937. okt. 10. A szombathelyi és a veszprémi egyházmegye közti határmódosítás – Fityeháza falut a szepetneki plébániától és a szombathelyi egyházmegyétől szeretnék elszakítani és a veszprémi egyházmegyében a murakeresztúri plébániába inkorporálni, valamint Obornak települést a veszprémi egyházmegyétől és Homokkomárom plébániától elválasztva a szombathelyi egyházmegyében a hozzá közelebb fekvő Eszteregnye kuráciához csatolni. A kéréssel a Rott fordult a szombathelyi apostoli adminisztrátor egyetértésével a Szentszékhez (1937. szept. 27-ei pápához írt folyamodványában). Ezzel kapcsolatos levelezés (1937. szept.–okt.). Rott karácsonyi üdvözlete Rottának.

Fasc. 1.11. ff. 168–176: Kassai egyházmegye magyarországi része (Sátoraljaújhely)

Vécsey Aurél és Rotta levélváltása „*facultas dispensandi in defectu aetatis unius anni*” ügyben; a nuncius és Sbarretti levélváltása Abonyi Sándor kérése ügyében (1937. júl.). Pacelli 1937. nov. 15-ei levele Rottának: a veszprémi püspök és az egri érsek azon gondolkodnak, hogy segédpüspököt kérnek. Vécsey neve is felmerült.; Rotta 1937. nov. 20-ai válasza.

Fasc. 1.12. ff. 177–189: Szatmári apostoli adminisztratúra (Mérk)

A mérki apostoli adminisztratúra szentszéki bíróságán 1936-ban tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldése, válaszlevél; Székely Gyula köszöntése XI. Pius pápa koronázási évfordulója alkalmából, erre válasz. Székely Gyula 25 éves mérki plébánosságának évfordulója júniusban lesz – ezzel kapcsolatos levelezés (fakultást kér Székely Gyula apostoli adminisztrátor „*facultatem benigne facias Apostolicam cum Indulgentia Plenaria christifidelibus eo die impertiendi, quo vigesimum quintum ad initio paroeciali munere annum celebrabit*”, stb.).

Fasc. 1. 13. ff. 190–207: Győri egyházmegye

A győri egyházmegyei szentszék által 1937 januárjáig tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldése; a magyarkeresztúri plébániajavadalom betöltése (1937. június 1-jétől az új plébános Bertha János lesz) – ezzel kapcsolatos iratok, befizetésről bizonylat, stb; illetve az így megürrült himodi plébániajavadalom betöltése (1937. június 15-től a plébános Csébits Ignác lesz).

Fasc. 1.14. ff. 208–214: Pannonhalmi főapátság

Kelemen Krizosztom O.S.B. 1937. jan. 28-ai levele a nunciusnak, melyben küldi a házassági ügyekről a jelentést „*munus S.C. S. Officii et S.C. de Sacramentis respi-*

cientibus, anno 1936 vi facultatum quinquennialium datis, itemque relationem de compositione et activitate tribunalis dioecesiani, enixe rogans Dominationem Tuam Excellentissimam ac Reverendissimam, ut easdem Romam benigne transmittere dignetur”. A jelentések, melyben megjelöli a felmentés napját, a diszpenzáció fajtáját és a befolyt taxát.

Fasc. 1.15. ff. 215–229: Nagyváradi apostoli adminisztratúra – magyar rész (Debrecen)

A nagyváradi apostoli adminisztratúra szentszéki bíróságán 1936-ban tárgyalt házassági ügyekről jelentés küldése, erre válasz; különböző diszpenzációk kérése – ezekkel kapcsolatos levelezés.

Fasc. 1.16. ff. 230–233: Tábori püspök

Csabay Ferenc kérése ügyében 1937. jún. 11-én Hász Istvánnak a nuncius: „Remitto ad Excellentiam Tuam Reverendissimam huic adiacentem petitionem Sacerdotis Francisci Csabay, cum relativis documentis, ad Sacram Congregationem de Sacramentis directam, ut eam restituere dignetur supradicto Sacerdoti. Censeo enim quod minime expedit ad Sanctam Sedem recurrere, quando Sacerdos de quo, nondum Ordinario Agriensi qua Ordinario, rem dirimendam proposuit, et, in casu negativo, ad Archiepiscopum Cardinalem Primate tanquam ad Ordinarium appellationis Archiepiscopi Agriensis recursum fecit. Nam conveniens est per tramitem ordinarium res discutiendas pertractare: in casu vero recursus ad Sanctam Sedem petitio non est dirigenda ad S. Congregationem de Sacramentis, quae hac in re incompetens est, sed, si in via administrativa, ad S. Congregationem Concilii erit recurrendum, si vero in via iudiciali ad Tribunal Sacrae Rotae”. Hász István jún. 12-ei válaszlevele.

Fasc. 2. ff. 235–533: Görög katolikus egyházmegyék

Fasc. 2.1. ff. 236–280: Hajdúdorogi egyházmegye

Házassági ügyekkel kapcsolatos levelezés: sanatio in radice, dispensatio „super rato et non consummato”. Battonya község egyházi hovatartozásának kérdésével kapcsolatos levélváltások (Tisserant, Rotta, Miklósy). Tisserant 1937. jún. 8-ai levele világítja meg a legjobban a helyzetet: „Invio a Vostra Eccellenza Rev.ma l'unito incarto relativo all'assistenza dei fedeli della parrocchia di Battonya (vel Batania) già appartenente alla diocesi romana di Lugoj e ora a quella di Hajdudorogh, secondo il Decreto di cotesta Nunziatura Apostolica in data 17 Luglio 1935, No. 9163/35. Nella lettera di Mons. Cassulo stupisce ch'egli scriva quasi detta parrocchia appartenenga ancora alla diocesi di Lugoj, poiché questo S. Dicastero comunicò, il 27 Luglio 1935, alla Nunziatura Apostolica in Romania i Decreti di Vostra Eccellenza circa la giurisdizione su le parrocchie romene in Ungheria: ma tale convinzione inesatta verrà subito corretta. Intanto, è bene che Vostra Eccellenza dica a questo S. Dicastero se crede conveniente una domanda ufficiale della Santa Sede presso il R. Governo Ungherese, oppure se basta un passo di cotesta Nunziatura”. A hajdúdorogi püspök halála és az új püspök kinevezésének kérdése – ezzel kapcsolatos levélváltások és újságcikkek. Köztük információk a lehetséges jelöltekről, akiket Rotta 1937. dec. 23-ai jelentése Pacellinek is rögzít. A kormány jelöltjeinek sorrendje eredetileg Takács Bazil és Dudás Miklós

volt, majd másnap a kormány megcserélte: Dudás, Takács lett. A nuncius véleménye: „Da quanto è stato detto si ricava che, secondo il mio debole parere, non rimane che scegliere tra Mons. Takács e Padre Dudás”.

Fasc. 2.2. ff. 281–298: Apostoli adminisztratúra (Eperjes–Munkács)

Papp felmentést kér másodfokú vérokontság alól egy házassági ügyben; Szántay-Szémán apostoli adminisztrátori helynök kéri, hogy Papp Antal, aki a következő évben lesz 70 éves és püspöksége 25. évfordulóját fogja ünnepelni, kapja meg a pápai trónálló címet – ezzel kapcsolatos levelezés; levél Kaldeweynek Figula János S.I.-től 1937. nov. 31-én, aki Bóta Ernő S.I. nevében Szántay-Szémán Istvánról küld információkat.

Fasc. 2.3. ff. 299–331: Általános kérdések

Livják József rítusa meghatározásának kérdése; Gulyás Erzsébet rítusváltoztatási ügye. Tisserant 1937. jún. 4-ei levele Rottának: „Invio a V.E.Revma l'unito incarto, relativo alla giurisdizione cui debbono essere sottoposti i fedeli di rito bizantino residenti nei dintorni di Budapest, affinché l'E.V. dia in merito il Suo autorevole parere a questo S. Dicastero” stb.; kapcsolódó levelezés. A Keleti Egyház Kongregációjának 1937. augusztusi, az összes görög rítusú püspöknek küldött körlevele a hitoktatással kapcsolatban, valamint vonatkozó kérdőív – Giuseppe Cesarini, a Keleti Egyházügyi Kongregáció ülnöke küldi a nunciushoz 1937. okt. 6-án és kéri, hogy „di voler interessarsi perchè siano inviate le risposte”. Újságcikkek: *Magyarok Lapja*, 1937. okt. 3.: *Ötezer magyar kálváriája* címmel, illetve *Görög katolikus szemle*, 1937. jan. 24., 1. old.: *A hajdudorogi kongresszus és a románság*. Egy hívő panasza, akinek a rudabányácskai lelkész tartozik. Rotta 1937. nov. 19-ei levele Tisserantnak a baziliták elleni vád ügyében.

Fasc. 2.4. ff. 332–480: Engedélyezett rítusváltoztatások

Folyamodványok rítusváltoztatási ügyekben; az illetékes ordináriusok levelei; a nuncius levelei, köztük a rítusváltoztatásra engedélyek megadása; egyéb kapcsolódó dokumentumok.

Fasc. 2.5. ff. 481–532: Felfüggesztett vagy nem engedélyezett rítusváltoztatások

Folyamodványok rítusváltoztatási ügyekben; az illetékes ordináriusok levelei (köztük például Grósz József 1937. szept. 29-ei levele Fenyvesi Sándor görög katolikus ifjú érdekében, aki szeretne római katolikus pap lenni); a nuncius válaszai.

Fasc. 3. ff. 534–620: Általános vallási kérdések. Az egyházi javak reformja

Rotta 1937. márc. 13-ai jelentése Pacellinek Bangha Béla *Magyar Szemlében Keresztény Unio* címmel megjelent cikkével kapcsolatban; újságcikk: *Pester Lloyd*, 1937. febr. 2.: *Vom Tage. Rede des Ministerpräsidenten Dr. Darányi beim Diner der reformierten Presbyter*; a *Keresztény Unio* című cikk kéziratos olaszra fordított változata; Pizzardo köszönete a nuncius jelentéséért; különböző újságcikk-kivágások (*Nemzeti Újság*, 1937. márc. 2., 5. old.: *Ravasz László és Kelemen Kornél feltűnést keltő kijelentései*; *Nemzeti Újság*, 1937. febr. 4., 5. old.: *P. Bangha Béla S. J. A keresztény unióról*; *Sajtószemle*, II. évfolyam, 1937. 4. szám, 1–2. old.: *Felekezeti vizsgálóztatás a magyar sajtóban. Hogyan igazítja és hogyan vezeti félre a magyar közvéleményt a liberális sajtó*); a *Divini Redemptoris* és a *Mit brennender Sorge* sajtóvisszhangja – ezzel kapcsolatban számos levél. Köztük Rotta több

kapcsolódó jelentése. Például a nunciusz 1937. márc. 22-ei jelentése Pacellinek a *Divini Redemptoris* enciklika sajtóvisszhangjáról. Benne többek között: „Il Santo Padre ha voluto dare ancora un magnifico saggio della Sua attività apostolica con la splendida Enciclica contro il Comunismo. Essa è stata qui accolta, come era da aspettarsi, con grande soddisfazione, e commentata favorevolmente dalla maggior parte della stampa, che ne riporta i tratti più salienti; i giornali di sinistra mantengono in proposito un silenzio molto, troppo eloquente. Gli insegnamenti e le esortazioni in Essa contenute non rimarranno certo qui senza frutto per prevenire i funesti effetti della propaganda comunista, che anche in Ungheria, - benchè in sordina e nascostamente - non manca di svolgere la sua attività pernicioso”. A nunciusz 1937. márc. 27-ei jelentésében a *Mit bremmender Sorge* enciklika sajtóvisszhangjáról is beszámolt Pacellinek: egészében csak a *Nemzeti Újság* publikálta, „che vi ha aggiunto ottimi commenti per metterle in bella luce il grande valore anche dottrinale e l’opportunità dell’intervento della Santa Sede per mettere in chiaro le cose. L’hanno pure ben commentata l’altro giornale cattolico «Uj Nemzedék» e il giornale nazionalista di opposizione «Magyarság» il quale pubblica un editoriale dal titolo: «La Santa Sede e la Germania» in qui rileva che „l’insegnamento che ora ci viene da Roma rappresenta una grande giustificazione per il giornale «Magyarság» che ha sempre difeso queste idee. [...] I giornali governativi invece, quali per esempio, il «Függetlenség», «Esti Újság», «Budapesti Hírlap» e «Uj Magyarország» dell’Enciclica hanno dato, senza alcun commento, dei sunti brevi e con parole non sempre esatte. La ragione di una tale condotta dei giornali governativi si spiega non già perché in cuor suo questo Governo sia tenero delle idee hitleriane, di cui piuttosto teme la diffusione, che anche qui in Ungheria si tenta fare in larga scala, ma per ragioni di opportunità politica per i legami che lo stringono a Berlino”. A levelek között találjuk Tobler János országgyűlési képviselő, a *Magyar Nemzeti Hírnök* szerkesztőjének írását, aki 1937. ápr. 10-én kéri a kommunizmus ellen írt enciklika másolatát a „*Világforradalom vagy kereszténység*” című cikkhez (alul tollal rájegyezve, hogy megküldik), stb. Serédi 1937. máj. 10-ei kérése: lejár az 1932. nov. 17-én adott fakultás „sub Nro 6567/32 omnibus Regni Hungariae Ordinariis in ordine ad praescripta can. 1530. §. 1.n.3., respective can. 1532.§.1.n.1. et 2., ad quinquennium concesserat, mox exspirabit” – megújítását kéri az összes magyar ordinárius nevében. Ezzel kapcsolatos levelezés, illetve a vonatkozó dekrétum (1937. júl. 22.). A naptárreformmal kapcsolatos levelezés, füzetek: *Voto di un consultore della Sacra Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari; La riforma del Calendario. Relazione del Comitato Italiano*, Roma 1931 (Pubblicazioni dell’Associazione Italiana per la Società delle Nazioni); *La riforma del calendario. Relazione del Comitato Italiano* (Pubblicazioni dell’associazione italiana per la società delle nazioni) A.E.R., Anonima Romana Editoriale, Roma 1931. A téma leginkább Pacelli 1937. júl. 3-ai leveléből körvonalazható: „Il 12 marzo u.s., S.E. il Segretario Generale della Società delle Nazioni invia a tutti i Governi il qui unito progetto di Convenzione per la riforma del Calendario, chiedendo loro di far conoscere, possibilmente non oltre il 1. agosto p.v., il proprio parere in proposito. La Santa Sede non può favorire tale riforma contraria

alla tradizione cattolica ed è perciò opportuno che l'Eccellenza Vostra Rev.ma rimetta a cotesto Signor Ministro per gli Affari Esteri l'accluso Memorandum (All. II in doppia copia) e non manchi di adoperarsi con l'impegno e l'avvedutezza ben noti, affinché la risposta di cotesto Signor Ministro degli Esteri sia conforme al desiderio della Santa Sede". Rotta 1937. júl. 12-ei válasza Pacellinek: odaadta a Memorandumot és beszélt Apor báróval (Segretario Generale di questo Ministero degli Esteri). „Vostra Eminenza può quindi star sicura che questo Governo si atterrà alla linea di condotta desiderata dall'Eminenza Vostra". Franciául írt, aláírás nélküli gépelt levél Rottának egy újságcikkkel kapcsolatban, mellette a boríték budapesti bélyegzővel, a címzettet nem tünteti fel. Melléklete a kérdéses újságcikk: *Magyar Életről* (1937. júl. 23. 3–4. old.) *Fajvédő Katolicizmus* címmel; Pacelli 1937. aug. 18-ai levele Rottának. Benne, hogy a Népszövetség mandátumos bizottsága Genfben összegyűlt „per esaminare il Rapporto della Commissione Reale su la Palestina". Ahogy írja: „Il Santo Padre vivamente preoccupato della sorte dei Luoghi Santi, e altresì della situazione in cui verranno a trovarsi le minoranze cattoliche incluse nell'uno o nell'altro dei due Stati ha fatto rimettere al Governo di Sua Maestà Britannica, pel tramite di questa Legazione presso la S. Sede, un Promemoria che contiene i concetti elencati nell'appunto che V.E. troverà qui unito". A nürnbergi kongresszus visszhangjával kapcsolatos táviratok, gépelmény, illetve két kapcsolódó újságcikk; Kaldewey 1937. szept. 22-ei levele Pacellinek a Masaryk fajelméletének megjelenéséről a magyar sajtóban; Serédi 1937. jún. 15-ei javaslata a püspököknevezések új rendjére (a fasciculusban ennek egy másolata található)⁴⁰ – ezzel kapcsolatos levelezés, köztük a nuncius több hosszabb jelentése.

⁴⁰ Serédi Jusztinián 1937. jún. 15-én Rómában, Eugenio Pacellinek írt levele: „Pochi giorni fa ebbi l'onore di richiamare l'altissima attenzione dell'Eminenza Vostra Reverendissima sul vivissimo desiderio del Re. Governo e della nazione ungherese, che – tenendo presenti i meriti dei nostri Re Apostolici e della nazione ungherese verso la Santa Chiesa – fino al tempo in cui i nostri Re Apostolici potranno far uso del loro supremo diritto patronato che ora a cagione della Legge di detronizzazione imposta alla nazione per forza maggiore è rimasto sospeso, la nomina degli Arcivescovi e Vescovi residenziali, nonchè del Vescovo Castrense e dei Coadiutori dati ai medesimi cum futura successione venga fatta così che, salvo il diritto di Veto accordato al Reg. Governo Ungherese, qualora esso avesse contro la persona nominata qualche grave obiezione di carattere politico: nel suggerire al Santo Padre delle persone canonicamente abili possano prendere parte anche certi fattori ungheresi, come praticamente se lo faceva fin adesso, vale a dire il Reg. Governo assieme al Principe Prima di Ungheria ed Arcivescovi di Strigonia, senza però alcuna pretesta del supremo diritto patronato che viene riservato ai Re Apostolici dell'Ungheria. Secondo quanto fu detto sopra, il modo di procedere potrebbe essere questo: Nel caso di vacanza giuridica delle Sedi arcivescovili e vescovili di cui sopra, il Reg. Governo Ungherese comunicerebbe al Principe Primate di Ungheria i nomi almeno di tre persone ecclesiastiche di cui qualunque vedrebbe volentieri nella Sede attualmente vacante. Di queste il Principe Primate scarterebbe quelle a cui mancessero le qualità secondo le mente della S. Chiesa necessarie per la Sede in parola e poi assieme col Reg. Governo aggiungerebbe delle altre di cui per tramite della Nunziatura Apostolica del Regno comunicherebbe alla Santa Sede i nomi ed il curriculum vitae assieme con le informazioni necessarie ed opportune. La Santa Sede naturalmente potrebbe scegliere anche una persona che non si trova tra quelle suggerite. Qualora la Santa Sede nominasse una persona da quelle suggerite, il Reg. Governo non potrebbe far uso del Veto; se invece nominasse qualche persona che non venne suggerita, allora il Reg. Governo potrà far uso del Veto secondo i termini della concessione. La suddetta regola non vale per la nomina del Principe

Busta 55. (1935–1938)

Fasc. I. ff. 1–171: *Általános politikai jelentések. Királykérdés – politikai pártok – sajtó – kegyuraság*⁴¹

Fasc. I. I. ff. 2–29: Agostino Gemelli O.F.M. a milánói Universitas Catholica Sacri Cordis Iesu rektora ír a nunciushoz. Hóman Bálintnak ugyanis szeretnének díszdoktori címet adományozni, de mielőtt azt ötletet felvetné, szeretné „nulla osta”-t kérni a nunciustól. Rotta 1937. jan. 5-ei jelentése Pacellinek: a Szentatya egészségéről (a magyarországi újságok szerint nagyon rosszul van), Frigyes főherceg haláláról, Budapest főpolgármesterének haláláról, illetve: Principessa Lónyay nagyon beteg, apostoli áldást küldtek neki. Sipőcz Jenő főpolgármester gyászhiре; *Nemzeti Újság*, 1937. febr. 5.: *Baranyay Jusztin üdvözlése*; *Nemzeti Újság*, 1937. febr. 2.: *Baranyay Jusztin a kormányzói jogköréről és a főkegyúri jogról*; Rotta 1937. febr. 3-ai jelentése Pacellinek a magyar politikai életről, pártokról, főkegyúri jogról; Csekey István cikke a *Magyar Szemlében* a kormányzó jogainak bővítéséről, illetve Baranyay Jusztin Gyula O.Cist. megfigyelései a *Nemzeti Újság* febr. 2-ai számában; Rotta 1937. márc. 11-ei levele Pacellinek, politikai hírek. Rotta 1937. ápr. 5-ei jelentése Pacellinek Hans Georg von Mackensenről, a korábbi magyarországi német követről, akit német külügyi államtitkárnak neveztek ki. Értekezés arról, hogy bár a kormányzó a főkegyúri jogokat nem gyakorolja, ez nem jelenti a király főkegyúri jogának megszüntét (olaszul). Rotta 1937. máj. 31-ei levele Pacellinek a főkegyúri jog tárgyában; a nunciushoz 1937. ápr. 23-ai jelentése Pacellinek politikai és vallási hírekről. Pizzardo 1937. máj. 4-ei rejtjeles levele, benne, hogy Andrea Cassulo bukaresti apostoli nunciushoz mit írt a Szentszéknek. Mielőtt érdemi választ adnának neki, szeretnék tudni Rotta véleményét; vélhetően ennek a megfejtése olvasható a következő lapon, mivel annak a tetején is ugyanaz a szám szerepel tollal rájegyezve, illetve mellette a nunciushoz 1937. máj. 11-ei jelentése Pacellinek a „demagyarizálással”, azaz a magyarelles kormányzati lépésekkel kapcsolatban. A külön lapon olvasható szöveg: „Delicatamente il Ministro dei Comitati ha fatto premura presso il Coadiutore di Alba Julia ed il Vescovo di Szatmár affinché si adoperino per il cambiamento di alcune feste liturgiche celebrate dagli Ungheresi di Rumenia secondo il calendario liturgico usato in Ungheria e non secondo il calendario della Chiesa universale. Tali feste sono: Santo Stefano in Ungheria, San La-

Primate di Ungheria ed Arcivescovo di Strigonia, nemmeno per le altre nomine fatte Sede primatiali vacante. Laonde in questi casi il Reg. Governo non portebbe suggerire delle persone, me bensì far uso del Veto entro i termini della concessione. In tutto ciò che riguarda questo modo di procedere, tanto il Reg. Governo, quanto il Principe Primate ed il Nunzio Apostolico sarebbero obbligati al segreto. Se la S. Sede nella sua sovrana risposta si degnasse dichiarare che contro tale modo di procedere non avrebbe alcuna obiezione, allora in caso di attacchi contro la Chiesa o contro il Reg. Governo Ungherese il Principe Primate potrebbe fare pubblicamente una dichiarazione, in cui, non entrando nelle cose particolari, con termini generali direbbe che nella nomina dei Vescovi ungheresi – senza far uso del supremo diritto patronato – hanno una certa influenza anche i fattori ungheresi, vale a dire il Reg. Governo assieme col Principe Primate di Ungheria, poiché quest'ultimo nel Regno gode di vera giurisdizione ecclesiastica. Mentre porgo all'Eminenza Vostra l'umilissima preghiera che si degni comunicarmi gentilmente, se tale modo di procedere viene ammesso dalla Santa Sede [...]”.

⁴¹ A könnyebb áttekinthetőség végett a fentiekben a cím nélküli almappákat alapul véve tagoljuk a fasciculust.

- dislao e la Festa di Maria Santissima sotto il titolo di „Magna Domina Hungariae” che costì come Ella sa sono considerate quali feste nazionali. V.S.I. comprenderà agevolmente il motivo del desiderato provvedimento il quale attesa la nuova situazione politica determinatasi dalla guerra europea benché di carattere delicato tuttavia nominatamente sembra ingiustificato”. Rotta 1937. máj. 5-ei jelentése Pacellinek Wilhelm Miklas osztrák szövetségi elnök budapesti látogatásáról; Pacelli válaszlevele.
- Fasc. 1.2. ff. 30–50: Különléle meghívók (például Serédi meghívja az 1937. máj. 19-én tartandó díszszemlére a loggiára, ahol az egyháziak foglalnak helyet az olasz királyi pár fogadására; diplomáciai étkezésekre); meghívottak listája; menük; programok; ülésrendek; újságcikkek (*Gazette de Hongrie*, 1937. máj. 8., 1. old.: *La visite à Budapest du Président de la Confédération autrichienne*; *Gazette de Hongrie*, 1937. máj. 22., 1. old.: *La visite des souverains italiens à Budapest*; *Pester Lloyd* 1937. máj. 20., 5. oldalon: *Die Trinksprüche*); kis lap Contessa Leonardi di Casalino nevével (Dame de la Cour); a nuncius 1937. máj. 25-ei jelentése Pacellinek az olasz királyi pár (III. Viktor Emánuel Olaszország királya és Etiópia császára, valamint felesége Elena di Montenegro) látogatásáról Magyarországon.
- Fasc. 1.3. ff. 51–53: Rotta 1937. júl. 2-ai levele Pacellinek a kormányzó jogkörének kibővítéséről; *Pester Lloyd* 1937. jún. 25., 142. szám, 1–2. old.: *Das neue Reichsverwesergesetz*.
- Fasc. 1.4. ff. 54–67: Közi-Horváth József az Actio Catholica országos titkárának művei (kisnyomtatványok), az Actio Catholica országos elnökségének kiadásai: *Korunk legnagyobb veszedelme*, Budapest 1936; *Proletárok megváltása. XI. Pius pápa «Quadragesimo anno...» kezdetű körleveléről*, Budapest 1936, második kiadás; *Nemzetiszíniű pogányság*, Budapest 1937. Pizzardo 1937. júl. 6-án az *Avvenire d'Italia* című lapban megjelent: *La solidarietà ungherese per i cattolici tedeschi perseguitati* cikk nyomán jelentést kér a nunciustól; a nuncius 1937. júl. 16-án küldi. Mihalovics Zsigmond véleménye a kérdésben (magyarul és olasz fordításban). Eszerint olyan nemzeti szocialista mozgalom, mely vallásos szempontból veszedelmet jelentene, nincs Magyarországon, a nyilaskeresztes vezetők szerint kifejezetten a kereszténység alapelvein állnak (itt például hozza Pálffy Fidelt, aki házi lelkészt tart a kastélyában és minden nap misére jár). Szerintem kifejezetten antiszemita mozgalom. A Turáni egyistenhívő mozgalom azonban kifejezetten keresztényellenes. A magyarországi németek között a nemzetiszocializmus elterjedt, a magyar katolikusok álláspontja elutasító a német vallásüldözéssel szemben. Közi-Horváth röpirata a pápai enciklika alapján világítja meg az újpogányságot. Ezekkel kapcsolatos parlamenti felszólalások. Az egyházi hatóság részéről nem történt kifejezett intézkedés.
- Fasc. 1.5. ff. 68–70: Pacelli körlevele az egyház fájdalmas helyzetéről Németországban; Rotta válasza; füzet: *Nota del Sig. Fritz Menshausen, Incaricato d’Affari interno di Germania, all’E.mo Signor Cardinale Pacelli, Segretario di Stato di Sua Santità*
- Fasc. 1.6. ff. 71–94: Pacelli 1937. aug. 16-ai levele Rottának a csehszlovák modus vivendi kivitelezésével, illetve a Csehszlovákiában az új egyházmegyehatárokat körülíró bulla publikálásával kapcsolatban. Egy francia nyelvű emlékiratot is küld. A nuncius jelentései Pacellinek az ügyben (1937. aug. 23., 1937. aug. 28., 1937. szept. 2., 1937. szept. 8.); a nuncius kapcsolódó levelei, táviratok, újságcikk: *Nemzeti Újság: Uj apostoli adminisztratura alakult a kassai és rozsnyói csonka egyházmegyéből*.

- Fasc. 1.7. ff. 95–100: A nuncius 1937. aug. 21-ei jelentése vallási és politikai hírekről (Szent István ünnepe, a Kisgazda párt és a vallás kérdése, a totalitarista eszme, Szűz Mária mennybevételé ünnepén Serédi beszéde, stb); újságcikkek; Pacelli köszönete a jelentésért.
- Fasc. 1.8. ff. 101–121: Az „Ad ecclesiastici regiminis” apostoli konstitúció végrehajtása és a rozsnyói és kassai apostoli adminisztratívák felállításával kapcsolatos levelezés, az utóbbival kapcsolatos dekrétumok, körlevél, taxa, maga a bulla szövege.
- Fasc. 1.9. ff. 122–168: Horthy István tábornok, főrendi házi tag, a kormányzó bátyjának halála, temetése – a nuncius jelentése, gyászír, a nuncius kifejezi részvétét, Horthy Miklós köszöni. Szalasi Ferenc a Magyar Nemzetiszocialista Párt nevében megküldi a Pacellihez eljuttatott levele másolatát és vitéz Málnási Ödönnek a párt egyházpolitikai alapelveit tartalmazó előadását (1937. okt. 6.). A nuncius, illetve Kaldewey különböző politikai jelentései. Kaldewey 1937. okt. 20-ai jelentése a körmendi legitimista gyűlésről; 1937. nov. 5-én jelentés a politikai helyzetről. Benne a prímás részvétele a kormányzó fiútestvérének temetésén, illetve a protestánsok harca „per l’abolizione da parte del Governo della legge riguardante le reversali in favore di una confessione religiosa in occasione dei matrimoni misti, auspicandosi almeno il ritorno alla legge del 1868”. 1937. dec. 11-ei jelentés Róder Vilmos honvédelmi miniszter római látogatásáról; 1937. dec. 24-én: „Gli avvenimenti più salienti di quest’ultimo periodo sono stati: l’approvazione della legge che estende i poteri della Camera Alta, il Convegno di Berlino e qualche agitazione un’ pò più accentuata di elementi estremisti di destra”. Pacelli 1938. jan. 7-ei válasza a dec. 24-ei levélre; rejtjeles levél Pacellitől 1937. dec. 21-én – ennek feloldása; újságcikkek.
- Fasc. 1.10. ff. 169–170: Csárszky József kassai apostoli adminisztrátor levele az *Ad ecclesiastici regiminis* című apostoli konstitúció végrehajtásáról, amellyel a kassai egyházmegye Magyarország határain belüli részeire nézve megszűnt a joghatósága; Kaldewey válasza.
- Fasc. 2. ff. 172–241: *Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose)*
A nuncius több szerzetesrendhez intézett azonos tartalmú levele.⁴² Ehhez kapcsolódó levelezés, köztük, hogy a nuncius Serédinek is elküldte „risposte degli Ordini insegnanti in Ungheria relativamente alla loro ratio studiorum di filosofia e teologia” és kikérte a véleményét. A felmérés célja Ernesto Ruffini a Szemináriumok és Egyetemek Kongregációjának titkára leveléből körvonalazódik: „Perché le informazioni in

⁴² A következőket például a ciszterciekhez intézte: „Ut respondere queam quesitis mihi a Sacra Congregatione de Seminariis et Studiorum Universitatibus propositis, rogo Dominationem Tuam Illustrissimam ac Reverendissimam ut mihi distincte exponere velit quomodo studia Philosophiae Scholasticae et Theologiae in ista Congregatione Hungarica Ordinis Cisterciensis pro alumnis ad Sacros Ordines promovendis sint disposita: videlicet quod annis compleatur curriculum studiorum sacrorum, adnexo conspectu horarum in unoquoque annorum studio singulis disciplinis attributarum. Cum vero in isto Venerabili Ordine alumni, saltem plurimi, ad diploma in scholis superioribus publicis adipiscenda studiis incumbant, mihi quoque Dominatio Tua Illustrissima ac Reverendissima significare dignetur quando hisce studiis alumni incumbunt, utrum scilicet post completum curriculum studiorum sacrorum, an eo durante; quo in casu qua de causa id fiat. Et qua mensura duae hae res inter se concilientur in divisione horarum per hebdomadam diversis studiis sacris et prophanis attributarum”.

parola occorrono per la Congregazione Plenaria che si terrà nel pr. Novembre e che tratterà della Visita Apostolica compiuta ai Seminari di cotesta Nazione, Le saremmo vivamente grati se volesse farcele avere con una certa sollecitudine”. Schurmann Szeverin volt bencés főgimnáziumi tanár hagyatéka ügyében az ügyvéd. A rend lemondott róla, mert csekély és nehéz az átváltás. Szlovákiában élnek a rokonok. A bíróság csak azzal hajlandó ezt elfogadni, ha a nuncius tanúsítja, hogy a pannonhalmi Szent Benedek Rend ilyen nyilatkozat kiállítására jogosítva van. Ezzel kapcsolatos levelezés. Kelemen Krizosztom O.S.B. a nunciust jún. 13-ára Pannonhalmára hívja a diakónusoknak az áldozópapi rendet feladni. Kammerer Antónia R.S.C.I. (Szent Szív Társaság) levele. Antonio Bonaventura Gallerani két levele, melyben többek között a következőket írja: „Non ho l'onore di conoscere personalmente l'Eccellenza Vostra Reverendissima, non l'avrei perciò disturbata con la mia presente, se V.E. non avesse creduto doveroso di deferire un ecclesiastico alle Autorità secolari” – a nuncius válasza. Különböző atyák, akik a kapucinusoknál Budapesten a szemináriumban teológiát tanítanak, fakultást kérnek „legendi omnes libros a S. Sede prohibitos etiam ex professo contra religionem tractantes”. A nuncius válasza, hogy a rend prokurátorán keresztül forduljanak a Szent Officiumhoz. Káptalanra összegyűlt piaristák hódolata. Gerinczy Pál László O.Praem távirata: az új független gödöllői perjelőség perjelvévé nevezte ki a pápa, az erre adott válasz. Sárközy Pál Endre O.S.B. bakonybéli apát köszöni a szenteléseket. Sebes Ferenc Sch.P-t a júl. 3-ai káptalanon újabb 3 évre megválasztották tartományfőnöknek; Kelemen Krizosztom O.S.B. és Rotta levélváltása Dukics Aurél O.S.B. ügyében (ahogy Kelemen írja: „Sancta Sedes iussit me procedere ad normam canonum neque favit reductioni eius ad statum laicalem a me postulatae.”). Seres Béla S.V.D. a Kőszegi Missziós Szeminárium rektora küldi „libellum de Societate nostra in lingua hungarica” (a csatolmány nincs a fasciculusban). Németh István volt ferences segítő testvér levele, aki trappistának készül és 1934 óta nem járulhat szentségekhez. Most szeretné megtenni. – Ezzel kapcsolatos levelezés. *Catalogus religiosum Congregationis Hungraicae O.S.B.* küldése; Kelemen Krizosztom O.S.B., pannonhalmi főapát távirata: „filiali erga sanctam sedem devotione sincerum excellentiae tuae obsequium offert nomine decanorum congregationis benedictinae hungaricae in Pannonhalma congregatorum – archiabbas Kelemen”; Kühár Flóris Ferenc O.S.B. karácsonyi üdvözlője és erre válasz.

Fasc. 3. ff. 242–311: Szentszék és Vatikánváros

Különbőféle könyvek küldése a pápának – ezzel kapcsolatos dokumentumok. Például Pacelli Guido Anichininek: a pápa köszöni a *Pio XI: Monumenti ed Opere* című művet. Pizzardo ezzel kapcsolatban ír: „se ne faccia acquirente per gli Archivi della Rappresentaza stessa”. *L'Osservatore Romano* 1937. jan. 4–5: *Nostre informazioni* – a pápa egészségi állapotáról. Özv. Tollonits Istvánné, Fehérvárcsurgóról javasolja, hogy az Eucharisztikus Kongresszus alkalmával a pápa által meggyújtott fáklját küldjenek a nagygyűlésre. Képeslapok: a pápának boldog új évet kívánnak. A pápa egészségi állapotáért aggódó hívek levelei, például Vajdai Kaszián budapesti asztalosmunkás

minden nap imádkozik a pápáért, hogy gyógyuljon meg, illetve a vecsési katolikus kör táviratot küldött a pápa felgyógyulása alkalmából. Thais nővér Szent Ferenc harmadik rendjéből a vizitációs rendbe szeretne 50 évesen átlépni. A pápa koronázásának évfordulójára a nunciatúra két fogadást ad: az egyiket a diplomáciai testületnek és a hatóságoknak, a másikat a papságnak és „per personalità più spiccate della vita cattolica” – levél Mons. Ernesto Camagni államtitkársági tisztviselőnek. A pápát 81. születésnapja alkalmából Krywald Ottó köszönti. „Nuovi cifrari” küldése a nunciatúrának, Bukarestnek, Belgrádnak és Szófiának – levelezés. Novák József Kál levele, akinek két házassága volt, és feleségével szeretne 18 év polgári házasság után egyházilag megesküdni.

Fasc. 4. ff. 312–397: Pápai kitüntetések

Különféle kinevezések, taxák befizetéséről levelezés, csekkszelvények, kiutalási értesítés, stb. Például a szombathelyi egyházmegyéből Grósz József három papját, Zimits József felsőoszkói plébánost, Gacs Jánost, a soproni Szent Imre Kollégium igazgatóját és Szekér Antal rábahídvégi plébánost pápai kamarási címre terjesztette fel, Fábíán Ferencet, a nemesbódi egyházközség elnökét, a Nagy Szent Gergely Rendre. A jelöltek-ről a szalézi tartományfőnök, Antal János adott jellemzést. Rotta 1937. nov. 24-én közölte Tardinivel: az említettek méltónak tűnnek a kitüntetésre, melyet 1937. dec. 12-én követett Tardini értesítése, hogy a pápa „è degnato di annoverare tra i Suoi Camerieri Segreti Sopranumerari i Rev.mi Sacerdoti Giuseppe Zimits, Giovanni Gacs e Antonio Szekér di quell’Ordinariato”. Pacelli ugyanaznap értesítette a nunciust, hogy a pápa a Nagy Szent Gergely Rend lovagkeresztjét adományozta Fábíán Ferencnek.

Fasc. 5. ff. 398–456: Katolikus gyűlések és Actio Catholica

A Rómában megrendezésre kerülő *Congresso-Pellegrinaggio Internazionale di Medici Cattolici* – ezzel kapcsolatos levelezés, dokumentumok; az Országos Magyar Katolikus Főiskolai Diákszövetség hódolata; *Acta et monumenta primi congressus catholicorum reipublicae Cecoslovacae* című album küldése, a nuncius köszönete. Pacelli levele: a *Lega Popolare Cattolica* hódolatát köszöni a pápa. A Katolikus Író és Hírlapírók Országos Pázmány Egyesülete meghívására a *Commission Permanente des Directeurs de Journaux Catholiques* tagjai Budapesten tartják a kongresszusukat. Jún. 17-én szeretnék tiszteletüket tenni a nunciussnál, küldik a névsort, illetve jún. 19-ére a nunciust kéri szentbeszéd tartására. A programot szintén küldik – ezzel kapcsolatos levelezés. A „praefectus musicae del Capitolo Vaticano és Prefetto di disciplina della Capella Sistina” levele a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszussal kapcsolatban a nunciussnak. Az 1938-ban Magyarországon rendezendő Eucharisztikus Világkongresszussal kapcsolatos levélváltások, programfüzetek.

Fasc. 6. ff. 457–477: Egyetemi, teológiai képzés; szemináriumok

Ruffini kéri a nunciust, hogy a Kernernek és a Siposnak címzett leveleket juttassa el a címzettekhez. Ruffini a székesfehérvári szemináriumban tapasztaltak ügyében;

a nuncius válasza; Shvoy nyilatkozata az ügyben. Bisleti halálhíre. Kenéz Béla mint a Pázmány Péter Tudományegyetem 1937–1938-as tanévre megválasztott és megerősített rektora, a tudományegyetem kormányzatát átvette. Serédi, Ruffini és Rotta a budapesti teológiai fakultás reformjával kapcsolatban.

Fasc. 7. ff. 478–609: Vegyes ügyek

Különféle kérésekkel magánlevelek, általában a pápához címezve (például pápai áldás kérése aranylakodalomra, miseintenciók kérése, keresztelési, házassági dokumentumok keresése, stb); a pápa uralkodásának 15. évfordulójára hódoló levelek; *Note verbale*-ok. Meghívások, például A Katolikus Írók és Hírlapírók Országos Pázmány Egyesülete hívja márc. 18-ára a Fővárosi Vigadóban rendezendő ünnepélyükre a nunciust, melynek tárgya: Pázmány Péter kardinális emléke – a program is itt). Az „Unione Nazionale di S. Gerardo (Esztergom) ha umiliato all’Augusto Pontefice un indirizzo con un carne latino in onore di Papa Innocenzo XI e molte fotografie riproductenti persone e cose della Società stessa”. Pacelli 1937. dec. 1-jén a nunciushoz Luttor Ferenc „mi ha rimesso come omaggio al Santo Padre e a me pure la pubblicazione di Mons. Michele Lévy „A Katholikus Missiók története” da parte della Casa Editrice Franklin Társulat”. Mielőtt válaszolna, kéri a nuncius véleményét, melyet az el is küld, két véleményt csatolva hozzá (ezek nem találhatók meg a fasciculusban). Czapik Gyula kapcsolódó levele: „Adiacenter transmitto relationem operis Praelati Lévy per Patrem Casari mandatum”.

Fasc. 8. ff. 610–721: Római kongregációk

Fasc. 8. 1. ff. 611–695: Vegyes levelezés

Szentségi bñjt alól felmentés; csekkszelvények; kiutalási értesítés; quinquennalis fakultás alapján adott házassági felmentések után befolyt taxák; a Szent Officiumnak és a Szentségi Kongregációnak befizetett taxákról összegzés (1937. jan. 31.); kánonok kinevezési taxáiról szelvények; kanonoki előléptetések. A váradi káptalan a „coro pomeridiano” alól szeretne három évre felmentést. Mosonyi ügye – a pécsi püspök nem szeretné megengedni, hogy nagyprépostként koadjutora legyen. Zichy is ír az ügyben.

Fasc. 8.2. ff. 696–720: 1937-ben tárgyalta házassági ügyek

Nagyrészt a különböző szentszéki bíróságokon 1937-ben tárgyalta házassági ügyekről jelentést kérő levelek és az erre adott válaszok; a Szentségi Kongregáció kapcsolódó 1937. aug. 20-ai körlevele; a nuncius jelentése Domenico Jorionak, a Szentségi Kongregáció prefektusának.

Fasc. 9. ff. 722–735: Levelezés a diplomáciai testülettel

Francia nyelvű diplomáciai levelezés, azt közlik a diplomaták, hogy bemutatták Horthy Miklósnak a megbízólevelüket, válaszlevelek. Valamint az egyiptomi ügyvivő: „La Légation Royale d’Egypte présente ses compliments empresseés à sa connaissance que Sa Majesté Farouk I atteindra Sa majorité et exercera Ses pouvoirs

constitutionnels le 29 juillet courant. Le Chargé d’Affaires d’Égypte aura l’honneur et le plaisir d’accueillir les félicitations – à cette occasion heureuse – pendant la matinée dudit jour.”

Fasc. 10. ff. 736–773: Szentségek kiszolgáltatása és ezekről tanúsítványok

Szentségi böjt alóli felmentés kérése (áldozás előtt vehessen magához folyadékot, illetve gyógyszert) – több esetben; csekkszelvény; a tengeren misézésre engedély kérése; házassági akadályok alól felmentések kérése; rendek feladása – ezekről tanúsítvány.

Busta 56. (1937–1938 [1941–1942])

Fasc. 1. ff. 1–69: Nuncius és nunciatura

Fasc. 1.1. ff. 2–18: A pápa koronázási évfordulója (Festa del Papa)

XI. Pius koronázása 16. évfordulójának megünneplése Magyarországon, erről készült összefoglaló a *L’Osservatore Romano* számára, üdvözlő távirat, kapcsolódó levelezés, újságcikk-kivágások; Gasparri 1915. okt. 19-ei körlevelének másolata a külföldi pápai képviselőknek a bizalmas iratok kezeléséről a kísérőlevéllel együtt, valamint Rotta válaszelevele; a nuncius szabadságolásával kapcsolatos levelek. Kaldewey 1938. szept. 28-ai levele Pacellinek: örül, hogy nem esett baja az autóbalesetben. Pacelli válaszelevele; karcsonyi üdvözlőtávirat Pacelli és a nuncius között.

Fasc. 1.2. ff. 19–68: *Déjeuners et Thés Diplomatiques*

Fasc. 1.2.1. ff. 20–30: 1938. jan. 3.

1938. jan. 3-án megrendezésre kerülő *déjeuner*rel kapcsolatos levelezés, menü, számla, ültetési rend.

Fasc. 1.2.2. ff. 31–45: 1938. jan. 25.

Az 1938. jan. 25-ei *déjeuner*rel kapcsolatos levelezés, menü, számla, ültetési rend.

Fasc. 1.2.3. ff. 46–56: 1938. febr. 6-ai és 12-ei teák

Az 1938. febr. 6-ai és 12-ei teával kapcsolatos levelezés, számlák, illetve a meghívottak listája (febr. 6-ára).

Fasc. 1.2.4. ff. 57–62: diplomáciai étkezésre meghívottak névsorai

1936. febr. 9-ei teára meghívott egyháziak névsora; 1936. febr. 12-ei teára meghívott diplomaták névsora; 1934. febr. 12-ei teára meghívott diplomaták névsora (főlé írva az 1935-ös évszám is), illetve az 1934. febr. 11-ei teára meghívott egyháziak és világiak névsora. Valamennyi kézírással.

Fasc. 1.2.5. ff. 63–67: 1938. febr. 6. és 1938. febr. 12.

Egy-egy levél az 1938. febr. 6-ra és 12-re teákra meghívással kapcsolatban, számla (1938. febr. 12-ei), valamint az 1938. febr. 12-ére a meghívottak listája.

Fasc. 2. ff. 70–151: Audienciák és meghívások

Különbféle meghívások: szentmisére, szentségek kiszolgáltatására, gyűlésekre, ülésekre, stb. Például a Magyar Királyi Állami Vas-, Acél és Gépgyárak budapesti

katolikus alkalmazottai háromnapos lelkigyakorlatára hívják, arra kérve, hogy mutassa be 1938. márc. 13-án a reggel 8 órai szentmisét Budapesten a X. kerületben található Rezső téri plébániatemplomban és a közös szentáldozást nála végezhessek. A budapesti piarista gimnázium növendékeinek a bérálás szentségének kiszolgáltatására kérik 1938-ban. A Katolikus Háziasszonyok Országos Szövetsége 30. évi közgyűlésére hívja (ugyanitt működési jelentés az 1937. évről, illetve a rendezvény programja). A Pázmány Péter Tudományegyetem tanácsa 1938. okt. 3-án tartandó ünnepélyes nyilvános ülésére invitálja. Továbbá meghívók diplomáciai étkezésekre; fogadásokra; irodalmi estre; karácsonyi ünnepélyre, stb.

Fasc. 3. ff. 152–219: Hivatali költségek

Fasc. 3.1. ff. 153–173: 1938 első trimesztere

A nuncius levélváltása Giovanni Battista Montini helyettes államtitkárral (sostituto) a pénzügyi számadás elkészítésével kapcsolatban felmerült kérdésben (a nuncius levele: 1938. márc. 16-án, a válasz 1938. ápr. 19-én); *L'illustrazione Vaticana* számlakivonat, 1935; Kaldewey római utazására 1950 P kiutalása – ezzel kapcsolatos levelezés; 1938 első trimeszterére vonatkozó pénzügyi számadás Pacellinek; a nuncius 1938. jún. 7-én a módosított pénzügyi költségvetéssel kapcsolatban; a különböző egyházmegyéktől a különféle dikasztériumoknak 1938 első trimeszterében a nunciatúrára küldött összegek; 1938. jan.–márc.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás 1938 első trimeszteréről.

Fasc. 3.2. ff. 174–184: 1938 második trimesztere

1938 második trimeszterére vonatkozó pénzügyi számadás Pacellinek; a különböző egyházmegyéktől a különféle dikasztériumoknak a nunciatúrára küldött összegek; 1938. ápr.–jún.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás 1938 második trimeszteréről.

Fasc. 3.3. ff. 185–205: 1938 harmadik trimesztere

A nuncius szabadságára kiutalt 4602 Lírával kapcsolatos levelezés; 1938 harmadik trimeszterére vonatkozó pénzügyi számadás Pacellinek – és ezzel kapcsolatos levelezés; a különböző egyházmegyéktől a különféle dikasztériumoknak a nunciatúrára küldött összegek; 1938. júl.–szept.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások. Kaldewey nyugtázza, hogy megkapta 1915 Lira ellenértékét pengőben. Általános számadás 1938 harmadik trimeszteréről.

Fasc. 3.4. ff. 206–218: 1938 negyedik trimesztere

*Amministrazione dei beni della Santa Sede*vel levelezés, a tárgy: Norme per l'applicazione del Regolamento per il Trattamento Economico delle Rappresentanze Pontifice; az 1938 negyedik trimeszterére vonatkozó pénzügyi számadás Pacellinek; a különböző egyházmegyéktől a különféle dikasztériumoknak a nunciatúrára küldött összegek; 1938. okt.–dec.: hivatali költségek, a nunciatúra fenntartási költségei, rendkívüli engedélyezett kiadások; általános számadás 1938 negyedik trimeszteréről.

Fasc. 4. ff. 220–306: Segélyek és gyermekotthonok

Különféle – általában magánjellegű – segélykérő levelek. Például 1938. márc. 19-én a Szociális Missziótársulat menhelymissziójának vezetője, Kopasz Irma a Hajléktalanok Székesfővárosi Menhelyén a nagybójtai lelki gyakorlat után rendezendő közös szeretetreggelire kér támogatást. Segélyekért köszönőlevelek, levelezőlapok. Például a Szent József és Szűz Mária Otthon nővérei és árvái levelezőlapja, amin megköszönik az adományt. Elismervények. A szentkúti kápolna építőbizottságától (Csobánka) egy 2 P-be kerülő ismertető könyvecskét küldenek 5 színes levelezőlappal: aki megtartja, azért misét mondanak minden szombaton és Mária ünnepeken délelőtt 10 órakor, valamint a kegykápolnában elhelyezett emlékbumban megörökítik a nevét. A XI. Pius és a Nuncius Gyermekotthonok fenntartására az 1936–1937. évre szóló részletes elszámolásokat és kimutatást küldi Rotta a belügyminiszter által adott segélyről. Kiutalt összeg a többletkiadások fedezésére és ennek nyugtázása – több levél az ügyben. Fricsay Richárd egy zenei darabját küldte a pápának – ezért köszönet, valamint apostoli áldás küldése.

Fasc. 5. ff. 307–351: Magánlevelezés

Szent Margit Gyógyfürdő Rt. 1938-ra belépőkártyát ad a nunciusnak. A piaristák (Sebes Ferenc) bort küldenek. Köszönet a tiszteletjegyért a M. Kir. Folyam- és Tengerhajózási Rt. igazgatójának; karácsonyi és újévi üdvözlések – elsősorban püspökök, apostoli adminisztrátorok, szerzetesrendi előljárók részéről.

Fasc. 6. ff. 352–396: Levelezés a külügyminisztériummal

Note circulaire-ek; *Note verbale*-ok. A nuncius küldi Pacellinek a diplomáciai testület nevében újév alkalmából a kormányzó előtt elmondott beszédét. Újságcikk (1938. jan. 8.): „Rotta apostoli nuncius üdvözölte a kormányzót újév alkalmából a diplomáciai kar nevében” címmel. Pacelli 1938. júl. 6-ai levele Rottának, melyben kéri, hogy juttassa el a pápa válaszát a címzettnek „alla lettera con la quale S.A.S. il Reggente di Ungheria comunicava a Sua Santità il richiamo dell’Ecc.mo Signor Giorgio Barcza de Nagyalásosony dell’ufficio di Inviato Straordinario e Ministro Plenipotenziario presso la Santa Sede”. Levelezés franciául Kánya Kálmán külügyminiszterrel, valamint Imrédy Béla miniszterelnökkel, stb.

Fasc. 7. ff. 397–452: Péterfillérek

Különböző egyházmegyékből a beérkezett péterfillérek, a nuncius ezekre adott válaszlevelei és az államtitkárságról érkezett nyugtázó levelek, szelvények (kiutalási értesítés, fizetési utalvány szelvényei).

Fasc. 8. ff. 453–689: Római katolikus egyházmegyek

Fasc. 8.1. ff. 454–470: Esztergomi főegyházmegye és a sátoraljaiújhelyi, valamint a putnoki apostoli adminisztratúra

Serédi 1937. dec. 28-án írt levele a nunciusnak, melyben kifejti, hogy Hongkongba gyógyszereket és sebészeti eszközöket kér a Societas Catholica Sinensis – ezzel

kapcsolatos levelezés. A két, szept. 2-án felállított apostoli adminisztratúra (kassai és rozsnyói) egyházi bíróság szempontjából hovatartozásával kapcsolatos levelezés első-, illetve másodfokon; Serédi körlevele. Bubnics Mihály a rozsnyói káptalan üdvözlétét tolmácsolja – a nuncius válasza. A bukaresti apostoli nuncius 1938. nov. 21-ei levele Rottának: „Il Sac. Chany di Oradea mi prega di far pervenire a S.E. il Cardinale Arcivescovo di Strigonia l’acclusa lettera...” (a csatolmány nincs a fasciculusban). Rotta 1938. dec. 19-ei levele Jantausch kérésének „per ottenere dall’Eminentissimo Cardinale Arcivescovo di Strigonia una quota parte dei redditi dei Beni ecclesiastici ora ritornati in Ungheria” közvetítéséről Serédinek, illetve a prímás válaszárol.

Fasc. 8.2. ff. 471–474: Pécsi egyházmegye

Apostoli áldás kérése a Pécsi Székesegyházi Énekiskola fél évszázados fennállásának jubileuma alkalmából.

Fasc. 8.3. ff. 475–506: Székesfehérvári egyházmegye

Montini távirata a nunciaturára: „Vescovo Alba Reale chiede titolo Basilica Minore per Cattedrale e Cappa Magna per Canonici con titolo Protonotari Apostolici Soprann. per 4 Dignità Capitolari. Cardinale Arcivescovo raccomanda. Voglia comunicare teleg. se nulla o.” – táviratok, ezzel kapcsolatos levelezés, taxák küldése, stb. Shvoy 1938. szept. 6-án az édesanyja özv. Shvoy Kálmánné (született: Cacciari Matild) halála alkalmából kifejezett részvétet köszöni.

Fasc. 8.4. f. 507–528: Egri főegyházmegye

Schematismus küldése. A bogácsi egyházközség védelmébe veszi Bozóky János plébánost, akit Fügedi Mária vádjai alapján Vízny Miklós egri főszékesegyházi kanonok, helyettes irodaigazgató le akart mondani a plébániáról. Az egri főegyházmegye és a mérki és debreceni apostoli adminisztratúrák határainak kiigazítása – ezzel kapcsolatos levelezés, dekrétumok.

Fasc. 8.5. ff. 529–540: Csanádi egyházmegye

Virág Sándor kinevezése a földéaki plébániára (Glattfelder prezentálja a Szentszéknek) – vonatkozó dokumentumok. A csanádi egyházmegyének székeskáptalan felállítása – ezzel kapcsolatos levelezés. Köztük Glattfelder a nunciushoz írt levelében megenlíti, a prímásra utalva, hogy „Suae Eminentiae opinio tamen contraria est et ideo petitionem Apostolicae Sedis non praesentavi”. Francesco Marono (Segretario del Supremo Tribunale della Segnatura) 1938. dec. 14-én egy házassági ügyben ír a nunciushoz, melynél a szegedi szentszék első fokon és a kalocsai is kimondta a nullitást, de a kötelékvédő Rómába fellebbezett. „Ad evitare spese maggiori, che non potrebbe sostenere, e più lunghe more processuali, egli ha domandato che per commissione pontificia la causa possa essere trattata in terza istanza, anziché presso la S. Rota, davanti ad un tribunale ecclesiastico ungherese, possibilmente quello di Alba Regalia” stb. – a nuncius válasza.

Fasc. 8.6. ff. 541–545: Győri egyházmegye

A győri egyházmegye történetéről szóló sorozat első kötetéért a nunciushoz keresztül a pápa köszönete Breyer püspöknek; a püspök és a nuncius karácsonyi üdvözlétváltása.

Fasc. 8.7. ff. 546–551: Szombathelyi egyházmegye

Mikes püspök 1938. júl. 8-ai levele a nunciushoz, amellyel küldi az összes püspököknek eljuttatott levelét, amely észrevételeket tartalmaz a Magyar Katolikus Vallás és Tanulmányi Alapokat felügyelő bizottság 1936–37. évi működéséről a püspöki karhoz küldött jelentés 10. pontjára, amely utóbbi a szombathelyi püspöki javadalom helyzetével és Mikes püspök életjáradékával foglalkozott. Mikes püspök megállapítása szerint ezekből a következő tűnik ki: „1. hogy a szombathelyi püspöki javadalmat nem passivák hátrahagyásával hagytam el (nem is említve, hogy művészi értékkel bíró képek és butorok vannak a szombathelyi és szentgyörgyi palotákban felhalmozva, melyeket a püspökségnek hagyományozni szándékoztam). 2. Hogy én nem vagyok oka annak, hogy az életjáradékom a vallásalapot terheli és a szombathelyi püspöki javadalom nem volt betölthető és szerintem nem is lesz betölthető, míg az illetékes körök módot nem találnak annak megerősítésére”. Rotta 1938. júl. 12-ei válasza, mellyel küldi a helenopolisi címzetes püspöki kinevezés bulláit; Mikes 1938. júl. 17-ei levelében köszöni.

Fasc. 8.8. ff. 552–588: Váci egyházmegye

A solti hívek Szelepcsényi András plébános elleni panaszja tárgyában a nunciushoz 1938. febr. 11-én; szentesi plébániai ügyek: Szabó István szentesi földműves panaszja Horacsek Andor főkántor ellen – ezzel kapcsolatos levelek; valamint Miskolczi Jenő pápai prelátus és szentesi plébános és a hívek ellentéte – ebben az ügyben több levél (köztük a nunciushoz levélváltásai Hanauerrel); illetve az akkor Budapesten lakó Hartványi János kapucinus házfőnök visszahelyezését kérők aláírásai; 1938. aug. hó 14-én vasárnap délelőtt 11-kor a Petőfi Szálló külön termében tartandó nagygyűlésre meghívó szórólap, *Katolikus Testvérek!* megszólítással (a tárgy: Az adóelőleg mikénti kiadásának megbeszélése, a bizottság előterjesztése; ugyanennek a gyűlésnek a jegyzőkönyve).

Fasc. 8.9. ff. 589–666: Veszprémi egyházmegye

Rott veszprémi püspök koadjutort kér utódlási joggal, Serédi továbbítja a kérését – ezzel kapcsolatos levelezés, köztük Rott pápához írt folyamodványának másolata (1938. jan. 14.), levelezés a lehetséges jelöltekről, Tóth Tihámér kinevezésével kapcsolatos táviratok gépelvényei, valamint Pacelli 1938. jún. 11-ei levele Rottának. A veszprémi és szombathelyi egyházmegye közti határkiigazításáról a dekrétum küldése, illetve Hoss József veszprémi kanonok megbízása a kivitelezéssel – ezzel kapcsolatos levelezés; fakultás kérése „Missam celebrandi in villa (puszta) dominorum de Hertelendy, ubi nunc resides”. Rotta 1938. dec. 9-ei levele Pacellinek a veszprémi egyházmegye helyzetéről, valamint Rossi és Rotta levélváltása e tárgyban; Rott jelentése a veszprémi szentszéki bíróságon tárgyalta házassági ügyekről.

Fasc. 8.10. ff. 667–681: Debreceni apostoli adminisztratúra

Czinege Erzsébet pénzügyi segélykérő levele és Lindenberger véleménye erről; Ernst Sándor apostoli protonotárius, nagyvárad irodalmi kanonok, a Keresztény Községi Párt társelnökének gázsjelentése.

Fasc. 8.11. ff. 682–688: Szatmári apostoli adminisztratúra

A mérki (szatmári) apostoli adminisztrátor 1938. nov. 4-ei levele Rottához, benne többek között: „Postquam pristina alma nostra dioecesis Szatmáriensis per foedus

pacis in Trianon dictatum in tres partes ita divulsa est, ut tres illae partes res ditiones ad tres disiunctos Status pertinentes effectae sint, Sanctissime Dominus Noster Pius Divina Providentia PP. XI. post sollemnem conventionem cum regno rumenico initam ipsam dioecesim episcopalem mutilatam, quae inter limites rumenicae ditionis remanebat, aequè principaliter univit cum dioecesi Magnovaradiensi similiter mutilata et in Rumenia remanenti, in duabus vero partibus avulsis, quarum altera intra limites ditionis cechoslovacae inclusa est, altera vero intra limites ditionis hungaricae continebatur, peculiare constituebat Administratores Apostolicos. Faustissimi autem illi eventus epochales, qui nuperrime acciderunt, nominatim tum celebris illa conventio, quae die 29-a Octobris a.c. de limitibus Reipublicae Cechoslovacae fundamento principorum ethnographicorum denuo et definitive consuetudinis Monaci iniebat, tum eidem Monacensi conventioni innixa decisio supremorum arbitratorum compromissariorum Germaniae et Italiae de finibus Hungariae versus Rempubli- cam Cechoslovacam circumscribendis, quae die 2-a Novembris a.c. lata, promulgata et in antecessum acceptata est, adiuncta Regni Hungariae et territorialia et politica essentialiter immutaverat: ea namque pars regionis, viginti per annos a cechoslovacis obsessa, quae sub respectu ethnographico pure, aut plus quam ad quinquagenas centesimas hungarica erat et est, iterum pars intergans et membrum restitutum effecta est S. Coronae S. Stephani Protoregis” stb. Rotta 1938. nov. 7-ei válaszlevele; Szvoboda Ferenc a szatmári egyházmegye csehszlovákiai része apostoli kormányzójának távirata a nunciushoz.

Fasc. 9. ff. 690–697: Különféle levelek

Különféle levelek a nunciushoz (1941, 1942); Casaritól egy kis névjegykártya méretű lap – egy levél nunciushoz eljuttatásával kapcsolatban (1942); Francesco Cherubini titkár távirata – hétfőn repülővel érkezik (1942. márc. 14.).⁴³

Busta 57. (1936–1939)

Fasc. 1. ff. 1–294: Keleti rítusú egyházmegyék

Fasc. 1.1. ff. 2–34: Hajdúdorogi görög katolikus egyházmegye

A hajdúdorogi püspökség betöltésével kapcsolatos levelezés. Takács Bazil püspökről információkat gyűjtött Czapik Gyula (1938. jún. 10.). Nincsenek róla jó véleménnyel, akiket megkérdezett, ráadásul cseh állampolgár és ismert amerikai fénykép botránya is, ahol „avendo alle spalle donne in vestito ultra-decollato”. Amerikában sikertelen volt. Ehhez jön hozzá a Males Anna által megfogalmazott vád, amely szerint ő a gyermeke apja. Battonya község vallási helyzete „dopo che il loro sacerdote, il Rev. Romul Ganea, è stato internato nel manicomio di Gyula” – ezzel kapcsolatos levelek. Házassági aka-

⁴³ A kutathatósági terminuson (1939) túllépő iratok.

dály alóli felmentésért taxa küldése. Bányay Jenő káptalani helynök 1938. nov. 12-én a nuncius aranymiséje alkalmából kifejezett jókívánságaiért köszönetet mond.

Fasc. 1.2. ff. 35–65: Miskolci apostoli adminisztratúra

Levelezés Papp kérése ügyében, hogy a miskolci görög katolikus parókiát válasszák el a hajdúdorogi egyházmegyétől és inkorporálják a miskolci apostoli adminisztratúrába. Az ügyben ír Bányay Jenő káptalani helynök is, aki a káptalan véleményének megkérdezése után azon a véleményen van, hogy a *Christifideles*ben örökre a hajdúdorogi egyházmegyéhez csatolták, valamint „sede vacante nihil innovetur”. Szántay-Szémán István: *A pápaság az orosz ortodoxia tükrében* című munkáját küldi el. 25 alkalomra házassági akadályok alóli felmentés Papp Antalnak (a nuncius küldi „Rescriptum Sacrae Congregationis Orientalis quo Excellentiae Tuae Rev.mae datur, pro 25 casibus, facultas dispensandi super impedimento mixtae religionis”, a taxa befizetéséről a szelvény is mellette). A rakacai görög szertartású istentiszteletek nyelvéről levelezés – Ahogy Cesarini Rottának írja: „Essendo pervenuta notizia, a questo S. Dicastero, che l’Ecc.mo Mgr. Papp avrebbe di recente ordinato al parroco di Rakaca di celebrare la S. Liturgia non più in paleoslavo ma in lingua ungherese”, ezért kéri, hogy a nuncius folytasson nyomozást és küldjön információt. Papp Antal kinevezése apostoli adminisztrátorrá Eperjes öt Magyarországra visszatérő parókiája élére; a miskolci apostoli adminisztratúra – Papp leírása; dekrétum.

Fasc. 1.3. ff. 66–117: Általános kérdések

A nuncius 1938. jan. 17-ei levele a váci püspöknek a Budapest környéki görög katolikusok lelki gondozásával kapcsolatban, benne többek között: „la S. Congregazione designerà un sacerdote di rito orientale, il quale più volte, (specialmente verso pasqua) visiterà le località nominate nelle suppliche, e nelle chiese latine, da designarsi dagli Eccellentissimi Vescovi di Vác ed Albareale, confesserà, celebrerà la Santa Messa e farà le altre funzioni ecclesiastiche”. Máskor a hívek igényüket a latin papokkal elégítsék ki – ezzel kapcsolatos levelezés, újságcikkek; a nunciatúra által engedélyezett rítusváltoztatások 1937-ben, külön kiemelve a szeminaristákat. Pacellinek a nuncius 1938. ápr. 12-ei levele Kánya egy levelével kapcsolatban „a proposito di presunte tendenze della Sacra Congregazione per la Chiesa Orientale nel senso di indurre i così detti siculi di Romania ad abbandonare il rito latino per il rito greco-unito, il che avrebbe come effetto la loro snazionalizzazione e la loro rumanizzazione”. Kánya levelének másolata. A munkácsi és eperjesi egyházmegyéből a magyar korona alá visszakerült területek egyházi igazgatása ügyében levélváltások, újságcikk. Köztük a nuncius Serédinek: „Come elemento di giudizio, e in via del tutto riservata, credo bene sottolineare alla Eminenza Vostra Rev.ma che la S. Congregazione non sarebbe aliena dall’incaricare l’Eccellentissimo Signor Papp di reggere la Diocesi di Munkács, costituendola con tutte le parrocchie rutene su territorio ungherese, sia quelle già appartenenti alla stessa Diocesi di Munkács e alla Diocesi di Presov, come quelle che formano attualmente l’Amministrazione Apostolica di Miskolc”. Szobota Józsefet az eperjesi püspök, Gojdics Pál megbízta a vikáriusi teendők ellátásával, amíg ezen terület joghatóságának kérdése megoldást nyer – vonatkozó levelek. Nyárádi Dénes püspök, a munkácsi egyházmegye csehszlovákiai parókiáinak

apostoli kormányzója útjával kapcsolatban több távirat, levél, *Note verbale*-ok, utazási igazolvány. Köztük egy 1938. nov. 17-ei *cifrato* röviden összefoglalja a lényegét: „Chiesa Orientale chiede risposta telegramma cifrato se Vescovo Jugoslavo Njaradi munito passaporto diplomatico Vaticano può recarsi attraverso Ungheria in territorio Cecoslovacco della Russia Carpatica”. Információ a tapolcai javadalmas apátságról; a nuncius és Tisserant levélváltása Magyarország új határai és az egyházi adminisztráció kapcsán (1938 novemberében).

Fasc. 1.4. ff. 118–238: Engedélyezett rítusváltoztatások

Különbéle rítusváltoztatási ügyek: folyamodványok; kapcsolódó dokumentumok (például plébániahivatalban felvett jegyzőkönyv arról, hogy csak akkor hajlandó elvenni feleségül a jegyesét a római katolikus egyház szentségi házasságával, ha áttér a görög szertartásról a római szertartásra). Az érintett ordináriusok levelei; a nuncius válaszai; engedély megadása a rítusváltoztatásra, szelvények, stb.

Fasc. 1.5. ff. 239–293: Felfüggesztett vagy nem engedélyezett rítusváltoztatások

Különbéle rítusváltoztatási ügyek (köztük például egy hívő, aki 27 évig a római katolikus szertartás szerint gyakorolta vallását, nem térhet át, mivel a görög katolikus hívek nyugodtan eleget tehetnek vallási kötelezettségeiknek római katolikus templomban is); folyamodványok; a nuncius válaszai; kapcsolódó egyéb levelezés.

Fasc. 2. ff. 295–379: *Általános vallási kérdések, az egyházi javak reformja*

A Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának 1938. febr. 11-ei körlevele; a hitre káros publikációk jelentését a Szentszék a szentszéki képviselők, az ordináriusok és a pápai egyetemek rektorainak köteleességévé teszi. Pacelli 1938. máj. 17-ei körlevele; Pacelli 1938. máj. 21-én az Eucharisztikus Kongresszussal kapcsolatban írt levele. A bíboros államtitkár a rouen-i katolikus szociális hét alkalmából, ezzel kapcsolatban újságcikkek is; német nyelven írt névtelen levél a magyarországi latifundiumokról, melyet közvetlenül a Szentszéknek küldtek. Kapcsolódó levelezés. Theodor Innitzer bíborost, bécsi érseket ért 1938. okt. 7–8-ai támadással kapcsolatos levelek, köztük Kaldeyew 1938. okt. 10-ei, részben rejtjeles jelentése Pacellinek, melynek mellékletében többek között a következőket írja, az érintett Innitzerrel történt telefonbeszélgetés alapján: „La sera del giorno 7 Ottobre nella cattedrale di S. Stefano di Vienna in Austria ebbe luogo una radunanza della gioventù cattolica. Tra gli altri parlò anche il Cardinale e con parole vibranti incoraggiò la gioventù a star saldi nella fede. Quando questi giovani uscirono dalla chiesa (erano 6000 incirca), fecero una dimostrazione in pro del Cardinale e cantarono l’Inno dell’Associazione del S. Cuore di Gesù. Tale dimostrazione spontanea venne disturbata con fischi e cori declamatori dalla Hitler Jugend e da distaccamenti S.H.: „La nostra fede è la Germania! Abbasso Innitzer! La Gioventù cattolica già da un pezzo si era ritirata dalla piazza, quando i membri del distaccamenti S.H. cominciarono a battere il portone del palazzo del Cardinale e chiesero che il Cardinale Innitzer venisse trasportato al campo di concentramento. In quel giorno (venerdì) dietro preghiera del Segretariato Arcivescovile la polizia difese il

palazzo, e verso le 11 di notte i dimostranti con delle minacce si allontanarono dalla piazza”. A rendőrségnek kellett megvédeni az érseki palotát. Másnap betörték és törtek-zúztak. A két titkár biztos helyre vitte a bécsi érseket, majd az Eucharisziát akarták biztonságba helyezni. Az egyik káplánt ki is dobták az ablakon és megsérült. A rendőrség csak egy embert keres. Amikor elhagyták a támadók a palotát, a *Deutschland über allest* énekelték. *Il problema sociale dell'agricoltura in Ungheria* címmel füzet; a visszatért felvidéki plébániákkal, valamint Csárszky József helyzetével kapcsolatban a nuncius; Czapiuk Gyula kapcsolódó információi (1938. nov.). Rossi 1938. nov. 25-ei levele a nunciushoz, melyben az 1934–1938-as quinquennalis relációkra válaszadás kapcsán arra kéri: „voler informare questa S. Congregazione sulle condizioni religiose e morali delle singole diocesi, segnalando quei punti su cui V. Ecc. crede che si debba richiamare l'attenzione degli Eccmi Vescovi”. A nuncius 1938. dec. 28-ai válasza. Rossi 1939. jan. 10-én megköszöni a nuncius által küldött információkat; a nuncius 1938. dec. 14-ei levele Pacellinek „Sistemazione delle circoscrizioni territoriali ecclesiastiche in Ungheria” tárgyban. Serédi kapcsolódó jelentése. Folba Jánost emeljék püspöki méltóságra – magyar nyelven írt, aláírás nélküli magánlevél, 1939. jan. 8.

Fasc. 3. ff. 380–535. Általános politikai jelentések, királykérdés, politikai pártok, sajtó, kegyuraság
 A nuncius illetve Kaldewey több jelentése Pacellinek a politika és vallás helyzetéről, valamint számos jelentése a politikai helyzetről. Például Darányi győri programadó beszédéről, a zsidótörvényről és következményeiről, az Anschluss fogadtatásáról, az Imrédy-kormányról, Imrédy és Kánya római látogatásáról, az új külügyminiszterről, Csáky Istvánról, a római jegyzőkönyv aláíróinak találkozójáról, stb. Jelentés az új szentszéki követről, Apor Gábor báróról; több jelentés, levelezés Magyarország és Csehszlovákia témakörben, különösen a visszatérő területek egyházi joghatóságáról; térkép; újságcikkek. Jelentés a kormányzó 70. születésnapja kapcsán – Horthy köszönete; jelentés Szent Isván ünnepéről – Pacelli válasza; Zogu albán király és Apponyi Géraldine házasságával kapcsolatban több jelentés, levélváltás; Pacelli és Rotta rejtjeles levelei. Távirat: József Beck lengyel külügyminisztert nem fogadja a pápa római tartózkodása alatt, mivel „ha apostato fede cattolica e si è fatto Calvinista per divorziare ed unirsi divorziata”. A nuncius 1938. máj. 16-án Albrecht főherceg második házasságával kapcsolatban – egy protestáns nőt vett el, Bocskay Katalint, a pannonthalmi főapát adta őket össze Pannonthalmán. Horthy Kurt Schuschnigg kiszabadulása érdekében – ezzel kapcsolatos levelezés, köztük Montini távirata: „Autorevole persona che sembra bene informata prospetta come unica misura per caso salvare ex Cancelliere austriaco opportuno che Sua Altezza Serenissima Horthy chieda al Cancelliere del Reich di dare Schuschnigg in consegna allo stesso Reggente che dovrebbe costituirsi garante per sua condotta. Prego farmi conoscere se Vostra Eccellenza Reverendissima ritenga possibile e proficuo tentare questo passo interponendo se occorre nome Santo Padre”.

Fasc. 4. ff. 536–574: Szerzetesrendek és szerzetesi kongregációk (Ordini e Congregazioni religiose)

A ciszterci rend katalógusának küldése; a jezsuita rend névtárának küldése; a nuncius 1938. márciusi levele Ottavianinak, Oslay Osvald ferences szerzetessel, az egri norma mozgalom alapítójával kapcsolatban „ex-provinciale dell’Ordine, suo suddito, il quale è anima di una nuova Congregazione femminile di Suore Francescane per l’assistenza dei poveri, la quale figura come fondazione dell’arcivescovo di Eger”. Úgy tűnik, hogy olyan kéziratokat publikált, amelyek a katolikus tanítással nem voltak teljesen összhangban. A rendfőnök utasította, hogy vonuljon vissza a nevezett kongregáció irányításától és „imponendo a lui ed agli altri suoi confratelli di cessare d’immischiarsi negli affari di essa”. Szegedre rendelték, el kellett hagynia Budapestet. A kormányzó arra kérte a nunciust, hogy járjon közbe az érdekében – ezzel kapcsolatos levelek. Olofsson Placid Károly O.S.B. apostoli áldást kér „occasione duplicis in nostra familia professionis religiosae”; melléklete két kapcsolódó fénykép, az áldást megkapják. Ruffini 1938. máj. 4-ei levelében kéri Rottától a beérkezett információkat „circa l’ordinamento degli studi filosofico-teologici vigente nell’Archicenobio di S. Martino di Pannonhalma della Congregazione Benedittina Ungherese” Serédi véleményével együtt; Rotta 1938. jún. 14-ei levele Ruffininek, a *Ratio Studiorum* reformjával kapcsolatban („...Perciò domandai allora agli Scolopi, ai Cisterciensi ed ai Premonstratensi di Csorna che mi esponessero quale l’ordine degli studi filosofico-teologici nelle loro Case di Ungheria per avere sotto mano degli elementi utili, anzi necessari per una eventuale sistemazione comune...”); a pannonthalmi főapát levele az ügyben. Noots több levele, köztük 1938. máj. 8-án: *De Ratione Studiorum in Religionibus Monasticis in Hungaria*, valamint *Decretum visitationis apostolicae in Congregatione Hungarica Ordinis Cisterciensis a RR.DD. Abbate Huberto Noots peractae die 11. Martii et sqq. a 1938*; Kelemen Krizosztom O.S.B. 1938. jún. 30-ai levele Nootsnak. A bencés névtár Kelemtől; a ciszterci rend zirci kongregációjának névtára Zircről.

Fasc. 5. ff. 575–630: Szentszék és Vatikánváros

Pacelli 1938. febr. 21-ei körlevele: *Regolamento per il trattamento economico delle Rappresentanze Pontifice*; Kisméretű füzet: *Estratto della Relazione di una Rappresentanza Diplomatica in Monaco di Baviera, riguardante la persecuzione religiosa in quella regione. – 25 gennaio 1938*; újságcikkek, köztük például *A proposito del plebiscito nell’Austria* címmel. Montini 1938. ápr. 9-ei levele Rottának, melyben kijelenti „non si poteva concedere a Mons. Kaldewey la conservazione delle propine”. *Note verbale*. Pacelli megbízza a nunciust, hogy látogassa meg Majláth püspököt a budapesti klinikán és győződjön meg egészségi állapotáról. A kérés előzménye Vorbuchner Adolf gyulafehérvári koadjutor levele „nella quale il Prelato implora provvedimenti per la cessazione del grave stato di disagio determinato dalla lontananza dalla diocesi del Vescovo diocesano, Monsignor Majláth, degente da due anni, come Ella sa, in una Clinica di Budapest”. Felmerül Majláth lemondásának lehetősége is. „Naturalmente verrebbe assegnata al venerando Prelato dismissionario un congruo assegno sulle rendite della Diocesi”. Pár nappal később, máj. 18-án kelt a püspök lemondó levele, melynek egy

alá nem írt példányát találjuk a fasciculusban, az eredetit a nuncius Pacellinek küldte 1938. máj. 19-én. Rotta és Tardini táviratváltása Jean Verdier P.S.S. bíboros, párizsi érsek programjáról a budapesti Eucharisztikus Kongresszus után: eredetileg Belgrádba látogatott volna, de a terv megváltozik és Prágán keresztül tér haza. Házassági anyakönyvi kivonat másolatát küldi Pacelli (a Vatikánban kötötte Földesi József László és Strazsek Rozália), ezzel kapcsolatos *Note verbale*. A pápa rádióüzenete, amelyben „esortava alla preghiera ed offriva perfino, con eroismo sublime, la stessa Sua vita perché venissero risparmiati all’umanità gli orrori e le conseguenze disastrose di una guerra, che stava lì per lì per scoppiare”. Egy győri bencés elsős gimnazista, Angyal Andor levele ezzel kapcsolatban olaszra fordítva. A pápa apostoli áldását küldi neki. Pacelli távirata: az új olasz házasságra vonatkozó rendelkezések, amelyek különböző fajok között megtiltják a házasságot, és ezzel szembe mennek az egyház tanításával (különösen, ha két különböző fajhoz tartozó katolikus házasságáról van szó). Újságcikk. A pápa állapotáról két távirat, az elsőben, melyet Pacelli 1938. nov. 25-én küldött, hogy „Circolare – Ore 12 Santo Padre stamane poco dopo celebrazione Santa Messa è stato colto improvvisamente da precipitato grave attacco di asma cardiaca che attualmente va migliorando”. A másodikban nov. 26-án arról értesíti a nunciust, hogy javult az egyházi egészségügyi állapota. Ajándékok a pápának (az Angolkisasszonyok Sancta Maria leánygimnáziuma Budapestről két kelyhet ajándékozott a pápának zárandoklatuk alkalmával – a pápa áldását küldi nekik, melyet Pacelli közöl a nunciussal; valamint a pápának kazula a *l’Association de l’Adoration Perpetuelle*-től). Montini küld egy informatív összefoglalót a Szentszék 1938-as tevékenységéről.

Fasc. 6. ff. 631–893: Pápai kitiüntetések

Különféle pápai kitiüntetések adományozásával, illetve az értük járó taxák utalásával kapcsolatos levelezés (például Mohl Adolf és Ragats János győregyházmegyei kanonokok pápai prelátsui kinevezésével kapcsolatban). A fasciculusban névjegykártyát, nyugtát is találunk.

Busta 58. (1937–1939)

Fasc. 1. ff. 1–69: Katolikus gyűlések és Actio Catholica

Az Actio Catholica 1936–1937-es munkaévének jelentését küldi Mihalovics Zsigmond 1938. febr. 5-én két példányban a nunciusnak és kéri, hogy illetékes helyre juttassa el az egyiket. A nuncius megköszöni, és 1938. febr. 11-én elküldi jelentését Pacellinek. Eszerint sikeresen gyökeret vert a mozgalom Magyarországon: „Si deve constatare che qui realmente si lavora, e l’Azione Cattolica oramai ha preso cittadinanza piena in Ungheria e non se ne contesta più il diritto di esistere e di agire. Essa ha saputo tenersi al disopra della vita politica di partito, e ciò ha servito a smissare angoli e ad appianare difficoltà” stb. Pizzardo 1938. jan. 30-ai levele, melyben leírja, hogy 1938. aug. 18–25 között az Egyesült Államokban lesz a második ifjúsági világkongresszus, amely „favorische ideologie equivoche e pericolose”. Az első kongresszust 1936-ban Genfben tartották és

Marius Besson lausanne-i és genfi püspök nyilvánosan figyelmeztette a katolikusokat, hogy ne vegyenek rajta részt. Most úgy tűnik, hogy aggodalmai megalapozottak voltak. A szervezőket, illetve Besson figyelmeztetését is itt találjuk. A nuncius a prímás tudomására hozta, aki „avvisando opportunamente le persone che presiedono alle Organizzazioni della Gioventù cattolica”. Erről 1938. febr. 15-én értesítette Pizzardót. A Katolikus Háziasszonyok Országos Szövetsége a Budapest Székesfőváros Iskolánkülvüli Népművelési Bizottsággal karöltve 1938. márc. 3–17. között az Élet iskolájának tizenegyedik évfolyamát tartja. Az előadássorozat célja a hallgatóság előkészítése a szentévre idezarándokló külföldi katolikusok fogadására (program mellékelve). A máltai lovagok szövetsége alapításának tizedik évfordulója lesz Budapesten, melyre József főherceg pápai áldást kér. Ezzel kapcsolatos rendezvényekre hívják a nunciust, program, a nuncius jelentése. Verő Sándor izraelita egy kelyhet ajándékozott a pápának a nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus és Szent István halála kilencszázados évfordulója alkalmából (mellette köszönet). Pizzardo levelet küld Mihalovicsnak a nunciuson keresztül. A jelentésből nem világos a szekciók közötti kapcsolat. „Sembrebbre conveniente insistere sulla necessità di dare un maggior coordinamento alle diverse opere nelle Parrocchie e nelle Diocesi, se non altro colla istituzione di un Consiglio Diocesano con un Comitato Nazionale Generale Direttivo come si è fatto in altri paesi e colla costituzione delle quattro organizzazioni distinte di uomini, donne e gioventù maschile e femminile, eventualmente con delle sezioni specializzate, singolarmente per le gioventù; e curare una più larga e profonda preparazione dei dirigenti”. Burkoltan utal rá a Mihalovicsnak küldött levélben. Több kapcsolódó levél, dokumentum, újságcikk: *Nemzeti Újság*, 1938. júl. 17-ei száma: *A pápa elismerése a magyar Actio Catholicának* címmel. 1938 októberében lesz Rómában a „IV Congresso Internazionale di Archeologia Cristiana” Rómában. Az Államtitkárság ajánlja, hogy a Szentszék képviselői karolják fel a kezdeményezést. Program. A nuncius 1938. júl. 25-ei levele Mons. Giulio Belvederinek (Segretario del Pontificio Istituto di Archeologia Cristiana). Körlevél az Actio Catholicával kapcsolatban az Államtitkárságról, válaszlevél; „Brevis relatio de Actione Catholica et de operibus catholicis inter Hungaros, quorum maior pars nuperrime ex Cecoslovachia suae avitae Hungaricae patriae restituta est”. Pfeiffer Miklós kassai kanonok névjegykártýja. Montini 1938. dec. 17-ei levele: az Eucharisztikus Kongresszus sikeréhez hozzájárulóknak Serédi pápai kitüntetésekért: „Il Santo Padre si è degnato di annoverare tra i Protonotari Apostolici a.i.p. l'III.mo e Rev.mo Mons. Giulio Czapik, tra i Suoi Prelati Domestici il Rev. Sac. Sigismondo Mihalovics e tra i Suoi Camerieri Segreti Sopranumerari i Rev. di Sacerdoti Federico Molnar ed Emerico Szabó”. Küldi a brevéket és a „biglietti di nomina”. A nuncius Serédinek az ügyben.

Fasc. 2. ff. 70–259: A Budapesten, 1938. máj. 23-tól máj. 31-ig tartott 34. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus. Pápai legátus Eugenio Pacelli, XI. Pius bíboros államtitkára

Fasc. 2.1. ff. 71–258: A kongresszus előtt a nuncius több jelentése Pacellinek, például a nuncius Barczával egyeztet a protokollról, a németek megtiltották a részvételt, stb. Pacelli és a nuncius levélváltása (1938. febr.) arról, hogy milyen nyelven mondja a bevezető

és befejező beszédet. A nuncius 1938. ápr. 28-án Pacellinek írt levele a nunciatúrán pengőben összegyűlt pénz használata kapcsán „per pagamenti in favore dei pellegrini italiani al prossimo Congresso Internazionale Eucaristico”; pengő átutalásokról banki értesítések; névjegykártya (Dino C. Hainzl, compagnia italiana turismo cit., direttore ufficio di Budapest); újságcikkek; *Note verbale circulaire*-ek; *Note verbale*-ok; Mons. Carlo Grano Budapestre érkezéséről értesítő távirat. Levél Serédinek; táviratok – nunciatúrán fogadás; XI. Pius 1938. máj. 15-ei Horthyhoz intézett levelének magyar fordítása a kongresszus alkalmából. Vatikán Állam kormányzójától levél, melyben tanúsítja „che il Dottor Cesidio Lolli è il corrispondente del giornale „L'Osservatore Romano” organo ufficiale della Santa Sede e della Città del Vaticano, inviato in missione speciale al seguito di Sua Eminenza il Signor Cardinale Legato Eugenio Pacelli per il Congresso Eucaristico Internazionale di Budapest. Si prega di voler concedere al predetto Dottor Lolli tutte le facilitazioni possibili per i telegrammi di stampa e privati e per le conversazioni telefoniche che effettuerà durante il viaggio dalla Città del Vaticano a Budapest e la permanenza in detta città”. Az érintett Lolli levele; különféle meghívók az Eucharisztikus kongresszus alkalmából fogadásokra, diplomáciai étkezésekre, stb. Meghívottak listája az 1938. máj. 29-ei ebédre (a m. kir. Pázmány Egyetem rektora írt). Pacelli magyarországi tartózkodásának programja; meghívók; kitöltetlen meghívókártyák; menü és ültetési rend (1938. máj. 25.); az 1938. máj. 29-re meghívást megköszönő levelek. A nuncius pápai kitüntetésekért kér az Eucharisztikus Kongresszus alkalmából. 1938. jún. 13-án Rott segédpüspöke bullájának megküldését sürgeti meg a nuncius Montininél. Az olasz követségről a nunciushoz, hogy hozzájuk küldték Béróczi Dezső tanító és a diákok Pacellinek címzett levelüket, most továbbítják neki. A nuncius köszöni. Az Eucharisztikus Kongresszus programja; a kitüntetésre jelöltek listája; Serédi 1938. jún. 22-ei ajánlása; a Lolli tollából [Cesidio Lolli] megjelent cikkek gyűjteménye Aradi Zsolttól (Szent István magyar király 900 éves jubileuma 1938 sajtóiroda). Serédi köszöni a nuncius támogatását és a kongresszusi album egy példányát küldi. *L'Osservatore Romano* példányai, kapcsolódó újságcikkek.

Fasc. 3. ff. 260–280: Egyetemi, teológiai képzés; szemináriumok

Ruffini 1938. febr. 2-ai levele Rottának, küldi a kötetet, amiben összegyűjtötték a klérus oktatására vonatkozó dokumentumokat. A nuncius köszöni. A milánói rektor levele a nunciushoz: a debreceni egyetem meghívta őket a centenáriumi ünnepélyekre, amelyek októberben lesznek. Képviselő küldése, mivel protestáns egyetemről van szó, nem lehetséges, viszont azután érdeklődik: „se possiamo mandare un nostro indirizzo di omaggio”. Czapik információi a debreceni egyetemről, szerinte hivatalos állami egyetem és nem felekezeti. A teológiai fakultás 300 éves, így a rektor meghirdette az egyetem 300 éves jubileumát. Ezt a tanárok is erőltetettnek tartják, de ő meghívta Európa összes egyetemét. Ezzel kapcsolatos levelezés. A *Nemzeti Újság* főszerkesztője küld Unghváry M. tanárról információt, melyet Agostino Gemelli O.F.M. milánói rektor kért. A tanár 28 éves és „egli pur

conservando il suo posto d'Incaricato del Corso all'Università di Pavia dovrebbe dare lezioni tanto all'Università del S. Cuore come alla Regia di Milano.” A páviai egyetemen a magyar nyelv előadója volt és onnan a Magyar Kormány ajánlására a Jézus Szíve milánói egyetemen Márffy Oszkárt fogja helyettesíteni. Czapik levelei az ügyben. A nuncius továbbítja Gemellinek az információt. A Pázmány Péter Tudományegyetem rektora átvette az egyetem kormányzatát az 1938–39-es tanévre, válasz.

Fasc. 4. ff. 281–517: Különfélék

Különféle kérések. Például Kovács Antal MÁV elöljáró: hasson oda a hercegprímás, hogy a Magyar Rádió úgy a római, mint a görög katolikus szentmiséket elejétől a végéig, tehát teljes terjedelmében közvetítse. A *Nemzeti Újság* szerkesztősége küldte tovább a nunciátúrára a levelet. Dosztál Ferenc kérvénye: vatikáni állampolgár szeretne lenni. Pápai áldások kérése. Egy hívő arra kéri Pacellit, hogy papnak készülő fiát segítsen taníttatni, többen álláshoz jutás reményében írnak, stb. Levelek a pápa 16. koronázási évfordulója alkalmából; a pápát 81. születésnapja alkalmából üdvözlők; hódoló levelek (például a gyarmati katolikus ifjúsági egyesület a zászlószentelés alkalmából hódolatát tolmácsolta a pápának). Panaszlevelek (például Tóth Gyula Sátoraljaiújhelyen Lengyel Gyula mikóházai görög katolikus plébánosra panaszkodik). Újévi, karácsonyi jókívánságok; *Note verbale*-ok. Információk (Szakvály családról Czapik Gyula információja; Palatinus József: *A szabadkőművesség bűnei* c. könyv szerzőjéről és munkájáról információk). A világbéke érdekében propaganda tevékenységre szeretne adományt küldeni egy hívő. *Oltári Szentségünk Hymnus*z küldése. Szent István postabélyegeg ajándékba, a kettős szentév tartamára 1938. jan. 1-jén hozzák őket forgalomba. A IX. kerületi nyilasok a Boráros-téri Öreg Huszár vendéglő két külön termében heti tagértekezletet tartottak – erről szóló levél (Bangha küldte). Alessandro Nicolescu 1938. jan. 29-ei észrevételei az 1930–31-es *Katolikus Almanach*al kapcsolatban. A nuncius 1938. febr. 25-ei levele Pacellinek a témával kapcsolatban.

Fasc. 5. ff. 518–579: Római kongregációk

A quinquennalis fakultás alapján adott házassági akadályok alóli felmentések és ezek után 1937-re befolyt taxák tárgyában levelezés. Galambos Miklós szombathelyi püspöki titkár 1938. jan. 22-ei levele, melyben afelől érdeklődik, hogy az apostoli nunciátúra az évben is elfogadja-e az előző évi felmentések taxáját – a levélen a válasz: „Si è risposto affermativo. Budapest, 24 Gennaio 1938”. Kelemen Krizosztom O.S.B. 1938. máj. 4-ei levele: „Cum occasione magni Congressus Internationalis Eucharistici plurimi altissimaque dignitatis hospites patriam nostram visitaturi sint, quorum praeclariores ab Excellentia Tua certissime numerosi recipientur, liceat offerre pro usu haustus modestam collectionem hisce diebus missam. Gaudio nobis erit permagnano, si eam Dominatio Tua Excellentissima eadem antiqua caritate acceptare dignabitur, qua nos semper insignire dignata est”. Kelemen Krizosztom O.S.B. tudatja, hogy Sárközy Pált bakonybéli apáttá nevezte ki. Váci kanonoki kinevezések – aján-

lások, taxák, stb; a pécsi egyházmegyében található kisasszonyfai plébániára ki-nevezés taxája (1938-ban Gyenis Vilmos lett a plébános); különböző diszpenzációk – taxák kiüldése.

Fasc. 6. ff. 580–609: Levelezés a diplomáciai testülettel

Francia nyelvű diplomáciai levelezés. Például tudatják a nunciussal megbízólevelük Horthynak történő bemutatását, követségek címével kapcsolatos levelek. Mária román királyné halála alkalmából a budai ortodox templomban lesz mise, stb.

Fasc. 7. ff. 610–700: Válasziratok és felbatalmazások, valamint szentségek kiszolgáltatása és ezekről tanúsítványok

Több, szentségi böjt alóli felmentés kérése; szelvények. Egy nővér tiltott könyvek birtoklására és olvasására kér engedélyt (az angolkisasszonyok nyíregyházi leánylíceumában a filozófia tárgyak és a modern irodalom tanára) – 3 évre megkapja az engedélyt. Házassági akadályok alól felmentés kérése; különböző ordók feladásáról a nuncius tanúsítványa; tengeren misézésre engedélyek kérése. A debreceni apostoli adminisztratúra egy tiszteletbeli kanonokjának (Antonio Soldano Ruszkának engedély „ut, durante infirmitate qua laborat, loco recitationis horarum canonicarum quotidie semel integrum Rosarium Beatae Mariae Virginis recitet”) felmentés, stb.

BIBLIOGRÁFIA¹

- „Alattad a föld, fölötted az ég...” *Források, módszerek és útkeresések a történetírásban* (szerk. Balogh Margit), Budapest 2010.
1939. évi törvények (Magyar Törvénytár–Corpus Juris Hungarici; szerk. Degré Miklós–Várady-Brenner Alajos), Budapest 1940.
- A 20. század egyház- és társadalomtörténetének metszéspontjai: *Tanulmányok a Pécsi Egyházmegye 20. századi történetéből* (Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis 8) (szerk. Bánkuti Gábor–Varga Szabolcs–Vértesi Lázár), Pécs 2012.
- A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye jubileumi emlékkönyve, 1912–1987 (szerk. Timkó Imre), Nyíregyháza 1987.
- A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye történeti sematizmusa, 1777–1923 (szerk. LAKATOS ANDOR), Kalocsa 2002.
- A katolikus egyházközségek igazgatásának szabályzata, Székesfehérvár 1929.
- A külföldi magyar intézetek működése és a magas műveltség célját szolgáló külföldi ösztöndíjak az 1925/26. tanévben, Budapest 1928.
- A külföldi magyar intézetek működése és a magas műveltség célját szolgáló külföldi ösztöndíjak az 1929/30. tanévben, Budapest 1932.
- A külföldi magyar intézetek működése és a magas műveltség célját szolgáló külföldi ösztöndíjak az 1930/31. tanévben, Budapest 1933.
- A magyar katolikus püspökök tanácskozásainak története és jegyzőkönyvei 1919–1944 között I–II (Dissertationes hungaricae ex historia Ecclesiae 12–13) (szerk. Beke Margit), München–Budapest, 1992.
- A Székesfehérvári Egyházmegye jubileumi névtára 1977-ben. Alapításának 200. esztendőjében, Székesfehérvár 1977.
- A szombathelyi egyházmegye története (1777–1929) I–III (szerk. GÉFIN GYULA), Szombathely 1929–1935.
- A XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus Emlékkönyve, Budapest 1938.
- Acta Apostolicae Sedis*, 1920–1939.
- Actes et documents du Saint Siège relatifs à la seconde guerre mondiale* (szerk. Pierre Blet–Angelo Martini–Burkhard Schneider, valamint a 3. kötetből: Robert A. Graham) I–XI, Città del Vaticano 1965–1981.
- ADRIÁNYI GÁBOR: *A Bab-korszak katolikus egyházpolitikája 1849–1859*, Budapest 2009.
- ADRIÁNYI GÁBOR: *A Katolikus Egyház története a XX. században Kelet-, Közép-Kelet-és Dél-Európában*, Budapest 2005.
- ADRIÁNYI GÁBOR: *Documenta Vaticana. Historiam autonomiae catholicae in Hungaria illustrantia. Vatikáni okmányok a magyar katolikus autonómiáról 1891–1920* (Dissertationes hungaricae ex historia Ecclesiae 18), Budapest 2011.
- ADRIÁNYI GÁBOR: *Egy élet nyomában*, Budapest 2007.
- ADRIÁNYI GÁBOR: *Fraknói Vilmos és a „Monumenta Vaticana Hungariae Historiam illustrantia” megindítása*, MEV–Regnum 8 (1996) 3, 61–72.
- ADRIÁNYI GÁBOR: *Fraknói Vilmos javaslata a Szentszék levéltári forráskiadására*, MEV 19 (2007) 1–2, 149–160.

¹ Tartalmazza a bevezetőben idézett műveket, az inventáriumban az egyes személyek azonosításához használt munkákat, illetve egy szűkebb válogatást a korszak alapvető egyháztörténeti irodalmából.

- ADRIÁNYI GÁBOR: *Fünfundzwanzig Jahre ungarischer Kirchengeschichte 1895–1945*, Mainz 1974.
- ADRIÁNYI GÁBOR: *Probászka és a Római Index*, Budapest 2002.
- ADRIÁNYI GÁBOR: *Reform und bischöfliche Kollegialität in den Schriften der ungarischen Konzilsväter auf dem Ersten Vaticanum*, Ungarn-Jahrbuch. Zeitschrift für die Kunde Ungarns und verwandte Gebiete 2 (Mainz 1970) 130–142.
- ADRIÁNYI GÁBOR: *Scitovszky és Simor érsekek barca a prímási jogokért*, Ministerio. Nemzetközi történetész konferencia előadásai. 1995. május 24–26. (szerk. Bárdos István–Beke Margit), Esztergom 1998, 29–38.
- ADRIÁNYI GÁBOR: *Ungarn und das I. Vaticanum* (Bonner Beiträge zur Kirchengeschichte 5), Köln–Wien 1975.
- ADRIÁNYI GÁBOR–CSÉKY BALÁZS: *Nyisztor Zoltán* (Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae 17), Budapest 2005.
- ADRIÁNYI GÁBOR: *Die Stellung der ungarischen Kirche zum österreichischen Konkordat von 1855*, Dissertatio ad Lauream in Facultate S. Theologiae apud Universitatem S. Thomae Aqu. in Urbe, Roma 1963.
- Annuario Pontificio per l'anno 1920–1939*.
- ANTAL ÁRPÁD: *Aron püspök élő öröksége*, Erdélyi Múzeum 58 (1996) 3–4, 234–259.
- Archivi e archivistica a Roma dopo l'Unità. Genesi storica, ordinamenti, interrelazioni, Atti del convegno (Roma, 12–14 marzo 1990)* (Pubblicazioni degli Archivi di Stato. Saggi 30), Roma 1994.
- Archivio della nunziatura Apostolica in Berlino (Nunziatura Pacelli)*. Indice 1996 (a cura di KIRSI SALONEN), Città del Vaticano 2003.
- Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest”). aa. 1920–1939. *Indice 1235* (a cura di TOMISLAV MRKONJIĆ), Città del Vaticano giugno 2010.
- Az állami és jogintézmények változásai a XX. század első felében Magyarországon* (szerk. Csizmadia Andor et al.), Budapest 1983.
- BALÁSSY LÁSZLÓ: *Apor Vilmos, a vértanú püspök*, Budapest 1989.
- BALDISSERI, LORENZO: *La Nunziatura in Toscana* (CAV 4), Città del Vaticano 1977.
- BALOGH GÁBOR: *A római katolikus egyház és a nemzetiszocialisták Magyarországon. Főbb konfliktusalakzatok és modus vivendik*, Budapest 2015.
- BALOGH MARGIT: *A KALOT és a katolikus társadalompolitika 1935–1946*, Budapest 1998.
- BALOGH MARGIT: *Mindszenty József* (Élet-kép sorozat), Budapest 2002.
- BALOGH MARGIT: *Mindszenty József. (1892–1975) I–II*, Budapest 2015.
- BALOGH MARGIT: *Szentszéki-magyar kapcsolatok a koalíció (1945–1949) éveiben*, Magyarország és a római Szentszék, 367–426.
- BALOGH MARGIT–GERGELY JENŐ: *Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, 1790–2005 I*, Budapest 2005.
- BALOGH MARGIT–GERGELY JENŐ: *Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992. Kronológia* (História könyvtár. Kronológiák, adattárak 1), Budapest 1993.
- BALOGH MARGIT–GERGELY JENŐ: *Egyházak az újkori Magyarországon 1790–1992. Adattár* (História könyvtár. Kronológiák, adattárak 4), Budapest 1996.
- BANGHA BÉLA: *Egy nagy ígélet. Az Actio Catholica jelentősége korunkban*, Budapest 1934.
- BANGHA BÉLA: *Magyarország újjáépítése és a kereszténység*, Budapest [1920].
- BÁNK JÓZSEF: *Egyházi jog. Az egyházi alkotmányjog alapjai*, Budapest 1958.
- Belügyi Közlöny*, 1920–1939. 1942.
- BERÉNYI SZILÁRD: *A katolikus autonómia és az egyházközösségek. Történeti áttekintés*, Budapest 1942.
- BERESZTÓCZY MIKLÓS: *Az egyházi nagyjavadalmakat érintő főkegyúri vagyonszelvény eljárási szabályzata*. (Magyar Jogászegylet Egyházi Jogi Szakosztályának Kiadványai 4), Budapest 1944.
- BERESZTÓCZY MIKLÓS: *V. K. M. I. A magyar vallás- és közoktatásügyi minisztérium katolikus (I.) ügyosztályának története. 1867–1947*, Budapest 1947.
- BERTONE, TARCISIO: *L'apertura dell'Archivio: prospettive e progetti*, Giornata di studio, 98–99.
- BIFFI, MONICA MARIA: *Il cavalletto per la tortura. Cesare Orsenigo, ambasciatore del papa nella Germania di Hitler*, Roma 2006.

- BIKFALVI GÉZA: *Magyar jezsuiták történeti névtára 1853–2003* (METEM-könyvek, 53), Budapest 2007.
- BORÓVI JÓZSEF: *Az esztergomi érseki egyházmegye felosztásának és a besztercebányai–rozsnyói–szepesi püspökségek alapításának története*, Eger 1962.
- BRANDENSTEIN BÉLA: *Actio Catholica hívatása és feladatai Magyarországon*, Budapest 1935.
- Brevis schematismus cleri administraturae apost. Szatmáriensis in Hungaria ad annum 1936–1938.*
- BROGI, MARCO: *A Keleti Kongregáció és tevékenysége*, Orientalium dignitas: a XIII. Leó pápa által kiadott „Keletiek méltósága” kezdetű apostoli levél centenáriuma alkalmából tartott szimpozium anyaga, 1994. november 2–4, 44–56.
- Budapesti Hírlap* 1920. 1921. 1923.
- BURNS, CHARLES: *L'apertura dell'Archivio Segreto Vaticano alle ricerche storiche*, Archivi e archivistica a Roma dopo l'Unità, 33–50.
- CARBONE, VINCENZO: *L'Archivio del Concilio Vaticano II*, Archiva Ecclesiae. Bolletino dell'Associazione Archivistica Ecclesiastica. Anni 34–35 (1991–1992). Gli archivi diocesani per la ricerca storica, Città del Vaticano 1992, 57–67.
- CASAS, SANTIAGO: *León XIII y la apertura del Archivo Segreto Vaticano*, Anuario de Historia de la Iglesia 12 (2003) 91–106.
- Catalogus cleri dioecesis Magno-Varadinensis pro anno 1917.*
- Catalogus patrum et fratrum Ordinis Minorum S. P. Francisci provinciae S. Mariae in Hungaria ad annum 1917. 1926. 1930. 1935–1940.*
- Catalogus provinciae Hungariae et Transilvan. S. Elisabeth Ordin. Minor. S. Patris Francisci Conventualium 1917/1918(1918)–1918/1919(1919). 1921/1922(1922). 1942.*
- Catalogus religiosorum Provinciae Hungariae Ordinis Scholarum Piarum – A magyar piarista rendtartomány történeti névtára 1666–1997* (METEM Könyvek, 21) (Léh István adatgyűjtését s. a. rend. Koltai András, bev. Jelenits István, függ. Balanyi György), Budapest 1998.
- Catalogus religiosorum provinciae S. Iohannis Capistranensis Ordinis Minorum de Observantia pro anno 1916. 1925–1926. 1933. 1940.*
- Catalogus venerabilis cleri almae dioecesis Munkacsinensis ... pro anno 1915.*
- Catalogus venerabilis cleri dioecesis Quinque-Eclesiensis ad annum 1917. 1922. 1925. 1927. 1931. 1934. 1937. 1940.*
- Catalogus venerabilis cleri dioecesis Csanadiensis, 1919. 1927. 1936. 1942.*
- Cento anni al servizio delle relazioni Ungaro-italiane. Gli istituti Ungheresi scientifici, culturali ed ecclesiastici di Roma (1895–1995)* (a cura di László Csorba), Budapest 1998.
- Codex Iuris Canonici Pii X pontificis maximi iussu digestus Benedicti papae XV auctoritate promulgatus*, Roma 1918.
- Comunicato: Nuove prospettive per l'apertura degli archivi vaticani a riguardo del pontificato di Pio XI*, 15. 02. 2002, Bolletino della Sala Stampa della Santa Sede, n. 0090.
- Comunicato: L'apertura degli archivi della Santa Sede per il pontificato di Pio XI (febbraio 1922–febbraio 1939)*, 30. 06. 2006, Bolletino della Sala Stampa della Santa Sede, n. 0340.
- Csanád egyházmegye jubileumi évkönyve 1980*, Szeged 1980.
- CSAPODI CSABA: *Gróf Zichy Nándor élete és politikája (1828–1911)*, Budapest 1993.
- CSENOCH JÁNOS: *Katolikus kérdések. Csernoch János Dr. tibornok, hercegeprimás beszédei a Szent-István-Társulat közgyűlésein 1911–1924*, Budapest 1924.
- CSÍKY BALÁZS: *A deportálások és a katolikus püspöki kar*, Vigilia 79 (2014) 3, 171–180.
- CSÍKY BALÁZS: *A magyarországi szélsőjobboldal és a katolikus egyház viszonya az 1930-as években*, Közép-Európai Közlemények 6 (2013) 23, 79–89.
- CSÍKY BALÁZS: *A szélsőjobboldal és a katolikus egyház viszonya az 1930-as években Magyarországon*, Pro Scientia Aranyérmesek XI. Konferenciája: Szeged, 2012. november 8–10. Előadások (szerk. Szöllősi László), Budapest 2013, 237–242.
- CSÍKY BALÁZS: *A zsidótörvényektől a bolokausztig: Keresztyn egyházi vezetők szerepe és felelőssége Magyarországon*, Collegium Doctorum. Magyar Református Teológia 11 (2015) 113–148.
- CSÍKY BALÁZS: *Az első bécsi döntés hatása az Esztergomi Főegyházmegyére 1938–1945*, MEV 24 (2012) 3–4, 79–107.

- CsÍKY BALÁZS: *Az esztergomi érseki szék betöltése 1927-ben (Vatikáni források fényében)*, Magyarország és a római Szentszék, 253–279.
- CsÍKY BALÁZS: *Bőség és hiányok. Néhány módszertani kérdés és kutatási lehetőségek Serédi Jusztinián hercegprímási tevékenységének vizsgálata kapcsán*, „Alattad a föld, fölötted az ég...”, 251–268.
- CsÍKY BALÁZS: *Serédi Jusztinián esztergomi érseki kinevezése*, KÚT 9 (2010) 2, Gergely Jenő emlékszáma, 32–49.
- CsÍKY BALÁZS: *Serédi Jusztinián hercegprímási tevékenysége*, Doktori disszertáció tézisei, Budapest 2010.
- CsÍKY BALÁZS: *Serédi Jusztinián javaslata a magyar püspökök jelölésének új eljárására 1937-ben*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai, 127–145.
- CSIZMADIA ANDOR: *A magyar állam és az egyházak jogi kapcsolatainak kialakulása és gyakorlata a Horthy-korszakban*, Budapest 1966.
- CSORBA, LÁSZLÓ: *Fondazione dell'Istituto Storico Ungherese a Roma (1895–1922)*, Cento anni al servizio delle relazioni Ungaro-italiane. Gli istituti Ungheresi scientifici, culturali ed ecclesiastici di Roma (1895–1995) (a cura di László Csorba), Budapest 1998, 7–18.
- DE MARCHI, GIUSEPPE: *Le nunziature apostoliche dal 1800 al 1956*, Róma 1957.
- DEL RE, NICCOLÒ: *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici*, Città del Vaticano 1970.
- DEL RE, NICCOLÒ: *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici*, Roma 1952.
- DEL RE, NICCOLÒ: *Mondo Vaticano. Passato e presente*, Città del Vaticano 1995.
- DIEGUEZ, ALEJANDRO M.: *Gli archivi delle Congregazioni Romane: nuove acquisizioni e ordinamenti*, Religiosa Archivorum Custodia, 305–334.
- DORIA, PIERO: *L'Archivio del Concilio Vaticano II all'Archivio Vaticano: istituzione, inventario e nuove prospettive di ricerca*, Religiosa Archivorum Custodia. IV Centenario della Fondazione dell'Archivio Segreto Vaticano (1612–2012). Atti del Convegno di Studi. Città del Vaticano. 17–18 aprile 2012 (CAV 98), Città del Vaticano 2015, 497–530.
- DORIA, PIERO: *L'Archivio del Concilio Vaticano II: inventario e nuove proposte di ricerca*, Cristianesimo nella Storia 34 (2013) 29–40.
- DORIA, PIERO: *L'Archivio del Concilio Vaticano II: Storia e Sviluppo*, Anuario de Historia de la Iglesia 21 (2012) 135–155.
- Dr. Deák-féle Magyar Országgyűlési Almanach. 1927–1932. évre (szerk. Deák Imre), Budapest 1927.
- DREISZIGER, NÁNDOR: *The quest for spiritual fulfilment among immigrants: the rise of organized religious life in pioneer Hungarian-Canadian communities, 1885–1939*, MEV–Regnum 16 (2004) 3–4, 95–124.
- Egyházak a változó világban. A Nemzetközi Egyháztörténeti Konferencia előadásai. Esztergom, 1991. május 29–31* (szerk. Bárdos István–Beke Margit), Tatabánya 1992.
- Emlékezés Mikes János gróf szombatbelyi megyéspüspökről* (szerk. Soós Viktor Attila) (A Magyar Nyugat Történeti Kiskönyvtára 1), Vasszilvágy 2009.
- Emlékkötet Zichy Gyula tiszteletére* (szerk. Horváth István–Kikindai András), Budapest–Pécs 2007. (Egyháztörténeti tanulmányok 2).
- EÖRDÖGH ISTVÁN: *A Magyar Katolikus Egyház a Szentszék második világháborúra vonatkozó szöveggyűjteményében*, Egyházak a változó világban, 513–520.
- EÖRDÖGH ISTVÁN: *A Magyarország elleni 1919-es intervenció, mint a bolsevizmus következménye (vatikáni források alapján)*, MEV–Regnum 6 (1994) 1–2, 127–132.
- EÖRDÖGH ISTVÁN: *A pápai nunciatura újraalakulása Magyarországon 1920-ban (Ismeretlen római dokumentumok alapján)*, Történelmi Szemle 39 (1997) 1, 99–110.
- EÖRDÖGH ISTVÁN: *A Rendkívüli Egyházi Ügyek Szent Kongregációja Levéltárának (Vatikánváros) a magyarországi egyházakra vonatkozó forrásai 1803–1903*, Szeged 1992.
- EÖRDÖGH ISTVÁN: *A trianoni béke és a Vatikán*, Vigília 61 (1996) 7, 510–514.
- EÖRDÖGH ISTVÁN: *Erdély román megszállása 1916–1920. Olasz és vatikáni levéltári források alapján*, Szeged 2000.
- EÖRDÖGH, ISTVÁN: *Alle origini dell'espansione romena nella Transilvania ungherese (1916–1920)* (Studie Ricerche 3), Cosenza 1992.
- EÖRDÖGH, ISTVÁN: *Geschichte, Gründe und Voraussetzungen der rumänischen Expansion in Siebenbürgen (1916–1920)*, Bonn 1993.

- ÉRSZEGI MÁRK AURÉL: „Egy kitörölletlen nap”. (A független Magyarország diplomáciai kapcsolatfelvétele a Szentszékekkel, 1918–1920), *Távlatok* 47 (2000) 114–117.
- ÉRSZEGI MÁRK AURÉL: *Il ristabilimento delle relazioni diplomatiche tra la Santa Sede e l'Ungheria 1918–1920*, doktori értekezés, Trieszt 1998.
- ÉRSZEGI MÁRK AURÉL: *Károlyi Mihály és a Szentszék*, MEV–Regnum 11 (1999) 3–4, 171–181.
- ÉRSZEGI MÁRK AURÉL: *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatfelvétele 1920-ban*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 75–83.
- ÉRSZEGI, MÁRK AURÉL: *Il ristabilimento delle relazioni diplomatiche tra la Santa Sede e l'Ungheria 1918–1920* (Tesi di laurea), Trieste 1998.
- FEJÉRDY ANDRÁS: *A Magyar Katolikus Egyház hivatalos állásfoglalása a „zsidótörvényekkel” kapcsolatban*, Tanulmányok Ritoók Zsigmond hetvenedik születésnapja tiszteletére (szerk. Hermann István), Budapest 1999, 171–209.
- FEJÉRDY ANDRÁS: *A Szentszék és a püspöki bírságok új szövegének megállapítása 1924-ben*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 107–126.
- FEJÉRDY ANDRÁS: *A Vatikáni Titkos Levéltár legutóbb megnyílt anyagáról*, LSz 57 (2007) 3, 42–48.
- Félbemaradt reformkor. Miért akadt el az ország keresztény humanista megújulása? A Katolikus Szemlében megjelent tanulmányok gyűjteménye* (Babóthy Ferenc et al.), Róma 1990.
- FELDKAMP, MICHAEL F.: *Studien und Texte zur Geschichte der Kölner Nuntiatur I. Die Kölner Nuntiatur und ihr Archiv. Eine behördengeschichtliche und quellenkundliche Untersuchung* (CAV 30), Città del Vaticano 1993.
- FELDKAMP, MICHAEL F.: *Studien und Texte zur Geschichte der Kölner Nuntiatur II. Dokumente und Materialien über Jurisdiktion, Nuntiatursprengel, Haushalt, Zeremoniell und Verwaltung der Kölner Nuntiatur (1584–1794)* (CAV31), Città del Vaticano 1993.
- FELDKAMP, MICHAEL F.: *Studien und Texte zur Geschichte der Kölner Nuntiatur III. Inventar des Fonds «Archivio della Nunziatura di Colonia» im Vatikanischen Archiv*, Città del Vaticano 1995.
- FELDKAMP, MICHAEL F.: *Studien und Texte zur Geschichte der Kölner Nuntiatur IV. Instruktionen und Finalrelationen der Kölner Nuntien (1651–1786)* (CAV 33), Città del Vaticano 2008.
- FINK, URBAN: *Die Luzerner Nuntiatur 1586–1873. Zur Behördengeschichte und Quellenkunde der päpstlichen Diplomatie in der Schweiz* (CAV 40; Luzerner Historische Veröffentlichungen 32), Luzern/Stuttgart 1997.
- FISCH HENRIK: *Keresztény egyházfők felsőházi beszédei zsidókérdésben. (1938-ban az I. és 1939-ben a II. zsidótörvény kapcsán)*, Budapest 1947.
- Folytonos fegyverroportógás közepette. Források a veszprémi egyházmegye második világháborús veszteségeiről I* (szerk. Varga Tibor László), Veszprém 2015.
- GEHRMANN, EDUARD: *Ein Augenzeugenbericht über die letzten Tage der Apostolischen Nuntiatur in Berlin beim Kriegsende 1945*, In Verbo Tuo. Festschrift zum 50jährigen Bestehen des Missionspriesterseminars St. Augustin bei Siegburg, Rheinl. 1913–1963 (Hrsg. Lektoren in St. Augustin; Veröffentlichungen des Missionspriesterseminars St. Augustin 12), St Augustin 1963, 113–117.
- GERGELY JENŐ: *A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945*, Budapest 1997.
- GERGELY JENŐ: *A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945*, Budapest 1997.
- GERGELY JENŐ: *A katolikus egyházi elit Magyarországon 1919–1945*, Budapest 1992.
- GERGELY JENŐ: *A keresztényszocializmus Magyarországon 1903–1923*, Budapest 1977.
- GERGELY JENŐ: *A politikai katolicizmus Magyarországon 1890–1950*, Budapest 1997.
- GERGELY JENŐ: *Az Észak-erdélyi görög katolikus román egyházmegyéek jogállása és sérelmei 1940–1944*, MEV 5 (1993) 3–4, 83–94.
- GERGELY JENŐ: *Eucharisztikus világkongresszus Budapest/1938*, Budapest 1988.
- GERGELY JENŐ: *Probászka Ottokár. A „naphaöltözött ember”*, Budapest 1994.
- GIACOMO MARTINA: *L'apertura dell'Archivio Vaticano: il significato di un centenario*, AHP 19 (1981) 239–307.
- GIANONE ANDRÁS: *Az Actio Catholica története Magyarországon 1932–1948*, Budapest 2010.
- Giornata di studio. L'apertura degli Archivi del Sant'Uffizio Romano (Roma, 22 gennaio 1998)* (Atti dei Convegni Lincei 142), Roma 1998.
- Gli archivi della Santa Sede e il regno d'Ungheria (secc. 15–20). In memoriam di Lajos Pásztor* (CVHI/4) (a cura di GAETANO PLATANIA–MATTEO SANFILIPPO–PÉTER TUSOR), Budapest–Róma 2008.

- GOTSMANN, ANDREAS: *Le nomine vescovili nella monarchia danubiana nel lungo ottocento*, Il Papato e le Chiese locali – The Papacy and the local Churches, 407–420.
- GREIPL, EGON JOHANNES: *Das Archiv der Münchener Nuntiatur in der Zeit von 1904 bis 1934*, QFiAB 66 (1986) 402–406.
- GREIPL, EGON JOHANNES: *Die Bestände des Archivs der Münchener Nuntiatur in der Zeit von 1877 bis 1904*, Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte 78 (1983) 192–269.
- GUALDO, GERMANO: *L'Archivio segreto vaticano da Paolo V (1605–1621) a Leone XIII (1878–1903). Caratteri e limiti degli strumenti di ricerca messi a disposizione tra il 1880 e il 1903*, Archivi e archivistica a Roma dopo l'Unità, 164–185.
- Guida delle fonti per la storia dell'America Latina negli Archivi della Santa Sede e negli Archivi ecclesiastici d'Italia*, Città del Vaticano 1970.
- Guida e regolamento dell'Archivio Storico*, Città del Vaticano 2013. Online elérhető: http://www.penitenziaria.va/content/paenitenziaria/it/archivio/Guida/_jcr_content/innertop-1/download/file.res/APA%6202013.pdf.
- GUIDUCCI, PIER LUIGI: *Il terzo Reich contro Pio XII. Papa Pacelli nei documenti nazisti*, Cinisello Balsamo 2012.
- HANAUER Á. ISTVÁN: *Főpásztori körlevelek és intelmek 1919–1929*, Rákospalota 1930.
- HERMANN EGYED O.PRAEM.: *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*, München 1973.
- HETÉNYI VARGA KÁROLY: *Papi sorsok a borogkereszt és a vörös csillag árnyékában I–III*, Abaliget 1992–1996.
- HETÉNYI VARGA KÁROLY: *Szerzetesek a borogkereszt és a vörös csillag árnyékában*, Budapest 2000.
- HILLING, NICHOLAS: *Procedure at the Roman Curia. A concise and Practical Handbook*, New York 1909.
- HRABOVEC, EMÍLIA: *Pio XI e le conseguenze pastorali dei trattati di pace nell'Europa centro-orientale: il caso della Cecoslovacchia e dell'Ungheria*, La sollecitudine ecclesiale di Pio XI, 363–395.
- HRABOVEC, EMÍLIA: *Slovensko a Svätá stolica 1918–1927 vo svetle vatikánskych prameňov*, Bratislava 2012.
- I «fogli di udienza» del cardinale Eugenio Pacelli segretario di Stato I (1930)*, (CAV 72; cura di SERGIO PAGANO–MARCEL CHAPPIN–GIOVANNI COCO), Città del Vaticano 2010.
- I «fogli di udienza» del cardinale Eugenio Pacelli Segretario di Stato II (1931)*, (CAV 95; a cura di GIOVANNI COCO–ALEJANDRO MARIO DIEGUEZ), Città del Vaticano 2014.
- I diari di Achille Ratti, I, Visitatore apostolico in Polonia (1918–1919)*, (CAV 93; a cura di SERGIO PAGANO–GIANNI VENDITTI), Città del Vaticano 2013.
- ICKX, JOHAN: *A Pápai Államtitkárság Második Szekciójának Történeti Levéltárában őrzött dokumentumok jelentősége a magyar egyháztörténetírás számára*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 45–59.
- ICKX, JOHAN: *A Szentszék Küllügyi Történeti Levéltára különös tekintettel Magyarországra*, LSz 65 (2015) 2, 5–25. *Igazságot–szeretettel. Glattfelder Gyula élete és munkássága* (szerk. Zombori István), Budapest–Szeged 1995.
- Il Papato e le Chiese locali – The Papacy and the local Churches* (Studi di storia delle istituzioni ecclesiastiche 4; a cura di Péter Tusor–Matteo Sanfilippo), Sette Città 2014.
- In difesa di Pio XII. Le ragioni della storia*, a cura di GIOVANNI MARIA VIAN, Venezia 2009.
- In Verbo Tuo. Festschrift zum 50jährigen Bestehen des Missionspriesterseminars St. Augustin bei Siegburg, Rheinl. 1913–1963* (Hrsg. Lektoren in St. Augustin; Veröffentlichungen des Missionspriesterseminars St. Augustin 12), St Augustin 1963.
- Indice dei Fondi e relativi mezzi di descrizione e di ricerca dell'Archivio Segreto Vaticano 2011*, Città del Vaticano 2011.
- Indice dei Fondi e relativi mezzi di descrizione e di ricerca dell'Archivio Segreto Vaticano 2014*, Città del Vaticano 2014.
- Indice dei Fondi e relativi mezzi di descrizione e di ricerca*, Città del Vaticano 2006–2007.
- INGRID GRAZIANO–EÖRDÖGH ISTVÁN: *Josef Tiso e la questione ebraica in Slovacchia*, Cosenza 2002.
- INGRID GRAZIANO–EÖRDÖGH ISTVÁN: *Josef Tiso és a szlovákiai holokauszt* (METEM könyvek 58; ford. Vigh Éva), Budapest 2006.
- Inter arma caritas. L'Ufficio Informazioni Vaticano per i prigionieri di guerra istituito da Pio XII (1939–1947) I–II* (Collectanea Archivi Vaticani 52; a cura di Francesca Di Giovanni és Giuseppina Roselli), Città del Vaticano 2004.
- KÉRÉSZY ZOLTÁN: *Katolikus egyházi jog. A Codex Iuris Canonici alapján I–IV*, Pécs 1927–1930.
- KERTZER, DAVID I.: *The Pope and Mussolini. The Secret History of Pius XI and the Rise of Fascism in Europe*, New York 2014.

- KLEBELSBERG KUNO: *Gróf Klebelsberg Kuno beszédei, cikkei és törvényjavaslatai 1916–1926*, Budapest 1927.
- KLESTENITZ TIBOR: *A katolikus sajtómozgalom Magyarországon 1896–1932*, Budapest 2013.
- KONSTANTIN, SIMON: *Alexis Toib and the Beginnings of the Orthodox Movement among the Rutbenians in America (1891)*, *Orientalia Christiana Periodica* 54 (1988) 2, 387–428.
- KOVÁCS, ELISABETH: *Krönung und Detronisation Karls IV., des letzten Königs von Ungarn. Im Spiegel vatikanischer Dokumente*, *Servitium pietatis. Festschrift für Hans Hermann Kardinal Groër zum 70. Geburtstag* (Hrsg. von Anna Coreth–Ildefons Fux–Maria Roggendorf), *Salterae* 1989, 402–431.
- KOVÁCS, ELISABETH: *Papst Benedikt XV. und die Restaurationsbemühungen des Kaisers und Königs Karl von Österreich*, *AHP* 27 (1989) 357–399.
- KUBINSZKY LAJOS: *Magyar közoktatásügyi politika a két bábórá között*, New York 1953.
- Külliügyi Szemle, 1920–1944.*
- L'Archivio della Fabbrica di San Pietro in Vaticano come fonte per la storia di Roma*, a cura di GAETANO SABATINI–SIMONA TURRIZIANI, Roma 2015.
- L'Archivio della Nunziatura di Venezia, sezione II (an. 1550–1797). Inventario* (CAV 42), a cura di GIUSEPPINA ROSELLI, Città del Vaticano 1998.
- Lattività della Santa Sede nel 1966*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 1967.
- Lattività della Santa Sede nel 1978*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 1979.
- Lattività della Santa Sede nel 1985*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 1986.
- Lattività della Santa Sede nel 2003*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 2004.
- Lattività della Santa Sede nel 2004*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 2005.
- Lattività della Santa Sede nel 2006*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 2007.
- La Penitenzieria Apostolica e il suo Archivio*, a cura di ALESSANDRO SARACO, Città del Vaticano 2012.
- La sollecitudine ecclesiale di Pio XI. Alla luce delle nuove fonti archivistiche. Atti del convegno internazionale di studio*, Città del Vaticano, 26–28 febbraio 2009, a cura di Cosimo Semeraro, Città del Vaticano 2010.
- LAKATOS ANDOR: *A Kalocsai Érsekség 100 esztendeje. A Kalocsa-Bácsi Érsekségtől a Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegyéig, 1909–2009*, Pozsony 2009.
- L'Archivio della Nunziatura Apostolica in Italia I. (1929–1939). Cenni storici e Inventario* (CAV 82), a cura di GIOVANNI CASTALDO–GIUSEPPE LO BIANCO, Città del Vaticano 2010.
- LÁSZLÓ T. LÁSZLÓ: *Egyház és állam Magyarországon 1919–1945*, Budapest 2005.
- Leone XIII e gli studi storici. Atti del convegno internazionale commemorativo (Città del Vaticano, 30–31 ottobre 2003)* (Atti e Documenti 21; a cura di Cosimo Semeraro), Città del Vaticano 2004.
- LEPOLD ANTAL: *A katolikus autonomia. Az Egyház álláspontjának megvilágítása*, Budapest 1920 (A “Katolikus Élet” Könyvtára I/1).
- LEVANT, MARIE: *Orsenigo, Cesare Vincenzo*, RAFFAELE ROMANELLI (dir.), *Dizionario Biografico degli Italiani* 79 (2013). Interneten elérhető: [http://www.treccani.it/enciclopedia/cesare-vincenzo-orsenigo_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/cesare-vincenzo-orsenigo_(Dizionario-Biografico)).
- Litterarum radices amarae, fructus dulces sunt. Tanulmányok Adriányi Gábor 80. születésnapjára* (szerk. Klestenitz Tibor–Zombori István), Budapest 2015.
- Liturgikus örökségünk XII. Az 1938-as Budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus 75. évfordulója alkalmából 2013. november 28-án rendezett szimpozium anyaga* (szerk. Ivancsó István) (Szent Atanáz Gör. Kat. Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 27), Nyíregyháza 2013.
- LSz* 38 (1988) 1, 76–80 [Bak Borbála rec. Vanyó, A bécsi pápai követtség levéltárának iratai Magyarországról 1611–1786].
- LUKÁCS LAJOS: *AVatikán és Magyarország 1846–1878. Abécsi apostoli nunciusok jelentései és levelezése Magyarországról*, Budapest 1981.
- LUKÁCS LAJOS: *The Vatican and Hungary 1846–1878. Reports and correspondence on Hungary of the apostolic nuncios in Vienna*, Budapest 1981.
- MACCARRONE, MICHELE: *L'apertura degli Archivi della Santa Sede per i pontificati di Pio X e di Benedetto XV (1903–1922)*, *Rivista di Storia della Chiesa in Italia* 39 (1985) 341–348.
- Magyar Katolikus Almanach* (szerk. Gerevich Tibor et al), Budapest 1927–1931.

- Magyar Katolikus Lexikon* (főszerk. Diós István; szerk. Viczián János) Budapest 1993–2014. Elérhető: <http://lexikon.katolikus.hu/>.
- Magyar országgyűlési almanach. A felsőház és a képviselőház tagjainak életrajza és közéleti működése 1927–1932* (szerk. Kun Andor–Lengyel László–Vidor Gyula), Budapest 1932.
- Magyar országgyűlési almanach. Ötszáz magyar élet. 1931–1936* (szerk. Lengyel László–Vidor Gyula), Budapest 1931.
- Magyarország és a római Szentszék (Források és távlatok). Tanulmányok Erdő bíboros tiszteletére* (CVH I/8; szerk. Tüsor Péter), Budapest–Róma 2012.
- Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolata 1920–2000* (szerk. Zombori István), Budapest 2001.
- Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015* (szerk. Fejérdy András; METEM Könyvek 84), Budapest 2015.
- Magyarország tiszti cím- és névtára, 1918–1944.*
- MARCHIONE, MARGHERITA: *Pio XII: La verità ti farà libero*, Città del Vaticano 2008.
- MARTON JÓZSEF: *A Szentszék és Románia konkordátuma 1927-ben*, Erdélyi Múzeum 57 (1995) 1–2, 50–59.
- MARTON JÓZSEF: *Az erdélyi (gyulafehérvári) egyházmegye története*, Gyulafehérvár 1994.
- MCGOLDRICK, PATRICIA M.: *New perspectives on Pius XII and Vatican financial transactions during the Second World War*, *The Historical Journal* 55 (2012) 1029–1048.
- MESZLÉNYI ANTAL: *A jozsefinizmus kora Magyarországon (1780–1846)*, Budapest 1934.
- MESZLÉNYI ANTAL: *A magyar katolikus egyház és az emberi jogok védelme*, Budapest 1947.
- MESZLÉNYI ANTAL: *Az esztergomi főegyházmegye a reformkor elején* (excerptum ex *Katholikus Szemle* 46 [1932] 1–2), Budapest 1932.
- METZLER, JOSEF: *L'Archivio segreto vaticano negli ultimi cento anni*, *Archivi e archivistica a Roma dopo l'Unità*, 242–256.
- Ministerio. Nemzetközi történetész konferencia előadásai. 1995. május 24–26.* (szerk. Bárdos István–Beke Margit), Esztergom 1998.
- MOLNÁR ANTAL: *A Szentszék, a magyar jezsuiták és egy törökországi tudományos intézet alapításának terve (1930–1934)*, *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015*, 173–209.
- MOLNÁR ANTAL–SZABÓ FERENC: *Bangha Béla Sf emlékezete*. Távlatok (2010) 3–4, Budapest 2010.
- MONA ILONA: *Schlabhta Margit*, Budapest 1997.
- MONA ILONA–SZEGHALMI ELEMÉR: *Salkabázi Sára élete és munkássága*, Budapest 1990.
- Monumenta Hungariae Italica – Olaszországi Magyar Oklevéltár, 1931–1938.*
- Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis I–IV*, ed. VILMOS FRAKNÓI–JÓZSEF LUKCSICS, Budapestini 1896–1907 (*A Veszprémi Püspökség Római Oklevéltára*).
- Monumenta Vaticana historiam Regni Hungariae illustrantia (Monumenta Vaticana Hungariae)*, Budapest 1884–1909.
- MRKONJIC, TOMISLAV: *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, *Gli archivi della Santa Sede e il regno d'Ungheria* (secc. 15–20), 255–288.
- MRKONJIC, TOMISLAV: *Archivio dellanunziatura apostolica in Vienna I.* «Cancelleria e Segreteria», nn. 1–904–aa. 1607–1939 (1940). *Inventario* (CAV 64), Città del Vaticano 2008.
- NAPOLITANO, MATTEO LUIGI: *A budapesti apostoli nunciatura a náciizmus és kommunizmus árnyékában*, *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015*, 227–241.
- NAPOLITANO, MATTEO LUIGI: *Budapest igazai. A Soá és a vatikáni diplomaták* (ford. Puskelly Mária), Budapest 2014.
- NAPOLITANO, MATTEO LUIGI: *I giusti di Budapest. Il ruolo dei diplomatici vaticani nella Shoab*, Milano 2013.
- Nemzetgyűlési Almanach* (szerk. Lengyel László–Vidor Gyula), Budapest 1922.
- Nemzetgyűlési Almanach 1920–1922. A nemzetgyűlés tagjainak életrajzi adatai* (szerk. Vidor Gyula), Budapest 1921.
- Nemzeti Újság, 1920–1939.*
- NIVARD, KONRAD: *Die Entstehung der Österreichisch-Ungarischen Zisterzienserkongregation (1849–1869)* (*Bibliotheca Cisterciensis* 5), Roma 1967.
- NYISZTOR ZOLTÁN: *Ötven esztendő. Századunk magyar katolikus megújódása*, Bécs 1962.
- Orientalium dignitas: a XIII. Leó pápa által kiadott „Keletiek méltóságá” kezdetű apostoli levél centenáriuma alkalmából tartott szimpozium anyaga, 1994. november 2–4* (szerk. és ford. Orosz László), Nyíregyháza 1995.

- Országgyűlési Almanach. Az 1927–1931. évi országgyűlésre (Sturm-féle országgyűlési almanach) I–II* (szerk. Freissberger Gyula), Budapest 1927.
- Országgyűlési Almanach. Az 1931–36. évi országgyűlésről. (Sturm-féle országgyűlési almanach)* (szerk. Haeffler István), Budapest 1931.
- Országgyűlési Almanach. Az 1935–40. évi országgyűlésről (Sturm-féle országgyűlési almanach)* (szerk. Haeffler István), Budapest 1940.
- Országgyűlési Almanach. Az 1939–44. évi országgyűlésről* (szerk. Haeffler István), Budapest 1940.
- PAGANO, SERGIO: *Die Archibquellen zum Pontifikat Pius' XI*, Eugenio Pacelli als Nuntius in Deutschland. Forschungsperspektiven und Ansätze zu einem internationalen Vergleich, Paderborn–München–Wien–Zürich 2012, 15–21 (Veröffentlichungen der Kommission für Zeitgeschichte. Reihe B: Forschungen 121).
- PAGANO, SERGIO: *Le nuove fonti archivistiche sul pontificato di Pio IX*, La sollecitudine ecclesiale di Pio XI. Alla luce delle nuove fonti archivistiche. Atti del Convegno Internazionale di Studio (Città del Vaticano, 26–28 febbraio 2009), a cura di Cosimo Semeraro, Città del Vaticano 2010, 35–43 (Pontificio Comitato di Scienze Storiche, Atti e documenti 31).
- PAGANO, SERGIO: *Leone XIII e l'apertura dell'Archivio Segreto Vaticano*, Leone XIII e gli studi storici, Atti del convegno internazionale commemorativo (Città del Vaticano, 30–31 ottobre 2003) (Atti e Documenti 21; a cura di Cosimo Semeraro, Città del Vaticano 2004, 44–63).
- PAGANO, SERGIO: *Una rilevante «apertura» dell'Archivio Segreto Vaticano: Il fondo Ufficio Informazioni Vaticano, Prigionieri di Guerra (1939–1947)*, Inter Arma Caritas. L'Ufficio Informazioni Vaticano per i prigionieri di guerra istituito da Pio XII (1939–1947), I, a cura di Francesca Di Giovanni–Giuseppina Roselli (CAV 52), Città del Vaticano 2004, IX–XXXIV.
- PÁL JÓZSEF: *A „Fraknói” Történeti Intézet létrejötte a Római Magyar Akadémián (1996–1998)*, Magyar Tudomány 49 (2004) 2, 221–225.
- Parare viam Domino* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici. Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae III. Studia 7; ed. by Szabolcs Anzelm Szuromi), Budapest 2005.
- Parlamentari Almanach. Az 1922–1927. évi nemzetgyűlésre (Sturm-féle országgyűlési almanach)* (szerk. Baján Gyula), Budapest 1922.
- PÁSZTOR, LAJOS: *Il card. Mertel e il Concilio Vaticano I*, Rivista di storia della Chiesa in Italia 23 (1969) 441–466.
- PÁSZTOR, LAJOS: *Il Concilio Vaticano I nel Diario del cardinale Capalti*, AHP 7 (1969) 401–489.
- PÁSZTOR, LAJOS: *L'Istituto Storico Ungherese a Roma e il vescovo Vilmos Fraknói*, Archivio della Società Romana di Storia Patria 100 (1977) 143–166.
- PÁSZTOR, LAJOS: *La Segreteria di Stato di Pio IX durante il triennio 1848–1850*, Annali della Fondazione Italiana per la Storia Amministrativa 3 (Milano 1966) 308–365.
- PÁSZTOR, LAJOS: *Le origini dell'Accademia d'Ungheria di Roma*, Un scientifico a Roma: L'Accademia d'Ungheria (1895–1950) (Studi e Ricerche 7, a cura di Péter Sárközy–Rita Tolomeo), Roma 1993, 9–24.
- Páter Zadraveczi titkos naplója* (kiad. BORSÁNYI GYÖRGY), Budapest 1967.
- Pesti Hírlap*, 1920–1939.
- PIERGENTILI, PIER PAOLO: «Christi nomine invocato». La Cancelleria della Nunziatura di Savoia e il suo archivio (secc. XVI–XVIII) (CAV 97), Città del Vaticano 2014.
- Pio XI e il suo tempo. Atti del Convegno, Desio, 7–9 febbraio 2014*, a cura di Franco Cajani, 2014 (I Quaderni della Brianza 37 [2014] 180).
- Pro Scientia Aranyérmek XI. Konferenciája: Szeged, 2012. november 8–10. Előadások* (szerk. Szöllösi László), Budapest 2013.
- Probászka ébresztése. Az 1995. október 10-én Székesfehérvárott megtartott Probászka-konferencia anyaga* (szerk. Szabó Ferenc), Budapest 1996.
- PROHÁSZKA OTTOKÁR: *Kultúra és terror*, Budapest 1918.
- PROHÁSZKA OTTOKÁR: *Naplójegyzetek II. 1891–1919* (szerk. Szabó Ferenc), Szeged–Székesfehérvár 1997.
- PROHÁSZKA OTTOKÁR: *Naplójegyzetek III. 1919–1927* (szerk. Frenyó Zoltán–Szabó Ferenc), Szeged–Székesfehérvár 1997.

- Probászka tanulmányok 2007–2009, A Székesfehérvári Egyházmegye Probászka-konferenciáinak előadásai* (szerk. Mózessy Gergely), Székesfehérvár 2009.
- Probászka-tanulmányok 2012–2015. A Székesfehérvári Egyházmegye Probászka-konferenciáinak előadásai*, Székesfehérvár 2015.
- RÁCZ KÁLMÁN: *Az Esztergomi Érsekség és Csehszlovákia vagyoni vitája, 1919–1938*, ESz 1 (2000) 1, 105–119.
- RAHN, KERSTIN: *Wie „geheim“ kann das Vatikanische Geheimarchiv noch sein? Die legge sugli Archivi della Santa Sede von 2005*, QFIAB 87 (2007) 355–378.
- RÉFI ATTILA: *Gergely Jenő műveinek bibliográfiája 1968–2010*, „Alattad a föld, fölötted az ég...” Források, módszerek és útkeresések a történetírásban, 323–367.
- REISNER FERENC: *Csernoch János bercegprímás és a katolikus egyház szerepe IV. Károly monarchiamegmentési kísérleteiben* (Studia Theologica Budapestinensia 4), Budapest 1991.
- REISNER FERENC: *Csernoch János bercegprímás és IV. Károly*, Budapest 1991.
- Religiosa Archivorum Custodia. IV Centenario della Fondazione dell'Archivio Segreto Vaticano (1612–2012). Atti del Convegno di Studi. Città del Vaticano. 17–18 aprile 2012* (CAV 98), Città del Vaticano 2015.
- RÉTFALVI BALÁZS: *A vatikáni magyar követség villája és az Opus Dei*, Magyarország és a római Szentszék, 347–366.
- ROTTLER FERENC: *A Római Magyar Történelmi Intézet alapítása és működése, 1895–1944*, Az állami és jogintézmények változásai a XX. század első felében Magyarországon (szerk. Csizmadia Andor et al), Budapest 1983, 179–190.
- S. SZABÓ PÉTER: *Az evangélium és a munka. Probászka Ottokár társadalomfilozófiai munkássága*, Székesfehérvár 1998.
- SALACZ GÁBOR: *A főkegyúri jog és a püspökök kinevezése a két világháború között Magyarországon* (Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae 16), Budapest 2002.
- SALACZ GÁBOR: *A magyar katolikus egyház a szomszédos államok uralma alatt*, München 1975.
- SANFILIPPO, MATTEO: *L'emigrazione ungherese nel Nord America e la Santa Sede*, Gli archivi della Santa Sede e il regno d'Ungheria (secc. 15–20), 223–246.
- SARACO, ALESSANDRO: *La Penitenziera Apostolica e il suo archivio storico*, Anuario de Historia de la Iglesia 21 (2012) 423–434.
- SAS PÉTER: *Az erdélyi római katolikus egyház 1900–1948*, Budapest 2008.
- SAS PÉTER: *Vatikan és Románia államközi megállapodásai a két világháború között*, ESz 4 (2003) 1, 180–189.
- Schematismus almae dioecesis Jaurinensis pro anno 1918. 1925. 1928. 1931. 1936. 1940.*
- Schematismus almae provinciae Transilvaniae ordinis Fratrum Minorum Conventualium pro anno 1934.*
- Schematismus canonicorum regularium sacri, candidi, ac exempti Ordinis Praemonstratensis almae praepositurae S. Michaelis archangeli de Csorna eique adfiliatarum pro anno 1916. 1919. 1921–1922, 1925–1933, 1937–1939. 1944.*
- Schematismus cleri Dioecesis Timisoaraensis pro anno Domini 1934. 1937.*
- Schematismus cleri dioecesis Sabariensis pro anno Domini 1923. 1929. 1934. 1940.*
- Schematismus cleri dioecesis Scepusiensis pro anno 1916.*
- Schematismus Congregationis de Zirc S. Ordinis Cisterciensis ad annum Scholarem 1942.*
- Schematismus Fratrum Ordinis Minorum Sancti Patris Nostri Francisci Capuccinorum Commissariatus Hungariae pro anno 1935. 1940.*
- Schematismus Ordinis S. Benedicti archi-abbatiae S. Martini de Sacro Monte Pannoniae Congregationis Cassinensis alias S. Justinae de Padua pro anno 1937/1938(1937).*
- Schematismus Ordinis Sancti Joannis de Deo almae provinciae Hungariae de Immaculata Conceptione B. M. V. pro anno 1915/1916(1916). 1948.*
- Schematismus patrum et fratrum sacri Ordinis Praedicatorum ad provinciam Austriaco-Hungaricam pertinentium anno 1920. 1921. 1925. 1927–1928.*
- Schematismus s. candidi, et exempti Ordinis Praemonstratensis canonicorum regularium praepositurae S. Iobannis Baptistae de Castro Iaszov, eidemque regia auctoritate unitarum S. Crucis de Ilesz, et S. Stephani proto-martyris de promontorio Magno-Varadinensi pro anno 1916. 1944.*
- Schematismus venerabilis cleri administrationis apostolicae Tyrnaviensis, 1938.*
- Schematismus venerabilis cleri Agriensis ad annum 1919. 1921–1922. 1924–1934. 1936–1940.*

- Schematismus venerabilis cleri almae dioecesis Vaciensis pro anno* 1920. 1925. 1928. 1931. 1933. 1936. 1938. 1943.
- Schematismus venerabilis cleri almae dioecesis Wessprimiensis pro anno* 1918. 1926. 1931. 1938. 1946.
- Schematismus venerabilis cleri archi-dioecesis Strigoniensis ad annum* 1918. 1923–1925 (1924). 1927–1930. 1932. 1934. 1936. 1938. 1940–1941.
- Schematismus venerabilis cleri Cassoviensis ad annum* 1918. 1925. 1928. 1934. 1938. 1941.
- Schematismus venerabilis cleri dioecesis Alba-Regalensis pro anno* 1917. 1925. 1932. 1936–1937. 1940.
- Schematismus venerabilis cleri dioecesis Graeci rit. cath. Hajdudorogensis ad annum domini* 1918. 1948.
- Schematismus venerabilis cleri dioecesis Magnovaradinensis Latinorium pro anno* 1923. 1929. 1938.
- Schematismus venerabilis cleri dioecesis Nitriensis pro anno* 1917.
- Schematismus venerabilis cleri dioecesis Rosnaviensis pro anno* 1913. 1926. 1942.
- Schematismus venerabilis cleri dioecesis Transsilvaniensis pro anno* 1916. 1924. 1925.
- Schematismus venerabilis cleri dioecesium Satmariensis et Magnovaradiensis Latinorum ad annum* 1931.
- SERÉDI JUSZTINIÁN *bercegyprímás feljegyzései 1941–1944* (kiad. Orbán Sándor–Vida István), Budapest 1990.
- SERES ATTILA: *Iratok Márton Áron apostoli kormányzói kinevezésének és püspökké szentelésének diplomáciai és egyházpolitikai hátteréhez*, *Studia Theologica Transsylvaniaensia* 13 (2010) 63–108.
- Servitium pietatis. Festschrift für Hans Hermann Kardinal Groër zum 70. Geburtstag (Hrsg. von Anna Coreth–Ildefons Fux–Maria Roggendorf), Salterae 1989.
- SHVOY LAJOS: *Önéletrajz* (Források a székesfehérvári egyházmegye történetéből 1; szerk. Mózessy Gergely), Székesfehérvár 2002.
- Siematismlu veneratului cleru a nou infintiatei diocese greco-catoalice a Gberlei pre anulu* 1925.
- SIPOS, STEPHANUS: *Enchiridion iuris canonici*, Pécs 1926.
- SÓLYMOS LÁSZLÓ SZILVESZTER–VÁRSZEGI ASZTRIK: *Pannonbalmi főapátok I. Kruesz Krizosztom (1856–1885), Kelemen Krizosztom (1929–1950)*, Budapest 1990.
- SOMORJAI ÁDÁM: *Adalékok a magyarországi bencések apostoli vizitációjához és reformjához*, MEV–Regnum 19 (2007) 1–2, 161–202.
- SOMORJAI ÁDÁM: *Adalékok Kelemen Krizosztom Pannonbalmi főapát kinevezéséhez és lemondásaihoz*, MEV–Regnum 18 (2006) 3–4, 105–142.
- SOMORJAI ÁDÁM: *Cesare Orsenigo és Angelo Rotta apostoli nunciusk szerepe a magyarországi szerzetesrendek apostoli vizitációjában 1927–1935*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 211–226.
- SOMORJAI ÁDÁM: *Vatikáni források a szlovák államiság kezdetére, 1918–1927. A szlovák-magyar közös egyház-történelem egyoldalú szemlélete igényes tudományos publikációban?*, MEV 24 (2012) 3–4, 167–181.
- SOMORJAI ÁDÁM: *Visitatio Apostolica institutorum vitae consecratae in Hungaria 1927–1935. A magyarországi szerzetesrendek apostoli vizitációja*, Pannonhalma 2008.
- SPANNENBERGER, NORBERT: *Die katholische Kirche in Ungarn 1918–1939. Positionierung im politischen System und „Katholische Renaissance“*, Stuttgart 2006.
- SZABÓ FERENC: *Prohászka eszmevilágának kialakulása*, Prohászka Ottokár. Magyarország apostola és tanítója. Tanulmányok Prohászka eszmevilágáról (szerk. Szabó Ferenc–Mózessy Gergely), Szeged 2002, 7–42.
- SZABÓ FERENC: *Prohászka Ottokár élete és műve 1858–1927*, Budapest 2010.
- SZABÓ FERENC: *Prohászka Ottokár időszerűsége*, Budapest 2006.
- Századok 147 (2013) 1, 236–239 [Rétfalvi Balázs rec. L'Archivio della Nunziatura Apostolica in Italia I. (1929–1939)].
- SZENDE ÁKOS: *Piarista eszmék és sorsok a 20. századból: Tanulmányok* (szerk. Koltai András) Budapest, 2013 (Magyarország piarista múltjából, 6).
- SZENES SÁNDOR: *Befejezetlen múlt. Keresztények és zsidók, sorsok*, Budapest 1986.
- SZOLNOKY ERZSÉBET: *Szociális igazságosság és keresztény szeretet. Giesswein Sándor, a magyar keresztényszociális és kereszténydemokrata gondolkodás megalapozója*, Budapest 2003.
- TAMBURINI, FILIPPO: *Per la storia dei cardinali Penitenzieri Maggiori e dell'Archivio della Penitenzieria Apostolica. Il trattato “De antiquitate cardinalis Poenitentiarum Maioris” di G.B. Coccino († 1641)*, Rivista di storia della Chiesa in Italia 36 (1982), 332–380.
- Tanulmányok gróf Mikes János szombathelyi megyéspüspökről* (szerk. Bakó Balázs–Pál Ferenc; Géfin Gyula Kiskönyvtár 2), Szombathely 2015.

- TENGELY ADRIENN: *A magyar egyházak a forradalmak korában*, Eger 2011.
- THEINER, AUGUSTIN: *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia I–II*, Romae 1859.
- TORNIELLI, ANDREA: *Pio XII. Eugenio Pacelli un uomo sul trono di Pietro*, Milano 2007.
- TÓTH ISTVÁN GYÖRGY: *Litterae missionariorum de Hungaria et Transilvania (1572–1717) I–V* (szerk. István György Tóth), Roma–Budapest 2002–2008.
- TÓTH KRISZTINA: *A káptalanok 1936-os értekezletének tanulmányai*, ESz 15 (2014) 3, 71–96.
- TÓTH KRISZTINA: *A szombathelyi egyházmegye története Grósz József egyházkormányzása idején (1936–1944)*, Budapest 2015.
- TÓTH KRISZTINA: *Adalékok Mikes János püspök lemondásához*, Tanulmányok gróf Mikes János szombathelyi megyéspüspökről (szerk. Bakó Balázs–Pál Ferenc; Géfin Gyula Kiskönyvtár 2), Szombathely 2015, 157–176.
- TÓTH KRISZTINA: *Akik nem voltak ott az 1938-as eucharisztikus világkongresszuson. A román görög katolikus püspökök távollmaradása*, Lymbus 2014, 309–318.
- TÓTH KRISZTINA: *Egy apostoli adminisztrátori kinevezés háttere. Gróf Mikes János lemondása a szombathelyi püspökségről*, Magyarország és a római Szentszék, 281–327.
- TÓTH KRISZTINA: *Lorenzo Schioppa nuncius követutasítása*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 85–105.
- TÓTH KRISZTINA: *Modernkori katolicizmus vs. neobarokk államegyház: Mi vezetett Cesare Orsenigo nuncius felszólalásához egy magyar püspökkari konferencián?*, Litterarum radices amarae, fructus dulces sunt, 243–255.
- TÓTH KRISZTINA: *The echo of a pontifical initiative. The beginnings of the Opus Vocationis in the diocese of Szombathely*, Notes et documents 36 (2013) 25–26, 68–79.
- TÓTH TAMÁS: *A Szentszék és az I. világháborút követő politikai változások Magyarországon*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 61–74.
- TÓTH TAMÁS: *A Tanácsköztársaság a Szentszék szemével (1918–1920)*, Litterarum radices amarae, fructus dulces sunt, 201–213.
- TUSOR PÉTER: *Magyar történeti kutatások a Vatikánban (CVH I/1exc)*, Budapest–Róma 2004.
- TUSOR PÉTER–NEMES GÁBOR: *Consistorialia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1426–1605) (CVH I/7)*, Budapest–Róma 2011.
- TUSOR PÉTER–TÓTH KRISZTINA: *Az újonnan megnyitott vatikáni fondok és a magyar történetkutatás*, Magyarország és a római Szentszék, 203–252.
- TUSSING, NICOLAS J.: *The politics of Leo XIII's Opening of the Vatican Archives: The Ownership of the Past*, The American Archivist 70 (2007) 2, 364–386.
- VANYÓ TIHAMÉR ALADÁR: *A bécsi pápai követség levéltárának iratai Magyarországról 1611–1786*, Budapest 1986.
- VANYÓ TIHAMÉR ALADÁR: *A trienti zsinat határozatainak végrehajtása Magyarországon. A magyarországi római katolikus egyházfegyelem alakulása. 1600–1850* (A Római Magyar Történeti Intézet Kiadványai), Pannonhalma 1933.
- VANYÓ TIHAMÉR ALADÁR: *A Vatikáni Levéltár és kutatása*, Levéltári Közlemények 43 (1972) 157–162.
- VANYÓ TIHAMÉR ALADÁR: *Püspöki jelentések a magyar szent korona országainak egyházmegyéiről, 1600–1850* (Olaszországi Magyar Oklevéltár 2), Pannonhalma 1933.
- VARGA JÁNOS: *Mikes püspök fogsága*, Szombathely 1921.
- VÉGHSEŐ TAMÁS: *A Hajdúdorogi Egyházmegye megalapításának közvetlen előzményei*, Athanasiana 35 (2013) 109–121.
- VÉGHSEŐ TAMÁS: *Az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus és a magyar görögkatolikusok*, Liturgikus örökségünk XII. Az 1938-as Budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus 75. évfordulója alkalmából 2013. november 28-án rendezett szimpozium anyaga (szerk. Ivancsó István) (Szent Atanáz Gör. Kat. Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 27), Nyíregyháza 2013, 9–15.
- VÉGHSEŐ TAMÁS: *Az Apostoli Szék és a magyar görögkatolikusok kapcsolata a két világháború között*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015, 147–172.
- VÉGHSEŐ TAMÁS: *Miklós István hajdúdorogi püspök utódlása. Új adatok a budapesti nunciatura levéltárából*, Magyarország és a római Szentszék, 325–341.

- VÉGHSEŐ TAMÁS: *Netzbammer bukaresti érsek és a Hajdúdorogi Egyházmegye felállítása*, Athanasiana 37 (2013) III–128.
- VÉGHSEŐ TAMÁS: *Útjaink. Történeti visszatekintés. A kezdetek – az öntudatra ébredés útján*, „...minden utamat már előre láttad”. Görögkatolikusok Magyarországon, 6–112.
- VÉGHSEŐ TAMÁS–TERDIK SZILVESZTER–KOC SIS FÜLÖP: „...minden utamat már előre láttad”. *Görögkatolikusok Magyarországon*, Strasbourg 2012.
- VÉGHSEŐ, TAMÁS–TERDIK, SZILVESZTER–KOC SIS, FÜLÖP: „...you have foreseen all of my paths...”. *Byzantine Rite Catholics in Hungary*, Strasbourg 2012.
- VIRT LÁSZLÓ: *Márton Áron a lelkiismeret apostoli ébresztője*, Róma 1986.
- VIRT LÁSZLÓ: *Nyitott szívvel. Márton Áron erdélyi püspök élete és eszméi*, Budapest 2002.
- WAGNER, WALTER: *Die Bestände des Archivio della Nunziatura Apostolica di Vienna bis 1792*, Römische Historische Studien 2 (1959) 82–203.
- WOLF, HUBERT: *A pápa és az ördög: a vatikáni levéltárak és a Harmadik Birodalom* (ford. Paulik Péter), Budapest 2010.
- WOLF, HUBERT: *Papst und Teufel. Die Archive des Vatikan und das Dritte Reich*, München 2008.
- ZAKAR POLIKÁRP: *Consuetudines und Constitutiones Zircenses (1814–1941)*, Analecta Cisterciensia 38 (1982) 1–2, 181–337.

INTERNETES FORRÁSOK

- <http://www.institutumfraknoi.hu/cvb>
- <http://194.242.233.156/dengOrsenigo/index.php>
- <http://asv.vatican.va/content/dam/archiviosegretovaticano/documenti/RegolamentopergliStudioli.pdf>
- http://asv.vatican.va/content/dam/archiviosegretovaticano/documenti/RicbiestaFotoriproduzioni_2014.pdf
- http://asv.vatican.va/content/dam/archiviosegretovaticano/documenti/CAV_52_vol1.pdf
- http://www.penitenzieria.va/content/paenitentiarial/it/archivio/Guida/_jcr_content/innertop-1/download/file.res/APA%202013.pdf
- <http://www.roma.balassiintezet.hu/bu/>
- <http://www.roma.balassiintezet.hu/bu/fraknoi-intezet/>
- <http://www.roma.balassiintezet.hu/bu/kiadvanyaink/>
- <http://www.sjweb.info/arsil/>
- [http://www.treccani.it/enciclopedia/cesare-vincenzo-orsenigo_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/cesare-vincenzo-orsenigo_(Dizionario-Biografico))
- http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cevang/archivio
- <https://www.vatlib.it/home.php?ling=it&res=1366x768>

INDEX

- Abaijúvár* 45.
Abonyi Sándor 277.
Ackermann Márton 10.
Aczél János 145.
Aczél Péter 145.
Ádám Iván 124.
Ádám János 131.
Ádám László S.D.B. 210. 223.
Agárd 262.
Ajka 148.
Akasztó 10. 61.
Aksamović Antal 46. 81. 98.
Alberti Trieste, Luigi 271.
Albrecht főherceg (Habsburg-Tescheni) 68. 70. 104.
176. 192. 193. 222. 296.
Albrecht főherceg neje *lásd* Leibach Irén, Bocskay Katalin
Alcsút 36.
Aldenburg Bentinck, Charles van 170.
Alighieri, Dante 22. 228.
Almásy László Ede 94. 150.
Almásy Lászlóné 192.
Álmosdi Simon Péter 235.
Alsólendva lásd Lendva
Alsóság 262.
Ambró Ferenc 8.
Ambrózy István 94.
Ambrózy Gyula 42.
Ambrózy Lajos 3.
Amer, Maria 54.
Amicis, Giacomo Maria de 25.
Andrássy László 180.
Andrássy Mihály 232.
Andrássy, Julius 16.
Angelini professzor 54.
Angelini, Luigi 177.
Anghinelli di Milano, Anselmo 54.
Angyal Andor 298.
Anichini, Guido 285.
Anna Mónika Pia főhercegnő (Wettin; József Ferenc főherceg hitvese) 69. 243. 258.
Antal János S.D.B. 257. 286.
Apc 163.
Apor Gábor 228. 260. 267. 281. 296.
Apor Vilmos, Boldog 146. 205.
apostoli (pápai) nuncius *lásd* Schioppa, Lorenzo;
Orsenigo, Cesare; Rotta, Angelo
Apponyi Albert 64. 76. 103. 121. 153. 176. 192. 209.
212. 216. 222. 225. 226. 228.
Apponyi Franciska (Károlyi Lászlóné) 139. 159.
Apponyi Géraldine (I. Zogu albán király hitvese) 296.
Arad (R) 23.
Aradi Zsolt 300.
Aragóniai Beatrix (Beatrice D'Arragona; Trastámara-házi) 162.
Arcivescovo di Agria *lásd* Szmrecsányi Lajos
Arcivescovo di Strigonia *lásd* Csernoch János
Arcos, Carlos 257.
Arezzo (I) 137.
Arion, Mihail 25.
Ariosto, Ludovico 228.
Arizoma, Joannis 123.
Arlotta, Liliana 199.
Áronffy Ferenc C.M. 17. 105. 121. 137. 165. 211. 227.
Árpádházi Boldog Margit O.P. *lásd* Árpádházi Szent Margit O.P.
Árpádházi Szent Margit O.P. 70. 214.
Arrigoni család 159.
Arrigoni, Luigi 182.
Árvai-Nagy Bálint 132.
Assakiürt (Nové Sady, SK) 29.
Assisi Szent Ferenc O.F.M. 82.
Astis, Giovanni de 199.
Atheletan-Johnson, W. 26. 27.
Augusta főhercegnő (Wittelsbach; József Ágost főherceg hitvese) 258.
Azzopardi, Raffaele O.S.B. 195.

- Babej Béla 85. 104.
 Babinszky Nárcisz O.H. 202.
Babócsa 179.
 Babura László (Ladislaus) 111. 151. 152.
Bács (Bač, RSB) 10. 61.
Bácsalmás 275.
 Bacsinszky Vladimír 144.
 Badalik Bertalan Sándor O.P. 69. 120.
Bakonybél 301.
Bakonypéterd 212.
 Baksay Károly 234.
 Balás Béla, sipeki 198.
 Balásy Antal 105.
Balatoncsicsó 218.
 Balics Lajos 162. 171. 173. 187.
 Ballay László 29.
 Balogh László 129.
 Bandini, Giustiniani 8.
 Bánffy Miklós 8. 14. 29.
 Bangha Béla S.I. 16. 53. 140. 150. 153. 196. 220. 276.
 279. 301.
 Bányay Jenő 137. 221. 294.
 Baranyay János 196.
 Baranyay Jusztin Gyula O.Cist. 33. 34. 129. 282.
Bárca (Barca, SK) 107.
 Barcza György (Giorgio), nagyalásonyi 109. 290. 299.
 Bárdos Remig O.S.B. 15. 24. 110. 155. 210.
 Barkóczy Margit 24.
 Barkóczy Sándor 66.
 Barla nevű nő 156.
 Barlassina, Luigi 54.
 Barluzzi nagyságos úr 55.
 Baroncini, Ugo 25.
 Baross Gábor 94.
 Barri, Antonio 25.
 Bart Mihály 204. 205.
 Barta (Bartha) Irén 145.
 Barta János 145.
 Bartolini, Cherubino 38. 76. 138.
 Bartolini, Igino 38.
 Bartolini, Ottaviano 138. 204.
 Bartos, Franciscus 80.
 Bartoss Ferenc 205. 248.
 Bartunek János 197.
 Bartunek Mária 181.
Bátaszék 260.
 Bathor, Ettiende de 251.
 Báthy László 171.
 Batthyány János 254.
 Batthyány László 53.
 Batthyány Tivadar 44.
 Batthyány Vilmos 32. 33. 44. 48. 236.
 Batthyányi-Strattmann László, Boldog 70. 194.
Battonya 235. 249. 278. 293.
 Bauer Bertalan 189.
 Bauer György 24.
 Bauer József 185.
 Bauer, Anton 20.
 Baumgartner Károly 219.
 Bavona, Alessandro 20.
 Beck, Albert 19.
 Beck, József 296.
Bécs (Wien, Vienna, A) 6. 13. 14. 16. 18. 20. 21. 30.
 36. 48. 53. 54. 57. 102. 125. 136. 142. 191. 199. 237.
 240. 265. 295.
 Bécsy, Martino 187.
 Bednárz Róbert 85. 203.
Bedő 235. 249.
 Bedy Vince 233.
 Begovcsevich Róbert 22.
 Békefi Remig József O.Cist. 68. 116.
 Békéscsaba 80. 205. 248. 254.
Belgrád (Beograd, Belgrado, RSB) 44. 45. 54. 62. 76.
 84. 106. 111. 148. 286. 298.
 Belicza, Ivan von 99.
Belluno (I) 85.
 Belvederi, Giulio 299.
 Bencsik Ferenc 4.
 Bene Mihály 275.
 Benedek, XV. (Benedetto XV; Benoit XV) 3. 12. 20.
 21. 29. 38. 50. 62. 252.
 Benedettini 158. 195.
 Benedittini 267.
 Beneš, Edvard 73.
 Benz Ottóné 156.
 Bereck Gyula 187.
 Berényi János 72.
 Berényi József 270.
 Béres István 158.
 Berica Oxilia, Maria 199.
Berlin (Berlino, D) 117. 161. 199. 266. 280.
Bern (Bern, CH) 39. 69. 70. 76. 226.
 Berning, Hermann Wilhelm 223.
 Béróczi Dezső 300.
 Bertha János 277.
Berzék 148.
Berzence 263.
 Berzeviczky Albert 162.
 Bésán András 236.
 Besson, Marius 299.

- Besztercebánya (Banská Bystrica, SK)* 32. 48.
 Bethlen István 16. 23. 35. 44. 50. 78. 82. 97. 112. 120.
 153. 154. 192. 193.
 Bethlen Istvánné *lásd* Bethlen Margit
 Bethlen Margit (Bethlen Istvánné) 124. 193.
 Bezdán József 47.
 bíboros államtitkár *lásd* Gasparri, Pietro; Pacelli, Eugenio
Bicske 252.
 Bigler, Paul Victor 199.
Bibarkeresztes 80.
 Bíró Bertalan 276.
 Bíró Ferenc S.I. 24. 49.
 Bisleti, Gaetano 20. 35. 67. 138. 158. 179. 255. 269. 287.
 Bjelik Imre 47. 64. 65. 73. 80. 81. 93. 114.
 Blaha, Marián 48. 65.
 Bleilőb M. Bernárda 75.
 Bocskay Katalin (Albrecht főherceg 2. hitvese) 296.
 Boda János 94. 218.
 Bódi Erzsébet 181.
 Bodnár József 188.
 Bodor Sándor 197.
Bogács 217. 291.
Boldogkőváralja 234.
Bologna (I) 24. 77. 107.
 Bonandi, Giovanni 68.
Boncodföldre 198.
 Boncompagni herceg 63.
 Boncompagni, Teresa 8. 129.
 Bontz József 156.
 Borbás Pál 248.
 Borbély György 25.
 Borbély János 25.
 Borgongini Duca, Francesco 34. 43. 90. 92. 98. 110.
 Borhy György S.M.O.M. 178.
 Boris István 65.
 Borisz, III. (Szász-Coburg-Gotha-Koháry) 177.
 Bornemisza Gyula 68. 89. 105.
 Boromisza Tibor 9. 47. 133.
 Boross Géza 122. 144.
 Borromei Szent Károly 126.
 Borvendég Ferenc 237.
 Bosco Szent János S.D.B. 229.
 Botta András 195.
 Botta Andrásné *lásd* Böszörményi Éva
 Bottlik István 92.
 Bovelli, Ruggero 55.
 Bozóky János 291.
 Bózsik Pál 178.
Bő 233.
 Böhm Margherita Maria V.S.M. 137. 155. 176. 195. 238.
 Bölcs Ödön 22.
 Bölcskey Ödön O.Cist. 30.
 Bölle Kornél Viktor Kálmán O.P. 120. 212.
 Böszörményi Éva (Botta Andrásné) 195.
Brassó (Braşov, RO) 211.
 Braun László 250.
 Breisach Béla 263.
 Brém Lőrinc 13. 33. 38. 47. 70. 172. 205.
 Bresztyák Sándor 38.
 Breyer István (Stefano) 44. 57. 77. 78. 96. 129. 146.
 217. 231. 232. 233. 237. 247. 261. 270. 275. 291.
Brighton (UK) 176.
 Broia, Iosephus S.I. 38.
 Bruni, Natale 39.
 Bruno, Giuseppe 220.
Brüsszel (Bruxelles, B) 106. 178. 267.
 Bubics Zsigmond 73.
 Bubnic Mihály 132. 178. 291.
 Bubnó András 250.
Bucsa 248.
Budakeszi 89. 123.
 Budanović Lajos 44. 49. 60. 111. 198. 219.
 Budanovich Vince 148.
Budapest (Buda, Pest, Óbuda, Budavár) 6. 7. 8. 14. 15. 19.
 20. 21. 22. 24. 26. 34. 37. 38. 40. 44. 48. 49. 52. 53. 55.
 57. 59. 67. 69. 71. 73. 76. 77. 78. 79. 80. 83. 84. 85. 86.
 87. 88. 90. 91. 92. 94. 95. 97. 99. 100. 101. 102. 103.
 104. 107. 108. 109. 111. 113. 118. 121. 122. 123. 126. 127.
 135. 136. 137. 139. 140. 142. 142. 144. 145. 148. 150. 151.
 152. 153. 154. 155. 156. 158. 159. 160. 161. 162. 165. 166.
 168. 169. 170. 179. 180. 181. 182. 184. 186. 192. 193. 195.
 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 207.
 208. 209. 212. 213. 214. 216. 219. 220. 223. 224. 226.
 227. 228. 229. 235. 236. 237. 238. 239. 242. 243. 244.
 246. 252. 254. 256. 257. 258. 260. 264. 265. 266. 267.
 268. 269. 270. 273. 274. 279. 280. 282. 283. 285. 286.
 287. 289. 292. 294. 297. 298. 299. 300. 301. 302.
Budatétény 165.
 Buday Flórián 179.
Buenos Aires (RA) 239.
 buenos airesi apostoli nuncius *lásd* Cortesi, Filippo
Bukarest (Bucureşti, RO) 14. 17. 64. 182. 246. 282. 286.
 Bunyitay Vince 248.
 Buono, Giuseppe del 210.
 Bura Károly 225.
 Burány Gergely O.Praem. 156. 159.
 Bureš, Henri 76.
 Buresch János 126.
 Büchner László 217.

- Cacciari Matild (Shvoy Kálmánné, id.) 291.
 Caiola, Carmine 200.
 Calabrese, Giovanni 38.
 Calice, Franz Alfred Heinrich von 256.
 Camagni, Ernesto 286.
 Caperna, Pietro 25.
 Capitaneanu, Georges 227.
 Capotosti, Luigi 187. 198. 220. 227. 241. 261. 270.
 Cappel, Cesare 38.
 Carrossino, Luigi 25.
 Carschi, monsignore 78.
Casale (I) 137.
 Casari, Giuseppe M. O.S.M. 7. 17. 53. 82. 86. 106.
 108. 137. 139. 140. 155. 166. 195. 200. 202. 208. 211.
 224. 226. 262. 268. 274. 276. 287. 293.
 Cassulo, Andrea 278. 282.
 Castagneto herceg 8.
Catania (I) 25.
 Cavallier József 37.
 Centoz, Luigi 117. 199.
 Cerretti, Bonaventura 43. 125.
 Cervati, Michele 69.
 Cesarini, Giuseppe 264. 279. 294.
 Cherubini, Francesco 293.
 Chiarlo, Carlo 239.
Chicago (US) 126.
 Chigi Albani della Rovere, Ludovico S.M.O.M.193.
 Chiozza, Cesare 38.
 Cholnoky Jenő 159.
 Ciardi, Ferdinando 24. 25.
 Cicognani, Amleto Giovanni 143. 175.
 Ciechanowiecki, Georg 180.
 Cieplak prelátus 54.
 Cinfalva (Siegendorf, A) 10.
Cigánd 261.
Cinkota 123.
 Ciolli, Gino 54.
 Ciriaci, Pietro 128. 195.
 Cisar, Alexandru Theodor 246.
 Cnobloch, Jean 3.
 Codelli, Maria Concetta 43.
 Collini di Emilio, Luigi 226.
 Colori, Ausonius Paulus Maria
 Conforti, Guido Maria, Szent 68.
 Consiglione, Giuseppe 123.
 Constant, Jacob 89.
 Cortesi, Filippo 239.
 Costa, Battista 25.
 Costa, Elia della 85.
 Crets, Gummarus O.Praem. 37.
 Crotti, Antonio 24. 25.
Cuneo (I) 55.
 Czapik Gyula (Giulio) 49. 75. 151. 170. 177. 208. 255.
 268. 287. 293. 296. 299. 300. 301.
 Czernin, Ottokar 21.
 Czinege Erzsébet 292.
 Czingraber, Ludovico 241.
 Csabay Ferenc 278.
 Csáktornyai Gamauf László 9.
 Csáky Imre 3. 8. 64. 74.
 Csáky István 296.
 Csáky Károly 99. 132.
 Csalos Erzsébet 217.
Csanád 12. 13. 19. 24. 30. 33. 37. 44. 47. 54. 65. 72.
 83. 84. 93. 94. 112. 121. 130. 146. 148. 152. 153.
 173. 189. 204. 218. 233. 241. 247. 255. 275. 291.
Csanádapáca 55. 112.
 csanádi püspök *lásd* Glattfelder Gyula
 Csányi László Kornél 59. 79.
Csamytelek 94.
 Csárszky István 216.
 Csárszky József (Čársky, Jozef) 98. 284. 296.
 Császár József 239. 268.
 Csatáry újpesti pap 63.
 Csávossy Elemér Béla S.I. 70. 103. 155.
 Csebits Ignác 277.
 Csekey István 282.
 Csekó Gábor 9. 45. 170.
 Csernoch János 5. 6. 9. 11. 12. 13. 14. 15. 18. 19.
 20. 21. 22. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 43. 45.
 47. 48. 49. 50. 52. 59. 60. 62. 63. 66. 67. 68.
 69. 70. 72. 74. 75. 78. 80. 82. 83. 84. 89. 90.
 91. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 101. 102. 109. 111.
 112. 114. 116. 117. 119. 121. 129. 132. 135. 140.
 141. 150. 151.
 Csernus Mihály 172. 205. 216.
 Csillag Márton 220. 221.
Csinger völgy 148.
 Csiszárík János 12. 22. 32. 33. 50. 53. 68. 95. 131. 133.
 186. 187. 201. 206. 227. 263.
Csobánka 26.
Csongrád 63. 242.
 Csontos József 223.
 Csontos Józsefné 223.
Csorna 137. 155. 156. 162. 188. 223. 252. 297.
Csorvás 65. 73. 84. 86.
 Csothi, Geysa 187.
 d'Ante, Raffaele 25.
 d'Avack, Giuseppe 268.

- d'Herbigny, Michel S.I. 211. 226.
 Dakits Mihály 221. 247. 263.
 Dall'Olio M. Gábor O.S.M. 84.
 Damjanovics Tivadar 137.
 Danek lengyel pap 102.
 Dangel, Ambroise Joseph O.S.M. 267.
 Dante, Enrico 164.
 Darányi Kálmán 244. 266. 267. 279. 296.
Darufalva (Drafsburg, A) 10.
 Daruváry Géza 35. 40. 42. 44. 45. 52. 53. 56. 59. 68. 93.
Davos (CH) 126.
 De Galbert, Marie R.S.C.I. 83. 176.
 De Joakinnon, A. 104.
 De Luca, Antonio 24. 25.
 De Simone, Francesco 38.
 Deák András 56.
 Deák János 56.
 Deák Jánosné *lásd* Gots Veronika
Debrecen 19. 114. 132. 146. 147. 159. 178. 193. 205. 208. 220. 234. 248. 251. 256. 263. 270. 271. 278. 291. 292. 300. 302.
 Debreczeni János 39. 90.
 Debrey Dezső 197.
 Deck Mária Antónia nővér 239.
 Deér Gyula 61.
 Della Marina, G. B.
 Deme Erzsébet 65.
 Demény-Dusчек Kornél 43.
 Densz Géza 188.
 Der Ghiulian, Timoteo 264.
 Dér Gyula 156. 165.
Deszk 247.
Detek (Detk, ?) 29. 172.
 Di Luigi, Paolo 25.
Diakovár (Đakovo, HR) 46. 81. 98.
 diakovári püspök *lásd* Aksamović Antal
 Dietzl Lajos 19.
 Diratzouyan, Narsete (Diratz, Nersés) O.Mech. 83. 101. 120.
Doboz 220.
 Dobránszky Sándor 221. 235. 249.
 Dobránszky Sándorné 221. 235.
 Dolci, Angelo Maria 64.
 Doleschall Alfréd 166. 197.
 Dolhy Leontin O.S.B.M. 143. 207.
 Dollfuss (Dollfuß), Engelbert 237.
 Domán Aladár 148.
 Domanek Pál Henrik 248.
 Domiter (Dér) Gyula 122.
 Dorog, Farkas de 249.
 Dortsák László 26.
 Dosztál Ferenc 301.
 Doucet, Jean 28. 40.
 Doumer, Paul 212.
 Dózsa István 250.
Dömös 108.
 Dömötör György 19.
 Drahos János 111. 135. 217. 231. 239.
 Dravetsky, Stefano Sigismondo de 212.
 Drescsik János 204.
 Drótos János 190.
 Drzka, Josef 54.
 Dudás Miklós O.S.B.M. 236. 278. 279.
 Dudinszky Ernő 144.
 Dukics Aurél O.S.B. 285.
Dunabogdány 219.
Dunapataj 10.
 Dusárdy István 238.
 Dutkay Pál 9. 204. 275.
 Dzubay István 9.
Eger (Agria) 7. 8. 9. 22. 29. 31. 39. 45. 52. 61. 72. 74. 90. 92. 95. 96. 98. 110. 111. 121. 126. 129. 145. 148. 157. 164. 171. 186. 187. 198. 203. 212. 216. 231. 246. 261. 275. 277. 278. 291. 297.
 egri érsek *lásd* Szamrecsányi Lajos
 Egyed István 242.
Elek 233.
Endréd 172.
Endréd 205. 216.
 Énekes János 92. 133. 150. 171. 186. 232.
 Entz Géza 231.
 Eöttevényi Olivér 123. 223.
Eperjes 11. 31. 32. 33. 47. 48. 63. 72. 81. 85. 91. 103. 115. 122. 190. 207. 279. 294.
Érd 156. 195.
Erdély (Transylvania, RO) 12. 14. 17. 47. 64. 65. 116. 149. 154. 179. 253. 267.
 Erdéy Ferenc 246.
 Erdődy Ferenc 224.
 Erdődy Sándor 262.
 Erdősi Károly 156.
 Ernst Sándor 44. 193. 222. 292.
 érsek *lásd* Várady Lipót Árpád
Érsekújvár (Nové Zámky, SK) 254.
Erzsébetfalva 46.
 Esterházy János 276.
 Esterházy Mária 126.
 Esterházy Móric 122.

- Eszteregnye* 277.
Esztergom (Strigonia) 8. 9. 16. 19. 29. 42. 43. 50. 56. 59. 60. 68. 72. 85. 91. 94. 102. 108. 109. 111. 114. 122. 129. 133. 135. 140. 146. 149. 150. 156. 171. 175. 184. 192. 203. 216. 224. 225. 231. 240. 245. 252. 254. 260. 268. 269. 274. 275. 281. 287. 290. 291.
 Evetovics János 10.
 Fábíán Ferenc 286.
 Fabinyi Tihamér 210.
 Faludi Marcellinus 271.
 Faragó Fábíán O.F.M. 210.
 Farda Adolf 229.
 Farkas Alberik O.Cist. 166.
 Farkas Edith S.M. 240. 253. 256. 259. 272.
 Farkas István 220. 221.
 Farkas Jánosné 219.
 Faruk (Farouk), I. (Mohamed Ali-házi) 287.
 Fáy László 137. 162.
 Fáy Lászlóné *lásd* Horthy Pauletta
 Fedák Miklós 221.
 Fehér András 85.
 Fehér Győző 111.
 Fehér Gyula 156.
 Fehér János 19. 188.
 Fehér Mátvás O.F.M. 105.
Fehérgyarmat 205.
Fehérvárcsurgó 285.
 Feichtinger bárónő 239.
 Fejérváry József 206.
 Fekete, Franciscus Alexander 216.
 Feldmann testvérek 197.
Felsőgöd 57.
Felsőkelecsény 234.
Felsőlendva (Gornja Lendava, SL) 187.
Felsőörs 121. 154.
Felsőpusztaszer 93. 94.
Felsőszőlők 148.
 Fenoglio, Pietro 25.
 Fenyvesi Sándor 279.
 Ferch Ferenc Ferdinánd 30.
 Ferdinánd, I. (Hohenzollern-Sigmaringen) 50. 124.
 Ferdinándy Gyula 4.
 Ferenc József főherceg (Habsburg-Lotharingiai) 41. 103. 258.
 Ferenc József, I. (Habsburg-Lotharingiai) 100.
 Ferencz, Josef 82.
 Ferenczi Mendelné 241.
 Ferenczy Károly 196.
 Ferrari, Andrea Carlo, Boldog 126.
 Ferrieri, Innocenzo 121.
 Fetsér Antal 10. 11. 31. 32. 98. 106. 130. 131. 148. 149. 159. 187. 205. 217. 233.
 Fetzler József 220.
 Finta Albert 172.
 Fioretti, Federico 40. 57. 73. 74. 75. 76. 77. 87. 88. 89. 106. 109.
Firenze (I) 54.
 Fischer-Colbrie Ágoston (Augustinus) 12. 66. 69. 73. 80. 157.
 Fistarol, Rodolfo 85.
Fityebáz 277.
Fiume (Rijeka, HR) 51.
 Fodor Ferenc 67.
Fogaras (Făgăraș, RO) 21.
 Folba János 296.
 Foregno (Fenoglio), Pietro 54.
Forró 80.
 Forster Gyula (Giulio) 19. 49. 66. 150. 151.
Fót 139.
Fótújfalu 34.
Földeák 54. 291.
 Földesi József László 298.
 Földesi József Lászlóné *lásd* Strazsek Rozália
 Fraknoi Vilmos 15. 34. 65.
 francia elnök *lásd* Doumer, Paul
 Francia-Nava de Bontifè, Giuseppe 25.
 Frențiu, Valeriu Traian (Valerio Trajano) 95. 115. 174
 Frey János 87.
 Fricsay Richárd 290.
 Friedrich István 35.
 Frigyes főherceg (Habsburg-Tescheni) 69. 176. 270. 282.
 Fröhlich Jakob 27. 28. 139.
 Fröhlich Jakabné 200.
 Frühwirth, Andreas O.P. 76.
Fulda (DE) 117. 132.
 Fumasoni Biondi, Pietro 120.
Funchal (P) 36.
 Furchmann, Camilla 85.
 Furchmann, Giulia 85.
Fülöpösdaróc 186.
 Füstös Pál 89.
 Gaál Gergely 26.
 Gabetti professzor 241.
 Gacs János (Giovanni) 286.
 Gácsér József 155.
 Galambos Miklós 276. 301.
Galgamácsa 246.

- Galla Ferenc 142. 219.
 Gallen nevű nő 11.
 Gallenari, M. Bonaventura O.S.M. 17.
 Gallerani, Antonio Bonaventura 55. 69. 285.
 Galli, Aurelio 159.
 Gamorra, Ugo 38.
 Ganea, Romul 293.
 Ganglbauer, Cölestin Josef 52.
 Gara Borbála 45.
 Garabelli, Luis 213.
 Garbo, Greta 228.
 Gariador, Benedetto O.S.B.
 Gáspár Béla 29.
 Gasparri, Pietro 3. 4. 5. 6. 7. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15.
 16. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30.
 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43.
 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 53. 54. 56. 57. 58.
 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 71. 72.
 73. 74. 75. 96. 77. 78. 79. 81. 82. 85. 87. 88. 90.
 91. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 103. 106.
 107. 109. 110. 112. 113. 114. 116. 117. 118. 119. 120.
 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 133.
 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 146. 147.
 148. 151. 152. 153. 155. 157. 159. 160. 162. 164. 165.
 167. 208. 288.
 Gazdik László 105.
 Gebauer Miklós 185.
 Gebé Péter 31.
 Géfin Gyula 179. 211.
 Gelasini 264.
 Gemelli, Agostino Edoardo O.F.M. 255. 282. 300. 301.
Genf (Genève, CH) 209. 239. 281. 298. 299.
Genova (I) 25.
 Gergye Ipoly O.Praem. 155. 162. 223.
 Gerinczy Pál László O.Praem. 285.
Geszt 263.
 Ghrinessy, Marie 89.
 Gialma Odescalchi, Baldasare 39.
 Giesswein Sándor 49.
 Giorgi, Oreste 62.
 Glattfelder Gyula 12. 13. 24. 30. 33. 37. 44. 47. 49. 58.
 65. 72. 84. 89. 93. 98. 112. 130. 146. 151. 152. 153.
 156. 166. 169. 173. 189. 202. 204. 209. 218. 221. 233.
 255. 263. 270. 291.
 Gajdics Pál (Paolo) 122. 294.
 Gossmann Ferenc 188.
 Goszleth Gyula 68.
 Gosztonyi Mihály 82.
 Gots Veronika (Deák Jánosné) 56.
Gödöllő 195. 210. 222. 244. 274. 276.
 Gömbös Gyula 68. 200. 209. 210. 214. 215. 223. 237.
 238. 244. 266. 267.
 Gömbös Gyuláné *lásd* Szilágyi Erzsébet
Gönc 188.
Göncruszka 145.
Gönyű 233.
 Grandi olasz államtitkár 157.
 Grano, Carlo 214. 215. 300.
 Gratz Gusztáv 16. 41.
 Grego, Giovanni 212.
 Gregorich Izidor 102.
 Griger Miklós 187. 252.
 Grigorcea, Basile 171. 184.
 Gróh István 207.
 Grósz József (Giuseppe) 131. 145. 146. 187. 217. 232.
 233. 241. 260. 261. 262. 268. 279. 286.
 Gruska Lajos 53. 141.
 Guerri, Giuseppe 20. 60. 61. 97. 135. 171. 172. 185.
 203. 205.
 Guglielmi, Franciscus 146. 147.
 Gulya József (Iosephus) 172.
 Gulyás Erzsébet 279.
 Gulyás István 190.
 Gunda Jenő 142.
 Gur, Anna 143.
 Gur, Elizabeth 143.
 Gur, Ioannes 143.
 Gur, Ioannes neje *lásd* Spala, Elizabeth
 Gur, Ioannes, ifj. 143.
 Gur, Maria 143.
 Gur, Stephanus 143.
 Guszich Lajos C.M. 159.
 Guttonbrunn (RO) 83.
 Gyapay Miklós 212.
 Gyenes György 80.
 Gyenis Vilmos 302.
 Gyeveczy (?) Félix 47.
Gyöngyös 178. 204.
 Gyöngyösi István 263.
Győr 9. 10. 31. 40. 121. 130. 145. 162. 171. 173. 187. 205.
 217. 219. 226. 227. 231. 232. 233. 241. 247. 252. 253.
 261. 262. 270. 275. 277. 291. 296. 298.
 győri püspök *lásd* Fetszer Antal; Breyer István
 Győző A. Andor 159.
 Gyula 13. 57. 86. 146. 205. 293.
Gyulafehérvár (Alba-Giulia, Alba Iulia, RO) 21. 282. 297.
 Haász Aladár 84.
 Habsburg (Habsburg-Lotharingiai) dinasztia 15.

- Hadzsega Bazil 31.
Hága (Den Haag, NL) 76. 87. 231. 245.
 Hainzl, Dino C. 300.
 Hajdú Gabriella O.S.M. 120.
 Hajdú István 212.
 Hajdú Tibor O.S.B. 21.
Hajdúdorog 32. 46. 62. 65. 72. 81. 91. 113. 115. 127. 137.
 142. 143. 145. 156. 163. 174. 190. 191. 207. 221. 235.
 249. 250. 264. 278. 279. 293. 294.
Hajdúnánás 226.
 Haller István 55.
 Halmos Ignác 171.
 Hammerl Sándor 126.
 Hamvas Endre 231.
 Hanauer Árpád István 4. 6. 12. 19. 21. 32. 34. 36. 37.
 46. 63. 66. 94. 95. 110. 129. 132. 134. 142. 147.
 148. 188. 205. 246. 250. 276. 292. 294.
 Handlovics Miklós 257.
Hangács 145.
 Hannig István Sch.P. 238.
 Hannig, Eugenio 24.
 Hansen, Hubert S.V.D. 68. 121. 137. 155. 156. 160. 177.
 194. 195. 211. 253.
Hanta 206.
 Hantos Ferenc 102. 121. 160.
 Hanuy Ferenc 19.
 Hardegg, Massimiliano 53.
 Harsányi Jenő 196.
 Hársligethy-Vinkovits István Viktor O.F.M. 176.
 Hartsár István 73.
 Hartványi János O.F.M.Cap. 292.
 Hassun Antal 141.
 Hász Brokárd O.C.D. 53. 78.
 Hász István 148. 187. 191. 192. 219. 278.
Hatvan 12. 32. 217.
 Hauser Imre 260.
 Havel Béla 94.
 Hédlly Jeromos O.F.M. 17.
 Hegyi Damján O.S.B. 211.
 Hegyi Kapisztrán János Gábor O.Cist. 257.
 Heigl László 206. 211.
 Hellschein Antal 182.
 Hensch Aladár 76.
 Herbák Géza 159.
Hercegfalva 24.
 hercegprímás (prímás) *lásd* Csernoch János; Serédi
 Jusztinián György O.S.B.
 Hergovits Imre 206.
 Herman György Bonifác ex-O.F.M. 253.
Hernádnémeti 234.
 Hertay Lajos 238.
 Hertelendy 292.
 Hetényi Imre 208.
 Hetesi Lajos 25.
 Hetesi Lajosné 25.
 Hetmanek Ferenc 188.
Himod 277.
 Hindenburg, Paul von 237.
 Hlinka, Andrej 29. 33.
 Hlond, August S.D.B. 226.
 Hofbauer Berta 276. 277.
 Hohenlohe, Karl Egon 29. 43.
 Hollós József 126.
 Holzedl Henrik 113.
 Hóman Bálint 217. 218. 220. 230. 255. 256. 266. 267.
 270. 282.
Homokkomárom 277.
Homrogd 114. 174. 191.
Hongkong (HK) 290.
 Honti Béla 233. 261. 262.
 Horacsek Andor 292.
 Hornig Károly 20.
 Horthy fia *lásd* Horthy Miklós, ifj.
 Horthy István, tábornok 284.
 Horthy Miklós 3. 5. 15. 40. 42. 57. 58. 66. 68. 70.
 77. 89. 97. 99. 100. 105. 109. 127. 161. 162. 165.
 166. 170. 176. 179. 180. 202. 214. 215. 227. 228. 231.
 244. 267. 270. 271. 276. 282. 283. 284. 287. 296.
 300. 302.
 Horthy Miklós, ifj. 120. 134.
 Horthy Miklósné *lásd* Purgly Magdolna
 Horthy Miklósné, ifj *lásd* Károlyi Consuleo
 Horthy Paulette (Fáy Lászlóné) 137. 162. 179.
 Horthy Zsófia 134.
 Horvát Gábor 180.
 Horvát Mária 84.
 Horváth Árpád György 10.
 Horváth Elemér 205. 246.
 Horváth Géza 188.
 Horváth György 19.
 Horváth Győző 30. 44. 45. 101. 103. 111. 132. 171.
 275.
 Horváth Gyula 204.
 Horváth József 206. 208.
 Horváth Mátyás 10.
 Hoss József 292.
 Hosszú Gyula (Iuliu Hossu) 21.
 Hosszú Márton 122.
 Hrušovský, Igor 73.
 Huber Antal 239.

- Hunyady 208.
 Huray, Giovanni 244.
 Huray, Giovanni neje *lásd* Kulcsár, Anna
 Huszár Jusztin O.M.C. 238.
 Huszár Károly 23. 153. 180. 240.
Hűvösvölgy 78.
- Ibrányi Ferenc 158.
 Ijjas József 246.
 Illetskó Lajos 41. 88. III. 141.
 Illykovic István 113.
 Impagliazzo, Giovanni 25.
 Imrédy Béla 290. 296.
 Ince, XI., Boldog (Innocentius XI, Innocenzo XI)
 254. 265. 269. 270. 287.
 Innitzer, Theodor 295.
 Ipolyi Arnold 43.
Ischia (I) 25.
 István, I., Szent (Árpád-házi) 56.
Izskász 187.
 Ivánkovits János 65.
 Iványi György 220. 248.
 Izabella főhercegnő (Croÿ-Dülmeni; Frigyes főherceg hitvese) 69. 198.
- Jacobacci, Sebastiano 25.
 Jakab Gyula 217.
 Jándi Bernardin O.S.B. 21.
 Janisch Mihály C.M. 271.
 Jankovich, Andrea 236.
Jánosbalma 129.
 Janota, Cyrillus O.S.B. 238.
 Jantausch, Pavel 69. 249. 291.
Jászó (Jászóvár; Jasov, SK) 18. 126. 155. 223. 274.
Jászszentandrás 217. 232.
 Jéger József 113.
Jeruzsálem (Jerusalájm, IL) 54.
 jeruzsálemi pátriárka *lásd* Barlassina, Luigi
 Joffre, Joseph 199.
 Joksch Irma 8.
 Jorio, Domenico 287.
 Józán Miklós 99.
 József Ágost főherceg (Arciduca Giuseppe) (Habsburg-Lotharingiai) 17. 21. 23. 24. 56. 87. 159. 175. 258. 299.
 József Ferenc főherceg (Habsburg-Lotharingiai)
 69. 102. 108.
 Juhász Ferenc 14. 186.
 Juhász József 261.
 Justh Ferenc 19.
- Kaczvinszky József 192.
 Kaldewey, Umberto 124. 126. 127. 129. 131. 135. 138. 139. 143. 160. 161. 163. 166. 176. 181. 183. 186. 187. 188. 190. 196. 197. 199. 201. 208. 211. 213. 218. 222. 224. 225. 227. 228. 235. 237. 239. 240. 242. 246. 248. 251. 252. 255. 257. 258. 262. 266. 267. 268. 272. 274. 281. 284. 288. 289. 295. 296. 297.
 Kálló Ferenc 234. 268.
Kalocsa (Colocza) 4. 10. 30. 34. 43. 44. 45. 60. 61. 62. 70. 72. 79. 92. 96. 103. 109. III. 123. 129. 137. 147. 148. 171. 185. 187. 200. 204. 213. 219. 232. 245. 246. 255. 260. 275. 291.
 kalocsai érsek *lásd* Várady Lipót Árpád; Zichy Gyula
 Kambourian, Antoine 101.
 Kammerer Antónia R.S.C.I. 238. 285.
 Kanter Károly 16.
 Kánya Kálmán 223. 238. 244. 251. 290. 294. 296.
 Kapi Béla 32.
Kaplony (Căpleni, RO) 17.
Kaposvár 187. 263.
 Kappel János 233. 247. 262.
Karácsond 275.
 Karácsony Imre 261.
 Karácsonyi János 33. 47. 133.
 Karafiáth Jenő 104. 193. 202.
 Karagyéna Teréz 141.
 Karátsonyi Jenő 211.
 Karlin, Andrej 46. 62. 112.
 Károly Géza 94.
 Károly, IV., Boldog (Habsburg-Lotharingiai) 15. 16. 35. 36. 60.
 Károlyi Consuelo (Horthy Miklósné, ifj) 120. 134.
 Károlyi Gyula, miniszterelnök 176. 193. 202. 215. 230.
 Károlyi István 177.
 Károlyi Istvánné *lásd* Windischgrätz Mária Magdolna
 Károlyi Lászlóné *lásd* Apponyi Franciska
Kassa (Košice, Cassovia, SK) 3. 12. 23. 29. 53. 73. 77. 78. 80. 85. 98. 148. 157. 158. 166. 188. 220. 221. 222. 234. 249. 261. 275. 277. 283. 284. 291. 299.
 Katona Imre 59.
Keckemét 38. 41. III. 132. 223. 247.
 Keckés András 250.
 Kelemen 271.
 Kelemen István 205.
 Kelemen Kornél 279.
 Kelemen Krizosztom Ferenc (Crisostomo) O.S.B.
 155. 176. 194. 195. 197. 206. 209. 210. 211. 223. 224. 238. 239. 253. 258. 267. 277. 285. 296. 297. 301.

- Kempni István 234.
 Kenéz Béla 287.
 Keresztes Ádám 256.
 Keresztes-Fischer Ferenc 226. 230. 243.
 Kerner István 269. 286.
 Kerpel Lipót 181.
 Kertész István 234.
 Kestler István 274.
 Kheberich Márton 203.
 Khuen-Héderváry Sándor 46. 47. 130.
 király *lásd* Károly, IV., Boldog (Habsburg-Lotharingiai)
 Királymezey Tibor 219.
 Kis, Georgius 263.
Kisasszonyfa 302.
Kiskumbhalas 63.
Kiskunmajsa 263.
 Kiss Aladárné 244.
 Kiss János 151.
 Kiss Károly 137.
 Kiss Lajos 261.
 Kiss, Stephanus 263.
Kistelek 94.
Kisternye 204.
Kisszállás 63. 129.
 Kláffl Mihály 138.
 Klauz György 112. 114. 150.
 Klebelsberg Kuno 36. 41. 57. 61. 64. 68. 72. 76. 86.
 89. 97. 100. 106. 110. 120. 131. 136. 140. 146. 151.
 152. 182. 183. 195. 199. 201. 212. 214.
 Klinda Teofil 111.
Klosterneuburg (A) 36. 53.
 Klotild főhercegnő (Szász-Coburg-Koháry; József Károly Lajos főherceg hitvese) 36. 123.
 Kluger, Josef 53.
 Kmoskó Mihály 122.
 Knebel Miklós 184.
 Knöll Jenő 241.
 Koch Ede 185.
 Koch Róbert 68. 118. 135. 171. 222.
 Kocsis János 115.
 Kohl Medárd József 108. 111. 119. 129.
 Kokas János 45.
 Kokovay János 165.
 Kollányi Ferenc (Franciscus) 132. 151.
 Kolossváry Mihály 246.
Kolozsvár (Cluj-Napoca, RO) 52. 64. 270.
Komárom (Komárno, SK) 253. 267.
 Komáromy Károly 263.
 Komocsy István 88.
 Konek Sándor 150.
 Kopasz Irma 290.
 Kopeczky Aranka 241.
Kópháza 205.
 kormányzó (governatore) *lásd* Horthy Miklós
 Kormendi Árpád 251.
 Kornis Gyula Sch.P. 194. 270.
 Kósa Kálmán 217.
 Kossuth Lajos 119.
 Koszterszitz József 246.
 Kosztka László Sch.P. 160.
 Kovács Antal 301.
 Kovács József 82.
 Kovács Kálmán 204. 216.
 Kovács Lajos O.Praem. 230.
 Kovács Lajos, kanonok 47.
 Kovács Pál 100.
 Kovács Zsigmond 10.
 Kováts Béla 37.
 Kovatsek Ferenc 86.
 Kozma Miklós 243. 259.
 Kőhalmi József 198.
Kölce 249.
 König, Clemens O.F.M. 217.
Körösmonostor 185.
 Kőrössy Endre (Andreas) 13. 47. 80. 84.
Közeg 285.
 Közi-Horváth József 283.
 Kránitz Kálmán 150. 232. 248.
 Krigovszky Magdolna I.B.M.V. 260.
 Kriston Endre 45. 171. 172.
 Kriván Zoltán 130.
 Kronberger József 92. 133. 171. 192. 232.
 Krüger Aladár 242.
 Krywald Ottó 14. 24. 118. 133. 137. 203. 213. 226. 256.
 286.
 Kubass Árpád 85.
 Kuczka, August 246.
 Kulcsár Imréné 276.
 Kulcsár Sándor 186.
 Kulcsár, Anna (Huray, Giovanni neje) 244.
 Kun Mechtild nővér 253.
 Kuncze Endre 107.
 Kuncze Endréné 107.
 Kurai József 54.
 Kűhár Flóris Ferenc O.S.B. 108. 285.
 Lachnit Károly 86.
 Laghi, Aldo 4. 28.
 Lahocsinszky Adolf 177.

- Lai, Gaetano de 27. 43. 44. 47. 49. 51. 53. 81. 96. 98. 124.
Lajos Gyula 245. 260.
Lajos, III. (Wittelsbach) 26.
Lakatos Veronika 234.
Lalaing grófia 267.
Lambrecht Kálmán 231.
Láng János 82. 83.
Langhammer Ede 168. 215.
Lányi József 129. 186. 205.
László Ferenc 17.
Laterán (VA) 159.
Laurenti, Camillo 36. 121. 122. 137.
Lausanne (CH) 299.
Lavant (SL) 46. 62. 112.
lavanti püspök *lásd* Karlin, Andrej
Lázár, Andor 247.
Lazarski, Othmar de 199.
Legá, Michele 91. 173. 186. 226.
Légrády, Otto 196.
Lelbach Irén (Albrecht főherceg 1. hitvese) 176. 193. 222.
Lendva (Lendava, SL) 113. 261.
Lengyel Gyula 250. 301.
Leonardi di Casalino grófnő 283.
Lépicier, Alexis-Henri-Marie O.S.M. 106. 155. 156.
177. 194. 195. 210. 211. 253.
Lepold Antal 44. 57. 109. 112. 137. 150. 151.
Leskő László 144.
Less József 164.
Letenye 131.
Levame, Albert 106. 109.
Lévay, Michele 287.
Lezcano y Ortega, José Antonio 239.
Liber Endre 244. 270.
Lillafüred 244.
Lindenberger János (Ioannes) 19. 65. 73. 80. 81. 93.
114. 132. 133. 146. 148. 151. 152. 163. 165. 172. 178.
186. 198. 205. 220. 234. 248. 292.
Liszt Ferenc 258.
Livják József 279.
Livorno (I) 38.
Lolli, Cesidio 300.
Lomater Belletti, Mario 24.
Lónyai Elemérné *lásd* Stefánia (Szász–Coburg–Gotha)
Loschert Kázmér 185.
Losonc (Lučenec, SK) 123.
Lotti, Ettore 24.
Lotz Antal 27.
Lourdes (FR) 103.
Lőrinci 163.
Lőrinczy Imre O.F.M. 253. 267.
Lőrinczy Zoltán 204.
Luczák Kornél 144.
Luddi, Antonio O.P. 25.
Lugos (Lugo, RO) 83. 278.
Lukács Géza 76.
Lukcsics János 10.
Lukcsics József 116. 276.
Lulay Mária 83.
Lulay Simon (Simone) 83.
Lupták Pál 17.
Luttor Ferenc 138. 156. 157. 224. 239. 256. 287.
Luzsénszky Alfonz 175.
Machovich Gyula 59. 192.
Machovicky Gyula 254.
Mackensen, Hans Georg von 282.
MacKenzie, W. A. 6. 71.
Macourek Lajos 37.
Madarász István 97. 99. 137. 141. 142. 159. 181. 203.
Madrid (E) 22.
Magdics Ignác 121. 165. 166.
Magliochetti, Arnaldo 170.
Maglione, Luigi 23. 39. 55. 69. 70. 76. 85. 184.
Magyarász Ferenc O.Cist. 24.
Magyarkeresztúr 277.
Majláth Gusztáv Károly II. 12. 44. 58. 162. 179. 225.
268. 297.
Majsai Mór O.F.M. 257.
Makó 207.
Makray Lajos 252.
Malchiodi, Gaetano 38.
Males Anna 293.
Málnási Ödön 186. 284.
máltai lovagrend nagymestere *lásd* Thun und
Hohenstein, Galeazzo von
Managua (NIC) 239.
Mándoky Sándor 192.
Manila (RP) 269.
Mantua (I) 54.
Marchetti-Selvaggiani, Francesco 104.
Marchi, Cirillo O.F.M. 45. 61.
Marconi, Guglielmo 211.
Márffy Oszkár 301.
Margitay Lajos 272.
Margotti, Carolus 171.
Mária (Szász–Coburg–Gotha; I. Ferdinánd román
király hitvese) 302.
Maria Aloysia Josefa 55.
Mária Dorottya főhercegnő (Habsburg-Lotharin-
giai) 212.

- Mária Krisztina (Habsburg-Tescheni; XII. Alfonz spanyol király hitvese) 160.
Máriabesnyő 182.
Máriacell (Mariazell, A) 142.
 Mariani, D. 215.
Máriapócs 18. 143. 190. 236.
Máriaradna (Radna, RO) 17.
Máriaremete 179.
 Máriássy Zoltán 238.
Maribor (SL) 112.
 maribori püspök *lásd* Karlin, Andrej
 Marini, Angelo 97.
 Marini, Domenico 85.
 Marini, Niccolò 53.
 Markos Gyula 22.
 Markovich, Gisella (szent szív nővér) 36.
 Márkus Lajos 249.
 Márky Albert 141.
 Márky Sándor 172.
 Marmaggi, Francesco 17. 24. 37. 45.
 Marono, Francesco 291.
 Marosi-Nagy Dénes 212.
Marseille (F) 187.
 Martin Aurél (Aurelius) 84. 241. 255.
 Martinelli, Luigi 26.
 Masaryk, Tomáš Garrigue 281.
 Masotti, J. 121.
 Massella, Pacifico 29.
 Massimi, Massimo 264.
Mátészalka 147.
 Mátiás Béla 54.
 Mátrai Bernardin 78.
 Mátrai Ferenc 275.
Mátraverebély 216.
 Mattyasovszky, Cassianus páter 244.
 Maxim Athanáz O.S.B.M. 18.
 Mayer Antal (Antonius) 80. 121. 133.
 Mázý Engelbert Nándor O.S.B. 223. 224.
 Medgyasszay Vince 248.
Medgyesbodzás 263.
 Medvigy Gábor 144.
 Megyesi Schwartz Róbert 248.
 Meinsenspreger (Meisenspreger, Meinsespreger) Barbara 24. 26.
Melbourne (AUS) 270.
 Mella di Sant'Elia, Arborio 196.
 Mellau Márton 178.
 Melles Emil 95. 143. 144. 207.
 Menshausen, Fritz 283.
 Mensitieri, Edoardo 38.
Mérk 28. 133. 146. 147. 234. 277. 292.
 Merry del Val y Zulueta, Rafael 20. 29. 53. 67. 75. 96. 117. 132. 149. 150.
 Mészáros János 19. 44. 53. 59. 69. 78. 92. 93. 166.
 Mészáros Sándor 129.
 Meszlényi Zoltán Lajos, Boldog 60. 231. 274. 275.
 Meyer Antal 114.
 Mézgár József 206.
 Mezgár Lajos 254.
Mezőkövesd 217.
 Micara, Clemente 9. 23. 33. 202.
 Migone, Giuseppe 38.
 Mihalovics Zsigmond (Sigismondo) 4. 108. 141. 202. 225. 240. 255. 269. 273. 274. 283. 298. 299.
 Mihály János 120. 156. 173.
 Mikes István 211.
 Mikes János (Giovanni) 3. 11. 12. 26. 30. 32. 38. 46. 53. 58. 62. 67. 73. 87. 94. 97. 98. 109. 112. 113. 119. 120. 123. 126. 131. 138. 147. 158. 188. 198. 200. 206. 211. 218. 224. 233. 234. 247. 261. 262. 276. 292.
 Mikes János édesanyja *lásd* Moser, Sophie
 Mikes Lajos *lásd* Mikes János
 Miklas, Wilhelm 283.
 Miklósý István 32. 46. 62. 91. 92. 113. 114. 115. 127. 128. 137. 143. 144. 174. 175. 190. 191. 198. 207. 221. 235. 278.
Mikóbáza 301.
Milánó (Milano, I) 78. 83. 106. 159. 282. 300. 301.
 miniszterelnök *lásd* Teleki Pál
Miskolc 81. 91. 92. 114. 128. 148. 163. 164. 186. 191. 207. 235. 264. 294.
 Miskolczy Jenő 292.
 Mladoniczky Ignác 162.
 Mocsár Endre 114.
Modena (I) 39. 55.
Mobács 87. 88. 198. 221. 272.
 Mohl Adolf 298.
 Molnár Dénes 113.
 Molnár István ex-O.F.M.Cap. 189. 204.
 Molnár László 87. 107.
 Molnar, Federico 299.
 Molnár, Stephanus 226.
 Monasterolo Casotto (I) 25.
Monte Cassino (I) 195.
Montefiascone (I) 85.
 montefiasconei püspök *lásd* Rosi, Giovanni
 Montenegrói Ilona (Elena, Petrović-Njegoš; III. Viktor Emánuel olasz király hitvese) 283.
 Montini, Giovanni Battista 188. 289. 291. 296. 297. 298. 299. 300.

- Moro, Girolamo Lino 268. 269.
 Morvay Valéria F.D.C. 253.
 Moser, Sophie (Mikes Benedekné) 26.
Mosonszentjános 233.
 Mosonyi Dénes 62. 75. 93. 103. 130. 133. 171. 185. 227.
 232. 245. 246. 260.
 Mulry, Joseph A. S.I. 269.
 Mundszinger Henrik, ifj. 196. 197.
Munkács (Mukacseve, UA) 31. 32. 33. 63. 64. 81. 91.
 114. 115. 128. 207. 279. 294.
 Muntzán István 35.
Murakeresztúr 277.
 Muraközy László 85.
 Mussolini, Benito 211.
München (Monaco, DE) 23. 297.
Münster (DE) 196.
- Nagy Elek 109.
 Nagy Emil 49.
 Nagy Illés (Elia Nagy) 24.
 Nagy Károly 10. 30.
Nagybárhány 216.
Nagybecskerek (Zrenjanin, RSB) 10.
Nagykanizsa 46. 55. 113. 121. 154. 176. 206. 272.
Nagykőrös 219.
Nagykőrű 19.
Nagylak 13.
Nagyoroszi 158.
Nagyszénás 93.
Nagyszombat (Trnava, SK) 73.
Nagytárkány (Velké Trakany, SK) 177.
Nagyvárad (Oradea, Gran Varadino, Magnovarad, RO) 13. 14. 19. 21. 29. 32. 33. 37. 38. 43. 47. 53. 61.
 64. 65. 73. 80. 84. 93. 95. 114. 115. 121. 130. 132.
 146. 148. 149. 151. 152. 172. 173. 174. 186. 189. 191.
 205. 220. 227. 234. 248. 255. 278. 291. 292. 293.
- Nákár P. Arthur 120.
 Nánássy László Dezső 142.
 Naszády József 65. 84. 173.
 Nékám Lajos 182.
 Nemes Antal 228.
 Nemes Deák Dezső 196.
 Németh Gyula (Julius) 156. 275.
 Németh István Donát ex-O.F.M. 239. 285.
 Németh István, református püspök 32.
New York (US) 18.
 Níall, Michael 270.
 Nicolescu, Alessandro 301.
 Nitoglia, Antonio 104.
 Nogara, Bartolomeo 268.
- Nogara, Giuseppe 56. 139.
 Noots, Hubert O.Praem. 155. 224. 297.
 Nossa, Raffaele 38.
 Novák Béla 217.
 Novák István 48. 63. 72. 85. 103. 109. 122. 128. 129.
 143. 175. 183. 190. 202. 208. 221.
 Novák József Kál 286.
 Novák József Kálné 286.
 Novák Lajos 20. 244.
 Novák Sándor 172.
 Nursiai Szent Benedek O.S.B. 140.
- Nyárádi (Njaradi) Dénes 33. 294. 295.
Nyíregyháza 150. 221. 244. 261.
 Nyíri Géza 45.
Nyírpazony 190.
Nyitra (Nitra, SK) 32. 48. 236.
- Obornak* 277.
 Odescalchi, Marco 269.
 Odray Coelesztin 12. 32.
 Oehlschlaeger Ferenc 115.
 Ogno Serra, Giovanni Battista 18.
Olad 206.
Olaszliszka 143.
 Olivieri, Lorenzo 38.
 Olofsson Placid Károly O.S.B. 297.
 Onisifor, Ghibu 270.
 Orosz Pál 62.
 Orsenigo, Cesare 71–209.
 Oslay Oszvald O.F.M. 297.
Osnabrück (DE) 223.
Ostffyasszonyfa 26.
 Ottaviani, Alfredo 147. 161. 162. 166. 182. 194. 196.
 199. 200. 215. 220. 225. 227. 239. 247. 248. 253. 254.
 257. 297.
- Ottó trónörökös (Habsburg-Lotharingiai) 36. 175.
 Ottó, II. (Habsburg-Lotharingiai) 100. (*lásd még*
 Ottó trónörökös /Habsburg-Lotharingiai/)
- Ozsgyányi Béla 159.
- Ölvetzky János 234.
- Pacelli testvére lásd Pacelli, Francesco
 Pacelli, Eugenio 161. 162. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170.
 171. 172. 173. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183.
 184. 186. 187. 192. 193. 196. 197. 200. 201. 202. 203.
 204. 208. 209. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 220.
 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 236. 237.
 239. 240. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 251. 252. 253.

254. 255. 257. 258. 260. 261. 265. 266. 267. 268. 269.
270. 273. 274. 275. 277. 279. 280. 281. 282. 283. 284.
285. 286. 287. 288. 289. 290. 292. 294. 295. 296. 297.
298. 299. 300. 301.
- Pacelli, Francesco 253.
- Pacha Ágoston 47.
- Pacini, Alfredo 84. 179.
- Pados László 194.
- Pados Miklós 194.
- Pados Rajnárd O.S.B. 166. 177. 194. 195. 238.
- Padova (I)* 85. 268.
- Paizs József Sch.P. 223.
- Pájer János 132. 178. 187. 188. 206. 249.
- Pakrevan, F. 180.
- Pál Mátyás 70.
- Palatinus József 301.
- Pálffy Fidél 254. 283.
- Pálffy grófnő (Contessa Pálffy) 39.
- Palkó János 261.
- Pallavicini, Alfonso 19.
- Pallier, Václav 171. 181.
- Palma, Antonio Sancho di 153.
- Palmi (I)* 159.
- Palos Bernardin György O.Cist. 257.
- Pályi József 113.
- Pannonbalma (Abbazia Nullius di S. Martino in S. Monte Pamponiae)* 12. 13. 21. 24. 56. 110. 149. 155.
158. 195. 206. 224. 253. 264. 267. 268. 277. 285.
296. 297.
- pannonhalmi főapát *lásd* Kelemen Krizosztom
Ferenc O.S.B.
- pápa (Szentatya, Őszentsége) *lásd* Pius, XI.
- Pápateszér* 217
- Papoff főtisztelendő úr 213.
- Papp Antal 33. 63. 64. 81. 82. 91. 92. 113. 114. 115. 122.
128. 135. 144. 145. 163. 164. 174. 175. 189. 191. 207.
221. 235. 250. 264. 279. 294.
- Papp György 141.
- Papp Károly 248.
- Parcel Dezső 232.
- Párizs (Paris, Parigi, F)* 43. 49. 246. 251. 298.
- Párma (Parma, I)* 39. 68.
- Pártli József 206. 211.
- Pašić, Nikola 10.
- Pasteau, Octave 178.
- Pásztory Árkád O.S.B.M. 190. 207. 221.
- Pataky Arnold 55. 178. 205. 258.
- Patalasso, Pasquale 25.
- Paucchi, Gervasio 25.
- Paulovits Sándor 108.
- Pavia (I)* 301.
- Payer Ferenc (Franciscus) 3. 13. 77. 114. 115. 133. 148.
166. 172. 174. 188. 200. 261.
- Pécs (Cinque Chiese)* 11. 18. 19. 21. 31. 44. 45. 46. 60. 61.
62. 81. 89. 92. 93. 98. 109. 112. 131. 148. 149. 150.
154. 156. 161. 163. 171. 172. 181. 185. 192. 206. 219.
232. 245. 252. 260. 267. 269. 271. 276. 287. 291. 302.
- pécsi püspök *lásd* Zichy Gyula; Virág Ferenc
- Pécsi Szent Mór O.S.B. 260.
- Pehm József 268. (*lásd még* Mindszenty József)
- Peitler Gyula 241.
- Pekár Gyula 223.
- Pella, Albino 137.
- Pellegrinetti, Ermenegildo 45. 46. 148.
- Pennesco román követ 58.
- Pereira Ribeiro, António Manoel 36.
- Pernyepusztá *lásd* Petőfibánya
- Perosi, Carlo 129. 131. 134. 145. 148. 149. 166.
- Perugi, Giuseppe Ludovico 69.
- Pesthy Pál 67. 99.
- Pestújhely* 250.
- Petőfibánya* 163.
- Petrássy Konstantin 11.
- Petro, Giuseppe 69.
- Petrovits Elek 181.
- Petsár Béla 172.
- Petz Lujza 230.
- Petzkó Ernő 220.
- Pfeiffer Gyula 103.
- Pfeiffer Miklós (Nicolaus, Nikolaus) 157. 158. 299.
- Piffel, Friedrich Gustav (Gustavus Fridericus) 30.
36. 102.
- Pignatelli di Belmonte Granito 57.
- Piliscsaba* 165.
- Pilisszentkereszt* 275.
- Pintér József 252.
- Pinto, Alfonso 38.
- Pittesser Antal 131.
- Pittsburgh (US)* 9.
- Pius, X., Szent 55. 133.
- Pius, XI. (Pio XI, Pie XI) 4. 5. 6. 7. 12. 15. 21. 23. 24.
29. 33. 35. 37. 39. 41. 42. 43. 44. 45. 48. 51. 55. 56.
57. 59. 63. 64. 67. 68. 71. 72. 74. 76. 78. 79. 81. 85.
87. 89. 96. 98. 100. 103. 104. 106. 107. 108. 110.
122. 126. 128. 130. 137. 138. 140. 141. 142. 148. 150.
151. 154. 158. 159. 160. 161. 162. 164. 166. 167. 168.
170. 171. 172. 176. 177. 178. 182. 183. 184. 188. 189.
194. 195. 196. 197. 198. 200. 202. 203. 204. 207.
208. 210. 213. 214. 215. 220. 222. 223. 224. 227. 228.
230. 240. 242. 243. 244. 247. 248. 252. 255. 257.

258. 259. 261. 262. 264. 266. 267. 268. 269. 270.
271. 272. 273. 277. 283. 285. 286. 287. 288. 290. 291.
293. 296. 298. 299. 300. 301.
- Pizzardo, Giuseppe 5. 19. 26. 53. 57. 68. 71. 84. 87. 88.
104. 108. 126. 157. 166. 171. 175. 176. 179. 180. 189.
192. 193. 194. 195. 200. 211. 222. 223. 225. 229. 236.
237. 240. 245. 248. 249. 251. 252. 255. 261. 262.
266. 269. 274. 275. 277. 283. 285. 298. 299.
- Plekli István 147.
- Plent Ferdinánd 12.
- Podhorányi József 163.
- Podraczky István 9.
- Poetsch Hilária S.D.S. 196.
- Poincaré, Raymond 51.
- Pokorny Emánuel 268.
- Pokorny, Nicola 270.
- Pomáz* 45.
- Pongrácz Jenő 205.
- Popov (Popoff), Mihail 161. 226.
- Poprád 41. 88.
- Portolongone (I) 38.
- Potyondi Imre 262.
- Pozsony (Bratislava, SK)* 8. 18.
- Prága (Praba, CZ)* 9. 14. 18. 45. 48. 65. 73. 89. 90.
128. 195. 245. 298.
- Prágai Mária 230.
- Preszly Elemér 272.
- Prodan, Joannes 110.
- Prohászka (Prohaska) Ottokár 7. 10. 13. 23. 30. 33.
34. 45. 93. 98. 112. 130. 140. 229. 236. 256.
- Proietti-Trombetta, Nazzoreno 26.
- Proiszl, Angela 268.
- Puky Endre 215.
- Purgly Magdolna (Horthy Miklósné) 5. 108. 126.
170. 183. 201. 258. 267. 273.
- Pusztakarád* 261.
- Putnok* 132. 274. 290.
- Püspökladány* 261.
- Püspökszilágy* 246.
- Quint József 140.
- Rab Károly 233.
- Rábabídvég* 286.
- Rada István 123.
- Radnai Farkas 32. 44. 48. 65. 256.
- Radu, Demetriu 174.
- Raffay Sándor 67.
- Ragály* 115.
- Ragats János 298.
- Ragonesi, Francesco 22.
- Ragosta, Pasquale 25.
- Rajos Lajos 86.
- Rakaca* 294.
- Rákócziutó* 216.
- Rákospalota* 250.
- Rákosszentmihály* 276.
- Rakovszky István 23.
- Rakovszky Iván 97.
- Rassay Károly 176.
- Ratnik, Dominicus 165.
- Ratti, Achille 159. (*lásd még* Pius, XI.)
- Ravasz László 279.
- Réde* 217.
- Reiszky Károly 225.
- Rejőd Tibor 70. 76.
- Rembrandt Harmenszoon van Rijn 225.
- Répási József 140.
- Répászky Péter 199.
- Resetylo, Stephano 143.
- Révay Tibor (Tiburzio) 61. 185.
- Révész István III. 132. 148.
- Révész Miklós 144.
- Riccina (I)* 25.
- Richter, Joseph 54.
- Rickl Gézáné *lásd* Strausz Mária
- Ridársik Imre 9.
- Riemer József 84.
- Ripka Ferenc 144.
- Ritter, Franz 54.
- Robitsek Ferenc 171.
- Rodić, Ivan Rafael (Raphael) O.F.M. 44. 152.
- Rodolfi, Ferdinando 23. 55.
- Rogács Ferenc 138. 218. 233. 261.
- Róka Lajos 10.
- Román Ortega, Francisca Dolores 239.
- Romeisz, Franciscus 172.
- Róna János Sch.P. 84.
- Róna Mária (Scharl Pálné) 244.
- Rónai Augusta Paula nővér 18.
- Rosa, Cesare 69. 122. 137.
- Rosenberg, Emilia 23.
- Rosenberg, Riccardo 23.
- Rosenthal, Marton 254.
- Rosi, Giovanni 85.
- Rossi, Raffaele Carlo O.C.D. 129. 173. 180. 217. 218.
219. 222. 226. 232. 233. 270. 276. 277. 292. 296.
- Rossum, Willem Marinus van C.S.S.R. 70. 96. 104.
105. 123. 139. 160.
- Roszinszky Mária Ambrosia C.N.D. 195.

- Rott Nándor 12. 14. 20. 21. 38. 44. 46. 50. 52. 53. 55.
82. 95. 98. 113. 120. 121. 131. 133. 148. 150. 182. 187.
217. 218. 276. 277. 292. 300.
- Rotta, Angelo 168–302.
- Rouen (FR)* 295.
- Rózsabegy (Ružomberok, SK)* 29.
- Rozsnyó (Rožňava, Rosnavia, SK)* 8. 9. 12. 78. 115. 132.
187. 188. 204. 206. 249. 251. 275. 276. 283. 291.
- Róder Vilmos 284.
- Rubovszky Zoltán 246.
- Rudabánya* 279.
- Ruffini, Ernesto 284. 286. 287. 297. 300.
- Ruffo, Rudolfo S.M.O.M. 257.
- Ruszka (Rusca, RO) 302.
- Ruttkay Gyula 150. 156. 221. 226.
- Sagmüller József 123.
- Sajószöged* 204.
- Sajóvámos* 113. 145. 190. 235. 250.
- Salgótarján* 187.
- Salvo, Ugo 123.
- Saly László 150.
- Samassa, Emilio Antoniazzi 89.
- Samper, Riccardo de 69. 123.
- Sándor Lajos 159.
- Sándor, I. (Alexandre I-er; Karadorđević) 257.
- Sankt Pölten (A)* 253.
- Sárközy Pál Endre O.S.B. 301.
- Sarnese, Luigi 25.
- Sárospatak* 53. 141. 188.
- Sarudi Viktorin Ignác O.S.B. 223.
- Sátorajújhely* 144. 174. 188. 220. 221. 235. 261. 274.
290. 301.
- Savarello, Giovanni 25.
- Savoia, Margherita di 87.
- Sávoly* 276.
- Sbarretti, Donato Raffaele 12. 30. 32. 61. 62. 98. 117.
134. 147. 150. 152. 153. 154. 197. 213. 238. 277.
- Scalzi, Jean de 126.
- Scapinelli di Leguigno, Raffaele 20. 24. 38. 190.
- Scatizzi, Pio S.I. 177.
- Schachinger, Norbert O.Praem. 18.
- Scharl Pálné *lásd* Róna Mária
- Schaub Mihály S.D.B. 63.
- Schermann Egyed O.S.B. 24.
- Schiavone, Roberto 198.
- Schindele József 84.
- Schioppa, Lorenzo (Lőrinc) 3–144. 167. 253.
- Schlachta Margit S.S.S. 14. 15. 253.
- Schlager Árpád 222. 276.
- Schlotter János 19.
- Schmidt Béla 233.
- Schmidt Károly 10.
- Schmurlo, Sergio 23.
- Schnabel, Erminia (Ermina) 23.
- Schoen, Hans von 161.
- Scholtz Kornél 183.
- Schönwiesner Rudolf 12.
- Schuschnigg, Kurt 270. 296.
- Schuszter Antal 219.
- Schwarz, Anton Maria 52.
- Scitovszky Béla 67.
- Scitovszky Tibor 59. 68.
- Sebastio, Angelo 26.
- Sebes Ferenc Sch.P. 194. 210. 228. 238. 242. 272. 285.
290.
- Sebestyén Károly 271.
- Seipel, Ignaz 50.
- Senatore, Vincenzo 38.
- Serafini, Camillo 177.
- Serafini, Giulio 187. 192. 226. 256.
- Serafini, Maurus M. 36.
- Serbóczy M. Amanda 58.
- Serédi Jusztinián György O.S.B. 110. 112. 121. 128.
129. 130. 132. 134. 135. 136. 138. 139. 142. 146. 147.
148. 149. 150. 151. 152. 154. 155. 158. 159. 162. 163.
164. 165. 168. 171. 175. 180. 182. 185. 188. 190. 192.
195. 197. 198. 201. 203. 207. 208. 209. 212. 214. 215.
216. 217. 219. 225. 226. 231. 235. 236. 237. 240. 242.
243. 244. 245. 247. 249. 250. 251. 252. 253. 254.
255. 257. 261. 262. 265. 266. 267. 270. 271. 272. 274.
275. 276. 277. 280. 281. 283. 284. 285. 287. 290.
291. 292. 296. 299. 300. 301.
- Seres Béla S.V.D. 285.
- Sever, Bozidar 54.
- Severi Bonesi, Aldo 184.
- Shvoy Kálmánné *lásd* Cacciari Matild
- Shvoy Lajos 112. 113. 122. 130. 133. 147. 149. 155. 203.
219. 233. 236. 237. 246. 262. 275. 287. 291.
- Shvoy Lajos édesanyja *lásd* Cacciari Matild
- Sibila, Enrico 54.
- Siegescu József (Giuseppe) 95. 114. 174.
- Sikesdi Mihály 204.
- Siklós Árpád 19.
- Simeoli, Raffaele 25.
- Simon Lajos 38.
- Sincero, Luigi 91. 92. 101. 108. 114. 115. 122. 142. 143.
144. 163. 170. 174. 179. 180. 189. 190. 191. 207.
208. 221. 235. 250. 257. 268.
- Sinibaldi, Giacomo 69. 126.

- Sipos István 89. 117. 118. 267. 269. 286.
 Sipőcz Jenő 26. 122. 192. 243. 282.
 Sismondini, Eugenio 38.
 Skicak nevű nő 84.
 Slepkovszky Sándor 72.
 Soccorsi, Filippo S.I. 253.
 Soldano, Antonio 302.
 Somody nevű férfi 11.
 Somogyi Jenő S.I. 16. 40. 267.
 Somogyi József 270.
Somogyvár 113. 217.
Somorja (Šamorín, SK) 38.
Somoskőújfalú 204.
 Somssich József 21. 49. 52. 68.
Sopron 112. 217. 246. 258.
Sósfürdő 136.
Sóskút 188.
 Sötét András 140.
 Spada, Domenico 84. 166. 198. 203. 224. 255.
 Spala, Elizabeth (Gur, Ioannes neje) 143.
 Spanyol István 246.
 Speiser Ferenc S.I. 10.
 Spett Gyula 33.
 Spiegel Aurea 10.
 Steécz Péter 18.
 Stefánia (Szász–Coburg–Gotha) (Lónyai Eleménné;
 Rudolf trónörökös özvegye) 89. 282.
 Stefanis, Luigi de 24.
 Steib János 220.
 Steiner Miklós Hubert O.Praem. 251. 253.
 Steinhübel Jakab 188. 205. 219.
 Steinitz Ernő 124.
 Stircea, Trajan 139.
 Strausz István 50.
 Strausz Mária (Rickl Gézáné) 202.
 Strazsek Rozália (Földesi József Lászlóné) 298.
 Strohsacker, Hartmann O.S.B. 210.
 Strommer Viktorin Ignác O.S.B. *lásd* Sarudi
 Viktorin Ignác O.S.B.
 Stuhlmann, Patrizio O.Praem. 210.
 Sua Santità (Santo Padre) *lásd* Pius, XI.
 Suba György 31.
 Subik Károly 204. 217.
 Suciú, Vasile 127. 128.
Subopolje (HR) 236.
 Sulyok István 55. 112. 173. 242.
 Šusta, Josef 14.
 Suvich, Fulvio 237.
 Stile József 275.
 Svarcz Gusztáv 141.
 Svarcz Mihályné *lásd* Karagyéna Teréz
Sydney (AUS) 6.

Szabadka (Subotica, RSB) 44. 61. 148.
 Szabó Ernő 170.
 Szabó István, földművelési miniszter 10.
 Szabó István, szatmári nagyprépost 133.
 Szabó István, szentesi földműves 292.
 Szabó József 138.
 Szabó lelkész 130.
 Szabó Miklós 144.
 Szabó Nándor 115. 133.
 Szabó Szádok O.P. 255.
 Szabó Vendel 178.
 Szabó, Emerico 299.
 Szafkó János 250.
 Szakvály család 301.
 Szálasi Ferenc 284.
 Szalay Mátyás 14.
 Szalmay (Szalmey) Rupert O.S.B. 267.
 Számord Ignác 254.
 Szántay–Szémán István 235. 264. 279. 294.
Száraskék 11.
Szarvas 220.
 Szathmáry Román O.F.M. 239.
Szatmár (Satu Mare, RO) 9. 11. 14. 17. 29. 33. 37.
 47. 65. 91. 105. 127. 130. 133. 146. 147. 151. 152.
 172. 173. 189. 204. 205. 219. 220. 234. 248. 264.
 277. 292. 293.
 Szaun László 188.
 Szávozdt Miklós 251.
 Széchényi György 154. 208. 238.
 Széchényi Miklós 13. 33. 47. 53. 64.
Szécsény 156.
 Szedlák Rudolf Sch.P. 84.
Szeged 13. 19. 33. 35. 54. 58. 65. 93. 169. 173. 218. 265.
 270.
 Székely Gyula 28. 29. 33. 39. 47. 56. 65. 76. 114. 119.
 133. 142. 146. 147. 149. 151. 152. 166. 172. 186. 204.
 205. 220. 234. 248. 277.
 Székely István 86. 132.
 Székely Jenő 174.
 Székely László 276.
 Székely Mihályné 221.
 Székelyi György 260.
 Székér Antal (Antonio) 286.
Székesfehérvár (Alba Reale, Albaregale) 7. 10. 21. 26.
 30. 34. 45. 93. 96. 112. 120. 130. 149. 155. 159. 165.
 173. 187. 203. 219. 226. 233. 237. 240. 246. 254. 262.
 275. 286. 291. 294.

- Szekszárd* 89. 181. 207.
 Szelepcsényi András 292.
 Széll József 247.
 Szémán István 92. 128. 207. 235. (*lásd még Szántay-Szémán István*)
 Szemerszky Myron Ferenc O.S.B.M. 207.
 Szemző János 10. 61. 79.
 Szén József 234.
Szendró 186.
 Szendy Károly 265.
 Szendy László 58.
 Szent Pál 230.
Szentes 85. 292.
 Szentes Anzelm Kálmán O.Cist. 83. 230.
 Szentirmai Rudolf 159.
 Szentiványi Róbert 12. 111.
Szentmiklós 238.
 Szentmiklosi, Josef 196.
Szepes (Spiš, SK) 12. 32. 33. 73. 121. 165. 191. 206.
Széplak 45.
 Szeremley Béla O.S.B. 224.
Szerencs 220. 221.
Szigetvár 39.
Szögliget 195.
Szikszó 115. 133. 148. 172. 175. 188. 221.
 Szilágyi Erzsébet (Gömbös Gyuláné) 200. 214. 219. 238.
Szilágyosmló (Šimleu Silvaniei, RO) 80.
 Szilvek Lajos 163. 232.
 Szinger Kornél Sch.P. 16. 52.
 Szimida Viktor 217. 231.
 Szmracsányi Lajos 18. 22. 31. 33. 45. 50. 61. 72. 74. 90. 91. 92. 98. 109. 110. 111. 113. 114. 116. 117. 121. 135. 143. 145. 150. 157. 162. 163. 164. 171. 172. 187. 190. 199. 203. 204. 216. 217. 231. 232. 234. 246. 261. 275. 277.
 Szobota József 294.
Szófia (Szeredóc, Sofija, BG) 286.
Szolnok 210. 247.
Szombathely (Sabaria) 3. 11. 19. 26. 30. 32. 37. 46. 58. 62. 67. 73. 94. 96. 106. 112. 113. 131. 138. 148. 158. 165. 166. 179. 181. 187. 206. 210. 211. 212. 218. 223. 226. 227. 233. 239. 247. 261. 262. 276. 277. 292. 301.
 szombathelyi püspökök *lásd* Mikes János
 Szonda László 211.
 Szopkó Lajos 220.
Szögliget 249.
 Szőke Márta O.P. 195.
 Szöllős Géza 159
 Szőnyi Ottó 260.
 Sztranyavszky Sándor 266. 267.
 Szucsich Tamás 205.
 Szűcs János 103.
 Szvoboda Ferenc 293.
 Tacci Porcelli, Giovanni 85.
Tagliacozzo (I) 104.
 Takács Bazil O.S.B.M. 278. 279.
 Takács Menyhért (Melchior) O.Praem. 126. 155. 170. 202. 210. 223. 224.
 Tamás Alajos O.F.M. 210.
 Tamás András 78.
 Tamás János Alajos O.F.M. 17. 45.
 Tamás József 256.
 Tamás Pál 78.
 Tanay Ferenc 262.
 Tanganelli, Bartolomeo 25.
Tapolca 63. 295.
 Tarapsák György 65.
Tarcal 12. 221. 235. 250.
 Tardini, Domenico 222. 258. 259. 268. 274. 286. 298.
 Tatarek Béla 219.
Tatrang (RO) 211.
 Tauber Sándor 247.
 Tauses József 242.
 Tedeschini, Federico 6. 18.
 Telbisz János 13.
 Telegdi István (Stephanus) 115.
 Teleki Pál 15.
 Teller Vince 263.
Temesvár (Timișoara, RO) 14. 37. 44. 52. 83. 104. 149. 152. 189.
 Terlanday Rudolf 165.
 Testa, Gustavo 38.
 Thais nővér 286.
 Thébusz Aladár 266.
 Thiriet, Edmond O.M.I. 41. 42.
 Thomka László 134.
 Thun und Hohenstein, Galeazzo von S.M.O.M. 53. 199.
 Thuróczy Mihály Kornél O.H. 37.
 Thury Károly 139. 202.
 Tiefenthaler József 192. 269.
Tihany 15. 223. 224.
 Tihanyi Károly 231.
 Tihanyi Ödön 166. 198.
 Timkó Jordán 80.
Timin (Knin, HR) 129. 186.
 Tiroyam, Barouir (Tiroyan, Baronir) O.Mech. 83.
 Tiroyan, Athanasz O. Mech. 83.

- Tisserant, Eugène-Gabriel-Gervais-Laurent 279. 295.
 Tist, Barnabas 80.
 Tisza István 190.
Tiszakécske 261.
Tiszolc (Tisovec, SK) 85.
 Tivadar Dénes ex-O.Pream. 137.
 Tivadar József 187.
 Tobler János 280.
Tokaj 221. 230.
 Tollonits Istvánné 285.
Tolna 252.
 Tomcsányi Lajos S.I. 19. 34. 37. 44. 49. 67.
 Tomka Géza 263.
Torino (I) 106.
 Tornay János 25. 115. 132.
Torony 206.
Tósokberénd 148.
 Tost Alajosné 224.
 Tóth András 204.
 Tóth György 190.
 Tóth Gyula 301.
 Tóth József 26. 38. 218.
 Tóth Tihamér 126. 217. 240. 292.
Tótszentmárton 138.
 Tower Vilmos 239. 268.
 Tömör Flórián 191.
 Török Béla 89.
 Török Mária Jozefa Antónia 72.
 Török Mihály 137.
 Török Zoltán 216. 226.
Törökőr 216. 219. 226.
Törökszentmiklós 172.
 Tréand, P. 6.
 Trezzi, Giuseppe (Joseph) 146. 147.
Trianon (F) 16. 50. 98. 211. 266. 293.
 Trikál József 269.
 Turchányi Imre 193.
 Turi Béla 133. 252.
 Tüll Géza 148. 154.
 Twain, Mark 166.
 Tyroian, Giacomo 175.
 Tyszkiewicz, Michel 51.

Tyukod 234. 248.

Újpest 234. 250.
Und 205.
 Ungár Mór 186.
 Ungváry Antal O.F.M.Cap. 103.
 Ungváry M. 300.

Ungvár (Uzsborod, UA) 82.
 Uray-Uray Dame de la Croix, Marguerite 234. 249.
 Urbantsik Margharita 270.
 Ury Lajos 204. 212.
 Uzdóczy-Zadavec Izstván O.F.M. 19. 25. 26. 27. 34. 38. 54. 65. 73. 74. 81. 85. 95. 96. 98. 99. 100. 101. 109. 129. 142. 147. 148. 166. 177. 223.

Vác (Vacia) 4. 12. 21. 32. 36. 37. 46. 63. 66. 93. 94. 95. 113. 121. 132. 134. 142. 147. 148. 163. 165. 171. 173. 188. 198. 205. 212. 219. 226. 234. 246. 247. 250. 256. 263. 274. 276. 292. 294. 301.
 váci püspök *lásd* Hanauer Árpád István
 Vadas József 159.
 Vadász József 240.
 Vágó Lilla 227.
 Vajldai Kaszián 285.
 Vajkai, Rose 78. 108. 161. 202. 215. 230. 244.
 Valeri, Valerio 270.
 Valfré di Bonzo, Teodoro 13. 20. 36.
 Van Hoogen 126.
 Vannutelli, Vincenzo 97. 97. 151. 154. 179.
 Várady Lipót Árpád 10. 14. 19. 22. 30. 34. 43. 44.
 Varázseji Béla 165.
 Varga Ferenc 126.
 Varga István 10.
 Varga János 181. 227.
 Varga Mihály 126.
 Varga Pál (Paulus) 186. 206. 219. 232. 245.
 Varga Sándor 145.
 Vargha Damján O.Cist. 131.
 Vargyas Tivadar 19.
 Várhelyi József 13. 19.
 Várits, Carlo 241.
 Varsó (Warszawa, PL) 69.
 Vásárhelyi Ferenc 143.
 Vasody Imre 25.
 Vass József 4. 8. 11. 26. 27. 28. 32. 34. 36. 44. 51. 60. 78. 107. 108. 112. 120. 126. 133. 161. 176.
 Vay de Vaya, Pietro 227.
Vécsés 19. 188. 205.
 Vécsey József Aurél 67. 154. 172. 179. 205. 235. 261. 277.
Velence (Venezia, I) 264.
 Venczel Ede 39.
 Verdier, Jean P.S.S. 298.
 Veress nevű férfi 156.
 Veroi, Guido 54.
 Verő Sándor 299.

- Verpelét* 204. 216.
 Verseghi Nagy Ferenc 124.
 Verseghy Nagy Elek 89. 116. 134.
Veszprém (Vesprimia) 12. 20. 21. 46. 94. 95. 98. 113.
 121. 123. 124. 131. 135. 148. 150. 156. 157. 173. 186.
 187. 200. 206. 217. 232. 247. 248. 256. 263. 276.
 277. 292.
 Vezzari Andrásy, Teresa 23. 55
Vicenza (I) 23. 55.
 vicenzai püspök *lásd* Rodolfi, Ferdinando
 Vico, Antonio 134.
 Viczenik Ferenc 103.
 Vigorelli, Pietro C.R.S.P. 89.
 Viktor Emánuel (Vittorio Emanuele), III. (Savoyai)
 141. 202. 283.
Villány 185.
 Viñas, Thomas Sch.P. 16.
 Vinci Gigliucci, Luigi Orazio 23. 274.
 Virág Ferenc (Franciscus) 89. 92. 93. 98. 112. 131.
 150. 163. 172. 181. 185. 186. 192. 219. 232. 245. 260.
 276.
 Virág József 12.
 Virág Sándor 291.
 Virág Venánc O.F.M. 239.
 Visk, Illés von 37. 38.
 Vladár, E. de 132.
 Vojtassák, Jan 12. 69. 73. 164. 175.
 Volpe, Giacchino 258.
 Vorbuchner Adolf 297.
 Vukotić, Ivan 139.
 Vulkapordány 10.

 Walder 89.
 Walko Lajos 71. 78. 89. 90. 93. 98. 99. 100. 109. 110.
 111. 116. 127. 132. 148. 151. 161. 170. 176.
 Wallner József 247. 261. 262. 268.
 Walter Gyula 111. 129.
 Walter János 210.
 Wasmer Gusztáv 142.
 Wéber Pál 248. 263. 277.
 Wenckheim Dénes 53. 220.
 Wenckheim Károly 84.
 Wenckheim Sándor 84.
 Werner Adolf Vilmos O.Cist. 68. 83. 230. 238. 253.
 267. 268.
 Wild József 68.

 Windischgrätz Mária Magdolna (Károlyi István-
 né) 177.
 Winter György 112.
 Wlassich Gyula 200. 202.
 Wolff Károly 266.
 Wolff-Metterlich zur Gracht, Ermanno 18.
 Wolkenberg Alajos 205.

 Záborszki István 240.
 Zadravec István O.F.M. *lásd* Uzdóczy-Zadravec
 István O.F.M.
Zágráb (Zagreb, HR) 20. 179. 236.
 Zakariás Gyuláné 5.
Zalaegerszeg 261.
Zámoly 10.
 Zamora Dániel 47.
 Zanfí, Luigi 38.
Zárány (Zagersdorf, A) 10.
 Zavaros Aladár 130.
 Zaymus Gyula 196. 214.
 Zeleni Katalin 39.
 Zelinka János 47.
 Zellinger Pál O.Ciszt. 230.
 Zichy Ernő 119.
 Zichy Gyula (Jules) 11. 18. 31. 43. 44. 45. 55. 60. 61.
 62. 66. 72. 79. 80. 81. 82. 85. 89. 92. 93. 96. 98.
 100. 103. 109. 111. 116. 120. 122. 129. 130. 133. 134.
 138. 147. 148. 160. 171. 172. 185. 200. 204. 219. 232.
 245. 246. 275. 287.
 Zichy János 85. 119. 225. 237.
 Zichy Nándor 159.
 Zichy Rafealné 5.
 Zichy-Meskó Jakab 234.
 Zilahy Dezső 184.
 Zimányi Mihály O.Praem. 170. 184. 210.
 Zimits, Giuseppe 286.
Zirc 68. 83. 202. 215. 230. 238. 253. 297.
 zirci apát *lásd* Werner Adolf Vilmos O.Cist.
 Zita (Bourbon-pármái) 15. 36.
 Zogu, I. (Zogu-házi) 296.
Zombor (Sombor, SRB) 25.

 Zsámboky Pál 15.
 Zsembery István 85. 122.
 Zsivkovich Ernő 234.
 Zsula Jolán 264.

THE ARCHIVES OF THE APOSTOLIC
NUNCIATURE IN BUDAPEST
A Synoptic Inventory
(1920–1939)

A) THE LATEST OPENINGS OF THE VATICAN ARCHIVES

Around the millennium the documents that belonged to the pontificate of Pius XI were made available for scholars in three steps. First, on the 15th February 2003 the files of the Archives of the Congregation for Extraordinary Ecclesiastical Affairs relating to Bavaria and Germany from 1922 to 1939 and certain files of the Vatican Secret Archives; the documents of the Apostolic Nunciature of Munich from 1922 to 1934 and the Apostolic Nunciature of Berlin from 1922 to 1930 were unsealed.¹ Then from 16th September 2004 the pope released the files of the Vatican Information Office dating from 1939 to 1947.² Finally, from 18th September 2006 the documentary sources covering the pontificate of Pius XI became researchable with certain restrictions.³ The exceptions were enumerated under

¹ Cf. with *Archivio della nunziatura Apostolica in Berlino (Nunziatura Pacelli)*. Indice 1196 (a cura di KRISI SALONEN), Città del Vaticano 2003, 3; *Lattività della Santa Sede nel 2003*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 2004, 1114; *Comunicato: Nuove prospettive per l'apertura degli archivi vaticani a riguardo del pontificato di Pio XI*, 15. 02. 2002, Bolletino della Sala Stampa della Santa Sede, n. 0090.

² *Lattività della Santa Sede nel 2004*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 2005, 1108. Cf. also with: SERGIO PAGANO, *Una rilevante «apertura» dell'Archivio Segreto Vaticano: Il fondo Ufficio Informazioni Vaticano, Prigionieri di Guerra (1939–1947)*, Inter Arma Caritas. L'Ufficio Informazioni Vaticano per i prigionieri di guerra istituito da Pio XII (1939–1947), I, a cura di Francesca Di Giovanni–Giuseppina Roselli (CAV 52), Città del Vaticano 2004, IX–XXXIV. It is available at: http://asv.vatican.va/content/dam/archiviosegretovaticano/documenti/CAV_52_voli.pdf (15. 08. 2015).

³ *Lattività della Santa Sede nel 2006*. Pubblicazione non ufficiale, Città del Vaticano 2007, 1104. and: *Comunicato: L'apertura degli archivi della Santa Sede per il pontificato di Pio XI (febbraio 1922–febbraio 1939)*, 30. 06. 2006, Bolletino della Sala Stampa della Santa Sede, n. 0340. About the material that became researchable see also: SERGIO PAGANO, *Le nuove fonti archivistiche sul pontificato di Pio IX*, La sollecitudine ecclesiale di Pio XI. Alla luce delle nuove fonti archivistiche. Atti del Convegno Internazionale di Studio (Città del Vaticano, 26–28 febbraio 2009), a cura di Cosimo Semeraro, Città del Vaticano 2010, 35–43 (Pontificio Comitato di Scienze Storiche, Atti e documenti 31); ID., *Die Archivquellen zum Pontifikat Pius' XI*, Eugenio Pacelli als Nuntius in Deutschland. Forschungsperspektiven und Ansätze zu einem internationalen Vergleich, Paderborn–München–Wien–Zürich 2012, 15–21 (Veröffentlichungen der Kommission für Zeitgeschichte. Reihe B: Forschungen – Band 121). As the latest opening concerned the pontificate of

Act 39 of the *Legge sugli Archivi della Santa Sede* that was published together with the *motu proprio La cura vigilantissima* of Pope John Paul II dated on the 21st March 2005.⁴ This does not contain the date 1922, but in the introductory part of the *Indice dei Fondi e relativi mezzi di descrizione e di ricerca* of the Vatican Secret Archives issued for the next year it can be also read in the context of the exceptions.⁵ According to the later, the material of the conclaves after 1922, the bequest of the popes, cardinals and curial prelates who died after 1922, the minutes of the canonical processes of the bishop appointments after 1922 and the documents of the matrimonial matters that fell within the competence of the *Rota Romana* after 1922 are excluded from inspection. The mentioned regulation gives a more detailed list about the limitations:

„1. I documenti che, in forza della loro natura, hanno carattere di riservatezza e segretezza sono esclusi dalla consultazione, anche quando si apra il periodo chiuso. 2. Sono da considerarsi riservati e segreti gli Atti dei Conclavi, lo spoglio dei documenti dei Sommi Pontefici e dei Cardinali, i processi vescovili, i documenti di foro interno, le posizioni relative al personale della Santa Sede e dello Stato della Città del Vaticano e le Cause matrimoniali, oltre che i documenti indicati come tali dalla Segreteria di Stato. 3. Particolari deroghe per la consultazione di tali documenti possono essere concesse per giusti motivi esclusivamente dalla Segreteria di Stato. 4. I documenti, per i quali sia stata autorizzata la consultazione ai sensi del comma 3, conservano il loro carattere riservato o segreto e non possono essere diffusi.”

B) THE INSTITUTIONS OF THE ROMAN CURIA BETWEEN 1922 AND 1939

The opening of the files relating to the period 1922–1939 included not only the material of the Vatican Secret Archives, but that of all of the archives of the Holy See.⁶ To map these source keeping places we should outline the structure of the Roman Curia in the examined epoch. From one hand, we should date back to

Pius XI, his personality and politics got in the focus of interest of the historical research. Hence, more studies and volumes have been published recently about him, for example: DAVID I. KERTZER, *The Pope and Mussolini. The Secret History of Pius XI and the Rise of Fascism in Europe*, New York 2014; *Pio XI e il suo tempo. Atti del Convegno, Desio, 7–9 febbraio 2014*, a cura di Franco Cajani, 2014 (I Quaderni della Brianza 37 [2014] 180). See the publication of his diaries written as the apostolic visitor of Poland: *I diari di Achille Ratti, I, Visitatore apostolico in Polonia (1918–1919)*, (CAV 93; a cura di SERGIO PAGANO–GIANNI VENDITTI), Città del Vaticano 2013.

⁴ AAS 97 (2005) 372. *La cura vigilantissima, motu proprio* issued in the form of apostolic letter.

⁵ *Indice dei Fondi e relativi mezzi di descrizione e di ricerca*, Città del Vaticano 2006–2007, 2.

⁶ *Comunicato: L'apertura degli archivi della Santa Sede per il pontificato di Pio XI (febbraio 1922–febbraio 1939)*, 30.06.2006, Bolletino della Sala Stampa della Santa Sede, n. 0340. This short announcement contains that the opening of the files until the end of the pontificate of Pius XI concerns all the documentary material of

the apostolic constitution *Sapienti consilio* of 1908 of Pius X, as it contained a comprehensive reform of the Curia,⁷ from the other hand, we should take into account those significant changes that were introduced by Pope Benedict XV and Pope Pius XI.⁸

The *Sapienti consilio* enumerates 12 congregations, 3 courts, 5 offices and 4 permanent commissions as part of the Roman Curia.⁹ From these the following congregations existed also in the examined period of time: *S. Congregatio Sancti Officii*, *S. Congregatio Consistorialis*, *S. Congregatio de disciplina Sacramentorum*, *S. Congregatio Concilii*, *S. Congregatio Negotiis religiosorum sodalium praeposita*, *S. Congregatio de Propaganda Fide*, *S. Congregatio sacrorum Rituum*, *S. Congregatio Caeremonialis*, *S. Congregatio pro Negotiis ecclesiasticis extraordinariis*, and the *S. Congregatio reverendae fabricae S. Petri*.¹⁰ The apostolic constitution also mentioned the *S. Congregatio Studiorum* that operated with new name and expanded function from 4th November 1915, when Pope Benedict XV in his *motu proprio Seminaria clericorum* established the *Sacra Congregatio de Seminariis* that he united

the archives of the Holy See, but primarily the Vatican Secret Archives and the Archives of the Extraordinary Ecclesiastical Affairs.

⁷ AAS I (1909) 7–19. This apostolic constitution dated on the 29th June, 1908. The next major reform of the Curia took place under the pontificate of Paul VI: the apostolic constitution *Regimini Ecclesiae universae* dated on the 15th August, 1967. Cf. AAS 59 (1967) 885–928.

⁸ As the primary goal of our present study is not the historical introduction of the foundation of sections, departments and offices within the congregations and the detailed and punctual circumscription of the historical alteration of the governing bodies of the universal Church, we restrict ourselves to the presentation of the major changes in the structure of the Roman Curia. For the detailed history of the governing bodies of the universal Church see: NICCOLÒ DEL RE, *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici*, Città del Vaticano 1970, 569–608 and the bibliography of its edition of 1998: 609–656 that enumerates the literature in connection with the single Curial organs. For a short overview a useful stronghold: ID., *Mondo Vaticano. Passato e presente*, Città del Vaticano 1995.

⁹ However in the *Sapienti consilio* 5 offices are mentioned, the last indicated *Secretariae Brevium ad Principes et Epistolarum latinarum* consisted of two secretaries, hence it formed two different offices with separate tasks, leadership and staff. The two secretaries are marked even in the relating *Annuario Pontificio* as two separate bodies. Besides, NICCOLÒ DEL RE refers to them as two of the six offices of the Roman Curia in his substantial work: *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici*, Roma 1952, 284–285, and recently under the entries *Segreteria dei brevi ai principi* and *Segreteria delle Lettere Latine*: ID., *Mondo Vaticano*, 970–971, 972. JÓZSEF BÁNK also describes the structure of the Roman Curia, however less detailed than NICCOLÒ DEL RE in his work: *Egyházi jog. Az egyházi alkotmányjog alapjai*, Budapest 1958, 44–62.

¹⁰ This later – however its scope of competence was the management of the assets of the St Peter's basilica, was not mentioned in the *Codex Iuris Canonici* of 1917 and the *Sapienti consilio* referred to it separately from the other congregations – can be ranked among the congregations as regards formal terminology. Accordingly, NICHOLAS HILLING in his book (*Procedure at the Roman Curia. A concise and Practical Handbook*, New York 1909, 99–100) that was published after the 1908 reform of the Roman Curia also presents it as one of the congregations and the *Annuario Pontificio* also ranks it among the congregations. In the constitution *Regimini Ecclesiae universae* Paul VI mentions it only as „*Fabrica S. Petri*”: AAS 59 (1967) 927.

with the *Congregatio Studiorum* creating the *Sacra Congregatio de «seminariis et de studiorum universitatibus»*.¹¹

The next considerable measure can be found in the *motu proprio Dei providentis* of 1st May 1917 of Pope Benedict XV. In this document the pontiff declared from the 30th November 1917 the cessation of the *Sacra Congregatio de Propaganda Fide pro negotiis ritus orientalis*, which had been established in 1862 within the *Sacra Congregatio de Propaganda Fide* by Pope Pius IX, and from the first day of the next month he erected a separate congregation under the name *Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientali*.¹²

Finally, we should also mention the cessation of the *Sacra Congregatio Indicis*. It was abolished by the *motu proprio Alloquentes proxime* of Pope Benedict XV of 25th March 1917 and its tasks were taken over by the *S. Congregatio Sancti Officii*.¹³

Under the pontificate of Pius XI besides the above enumerated congregations also three courts: the *Sacra Poenitentiaria*, the *Sacra Romana Rota* and the *Signatura Apostolica*, the following offices: *Dataria Apostolica*, the *Camera Apostolica*, the *Secretaria Status* and the *Secretariae Brevium ad Principes et Epistolarum latinarum*,¹⁴ and permanent commissions that worked independently from the congregations formed part of the Roman Curia. To sum up, the latter contained in the examined period of time 12 congregations, 3 courts, 6 offices and a variable number of permanent commissions.

* * *

A determining part of the historical documentary material of the organs of the Holy See can be found in the Vatican Secret Archives; either permanently placed there or as a deposit as the given papal dicastery has no capacity to maintain research service. Among them the files of the apostolic nunciatures and papal diplomatic missions that can be regarded as particular institutional extrapolations of the *Curia Romana*, have a special significance. From the point of view of Hungarian research the material of the apostolic nunciature of Budapest, the files of the apostolic nunciature of Vienna, of Prague, of Bucharest and of Beograd (*Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria, in Vienna, in Cecoslovacchia, in Romania, in Jugoslavia*),¹⁵ and from the above outlined offices the documents of

¹¹ Cf. with AAS 1 (1909) 9–10; AAS 7 (1915) 493–495 and *Codex Iuris Canonici* of 1917, can. 256. 1.§.

¹² AAS 9 (1917) 1, 529–531.

¹³ AAS 9 (1917) 1, 167. The pope established an Index-section within the *S. Congregatio Sancti Officii*.

¹⁴ We can find these courts and offices already in the *Sapienti consilio* of 1908: AAS 1 (1909) 15–17.

¹⁵ For the overview about the nuncios' date of birth, appointment, transfer or other way of exit of their office gives an excellent starting point: GIUSEPPE DE MARCHI, *Le nunziature apostoliche dal 1800 al 1956*, Roma 1957.

the Secretariat of State are especially important. Furthermore, the files of other nunciatures or diplomatic representations of the Holy See can be relevant in terms of the religious life of the Hungarian emigration and the Hungarian or partly Hungarian missions. Special attention should be paid also to the records of religious orders, other smaller institutions, or notable personalities in the Vatican Secret Archives as they can contain sporadically Hungarian related material.¹⁶

According to the Act 11 of the *Legge sugli Archivi della Santa Sede* of 2005 all the documents of those affairs of the organs of the Holy See that had been completed more than 35 years ago have to be delivered into the Vatican Secret Archives,¹⁷ except for the material of the archives outlined in the Act 14 of the same regulation:

Art. 14

Archivi storici di specifici Organismi

„1. La Segreteria di Stato,¹⁸ la Congregazione per la Dottrina della Fede,¹⁹ la Congregazione per l’Evangelizzazione dei Popoli,²⁰ la Penitenzieria Apostolica,²¹ la Biblioteca Apostolica Vaticana,²² la Fabbrica di San Pietro²³ e il Governatorato dello Stato della Città del Vaticano, titolari di archivi da loro custoditi dietro concessione del Sommo Pontefice senza soluzione di continuità, possono continuare a conservarli presso un separato archivio storico, da con-

¹⁶ On the structure and continuously expanding number of fonds, research regulation and relating literature of the Vatican Secret Archives see: *Indice dei Fondi e relativi mezzi di descrizione e di ricerca dell’Archivio Segreto Vaticano 2014*, Città del Vaticano 2014.

¹⁷ The first steps in this direction had to be taken within three years after the act had come into force. Cf. *La cura vigilantissima. Legge sugli Archivi, Art. 51*, AAS 97 (2005) 355–376, 376.

¹⁸ The material of the Congregation for Extraordinary Ecclesiastical Affairs – the later second section of the Secretariat of State – relating to the period 1922–1939 was available until the summer of 2010 in the Vatican Secret Archives, but then it was transported back to the Secretariat of State. Now it can be researched with special permission there.

¹⁹ The material of the archives of this congregation can be studied only until 1903. Cf. BERTONE, *L’apertura dell’Archivio: prospettive e progetti*, 98–99.

²⁰ The archives have an own webpage where we find the time-limits and conditions of the research: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cevang/archivio.

²¹ About the history of the archives: FILIPPO TAMBURINI, *Per la storia dei cardinali Penitenzieri Maggiori e dell’Archivio della Penitenzieria Apostolica. Il trattato “De antiquitate cardinalis Poenitentiarum Maioris” di G.B. Coccino († 1641)*, Rivista di storia della Chiesa in Italia 36 (1982), 332–380; ALESSANDRO SARACO, *La Penitenzieria Apostolica e il suo archivio storico*, Anuario de Historia de la Iglesia 21 (2012) 423–434; *La Penitenzieria Apostolica e il suo Archivio*, a cura di ALESSANDRO SARACO, Città del Vaticano 2012. Further literature and information about the regulation of research: *Guida e regolamento dell’Archivio Storico*, Città del Vaticano 2013. It is available online at: http://www.penitenzieria.va/content/paenitentiarium/it/archivio/Guida/_jcr_content/innertop-1/download/file.res/APA%202013.pdf.

²² About the documents, manuscripts, graphics, incunabula, coins, artworks, books and press products it can be oriented on the homepage of the library: <https://www.vatlib.it/home.php?ling=it&res=1366x768>.

²³ About the documentary material and its usefulness see: *L’Archivio della Fabbrica di San Pietro in Vaticano come fonte per la storia di Roma*, a cura di GAETANO SABATINI–SIMONA TURRIZIANI, Roma 2015.

siderarsi comunque Sezione autonoma dell'Archivio Segreto Vaticano. 2. Indici, inventari e altri strumenti di ricerca, relativi alle Sezioni autonome di cui al comma precedente, devono essere conservati anche presso l'Archivio Segreto Vaticano. 3. Il versamento, la conservazione e la consultazione dei documenti presso i sopraindicati archivi storici avviene nel rispetto delle disposizioni contenute nella presente legge.²⁴

Thus, the indicated archives according to the Act are considered part of the Vatican Secret Archives, however they operate as separate archives with own research service. Besides, starting out from our research practice we can lay down that the various dicasteries of the Holy See usually have own archives where the documents of the incomplete or sensitive issues are kept. Nevertheless, apart from one or two exceptions they do not have professional research service and in most of the cases the permission for the research has to be asked from the superior of the given organ.²⁵ About the fact that from the files of the various congregations when, how many and what kind of material have been delivered so far to the Vatican Secret Archives Alejandro M. Dieguez published a summarizing study in 2015.²⁶

The above enumerated archives and divisions serve only as initial orientation and guidelines. For the determination of the actual keeping place of a given paper it is advisable to think through how the Curia reforms after 1908 and other papal deliberations changed the scope of authority of the competent organ of the Curia and which institutions took over certain tasks, as they carried often also the relating material with them. Similarly, the archives of the Roman centre of the religious orders (Dominicans, Jesuits, Piarists, etc.), the material of which is usually researchable until 1939, this way their regulation is aligned to that of the archives of the Curial organs, have to be taken into account.²⁷

²⁴ The source of the quote: AAS 97 (2005) 355–376, 362–363.

²⁵ For instance one of the authors of this study, KRISZTINA TÓTH intended to conduct research about the resignation of János Mikes, the bishop of Szombathely and the appointment of József Grósz as an apostolic administrator of the same diocese in 1936 in the *Archivio della Congregazione per i vescovi*, and however she had a letter of recommendation from the bishop of Szombathely, the research was not allowed referring to the sensitive nature of the documents. Further addition for the history of the archives: *Guida delle fonti per la storia dell'America Latina negli Archivi della Santa Sede e negli Archivi ecclesiastici d'Italia*, Città del Vaticano 1970.

²⁶ ALEJANDRO M. DIEGUEZ, *Gli archivi delle Congregazioni Romane: nuove acquisizioni e ordinamenti*, Religiosa Archivorum Custodia. IV Centenario della Fondazione dell'Archivio Segreto Vaticano (1612–2012). Atti del Convegno di Studi. Città del Vaticano. 17–18 aprile 2012 (Collectanea Archivi Vaticani [CAV] 98), Città del Vaticano 2015, 305–334.

²⁷ In case of the Piarists, the bequest of Vince Tomek the Hungarian superior general of the order has particular importance. Here we note that we do not deal in our present study with the documents that are owned by foundations or private persons.

In our present volume we concentrate on the Archives of the Apostolic Nunciature of Budapest that is the bulkiest fond as regards the Hungarian related material and that is the most challenging from the point of view of research technique.

C) THE APOSTOLIC NUNCIATURE OF BUDAPEST AND ITS ARCHIVES

I. ITS FOUNDATION AND ITS CESSATION²⁸

The apostolic nunciature of Budapest was established after many attempts of development of contacts, careful soundings and exchange of letters. From the course of events we highlight in our present study only the ones that have major importance.

Following the instructions of the Secretariat of State Teodoro Valfré di Bonzo, the nuncio of Vienna wrote to Primate János Csernoch on the 15th November 1918 in favour of the development of diplomatic contacts between the Holy See and Hungary. The addressee mediated this intention on the 28th of November to the Prime Minister, Mihály Károlyi.²⁹ On behalf of the latter, Undersecretary Ernő Baloghy answered in a cordial tone expressing the willingness of the government for the development of contacts in the hope that this way they can take the first step to the recognition of the government abroad. János Csernoch in his letter written on the 27th December 1918 also expressed that opinion that the (re)building of diplomatic relations between the Holy See and Hungary would be beneficial for both parties.³⁰ Hence, negotiations started, in which the

²⁸ For the bilateral initiatives for the establishment of the nunciature and about its setting up see: ISTVÁN EÖRDÖGH, *A pápai nunciatura újraalakulása Magyarországon 1920-ban (Ismeretlen római dokumentumok alapján)*, Történelmi Szemle 39 (1997) 99–110; MÁRK AURÉL ÉRSZEGI, *Il ristabilimento delle relazioni diplomatiche tra la Santa Sede e l'Ungheria 1918–1920*, doktori értekezés, Trieszt 1998; ID., „Egy kitörölhetetlen nap”. *A független Magyarország diplomáciai kapcsolatfelvétele a Szentszékekkel. 1918–1920*, Távtatok 47 (2000) 114–117; TOMISLAV MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, Gli archivi della Santa Sede e il Regno d'Ungheria (secc. 15–20). In memoriam di Lajos Pásztor (CVH I/4; a cura di Gaetano Platania–Matteo Sanfilippo–Péter Tusor), Budapest–Róma 2008, 255–288, 257–258; *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice 1235* (a cura di TOMISLAV MRKONJIĆ), Città del Vaticano giugno 2010, particularly: 4–5. Recently: MÁRK AURÉL ÉRSZEGI, *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatfelvétele 1920-ban*, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015 (edited by András Fejérdy; METEM Könyvek 84), Budapest 2015, 75–83. The above written facts can be found in these literature detailed, but as the material of the Historical Archives of the Secretariat of State was separated from that of the Vatican Secret Archives in 2010 and as a consequence the arrangement of the fonds changed, in the following we quote the original archival sources in order to facilitate their retrieval.

²⁹ Cf. ÉRSZEGI, *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatfelvétele 1920-ban*, 76.

³⁰ ASV, Arch. Nunz. Ungheria, busta 3A, fasc. 7/2/1, fol. 446rv. 447r.

representative of the government was Oszkár Charmant in Rome at the end of February 1919,³¹ but after the Bolshevik takeover they were interrupted.³²

After the fall of the Hungarian Soviet Republic, on the 5th September 1919 János Csernoch wrote to Teodoro Valfré di Bonzo in connection with the establishment of the nunciature referring to the fact that Clemente Micara the former *uditore* of the nunciature of Vienna had visited him at Budapest on behalf of the nuncio of Vienna and had disclosed the intention of the Holy See that an internunciature should be established at Budapest for Hungary and the surrounding countries. Archduke Joseph – who is mentioned by the primate as governor – was informed about it and offered the palace of his mother in Budapest as the residence of the future nunciature. About this fact the prime minister informed Primate Csernoch on the 23rd August. And however meanwhile the archduke resigned from his political office, he maintained his offer.³³ The nuncio of Vienna dealt with the question in his letters of 18th and 19th of September; he signalled the noble gesture of the archduke to the secretary of state, Pietro Gasparri, and the readiness of the Friedrich government to the reception of a permanent papal legate. He was of the opinion that sending of the latter would be advisable as soon as possible since it would make easier the settlement of the depending questions. However, from his letter of 18th September it is apparent that he thought of the time after the conclusion of peace between Hungary and the Allied Powers.³⁴ Moreover, that concept to establish one nunciature in Buda-

³¹ About the fact that he had negotiated on behalf of the government already as an extraordinary Hungarian legate in Vienna with the nuncio of Vienna about the establishment of diplomatic relations between the Holy See and Hungary and the settlement of the pending issues along with Adám Persián see: S.R.R.SS. Rapp. Sess. 1919. Sess. 1225, Stampa 1064.

³² Charmant in his letter of 18th March 1919 addressed to Nuncio Teodoro Valfré di Bonzo wrote about the fact that he had negotiated with Gasparri who informed him that Pope Benedict XV was ready to transfer the nunciature of Vienna to Budapest if the Hungarian government submitted an official request. (ASV Arch. Nunz. Vienna, busta 795, fasc. 1, fol. 4r–5r). After this letter had arrived on the 25th March 1919, Gasparri ordered the nuncio in ciphered telegram to travel to Budapest and establish the nunciature there provided the intentions of the new government were unchanged. Cf. ASV Arch. Nunz. Vienna, busta 795, fasc. 1, fol. 14r. Finally, faced with the anticlerical behaviour of the Hungarian Soviet Republic (Cf. for instance: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 795, fasc. 4) the nunciature had not been established then. See more at: ÉRSZEGI, *Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatfelvétele 1920-ban*, 78.

³³ ASV, Arch. Nunz. Ungheria, busta 3A, fasc. 7/2/1, fol. 456–457.

³⁴ The letter of 18 September: S.R.R.SS. AA.EE.SS. Austria-Ungheria, Anno 1918–1920, pos. 1340, fasc. 534, fol. 2rv, its attachment is the copy of the letter of János Csernoch of 5 September: fol. 3rv. The letter of 19 September: *ibid.*, fol. 4–5. Its attachment: *ibid.*, fol. 6r–12v. The memorial of Csernoch of 7 September to Pope Benedict XV in the subject of the dismemberment of the dioceses and the division of the church properties.

pest for Hungary and for all of the surrounding states in that historical situation was out of the question.³⁵

Nevertheless, Foreign Minister József Somssich with a hasty step in his letter dated 1st October asked formally the establishment of the nunciature on behalf of the government.³⁶ The answer knowing the standpoint of the Holy See is not surprising: Pietro Gasparri in his reply of 15th October explicated that however they were pleased by the initiation, in view of the political situation the Holy See maintained itself the determination of the date of the establishment of the nunciature.³⁷ Some months later, in the January–February of 1920 Somssich put up the question again. On behalf of him, Count Albert Nemes delivered personally the letters of the foreign minister of January 31 and of January 28 to the pope and respectively to the secretary of state, Pietro Gasparri, in favour of the establishment of the nunciature of Budapest, on the 20th February in Rome.³⁸ This time with a stable, internationally accepted government in the background, which also received invitation to the peace negotiations the Holy See thought it was time to open a permanent papal legacy in Budapest, as it is apparent also from the reply of 27th February of Gasparri.³⁹ From this point the events sped up and in some months – in accordance with the principles of the Holy See only after the conclusion of peace – the mutual exchange of legates took place.⁴⁰

On the 26th July 1920 Count József Somssich the ambassador of Hungary to the Holy See took up his post in Rome presenting his credentials to Pope Benedict XV, while on the 3rd October 1920 Nuncio Lorenzo Schioppa arrived at Budapest and on the 6th October he presented his credentials to Miklós Horthy.⁴¹ Initially

³⁵ About the fact that this was already unimaginable among those circumstances see the reply of 2nd October 1919 of Gasparri to the letter of 18th September of the nuncio: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 3/A, fasc. 7/2/1, fol. 459^{rv}.

³⁶ Both the letter addressed to the pope and the cardinal secretary of state on the 1st October 1919 can be found as attachments of the letter of the nuncio of 3rd October 1919. Cf. S.R.R.SS. AA.EE.SS. Austria-Ungheria, Anno 1918–1920, pos. 1340, fasc. 534, fol. 39^{rv}, the attachments: *ibid*, fol. 40^r: 41^{rv}.

³⁷ ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 3/A, fasc. 7/2/1, fol. 461^r. The copy of the reply of the Secretariat of State sent to Somssich in French: *ibid*, fol. 462^r.

³⁸ S.R.R.SS. AA.EE.SS. Austria-Ungheria, Anno 1918–1920, pos. 1340, fasc. 534, fol. 59^r – The letter of Albert Nemes dated on the 5th February that arrived at the Secretariat of State on the 21st February. The letter written to the pope: *ibid*, fol. 61^r–63^r; *De circumscriptione ecclesiastica in Hungaria denuo quoque conservanda: ibid*, fol. 64^r–65^r; the letter written to Gasparri: *ibid*, fol. 66^r–67^v.

³⁹ S.R.R.SS. AA.EE.SS. Austria-Ungheria, Anno 1918–1920, pos. 1340, fasc. 534, fol. 69^r–70^v.

⁴⁰ See the main exchange of letters that led to it at: S.R.R.SS. AA.EE.SS. Austria-Ungheria, Anno 1918–1920, pos. 1340, fasc. 534, fol. 69–73; ASV Arch. Nunz. Vienna, busta 838, fasc. 12/2, fol. 552–558. The Holy See insisted on sending Hungary a legate first, then a nuncio could be sent to the country.

⁴¹ More relating documents: ASV Arch. Nunz. Ungheria, b. 1, fasc. 1.1. ff. 2–23. See comprehensively: ISTVÁN EÖRDÖGH, *A pápai nunciatura újrakialakulása Magyarországon 1920-ban (Ismeretlen római dokumentumok alapján)*, Történelmi Szemle 39 (1997) 99–110, 109; MÁRK AURÉL ÉRSZEGI, *Il ristabilimento delle relazioni*

the representative of the pope lived in the Central Seminary then his residence was furnished in the Hotel Dunapalota. Finally, he could move in the building under number 4–5 at Dísz Square on the 31st March 1921.⁴² The nuncio entered the place of his diplomatic mission armed with the knowledge of the political, national and ecclesiastical relations of it and with well defined tasks that were fixed in the instructions of the secretary of state in the August of 1920. The subjects that were recommended in his particular attention were the following: the settlement of the state of dioceses, the question of church properties especially as regards their administration and the collation of ecclesiastical benefices that had a close connection with the concept of the Holy See and the government about the way of practicing the royal right of patronage.⁴³ These subjects were in the focus of attention also of Cesare Orsenigo, the next nuncio of Budapest from 1925, and of Angelo Rotta, his successor from 1930.⁴⁴ Obviously, besides the priorities formulated by the Holy See in 1920, which kept their actuality all along the age, over the years new ones emerged, such as the introduction of the *Actio Catholica* in Hungary or the gradual shift of the political life to the right and its consequences, which culminated in the Jewish Acts and the Holocaust.⁴⁵

The nunciature could continue its operation until the 6th April 1945, when the Allied Commission expelled the nuncio from Hungary, as a result of which the diplomatic relations *de facto* ceased to exist. About the circumstances that led to this, the nuncio himself gave an account to the secretary of the Con-

diplomatiche tra la Santa Sede e l'Ungheria 1918–1920, doctoral thesis, Triest 1998; ID., „Egy kitörőlbetetlen nap”. *A független Magyarország diplomáciai kapcsolatfelvétele a Szentszékkal. 1918–1920*, *Távlatok* 47 (2000) 114–117.

⁴² On the basis of MRKONJIC: *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 255–288, 258–259; ID., *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). *aa. 1920–1939. Indice* 1235, 5–6; more relating documents at: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 5, fasc. 1/1. fol. 2–26.

⁴³ See more detailed about it: KRISZTINA TÓTH, *Lorenzo Schioppa nuncius követutasítása, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015*, 85–105.

⁴⁴ Cf. for instance: KRISZTINA TÓTH, *Modernkori katolicizmus vs. neobarokk államegyház: Mi vezetett Cesare Orsenigo nuncius felszólalásához egy magyar püspökkari konferencián?*, *Litterarum radices amarae, fructus dulces sunt. Tanulmányok Adriányi Gábor 80. születésnapjára* (edited by Klestenitz Tibor–Zombori István), Budapest 2015, 243–255; BALÁZS CSÍKY, *Szerédi Jusztinián javaslata a magyar püspökök jelölésének új eljárására 1937-ben, Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolatai 1920–2015*, 127–145.

⁴⁵ The attitude of the Church towards the shift of the political life to the right, for the Jewish Acts and the Holocaust was analysed partly on the basis of Vatican documents by BALÁZS CSÍKY: *A magyarországi szélsőjobboldal és a katolikus egyház viszonya az 1930-as években*, *Közép-Európai Közlemények* 6 (2013) 23, 79–89; ID., *A szélsőjobboldal és a katolikus egyház viszonya az 1930-as években Magyarországon*, *Pro Scientia Aranyérmesek XI. Konferenciája: Szeged, 2012. november 8–10. Előadások* (ed. by László Szöllősi), Budapest 2013, 237–242; ID., *A deportálások és a katolikus püspöki kar; Vigilia* 79 (2014) 3, 171–180; *A zsidótörvényektől a bolokausztig: Keresztény egyházi vezetők szerepe és felelőssége Magyarországon*, *Collegium Doctorum. Magyar Református Teológia* 11 (2015) 113–148.

gregation for the Extraordinary Ecclesiastical Affairs, Domenico Tardini, on the 25th March 1945. According to his letter the building of the nunciature in the Castle District of Buda was damaged in such extent from the bombardment and artillery shells that its reconstruction was impossible. The staff of the nunciature together with all of those who were the guests of the nunciature or who sought asylum there, went down in the cellars that served as air-raid shelters on the 26th December. They lived this way for two months. After the invasion of the Soviet troops the nunciature was despoiled, the automobile was taken away and the members of the staff were deported. The centre of the official life shifted to Pest and the communication between the two parts of the town became difficult. Hence, the nunciature found shelter in the monastery of the Congregation of Jesus in the Váci Street. The first group of the soviets behaved fairly, General Csernisov even provided the nunciature with military trucks for the moving to Pest. Nevertheless, on the 22nd March 1945 two soviet employees of the Allied Commission ordered the papal legate to leave the country in three days such as the other envoys accredited to Budapest.⁴⁶

More attempts were made to have this decision withdrawn. József Jánosi S.I. asked Minister of Culture Géza Teleki to intervene at Marshal Kliment Jefremovics Vorosilov in favour of the nuncio. István Balogh, representative of the Smallholder Party, priest and secretary of state for the prime minister's office also interceded in favour of him at the deputy political advisor of the Allied Commission, Borisz Pavlovics Oszokin, who gave 48 hours delay, then at Marshal Vorosilov. This way it was managed to procrastinate temporarily the implementation of the order for expulsion, but on the 6th April the 73 year old nuncio had to leave forever the country. Before his departure he deputed his faculties, which he had got for the period of time when the contact with the Holy See became impossible, at József Grósz, the archbishop of Kalocsa, who was the chairman of the Hungarian Bench of Bishops then.⁴⁷ The nuncio left the country together with his secretaries, Gennaro Verolino, the Salesian József Balázkövi and with the doctor of the nunciature, Antonio Pittomi by a special train made available for them.⁴⁸ Later it aroused the possibility to send him back to Budapest, but finally

⁴⁶ As the period after 1939 in the archives of the Holy See can not be researched, the above paragraph on the basis of TOMISLAV MRKONJIĆ who arranged the material of the nunciature: *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 255–288, 259–260; ID., *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 6–7.

⁴⁷ MARGIT BALOGH, *Szentszéki-magyar kapcsolatok a koalíció (1945–1949) éveiben*, Magyarország és a római Szentszék (Források és távlatok). Tanulmányok Erdő bíboros tiszteletére (CVH I/8; ed. by PÉTER TUSOR), Budapest–Róma 2012, 367–426, 367–373.

⁴⁸ MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 260; ID., *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 7.

this plan could not be realised, he lived the rest of his life in Rome and never returned to Hungary.⁴⁹ Consequently, from the 6th April 1945 onwards – however the Holy See found the ways of the informal keeping of contact – there wasn't a nunciature at Budapest until 1990.

2. THE STAFF OF THE NUNCIATURE

a) *The Nuncios*

According to the *Codex Iuris Canonici* of 1917 it is the right of the pope to send legate everywhere in the world invested with ecclesiastical jurisdiction or without it. The role of the nuncios was outstanding among the legates as they were also the doyens of the diplomatic corps in the given country. Their mandate was double; from the one side it was to the civil governments, from the other side to the local church. In accordance with this, their task was the fostering of friendly relations with the civil governments according to the norms accepted by the Apostolic See, and the observation of the condition of the churches of the territory assigned to them, and informing the pope thereof. Accordingly, the apostolic nuncios of Budapest led the diplomatic corps, fostered the relations with the government, and wrote their relations to the competent dicasteries in the question of domestic and foreign policy and the happenings and actualities of the Hungarian Catholic Church and the local churches.⁵⁰ In the examined period of time in Hungary three nuncios operated:

Lorenzo Schioppa from 1920 to 1925

He was born on the 10th November 1871 in Naples. The first stages of his foreign diplomatic career were the following: on the 28th November 1912⁵¹ he was appointed as the first class secretary and on the 9th April 1916 as the *uditore* of the nunciature of Munich.⁵² On the 25th December 1914 he became supernumerary secret chamberlain,⁵³ on the 22nd March 1918 he received the papal prelate title.⁵⁴ On the 10th August 1920 he was appointed

⁴⁹ Cf. BALOGH, *Szentszéki-magyar kapcsolatok a koalíció (1945–1949) éveiben, ad indicem*. Angelo Rotta died in 1965 in Rome.

⁵⁰ Cf. *Codex Iuris Canonici Pii X pontificis maximi iussu digestus Benedicti papae XV auctoritate promulgatus*, Roma 1918, 72; TÓTH, *Modernkori katolicizmus vs. neobarokk államegyház. Mi vezetett Cesare Orsenigo nuncius felszólalásához egy magyar püspökkari konferencián?*, 244.

⁵¹ AAS 4 (1912) 718.

⁵² AAS 8 (1916) 214.

⁵³ AAS 7 (1915) 63.

⁵⁴ *Napírek*. (*A budapesti apostoli nuncius.*), Budapesti Hírlap 40 (1920) 230, 4; AAS 10 (1918) 173.

as the apostolic nuncio of Budapest.⁵⁵ Parallel he became the titular archbishop of Justinianopolis. He was ordained as a bishop on the 22nd August.⁵⁶ He arrived at Budapest on the 3rd October.⁵⁷ On the 3rd May 1925 he was appointed the internuncio of the Netherlands by the pope. Some days later, on the 16th May 1925 he left Hungary.⁵⁸ On the 10th of March 1927 he became the first internuncio of Lithuania.⁵⁹ However, he bore this office only for one year, as on the 27th May 1928 a new internuncio was appointed by the pope.⁶⁰ After that time the sources mention Lorenzo Schioppa again only as the internuncio of the Netherlands. He died on the 23rd April 1935 in Hague.⁶¹

Cesare Orsenigo from 1925 to 1930

He was born on the 13th December 1873 in Villa San Carlo. After his ordination as a priest on 5th July 1896, he was a chaplain at the S. Fedele parish in Milan, then from the 20th October 1897 a parish priest at the same location. He obtained in 1901 doctorate from theology at the Theological Department of the University of Milan.⁶² He got to know in the Ambrosiana Library the then librarian, later pope Achille Ratti, who led the library from 1907 as a perfect. They cooperated among others from 1908 to 1910 in the edition of the journal *San Carlo Borromeo nel terzo Centenario della Canonizzazione, 1610–1910*, on the occasion of the preparation for the third centenary of the canonization of Charles Borromeo.⁶³ On the 23rd June 1922 Pope Pius XI appointed him as internuncio of the Netherlands.⁶⁴ From this office he got to the head of the nunciature of Budapest on the 2nd June 1925.⁶⁵ He arrived at the place of his diplomatic mission on the 26th June

⁵⁵ AAS 12 (1920) 380.

⁵⁶ GERGELY, *Akatolikus egyház története Magyarországon 1919–1945*, 323; MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 265; ID., *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria. („Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest”)*. aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 12.

⁵⁷ In connection with his arriving at Hungary see: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 1, fasc. 1/1/1. fol. 2–23; S.RR.SS. AA.EE.SS., Ungheria, Anno 1925–1930, fasc. 30, pos. 29, fol. 76^{rv}.

⁵⁸ Cf. ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 34, fasc. 6/1, fol. 174^r; MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 266; ID., *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria. („Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest”)*. aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 13.

⁵⁹ AAS 19 (1927) 164.

⁶⁰ AAS 20 (1928) 209.

⁶¹ MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 268; ID., *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria. („Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest”)*. aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 14.

⁶² MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 268; ID., *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria. („Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest”)*. aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 15; MARIE LEVANT, *Orsenigo, Cesare Vincenzo*, RAFFAELE ROMANELLI (dir.), *Dizionario Biografico degli Italiani* 79 (2013). It is available electronically at: [http://www.treccani.it/enciclopedia/cesare-vincenzo-orsenigo_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/cesare-vincenzo-orsenigo_(Dizionario-Biografico))

⁶³ Achille Ratti was the member and coordinator of the editorial committee, Cesare Orsenigo was its secretary (*prosegretario*). Cf. MONICA MARIA BIFFI, *Il cavalletto per la tortura. Cesare Orsenigo, ambasciatore del papa nella Germania di Hitler*, Roma 2006, 32.

⁶⁴ AAS 14 (1922) 408.

⁶⁵ AAS 17 (1925) 332.

1925.⁶⁶ He spent five years there, then on the 18th March 1930 the pope appointed him the nuncio of Berlin.⁶⁷ In the February of 1945 fleeing from the advance of the Soviet and the American troops he left the capital.⁶⁸ The bishop of Eichstätt received the nuncio that died in this town on the 1st April 1946.⁶⁹

Angelo Rotta from 1930 to 1945

He was born on the 9th August 1872 in Milan and was ordained as priest on the 10th February 1895. He started his career as teacher at the Episcopal college of Gorla Minorei, then he taught at the major seminary of Milan and Mantua. In 1904 he became the rector of the Pontifical Lombard Seminary in Rome. Parallel he performed service in the Curia. In 1909 he was appointed the consultant of the Congregation of the Council, in 1912 the *aiutante di studio* of the Congregation of the Index, then in 1918 the archivist of the Sacred Congregation of the Holy Office.⁷⁰ On the 12th October 1922 the pope conferred on him the apostolic protonotary title, appointed him the canon of the St Peter's Basilica and the internuncio to Central America (Costa Rica, Nicaragua, Honduras and San Salvador).⁷¹ As such he became the titular archbishop of Thebe. He was ordained bishop on the 1st November 1922.⁷² The place of his following diplomatic mission was Turkey; he was appointed on the 6th June 1925 as apostolic delegate.⁷³ He remained there until 1930, when he was sent to Budapest as an apostolic nuncio by Pope Pius XI. His credentials dated on the 20th March.⁷⁴ He fulfilled this service until the 6th April 1945, when as a result of the expulsion he had to leave the country. Then he lived in Rome and helped the Secretariat of State with his work and pieces of advice. He died in Vatican City on the 1st February 1965.⁷⁵

⁶⁶ ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 34, fasc. 6/1, fol. 174r. In connection with his arrival more documents can be found at: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 14, fasc. 1/1, fol. 2–34.

⁶⁷ AAS 22 (1930) 330. As regards his departure see: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 31, fasc. 1, fol. 1–57.

⁶⁸ LEVANT, *Orsenigo, Cesare Vincenzo*, *op. cit.* About the circumstances of the leaving of the German capital more detailed: EDUARD GEHRMANN, *Ein Augenzeugenbericht über die letzten Tage der Apostolischen Nuntiatur in Berlin beim Kriegsende 1945*, In Verbo Tuo. Festschrift zum 50jährigen Bestehen des Missionspriesterseminars St. Augustin bei Siegburg, Rheinl. 1913–1963 (Hrsg. Lektoren in St. Augustin; Veröffentlichungen des Missionspriesterseminars St. Augustin 12), St Augustin 1963, 113–117.

⁶⁹ MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 269; ID., *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria. („Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest“)*. aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 15; AAS 38 (1946) 164. To the study of the life of Cesare Orsenigo more literature at: LEVANT, *Orsenigo, Cesare Vincenzo*, *op. cit.*

⁷⁰ MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 269; ID., *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria. („Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest“)*. aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 15–16.

⁷¹ AAS 14 (1922) 551 and 563.

⁷² AAS 14 (1922) 617; MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 269; ID., *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria. („Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest“)*. aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 16.

⁷³ AAS 17 (1925) 332.

⁷⁴ AAS 22 (1930) 330. In connection with the arrival of the nuncio see: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 32, fasc. 2/1, fol. 182–265; S.R.R.SS. AA.EE.SS., Ungheria, Anno 1930–1934, fasc. 45, pos. 50, fol. 83r–88r.

⁷⁵ For his expulsion see: BALOGH, *Szentszéki-magyar kapcsolatok a koalíció (1945–1949) éveiben*, Magyarország és a római Szentszék, 367–426, 367–373; MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*,

b) *The Workmates of the Nuncios*

The main supports of the nuncio in the execution of his diplomatic mission were the secretaries, *uditores* and councillors. They were the nuncio's right hands, they accompanied him to several significant events, celebrations and in the absence of the nuncio they often played the role of charge d'affaires. Moreover, it occurred that they formulated some reports to the Secretariat of State or they wrote some of the accounts to the *L'Osservatore Romano*. The appointment mentions Aldo Laghi as secretary, while the following office holders as *uditores*. Among them Umberto Kaldewey, who operated in Budapest from 1928, both in the Hungarian sources and in the reports sent to the Secretariat of State is mentioned as councillor from 1935. There were also two classifications of the *uditore* office: there were *uditores* of first class and of second class. Hence, if we intend to establish a kind of hierarchy we can lay down the following: the lower rank office was supposedly the office of the secretary, then it was followed in rank by the *uditore*, finally, the councillor had the highest rank among the workmates of the nuncios.⁷⁶ But who were these office holders and in which quality, in what period they served the Catholic Church and helped the work of the apostolic nuncio of Budapest?⁷⁷

Aldo Laghi, who had worked formerly at the Congregation for Religious as *aiutante di studio*, was appointed by Pope Benedict XV as the first class secretary of the nunciature of Budapest in 1921. He arrived at Budapest on the 21st July and he worked in this office until 1923, when he was called back to Rome for Curial service.⁷⁸ In his place Federico Fioretti arrived as *uditore* of second class on the 23rd February 1923 at Budapest. He performed his service here until 1927, when the pope assigned him as *uditore* of first class of the apostolic nunciature of Brussels and sent

260; ID., *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 7.

⁷⁶ For the ranking besides the literature in the next footnotes see the appointment of Lorenzo Schioppa the secretary of first class of the nunciature of Munich to the *uditore* of second class of the same nunciature: AAS 8 (1916) 214.

⁷⁷ Largely in the absence of relating studies and basic research above we cannot undertake to delineate the whole career of the officers of the nunciature. For more information on them see: MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 255–288, 268–271; ID., *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 13–17. We sought to correct the inaccuracies of the literature with the help of the official gazette of the Ministry of Home Affairs, the *Beliigyi Közlöny*, which had been published since 1896, and with the contemporary press.

⁷⁸ To his appointment in 1921 more documents: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 1. fasc. 1/1/9. fol. 103–118. To his arriving at Budapest: *Napibirek*. (*A pápai nunciatura új titkára*), *Budapesti Hírlap* 41 (1921) 160, 5. To his recall: *Napibirek*. (*A pápai nunciatura új titkára*), *Budapesti Hírlap* 43 (1923) 44, 4.

the former charge d'affaires of Argentina, Alberto Levame to Budapest.⁷⁹ He remained in Hungary only for three months, from 25th July to 25th October.⁸⁰ After his leaving Giuseppe M. Casari O.S.M., who had operated as a translator of the nuncio from 1920, performed the function of the secretary of the nuncio for more than four months, until the new *uditore* Umberto Kaldewey arrived on the 4th March 1928.⁸¹ Formerly he had served at the nunciature of Vienna.⁸² From 10th March 1930 to the 7th May, until the arrival of the new nuncio of Budapest he led the affairs of the nunciature as charge d'affaires.⁸³ Both the nuncios and the Roman Curia were satisfied with his work that is shown by the fact that he was appointed *uditore* of first class in 1931 and in 1935 he was promoted as councillor of the nunciature.⁸⁴ He performed this task until 1939. In his place in the same year Francesco Cherubini came in the quality of secretary.⁸⁵ He was changed by Gennaro Verolino in 1942, who remained at the nunciature of Budapest until the expulsion of 1945.⁸⁶

To sum up, the closest workmates of the nuncio were the following:

Aldo Laghi (1921–1923)

Federico Fioretti (1923–1927)

Alberto Levame (1927)

Umberto Kaldewey (1928–1939)

Francesco Cherubini (1939–1942)

Gennaro Verolino (1942–1945)

⁷⁹ Cf. *Napibírek. (A pápai nunciatura új titkára)*, Budapesti Hírlap 43 (1923) 44, 4. Furthermore, also among the news: *Nemzeti Újság* 9 (1927) 167, 14; *Nemzeti Újság* 9 (1927) 168, 11.

⁸⁰ To his appointment see: *Személyi hírek. Követségi hírek*, Belügyi Közlöny 36 (1927) 984; *Nemzeti Újság* 9 (1927) 168, 11.

⁸¹ *A pápai követség új tagja*, Pesti Hírlap 50 (1928) 54, 15. Documents in connection with Fioretti's departure, arrival, Levame's departure and the assisting of Casari: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 18, fasc. 1/5, fol. 59–70.

⁸² Additions to the reconstruction of his former career: ASV Arch. Nunz. Vienna busta 860. fasc. 2. For his arriving to Hungary and his appointment: *A pápai követség új tagja*, Pesti Hírlap 50 (1928) 54, 15; *Személyi hírek. Követségi hírek*, Belügyi Közlöny 19 (1928) 400.

⁸³ Cf. *Személyi hírek. Követségi hírek*, Belügyi Közlöny 16 (1930) 316. The above mentioned date is supported by the fact that Cesare Orsenigo left Budapest on the 9th March and Angelo Rotta arrived on the 8th May. Cf. ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 34, fasc. 6/1, fol. 174r.

⁸⁴ In 1935 the official gazette mentions that he was promoted to the councillor of the nunciature: *Személyi hírek. Követségi hírek*, Belügyi Közlöny 43 (1935) 631.

⁸⁵ Cf. *Személyi hírek. Követségi hírek*, Belügyi Közlöny 54 (1939) 1561; *Személyi hírek. Követségi hírek*, Belügyi Közlöny 57 (1939) 1653.

⁸⁶ About the fact that he became secretary at the apostolic nunciature in 1942: *Személyi hírek. Követségi hírek*, Belügyi Közlöny 30 (1942) 1282. About his activity on the field of saving Jews: MATTEO LUIGI NAPOLITANO, *I giusti di Budapest. Il ruolo dei diplomatici vaticani nella Shoab*, Milano 2013.

Besides them, the papal chamberlain Joseph Sette served at the nunciature as an *attase* in 1932 and he was transferred in the same year to Berlin,⁸⁷ and also József Balázskövi, a Salesian monk, who was the personal secretary of Nuncio Angelo Rotta and who also accompanied the nuncio together with Gennaro Verolino when he was expelled from the country in 1945.⁸⁸ Furthermore, the nunciature had also technical staff: the physician of the nunciature, the doorman, the chauffeur, the nuns who were responsible for preparing food and the cleaner.⁸⁹

3. A CROSS-SECTIONAL DESCRIPTION OF THE MATERIAL OF THE ARCHIVES

The Apostolic Nunciature of Budapest consists of 59 *bustae* and two registry books. From the structure of the archival files the whole spectrum of the operation and daily life of the papal diplomatic mission can be revealed. For the orientation the main titles provide a handrail, along which the material is arranged. These not necessarily cover the content of one particular *busta*, but they appear in the heading of the main fascicles. They highlight the major topics and often are divided into further subfascicles.

The documents of Lorenzo Schioppa:

I. Nuncio and nunciature; II. Hungarian dioceses; III. General religious issues; IV. General political reports; V. Religious orders and religious congregations; VI. Transmission of requests to Rome. Pontifical distinctions; VII. Budapest: university, parishes; national catholic congresses; VIII. Various issues; IX. The Congregation for the Propagation of the Faith; X. Correspondence with the Diplomatic Corps; XI. Rescripts and faculties; XII. Accounts for the *L'Osservatore Romano*; XIII. Certificates of the administration of the sacraments.

⁸⁷ *Személyi hírek. Követségi hírek*, *Belügyi Közlöny* 38 (1932) 603; in connection with the arrival of Sette see also: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 38, fasc. 1/1, fol. 36r–38r.

⁸⁸ Cf. TOMISLAV MRKONJIĆ, *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 270; *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 17.

⁸⁹ For instance Jakab Fröhlich was the doorman of the nunciature from 1921 until his death in 1932. Cf. ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 25, fasc. 1/1, fol. 100r; ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 35, fasc. 6, fol. 455r; obituary and more documents in connection with granting financial aid to his widow: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 38, fasc. 1/1. Ede Langhammer was from the 1st May 1931 the chauffeur of Angelo Rotta. Cf. ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 35, fasc. 6, fol. 455r. Two Franciscan nuns from the St. Leopold Convent of Rome cooked for the third nuncio of Budapest and Rotta had also a cleaning staff. More relating letters: ASV Arch. Nunz. Ungheria, busta 32, fasc. 1/3.

The documents of Cesare Orsenigo and Angelo Rotta:

I. Nuncio and nunciature; Audiences and invitations; Office costs; Subsidies; Private correspondence; Correspondence with the foreign minister; St. Peter's Pence; II. Orientals (Byzantine rite); III. General religious issues; Reform of Church properties; IV. General political reports; The question of Monarchy; The political parties; The government; The press; The right of patronage; V. Religious orders and religious congregations; VI. Transmission of requests to Rome. Pontifical distinctions; Roman question and the Papal States; VII. Catholic congresses; Catholic university and seminaries; VIII. Various issues; IX. The Congregation for the Propagation of the Faith and the Roman congregations; X. Correspondence with the Diplomatic Corps; XI. Rescripts and faculties; XII. Accounts for the *L'Osservatore Romano*; XIII. Certificates of the administration of the sacraments.⁹⁰

D) THE METHOD OF THE RESEARCH

The systematic utilization; inventarisation and processing of the archives of the nunciatures kept in the Vatican Secret Archives has a long tradition in the international archivistics and historiography,⁹¹ to which through Tihamér Vanyó

⁹⁰ Above we present the themes on the basis of the work of TOMISLAV MRKONJIĆ. We do not refer to the deleted titles transferred from the nunciature of Vienna: *Archivio della nunziatura apostolica in Ungheria (1920–1939)*, 255–288, 263–264; ID., *Archivio della Nunziatura Apostolica in Ungheria*. („*Archivio della Nunziatura Apostolica di Budapest*”). aa. 1920–1939. *Indice* 1235, 10–11.

⁹¹ Here we mention only some important examples: LORENZO BALDISSERI, *La Nunziatura in Toscana* (CAV 4), Città del Vaticano 1977; a complex program: MICHAEL F. FELDKAMP, *Studien und Texte zur Geschichte der Kölner Nuntiatur I. Die Kölner Nuntiatur und ihr Archiv. Eine behördengeschichtliche und quellenkundliche Untersuchung* (CAV 30), Città del Vaticano 1993; ID., *Studien und Texte zur Geschichte der Kölner Nuntiatur II. Dokumente und Materialien über Jurisdiktion, Nuntiatursprengel, Haushalt, Zeremoniell und Verwaltung der Kölner Nuntiatur (1584–1794)* (CAV 31), Città del Vaticano 1993; ID., *Studien und Texte zur Geschichte der Kölner Nuntiatur III. Inventar des Fonds «Archivio della Nunziatura di Colonia» im Vatikanischen Archiv*, Città del Vaticano 1995; ID., *Studien und Texte zur Geschichte der Kölner Nuntiatur IV. Instruktionen und Finalrelationen der Kölner Nuntien (1651–1786)* (CAV 33), Città del Vaticano 2008. Furthermore: URBAN FINK, *Die Luzerner Nuntiatur 1586–1873. Zur Behördengeschichte und Quellenkunde der päpstlichen Diplomatie in der Schweiz* (CAV 40; Luzerner Historische Veröffentlichungen 32), Luzern/Stuttgart 1997; *L'Archivio della Nunziatura di Venezia, sezione II (an. 1550–1797). Inventario* (CAV 42), a cura di GIUSEPPINA ROSELLI, Città del Vaticano 1998; PIER PAOLO PIERGENTILI, «*Christi nomine invocato*». *La Cancelleria della Nunziatura di Savoia e il suo archivio (sec. XVI–XVIII)* (CAV 97), Città del Vaticano 2014. – From the modern age stand out: EGON JOHANNES GREIPL: *Die Bestände des Archivs der Münchener Nuntiatur in der Zeit von 1877 bis 1904*, *Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte* 78 (1983) 192–269; ID., *Das Archiv der Münchener Nuntiatur in der Zeit von 1904 bis 1934*, *Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken* 66 (1986) 402–406 and *L'Archivio della Nunziatura Apostolica in Italia I. (1929–1939). Cenni storici e Inventario* (CAV 82), a cura di GIOVANNI CASTALDO–GIUSEPPE LO BIANCO, Città del Vaticano 2010. The later was reviewed as part of our research program by Balázs Rétfalvi: *Századok* 147 (2013) 1, 236–239.

also the Hungarian historiography joined.⁹² Nevertheless, we do not copy either of the examples slavishly, but we follow an own method taking into account our experiences. This was justified both by the characteristics of the *bustae* of the apostolic nunciature of Budapest and by our aims. Our task was not facilitated by the fact that we do not know such inventory from the older and modern age material of the Vatican that would have been followable in methodology for us.

At the outset we regard it important to declare that our inventory is not an archival, but a historian's work. Furthermore, its aim is not to substitute the research of the material, but to facilitate that. Therefore, we describe the fascicles and the subfascicles not itemized, but according to their historical value. Our description inevitably cannot be entirely objective and proportional, although we sought to formulate it this way. Our aim is to give a picture about the content, nature and value of the material in some sentences. It occurs that we quote longer from sources, while in other cases we give an enumeration of files or summarize the content of more related documents in a complex sentence. We often bring only the title of the given issue together with the data of the relating sources. In the cases that we consider less important there is only a title description.

We corrected the schematic index at more places, and clarified or completed often without indicating it the titles of archival covers on the basis of the files. The principle of our work is, therefore, providing information not about the single files, but about the content of the fascicles and subfascicles in the following way:

1. in title-like enumerations separating the single items with semicolon
2. in the form of content summaries in one or more sentences.

Due to its significance one or two title-like description can summarize the substance of more documents, but at the same time the content of one particular document can be described also in more sentences occasionally together with longer or shorter quotes.

3. If more documents belonged to one issue, we indicated it. The coherency of them can be usually easily deduced. As our principle was the description of the content of fascicles and not of every single folios, we did not use separate typological marking between the different matters. Even so, as the realization of this later would have been impossible with complete consistency.

4. Our principle justifies that we did not give folio numbers to the single files, but only to the fascicles and subfascicles, among others as it would have disintegrated our accounts too much and it would have surpassed the level of a synoptic inventory and the forces available for us. It is also occurs that we only

⁹² TIHAMÉR ALADÁR VANYÓ, *Abécsi pápai követség levéltárának iratai Magyarországról 1611–1786*, Budapest 1986. He used as the starting point of his work: WALTER WAGNER, *Die Bestände des Archivio della Nunziatura Apostolica di Vienna bis 1792*, *Römische Historische Studien* 2 (1959) 82–203.

bring some examples about the nature of the given fascicle (usually on the field of the social connections of the nunciature).

When we prepared the apparatus we followed the principle that we do not intend to prejudice to the future source publications and processings with the partial fulfilment of their tasks. We sought to give only in case of officials of national importance and noted ecclesiastical persons their full name and their function at the first occurrence of them. We did not regard it our task to identify all the personalities who show up in the inventory. This obviously will be done by those researchers and interested who have a thorough knowledge about the respects of local history and about those personalities who were significant from the point of view of the given diocese or subject, and who use the data in the view of local and other relevant archival sources. We merely undertook to facilitate their work and the research of the archival material with this inventory, we cannot and do not intend to replace that. However, we try to ease the usage of this book with one or two words explanation of the frequently showing up technical terms, with bibliography that contain also the literature used for the identification of the main personalities and index of names and places. Our introduction, particularly its subchapters about the apostolic nunciature of Budapest and its employees, serves the same object.

We hope that owing to the used methodology, elaborateness and frequent source quotations not only the Hungarian, but also the international research can utilize it. This can be facilitated and deepened by the usage of advanced multilingual dictionary (for example: <http://szotar.szttaki.hu/>) or translator program. Our inventory can be an effective tool of the versatile utilization of the decisively Italian and Latin, partly French modern age sources of the nunciature despite the language barrier. Obviously for this it is essential conducting research personally in the Vatican Secret Archives, as our inventory does not substitute, only assists the progress of the study of the single documents.

TABLE OF CONTENTS

<i>Introduction</i>	IX
I. The Fonds Opened in 2006 and the Hungarian Historical Research.	XI
A) Antecedents	XI
1. Research History	XXII
2. Opening of the Material of the Papal Archives	
Originated Between 1922 and 1939.	XXI
3. The Institutions of the Roman Curia Between 1922 and 1939	XXII
4. The Latest Opened Materials and the Hungarian Research	XXVII
a) Questions Raised by the Sources and Options for Their Utilization	XXVIII
b) So Far Processing of the Sources.	XXXIV
B) Inventarium Vaticanum I–II	XXXIX
II. The Apostolic Nunciature in Budapest and Its Archives	XLII
1. The Erection of the Nunciature and Its Cessation	XLII
2. The Staff of the Nunciature	XLVI
a) The Nuncios	XLVI
b) The Workmates of the Nuncios.	XLIX
3. The Cross-sectional Description of the Material of the Archives	LI
4. The Perspectives and Limitations of the Research	LII
III. The Method of the Research	LIV
Abbreviations.	LXI
Technical Terms	LXII
<i>Inventory</i>	I
Busta 1. (1920–1922)	3
Busta 2. (1920–1921)	9
Busta 3. (1920–1922)	15

Busta 3A. (1921–1922) [1894, 1909, 1911–1912, 1916–1919].	20
Busta 4. (1920–1922).	22
Busta 5. (1920–1923).	27
Busta 6. (1921–1923).	33
Busta 7. (1922–1924).	40
Busta 8. (1923–1924).	43
Busta 9. (1921–1923).	48
Busta 10. (1921–1924).	53
Busta 11. (1922–1925).	56
Busta 12. (1922–1924).	66
Busta 13. (1924–1925).	71
Busta 14. (1925).	77
Busta 15. (1925–1927).	86
Busta 16. (1925–1927).	90
Busta 17. (1925–1927).	99
Busta 18. (1926–1928).	105
Busta 19. (1926–1929).	109
Busta 20. (1926–1928).	116
Busta 21. (1926–1928).	120
Busta 22. (1926–1929).	124
Busta 23. (1927–1930).	129
Busta 24. (1927–1929).	135
Busta 25. (1925–1930).	138
Busta 26. (1928–1930).	140
Busta 27. (1928–1930).	142
Busta 28. (1928–1930).	145
Busta 29. (1927–1930).	153
Busta 30. (1927–1930).	157
Busta 31. (1927–1930).	161
Busta 32. (1927–1930).	167
Busta 33. (1930–1931).	171
Busta 34. (1930).	177
Busta 35. (1930–1932).	181
Busta 36. (1930–1932).	184
Busta 37. (1929–1932).	191
Busta 38. (1931–1933).	199
Busta 39. (1929–1933).	203
Busta 40. (1931–1933).	209
Busta 41. (1931–1934).	213

Busta 42. (1930–1934) (1920)	216
Busta 43. (1931–1934)	222
Busta 44. (1933–1935)	227
Busta 45. (1933–1935)	231
Busta 46. (1933–1935)	237
Busta 47. (1934–1936)	242
Busta 48. (1933–1935)	245
Busta 49. (1934–1936 [1932])	252
Busta 50. (1935–1937)	257
Busta 51. (1935–1937)	260
Busta 52. (1935–1937)	266
Busta 53. (1937–1938 [1933–1936])	271
Busta 54. (1936–1938)	274
Busta 55. (1935–1938)	282
Busta 56. (1937–1938 [1941–1942])	288
Busta 57. (1936–1939)	293
Busta 58. (1937–1939)	298

<i>Bibliography</i>	303
<i>Index (compiled by György Sági)</i>	317

The Archives of the Apostolic Nunciature in Budapest (1920–1939).

<i>A Synoptic Inventory.</i>	337

A) The Latest Openings of the Vatican Archives	337
B) The Institutions of the Roman Curia Between 1922 and 1939	338
C) The Apostolic Nunciature of Budapest and Its Archives	343
1. Its Foundation and Its Cessation	343
2. The Staff of the Nunciature	348
a) The Nuncios	348
b) The Workmates of the Nuncios	351
3. A Cross-sectional Description of the Material of the Archives	353
D) The Method of the Research	354

<i>Table of Contents</i>	357

GONDOLAT

ISBN 978 963 693 660 0

